

Exequiis in athenis

Hazen Hüyük P5

623

170

ترجمه الشارح مولانا محمد مکی افندی علی روجه

سبحان غفران الملك المبدی نقلته بعینه

من ذیل ذیل ذیل دوحه المشایخ

لمن یب علیہ رجه

الملك المحیب

مولانا یشار الیه صیب صیب الغفران علیہ حضرت تریک
والد ماجد لری خلیل افندی سرای جدید همایونده کیلار خاصه
اغازندن ایکن اساتذہ حذاقندن لکئساب فضائل ومعارف ایچون
تشمیر ساعد وساقله چاشنی حلاوت علم وکالدن حلوا مذاق
اولوب التحاق زمره علمایه کسب استحقاق ایتمکله داخل سرایدن
رؤس خارجه چراغ خاص ونجم یخنی برنواقباله باهر الاختصاص
قلمشیدی سابق الذکر خلیل افندی دورمراتب وضبط مناصب
ایدرك مکرمه مولوی بیلہ حائز قصب السبق احترام واحرام
بند زیارت بیت الله الحرام اولوب بیکوز بکرمی التي ساندده حرم
آمنده مجاورتله ساکن ایکن صاحب الترجه جناب لری (بلاد بها حل
الشباب تمیمی) (اول ارض مس جلدی زایا) مصداقی اوزره مولد
مظهر اولاک اولان مقام پاک فیضنا کده مانند زمزم حیات افروز
رشمه پاش ساحه وجود اولغله اول ذات رفیع الاعلام نام حجا
مکی ایله ممتاز وبنام قلمشیدی تاکه پدر معتبر لری اول جای معل
وفات ایله انتقال جنات عالیهات ایلد کدنصکره بعض حاضرلر
مباشرتیه بیت الله الحرامدن شد حرام وماتند در بنیم کان
جواهر کون و مکان اولان بندرگاه استانیوله خرام ایدوب چند
ساله هنگام صباونی امرار وتمیز بیاض وسواده کسب اقتدار
ایلد کده بر مقتضای (اطلبوا العلم من المهدالی المهد) ملازمت
مجالس اساتذہ علوم ومواظبت مدارس جهانبده فهوم ایدرك
عنقوان شاینده تحصیل مایه عوارف ایله شیخ واصل وتکمیل وایه
معارف ایله مرشد کامل اولوب بیکوز قرق بدی سنه سی
ذی الحجه سنه رتبه خارج ایله صحن تدریسه داخل ونیجه مدت امور
خدمات شرعیه ده متصرف ومداحل اولمشیدی رفته رفته زبدان نه

یایه

یایه مر اتیدن ارتقا وبرهان سلمی ایله نهایت سلسله بعیده الشاهی به
اثبات انقطاع وانتهایرله (منع ایلر ایش مسئله عشق مدرس) ای
خواجه انک واریسه یقلاشدی قضاسی) مقتضای سنجیه بیکوز یش
طلقوز سنه سی ربیع الاولنده سلا نیک مولوی بیلہ اول والی ولایت
معالی لاحق فریق سعادت رفیق موالی قلندی قضای مر قودده
اجرای احکام ایله نیکنام وتکمیل سلاله سالما وثانما وطن اصلیارینه
امالنه لحام اعتزام ایدوب زاویه انزاده زهد وطاعت وعفت
وقناعته اوقات گذار ومداوله کتب ورسائل ومناوایه بحاث ومسائل
برله ورق کردان لیل ونهار ایکن یوز سکسان بش سنه سی ربیع
الاولنده شام عزالت روز خلطت وصله فتویل وتوجیه حکومت
دمشق الشام ایله تیجیل اولنوب بیک طفسان محرمده دخی شمع
اقبالی قضاء مدینه منوره ایله تنویر وزیارت روضه مطهره وکعبه
مکرمه ایله دیدنه بصر وبصیرتی قریر قلند فدنصکره تکمیل
اسفار ایله فجر طالعی شعله تاب اسفار ووطن اصلیه سنه عودتله
مانند سفره کرام تحریر اسفار حسنات علمیه ایله ساحه زیب
استقرار اولدی (فالقی عصاه واستقرت به النوی) کما قر عیننا
بالایاب المسافر) بعده یوز طفسان سکر سنه سی رمضان شریفک
یکرمی بدنجی کونی برات قدر ورفعتی تجید ونبیل قضاء دار السلطنه
ایله ابام روزه عید بر بالایی عید ایدوب میزان شرع وقانونی
تحکیم وسنه کامله حکومت طیبه ایله تطیب خاطر اصناف
انامی تنیم ایلدی ینه طفسان طقوز سالی رمضانک بکرمی
التبسنده یایه ناطولی به وضع قدم اعتلاویک ابیکوز سنه سی ربیع
الآخرینک اون برنجی کونی قوت اقباله بالفعل تصدر صدر
اناطولیسنه یایه صدارت روم دخی علاوایه استعلاقلنوب ینه سنه
مر قومه جنادی الاخره سنک اون بشنده صدارت رومیه نقل ایله
نائل مروم وجع ریاست علمیه ورسمیه ایله صدر الروم وقرم القروم
اولمشدر بعده یوز درت سنه سی صفر اخیرینک ایکنجی کونی سابق
التفصیل مفتی زاده احمد افندی حضرت لری حسب الاقتضا تبدیل
واول فاضل بیضاوی هدیل تلبس فروه بیضا ایله مقام فتواده

جواب لا ونعم برله مسائل سائلینی جرح و تعدیل ایلمش لردر لکن
اول وارث علوم الانبیاء ایام مشیختی عدد کتب سماویه به مساوی
یعنی مقام منصب افتاده انجیق بوز درت کون مقداری منصب
و مستوی اولوب هنوز موجب عزل اوله جق بر سبب حادث یوغیکن
مجرد خیر الخلفری اولان ذات کامل الشرفه قصد اکرام اولمق
باعث اولوب تلخی عزله لب بسته فراغ ولذت علم و عبادتله
شیرین سازد ماغ اولدیلر (قو بو عبش و عشرتی چونکیم قنادر
عاقبت یار باقی استرایسک اولمیه طاعت کی) ۱ و اوجهله چند سال
کرشه و حدنده کثرت الطاف جناب احدیته وقف انتظار و مضمون
(بعد نومیدی بسی امید هاست) (نخل ما چون خشک شد تر
میشود) بشارت لرینه انتظار اوزره ایکن ایکوز بش سنه سی رجب
المرجهنک بکرمی ایکنجی کونی اول عذیق مر جب طرف پادشاهیدن
دعوت اجلاله مطلوب و مجدد ذروه ربوه مشیخت علیایه
منصوب بیورلدیلر بود دفعه لرده بی مانع و مزاحم ارباب استحقاقدن
نیجه محروم محرور الفوادی شاداب زلال مراحم ایلمدیلر حتی
بوقفیر جامع الحروف دخی بالدفعات انصباء نصاب همنلرندن
حصه مند اولدیلر بدن بشقه حرکت التمثلی رتبه سنده ایکن
یکرمیدن زیاده اسکیریمه تقدیمه موصله سلیمانیه دن حسره
المدرسین اولان مدرسه سلطان احدی دفعه تو جیهله رتبه
وراتبه می سر بلند ایلمدیلر و امتحان طالبان طریق تدریس ایچون
بر مجلس عالی ترتیب و تأسیس (و عند الامتحان یکرم الرجل اویهان)
مثلی اوزره قرقدن منفصل لک ممتازلرندن قرقدن زیاده سنی وصول
مطلب اعلالریله سرفراز ایلمدیلر لکن (اذا امتحن الدنيا لیبسا
تکشف) (له عن عدو فی ثیاب صدیق) مصداقجه بودار غرورک
نصب مناصبی عین نصب و پرتو اقبال سریع الانقلابی لمعه برق
خلب ایدو و کی مشهور و مجرب اولمغله ایکوز الی سنه سی
ذی القعدة سنک بکرمی ایکبسنده عزله اقامت امور جاهدن
تقاعد و تقرب شاه دولت پناهندن تباعد ایلوب بود دفعه لرده
مهر اقبالی اوج رفعتده دفعه اولارندن زیاده مرشح اولمشیکن
بنه

بنه اون الی آی تمامه ماه اجلالی محق و محافله منسلخ اولدی (روی
در نقصان کذار دماه چون گردد تمام) (چون شود لبریز جامت
بزجار اندیشه کن) و دفعه اولاری دولت حیدره حیدیه ده ظاهر
و ثابته لری سلطنت سعیده سلیمیه ده متبصر اولشدر و بعد
العزل آمال پر آلام دنیویه دن دامنکش نیاز و دست تمناسی انجیق
درگاه قاضی الحاجات باز اولوب ایکوز اون ایکی سنه سی جادی
الاولانک بکرمی ایکنجیسی یوم الاثنیذه روم ایلی حصارنده واقع
ساحلخانه لرده ایکن آرزوی لجه رحمت و زورق سوار تابوت
مغفرت اولوب (قدیمی سنک مصلاده یللوب ای باقی) طوروب ال
بغلیه لر قارشو که یاران صف صف) نشیده سی اوزره جامع ابی
الفتحده جماعت احباب و اتراب اداء صلاتنه شتاب ایله بهایی
تربه سنده اول کو هر کرانبهایی دفین تراب ایلمدیلر (مرحوم
فضائل مرسوم عز و اعتبار و مکنت و اقتدار ایله بالا پرواز
ارباب رسوم ایکن بنه هر کسه تواضع و مسکنندن خفض جناح
و شفقت و مرچندن عفو جناحله موسوم و ملبس و مسکنده مقدار
کفایه ایله استکفا و اسباب شهرتدن توقی و اختفا برله فضله
مالی وجوه حسنه مقسوم و هر وضع و شریفه طرح کلفتله دفع
خشیت و بسط القله اظهار وحدت ایلک عندنده معتاد و محسوم
ایندی (مرا از صافی مشرب زخود دانند هر جنسی) که هر ظرفی
برنک خود نما ید آب صافی را) پناه علیه سکسان یدی سنه مدت
طوبیله حبائی شوق ولذت و امن و عافیتله کذار ایدرک امثال
کرامنک مبتلا اولدقلری نی و تغریب و عزل بی تقریب ایله کدر
کورمبوب فصول عزل و انفصال لرده دخی ایام شتاده دو تخانه لرده
کوشه کزین کریمیت و هنگام صیغه ساحلخانه لرده کازه نشین
سلامت اولمشلرایدی (خانه هر که باندازه بود چون زنبور) همه
ایام حیانش بحلاوت کزدر) و فضله مصافندن ادخار ایلمدقلری
بعض نقود ایله اشتراء املاک و عقار و جملله سن وقف و تسبیله
تحصیل رضای کریم غفار ایدوب غله سندن جامع سلطان محمد
خاندن بهر یوم ادا اولمق اوزره بدر سیه و روم ایلی حصارنده

برنگ علی جام طه بهر سال قرائت مولد نبویه وینه حصار مر قومده
 بهر سال یوم معینده فقرایه تقسیم ایچون عاشورا و پلا و زرده
 طبخی و بهر سال فقرای حرمین محترمینه صره معینه ارسالی
 شرط و تعیین و بهرینه دراهم معینه نص و تبیین ایلمش در و ایام
 عطالتلرنده ضبط اواید فواید و ربط شوارد فراید ایله استبناس
 ابتلریله صکتب عدیده ده آثار قلری احساس اولندیغدن بشقه
 اوایل بیضاوی به برحاشیه و قصیده برده به اسان ترکی اوزره
 بر شرح مفصل و مباحث حمد و شکره متعلق بر رساله و مباحث
 صفات الالهده بر رساله ترکیه و اصول الفقه دن اقسام نظمیه
 پیانده بر رساله ترکیه و توضیحدن مقدمات اربع اوزره بر رساله
 و محل نزاع سعدین اولان استعاره تبعیه تمثیلیه اوزره بر رساله ترکیه
 جمع و ترصیف و حسن سبک اوزره وضع و تصنیف ایلمش لر در
 و طریقت نقش بندیه دن مبان جنود اهل حالده جنید وقت
 اولان مولانا دواکر زاده الشیخ محمد صدیق افندی حضر تلرندن
 و سلسله اشرفیه دن شرفبخش زمرة اشراف اولان مولانا
 عزالدین افندی جنابلرندن صدق بیعتله اکستاب شرف عزت
 ایلمش لر در و الحاصل ظاهری فضائل عدیده ایله محلی و باطنی
 خصائل حمیده ایله محلی رموز آموز جهان و کنج اختفاده بر کنج
 فهان ایدیلر رجه الله علیه رجه واسعه و مرتب مهذب دیوان
 اشعاری وارد که دفعه ثانیه زنده پیشگاه و الانکاه شه نشاهی به
 عرض و انصاف ایله مظهر تلطیفات شهریار عظیم الالطاف
 اولمش لر در و حالا موالی عظامدن غلطه دن معزول مصطفی
 عاصم افندی نام بر مخدوم معارف مر سوملری وارد که فضائل
 اخلاق و محمد اوصاف ایله اخلافنه شرف و اسلافنه خیر
 الخلفه در دینلکه سزاواردر عمره الله تعالی اطول الاعمار و عصمه
 عن الشرور والا کدار (انتهی)

* يقول الطابع الفقیه شیخ زاده السید محمد اسعد *

سایه بزدان و مایه امن و امان پادشاه کشور لفظ و معنی و شه شاه
 حرفان پناه جهان آرا (خداوند زمان محمود خان معذات عنوان
 اوله

اوله ظل افکن شان تا که دوران ایله دوران) افندی
 حضر تلرینک عهد همایون و قرن سعادت مقرر و نلرنده اشو
 شرح شریف شریعی پسند و بو تألیف حقایق پیوندک زیور
 دستگاه طبع و تمثیل اوله رق نشرینه عادی و هر قطره نسیم
 مطالعه سی کسایش زواهر خواطر اهل طبع و عرفانه بادی
 اوایوب حقا که ذیل مذکورده ترجمه والد خالد المحامد لینی
 باقلم استاد اسم سامیسی تحریر اولنده رق مسکی الختام و نام
 نامبارینی (الوالد الحریقندی بابائنه العر) اقتضا سنجده از هر جهت
 احیا ایله نوبنو اعلام ایدن ذات عالی کعبه که الان شیخ الاسلام
 سامی مکندر سروری مر حومک قیلة المنای امید واران اولان
 پیشگاهلرینه تقدیم ایتمش اولدیغی (بلند اولدی کلوب عاصم افندی
 پاینه رتبه) شرفله قلمی مکی زاده مکه پایه سی احراز تاربخلری
 منطوق فحجه یک ایکوز اون النی سنه سی شهر ربیع الاخرک یدنجی
 کونی مکه مکرمه پایه سی احسان وینه سرورینک (معلی جاه
 استانبوله مکی زاده در احراری) تاریخ بلاغت شمارینی حسابنده یعنی
 ایکوز یکرمی درت سنه سی صفر الحیرینک اوننجی کونی دار الخلافه
 العلیه حکومتیله ممتاز الاقران بیوریلوب برسنه یکرمی کون کمال
 عفت و نزاهت و استیعاب خیر و برکت ایله حکومت شرعیه بی
 اجرا و دره (وزنوا بالفسطاس المستقیم) ایله بین الاصناف
 حقوق حسبیه بی ایضا و (یازدی تاریخ پدرومانده سروری
 بنده سی) (رتبه اناطولی احراری مکی زاده در) تاریخ بنده یعنی
 ایکوز یکرمی النی سال فیض اشتمالی شهر ربیع الاولینک یکرمی یدنجی
 کونی قامت استنبها للربینه جامعه پایه صدارت اناطولی اکسا
 و حق احقنده مضمرا اولان التفات قنوت سمات شاهانه بونو جبهله
 ایما بیورلدقن صکره یکرمی یدی سنه سی جاسادی الاخره سی
 غره سنده بالفعل اول صدر عالیقدرده سرورینک (ذات منعم صدر
 اناطولی مکی زاده در) تاریخ جوهری اشرا بجه سنه کامله مستعدان
 قضایه انعام فرما و یکرمی طقوز سنه سی شهر ربیع الثانیینک
 غره سنده صدر والای روم ومدت معتاده صدارتنده منصفه آرای

۸
 ظهور اولان رأفت وعفی رشك فرمای قروم اولمشیدی اوتوز
 اوج سنه سی شهر ربیع الاولنک اون طقوزنجی کونی بالارت
 والاستحقاق خلعت بیضای فتوا ذات برکزیده صفات لرینه سزا
 و بشارت توجیهی اطراف و انکافده انتشار آرا اولدقده اسان
 تحسین (الحمد لله علی فضله) (قد وصل الحق الی اهله) تبریکنی
 کویا اولمش و اول هنکامده اطه بازارنده نیابت شرعیه ابله
 مألوف بولنان راقم الحروف دخی سرشار اسبشار اولدیغنده (ابتدی
 مکی زاده بی یزدان مفتی زمان) تاریخی تقدیم پیشگاه فتوتینا هاری
 قلمش ایدی دفعه اولای مذکورہ لرنده مداد زلال نهاد قلم حسته
 و قلمندن اغصان ابتهاج ارباب طریق قرین اروا و مشکله کشای
 امور بای و کدا اولدقاری و فرق دعا کویا نالرنده سایه
 توجه و رضای ظل باری بولندیخی حالده اوتوز درت سالی ذی
 القعدة الحرامک سکرنجی کونی الحاج خلیل افندی مرحومک
 فصیلہ حسب القدر معززا معزول و صیف و شتا ساحلخانه
 و سعادت اشیانہ لرنده اقصای بالدن دعای بقای عمر و شوکت شاهانہ یه
 مواظب و مشغول ایکن دفعه ثانیہ ده اوتوز طقوز سنه سی محرم
 الحرامک اون طقوزنجی کونی براقضای (التکرار حسن) جاه جلیل
 فتوای ابله دین و دولته مؤتمن بیور بلوب بوکره ده ایام جاء لازم
 الاحترام لری لوح قدرده قرق بر سنه سی ربیع الاخرینک اون اوچنجی
 کونی تمام وینه مکرما و ملنفة صیفیه و شتا بیلرنده قرین آرام
 اولوب صباح و مسایحه دردانه دعای دوام داورانه بی اداره
 و لازم مایه لری اولان خیر خراهی سلطنت سینه مصباحنی
 انارہ ایتمکده ایکن زبان الهمام خدا (فعر زنا ثالث) تعزین
 ۱۲۱۸
 کویا اولوب یعنی پادشاه مقادیر شناس و شهنشاه مکارم
 استیاس (اسعد اکالای تاریخن کوزل نسج ایلدم) کیدی
 مکی زاده اوج کز توب فتوایی بینه (منطوق فحج قرق سکر سنه سی
 رمضان فیض فیضائک اون یدنجی کونی دفعه ثالثه ده مستد عالی
 مستند صدر فتوایی احسان برله اهل طریق شادان بیور مشدر
 مشارالیه افاض الله تعالی فیضه الدائم عالمیه حالا کمال عفت
 و زراعت

۹
 وزاعت و غایت خلوص و حسن نیتله امضانو یس فتوی و متوسد
 و سادہ مشیخت عظمادر همان جناب نسف ساز کارگاه امکان
 الذی تقدست ذاته عن وصمة النقصان ظل ظلال اهانہ بی
 اوزرنده الی الابد دائم و رضای صواب اقتضای باری
 وار رضای فخر مضای شهر یاری مقارنیتله
 استجلاب دعوات خیریه یه
 ملازم ابله
 آمین

(و هـذا دعاء لایرد لانه)

(دعاء لاصناف البریه شامل)

قصيدة شريفة برآي قهرست

امن تذكر جيران بذي سلم ٧ مزجت دمعاً جرى من مقلة بدم
 ام هبت الريح من تلقاء كاظمة ١٠ واومض البرق في الظلماء من اضم
 فما اعينيك ان قلت اكفاهما ١٥ وما اقلبك ان قلت استنق ٢٣
 ان يحسب العصب ان الحب منكم ٢٠ ما بين منسجم منه ومضطرم
 لولا الهوى لم ترق دمعاً على طلال ٢٣ ولا ارقى لذكر البان والعلم
 فكيف تنكر حبا بعد ما شهدت ٢٥ به عليك عدول الدمع والسقم
 واثبت الوجد خطي عبرة وضئى ٢٩ مثل البهائم على خديك والعنم
 نعم سرى طيف من اهوى فارقتي ٣٢ والحب يعترض الالذات بالالم
 يا لاثمي في الهوى العذري معذرة ٣٦ مني اليك ولو انصفت لم تلم
 عدتك حال لا سرى بمسرت ٤٠ عن الوشاة ولا دائي بمنحسم
 محضني النصيح لكن است اسمعه ٤٤ ان الحب عن العذال في صمم
 اني اتهمت نصيح الشيب في عذل ٤٩ والشيب ابعث في نصيح عن التهم
 فان امارتي بالسوئي ما اتعظت ٥١ من جهلها بنذر الشيب والهرم
 ولا اعدت من الفعل الجبل قري ٥٣ ضيف الم برأسي غير محتشم
 لو كنت اعلم اني ما اوقره ٥٦ كتمت سرا بدالي منه بالكم
 من لي برد جراح من غوايتها ٥٨ كما يرد جراح الخيل بالجم
 فلا نرم بالمعاصي كسر شهوتها ٦٢ ان الطعام يقوى شهوة التهم
 والنفس كالطفل ان تهمله شب على ٦٥ حب الرضاع وان تقطعه ينظم
 فاصرف هواها وحاذر ان توليه ٦٨ ان الهوى ما تولى يصم او يصم
 وراعها وهي في الاعمال سائمة ٧٢ وان هي استحلقت المرعى فلا نسيم
 لكم حسنة لذة للمرء قاتلة ٧٥ من حيث لم يدر ان السم في الدسم
 واخش الدسائس من جوع ومن شبع ٨١ قرب مخصصة شر من التخم
 واستفرغ الدمع من عين قد امتلئت ٨٤ من المحارم والزم حبة الندم
 وخالف النفس والشيطان واعصها ٩٠ وان هما محضاك النصيح فانهم
 ولا

ولا تطع منهما خصماً ولا حكما ٩٣ وانت تعرف كيد الخصم والحكم
 استغفر الله من قول بلا عمل ٩٥ لقد نسبت به نسلاً لذي عقم
 امرتك الخير لكن ما اتمرت به ١٠١ وما استقممت فما قولي لك استقم
 ولا تزودت قبيل الموت نافلة ١٠٤ ولم اصل سوى فرض ولم اصم
 ظلمت سنة من احبى الظلام الى ١٠٧ ان اشتكت قدماه الضر من ورم
 وشد من سغب احشاءه وطوى ١١١ تحت الحجارة كشحاً متزف الارم
 وراودته الجبال الشم من ذهب ١١٤ عن نفسه فارادها ايما شحم
 واكدت زهده فيها ضرورته ١١٧ ان الضرورة لا تمدو على العصم
 وكيف تدعوا الى الدنيا ضرورة من ١٢٠ لولا لم تفرج الدنيا من الدم
 محمد سيد الكونين والثقلين ١٢٣ والفريقين من عرب ومن عجم
 نبينا الامر الناهي فلا احد ١٢٧ ابر في قول لا منه ولا نهم
 هو الحبيب الذي ترجى شفاعته ١٣٠ لكل هول من الاحوال مقتسم
 دعا الى الله فالمستسكون به ١٣٣ مستسكون بحبل غير منقسم
 فاق النبيين في خلق وفي خلق ١٣٧ ولم يدانوه في علم ولا كرم
 وكلهم من رسول الله ملتزم ١٤٢ غرقا من البحر اورشفا من الديم
 ووافقون لديه عند حد هم ١٤٦ من نقطة العلم او من شكلة الحكم
 فهو الذي تم معناه وصورته ١٥١ ثم اصطفاه حبيباً بارئ النسم
 منزله عن شريك في محاسنه ١٥٥ فجوهر الحسن فيه غير منقسم
 دع ما ادعته النصارى في نبيهم ١٥٧ واحكم بما شئت مدحافيه واحتكم
 وانسب الى ذاته ما شئت من شرف ١٦٠ وانسب الى قدر ما شئت من عظم
 فان فضل رسول الله لبس له ١٦٢ حد فبعب عنه ناطق بقم
 لو ناسبت قدره اياته عظمت ١٦٥ احب اسماء حين يدعى دارس الزم
 لم يمتحن بما تعبي العقول به ١٧٢ حرصا علينا فلم ترتب ولم نهم
 اعبي الوري فهم معناه فلبس يري ١٧٥ في القرب والبعد فيه غير منقسم
 كالشمس تظهر للعينين من بعد ١٧٩ صغيرة ونكل الطرف من ام

وكيف يدرك في الدنيا حقيقته ١٨٢ قوم نيام تسلاوا عنه بالحلم
 فبلغ العلم فيه انه بشر ١٨٤ وانه خير خلق الله كلهم
 وكل آى اتى الرسل الكرام بها ١٨٦ فانما اتصلت من نوره بهم
 فانه شمس فضلهم كواكبها ١٨٨ يظهر انوارها للناس في الظلم
 ككرم يخلق نبي زانه خلق ١٩١ بالحسن مشتمل بالبشر منهم
 كان هرف في ترف والبدر في شرف ١٩٦ والبحر في كرم والدهر في هم
 كانه وهو فرد في جلالته ٢٠٠ في عسكر حين تلقاه وفي حشم
 كأنما اللؤلؤ المكنون في صدف ٢٠٢ من معدني منطق منه ومنهم
 لا طيب يعدل ترابض اعظمه ٢٠٧ طوبى لمنشئ منه ومنهم
 ابان مولده عن طيب عنصر ٢١٠ يا طيب مبتدأ منه ومنهم
 يوم تفرس فيه الفرس انهم ٢١٥ قد اندروا بحلول البؤس والنقم
 وبات ايوان كسرى وهو متصدع ٢١٧ كشملى اصحاب كسرى غير ملتئم
 والنار خامدة الانفاس من اسف ٢٢١ عليه والنهر ساهى العين من سدم
 وساء ساوة ان غاضت بحيرتها ٢٢٤ ورد واردها بالغيط حين ظم
 كان بالنار ما بالماء من بلل ٢٢٦ حرنا وبالماء ما بالنار من ضرر
 والجن تهتف والانوار ساطعة ٢٢٨ والحق يظهر من معنى ومن كلم
 عموا وصموا فاعلان البشار لم ٢٣٢ تسمع وبارقة الانذار لم تشم
 من بعد ما اخبر الاقوام كاهنهم ٢٣٥ بان دينهم الموح لم يقم
 وبعد ما عاينوا في الافق من شهب ٢٣٧ منقضة وفق ما في الارض من صنم
 حتى غدا عن طريق اوحى منهزم ٢٤٠ من الشياطين يقفوا اثر منهزم
 كانهم هربا بطل ابرهة ٢٤٢ او عسكر بالحصى من راحيته رم
 تبذابه بعد تسبيح ببطنهما ٢٤٦ نبذ المسيح من احشاء ملقم
 جاءت لدعوته الاشجار ساجدة ٢٥١ تمشى اليه على ساق بلا قدم
 كأننا سطرت سطر الما كتبت ٢٥٤ فروعهما من بديع الخط في اللقم
 مثل الغمامة اتي سار سايرة ٢٥٦ تقبه حروطيس للهجير حم
 اقسمت

اقسمت بالقمر المنشق ان له ٢٥٩ من قلبه نسبة مبرورة القسم
 وما حوى الغار من خير ومن كرم ٢٦٢ وكل طرف من الكفار عنه عم
 فالصدق في الغار والصدق لم ير ما ٢٦٦ وهم يقولون ما في الغار من ارم
 ظنوا الجمام وظنوا العكبوت على ٢٦٩ خير البرية لم تنسج ولم تحم
 وقاية الله اغنت عن مضاعفة ٢٧٢ من الدروع وعن عال من الاطم
 ما ساعى الدهر ضيما واستجرت به ٢٧٤ الا وثلت جوارا منه لم يضم
 ولا التمت غنى الدارين من يده ٢٧٩ الا استلمت الندى من خير مستلم
 لا تنكروا الوحي من رؤياه ان له ٢٨٣ قلبا اذا نامت العينان لم ينم
 فذاك حين بلوغ من نبوته ٢٨٥ فلبس ينكرفيه حال محتلم
 تبارك الله ما وحي بمكشوب ٢٨٧ ولا نبي على غيب بمتهم
 كم ابرأت وصبا باللمس راحته ٢٨٩ واطلقت اربا من ربيعة اللهم
 واحيت السنة الشهباء دعوته ٢٩٣ حتى حكمت غرة في الاعصر الدهم
 بعارض جاد او خلت البطاح بها ٢٩٧ سبيسا من اليم اوسىلا من العرم
 دعنى ووصنى آيات له ظهرت ٢٩٩ ظهور نار القرى لبلا على علم
 فالدر يزداد حسنا وهو منتظم ٣٠٢ وليس ينقص قدرا غير منتظم
 فاقطعوا ولآمال المديح الى ٣٠٤ ما فيه من كرم الاخلاق والشيم
 آيات حق من الرحمن محدثة ٣٠٨ قديمة صفة المرصوف بالقدم
 لم تقترن بزمان وهى تخبرنا ٣١٤ عن المعاد وعن عاد وعن ارم
 دامت لدينا ففاقت كل معجزة ٣٢٦ من النبيين اذ جاءت ولم تدم
 محكمات فاتبين من شبه ٣٢٨ لذي شقاق ولا يبين من حكم
 ما حوربت قط الا عاد من حرب ٣٢٣ اعدى الاعادى اليها ملقى السلم
 ردت بلا غتها دعوى معارضها ٣٢٧ رد الغيور يد الجاني عن الحرم
 لها معان كوج البحر في مدد ٣٤٠ وفوق جوهره في الحسن والقيم
 ولا تعد ولا تحصى عجائبها ٣٤٤ ولا تسام على الاكثار بالسأم
 قبرت بها عين قاريها فقلت له ٣٤٨ لقد ظفرت بجبل الله فاعتصم

ان تلها خيفة من حر نار اظى ٣٥٢ اطفأت حر اظى من وردها الشبه
 كانه الخوض ببيض الوجوه به ٣٥٦ من العصاة وقد جاؤ به كالحجم
 وكالصراط وكالميزان معدلة ٣٥٨ فالقسط من غيرها للناس لم يتم
 لانجبن لحسود راح ينكرها ٣٦٢ تبحا هلا وهو عين الحاذق الفهم
 قد تنكر العين ضوء الشمس من رمد ٣٦٣ وينكر الغم طعم المساء من سقم
 يا خير من يعمم العافون ساحتهم ٣٦٥ سعا وفوق متون الا ينق الرسم
 ومن هو الاية الكبرى لمعتبر ٣٦٩ ومن هو النعمة العظمى لمغتم
 سريت من حرم ايل الى حرم ٣٧٣ كما سرى البدر في داج من الظلم
 وبت ترقى الى ان نلت منزلة ٣٧٦ من قاب قوسين لم تدرى ولم ترم
 وقد منك جميع الانبياء بها ٣٨١ والرسل تقديم مخدوم على خدم
 وانت تخرق السبع الطبايق بهم ٣٨٣ في موكب كنت فيه صاحب العلم
 حتى اذا لم تدع شأوا لمسبق ٣٨٧ من الدنو ولا مرق لمسبق
 خففت كل مقام بالاضافة اذ ٣٨٩ نوديت بالرسول مثل المفرد العلم
 كيتافوز بوصل اى مستر ٣٩٤ عن العيون وسراى مكنتم
 فزت كل فخر غير مشترك ٣٩٦ وجزت كل مقام غير مزدحم
 وجل مقدار ما ولبت من رتب ٤٠١ وعزادراك ما اوليت من نعم
 بشرى لنا معشر الاسلام ان لنا ٤٠٦ من العناية ركا غير منهدم
 لما دعى الله داعينا لطاعته ٤٠٩ باكرم الرسل كما اكرم الامم
 راعت قلوب العدى انباء بعثه ٤١٣ كنباء اجفت غفلا من الغم
 ما زال يلقيهم في كل معترك ٤١٦ حتى حكوا بالقنا لجاعلى وضم
 ودوا الفرار فكادوا يغبطون به ٤٢٠ اشلاء شالت مع العقبان والرخم
 تمضى اللبالي ولا يدرون عدتها ٤٢٤ ما لم تكن من ايام الاشهر الحرم
 كانا الدين ضيف حل ساحتهم ٤٢٦ بكل قرم الى لجم العدى قرم
 يجر بحر نجس فوق ساجدة ٤٢٩ ترمى بموج من الابطال ملتطم
 من كل مندب لله محاسب ٤٣٤ بسطو بمناصل للكفر مصطلم

حتى

حتى غدت مله الاسلام وهى بهم ٤٣٧ من بعد غربتها موصولة الرحم
 مكفولة ابدا منهم بخير اب ٤٤٠ وخير بعمل فلم يتم ولم تتم
 هم الجبال فسل عنهم مصاد مهم ٤٤٥ ما ذاروا منهم في كل مصطدم
 وسل حنينا وسل بدرا وسل احدا ٤٤٩ فصول حنف بهم ادهى من الوخم
 المصدري البيض حرا بعد ما وردت ٤٥٦ من العدى كل مسود من المم
 والكاتبين بسمر الخط ما تركت ٤٥٧ اقلامهم حرف جسم غير منجم
 شاكى السلاح لهم سيما تميزهم ٤٦٢ والورد يمتاز بالسما من السلم
 نهدي اليك رياح النصر نشرهم ٤٦٤ فتحسب الزهر في الاكام كل كم
 كانهم في ظهرو الخيل نبت ربي ٤٦٨ من شدة الحزم لا من شدة الحزم
 طارت قلوب العدى من بأسهم فرقا ٤٧١ فما تفرق بين البهم والبهم
 ومن تكن برسول الله نصرته ٤٧٤ ان تلقه الاسد في اجامها تنجم
 ولن ترى من ولى غير منتصر ٤٧٨ به ولا من عدو غير منقسم
 احل امته في حرز ملته ٤٨٢ كالايت حل مع الاشبال في اجم
 كم جدلت كلمات الله من جدل ٤٨٠ فيه وكم خصم البرهان من خصم
 كفالك بالعلم في الامى مجزة ٤٨٧ في الجاهلية والتأديب في البتم
 خدمته بمدح استقبل به ٤٩٠ ذنوب عمرى مضى في الشعر والخدم
 اذ قلدانى ما تخشى عواقبه ٤٩٣ ككاتبى بهما هدى من النعم
 اطعت غى الصبي في الحاتين وما ٤٩٧ حصلت الاعلى الآثام والنسبم
 فيا خسارة نفس في تجارتها ٥٠٠ لم تشترا الدين بالدين ولم نسبم
 ومن بيع آجلا منه بعاجله ٥٠٣ بين له الغيب في بيع وفي سلم
 ان آت ذنبا فاعهدى بمنقص ٥٠٨ من النبي ولا حبل بمنصرم
 فان لى ذمة منه بتسميتى ٥١١ محمدا وهو اوفى الخلق بالذم
 ان لم يكن في معاذى آخذا بيدي ٥١٣ فضلا والا فقل يا زلة القدم
 حاشاه ان يحرم الراجى مكانه ٥١٦ او يرجع الجار منه غير محترم
 ومنذ الزمت افكارى مدايحه ٥١٩ وجدته خلاصى خير ملتزم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حمد و شکر متعاقب الورد * اول واجب الوجود * وغاية كل مقصود * حضرت منعم کریم بی علتی که بوهفت ورق رزافشان آسمانی پرداخته مهره مهر ابداع و ایجاد * و تراکب سائر باهره الاستعارات مخلوقان قلم دست فدره کامله سیله مصدر کش اخراج و انشاد ایلدی * و صلاة و سلام بی انفصام اول مطلع دیوان نبوت * و شهیدیت قصیده رسالت * فریده منظومه خلقت سرنامد کتاب اصلقا * اعنی به نبینا محمد المصطفی * علیه افضل الصلاة و من التحیات از کاهما حضرت تلیتیه تقدیم و اهدا * و نجوم سماء اهتدا اولان ال و احباب سعادت اشغال حضراتی دیبا جذ عنوان الشرف ترضیه و تسلیم قلند و دن صکر * ناودان قلم عاجز نه ایله یو کونه اسقای کلستان آمال اول نور که یو عبد عاجز ناسامان محمد مکی که قدر و اتوان (کوکب المصیبه) اسمی ایلهم موسوم و بین الانام قصیده برده دی کله معروف قصیده مبارک دینی شعردن نحقی مر حومه اقتفا و قند ایله یوندن اقدم ترکی لسان ایله محبسه بیا درت تقدیم لکن ایات قصیده نک معانی معلوم و مخفی

اولادجه تخمبک ربطی و اطائف معانی ظاهر اولماق ملاحظه سیله آثار مشاهر فضلا اولان معنی و معتبر شروح فصیده بی بعد المطالعه هر برنده بولان بیان صحت معنی و تدقیقات استعارات و انواع مجاز و کلماتی اخذ و قواعد کلیه سیله محندن نقل و تفسیر ایدوب خصوصاً هر بیک اعرابنده یازد قلمی احتمالاتدن مختار و ظاهر اولان انجق برقات اعراب نحویه سنی بیان ایله اکتفا اولمشدر * لکن کتب نحویه دن و فنون سائرده دن مناسبته بعضا قواعد کلیه سیله دخی نقل و اجرا اولندیغندن ماعدا ایاتک عبارت معانی ترکی تعبیر ایله بعینه ادا ایتمک ایچون لسان ترکی ایله شرح ایتمک مناسب کورلدی خصوصاً هر بیتده بولان صنایع بدیعیه بعضی شراخک تفصیل ایلدیکی وجهله آخر ایاتده تحریر و هر بیت وزن عربیه سی اورده تقطیع ایله اکمال کابه * قدرة النماة بقدرها * مفاد نجه عاجزانه تسمیر ساق قدرت و اهتمام واسمعی (توسل) تسمیه سیله اتمام مرام اولمشدر * قطعده * امیدم خلقدن مکی نه احساندنه تحسیندر * مجرد خدمت فخر رسیده شوق مطلقدر * بکاره عرض کالایله ایتم نعمتم رائل * حذر صد الحذر شرک خفی زیر محققدر * حضرت غفور کنه بخشا به وسیله جزیه ایله جریده مسوده سیئاتمه قلم عفو و غفران جکوب دائرة محبت علاقه محمديه دن بر آن دور و مجبور ایتیمه امین (امدی) شراج ذوی الاحرام علیهم الرحمة اولاناظم قصیده نور الله مضجعه بانوار الرحمة والغفران حضرت تلیتیه حالی تعریف و توصیف (بعده قصیده مبارک که بی اشیا دینک سبب ظاهر سنی و وجه تسمیه سنی ذکر و بیانی تقدیم ایلر ایله شارح معتبر) دره المضیبه صاحبی کوردی علیه الرحمة نک اول بابده نقل و تحریر ایلدیکی تفصیلات اختیار اولنوب بیکونه بعبارة نقل و تفسیره ابتدا و ابتدا اولندی ومن الله العون والاحسان * کما قال رحمه الله ناظم القصیده فهو الشيخ الامام المحقق شرف الدین ابو عبد الله محمد بن سعد البوصیری وهو من اقلیم الصعید من اعمال مصر القاهرة واشتهر بالبوصیری وهو عالم محدث اخذ منه الحديث کثیر من العلماء العظام

ولد سنة ثمان وستمائة وتوفي في سنة ست وتسعين وستمائة بمصر
 نور الله روحه ونور ضريحه وقبره مزارها الآن وراء قبر الامام
 الشافعي رحمة الله عليه وكان رحمه الله من عجائب الدهر في النظم
 والثر ونهايك بنظم البردة الشريفة التي لا مثل لها وصحب القطب
 الرباني ابا العباس المرسى من المشايخ الصوفية فعادت عليه بركته
 الى ان فاق اهل زمانه في العلوم وغيره كما في شرح السهرية للسيد علي
 الازهرى * واما سبب نظمه حكى عنه انه قال اصابني خلط فاج
 فابطل نصف الاسفل من الحركة ففكرت في نفسي ان اعمل قصيدة
 في مدح النبي عليه الصلاة والسلام فانشأتها ونمت فرأيت النبي
 صلى الله عليه وسلم في المنام فتوسلت اليه وتضرعت لديه وسألته
 اكشف ضري فناداني ان قم فقد كشف الله عنك الضر وغفر لك
 ببركة قصيدتك فانتبهت معافا سليما ببركتها فصا دفتي في طريق
 بعض الفقراء فبداني بالسلام وقال لي اسمعني القصيدة التي القتها
 في مدح النبي عليه السلام فقلت له اي القصيدة تعني فقال التي
 اولها امن تذكر جبران بندي سلم فقلت من اين هذا فوالله
 لم يطلع عليها احد فقال سمعتها البارحة تشدين يدي من صنف
 فيه وهو يتمايل كالقضب وقد عاك الله وغفر لك ببركتها فلك
 البشرى هذا نص كلام المصنف رحمه الله (وكان الوزير بهاء الدين
 وزير ملك الطاهر فاستنسخها ونذر ان لا يسمعها الا خافيا مكشوف
 الرأس وكان يحب سماعها ويتبرك بها هو واهله فرأوا من ببركتها
 خيرا كثيرا في دينهم ودنياهم ولقد اصاب الوزير المذكور
 رمد واشرف منه على العمى فقيل له في المنام اطلب القصيدة البردة
 وضعها على عينيك تشفى باذن الله تعالى ففعل وعوفي اوقته ببركتها
 عظيمة واسرارها حسية عند طلب الحاجة وزول الملمات ومامن
 مريض تليت عليه الاشفاء الله تعالى وكتبوا كتبها في خواصها
 ومنافعها واما اسمها المشهور * قصيدة البردة * وذكرها
 في وجه التسمية بالبردة ان النبي صلى الله عليه وسلم التي على الناظم
 بردا حين رآه في المنام ومسح بيده الكريمة نصفه المؤف ووجد
 ذلك البرد على عاتقه فوجه التسمية ذلك * وقيل قصيدة البردة

في الحقيقة قصيدة بانث سعاد لكعب بن زهير رضى الله تعالى عنه
 (واسمها قصيدة البردة بالمهمزة فحرفها العوام فقالوا البردة وهذا
 هو القريب الى القول لان الناظم يرى بها انتهى) ديوانه تفصيل
 ايتشدر (بو قصيدة جليله في ايراد صوفيه واذكار موقته طريق
 عليه كفي بعض كبار مشايخ عظام صبح ومسا فرائث ابلدي كني قتي
 جوق ذوات كرام نقل وتحيه يقدر ماعد اوقوع ورطة هولنا كنه
 نجلت وسلامته وصوله وتفرح هموم وصحت مرضي واجابت دعاه
 قرائث واشتغال بحرب ومشهور در (نته كيم شارح فخر الدين
 ازهرى بركته مشهورة وتقرأ للتفريح ووقت الكرب والدماء
 بعده يجاب ديوانه تصريح ايدر) بوندين صكره معلوم اوله كه ناظم
 عليه الرحمة والغفران قصيدة مبار كه في اون قسم اوزره انشاد
 ايتكله شارح مشار اليه صاحب الدر كرى عليه الرحمة بكونه
 تفصيل ايدر كه (القصيدة مرتبة على عشرة ابواب (الباب الاول)
 في بيان العشق وابتلاء الناظم بالهوى وهذا يسمى تسبيبا وهو بيان
 حسن المحبوب وجماله وكاله وذلك يوجب رقة قلب السامع ويكون
 سببا الى سماع الشعر (الباب الثاني) في بيان اعترافه بانقصيرات
 بمتابعة النفس الامارة بالسوء والشيطان (الباب الثالث) في الاستغفار
 ولا يخفى حسن الانتقال منه الى مدح شفيع المذنبين وهادي المضلين
 (الباب الرابع) في كالات سيد الكائنات ومجزلاته (الباب الخامس)
 في الاستعانة والاتجاه (الباب السادس) في القرآن الكريم (الباب
 السابع) في المعراج والمجرات (الباب الثامن) في مدح المجاهدين
 من المهاجرين والانصار (الباب التاسع) في عرض الحاجة
 على الممدوح والمناسبات من المولى (الباب العاشر) في الصلاة
 على النبي المختار ديوانه ابواب قصيده تك ترتيب وضعه في دني
 تعيين ايتشدر * في بيان وزن القصيدة * معلوم اوله كه نظم واشعار
 اصطلاحه كلام موزون عبارات اولغله انشاد اولن شعره
 وزني بملك وتقطع وزحافات معرفت اقدم اموردن اولديغه بناء
 (اولا قصيدة مبار كه تك فني بحر دن اولديغني شرح وتعيين
 (وبعد كاد كنه محلنده هر بيتي تقطيع وبيان مناسب كور ايتشدر

۶
 مدی اشبو قصیده مبار که نک وزنی بحر بسیطند در که بینی
 درت (مستفعلن) و درت (فاعلن) و زدن مر کبدر
 (بوتقدیرجه هر بیتک اجزاسی سکز اولور) علم عروضده مصرع
 اولک آخر جزئه عروض دیرار (مصرع ثانیستک آخر جزئه ضرب
 دیرار اشبو بحر بسیطک عروضی اوج و ضربی التیدر اول اوج
 عروضدن اولکبسی بریتک ایکی مصرعندن هر بر مصرعک
 آخر جزئی خین علی ایله معلول کلمشدر (نته کیم ابن حاجب
 عروضنده ولبسیط ثلث اعار یض وسته اضرب) العروض الاولی
 ثانی بحسب الاستعمال مخبونه فیکون انوزن بعد الخین فعلن و لهذا
 العروض ضربان (الاول مثل العروض فی الخین دیمشدر) یعنی
 بحر بسیطک عروض اولک ضرب اولی شو وجهسه کلور که
 بریتک مصرع اولک آخر جزئه (کذلک مصرع ثانیستک آخر
 جزئه خین علی عارض اولوب اول مصرعینک آخر جزئی که
 انزه عروض و ضرب دیرار فاعلن وزنی اوزره ایکن فعلن وزنده
 کلور زیر اخین اول ساکن حذفه دیرار (فاعلن وزنده اول ساکن
 اولان الف حذف اولوب یعنی مخبون اولدقده فعلن قالور) پس
 بحر بسیطک اوج عدد اعار بضندن ضرب اولی تفصیل اولد یغی
 اوزره در سائر اعار بضنک بو محله بیانی ایله تشویشدن احتراز
 اولدی علم عروضده مفصلدر بو مقامده معرفتی لازم اولان اشبو
 عروض اولک ضرب اولی در که (قصیده مبار که اشبو عروض
 اولک ضرب اولندندر الی تمام القصیده هر بیتک مصرع اولک
 و مصرع ثانیستک آخر جزئه خین علی عارض اولق بطریق
 اللزوم در انفکاک یوقدر) کذلک خین علی بیتک حشونه (یعنی
 سائر اجزایند دخی عارض اولور لکن عروضنه و ضربنه عارض
 اولد یغی کی لزوماد کادر بلکه حشونه یعنی سائر جزیره کاه عارض
 اولور و کاه عارض اولوب سالم کلور مثلاً خین علی بیتک عروض
 ضربندن ماعدا اولان (مستفعلن) وزنه کاهی عارض اولوب
 اول ساکن اولان سین حذف اولمغله متفععلن قالور اشبو متفععلن
 علم عروضده مستعمل اولمغله مفاعلن وزنه نعل اولور کذلک

فاعلن

فاعلن جزئه دخی خین علی عارض اولور فعلن کلوب و بیتک اجزاء
 سائر سنده دخی کاهی مفاعلن و کاهی فعلن کلور بو که قیاسا
 بیت اولدن * امن تد کر جیران بدی سلم * مصرعی بحر بسیطک
 وزنی مقضاسیجیه جزء اولی اولان مستفعلن وزنه خین کلکله
 مفاعلن وزنده کادی و جزء ثانیسی اولان فاعلن وزنی کذلک
 مخبون اولمغله فعلن وزنده کادی (اما جزء ثانی مستفعلن وزنی
 اوزره سالم کلمشدر جزء رابعی که عروضنده فاعلن وزنده کله جک
 ایکن وجوبا وزنوما فعلن وزنده مخبون کلوب امن تدک (مفاعلن)
 کرچی (فاعلن) ران بدی (مستفعلن) سلم (فاعلن) وزنی اوزره
 مخبون کلمشدر کذلک بیت مر قومک مصرع ثانیسی اولان * مزجت
 دمعا جری من مقلة بدم * مصرعنده جزء اولی بحر بسیطک وزنی
 مقضاسیجیه مستفعلن ایکن خین کلوب مفاعلن وزنده کادی جزء
 ثانی فاعلن وزنده سالم کادی (کذلک جزء ثانی مستفعلن وزنده
 کلمشدر اما جزء رابعی اولان ضربی فاعلن کله جک ایکن خبر لزوما
 عارض اولمغله فعلن کلوب (مصرع ثانی مزجت دم (مفاعلن)
 عا جری (فاعلن) من مقلة (مستفعلن) بدم (فاعلن) وزنده
 کلمشدر بو که قیاسا جمیع آیات قصیده نقایع اولور (خلاصه کلام
 قصیده جایله تفصیل اولد یغی اوزره بحر بسیطک عروض
 اولک ضرب اولندندر علل و زحافاتدن اثبتی خین علی عارض
 اولور عروض و ضربنه خین من غیر انفکاک الی تمام القصیده عارض
 اولوب سائر اجزاسه خین کاهی عارض اولور کاهی سالما کلور
 * * قال الشيخ نور الله مصححه و قدس الله سره * *
 (امن تد کر جیران بدی سلم) (مزجت دمعا جری من مقلة بدم)
 قوله امن تد کر اقطعه اولان همزه استفهام تقریر یدر انکاری دکلد
 مدخولنده شک ایچونددر یعنی متکلم همزه تان مدخولنده شک ایدر
 همزه تان مدخولی مشکوکی اولد یغی افاده موضعنده استعمال اولور
 اول مدخول کاه اسم اولور ازبدا ضربت کی مضروب زیدمیدر
 آخر کیمسینه میدر متکلم مشکوکی اولمغله مفعول اولان زیددن
 سؤال ایدر که شک مفعولده اولمش اولور و کاه اول مدخول فعل

اولور (نحو ضربت زیدا) کبی ضربه شک ایدر ضرب واقع
اولدیمی اولادیمی دیووکاه مدخول فاعل اولور (انت ضربت)
کبی (ایمدی بومقامده مشکوک اولان تذکر در یعنی قائل شک ایدر
سبب مزج دم تذکر مبدی یا غیر یسیدر یقینا معلوم دکل مشکوکدر
دیمک معناسنی اراده و قصد ایدر صنایع بدیعیه دندر که (وقد
یتزل العالم بمنزلة الجاهل لنکته) بومقامده دخی سبب مزج دم
تذکر جبران اولد یعنی یقینا بلور ایکن نکتہ خفاء حب ایچون قائلک
کویامشکری اولغله تجاعلا سوال قبیلندندر (ایمدی قائلک بونجا هلا
سوالنه نکتہ) بومقامده خفاء جبر که بین العشاق اخفاء محبت غایت
معتبر و مقبولدر (من تذکر من حرف جر در تعالی ایچون کلور لام
جباره کبی بومقامده دخی من کلمه سنک مدخولی اولان تذکر علتدر
حرف علت اولان من کلمه سنک متعلق اولان مزجت فعلنه ناظمک
من کلمه سنک تقدیمی علیته اشارت ایچوند (شرح موافقه) تقدم
بش قسم اولغله (بر قسمی دخی تقدم بالعلیه اولد یعنی مصر حدوتذکر
شیئی بعد التسیان تذکر در بومقامده مراد ذکر بالقلبدر که شیئی
خاطره کتوروب خطور و تفکر مقوله سیدر واقعده کریمه عشاقه
علت و سبب اکر یاند کر و قلبه خطور جانان اولغله اشک چشمی
خونله مزج علی تذکر اولد یعنی و مزجک معلوایی ظاهر در (تذکر
لفظی جبران کلمه مضاف در مصدرک مفعولنه اضافتی قبیلندندر
جبران جبارک جبردر قو کیشلر دیمکدر اصلی جور اندرو اولک ماقالی
مکسور اولغله یایه قلب اولمشدر میزان کبی جبرانده اولان تنوین
تعظیم ایچوند (قوله بنی با حرف جر در فی معناسنه کقوله
تعالی (ان اولیت وضع للناس للذی بیکه مبارکاه و هدی) ذی
صاحب معناسنه در اسماء متعقله مضافه دندر و لازم
الاضافه در دایما اسم جنسه مضاف اولور ضمیره و علمه اضافتی
تذکر در احوال ثلثه ده اعرابی بالحر و قدر (بومقامده حرف
جرايه مجرور اولوب علامت جر ی یا یایله در محذوف کاشین
کلمه سنه متعلق جبران لفظنک صفتیدر (قوله سلم بالفتحین
صاحب معناسنه اولان ذی کلمه سنک مضاف الیهیدر) سلم اسم

چنددر اشجار در بر نوع شجرک اسمیدر (بواعبار یله معنی اصل
وضعه نظرادر) امکن بومقامده ترکیب اضافی قدر که بین الحرمین
بموضع دلیکسایه ذی سلم علم وضع اولمشدر سلم دیدکری اشجارک
موضع مرفوعه کثرتی سبب تسمیه در (بلاد مرده بونک نظیری
چنارلی و کرازی قریه لری و جبقلی سیران کاهیدر بوقدیرجه
ذی سلم ترکیب اضافی مبنی محلا بحر و صفتیدر جبران کلمه سنک
دینور (قوله مزجت ناء خطا بدر فتح و کسر روایتدر بکسر اثناء
اولور سه نفسه خطا بدر بالفتح اولور سه مذکره خطاب اولغله
نفسدن تجرید اولمش کنسودنک عشق و افراط حزننه ممائل
بر شخصه خطا بدر صنایع بدیعیه دن صنعت تجرید اعتبار یله در
قاعده تجرید خانم ده تفصیل اولمشدر مزجت مزج یمزج باب
اول اولان نصرین صدر دن قرشدر مق که خلط معناسنه در
(قوله دمعا مزجت فعلنک مفعولدر دمعا کوز یا شیدر حزنندن
اولور سه حار اولور فرح و سروردن اولور سه بارد اولور دیمشدر
(قوله جری فعل ماضی در یجری جر یا سال یعنی اقدی معناسنه در
تحتنده ضمیر مستتر فاعلدر دمعا کلمه سنه راجع در مزجت جمله سی
دمعا کلمه سنک صفتیدر دمعا لفظنده اولان تنوین تکمیل ایچوند
(قوله من مقلة مترجم صحاح و آن قولى مرحوم (المقلة) دیمک
ضمی و قافک سکونیه شول کوزده اولان یا غدر که کوزک اقبیه
قره سن جمع ایدر (شرح قصیده) المقلة الشحمة الجامعة للیاض
والسواد دیمشدر (و آن قولى شحم) شینک فتحی و حانک سکونیه اتده
حاصل اولان یاغ که ایچاغنه دخی مت اولدر (الشحمة واحددر
ذکر اولنان یاغک بر پاره سی معناسنه (شحمة الاذن قولنده کوبه
اصدقتری بومشاق یردیو تفصیل ایدر لظاهر امراد کرز قیاغنک
محفوف و مستوری اولان یاغ و سواد عین مجموعیدر که دمعا اندن
خروج و جریان ایدر (من مقلة جار مع المجرور جری فعلنه متعلق
غیر صریح مفعولدر که مفسرین طر فیدر تعبیر ایدر (قوله
بدم کلمه سنه) بامع معناسنه در جار مع المجرور مزجت فعلنه متعلقدر
(خلاصه معنای بیت) قاعده تجرید مر اعت ایچون مزجت بالفتح

قرائت ایدوب دیمکر که ایها الشخص مجرد العاشق والمحب
 الحریق الصادق کوز کدن جاری اولان کوز یاشنی قائله مزج
 یعنی خون الود ایلدک اشبو مزجک سبی وعلنی ندربا که
 خبر ویردی سلم دید کلری موضعه اولان جیران واحبابی تفکر
 وتدکر میدر آسبب یعنی اطراف مدینه طاهره دن موضع
 مرقوم یاردلر بانک کشت وکذار ایلدیکی اما کن متبرکه دن وسکان
 قدیم الایامدن بروجیران واحباسندن اولمغه انلری تذکر سیدله
 آنش عشق جانسوزاشتیاق آنشکده دله برقات دخی فروزان
 اولمغه اشک جاری بی خون آلود ایلدک (یعنی قان اغلغده سن
 دیمک اوله شراح قصیده شریفه دن محشی بیضاوی شیخزاده علیه
 الرحمه شرح قصیده شریفه مناسب اختلاط دمک جاری
 من مقلتک بالدم اهوتدکر جیران ذی سلم امهبوب الی آخره
 عبارتله مال معنای بتی بیان ایتشد (خلاصه مقال صاحب
 سعادت واصل رب العزت محبوب خدا نور چشم انبیاء علیه الصلاة
 والسلام افندیتمک عشق ومحبتی ایله قان اغلغده اشارت خفیه ایله
 مدایح اوصاف علیه به بوسیله مر حوم کوزل شروع وابتدا ایتشد
 رحة الله رحة واسمه واسکنه بقرب جوارنبه علیه افضل الصلاة
 والخبیه بوندنصکره کلشن طراز حدایق شرح و بیان اولان
 یوم عاجز کقدر پریشان مقال (مکی ناتوان) قصیده مشروحه بی
 ضعیفانه و مستندانه ایلدیکی تخمبسد که سماع پر نعمای عام
 الشمول فیوضات آلهیه به خمس مبارک ایله ابتدا وانشاد ایتشیدیکه
 تبرکاه ربینک شرحی تمامنده ذکر و تسطیری اختیار اولندی
 * * تخمبس * *

حقر میوب دردلدن مسالک حرمی * همیشه یاد ایدوب احباب یار محترمی
 عجب یو کره حسرت بواشک دمبدمی * امن تذکر جیران بذی سلم
 * مزجت دمعا جری من مقلة بدم *

امهبت ال مستفعلین ریح من فاعلین تلقاء کا مستفعلین ظمة فعلن
 واودض ال مفاعلین برق فی الظفاعدن ظلماء من مستفعلین اضم فعلن
 امهبت ال ریح من تلقاء کاظمة (واودض البرق فی الظلماء من اضم)

(قوله امهبت ام حرف عاطفه در هبت بیت سابقه کی امن تذکر
 اوزرینه معطوفدر (اولا معلوم اوله که کلمه ام ایکی قسمدر) قسم
 اول ام متصله در معنا سی بعد الاول تائیدن استفهام ایچونددر
 و ام متصله معادل ومسا ویکه مقابل استر (کا قال النحاة
 ان المستفهم بالهمزة و ام انما یطلب تعیین احد المحتملین تحقیق
 الوجود دیمشدر (اما ام منقطعه یا اولی ابطال ایچونددر یا اولدن
 انتقال ایچونددر) معادل ومقابل ایستمر (کذلک ام متصله احد
 منسا ویننده استعمال اولنور و همزه استفهام دن خالی اولماز
 اول احد منسا وینسک بری همزه بی ولی ایدر ومنساوی آخرام
 کلمه سنی ولی ایدر (ان الطلب مع ام لاحد الامرین اللذین علم ثبوت
 احدهما من غیر تعیین دیمشدر) بونک تفصیلی بو وجهله در که
 متکلم احد امرینسک وقوعنی بیلور یعنی علم متکلمده امرین
 منساویدر لکن اول امریندن واقع اولان قنغسیدر شک ایدر
 علی التبعین اتی بیلن (ایمدی بومقامده تفهیم ایچون بومثال فهمه
 اقریدر مثلاً ضابط اوکنده زید وعمر و محاربه ایدوب ضابطه
 قاریشر قومشک ضابط طائفه سی بونلردن برنی ضرب ایلمش
 دیو متکلم ایشیدوب یقینا انلردن برینک ضرب اولندیغنی بیلکله
 عهدنده زید وعمر و دن برینک لاعلی التبعین مضروب اولدیغنی
 منساوی لکن مضروب احد منسا وینندن زید میدر یو خسه
 عمر و میدر علی التبعین بیلور مشکوکی اشبو تعییندن سؤال ایچون
 ازید مضروب ام عمر و دیو تعییندن سؤال ام متصله ایله در که
 قنغسیدر ضرب او انان تعیین طلب ایدر قاعده نحویه بودر (ایمدی
 بومقامده ام متصله اولدقده منساوینندن بری همزه استفهام بی
 ولی ایدن تذکر کلمه سیدر آخر منساوی ام لفظنی ولی ایدن هبت
 فعلیدر استفهاملردن مراد ذکر اولان منساوینندن برنی مخاطبک
 تعیینیدر مدخول حرف استفهام اولان اول منسا وینندن هر بری
 سبب مزج دمدر یعنی کوز یاشنی قائله مزجک سیدر مدخول
 اول اولان تذکر سبب باطنیدر مدخول ثانی اولان هبت سبب
 خارجیدر (ایمدی) ناظم اشک چشمی خونله الوده ایتدک بیت

اول سبب باطنی شدن سؤال ایتشیدی (بعده اشبو بیت ثانیده
سبب ظاهری شدن سؤال ایدرزیرامزج دمک هبوب ریح خارجده
موجود اولسنه سبب ظاهری سیدرتد کرکی امر معنوی دکلدرایمدی
تریدین الامرین اولور بومقامده امرک بری تد کر احبا بدر
وبری هبوب ریحدر که دمعی خونله مزجک سبی بویکی امردن
بریدر) متکلم بالاده تفصیل اولندیغی اوزره اشبو احدا مرینک
وقوعی بلور لکن وقوع بولان قنغسیدر علی التعین بلامکله
احد امریندن بوجهلله سؤال ایدرام متصله اولور (شارح
شیخ زاده) ام متصلهیه ذاهب اولغله بیورر (واولاعطف ام علی
حقیقتها فیکون التریدین الشیئین) ام کله سندن قسم ثانی
ام منقطعه درکله بل کی کلام سابقدن باضراب یا انتقال ایچوند
بومقامده ام منقطعه اولوق مر جوحدر (قوله هبت ریح
هبب هبا کلور ترکیده روز کار اسمک فارسیده وزان اولوق هبوب
ریح معناسنه در) ریح مؤنث سماعی اولغله هبت دینور صیغه تأنث
ایله در (معلوم اوله که ام متصله ده قاعده یودر که اکرام متصله یی
اسم ولی ایدرسه ام متصله ده لابد اولان همزه یی دخی اسم ولی
ایدرا) واکرام متصله یی فعل ولی ایدرسه همزه دخی فعل ولی ایدر
(ایمدی بوجماده ام متصله یی هبت فعلی ولی ایلدی همزه یی اسم
اولان تد کر ولی ایتکله قاعده مزبوره ید مخالف اولدی) (بس)
هبت فعلنده تا وبله محتاج اولغله بعضی سراج ز محشر یدن نقل ایله
اشبو هبت فعلک جزء مفهومی اولان حدث که معنای مصدر یدر
اشبو حدث معناسنه هبت کله سی من غیر تقدیر ان تجرید اولمشدر
(بس) ام عاطفه ایله معنای مصدری که هبوب یدر تد کر اوزرینه
معطوفدر) ام من هبوب ریح تقدیرنده دریمشدر (ایمدی)
معطوف علیه اولان تد کر اسم مصدر در هبوب دخی اسم
اولغله قاعدهیه موافق اولمش اولور (یعنی هبت فعلی مصدر
معناسنه مستعملدر قاعده الفعل مقام المصدر قیلنددرام متصله ایله
بیت سابقده اولان تد کر اوزرینه بوجهلله معطوفدر) (نته کیم
(شارح مصنفک و حاصل المقام ان المزج امر معلوم لاشبهه

فیه وانما الشبهه فی سببه اهوتد کر الخ لان بذلك المكان
او هبوب الريح من منزل الحبيب فلفظة ام يحتمل الاتصال على
تقدير إقامة الفعل مقام المصدر على طريقة قولهم (نسمع بالمعدي
خير من ان تراه) دیمشدر یعنی نسمع سماعک معناسنه در (ریح
ریاحک مفرد یدر اهل حکمت ریح هو آء متجر که در جوسماده
تا کره ناره وارنجه خالی محل اولوب هو ایله ملو اولغله متجرک
اولان هوایه ریح دیرر (بعضی سراج) جانب قبله دن بدأ ایدوب
طرف مقابلنه طوغر و حرکت ایدوب وزان اولان هوایه صبا سیمیه
ایند کلر یدر دیدی (وبعضی سراج) وقت استواء لیل ونهارده
وزان اولان هوا ایله تخصیص ایدر (جهان نما صاحبی مرحوم
کاتب جلی بوجهلله تعیین وتفصیل ایدر که شماله یلدر جنوبه
قبله شرفه کون طوغر و نی غربه باطنی شرق ایله شمال لراسنه
یوراز شرق ایله جنوب لراسنه کیشله جنوب ایله غریب
لراسنه لودوس غرب ایله شمال لراسنه فره یل دیرر دیمش
یعنی مهمی اعتبار ایله اسماء ریاحی بیان ایدر بولورک یدنهما سنده
شعبات ریاح واردر هوانک هر برینک طبیعتلری مقتضای سیجده
حیوان ونباته منافعلری وتأثیرلری انکار اولماز (قوله تلقاء
یکسر التاء جانب معناسنه در حرف جرایله بحر ورهبت فعلنده
متعلقدر) (قوله کاظمه) مدینه منوره شرفها الله تعالی الی
يوم الاخره نك اسمیدر تلقاء کله سنک مضاف الیه یدر اضافت
بمعنی اللامدر (قوله واومض البرق فعل وفاعل بومجلده اولان
واو عاطفه او معناسنه عاطفه در مانعة الجمع دکلدرا) (نته کیم
تفصیلی کلور) اومض مقدم هبت فعلنده تفصیل اولندیغی
اوزره تاویل مصدرده ايعاض البرق معناسنه در جمله سی ام هبت
اوزرینه معطوفدر (ایعاض البرق لمعان برق دیمکدر یقال اومض
البرق بومض ايعاض الماع) برق اسمدر من برق السیف دیمشدر
برق تلاً لاسیف کی افقده کاهی سماده ظاهر اولان شعانک اسمیدر
براق اولدیغی سبب نسیمه در (اما حقیقتی حکما شو و جهله
بیان ایتشدر که قد تصاعد من الارض الى السماء مع البخار دخان

فیكتبس فی السحاب فیحصل من تمرینه ومصاکنه صوت هو الرعد
ونار لطیفه هی البرق اونیاریة کتیفة هی الصاعقة دیمشدر (قوله
فی الظلماء جار مع المجرور اومض فاعلی اولان برق کله سندن
حالدركا ثنی فی الظلماء دیمکدر یاخود موصوف محذوف برق
کله سنک صفتیدر برق کائن فی لیلۃ الظلماء تقدیر ند مدر ظلماء ضد نور
اولان ظلمتدن اظلمک مرئیدر (قوله من اضم جار مع المجرور مقدر
کائن کله سنه متعلق محلا مرفوع اومض کله سنک فاعلی اولان برقک
صفتیدر (اضم بکمر الهمزة مدینه سوریه قریب بروادینک
یاخود اول حوالیده برجبلک اسمیدر (امدی) ناظمک ظاهر
عبارتی کوز یاشنی خونله مزج ایلدک کوز کدن جاری اولدی
معنا سیدر لیکن چونکه مجرد کوز یاشنی خونله مزجک چندان
لیطف معناسی اولما غله قائله مخلوط کوز یاشیله بکا ایلدک دیمک
اولور (خلاصه معنای عبارت بیت بودو که) بیت سالفده تفصیل
اولندیغی اوزره ناظم کندودن مجرید اولمش شخصی خطایب
ایدر که (خونله کوز یاشنی آوده ایلدک چشمکدن ریزان اولدی
یعنی ای عاشق حسرت کشیده و شبیدا بورتبه قائله اغلغه سبب
دی سلم نام موضوده اولان احباب یارقدمی یادایدوب تذکر میدر
یوخسه دارالهجرة العلیسه مدینه منوره جانبندن ریح وزان
اولوب (مصرع) کل ای نسیم صبا کوی یاردن نه خبر) منظوم فحده
روایح شمیم کوی جانانی سکا ایصال ایلدیکند نمیدر فان اعلمه
سبب اشبوایکی امزدن بریدر بونده یقین وار معلوم دراکن فغیبیدر
سبب بعینه انی بیلم سوال ایدرم دیمک اولور (بوتقریر و اومض
کله سنده و اوعاطفه و معناسنه اولدیغنه بناءدر که تردیدین الامرین
اولور متکلم اشبو امریندن بری سبب اولدیغنی بیلور لیکن فغیبیدر
سبب بعینه بیلماکله سببندن سوال ایتمش اولور (نته کیم بیان
اولندی (معلوم اوله که بومفامده ام متصله ایله سوال مزبور سبب
بکادندر کما هو الظاهر یوخسه بکادن دکادر (شارح شیخ زاده
رحه الله) و اومض عبارتنده اولان و اوعاطفه کندو معناسی اولان
عطف معناسنه اولتی احتماله دخی ذاهب اولمش تکلف اولغله

ترك اولمشدر (کما قال الواو لاه طف فیکون التردیدین ثلثة اشياء
* * تخمبس * *
ایدرکن آهم ایله کوی یارمنقبک * دلک تخمسر یله آتش الدی هرجهتک
صبا می و یردی پیامک اوجای تسلیتک * ام هبت الریح من تلقاء کاظمه
* و اومض البرق فی الظلماء من اضم *
قالی مفاعلن نیک ان فاعلن قلت اکففا مستفعلن همتا فعلن
وما قل مفاعلن یک ان فاعلن قلت استفق مستفعلن یهم فعلن
(قالعینک ان قلت اکففا همتا) (وما لقلبک ان قلت استفق یهم)
فاقولنده فاء فصیحده در اشبو فاء فصیحده فاء عاطفه اقسامندندر
(شارح شیخ زاده دخی فصیحده اولغله ذاهیدر (امدی) معنای
فادن بومحاده مختار اولان فصیحده اولغله فاکله سنک جله اقسامی
بیان ایده لم (معلوم اوله که فاء عاطفه نک مدخولی اگر برمحذوف
معطوف علیه اوزرینه عطف اولورسه و اول محذوف اولان
معطوف علیه معطوف اولان مدخول فانت سبی اولورسه اول
معطوفه داخل اولان فاء مزبوره یه فصیحده دیرلر سبب تسمیده
لافصاحه عن المحذوف دیمشدر (کنوله تعالی * و قلنا اضرب
بعصا الحجر فانفجرت * اشبو فانفجرت کله مبارکه سی محذوف
ضرب کله سی اوزرینه عطف اولمشدر که فاء اول سبب محذوفدن
مفصح و مخردر زرا انفجارک سبی ضرب اولدیغنی ظاهر در و اگر
محذوف اولان معطوف علیه اول مدخول فاولان معطوفه سبب
دکل ایسه فاء تعجب دیرلر و اما اگر معطوف علیه محذوف اولوب
مذکور اولورسه و معطوفه سبب ایسه اول معطوفه داخل اولورسه
فایه فاء تسبیب دیرلر و اما اگر اول مدخول معطوف علیه مدخول
فایه سبب دکل ایسه فاء تقریریه دیرلر فاما اگر اول مذکور اولان
معطوف علیه معطوفک شرطی اولورسه فاء جزائیه شرطیه دیرلر
ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود کبی (نته کیم بومفامده) فا
لعینک عبارتی محذوف اولان ان کنت تنکر حیا شرطی اوزره عطف
اولندیغنی صورتده فاء شرطیه در بعضی فاء فصیحده شرطیه در دیمشدر
(قال الشیخ) فالتقاء فصیحده لافصاحه عن الشرط المحذوف یعنی

ان كنت تنكر المحبة والود فالعينيك ان اردت منهما الامساك
عن البكاء سالت او ما قلبك ان طلبت منهما الافاقة بهم في اودية
التحير انتهى (بو تقرير اوزره فالعينيك عبارة سنك اعرابي فاء
شرطيه در كلة ما استفهامية تعجيبه سكون اوزره مبنی محلا
مرفوع مبتدا لعينيك جار مع المجرور محذوف حدث او حصل
فعلته متعلق محلا مرفوع مبتدات خبر يدرك كاف خطاب مضاف
اليهيدر مبتدا مع خبره جله سي شرط محذوف اولان ان كنت
تنكر حبا اوزرينه معطوف در (ايمدی) ديمك اولور كه سن عشقكي
انكار ايدر سن فالعينيك يا كوزل يكه نه اولد يكه يتر اغله ديسك
طور ميبوب كريان اولمقده (ودخي فليكه نه حادث اولد يكه
اي قلب كند و كه كل ديسك متحير اولوب حيران اولمقده
عشق وجد انباتدن در اتاري ايله ظاهر ومعلوم اولور سننده
عشق اولديغي بو اتار ايله ثابت و ظاهر در ديمك اولور (قوله
فالعينيك كلة سنده ما استفهامية تعجيبه در) نته كيم قوله تعالى
(مالي لا اري الهدى) اية كريمه سنده اولديغي كي (معلوم اوله كه
كلة ما اول استفهامية تعجيبه اولور ثانيا موصولة اولور * كقوله
تعالى (والسما وما بينهما) ثلث موصوفة اولور كه جله ايله صفت لنور
ربما تنكره النفوس من الامر كي (وكاه مفرد ايله صفت لنور مررت
بما يعجبك كي اي بشي معجب (رابعا صفت اولور اضربه ضربا ما
كي (خامسا مصدرية اولور كقوله تعالى (وضاقت عليهم الارض
بما رحبت) اي برحبها بضم الراء وهو السعة (سادسا شرطية اولور
ما تصنع اصنع كي اشبو اقسام ستة اسم اولان مادر لکن حرف
اولان ما ايكي قسم در اولي ماء كافه در شي معاسنه در لاحظ
لها من الاعراب والعمل وعلاقتها ان تكتب متصلة بالكلمة
المذكورة قبلها نحو سيبا ونعما هي اي نعم شي كي (قسم ثاني ماء
نافيه در كقوله تعالى (وما الله بغافل عما تعملون) (قوله عيني تنبيه در
كاف خطابه اضافت ايله نون ساقط اولمدر تنبيهك اعرابي
جانت رومده انف ايله در كقوله تعالى (فيهما عيانا تجريان) حالت
نصبيده وجرته يا ايله در نحو رأيت عينين كعني الغزالة ونحو

فالعينيك اعرابي بوصورته فاء عاطفه ما استفهامية تعجيبه سكون
اوزره مبنی مبتدا در لعينيك لام جاره عيني تنبيه حالت جري يا ايله
حاصل فعلته متعلق محلا مرفوع خبر يدرك مبتدا مع خبره جله سي
محلا منصوب استفهام سابق اوزرينه معطوف در كاف خطاب
مبنی محلا مجرور عيني كلة سنك مضاف اليهيدر (قال مولانا
جاي قدس سره (من وما اذا كانتا استفهامين تأتي فيهما الوجود
الثلاثة المذكورة في كلة كم الا انها لا تأتي فيهما الرفع على الخبرية
فانه لا يقع بعدهما الا الفعل ولا يصلح الفعل للابتدائية (يعني
كلة ما مؤخر مبتداه مقدم خبر اوله من كلة كم ده اولديغي كي باقي
وجوه اعرابيه كلة كم كيدر ديمكدر (ايمدی كم كلة سنك وجوه
اعرابيك بري مبتدا اولمدر كا بناء بو محله ما مرفوع مبتدا در ديو
اعرابي اختيار اولندي (قوله * ان حرف شرط (قلت فعل
ماضي مخاطب در مع فاعله جله سي محلا مجزوم فعل شرط خطاب
بانفسه يا سالف الذ كر شخص مجرد خطايدر (قوله * اكففا
امر حاضر تنبيه در عينيه خطايدر كاف خطاب ايله ادغام
جا زدر كف ندر منع معاسنه در (يقال كفتت نفسي عن شرب
الخمر اي منعتها (قوله * همته هي بهمي دن اه لي همينا ايدي قلبي
الياء الف التحر كها وافتتاح ما قبلها ثم حذف الالف حلا
على المفرد (همته فعل ماضى تنبيه فاعلي عينيه راجع تاضمير در
مع فاعله جله سي مجزوم المحل جزاء شرط فعل شرط جزاء
شرط جله سي جله شرطية محلي يوق ما قبلني مفسر جله
تفسيريه در (با خود جله استينافيه در * قال في المصباح الجملة
الابتدائية لا محل لها من الاعراب ثم الجملة المستأنفة نوعان
احدهما الجملة المفتحة بالنطق ابتداء نحو زيد قائم (وسنه الجملة
المفتحة بها السور) والثاني الجملة المنقطعة قبلها نحو مات فلان
رحمه الله ويخص البيانون الاستيناف بما كان جوابا للسؤال
المقدر * معلوم اوله كه جله استينافيه كاه جله ابتداء يديه ديرل
وكاه سؤال مقدره جواب اولان جله يه ديرل بودخي اوج نوعدر
حاشية بيضا ويده (شيخ زاده عليه الرحمه كوزل تفصيل ايدر

(كما قال ذكر في كتب المعاني ان الاستنباف ثلثة انواع الاول
 ان يكون السؤال عن سبب الحكم مطلقا كما في قوله (قال لي كيف
 انت قلت عليل) سهر دأتم و حزن طويل (فقوله سهر دأتم جملة
 مستأنفة وقعت جوابا عن سؤال سبب علته ما هو فانه لما قال عليل
 توجه ان يقال ما سبب علته فاجاب عنه سهر دأتم وليس السؤال
 عن سبب خاص لهذا الحكم كان يقال هل سبب علته كذا وكذا
 اي سبب علته سهر او صداع ام خفقان وغيرها من الاسباب
 المتخصصة (والنوع الثاني ان يكون السؤال عن سبب خاص
 الحكم السابق كما في قوله تعالى (وما ابرئ نفسي ان النفس لامارة
 بالسوء) فالجملة المؤكدة بلفظة ان جواب عن السؤال الخاص
 لعدم تبرئة نفسه كانه قيل هل النفس لامارة بالسوء (فقيل نعم
 لامارة بالسوء) واثبتا كيد دليل على ان السؤال عن السبب الخاص
 (والنوع الثالث ان لا يكون السؤال عن سبب الحكم بل عن شيء
 غير السبب كقوله تعالى (قالوا اسلاما قال سلام) فانه لما حكى ان
 الملائكة قالوا لابراهيم عليه السلام سلاما توجه ان يقال فاذا قال
 ابراهيم في جواب الملائكة قال لهم سلام فهو جواب عن السؤال
 غير السبب (ايمدى بو مقامده تقدير او لئان سؤالك تقريرى
 شو وجهله اوله كه مخاطب اولان معهود شخص محرد عاشق كرىانه
 سؤال ايدركه اي ناظم تعجب ايلديك نه در عينيك نه سته تعجب
 ايلدك ديمش (يعنى فالعينيك عبارتند ما استفهامية تعجيبه اوله
 شخص مخاطب عينيك حانه تعجب ايتش اولدى) پس متعجب منه
 نه اوله ديو سؤال كلكله بو سؤال مقدره ناظمدين جواب (ان
 قلت اكفنا جهه سيدر) يعنى ناظم دبر كه عينيك حاندين تعجب
 واستغراب ايلديكم شودر كه سن انلره اكفنا يتر كافيدر بكادن
 ممنوع اوليكزد يسك انلردنخى زياده بكا ايدر (پس ان قلت
 اكفنا جواب اولديكه ان قلت استيفاهدر) همتاسيلان ايندليلر
 ديمكدرفعل ماضى ثنية مؤنثدرهمى ساك معناسنه در) يقال
 همى الماء اذاهاك همتاك عينيه نسبي محاز عقليدر ما هو له سنك
 غري به نسبتدر (زيراسيلان ايدن عين دكلدر بلكه عينينده حال

اولان كوز ياشيدر سال الميراب قيبندندر كه آقن ميراب دكلدر
 حال اولان ماء مطردر (قوله وما لقلبك ده ما اقسام سالفه الذكر دن
 كذلك استنهاميد تعجيبه در) لقلبك جار مع المجرور مقدر حدث
 او حصل فعلته متعلق مرفوع المحل مبتدا اولان كلمة مائك
 خبريدر مبتدا مع خبره جهه سى فالعينيك اوزرينه معطوفدر) قلب
 مبتدا حيات حيوانيه اولان اعضاء رئيسيه دن تحت ثدى ايسرده
 شكل صنوبريده بر عضوك اسميدر (قوله ان قلت عبارتند كلمة
 ان حرف شرط قلت فعل و فاعل او لمغله فعل شرطدر) قوله
 استفق استفاق يستفيق دن امر حاندردر استفاق افاق ايكبسى
 بر معنائه درسكر و يا غير حالدين صحوه دبرلر (استفق كله سى كامر
 بقول قوادير) يهم هام يهم هميا و هميا يصيغه سندن فعل مضارع
 مجزومدر حرف جازم اولان ان ايله ياساقط او لمشدر لم يقل كى
 تحتند ضمير فاعل قلبه راجعدر هام تحير معنا سنه در) يقال هام
 الرجل من عشقه اي صار كالجنون منه و قلب هائم ومستهام
 اي متحير دبرلر (يهم جملة سى جزاء شرطدر يعنى ان قلت
 حرف شرط و فعل شرط يهم جزاء شرط جملة سى جملة
 شرطيه محلى يوق جملة سى تفسيريه در) يا خود سؤال محذوفه
 جواب اولان جملة استيفاهيه در (ته كيم مصرع اوله تفضيلي
 مرور ايلدى) محصول معنای بيت) اي شخص عاشق پردرد محبتكى
 صانكيم انكار ايتك اميدنده سن ياد و چشم كرىانكه نه حال اولديكه
 اغلقدن ممنوع اولك يعنى يتر اغلديكك ديسك همتا يعنى سيلان
 و جريان ايدر و قلبكه نه حال اولديكه سكر و وجد عشقدين آيل
 كندو كه كل ديسك يهم يعنى متحير اولور بو ايكي حالت ابتلاي
 عشق و محبة تمام ديلدر نيچون دردمنددر د عشقكى كتم و اخفا
 ايتك اميد ايدر سن ديمك اوله (قال حضرت الشيخ رحمه الله
 ايها الصب الباكى اسفا والمجترق في نار الحيرة لهفا كيف تطمع
 اخفاء حالك مع هذين الشاهدين اي مع كون قلبك هايم و عينيك
 باكية) تفصيلي ايله شرح و بيان بيور مشرور صنايع علم بد يعدن
 بو بيت مبار كه ده شراحك بولد قلى صنعت بد يعنيه بى بو كونه

تعداد ایشل در (کافالوا) فی البیت من البدیع المقابلة و یسمی
الطباق و التضاد وهو بین اکففا و همنا و بین استفق یهم و فید
مراعاة النظیر بجمعه بین العین و القلب لان الاول علامة ظاهرة
والثانی علامة باطنة و مجاز الحذف فی همنا

* * تخفیس * *

خیال یثرب و یطحا و کوی یار خدا اگر نیجه فلاك خیاله سر شک اولور در یا
شور تبه ایتدی اثر با که آتش سودا * فالعینیک ان قلت اکففا همنا
* و مانقلبک ان قلت استفق یهم *

الحسب الص مفاعیلن صب ان فاعلن ان الحب من مستفعلن کم فعلن
ما بین من مستفعلن سجم فعلن منه و مضی مستفعلن طرم فعلن
(الحسب الصب ان الحب منکم) (ما بین منسجم منه و مضطرم)
همزة استفهام تعجیه یاخود استفهام انکاری تو بیخیدر (شارح
شیخ زاده و الاستفهام الانکاری التو بیخی بمعنی لا ینبغی ان یکون
کقولک ان عصی ربک دیمش (قوله * بحسب فعل مضارع در حسب
بحسب النجی باید ندر ظن ایچو ندر یقال بحسب اذا ظن ایکی
مفعوله تعدی ایدن افعال قلوب ندر صب اصلنده صیب در باء اولی
ثانیه ادغام اولمشدر من صب یصب صبابة کلور صبابه شوق
ورقة الهوی و المحبة و حزن العشق معناسنه در صب کله سی ذات
مع الصفة الیه تعبر اولان صفة مشبهه در (کافالوا الصفة المشبهة
ما شقی ای صفة اشتق من فعل لازم کالحسن المستق من فعل
حسن اللازم لمن قام ذلک الفعل به علی معنی التیوت لا بمعنی الحدوث
احتراز عن قائم و ذاهب و صیغتها مقصور علی حسب السماع
ولا یضطره قیاس) پس بو محله صب ذات محبدر که عاشق
معناسنه در (قوله ان حروف مشبهه ندر الحب کله سنده انف لام
عهد خارجیدر نالم الیه تحط ببنده معهود و معلوم اولان محب
یاخود جنس ایچو ندر (حب محبدر اسم ان در خبری منکم کله سیدر
جمله متی محلا منصوب ساد مسد المفعولین بحسب فعلنک مفعولیدر
بحسب جمله سی ابتدائه در (انکام استنار و کتدر ما بین کله سنده
ما ترین کلام ایچو ن زانده در (بین ظروف مکانیه ندر مضاف

استعمال

استعمال اولمغله معرب منصوب اولوب منکم کله سنک مفعول
فیهیدر منسجم کله سنه مضافدر (انسجام انصباب معناسنه در
من سجم الدمع سجمو ما اذا قطر سجمت العین اذا سال دمعه (قوله
منه جار مع مجرور منسجم کله سنه متعلق مفعولیدر جوس که دمع
منسجم عاشقک دمیدر) پس منه کله سنده ضمیر بارز صبه راجع
اولور یاخود منه کله سنده جار و مجرور ظرف مستفردر محذوف کائنا
کله سنه متعلق منسجم کله سنک موصوفی اولان محذوف دمعدن
حالدر یاخود محذوف دمعه راجع منسجم ده مضمر ضمیر دن حالدر
(قوله و مضطرم منسجم اوزرینه معطوفدر مضطرم منه
دیمکدر که منه کله سی بقرینه الاولى محذوفدر که قاب مضطرم
صک در یعنی عاشقکدر اضطرام اشتعال معناسنه در من صرمت
النار اذا اشتعلت من باب فرح در مضطرمک موصوفی محذوف
قلیدر (سؤال ایشلر قلبک اضطرام و احتراق محسوس دکلدر
امر تحذیر مشاهد و محسوس اولیان شیء نیجه علامات محبتدن
اولور (جواب ابن سینا قانونده یا ز مشدر که فاذا اشتعلت الاعضاء
الاصلیة و خصوصاً القلب کان من ذلک هذا المرض الذی هو
الدق ثم لا یفلح من بلغ انتهاء الذبول و قل ما یقبل العلاج الا ماشاء
الله قولى اوزره آتش عشقه قلب مشتعل و مضطرم اولد قدده
منع الحیات الحیوانی اولدیغنه بناء اسباب علت دقن اولان
اشتعال و حرارت زانده قلبه تشبث ایتکه وجودده ضعف و دقت
و وجهده صغرت و هزال اضطرام قلبک خاصه لارمه سندن
اولدین مسیدن سببه انتقال طریقه سیله احتراق قلبه استدلال
اولوب اضطرام قلب ظاهر و آشکار اولور یعنی اضطراب
و اشتعال قلب نه قدر محسوس دکل ایسه دخی اسباب و علامتیه
معلوم اولور (محصول معنای بیت) عاشق شیدا عجبدر که عشق
و محبتک اشاعت و ظهورینه موجب اولوب کندو دن بروزایدن
اشک سیال و قلب پر یانی یتشده محبتی مکتوم و مستور در ظن
ایدر بو ایکی علامت که اشک جاری و قلب سوزان در د محبتک
علامات ظاهره سندن ایکن دیمک اوله بود معنی همزه تعجیه تقدیری

اوزه در یا خود محبتك ظهور نه موجب اولان انه بحسام دمع
واضطرام قلب پنده محبتی عاشق نیچون منکتم اولور ظن ایدر
بویله ظن لایق دکلدر بویله ظن ایتمسون دیمک اوله انکار تو ییخی
معناسته (شیخ زاده علیه الرحمه لایقنی ان یكون معناسنی ویروب
كقولك انعصی ربك مثالی **ككتور مشدر** (قال الشراح
وفي البيت من ابداع الجناس اللاحق بين الصب والحب
والمقابلة بين المنسجم الذي هو من اوصاف الدمع المشبه
بالماء والمضطرم الذي هو من اوصاف النار المضاد للماء والمجاز
بالحذف والانسجام والمماثلة الوزنية بين منکتم ومضطرم ومنسجم
* * * تخمیس * * *

دل پر آتش ایله دیده اشکریز در چون
میان آتش و آب اولدی عشقه حکمت کن

نیچون دوشر عجب اید کتمه مردون و کون

ایحسب الصب ان الحب منکتم

ما بین منسجم منه ومضطرم

لولا الهوى مستفعلن لم ترق فاعلن دمعاعلی مستفعلن طلل فعان
ولا ارق معاعلن ت لذك فعلن رالبان وال مستفعلن علم فعلن
(لولا الهوى لم ترق دمعاعلی طلل) (ولا ارق ت لذكر البان والعلم)
قوله لولا شرطیه اولور یعنی شرطك وجودی ایله جوابك امتناعنی
اقتضا ایدر كذلك حرف تخضیض اولور ای لطاب بازعاج نحو لولا
تستفرون الله (كذلك حرف عرض اولور ای لطلب برفق نحو
(لولا اخرتنی الى اجل قريب) حرف تو ییخ اولور (فلولا نصرهم
الذين اتخذوا من دون الله قریبانا الهمة) ای فهلا نصرهم اشبو قسم
اخبرده لولا فعله داخل اولور الیه بو محمله لولا شرطیه در شرط
ایچون اولان لولا مبتدایه داخل اولور مدخولی اولان مبتدائك
خبری وجوبا محذوف اولور بو محمله دخی موجود کلمه سی خبر
محذوف قدر تقدیری لولا الهوى موجودك دیمکدر (قوله الهوى
محذوف تقدیرا مرفوع مبتدأ در الفلام جنس ایچوندر مبتداع
خبره جمله می ابتدایه در قوله لم ترق ناظم نفسنده مجردة مخصصة خطاب

ایدر

ایدر و غیرتدن خطابه **الخطبات اولور** (لم ترق فعل مضارع مجزومدر
فاعلی ضمیر مستتر انت جمله سی لامل لها من الاعراب ساده سد
الخبر لولائك جواب ایدر اولو حرف شرط فعل شرط و جزای شرط
جمله سی سؤال مقدره جواب اولان جمله استثنایه در ذکراتی
محصول معنای بیت اشبو سؤال مقدره جوابدر نه کیم تفصیلی کاور قوله
دمعالم ترق فعلك مفعولیدر دمع ماء العین که اشک چشمدر تنوین
تکثیر ایچوندر کثرت دموعه اشارتدر (قوله علی طلل جار و مجرور
ارقت فعله متعلق مفعولیدر) طلل دار خرابه دن بعد الانهدام بقیه
قلان آثاردر تنوین تحقیر ایچوندر یا خود تنوین مضاف الیهدن
عوضه در ای لامل بیت الحیدر دیمکدر علی استعلائی در اراقت دمع
انارد ار اوزرینه اولدیغنی مفیدر (بو محمله بعض شراح هذا
جار علی عادة العشاق من المجيء الى منازل المحبوب فیسکبون
الدموع حزنا واحدا قافا دیمشدر) قوله ولا ارق ت بناء الخطاب فعل
ماضی مخاطبدر فاعلی تاء خطاب ضمیر بارزدر لم ترق اوزرینه
معطوف در ارق یرق ارقا کنرح بفرح فرحا اذاسهر (قوله لذكر
البان لام حرف جر در ارق ت فعله متعلق تعلیلیه در بانی تذکر
سهره علت اولدیغنی افاده ایچوندر) ذکر برشی قلبدن بعد الذهول
ینه قلبه خطور در بان کلمه سنه اضافتی مصدرک مفعولاه اضافتی
خیالندندر (بان ترکیده سکوت دیدکری موزون الفد حسن الهیئة
یرشجر مشهور وشعراء عرب قامت محبوبی استوا و لطافتده بانه
تشبیه ایدرلر حتی بعض شعرا لفظه بین **ک** فراقدر فرقتدن
کمال حذر و خشیتلر بی بیان ضممنده (بیت) ومن مخافة بین
كنت احذره * ان اذکر القدی لا اذکر البان * دیمشدر نه کیم
شعراء روم و عجم قد بیانانی سروه تشبیه ایدرلر (مصرع) سرو
قدت که از چن جان برآمده کی (قوله العلم تحتین ایله بان اوزرینه
معطوفدر تر کیده طاغ فارسیده کوه دیدکریدر لکن بان حجازده
شجر بان انده کثرت اوزره اولان مسیره کاه لطیفدر علم كذلك
حجازده برجبل معروفدر که انلر منازل محبوب و سیرانگاه خوبان
عرب اولق اوزره بعض شراح نقل ایدر (بان کلمسنده بعض

فضلا استعاره مصرحه فی تصریح ایتشدر یعنی قامت محبوبه بی
استقامت و اطافت اندامه شجر بانه تشبیه ایدوب مشبه به دال
اولان لفظ بانی ذکر ایدوب مشبه اولان قامت جانانی مراد ایدر
مقام عشق و محبت و وصف جانان اولدیغی قرینه در که مراد
معنای مجاز ایدر بو پندده ارقن لم ترق محسنات بدیعیه دن صحت
جناسدر (معلوم اوله که مقدمه و اائل کلامه تقریر اولنش ایدیکه
جمله شرطیه استنباط اولغله بو بیت سؤال مقدره جوابدر
دیمش ایدک (ایمدی سؤال مقدره توجهی بووجه اوزده اوله که
ناظم بیت سابقه صب ایله تغییر ایلدیکی عاشقده کی انسجام
واضطراری چونکه محبته دلیل قبلدی و عاشق کتم عشقه دائما
مأمور اولغله عاشق طرفندن بر سؤال کلدیکه انسجام واضطرار
همان عشقندن اولغه منحصر دکلدر علت زهد و سائر علل حاره
و عارضه امراض مقوله سندن اولسون بونکله وجود عشق
و محبته دلالت ثابت اولماز دیو توجیه ایدن سؤال مقدره بو بیت
جواب و برهان اولور یعنی ای عاشق شیدا سنده انسجام واضطرار
بروجه تحریر آخر سندن اولق محتمل اولغله بیت سابقه سنده
محبته تبوی دیهلم که پکده ظاهر اولماسون لکن اگر سنده عشق
و محبت اولماسه محبوبک دار و دیارک خرابه سنی کورب حرکت
سوادی عشق ایله ~~کر~~ یان اولوب اول اثار دار خرابه اوزرینه
اغلیوب بالفعل کوز یاشنی اراقه واساله ایتزایدک و سیرا کاه دل باده
اولان شجره بانی و جبل سالف الذکری تذکر ایدوب خاطره
محبوبک خطور ایتکله کوز که اوینخو کیرمبوب سهره مبتلا اولماز
ایدک بونلردایل اقوای محبت دکلدر دیو (محصول بیت تغییر دلیل
مثلا جواب اولوب جمله شرطیه استنباطیه اولدیغی ظاهر اولوب
لولا به جواب اولور واقعه محبوبک ترک ایدوب کیدوب خرابه زار
قلان دار خرابه سنک منهدم احجار و جدران و اثار بقیه سائر سنده
مخصوص واروب شومرتیه کریان اولق که کوز یاشنی اول اثار
خرابه یه اراقه و اجرا عشق و محبتدن غیری نه بی مقتضی اولور
تمام مخاطبه وجود عشقه اماره در) قال الشراح فی البیت

من البدیع الجنس المطلق بین ترق و ارقن و فیه الانتفات من الغيبة
الی الخطاب و فیه الموازنة فی الاصل بین البان و العلم و فیه مراعات
النظیر کانه قال الشجر و الجبال

* * تخمیس * *

خیال قدک ایدلدن او بار ییدلک * کوزنده سروسهی خارجشم برعلان
همیشه منزل جانان تخیل و املاک * لولا الهوی لم ترق دمعا علی طلل
* و لا ارقن لذکر البان و العلم *

فکبف تن مقاعلن کرح فعلن با بعد ما مستفعلن شهدت فعلن
به علی مقاعلن کعدو فعلن ل الدمع والس مستفعلن سقم فعلن
(فکبف تنکر حبا بعد ما شهدت) (به علیک عدول الدمع و السقم)
(شارح شیخ زاده انفاء للفضیحة و النتیجة دیمشدر) فانک ماسبقده
اقسامی قا اعینک پندده مرور ایتشدر (ایمدی بو مقامده فافاء
فضیحه در مدخولی اولان تنکر جمله سی محذوف اذا کان الامر
کما کراوزرینه معطوفدر دیمشدر) تنه کیم تفصیل معنایی کاور
(قوله فکبف تنکر قال مولانا جامی رحمه الله کیف انکاشة الحال
استفهام حال شیء و عطفه فالمراد بالحال صفة الشئ لازمانه فان کان
بعد کبف اسم فهو فی محل الرفع بالخیریه نحو کبف ید ای علی ای
حان هو وان کان بعده فعل نحو کبف جئت فهو فی محل النصب علی
الحالیه سی علی ای حان جئت را کما و ماشا و قد یستعمل للشرط نحو
کبف تجلس اجلس انتهى (بو مقامده کبف دن صکره فعل اولغله
اعرابی کبف فتح اوزره مبنی محلا منصوب تنکر کله سنک فاعلندن
حاندر کبف علی وجه انجیب استفهام انکار ایدر) کما قال صاحب
درة المضيء کبف اسم مبنی علی الفتح منصوب المحل علی الفخر فیه
او علی الحالیه من فاعله دیمشدر (تنکر فعل مضارع مخاطبدر
انکار دندر فاعلی مستتر انت جمله سی محذوف سالف الذکر) فاذا
کان الامر کما کراوزرینه معطوفدر حبا مفعول ایدر (قوله بعد
ظروف مکان مبهمدن ظرفدر مکان مبهم جهات ست اولان قبل
بعد فوق تحت یمین یسار و ما معناها اولاندر بونلرده قاعده نحویه
بونلرا کر مضاف استعمال اولنور سه و مضاف مذکور اولور سه

فتح اوزره مبنی اولوب محلته کوره فعل مذکورک و یا فعل مفدرک
 ظرفی اولور لاطائل تحتہ کبی واکر مضاف الیه محذوف اولورسه
 اشبو ظروف ضم اوزره مبنی اولوب محلا منصوب فعلک ظرفی
 اولور دیبا جهلده اولان و بعد کبی واکر مضاف استعمال اولمیبوب
 و مضاف الیهی کلیات متروک و منسی اولورسه بحسب العوامل
 معربدر (رب بعد خیر من قبل کبی) (لکن معلوم اوله که بومذ کورات
 اکر جهات ست ظرف اولورسه در یعنی کندوده ظرفیت معناسی
 اولان فی معناسی که ترکیده ده دید کلریدر و فارسیده در کلمه سیدر
 بو ظرفیت معناسی قصد اولورسه در اما کاهی جهات ست
 ظرف اولوب اسم اولور که ظرفیت معناسنده استعمال اولنماز
 کفوله تعالی (تجری من تحتها الانهار) و قوله تعالی (وهم
 من بعد غلبهم سیغلبون) آیت کریمه لنده اسم اولق اوزره
 استعمال اولمشدر در جهات الست بو صورتلرده بحسب العوامل
 معرب اولورته کیم من تحتها من ایله مجرور در کافی کتاب الضو
 الحاصل ان الظروف بعضها لازم الظرفیة فیکون منصوبا ابدا
 نحو عند وسوا وسواء من الظروف المكان وذات ومرة من المكان
 وبعض الظروف يستعمل اسما و ظرفا نحو الجهات الست من المكان
 نحو امامک خیر من ورائک (قوله ماشهدت به ما مصدریه در یا خود
 ماء موصول یا خود زائده در دیمشدر) اولماء مصدریه اولدیغی
 صورتده شهادت علم یعلم بایندن فعل ماضیدر شهادتدندر حضور
 معناسنه اولان شهوددن دکلدر (العدول شهادت فعلک فاعلیدر
 مصرع ثانیده اولان به ضمیری حب کلمه سنه راجع اولوب با ایله
 محلا مجرور شهادت فعلنه متعلق مفعولیدر) علیک كذلك کاف
 علی ایله محلا مجرور شهادت فعلنه متعلق اولوب مفعولیدر بو محله
 شهادت فعلک ایکی عدد مفعولی اولان علیک و به کلمه لری
 شهادت فعلک فاعلی اولان عدول اوزرینه تقدیمی اول ایکی مفعولک
 ذکر نه اهتمامدر که بری ضمیر محبت و بری کاف خطاب ایله عاشقدر
 بونلر تقدیم ایله اهتمامه البقدر دیمشدر (شهادت جمله سی جمله فعلیه
 تأویل مصدرده بعد کلمه سنک مضاف الیهیدر بو مقامده بعد

کلمه سی

کلمه سی ظرفدر مایه مضاف استعمال اولمشدر منصوب اولوب
 شهادت فعلک ظرفیدر اعرابی بو وجهله در (فاما اکر ماء
 موصول اولورسه شهادت جمله سی اعرابدن محلی یوق ماء موصولک
 صله سیدر ماء موصول مع صلتیه محلا مجرور كذلك ظرفک
 مضاف الیهیدر بو صورتده به ضمیری ماء موصوله کییدر
 واکر ماء زائده اولورسه به ضمیری حبه راجع اولوب شهادت
 جمله سی محلا مجرور كذلك ظرف اولان بعد کلمه سنک مضاف
 الیهیدر شهادت فعلنده استعاره تبعیه وارد در دیمشدر (فائده قال
 فی البیان ان کان المستعار مشتقا فالاستعاره تبعیه لجریان الاستعاره
 فی اللفظ المستعار بعد جریانها فی المصدر دیمشدر) ایمدی شهادت
 فعلک مصدری اولان شهادت دلالت معناسنده استعاره اولوب
 شهادت دلالت معناسنده اولدقدن صکره اول مصدر اولان
 شهادتدنگه دلالت معناسنده ایدی لفظ مستعار اولان شهادت
 فعلی مشتق قیلدق شهادت دخی دلت معناسنده بطریق الاستعاره
 استعمال اولندی قرینه سی دمع و سقم شهادته ملایم اولوب بلکه
 اشک و سقم محبتک علامتی و محبت دلالت ایتکله قرینه در که شهادت
 معنای ماوضع له سنده استعمال اولنماشدر بلکه استعاره طریقله
 دات معناسنده مستعملدر دینور (عدول عدلک جمعیدر عدل
 حق اوزرینه بر امری اقامه در یقال عدل فی الامر اذا اقامه علی الحق
 (بوکه بناء شاهد عدل و شاهد عادل دیرلر حق اوزره اقامت شهادت
 ایتد کلر بنه بناء در عدول جمع صیغه سیله مافوق الواحد مراد
 ایتک جائز اولمغه عدولک بو محله دمع و سقم اولان امرینه اضافتی
 قرینه سیله عدولدن مراد انجق مافوق الواحد ایکی امردر
 دیمک ظاهر در اول ایکی امرک بری دمع و بری سقم در عدول
 محذوف موصوفک صفتیدر ای شهود عدول دیمکدر) بعض
 شراح والعدول جمع العدل مصدر عدل یقال عدل فی الامر اذا
 اقام علی الحق و عدل الیه ای مال الیه والعدل بمعنی العادل ولهذا
 جمعه و اراد بالجمع مافوق الواحد بقرینه الاضافة دیمشدر (دمعدن
 مراد قطرات الدمه در کوز یا شی معناسنده در) (ته کیم بیت سابقده

مقصود از (عدولك) دمه اضافتی بیانیه در که حل نمکندرای عدول
 می الدمع دیمک صحیحدر (الدمعده اولان الف لام جنس ایچوندر
 دیمشله) فقیرك ملاحظه مده حرف تعریف اولان لام عهد خارجی
 اولوب معهود بین المتكلم والمخاطب بیت مقدمه مذکور منزل
 محبوب اوزرینه اراقه اولان معهود دمعدر (بس معنای محمول
 بیت اوفق نلن ایدرم) ایدمی بو محمله اولان دمعه مراد بیت
 سابقه اولان معهود دمعدر که طلال منزل محبوب اوزرینه اراقه
 اولان دمع اولمش اولور (بس بو بیت ایله اول معهود دمعه شهود
 عد ولدن اود یغنی بیان اولور وسقم دمع اوزرینه معطوف قدر
 (سقم قحنین ایله مرض وخسته لك معناسنه در) ایدمی الف لام
 بوجه محرر عهد خارجی اولمق احتماله نظرله سابق الذکر
 فکیف کلمه سنده اولان فانك فصیحه اولماسنه اوفق اولور (ایدمی
 فافصیحه اولدیده بهر حال محذوف اوزرینه معطوف اولغله
 (بعض شراح بو مقامده ملاحظه اولان محذوف معطوف
 علیهی در فاذا كان الامر کاذک عبارتیدر که محذوف کاذکرایله
 مراد بیت سابق وانکاء ثابت اولان مخاطبه کی وجود عشق ومحبته
 دیمشله بوتق دیرجه) فکیف تنکر حبا اول حذف و تقدیر اولان
 فاذا كان الخ اوزرینه عطف اولدیغی صورته فاذا كان الامر
 کاذک دیمک یعنی ای عاشق بیت مقدم ایله سنده محبت اولدیغی
 شهود عدول ایله ثابت اولدیه فکیف تنکر مقام جوابده اولدیده
 (محصول معنای بیت) فاذا كان الامر كذلك یعنی بیت سابق
 مانجه سنده محبت اولدیغی ثابت اولدیه فکیف تنکر الخ
 عجیدر که خبی یعنی عاشق اولدیغی نیجه انکار ایدرسن سنک
 اوزرینه عدول دمع وسقم محبتله بعدالیه هادی یعنی شهود عدول اولان
 دمع وسقم یعنی کوز یاشی وخسته لك یوله شهادت ایتدکد نصکره
 عشق ومحبته نیجه انکار ایدرسن استبعاد ونجیب اولنور دیمکدر
 (ایدمی بو تحریرات وتفصیلات فکیف کلمه سنده اولان فافصیحه
 اولدیغی تقدیر اوزرینه یعنی فافصیحه عاطفه ایله اشوبیت محذوف
 فاذا كان الامر كذلك اوزرینه معطوف اولدیغی تقدیر اوزرینه در

* * تخمیس * *

کوز کده جوکی جاری جداول حسرت
 یوز کده زردی رنج محبت و فرقت

شوت عشقه بو یوزدن ویرلدی چون صورت
 فکیف تنکر حبا بعد مشهدت

* به علیک عدول الدمع والسقم *

واثبت ال مفاعیلن وجد خط فاعلن طی عبرة مستعملن وضنی فعلن
 مثل الیها مستعملن رعلی فعلن خدیك وال مستعملن عنم فعلن
 (واثبت الوجد خطی عبرة وضنی) (مثل الیهار علی خدیك والغنم)
 (قوله واثبت واوعا طفه در بو بیت سابق اوستنه عطفدر اثبت
 اثباتندر که اظهاردن اظهار معناسنه در) وجد حزن معناسنه در
 (شیخ زاده علیه الرحمه وجدناسه مستولی اولان حزنده مستعملدر
 دیمش بعض شراح) والوجد حرقة یجدها الناس عند وجدان
 مفارقة المحبوب او عند رؤية ما یذکره ایله تفسیر ایتشله (خطی
 خطك تنیه سیدراضافله تون ساقط اولمشدر تنیه نك حانة نصبی
 یا ایله اولغله اثبت فعلنك مقولیدر) قوله عبرة قطرة وزنده در
 عین مهملة مفتوحه وسكون یا ایله کوز یاشیدر عبرة خطی کلمه سنک
 مضاف الیهیدر اضافت بیانیه در عبره مطلقا کوز یاشیدر لکن
 نالیمک مرادی خونه آلوده اولان کوز یاشیدر که اشبواشک خون
 آلودی مصرع نایده مذکور عنم اولان قرمزی اغاجه تشبیه
 ایدر کاسیحی (ایدمی اقتضا ایدر که عبرة قولی ایله مرادی خون
 آلود اولان کوز یاشی اوله اشبواشک سنی ایات سالفه دن مرجت
 دمعا یدم یدنده اولان کلامدن فهمه حواله ایدر که عبرة ایله مرادی
 خونه آلوده کوز یاشیدر) وضنی صاری کلدرو اوعا طفه در ضنی تقدیر
 مجرور اولوب خطی کلمه سنک مضاف الیهی اولان عبرة اوزرینه
 عطف اولمشدر معطوف معناده معطوف علیهمک محمله قائم
 اولدیغنه بناء ضنا دخی عبرة کی خطینک تحشده داخل و خطی
 وضنا دخی شامل اولغله خطیندن مراد هم عبره وهم ضنا اولمش
 اولور زیرا اضافت بیانیه محضه اولغله حل صحیح اولمق شرطدر که

الخطین هما العبرة والضحی دیمکدر بو صورتده عاشقک وجهنده
 ثابت اولان ایکی امر اولور یی خط عبره ویری خط ضنی یعنی درد
 محبت وجه عاشقده ایکی خط اظهار ایلدی خط اول عاشقک
 خنده یول یول اقلن قانلی کوز یاشی در نته کیم تفصیلی کاور خط
 ثانی مرض عشقه صراروب وجهنده کی صفر تدر که ذکر سبب
 اراده مسبب قیلندن ضنی که مرصندر ذکر اونوب سببی اولان
 صفره وجه مراد در (کما قال الشارح یریدان الوجد اثبت خطین
 علی خدیك هما العبرة وضنی کما قال بعضهم ولا ان تجعل الخطین
 عبارة من الحاتین الحاصلتین من الوجد وهما العبرة والضحی فیکون
 الضنی علی هذا معطوفا علی العبرة انتهى) قوله مثل کله سی فتحله
 اولان خطیدن حاندر یاخود خطینک صفتیدر مثل کله سی دخی
 بهاره مخد افر بهار صاری کولدر (علی خدیك علی حرف جر در
 خدی تنیددر کاف خطابه اضافتله نون ساقط اولسد در حاله جری
 یا ابله بحرور اولقله اثبت فعلنه متعلق مفعولدر) والغم جرایله بهار
 اوزرینه معطوفدر (وان قولیده الغم شاعره بمخضب رخص کان
 بنانه غم علی اغصانه دیدیکی قوی اشجار قسمندن اولدیفته
 شاهددر دیمش بو شعر ایله تفصیلندن مستفاد در که غم
 قنله بنان مجوبیه تشبیه اولدیغی اوزره غم قرمری شجر اوله
 بو صورتده عاشقک قانلی کوز یاشی اول قرمری شجر عمده
 تشبیه اولور یاخود (شارح شیخ زاده ک غم شجر لها غمرة حراء
 تشبیه الاصابع الخضوبه دیدیکی اوزره ناظم علیه الرحه خون
 آلود اولان اشک چشم عاشق ذکر محل اراده حان قیلندن
 اولیق اعتباریله عمده حال اولان قرمری اثماره تشبیه ایدر اثمار
 مذکوره دیار مرده مشهور عناب مثلاً اولیق کرک حتی ندیم مرحوم
 بیت) که لبک کاهیمده دست مخناسن او یوب (دانه عناب ایلدر وجه
 غذا ویر مرز مین) بیتی دلالت ایدر (ایمدی عاشقک وجهنده
 بر برینه متصلک ایپاک کی ممدودا جریان ایدن خونله الوده قطرات
 اشکنی خطه تشبیه ایتشددر ایکی عدد خطک بری بودر ایکنجی
 خط بالاده ذکر اولندیغی اوزره ناظمک صاری کله تشبیه ایلدیکی

ضنادن یعنی خسته لکدن عاشقک وجهنده ظهور ایدن صفر تدر
 (ایمدی خطین ایله مراد ضنی وغم اولوب اشبو ایکی شیدن عبارت
 اولان خطی دن مثل لفظی حال اولدقده یعنی ای عاشق شیدا وجد
 محبت سالف الذکر ایکی خط که بری خط عبرتی ویری خط
 صفرتی وجهه کده صاری کل کی وشجر غم کی یاخود غم غم کی
 اولدقاری حالده اثبات و اظهار ایلدی لف ونشر مشوش اوزره
 مالی مخاطب اولان عاشقک در د عشق ایله بکزی صاره روب
 وجهنده ظاهر اولان صفرتی کمال اصفرارده صاری کله منلی
 وخوله الوده کوز یاشی حر تده غمک مثلبدر دیمک استر) واثبت
 الوجد واو عالمنه ایله بیت سابقده اولان تنکر فعلنه معطوف
 وکیف کله سی تعجب واستفهام ایچون اولوب ماینبغی ان یکون
 معناسیله شیخ زاده علیه الرحمه تنک تفسیری بیت سابق شرحنده
 کذر ایتشددر (ایمدی بو بیتده اولان اثبت فعلی محل مرقومه
 بر منوال محرر عطف اولسد قده ایکی بیتک معنا سنی مزج ایله
 (محصول معنای بیت) ای شخص محب شیدا مبتلا اولدیغک
 محبتی نیجه انکار ایدرسک عدول دمع وسقم سنک اوزر بکه شهادت
 ایتدکدن صکره ووجد و حزن و بلامت کوز یاشنده قرمری شجر
 مثلاً ودر د عشقه اصفرارده صاری کل کی وجهه کده ایکی خط
 اثبات و اظهار ایلدی نیجه انکار ایدرسن تعجب ایدرم انکار لایق
 د کادر انصاف بودر که بوشهادات وعلامات یننه دفصکره محبتی
 انکار ایتیبوب اقرار ایدرسن دیمک اوله (نته کیم شیخ زاده کیف
 تنکر المحبة بعد شهادة عدول الدمع والسقم عليك واثبات الوجد
 خطین من العبرة علی خدیك ومن الضنی فان حرة دمعك مثل
 الغم واصفرار لونك مثل بهار فلا بد لك من الاقرار دیمش) كذلك
 بعض شراح یریدان الوجد اثبت خطین علی خدیك هما العبرة
 والضحی وهما مثل البهار والغم فخط العبرة مثل الغم لانها ممتزجة
 بالدم فیکون احمر مثل الغم وخط الضنی مثل البهار لانه یکون اصفر
 مثل البهار ففیه لف ونشر علی غیر الترتیب قوالیه محصول معنای
 افاده ایدرر علیهم الرحمه (بعض شراح بو بیتده بر معنای آخر

احتماله ذاهب اولوب بوجلهه بیان و تفصیل ایدر (کما قال
واضافة الخطی الى العبرة من قبیل اضافة المشبه به الى المشبه ای
اثبت الوجد العبرة التي في الخطین في الاستطالة والاستواء علی
صحیفة الوجین وضمی بالفتح عطف علی الخطین (و قوله مثل
البهار بالنصب حال اوصفة من الخطین والضمی معا ومعنی البیت
ایها الشخص المحب لا یبغی لان انکار المحبة بعد شهادة الشاهدین
العدلین من الذم والسقم و بعد اثبات الوجد و اظهاره علی خدیك
الخطین من العبرة التي كالغیم فی الحجرة والضمی الذی كالهبهار
فی الصفرة ومن انكر حبه واخفاه اظهر دمع عینه وضناه (وفید
من البدیع مراعاة النظر بجمعه بین العبرة والضمی

* * * تحبس * *

سرردی صولدی رخک درد عشقه دوشدک سن

دم سر شککی لعل ابتدی حسرتک دلدن

که سرخ وزرد ایله یازدی خطوطی عشق و محن

و اثبت الوجد خطی عبرة و ضمی

* مثل البهار علی خدیك والغیم *

نعم سرری مفاعیل طیف من فاعیل اهوئی فار مستفعلن رقی فعلن
والحب بع مستفعلن ترض ان فعلن لذات بال مستفعلن الم فعلن
(نعم سرری طیف من اهوئی فارقی) (والحب یعترض الذات بالالم)
(قوله * نعم قال مولانا جامی نعم حرف ایجاب مقرر لما سبقها ای
محققة لمضمونه استفهاما کان او خبرا وهی فی جواب اقام زید قام
زید و فی جواب الم یقم زید بمعنی لم یقم زید و علی فی جواب الم یتم
بمعنی قام زید فعنی بلی فی جواب (الست بریکم) است و ربنا و لو قیل
فی موضع بلی ههنا نعم لکان کفرا (بلی مختصة بالایجاب النفی یعنی
ینقض النفی المقدم ویجعل له ایجابا) صاحب دره شارح کردی
نته کیم دیمشدر که نعم لتقرر ما سبق نفیا و اثباتا من غیر تغییر و تبدیل
بمخلاف بلی و یقال فیه حرف اعلام اذا وقع بعد الاستفهام نحو هل
قام زید فهو دائما یقوم مقام الجملة الجوابیة (قوله * نعم کله سی ما
سبقنی مقرر حرف ایجاب در قوله * سرری فعل ماضی در سرری یسرری

سرری کهدی اصلی سرری درری کبی کیجه یوریک معنایه در فیل
لازمدر نهیه سده سرری به واسری به واسراه دیور (قوله طیف
مرفوع فاعیلدر طیف لغته برشیك صورتیدر که اوشیدن خبر
ویرر (صاحب قاموس الطیف الخیال الطائف فی المنام دیمشدر
بومعنی سرری لغظنه مناسبدر که سرری سیر فی الیلدر (شیخ زاده
علیه الرحمه مطلقا خیال معنا سنه در دیمش سرری جمله سی محلی
یوق جمله استینافیه در که سؤال مقدره جوابدر (من موصوله در
غالب ذوی العقولاده استعمال اولور (اهوئی هوی به دندر بالقصر
و بالکسر یهوئی هوی اذا احب (اهوئی فعل مضارع نفس
متکلمدر جمله سی محلی یوق من موصولک صله سیدر لا بد منه
اولان ضمیر محذوفدر من اهوای تقدیرنده در من موصول جمله سی
محو لا یجور و طیف کله سنک ضاف الیه بدر (فارقی اسهرنی و اینه خطی
معنا سنه در تار یقندن فعلی ماضی در تحنده ضمیر فاعلی طیفه
راجعدر و ضمیر بار زمصلی اولان ضمیر متکلم تقدیرا منصوب
مفعولایدر مع فاعله جمله سی فاء عاطفه ایله سرری جمله سی اوزرینه
معطوف در فارقی ده اولان فاسیده در زیر معطوف علیه مذکوردر
و هم معطوفک سیدر طیفک سراسی یعنی کیجه کلسی و وصولی
سبب ذهاب نوم اولدیغنی افاده ایدر (قوله والحب یعترض
واو حایه در حب مبتدا در حرف تعریف جنس ایچوندر یعترض
فعل مضارع فاعلی حبه راجع ضمیر در جمله سی ارقنی کله سنک
تحنده طیفه راجع فاعل ضمیرندن حالدر (اعراض شیهین متلازمین
بینه شیهیک دخولیدر بومحمله مراد دخوله لازم کان فصلدر
(لذات جمع مؤنثدر نصی جرنه محمولدر یعترض فعلنک مفعولایدر
لذات ادراک الملایم الم ادراک الما فردیمشدر بالالم قولده باسبیه در
یعنی محبت صفا و راحت ایله الام بینه کیروب لذت و راحتیه
وصولدن منع ایدر دیمک اولور (زیرا المحبة یلازمه المحنة
(بومقامده الم محبت ایله مراد عاشق بیچاره به توار دایدن شدائد
حسرت و اشتیاق ایله سهر واضطراب و اضطراب و افکار در
نعم کله سنده ایکی احتمال وارد در تنه کیم باکاده نقل اولان

قواعد نحویه منظوم و قبحه نعم کلمه سنک ماسبقی کاه استفهام
اولور نعم کلمه سی اول استفهام سابقی تقریر ایچون اولور کاه
ماسبقی خبر اولور استفهام خبری تقریر ایچون اولور بویته
کلمه نعم استفهام سابقی تقریر ایچون اولور مختار ایدینی (شیخ
زاده علیه الرحمه نک کلامندن مستفاد در که بیورر نعم حرف ایجاب
لماسبقی وهو الاستفهام عن تحقق الحب (فالحاصل انه استفهم
منه علی سبیل الانکار و ثابت علیه الایات الدالة علی انه عاشق
بحیث لم یجد الی الانکار سبیلا وهل تخفی مع العبرات سرا فقال
نعم علی ما علمتم) ایدنی بوافاده و بوقدر اوزره (محصول معنای
یدنی) شویله تقریر اولور که ای شخص مجرد عاشق کوز یاشنی
قائله مزج ایدوب اجرا ایلدک وعدول دمع و سقم سنده عشق
و محبت شهادت ایلدی و قائلی کوز یاشنی و دخی درد عشقندن
اصفرار و جهی ایکی خط کبی و جد و محبت رویکده اظهار
ایلدی بومذ کورات عاشق اولدیغکه علامات و امارات دالدر که
انکاره محال یوقدر بوندن صکره ینه محبتی اقرار ایتمز مبسن دیو
اولان استفهام اول شخص مجرد عاشق جوابده انجق نعم لفظی
تکلم ایلدکده نعم افضلی لسان ترکیده اولیله در و بیلی مقامنده در
(نته کیم اقام زید مسالنده استفهامه جواب نعم اولدیغی کبی که
قام زید دیمکدر) بومقامده دخی نعم کلمه سی اولیله در دیمک مقامنده
اولور (زیرا نعم کلمه سی اقام زید جوابده نعم دینلدکده قام زید
دیمک اولدیغی اول تحریرانده ملاجامیدن نقل اولنمش ایدی
یو محله دخی نعم دیمک حالی علی ما قلت دیمکدر) پس اعرابی
نعم حرف ایجاب حالی علی ما قلت مبتدا خبر جمله سنک محلی یوق
جمله استینافیه در (اکن نعم کلمه سی اول مقدر حالی علی ما قلت
جمله استینافیه نک محله قائم در) اشیر ینده دخی نعم کلمه سی الحال
علی ما قلت جمله سی مقامنه قائمدر و بوجله جوابیه نک محلی
یوق استفهامه جوابدر دیر (یا خود اعرابنده نعم جمله سی اعرابندن
محلی یوق جمله ایجابیه دیر) پس نعم کلمه سی استفهام سابقی
تقریر ایچون اولدیغی ظاهر اولور لکن بومقامده بر سوال کلور که

استفهام سابقی فی در نفی نعم ایجاب ایلدکده محبتی عدم تقریری
مفید اولور (پس محبتی اقرار ایتمز من استفهامی تقریر اولدکده
نعم اقرار ایتمز حال اولیله دکلدر دیمک مقامنده اولور مقصود
ایسه اقرار ایدرم دیمک اولسا ایدردیمش (بوسؤالک دفعی نعم
کلمه سی ماسبقی تقریر ایچون اولور لغه در یوخسه عرفا کاهی
خلاف اولور دیمکدر) نته کیم متوسط صاحبی رحمه الله دیمش
فنعیم مصدقه لماسبقها من الکلام منبنا کان اودنفیا استفهاما کان
او خبر بقول لمن قال قام زید و لمن قال ما قام زید و الم یقم زید نعم (فنعیم
تصدیق لما قبله هذابحسب اللغة دون العرف الا یری انه ان قبل لك
البس ل عندك کذا ما لا فقلت نعم لاریمک القاضی به تغلیبا للعرف
دون اللغة دیمش در) ایدنی نعم کلمه سنده احوال بو وجهله در که
تقریر اولدی کلامه سری کلمه سی (شیخ زاده سوال مقدره
جواب اولان جمله استینافیه اولور صورتنده ذکر ایدر) نته کیم
بیورر (فالحاصل انه استفهم منه علی سبیل الانکار ثم کان سائلا
قال کیف کان الحال فاستأنف بقوله سری بوقدر جه معنی اول
شخص مجرد عاشق تفصیل اولدیغی اوزره نعم دیمکده بیلی اولیله در
محبت مبلایم دیو استفهام سابقی تصدیق ایلدکده بر سوال
استفساری کلامیکه ای عاشق چونکه کندکده اولان محبتی
اعتراف و تصدیق ایلدک اول درد محبت ایلدکده حالده سن در دمندر
دیو توجه ایدن مقدر سوال استینافیه به جوابده سری طیف الخ
دیدنی (یعنی کیمه محب و بمک خیالی کلدی و بی نومدن بیدار ایلدی
خواب و راحت کندی حال بو که محبت لذائذ و صفاتک یننه الم
واکدار ایلد معترض اولوب و تحلل ایدوب فاصل اولور (یعنی
محبت بر حالده در که کرک نوم و کرک سائر لذائذدن عاشق محروم
ایدر شمدی حال بو منوال اوزره در دیمک دالنده اولور و مختار
اولان دخی بومعنادر) اما در المصیئه صاحبی علیه الرحمه نک
بویت عبر المصائب بیانده تحریری بو وجهله در که دیمشدر
(نعم حرف تصدیق اذا وقع بعد الاخبار و يقال فيه حرف اعلام
اذا وقع بعد الاستفهام نحو هل قام زید فنعیم ههنا حرف اعلام

لوقوعه بعد الاستفهام السابق المراد به بيان اسباب المحبة فكانه
قال نعم سبب مزج الدمع بالدم احد هذه الاسباب المذكورة
وهو سرى طيف المحبوب الذي كالبرق الخاطف في السرعة
والغيب ديمدر بوقول اوزر استفهام سابق مزج دمك احد
اسباب بدن سؤال واستفهام اوله يعني ديمك اوله كه مزج دمك
احد اسباب بدن اولان خيال محبوبك سكا كله سيمدر مزج دمك
سبي (ايدي بوبرسؤال واستفهامدر بوسؤاله جواب اولان نعم
سرى طيف الخ مصر عنده كي نعم كله سى بلى اويله در ديمك
مقامنده در نته كيم هل زيد قائم استفهامك جوابنده نعم كله سى
زيد قائم ديمك مقامنده اولديغي كي (وقوله سرى من اهوى الخ
كلامى اول جوابى تفصيلدر (بعض شراح نعم كله سى خبر
سابقى مقرر در ديمش لكن مختار اولان اول تفصيل اولديغي
اوزره نعم كله سى بوبيت مبار كده استفهام سابقى مقرر اولمقدر
وفيه من البديع رد العجز على الصدر

* * * نخمس * *

* فراق وحسرت آلوب خواب و راحت بدنى *

* دوشمده كور مكه ده قائم اكر چه سنى *

* اسير يستر ام او ايك خواب قنى *

* نعم سرى طيف من اهوى فارقنى *

* والحب يعترض اللذات بالالم *

بالا تسمى مستفعلن في الهوى الفاعل عذرى مع مستفعلن ذرة فعلن
منى الى مستفعلن ك ولو فعلن انصفت لم مستفعلن تسل فعلن
(بالا تسمى في الهوى العذرى معنزة) (منى اليك ولو انصفت لم تلم)
يا حروف ندا لاثم لام يلوم لوما وملازمة اسم فاعلدر تقدير منصوب
منادادر حقيقته موصوف مخدوف شخصا كله سنك صفتيدر
مخدوفه اعتمادا اسم فاعل عامل اولور (يس فاعلى تحتنده مستر
مقدر اولان موصوفه راجع ضمير در مقعولى مضاف اولديغي بيا
متكلمدر كه تقدير مجرور لاثم كله سنك مضاف اليهيدر في الهوى
لا تسمى كله سنه متعلقدر هوى محبت معانندهدر (قوله العذرى بضم

العين المهملة والذال المعجمة بنى عذره منسوب بر قبيله تك اسميدر
محبت معاننده اولان الهوى كله سنك صفتيدر (هوى العذرى
حب شديد مفرد معاننده استعمال اولنور سبي قبيلة مز بوره تك
نسوانى ملكه حسن و جمال وشبانى مستعد جريحه محبت اولمقدر
صاحب كال اولمقدر حب مفرد ابتلا ايله سنرى اربعيه قبل
الوصول انتقال ايله كلسلدر (بعض شراح العذرى عبارتتك
اعرابنده مخدوف تقديرى ايله في الهوى المحبوب العذرى ديمكدر
ديوب شو وجهله بيان وتقرير ايدر كه قبائل عريدن بنى عذره
كال حسن وملاحتنه بين القبائل مسلم اولمقدر (مصرع) كيمدر
نظيرك واردين سن حمله بردنه سن) مفاد بجه ايجلنده نهايت
رتبه ملاحتنه حسن و جمال صاحبي نيجه جائله بولنديغنه بناء
محبوب عذرى كال حسنله متصفه اطلاق اونه كيديكى اعتبار ايله
في الهوى العذرى ديمك لفظ محبوب تقديرى ايله في محبة المحبوب
العذرى ديمك اولور بوقدر اوزره العذرى كله سى مخدوفك
صفتيدر ديمشار (حكاية قبيلة عذريه تك بالاده تحرير اولديغي
اوزره ابتلا بنى بيان صفتنده اصميدن بوبلاغت وفصاحت
اوزره روايت اولمش كه) انه مربي قبيلة بنى العذرة فاضانه بعضهم
وجر محبة بالاضافة فكانت لمضيفه بنت رشيق القد صريح الحد
فصيح الكلام (بنت) وليس لها عيب سوى ان ضيفها) (يعاب
بتيان الاحبة والوطن) يقول الاصمعي (خرجت من بيت المضيف
لا تفرج باقى اهلهم فرأيت شابا ضعيفا كالهلال ونحيقا كالخلال
تلوح اسرار المحبة من اسرته لا ينطق نيران قلبه بقطرات عبه
تسألت الحصار عن حاله قاوا الحبيبة التى انت في بيتها وماراها
حند سنين وه من فراقها آه وانين فاضت الى البيت طالبا المرام
وقلت باراحة جراحة كل جريح قد جئت اليك منشفعا بنى امر
هذا الشاب فترجى اليه باستمالة قلبه المصاب وردى قرة عينيه
ينور الجمال قات صلاحه في فراقنا فبعد الايتا والتى قبلت الحاج
حشنى فذهبت الى المحب وقلت استعد لمشاهدة المحبوب فبين ذلك
لهاج الغبار من جانب الحبيب فغشى عليه ووقع في الزاب فذالت

یا سلیم القلب انه لا یطیق مشاهده غبار نعالنا فکیف یطیق
مطالعة جمالنا انتهى (معلوم اوله که نعوذ بالله تعالی بومرتبه عشق
ومحبت ماسوايه قلبک کمال تعلقتدن عبارت اولمله خطاء فاحش
اولدینغی ظاهر در (مصرع) خیالک دیده دن نقشک دل بیکینه دن
چیمز) مفاد بجه خیال محبوبی بر آن قلبدن اخرج ایده ممکنه
جلوگاه انوار جمال الله اولان قلب کی نظرگاه الهیهی او مقوله
خیال باطل وفرط حب ماسوی ایله دائما تلویث ایتک (حب الدنیا
رأس کل خطیئة) حدیث شریفی منظوم بجه حب دنیا کمال مرتبه
افراطی ایله اتصاف در بامر الله تعالی مبتلای عشق ماسوی
نیجه نیجه مهالک واضطرابه و رزائل و محن لایطساقه مبتلا اوله
کلبیکی محرب کائناتدر (ناظم قصیده مرحوم شیخ حضرت تریک
بالجمله ایراد ایلدیکي محبت واشتیاق اول محبوب رب العالمین مفخر
موجودات افندی صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت تریک وسیله
حبات ابدیه اولان علاقه محمديه ایله عشق و محبت لر بدر که اول
حبیب اکرمه محبت الله محبتدر خلفت انصایه یعنی دنیا به کلدن
دخی مراد بو طریق ایله و بو وسیله کلبه ایله قرب و وصال حقه
کسب واستعداددر (قوله * معذرة کاهی مصدر میمی اولوق اوزره
استعمال اولنور عذر یعذر عذرا و معذرة ذال معجه نک کسری
وقتیله جائزدر و کاهی صرف اسم اولوب کلامدن مایعذر به
اسمی اولور یعنی اعتذار ایدن کیسه عذری افاده و بیان ایچون
متکلم ایراد ایلدیکي کلامه معذره درلر (ایدی اکر مصدر میمی
اولور سه محذوف فعل امر اولان اقبل فعلک مفعولایدر) منی کلمه سی
جار مع المجرور سالف الذکر محذوف اقبل فعلک مفعول اولور
ایک کلمه سنده کذلک جار و مجرور معذرة لفظنه متعلق معذرة
کلمه سنک مفعول اولوب تقدیری اقبل منی الیک معذرة ای عذری
دیمکدر یعنی اعتذار می قبول ایله مألنه اولور یا خود محذوف
اعتذار فعلک مفعول مطلق اولوب اعتذر معذرة تقدیرنده در
فاما اکر معذرة مصدر میمی اولوب مایعذره اولان کلمه نک
اسمی اولور سه فعل محذوفک مفعول بهی اولور تقدیری اقول

معذرة دیمکدر ای اقول کلاما بما یعذربه دیمک اولور لکن
بوا احتمال ده (مصرع ثانیده اولان منی الیک عبارتنده تکلفه
محتاجدر مناسب اولان اول تقریر اولان معذرة مصدر میمی اولوق
اوزره اعراب اولنور (عصام رحمه الله نسبتدن تمیزدر دیمش
بو مقام لرده شراح اعراب بیانده قتی جوق احتمالات یا مشر آدمه
مدالعده دن فتور کثور مختاری ذکر ایله اکتفا اولندی (قوله ولو
انصفت لوجرف شرطدر انصفت عدالت معنایسته در انصافدن در
فعل مخاطبدر مع فاعله جمله سنک محلی یوق فعل شرط (لم حرف
جازم) لم فعل مضارع مخاطبدر مع فاعله جمله سی جزاء شرط لم
لومدن طعن معنایسته در فعل شرط مع جزائه جمله سی شرطیه
لا محل لها من الاعراب جمله مستأنفه در که ماقبلنی تأکید و تشریردر
یعنی ماقبلنده مذکور اولان ایتانده ذکر اولان عشق و محبت
عاشقده اختیاری اولوب خصوصاً بر محبت که هوای عذری
اوله نیجه تحمل اولنور بومقوله اراده و اختیاردن خارج حالات
ناظر لمراریه به انصاف ایدرسن یعنی انصاف بودر که لوم و طعن
ایتمز سن دیو بو جمله ماسبقی ام لم جمله سی تأکید اولور (یو بیت
دیار که ده لایم ولم لم عبارت لرله صنایع بدیعیه دن رد البحر علی
الصدر اولدینغی کی فی العذری و معذرة عبارتنده تشبیه بالمستق
ایلله جناس اولور (محصول معنای بیت) ای بنی هوای عذریه ده
یعنی حب مفرطده لوم و طعن ایدن بندن سا که اولان اعتذاری
یعنی معذرت و عذری اکر انصاف ایدرسن قبول ایدرسن لوم
ایتمز سن یعنی آیار باب طعن و تشنیع سکا اعتذار ایده رمکه بنم مبتلا
اولدینغ عشق و محبت شواهل قیاه عذریه بی از وقتنده هلا که
ایصال ایدن هوای محبت واره بن ایشنه اولیه محبت مبتلایم بویه
مبتلایه لوم و طعن انصاف دکدر مألنه اوله (بس دیمک اولور که
اصننده محبت اضطراری در خصوصاً که هوای عذریه اوله
انصاف ایچوب نیجه لوم ایدرسن (و فیمن البدیع جناس الاشتقاق
فی بالائی ولم لم والسلب الصوری والايجاب والجناس المطرف
فی لم لم والجناس المطلق فی العذری و معذرة

* * تخمیس * *

اولور سه نال قوا ولسون هوای عشقه تن
بو یولده فیض خدادرنه شبهه درد و محن

محبت ازلی صانع اختیار ایله سن

یا لائمی فی الهوی العذری معذرة

* منی الیک ولوا نصفت لم تلم *

عدتک حا مفاعلن لی لا فعلن سری یمس مستفعلن متر فعلن
عن الوشا مفاعلن ة ولا فعلن دانی بمن مستفعلن جسم فعلن
(عدتک حالی لاسری یمستر) (عن الوشا و لادانی بمنحسم)

قوله عدتک عدا یمعدو وعدوا وعدوانا فعل ماضی مؤنث در اصل
عدوتدروا و حرف علت متحرک ما قبل مفتوح الفه بعد القلب الف
حذف اولشدر (معلوم اوله که اشبوعدتک کله سنده شراح اوج

وجهله معنایه ذاهب اولشدر (اولا عدتک کله سی دلت معناسنده
استعاره تبعیه اولشدر) ایکنجی حذف و ایصال اوزره معنادر که
حذف معتبر اولان حرف جر حروف جاره دن عن کله سی اولق وار

(اوجنچی الی کله سی اولق وار) (نه کیم دره صاحبی عدتک کله سی
بنفسه متعذیه در که جاوز معناسنده در و بومعنی ایلدلت معناسنده
استعاره تبعیه در دیمش استعاره تبعیه فعلده اولان استعاره به دیرلر

تبعیه دید کلری استعاره اول اول فعلک مصدرنده جریان ایدوب
بعده اول استعاره اجرا اولان مصدرندن فعل مستعار مشتق قلنور
یوقاعده اوزره اولا عاشقک حانک دلالتی کمال ظهوره و استهارده

عدو که تجاوز تشبیه اولنوب عدو دلالت ایچون مستعار اولدقده
مصدر اولان عدوده دلالت معناسنده استعاره بی بعد الاجرا عدودن
دلت معناسنده عدوت فعلی مشتق قلمغله عدوت فعلنده

دلالت معناسنده استعاره تبعیه اولغله عدتک حالی دیمک دلتک حالی علی
سری دیمک اولوب نطقته الحال کبی استعاره تبعیه اولور بومعنایی
شارح مزبور تقدیم ایدر (کما قال و حال الشیء ما یفهم من ذلك

الشیء بانقرائن الخارجیه من العوارض و علی هذا یكون عدتک بمعنی
دلتک حالی علی سری فیکون العدو مستعار للدلالة استعاره تبعیه

کافی نطقته الحال بعضی حذف و ایصال قبیلندن اولد یغنه
ذاهب اولدقلربی شارح مشار الیه نقل ایدر (ایمدی اولا حذف
و ایصال بیان ایده لم (معلوم اوله که فعل کنسوده اولان معنایی

مفعولیه بنفسه ایصال ایده ممکنه اول معنایی حرف جر واسطه سببه
ایصاله محتاج اولور (بودقوله محذوف حرف جر ایله عربک
استعمال ایده کادیکی فعلارده حذف و ایصال وارد درلر یو حذف

ایصال سماعیدر (ایمدی مصنف عدت کله سنده عربک (حذف
و ایصال ایله استعمال لرینه مطلع اولغله یو بیتده حرف عن یا خود
حرف الی کله لرینی حذف و ایصال ایله معنی مراد ایدوب عدتک حالی

عنک الی غیرک ای تجاوز حالی عنک الی الغمازین معناسنده اولور
زیرا عدوک اصل معناسی تجاوز درلکن یو محمله حذف و ایصال
اولغله محذوف عن ایله استعمال اولندیغی تقدیرجه بوجه محرر

تجاوز حالی عنک الی غیرک دیمک اولدقده حالندن شکایتدر که
کندوبی تجاوز ایدوب غیر یلره واصل اولدی دیمک اولور (کما قال
فی الدرر قیل فی عدتک حذف و ایصال لانه یقال عدا عنه جاوزه

و عدی الیه سری الیه ای عدت الحال عنک الی غیرک فهو شکایه
عن حال نفسه بان سره قد تجاوز عنه و فشی بین الناس (یعنی حالم
سکا واصل اولدی وسندن مثلاً غمازله تجاوز ایلدی دیمک حال

عشقم سنک معلومک اولدی و غیر یلر: دخی معلومی اولدی دیوب
بین الناس حالم افشا اولدی دیو کند و نفسندن شکایتدر شو معنایه
شکایت که آیات سابقه ده ناظم ای شخص مجرد عاشق سنده محبت

واردر شهود عدول ایله وجهکده اولان خطی ایله کذا و کذا
ثابت ایکن فیکیف تنکر دیوب محبتی نیجه انکار ایدرسن دیدکده
اولدخی علی ماسبق انکاردن خالی اولیهرق آخر الامر نعم سری

بیتی منظوم فیه هوی و ابتلاسنی اقرار ایدوب حتی خیال محبوبک
دخی کیجه رده کلوب خوابدن محروم ایتدیکنی دخی اعترافدن صکره
طعن ولوم ایدنلره اعتذار ایدوب درد محبتی و ابتلائی کم و اخفا

ایده جک حال قالمغله حال نفسندن شکایت ضممنده (بودت ایله
لائمه خطاب ایدر که عدتک حالی حالم سکا بالغ و سنک معلومک اولدی

وسندن کچوب غریبک دخی یعنی جله ناسک معلومی اولدی کیم
ایده جک حالم قالمی دیمک اولور بوضوئده عدتک کله سنده
حذف وایصال عن کله سیله اولمش اولور بوتقریر اوزره معنی
طبعه ملائم وظاهر اولق کرک (اما حذف وایصال احتمال ثانی
اوزره الی کله سیله اولق اعتباریه اولور سه شویله تقریر اولور که
مقام عاشق حزن و انکساری مقامی اولوب فعل ماضی اولان
عدتک کله سنی دعا موضعه استعجال اولغله بدعا ایدر که عدتک
حالی الیک یعنی حالم سکا کچسون سندخی بنم کبی عاشق ودرده
مبتلا اوله سن دیمک اولور (ایمدی حذف وایصال قاعده سی اوزره
اشبو حرف الی تقدیری ایله اولان معنی (شیخ زاه علیه الرجه نک
دخی مختاریدر نته کیم تفصیل ایدر (عدت الیه ای سری الیه
وعلیه ای ظم وعنه ای تجاوز وبدون الصلة بمعنی سارسریعا
والظاهر دعا علی اللایم ای ابتلاک الله بمثل ابتلائی به (یعنی عدی
علی ایله استعمال اولور سه ظلم معنایه درالی وعن ایله استعمال
اولور سه تجاوز معنایه در بدون الصلة استعمال اولور سه سری
سریعا دیمکر که عدولغته قوشمقدیر بومقامده الی محذوذر
عدت الیک بدعا در نته کیم تفصیل اولندی (قوله *حالی مؤنث
سماعیدرا کابناء عدت فعلی صیغه مؤنث ایله کمشدر تقدیر امر فوع
عدت کله سنک فاعلیدریا متکلمه مضافدر حال الشیء مایفهم
من ذلك الشیء بالقرائن الخارجیه من العوارض ایله تعریف ایدر
یعنی شیتک عوارضیدر عارض قائم بنفسه اولان جوهر ایله قائم
اولان شیدر حال عرضدن عامدر (بومقامده مراد عاشقه عارض
اولان احوال عشق و محبتدر عدتک جله سی مع فاعله بیت سابقک
علتیدر دیمشدر (قوله لاسری بمستتر عبارتنده لکله سی بمعنی لبس در
ننه کیم شارح مصنفک (ولاهذه بمعنی لبس و بهذا ادخل الباء
فی الخبر دیمشدر سری تقدیرا مرفوع اسمیدر لانتک مستتر مخفی اولان
شیء دیرلر بمستتر بازنده در مستتر لانتک خبریدر جله سی حال لفظندن
حالتدر عدتک جله سی تأکید اولور یا خود بدلدردر (معلوم اوله که
حرف زانده قاعده در که زانده اولان حرف جرک مدخولی مجرور

اولور لیکن بر محله متعلق اولماز بحسب العوامل معرب اولور (ننه کیم
بمستترده بازنده لفظا مجرور در لانتک خبریدر (قوله عن الوشاة وشاة
لفظا مجرور بمستتر کله سنه متعلق در وشاة بضم الواو و آشینک
جمعیدر و اشی غمازه دیرلر الف لام جنس ایچوندردر یا خود استغراق
ایچوندردر (قوله ولادائی داء مرضدر الحسام انقطاعدر ولادائی بمخمس
لا سری بمستتر اوزرینه معطوفدر (کما قال فی الدرة ولا هذه زانده
او عامله وما بعدها اما عطف المفرد علی المفرد او عطف الجملة علی
الجملة وکله لا بمعنی لبس وان المراد بالحال والسرداء واحد وهو
الم العشق فعبعنه بالسر لطفانه وبالداء لما فیه من الالم للقلب
والحال اعم منه ما (یوندن صکره معلوم اوله که الی کله سی تقدیری
ایله حذف وایصال عدتک فعلتک بدعا معنایه مفید اولدیغک
تفصیلی کذار ایلدی اما عن کله سی تقدیری ایله حذف وایصال
بیاننده (صاحب دره بالادامه سبقت ایلین تفصیلندن صکره
دیمشدر که فلما ذکر الاعتراف بالحبیة واراد الاعتذار والایضاف
لاجل المودة علاه بقوله عدتک حالی ای بلغک ووصل الیک
وتجاوز عنک الی غیرک دیو تقریرندن مستفاد اولان عن کله سیله
عدتک فعلنده حذف ایصال اولنه (ننه کیم تفصیلی کچمشدر
بعده معنای بیت بیانده (صاحب دره والمعنی یا ایها اللایم فاقبل
معذرتی واترك لومتی وانصف فی حالتی فانه قد بلغک وعلمت
ان سری قد فشی بین الواشین وان دانی غیر منقطع فانی الان محل
المرحیة لا محل اللوم دیمشدر (محصول معنای بیت) ایها اللایم بنم
حالم سنی تجاوز ایلدی یعنی سکا بالغ وسنک معلومک اولدی وسندن
غیری بی دخی تجاوز ایلدی بنم سرم غمازردن مستور دکلدر بین
الواشین افشا اولمشدر و بنم دردم کسلیز منقطع دکلدر یعنی درد
عشق بندن کسلوب کتمزدن دمندم محل مرحتم بوحسه محل
لوم دکلم دیمک اوله كذلك (بعض شراح حذف وایصال عن
کله سی اعتباریه اولدیغی تقدیرجه محصول معنای بیت شودر جله
تقریر ایدر که) تجاوزت عنک قصتی ایها اللایم وبلغت الی الوشاة
فلا سری بمستتر عنهم ولادائی وهو العشق بمخمس دیمشدر و آخر

بما شئت من التفريجات بوندن صکره معلوم اوله که وجله البیت
لا محل لها من الاعراب تعلیل للبيت الاول دیمشدر یعنی عدتک حالی
فعل و فاعل در جمله سی بیت اولک علتیدر (ایمدی علت اولدیغی
شو وجهله که بیت اول اولان یا لانی فی الهوی الخ نظمکن مضمونی
ای لانی بن مهلك اولان هوای عذریه مبتلا اولدم بن بو باید
معدوم انصاف بودر که بکاسن طعن ولوم ایتمی بن بچون زیرا
بنم حالم سنک و غیر یلرک معلومی اولدی مستورا و له جفی شیئ قالمدی
و دردم هلا که مؤدی اولان هوای عذریه در که غیر منقطع یعنی
بندن که لوب کتمی محال مرض لاعلاج در بویله درده مبتلا به
لوم اولنماقی لازم کلور معناسیله بیت سابقک بو وجهله علتیدر
دیمک تمکندر زیرا بومقوله تخیلاته مبنی محالده ادنی ملا بسه ایله
لرزم نصورى کفایت ایدر منطوقه شعر تخیلاتدن مرکب قضایادر
دیمشدر و فیه من البديع المقابلة بین السر والستر والوشاة المظهرین
وحسن التقسیم بین وشاة لا یکنه معهم الکتمان ولا یکن انقطاعه

* * تخمیس * *

* محبتک نیجه اولور کتمی سر مشتهرن *

* چکر می عاشق اولان طعن دشمنک کدرن *

* بلندی در درونم نه لطفی وار حذر *

* عدتک حالی لاسری بمستتر *

* عن الوشاة ولادائی بمخمس *

محضتی الن مفاعیلن نصیح لافاعیلن کن لست اس مستفعلن معد فعلن
ان المحب مستفعلن ب عن ال فعلن عذال فی مستفعلن صمم فعلن
(محضتی النصیح لکن لست اسمعه) (ان المحب عن العذال فی صمم)
محض خالص معناسنه در یقال محضه الود بمحضه محضا خالصا
کذلک یقال عربی محض ای خالص النسب دیمکدر (شیخ زاده
المحمن من الشئ البصر ف الخالص دیمشدر) محضتی فعل مخاطبدر
فاعلی تاء مخاطبدر مفعولی باء متکلمدر (التصح بضم النون نصیحت
معناسنه در محضتی فعلنک مفعول ثانیه سیدر با که سن نصیحت
محضه ایلدک یعنی مالا یذقیدن صافی و خالص اولان نصیحتی با که

ایلدک

ایلدک دیمکدر نصیح نصیح و فصاحه یقال اذا خلاصه (لکن
کله سی بلا تشدید در حروف مشبهه دن دکدر بلکه محققه در که
حرف عاطفه در بهر حال نفی ایله استعمال اولنور اگر عطف المفرد
علی المفرد اولور سه لکن نفیدن صکره ذکر اولنور و اگر عطف
الجملة علی الجملة اولور سه قبل النفی و بعد النفی کلمک جائزدر) کما قال
مولانا جامی رحمه الله لکن لازمه لانی و لا یجاب فان کان لعطف المفرد
علی المفرد فهي تقيض لای لا یجاب ما انتفی عن الاول نحو ما جاء فی
زید لکن عمرو قد جاء و بعد الاثبات لانی ما بعدها نحو جاء فی زید
لکن عمرو لم یجئ فعلی کل تقدیر غیر مستعمل بدون النفی انتهى
بو محله لکن لعطف الجملة علی الجملة در و نباید نصکره ذکر اولنغله
ما بعدی منی اولور (قوله است افعال ناقصه دن نفی در اسمی ضمیر
متکلم جمله سی محضتی جمله سندن جمله مستأنفه در مافیلندن
استدلال ایدر قوله اسمعه اقباله معناسنه در سمع الله لمن حده کبی در
یعنی نصیحت قبول ایتم دیمک اولور اسمع فعل مضارع نفس
متکلم در مع فاعله جمله سی محلا منصوب لست فعلنک خبریدر
(شارح مصنفک دیمشکه و اسمعه مجاز عن القبول فلبس النفی
مجرد السماع بل المطلوب بالنفی هو ملزومه اعنی القبول انتهى یعنی
لکن کله سی کلام سابقدن نشئت ایدن و همی دفع ایچون موضوع
اولغین بو محله دخی کلام سابق خالص نصیحت اولنغله بوندن
بووهم تولد ایدر که مخاطب بهر حال او نصیحتی دکلیوب قبول ایلمیه
زیرا نصیحت خالصه در) بس کلام سابق اشبو توهمدن خالی
اولنغله لکن کله سی اشبو کلام سابقدن تولد ایدن و همی دفع ایدر
یعنی لکن لست اسمعه جمله سی او نصیحتی بن دکلم و قبول ایتم معناسنه
جمله مستأنفه مستدر که او اور قوله ان المحب ان حروف مشبهه دندر
المحب باب افه الدن اسم فاعلدر ان کله سنک منصوب اسمیدر
(قوله فی صمم جار مع المجرور محذوف کائن کله سنه معتلق محلا
مرفوع خبریدر ان مع خبره جمله سی جمله تعلیلده یعنی نصیحتی
دکلیوب قبول ایتمه نک البتده بر سبی و علی اولمالی (بس عاشق
لوم و طعن ایدر لدن صممه اولمه سی نصیحتی استماع ایتمه نک

سببیدر واقعه صمم ایستخمتك سبی اولدیغی ظاهر در كذلك
بالواسطه عدم قبول نصیحتك دخی سببیدر ایمدی عاشق صممه
اولتی عدم قبول نصیحتن کایه اولور (قوله عن العذال بضم العين
والذال المعجم عاذلك جمیدر عذلدندر عدل لوم وطعن ایدلدر که
عذل لوم معناه سنده در جار مع المجرور مؤخر صمم کله سنه متعلق
مفعول ایدر زیر صمم مصدر در مصدرک معمولی ظرف اولسد مصدر
اوزرینه تقدیمی جائز در صمم صمم بصم صمما و صما اذا انسد
وثقل سمعه دیمشدر صمم صاغر لقدر ظرفیتی افاده ایدن فی ایله
استعمالی محبتك مبالغه ایله صممه اولوب قطعا او نصیحتی استماع
ایتمه سنی افاده ایچیندر کویا عاشق صمم ایچنده محاسن و صمم
ظرف کی محیط در دیمك اوله (محصول معنای بیت) حق بو کیم
سن بکاخا نصیحت ایلدك لکن بن نصیحت دکلم زیرا عاشق
لوم وطعن ایدلدر دن صاغر لفته در یعنی نصیحتن بر و تبه ده
کران کوشدر که کویا ایستخمتك ظرف کیند و مظر و قدر قطعا
عذالك طعنی عاشقك قولاغنه کیرمز دیمك اوله یعنی عشق احوال
اغضطار یه دندر بکاطعن ایده یورور دیومتأثر اولوب عاشق تخلیص
جانه قادر میسدر بر وجهله قادر دکلدر خلقك تعیب و تشبیحی
عاشقك قولاغنه دخی کیرمز مأثنده اوله (معلوم اوله که بعضیلر
عشق و محبت اختیار یدر و بعضیلر اضطراب یدر دیمشدر اختیاری
دینلر عشق دید کلری هوای نفسه تابع است تحکام هوادر اضطراب
یوقدر حتی جناب حق جل شانہ اول هوادن نفسنی نهی ایدلری
مدح ایلدی اگر اضطرابی اولسه قبول نهیه قدر تیزی اولماز ایدی
نته کیم بیورمشدر (واما من خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى
فان الجنة هي المأوى) هوای اختیاری اولدغه بقاء نفسنی هوادن
نهی ایدلری مدح ضمننده جنت ایله موعود اولدیلر عشق دخی
هوای نفسك افراندن اولمغه آیت کریمه ان مشمولی اوور (ایمدی
اگر هوای عشق اضطرابی اولدی مدح توجه ایتموب اندن
کندوبی منع ایدلر مدح اولماز ایدی دیدیلر اما عشق اضطراب یدر
دینلر عطشانك مایه جیماتك طعامه شوق و محبت و تم الکی کیدر

صبر ایده من مضطر اولور (درة المضيئه صاحبي قوله تعالى) ربنا
ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به) آیت کریمه سنی کثیر من السلف عشق
ایله تفسیر ایتدیلر دینو نقل ایدوب (نهى النفس عن الهوى) آیت
کریمه سنده اولان هوادن مراد هوای نفس اماره بالسوء در
یوخسه عشق و محبت معنای سنده اولان هوای دکلدر دیوب بوصورتیه
عشق آیت کریمه ده اولان هواتك مشمولی اولما مغله اضطرابه
ذاهب اوللر طرفندن فریتی اوله جواب نقل ایدوب بعده بعض
علمانك دخی طائفتین پیننده محاکمه لری شو وجهله بیان ایدر که
عشق و محبت مؤدی اولان مبادی و اسباب حق بودر که اختیار یدر
مثلا محبوبه امعان نظر و صورت جمال مستحسنه سنی دائما تخیل
و تسلیط فکر بوئلر جمله اسباب ابتلا دندر بو اسبابی رضا
و اختیار به اتیان ایدلر مسبب اولان عشق و محبت مبتلا اولور
(پس بواسیاه مسبب اولان عشقك تربی اضطرابی اولور دیوب
بو وجهله عشقك اضطرابی اولدیغی ترجیح ایتمشدر) واقعا این
سببنا قانونده العشق مرض سوداوی یجذب به الانسان الی نفسه
یتسلیط و فکره علیه دیدیکی بونی مؤیدر ایسات سابقه دن یالائی
فی الهوى العذری بدی شرحنده بو مقامه دائر کلام سبقت ایتمش
ایدی فی الحقیقه عشق و محبت انجیق غایه کل مقصود اولان محبوب
حقیقی واجب الوجود جناب کبریاه اولمقدر لایق اولان زیرا
عشق وصول حقه ارباب سلوک پیننده اسهل طریق و اقدم
وسائل و اعظم مطالبدر (نته کیم دیمشدر شعر) باغی که بهار
دوسراز بر اوست (چوبی که چتر اربقارک تراوست) (کنجی که
غنائی ابدی نقش تراوست) (عشقی که اکسیر فنا خلا تراوست)
(از هر دو جهان سیر شدن ما حاضر اوست) (کار مشایخ صوفیه دن
بعض اهل کمال قصیده خریه شرحنده بیورمشکه الواصلون
الی الحق سبحانه وتعالى علی قسمن اهل الجذب بالسکر من شراب
الحبه المسلوبون عن انفسهم الغارقون فی بحر الجمع فانخلع عنهم
ریقة العلم والعقل وهم الذین قامت عنهم احکام الشریعة وآداب
الطریقه فهؤلاء سكان قباب العزة وقطان دیار الجبروت لبس لهم

خیر بوجودهم فکیف یشتغلون بالگیر) والقسم الثانی سلبوا عن
انفسهم اولاً بعد الوصول ثم اعادهم الحق تعالى الى ما كانوا عليه
فعادوا الى احکام الشریعة وآداب الطریقة فاجمع مشایخ الصوفیه
قدس الله اسرارهم انه لا مقام للعبد تسقط عنه التکالیف الشریعة
من الحلال والحرام واجمعوا ایضاً علی انه لا یصح النهایات الا بصحة
البدایات وفيه من البدیع التهمک والاستدراك والدلیل والاقتباس من
الحديث والطباق بین اسمعه وصمم والمقابلة المحقة بین المحب والعذال
* * * تخمیس * * *

* صیانت ایلوب الحق بنی ایا حق کو *

* محضانی النصیح اکس است اسمعه *

* ان المحب عن العذال فی صمم *

انی اتهم مستفعلن نصی فعلن ح الشبب فی مستفعلن عذلی فعلن
والشبب اب مستفعلن عذلی فعلن نصیح من الت مستفعلن تهم فعلن
(انی اتهم نصیح الشبب فی عذلی) والشبب ابعد فی نصیح من اتهم
ناظم بوجده نفسک اطاعتدن خارج اولوب نصیحت قبول ایتوب
کمال غلبه وخبانتی بیانه ونفسدن شکایتیه مقدمه انتفال ایتشدر
زیرا کلامده براسلو بدن آخره انتقال بلاغت وفصاحتدن اولدیغنی
(شارح شیخ زاده بوجده تقریر ایدر که ومن ههنا انتقال من بیان
حال المخاطب الى حال النفس والانتقال فی الکلام من اسلوب لی
اسلوب یکون احسن طرقة لنشاط السامع وما اعجاز کلام رب العزة
وهو قرأه الکرم وقرآه العظیم الا لانصبایه فی هذه الاسالیب
دیمشدر) قوله انی اتهم ان حروف مشبهه بالفعلندریاء متکلم
تقدیراً منصوب اسمیدر) اتهم انها مدندر او تهمت ایدی واونایه
قلب اولوب ادغام اولمشدر اتهمت فلانا بکذا ای نسبتیه الى التهمه
والکذب دیرلر) شیخ زاده اتهمت فلانا بکذا ای نسبتیه الى ما یورثه
العار دیرلر دیمش اتهمت مع فاعله جمله سی خبران دران مع خبره
بیت سابقله مرور ایدن عدم مساعددن تعلیل دریاخود وواعاطفه

تقدیری ایه بیت اوله معطوف در دیمشدر (قوله نصیح افظاً منصوب
اتهمت فعلنک مفعولاً در نصیح فاعل یعنی فاعل ناصح دیمشدر
شبهه اضافتی صفتک موصوفه اضافتی قبیلندن اضافتی بیانیه در که
مضاف الیهی مضافه حل صحیحدر شبب ناصح دیمش صحیحدر شبب
بیاض شعر در وفد شاب رأسه یشبب شبباً ومشبباً اذا بیض شعره
دیرلر) بومقامده لفظ شبیده استعاره بالکنایه وار در دیمشدر اولاً
خطیب مذهبی اوزره استعاره بالکنایه تشبیه مضمر فی النفسدر کویا
ناظم نفسنده شبی ناصحه تشبیه ایلدی شووجهله که (بیت) موی
سفید اولدی عیان اچ کوزک کوکل) (ناکی بو خواب غفلت اغردی
سحریری) مفهومیجه ای غافل عمرک منقضي اولدی مقدمات
انتقال کورندی نیچون توبه وانابت واعمال صالحه ایه تدارک قیدنده
اولان سن دیون نصیح ویند ایتمکده (ناظم رحمه الله کندون نفسنده
شبب ناصحه تشبیه ایلدی بعده مشبهه اولان ناصحک لوازمندن
اولان نصیحی مشبه اولان شبیه اثبات ایتمکده قرینه استعاره بالکنایه
قیدلدی) امدی شبیده استعاره بالکنایه بوجهله ملاحظه اولتور
علی مذهب الخطیب) تنه کیم علم بیسانده مفصلدر که (انشبت
المیة اظفارها) کلامنده استعاره مکنیه بصورت اوزره در که
متکلم کندون نفسنده منیهی که موتد را سده تشبیه ایلدی بعده
اسدک ملایمی ولایمی اولان اظفاری منیهیه اثبات ایلدی که
اظفارها دیدی) پس معلوم اولدی که متکلم کندون نفسنده
وخمیرنده منیهی اسده تشبیه ایلش که اظفاری منیهیه اثبات ایلدی
زیرا منیهیه اظفار اولماز اظفار اسدک ملایمی ولایمی بوقریه در که
منیهی اسده تشبیه ایلش) امدی منیه کلمه سنده استعاره بالکنایه
بوجهله متحقق اولور) معلوم اوله که استعاره بالکنایه ده خطیب
مذهبی فهم واجر ایه اسهل وقبوله اوفقدیر جمهور وسکاکی مذهبی
اوزره محلینده اجرا عسیر وغانده زانده یوقدر کما مر (قوله فی نصیح
کلمه سنده اولان حرف جر وقوله من التهمی کلمه سنده اولان حرف جر
ابعد کلمه سنده متعلق در) ابعد فعل تقضیلدر مفضل علیه محتاج
ولمقله مفضل علیه محذوف من کل ناصح اولقی مناسبدر تقدیری

ابعد من كل ناصح في نصيحته من التهمة والكذب ديمكدر ديمشدر
 بو محله مفضل عليه ناظم ذكر ايتوب حذف ايلديكي عموم
 افاده سي ايجوندرو (نته كيم الله اكبره اكبر من كل شئ ديمكدر
 علم بخوده بوقاعده مينه در كه كاهي فغلك منعولي حذف اولنور كه
 ليذهب ذهن السامع الى كل ما يصلح للمفعوليه ويفيد العموم
 ديد كل رينه قياسادر) التهم بضم التاء وفتح الهاء جمع تهمندر (اغنده
 تهمت شبي خلاف مقصوده حل در مثلا عابد حقه عبادت ايجون
 نماز قبلار سفهاء ناس مقصودي عبادت دكلدر ريا قصد ايدر
 ديوب اوادمك نماز قلمسي مقصودك خلافتك حل كيدر) والشبب
 ابعد جله سي حاله در مصراع اوله مذكور اولان شيبدين حالدر
 بو مقامه شيبه راجع ضمير مقامي ايكن ناظم شبي اعاده ايدوب مكرر
 ذكر ايلديكي شان شيبه تفخيم وتعظيم ايجوندرو خصوصا اعاده
 ذكر ايله نفسه ناصحي وخبر موتي تذكير ايدوب ايقاظ ايجوندرو ديمشدر
 (محصول معنای بيت) ناظم عليه الرجاء ناصحه بو وجهله خطاب
 ايدر كه ماسبقدن بروحوق لوم و طعن ايلديكي و خالص نصيحترايتدك
 ايكن تحقيقا بن ناصح شبي با كه ايلديكي اوم و طعننده كذبله اتهام
 ايلدم حال بو كه شيب نصيحتنده اتهام كذبدين و بالجملة تهمندرون
 ابعد در معني ناصح شيب كه بر آن بندن متفك اوليوب پيش نظر مده
 لسان حال ايله اي غافل مقدمات فنا و علامات وهن وجود وضعف
 قوی ظهوره كاري بودار امتحاندين سفر وانتقال وقتلري كورندي
 توبه و انابت ايله اولد قجه تلافی مافات قبيدنه نيچون دوشمن سن
 ديوليل و نهار لوم ايله نصيحت ايدر كن تحقيق بن اول ناصحي كذبله
 اتهام ايلديكي نصيحت قبولي زده قالدی مع هذا كه ناصح شيب دائما
 كوزم او كنده طور وب تمام جای عبرت و نصيحتنده اتهامدين جله دن
 ابعد در ديمك اولور) اما اگر ايات سابقه به بو بيتي بطله معني دراد
 او اورسه مال معني بو وجهله نشر ير اولنور كه اي ناصح سن با كه خالص
 نصيحت ايلديكي لکن بن ناصح شبي دكلوب كذبله اتهام وكلامني
 كذبه حل ايدر كن ماسبقدن بروسنك مبتلاي عشق اولديغمه طعن
 ولومني استماع و قبول ايدر ميم بوندن فهم ايله كه ناصح شيبك نصيحتني

قبول ايتين كيمسه عدالك طعن ولومنه اعتبار ايدر مي ايتزمالنده
 اوله (وفيه من البديع التصدير و جناس الاشتقاق في التهمة والتهم
 ونصيح ونصح والتكرير في الشبب والاستعارة والتذليل
 * * * تخميس * * *
 * اساس جسم ضمه يغه هرم ويروب خللي *
 * بنای طاقتي يقدي زلازل زالي *

* كنور ميوب بو خسار تله يادمه اجلي *
 * اني التهم نصيح الشيب في عدلي *
 * والشبب ابعد في نصيح عن التهم *

فان ام مفاعلين مارتى فاعلين بالسوء مالت مستفعلن تعظت فعلم
 من جهلها مستفعلن بندي فعلم والشبب وال مستفعلن هرم فعلم
 (فان امارتي بالسوء ما تعظت) (من جهلها بندي الشبب والهرم)
 قصيده مبار كه نك ابتدا سندن بو محله كنججه احوال عشق و محبت
 اولق اوزره شراح باب اول اعتبار ايتمشدر (بوندن صكره باب
 ثابدر ككه اماره بالسوء اولان نفسه متابعله تقصيراته اعتراف
 بيانده در) قوله فان امارتي فاعلي عليه در ان حرف مشبه دندر
 امارتي مبالغه ايله اسم فاعلدر نصارة و علامة و نفي اوزره معناسي
 زياده امر ايديجي ديمكدر نصارة مبالغه ايله نصرت ايديجي مفرد مؤنذر
 امارتي ضد نهني اولان امر دندر مفعولي اولان ياء متكلمه مضاف
 اولغله تقديرا منصوب اسم ان در فاعلي تحتند مضمير محذوف
 موصوفه راجع ضمير در موصوف محذوف نفيدر بو محله ناظم
 نفسدن اماره بالسوء ايله تعبير ايتديكي قرآن كريمده (ان النفس
 لامارة بالسوء) وارد اولديغنه انبعا در مصنف موصوف مزبور
 نفسي ذكر ايتوب صفتني ذكر ايلديكي نفسك بوصفت ايله اتصافك
 كانه و شهرته اشارت ايجوندرو كويا اماره بالسوء نفسه اسم وعلم
 اولمشدر بر رتبه كه ذكره حاجت بو قدر ديمك استر (شارح شيخ زاده
 عليه الرجاء نفس اماره يي بيانده بسورر) اعلم ان النفس هي معدن
 الاخلاق الذميمة مودعة بين جنبي الانسان اي جميع جسده وهي
 اماره بالسوء مجبولة على ضد الروحانيات المخلوقة عن المتكوت الاعلى

فانهم يأمرون بالخير وينهون عن الشر وهي مخلوقة من المذكورات
السفلى كالشياطين وهم لا يأمرون الا بالشر ومن طبعهم التردد
والاستكبار ولهذا تأبى النفس عن قبول الموعظة (ولها سبع
صفات الكبر والحرص والشهوة والحسد والغضب والبخل
والحقه فن زكى عن نفسه هذه الصفات فقد وصل الى درجات
الجنان كما قال الله تعالى (قد افلح من تركى) ومن لم تركى نفسه عن
هذه الصفات بقى فى درجات جهنم كما قال الله تعالى (وقد خاب
من دسبها) (قوله بالسوء جار مع المجزور اماره كلمه سنه متعلقه
(سأ يسوء سوء دیرلر فحن رفنا فعل ايلسه) قوله ما تعظت ما نافية در
تعظت فعل ماضى مؤنثه ر اعاطند ر اعاط نصيحت معناسه
اولان موعظه دندر ضمير متصل بارز فاعل در اماره كلمه سنه راجع در
تعظت جمله سى ان كلمه سنك خبر يدر ان مع خبرها جمله سى فاء
تعليليه به بناء محضتى النصح مصرعنده اولان عدم سماعدن
ياخود بيت سابقه اولان انى انهمت فعلندن جمله تعليليه در ديمش
(بعض شراح فاعطفه در ان مع خبرها جمله سى سالف الذكر
انى انهمت جمله سى اوزر بنه معطوف در ديمش (قوله من جهلها من
تعليليه در جهل من ايله مجرور اولوب اعظيه متعلق در (جهل
مصدر در فاعلى اولان ضميره مضاف در ضمير اماره كلمه سنه راجع در
(قوله بنذير جار مع المجرور تعظت كلمه سنه متعلق در شبهه مضاف در
صفتك موصوفه اضافى قيلندندر بلكه شبهه بهك مشبهه
اضافى در الشيب المنذر ديمكدر كالبديع بمعنى المبدع در كه نذير
منذر معناسه در ياخود نذير مصدر در انذار معناسه نكير انكار
معناسه اولديغى كى بو تقديره اضافت بمعنى اللام اولوب شيب
كلمه سنه استعاره مكنيه بوانور (كوياناظم شيبى مندره تشبيه
ايدوب مشبهه اولان رجل مندره ملايمى اولان انذارى قرينه
استعاره اولق اوزره شيبه اثبات ايلدى انذار تخويف معناسه در
هرم وانقوليده فتحتهن ايله ياش زياده اولوب پيراولقى معناسه در
ديمش ابلاده ذكر اولنديغى اوزره فان كلمه سنه فاعليليه اولديغى
صورتده فان امارتى جمله سى بعض شراح بت اسبق اولان

محضتى دن علتدر وبعضيلريت سابق اولان انى انهمت نك
علتدر ديمش ارفاده معناده بويله تقرير ايدرلر كه (ايها الشيخ الناصح
انى لا قدر على سماع نصيحتك لان نفسى اماره بالسوء ما تعظت
من فرط جهلها بوعظ الواعظين فلا تلنى من لطفك لانى معذور
تقيرنده در ديمش (وبعض شراح هذا تعليل (لقوله انى انهمت
نصيح الشيب والمعنى ان نفسى التى هى اماره بالسوء لم تأخذ
الواعظ بسبب جهلها بتخويف الشيب اياها ديمش (شيخ زاده
فالمعنى ان نفسى الامارة بالسوء ما قبلت الواعظ من نذير الشيب
فتمادت فى غوايه الجهل والهرم ديومعنى ويرر (لكن فقير كمقدر
تصورمده فان امارتى محذوف معلولك على اولق ربط معناده
غايه ملايم اولور ظن اوانور مثلا محذوف اولان معلول لا تلونى
ياخود لا تعينى مثله اوله (ايمنى اشبو محذوف ملاحظه سيله
(محصول معنای بيت) اياشيخ ناصح سنك نصيحت محض وخالصكى
استماع وقبول ايدم واتهما مدن دورو بعيد اولان ناصح شيبى بن
كذبه اتهام ايلدم بنى تعيب ايتمز راتحقيق بنم نفس اماره بالسوء
كان جهلندن اخافه شيب وهرم ايله منعظ اولماز يعنى نصيحت
قبول ايتز بويله برخيئندر ديمك اوله (وفيه من البديع مراعات النظر
والمقابلة مع حسن الانتقال الى ذكر معاقب النفس بعد ان كان
فى حال المحبة والمخاطبة اللام المسمى بالاقنان وهو اسلوب من احسن
اساليب البلاغة فى كلامهم

* * تخميس * *

مواخذك نيجه برنا سخاويرر دهشت نوسن وسالده معاصى يترى كاخلت
علامت ايمى بنى ايله حالمه شفقت (فان امارتى بالسوء ما تعظت
* من جهلها بنذير الشيب والهرم *

ولا اعد معاعلن دت من ال فاعلن فعل الجمى مستفعلن ل قرى فعلن
ضيف الم مستفعلن م برأ فعلن سى غير مخ مستفعلن تشم فعلن
(ولا اعدت من الفعل الجميل قرى) (ضيف الم برأسى غير محشم)
ولا اعدت واوعظف ايجوندرا تعظت اوزر بنه معطوف در لازنده در
لا زنده نى سابقى تا كيد ايدرز برا معطوف عليه اولان لا كلمه سى

معطوف اولان اعدت کلمه سنی دخی نی ایدر لاء نانی به حاجت یوقدر
مجرد تا کید اولور اعدت فعل ماضی مؤنث در حاضر لمق معناسه اولان
اعداد دندر اعدت فعلتک فاعلی ضمیر بارز تنس اماره به راجعدر
(قوله من الفعل اعدت کلمه سنه متعلق ظرف لغو در کلمه من
ابتداءیه در الفعل بکسر الفا اولور سه اسمدر افعال عباددن اولوب
عبددن صادر اولان عملدر فتحله اولور سه مصدردر اشتمک معناسه
اولور فعل ینعل فعل کور بومعناده فانک فتحله و کسر یله استعمال
اولور بونک تفصیلی توضیحده تفصیل اولور نشدر که فعل عبد
حاصل بالمصدر معناسه اولور وار یاخود مصدر معناسه اولور
وار اولکی خارجده موجود در مثلاً قیامدن حاصل اولان هیئتدر
ایکجی اول هبنتی ایقاعدر که اول ایقاع لاموجود و لامعدوم
قیلیدن حالدر قصد قلب و اراده جزیه یله نفسیر ایدر لمقدمات
اربعده اولان مباحثک مناسی بودر (بو مقامده فعل ایلله مراد
عبادات و سیئاتی قصد و اراده و ایقاعدر که عبدت مدار مؤاخذه سی
و اتابه و عقابی عند الماتریده اول حال قیلندن اولان قصد قلب
و اراده جزیه در (الجميل حسن معناسه در قری بکسر القاف تقدیرا
منصوبدر غصی کبی اعدت فعلتک مفعول ایدر قری کلمه سی مصدر
معناسه اولور ضیافت ایتک معناسه در واکر حاصل بالمعنی المصدر
اولور سه ماقری به الضیف من الطعام معناسه در یعنی مسافره
حاضر نان طعامک اسمدر (ضيف بالجر مضاف الیه در اعدت قری
ضيف دیمک مسافرک طعامی حاضر لامدم دیمکدر (ضيف مسافره
دیرلر جمعی اضیاف کور ضیافته استعاره مصرحه واردر (ناظم
کنندونک صیاح و صفال اغارمه سندن عبارت اولان شیبی و محله نزولده
مسافره تشبیه ایلدی بعده مشبه به اولان ضیفی ذکر ایلدی کندو
رأسنه نازل و عارض اولان شیبی مراد ایلدی باشه نزول مشبه اولان
شیبک لوازمنددر ضیفه اثباتی قرینه استعاره در که مسافردن
مراد شیب ایش یوخسه مسافر باشه اینمز خانه به اینز رأیت اسدا
فی الحمام قیلندن اولور لفظ قری که طعام و ضیافتدر مشبه به اولان
ضيفک ملائمی اولغله ترسیح اولور (الم فعل ماضی در المامدن نزول

معناسه در تحننه فاعل ضمیری ضیفه راجعدر جمله سی ضیفک
صفیتدر (قوله برأسی باقی معناسه حرف جر در رأسی تقدیرا مجرور
الم فعلتک متعلقدر قوله غیر لفظاً منصوب الم فعلتک فاعلندن حالدر
یاخود لفظاً مجرور ضیفک صفت بعد صفیتدر محشم کلمه سنه
مضافدر (شيخ زاده علیه الرحه الاحشام الاستحياء بالاحترام
فمعناه ان نفسي ماهيئت شيئاً من الاعمال الصالحات اضافة ضيف
کریم نزل برأسی ای ماثبات النفس عن ضلالتها القديم ولم تعد
من الرجوع الى الله تعالى قرى الضيف الکریم دیمش (بعض
شرح محشم بصيغة الفاعل الاستحياء مع الاحترام ای غیر مستح
منی فی نزوله برأسی وعدم استحياء الضيف فی نزوله دليل علی کرمه
فی عادة العرب دیمش (لکن دره مضبئه صاحبی فاضل علیه
الرحه نیک اختیار و تقریری بوجهله در کما قال الاحشام يستعمل فی
عرف العام بمعنى العظمة والاحترام ای غیر متعظم فی نزوله وهذا المعنی
انطب والمعنی ان النفس الامارة بالسوء ضیعت خلاصة الاعمار
فی الملاهی و المناهی و ماهیات شیا من الافعال المستحسنة الجملة
ولا اعدت عملاً من الاعمال المرغوبة الجميلة مما تصلح لقری ضيف
غير متعظم ولا متکبر بل هو متواضع نزل برأسی من تواضعه واطغفه
بلا تکبر (وحاصله التأسف عل عدم استحيائه من الشيب النازل
بالرأس والتعسر علی عدم توقيره وتقوية زاد السفر ظاهر معنای
عبارة بیت) نفس اماره م کبر و تعظمی یوق (یعنی کبر ایتوب
کمال تواضعندن نزل ایدوب باشه نزول ایدن مسافر شیبک حسن
عملندن صیافتی حاضر لمدی یعنی نفس اماره بالسوء و عظم و نصیحت
ایله متعظ اولماز و دخی کبر ایتوب هر یره نزل ایدن یعنی جمله نیک
باشه کلن صیاح صفال اغرمه سی مسافری باشه نزول ایتدی
اول مسافره فعل جیلندن یعنی نعم اعمال صالحه دن ضیافتی
حاضر لمدی دیمک مراد اوله بومعنی غیر محشم عبارتنده اولان
احشام تعظم و تکبر معناسه اولدیخی اوزره در لکن عربده
بر عادت وار بر کیمسه نیک خانه سنه او طمبوب صغلوب بی تکلف
نزول ایدن مسافر عندلرنده معتبر اولغله اوله مسافره کریم اطلاق

ایدرل ایتمش (پس محشم استجیا معناسنه اولان احشامدن
اولورسه معنی تحقیق نفس اماره م باشمه نازل اولوب قونان مسافر
کریمک اعمال جلیله دن ضیافتنی حاضرلیدی دیمک اولور (ایمدی
احشام لغظنده تعظیم یا خود استجیا معنای اعتباریله بالاده تقریر
اولان ایکی وجهله (محصور معنای بیتک مان خلاصه سی)
صائبک (چون گذشته از باطن ذکر معصومه نیست) (زاد راهی
بر نمیداری ازین منزل جرا) بدی معاد بنجه پیر اولدم اختیار اولدم
صاح و صفال اغردی ایام انتقال دار بقا و سفر آخرت کوریدی نفس
امارم بو وقت ایچون عبادات و طاعتان برشی حاضر ایتمدی یعنی
اختیار اولدم پیرلک کلدی چو کدی بر عمل صالح بوق دیوتا سنی منید
اولور (فیه من البدیع مراعات النظر والاستعارة والتذیل والتضمن

*** نخمس ***

بو نفس ظالم ایدر هر اهاتی اجرا) (اگر چه عزت ایله باشه قونیدر امار
مسافرک نه ایدر حق لایقن اجرا) (ولا اعدت من الفعل الجمیل قری
* ضیف الم براسی غیر محشم *

لو کنت اع مستفعلن لم ان فعلن فی ما اوق مستفعلن قره فعلن
کنت سر مفاعلن را بدا فاعلن لی منه بال مستفعلن کتم فعلن
(لو کنت اعلم انی ما اوقره) (کنت سر ابدالی منه بالکتم)
ذکر فی الجاهی کلمه لولا تنفاء الثاني لا تنفاء الاول وهد لازم معناه فانها
موضوعة لتعلیق حصول امر فی الماضي بحصول امر آخر مقدر فیه
فاذا قلت لو جئنی لا کرمتک فقد علق حصول الاکرام فی الماضي
بحصول محیی مقدر فیه فیلزم اتفاء هما معا (بو محله لو حرف
شرطدر (قوله کنت مع فاعله جمله سی اعرابدن محلی بوق فعل
شرطدر (قوله اعلم افعال قلوبدن ایکی مفعوله تعدی ایدر که اول
مفعولین اصلدن مبتدا و خبر ایدی (کما ذکر فی الخوا فاعال القلوب
ظننت علمت حسبت الی آخره تدخل علی الجملة الامة اعنی المبتدا
و خبر لیان مایکون تلك الجملة عبارة عنه من ظن او علم (وقال
البعض تدخل تلك الافعال علی الجملة الاسمية لیسان الشیء الذی
تکون تلك الافعال مشتقة عنه یعنی علمت تدخل فی الجملة لاجل

بیان العلم وظننت لیان الظن ولعل هذا احسن من الاول وتنصب
هذه الافعال جزئی الجملة الاسمية المسند والمسد اليه علی انها
مفعولان لها ومن خصایصها ابطال عملها اذا توسطت بین
مفعولها و تأخرت لاستقلال الجزئین الصالحین لان یكونا مبتدا
و خبرا انتهى (قوله * انی همزة مک فتحیله حروف مشبهه دندر
(یامینی تقدیرا منصوب ان کلمه سنک اسمیدر مانا فیه در (قوله اوقره
قول مضارع نفس مکلمدر توقیردن تعظیم معناسنه در تحتند مضمیر
ضمیر فاعلیدر ضمیر بارز متصل مبنی محلا منصوب مفعولیدر اوقره
جمله سی جمله فعلیه محلا مرفوع ان کلمه سنک خبریدر ان مع خبرها
جمله سی علمت فعلنک ساد مسد المفعولین محلا منصوب مفعولیدر
علمت جمله سی محلا مرفوع کنت فعلنک خبریدر (قوله کنت فعل
و فاعل در کتم ستروا خنا معناسنه در کمت الشیء کتاو کتا ناسترته
دیمکدر (سرا کلمه سی کمت نک مفعولیدر سر امر مخفی به دیرل
بو محله امر مخفی صاح و صقالده ظهور ایدن بعض بیاض شعر
لدر که اختیار اق مقدماننددر (شراح سر مستورا معناسنه در
دیمش بو معنا و زره دخی مرادینه ظهور ایدن بیاض شعر لدر که اندر
پرده سواده مستور ایدی کنت جمله سی اعرابدن محلی بوق جواب
شرطدر جمله سی شرطیه لا محل لها من الاعراب جمله مستأننددر قوله
بدالی ظهر لی دیمکدر بدا فعل مانعیدر فاعلی ضمیر تحتند مستر
سرا کلمه سنه راجعدر جمله سی سرا کلمه سنک صفتیدر (قوله منه من
حرف جر در هاء ضمیر متصل مبنی محلا مجرور بدا کلمه سنه متعلقدر
ضمیر بیت سابقده اولان ضیفه یا خود شبیه راجعدر (قوله بالکم
فتحین ایله نباتدن براوتدر که بعض شی ایله قارشدرب خضاب
دید کلری صقال بویاسی بیارلر آق صقال سیاء اولور (بالکم
کلمه سنه با حرف جر در مع المجرور کنت فعلنه متعلقدر (محصول
معنای عبارت بیت) (کر بن باشمه نزول ایدن او مسافره توقیر و احترام
ایتمه حکمی بلیدم یعنی شیک حق و لایقی اولان توبه و عباداته
مراعات ایتمه حکمی بلیدم اندن بکاظا هر اولان سری یعنی امر
مستوری که بیاض شعر لبه در خضاب ایله کتم و اخفا ایدرم

لكن بلمدم ايتدم يعني توقير ايتدم جكمي بلمديكم همچون مستورا يكن
ظهوره كن بياضاري بويابوب سياد ايتدم بوييله ناسك طعن و عتاب
ولومنه مبتلا اولدم كه ع (اوغلا نجق ايتدم ايتديكني آق صفالله)
منطوق بجه خلقك لسان حال ايله بره اق صفالندن او طاعن باق هله
ارتكاب ايتديكك ايشله ديوعتاب و تحقير لرينه مستحق اولدم ديمك
اوله (وفيه من البديع الطباقي في كتم سرايدالي والجناس المطلق

في كتم بالكتم

* * تخميش * *

* بياضه چيقدی ایشی عمرک عاقبت هر سو *

* آغردی لویه ولی عبرت المدم سر مو *

* عتاب ایتمه بکا غافلا ایا حق کو *

* لو صکت اعلم انی ما اوقره *

* کتم سرايدالي منه بالكتم *

من لی برد مستفعلن دجا فعلن ح من غوا مستفعلن یتها فعلن
کایرد مفاعلن دجا فعلن ح الخیل بال مستفعلن لجم فعلن
(من لی برد جاح من غوا یتها) (کایرد جاح الخیل بال لجم)

بوییت نفسدن شکایتدر که وعظ و نصیحت دکلز نذر موتدن
خوف ایتمز غوا یت وضلائنده قاندي (یت) یارب زه برار بولنور همت
ایدرمی (یوخسه کونمز بویله ضلائله کرمی) مأ نجه انقیاد امر حقه
و طاعة اقدام ایدر مددرس ظهوری امیدیه (ناظم علیه الرحه نضرع
و تمنی واستعطانی مفید حرف استفهام کتوروب بیورر که قوله من لی برد
من حرف استفهام سکون و زره مبنی محلا مرفوع مبتدای کله سنده
لام حرف جر باء مة کلم تقدیرا مجرور مقدر یضمن یا خود نکفل یا خود
یعاون مقوله سنده متعلق در جبار مع المجرور محلا مرفوع مرقوم مبتدایان
خبریدر (بردیبا حرف جر در فی معنای سنده رد کله سی با ایل مجرور سالف
الذکر محذوف یضمن و یعاون فعلنه متعلق در دار جاع و اعاده
معنای سنده در جاح کله سنده مضاف در (جاح مصدر در جن فرس
صاحبیه انقیاد ایتمز سرکش اولوب کم الماز لجام اور دور من حرون
اولدقده عرب جمع الفرس را کبه جوحا و جاحا دیرل اذابی منه

وغایه دیمشله بومعنی جوح فرسده اولور سده در (اما جوح
انسانده اولور سده جمع الرجل اذار کب هواه و عسر رده فهو جاح
دیرل (بو مقامده ناظم اسم فاعل صیغه سیله کتوروبوب جاح
لفظی ايله کتوروب نفسی مصدر صیغه سیله تو صیف ایدوب
نفسدن مصدر صیغه سیله تعبیری نفسک کمال مرتبه جاحت ايله
اتصافنه اشارت ایچوندر کویا نفس عین جاح اولمش رجل عدل
کبی اولور (پس جاح جاح معنای اولوب جاح حرون و انقیاددن
خارج فرس معنای اولان لفظ جاحده استعاره مصرحه واردر
دیمشله زرا بویته مشبه ذکر اولتما مشدر که ذکر اولنسان انجق
مشبه بهدر یعنی جاح دیمک اولان جوح لفظی ناظم ذکر
ایدوب تشبیه علاقه سی سیبیه نفس اماره بی مراد ایتمله جاح
لفظنده استعاره مصرحه بولنور کویا نفس اماره بی جامع که
یعنی فرس سرکش و حرویه تشبیه ایلدی مشبه اولان جاح که
جاح معنای سنده در که ذکر ایلدی مشبه اولان نفسی مراد ایلدی
مشبه اولان نفسک ملائمندن لازمی اولان غوا یت جاحه اثبات
ایلدی قرینه استعاره در که جاح ايله مراد نفسدر یوخسه فرس
حرون مراد دکلدر زرا غوا یت وضلائت نفسک لواز منسندن
فرس ايله ضلائتک مناسبتی یوقدر (نته کیم فی الحمام قوی قرینه
استعاره در که رأیت اسدا فی الحمام مثالنده اسد ايله مراد رجل شجاع
ایمش زیر احامده اولمق رجلك ملائمدر ولواز منسندن یوخسه
حامده اولمق ايله اسدک مناسبتی یوقدر (بو مقامده نفسی فرسه
تشبیه و خیل ايله تعبیردن ناظم مرادی (نفسک مطهتک فارقی
بها) حدیث سعادتده نفسدن مطیه ايله تعبیر بیورل یغنه تبرکادر
دیمشله (قوله من غوا یتها من حرف جر در ابتداء غایت ایچوندر رد
کله سنده متعلق در غوا یت ضمیر مضافدر ضمیر مبنی تقدیرا مجرور
مضاف الیه در غوا یت ترکیبده آغونلق در که فتحله مصدر در
ضلائت معنای سنده در غوی بغوی غوا یت و غیا اذ اغوی و طغی دیرل
غوا یت کله سنک مضاف الیه اولان ها ضمیری جاح کله سنده
راجودر ضمیر تأنیث کتورلدیکی جاح ايله مراد مؤنث سماعی اولان

نفس اماره نك تأييده بنادر نفسي غوايتندن ردك معناسي غوايت
وضلاتندن سمت صلاحه صرف و تحويلدر (قوله كما ترد كاف
مثل معناسه محلا مجرور سالف الذكر رد كلكه سنك صفتيدر
يا خود محلا مرفوع مبتداء محذوف هو كلكه سنك خبريدر تقديرى هو
مثل رد الخيل ديمكدر مبتداء مع خبره كذلك مصرع اولده
اولان رد كلكه سنك صفتيدر ما مصدر يه در (يرد فعل مضارع مجهول
جاء قائم مقام فاعليدر (قوله بالجزم ضمنين ايله در حرف جر رد
كلكه سنه متعلقدر حرف جر اولان بالاستعانة ايچوندر لجزم الجاهل
جمعيدر لجزم تركيده كم ديدكلى يثور در كه ضبط ايچون خيلاك
اغزينه وضع ايدرل معروضدر لجزم لفظ معر بدر فارسيدى لكامدن
تعريب اولمشدر (تعريب اولدر كه لفظ عجمي نك بعض حروفنى
مخرجه اول حرفه قربى اولان آخر حرف مناسيه تبديل ايدوب
عربى قلمقدر عرب تعريى كندوله تكلمده تسهيل ايچون ايدرل
(نه كيم لكلم عجميدر حرف كاف مخرجه كندويه قريب جيمه
تبديل اولمشدر نطق و تكلمده سهوات هر قومك تركيده سليقه
والفت طبعه منوطدر (ظاهر معنائى عبارت يذ) اه كيمدر اولكيم بنم
ايچون التزام ايدوب ضامن اوله بنم جاجى يعنى حرون و سر كس
اولان انقياد دن خارج نفس اماره مى غوايتندن رد ايليه يعنى
غوايت وضلاتندن دوندروب و طريق هدايت و سلامته رد وارجاع
ايليه (نه كيم خيلاك انقياد دن خارج حرون و سر كس اوچوروم
و بار باشى كى مواضع مهلكه دن شاهراه مقصد و سلامته لجزم
ايله رد وارجاع اولمشديغى كى (يعنى اه كيمدر او ذات عاليقدر
صاحب همت معدن كرامت با كه غالب مطلق انقياد دن خارج
حرون و سر كس جاجى (يعنى نفسى سلوك عيا و معصيت
وضلاتندن سمت طريق مستقيم هدايت و طاعت و سلامته رد
و اعاده يد ضامن اولوب همت و التزام ايليه ديمكدر (نه كيم
درة المضيه نلفظ من للاستفهام فيه معنى الاستعطاف والتضرع
والتأسف على حاله و ماغات منه من العبادة ديمشدر (تركى تعبيرده
مد آه تأسف و حزن مقامده استعمال اولنور اكه بناء تركى تقر برده

آه لفظيله تعبير اولندى (معلوم اوله كه بوييت غراده اشارت وارد و كه
تركيبه نفس بالكن عقل ايله اوليه (زيرا نفس اماره بالسوء و دكه
حال ايله سمت صلاحه و انايته كتمز (بهر حال بر مرشد كامل
عزيزك همت و عنايته احتياج مقرر در ديوب اوليه بر صاحب همت
تجسره و انى تمنى به اشارت و تضرع ايله اظهار حزن و كندو حاله
تأسف اولد بومعنازده نابت مرحوم كوزل اظهار حزن و تأسف ايدر
يا الهى شكسته و زارم * كاغر نفسده گرفتارم
بى قول كى نفس اماره * قولنور معصيته همواره
چك رى هوسده منقهده يم * دل مجرمله بر پراشته ده يم
نه بلاد بوانكرك قهرى * نه و كتمز خزينه در زهرى
ليكن (شارح شيخ زاده عليه الرحمه تمام شيخانه واديبانه قى اعلا
بيان حقيقت ايدر حيث قال (يعنى من يضمن لى برد الجراح عن
طريق الغواية الى سنن الصلاح كما يرد جاح الخيل عن الغيا
في المهلكة الى طريق المقصد بلجامها و فى هذا البيت اشارة الى ان
رياضة النفوس المعبر عنها بالتركيبه اصل جميع الفلاح كما قال
الله تعالى (قد افلح من زكياها) وهى لا يتيسر الا برائض عالم
يقوانين الى رياضة فانض على الطالب سجال الافاضة ولا نظن
ان تركية النفس يتيسر بطريق العقل كما ظنت الفلاسفة وغيرهم
من الجهال و شرعوا فى تركية نفوسهم بالرياضيات والمجاهدات
على العمياء ووقعوا فى الشبهات والضلالات فان تركية النفوس
كعاجلة الايدان فكما لا يجوز للمريض استعمال الادوية الا بنظر
حاذق كذلك تركية النفوس لا يتيسر الا بنظر نبي اوولى وهذا احد
اسرار بعنة الانبياء عليهم السلام واهذا بعنهم الله تعالى ليركوا
بِعلاج الشرايع نفس كل قنوط ويؤس (فالناظم رحمه الله تعالى
يمنى من يضمن له بهذا الشأن و يرد جاحه عن غواية الطغيان
(فالاستفهام للتمنى والاستعطاف و اظهار التأسف والاستعانة بكل
احد انتهى (بعض شراح من كلكه سى استفهام استبعاد ايچوندر
ديمش (بخوده اضر ب زيدا و هو اخوك قيلندن استفهام انكارى
اولور (بوضورته من لى برد كلكه سنده لام حرف جر در مقدر

يضمن لي او يكفل لي فعلته متعلق در من يضمن لي ديمك اولدوقده
معنى بنم ايچون جاجي يعنى حرون وسركش بكانقياددن خارج
نفس اماره مي غوايت وضلائندن سمت صلاح وهدايتيه صرف
ورده كيم ضامن اولور (يعنى كيم تكفل والتزام ايدر كيمك نه حاجتي
بويله تكفل ايدر يوقدر ديمك در) مصراع اول (مصراع ثاني مالى
اوزره نته كيم جاج خيل سركش وحرون جاج ايله صوب سلامتته رد
وصرف اولنديغي كيمي بنم دخی جاجي ضلائندن سمت صلاحه
صرف ورده كيم تكفل ايدر كيمه تكفل اعتر تكفل ايدر ضامن
اولور كيمه يوقدر ديمك در) بعض شراح والغرض من الاستفهام
استبعاد رده الى الطريق القويم والمعنى ان ارد النفوس عن المعاصي
لبس من طوق البشر وانما هوشان القوى ذوالقدرة عبارتيله تفصيل
ايدر (لكن كبر شراحك مختارى مقدما تفصيل اولان معاني لطيفه
اولديغي ظاهر در وفيه من البديع التكرير والاستعاره وحسن التعليل
* * * تخميس * * *

قنى اورايض خيل طريق فوز هدا* كه اوردى خاك ضلاله بنى سمند هوا
رجاي تريبه نفس ايدوب ديدم آيا* من لي برد ججاج من غوايتها
* كما برد ججاج الخيل بالجم *

فلا ترم مفاعلين بالمعا فاعلين صى كسر شه مستفعلن وتها فعلن
ان الطعام مستفعلن ميقو فعلن وى شهوة ال مستفعلن نهم فعلن
(فلا ترم بالمعاصي كسر شهوتها) (ان الطعام يقوى شهوة النهم)
فلا ترم فاش شرطيه در نته كيم ماسبقده شرحنده فالك اقسامى تفصيل
اولمش ايدى كه معطوف عليه محذوف اولوب وشرط اولور سه
فاء فصيحى شرطيه ديرلر بو محمله دخی فلا ترم شرط اولان محذوف
معطوف عليه اوزر بنه عطف اولمش در تقديرى اذا عرفت احوال
النفس من الغواية وعدم الاتعاض فلا ترم اى فلا تطلب ديمك در
ننه كيم (شارح شيخ زاده والفاء يفصح عن شرط محذوف يفهم
مما سبق اى ان كنت عرفت ان النفس الامارة حريصة على الشرور
والقبائح فلا تطلب باستعانة المعاصي كسر شهوتها ديمك در) لا ترم
فعل مضارع در نهى حاضر در رام بروم روما ديرلر روم طلبدر

يقال

يقال رام اذا طالب قوله بالمعاصي باستعانت ايچون حرف جر در
لا ترم فعلته متعلق در لا ترم جمله سى محذوف اولان سابق الذكر
شرطك جوايد در معاصي معصيتك جعيدر طاعتك خلا فيدر (دره
المضبوته صاحبى كردى بو محمله سهوتها قرينه سيله معاصيدن مراد
بطريق الكناية طعام در ديمش ومعناى بيتى بوجه آتى ذكر ايتمش
ننه كيم) كلور قوله كسر لفظا منصوب لا ترم فعلتك مفعول ايدر
كسر شئى قطع واجزاسك بعضى سنى تفريق ايتمش در ادور
محسوسه اولور اما شهوت امور عقليه دن اولغله بو محمله كسر
كلمه سى شهوتى ازاله وابطال معناسنده استعمال اولغله كسر
لفظنده استعاره مصرحه واردر (كوياناظم شهوت نفسى ابطال
ايتمش كى شئ محسوسى قطع واجزاسنى تزيينه تشبيه ايلدى بعده
تفرقة اجزايه موضوع اولان كسر لفظى ذكر ايلدى ابطال
شهوت مراد ايلدى شهوت لفظى نفسك ضمير نه اضافت قرينه
استعاره در شهوتها ده اولان ضمير نفسه كيدر شهوت ضميره مضافدر
ضمير مبنى محلا مجرور شهوت كلمه سنك مضاف اليهيدر (ايمدى
شارح مشار اليهك معاصي لفظندن بطريق الكناية مرادى
طعام در ديديكنه كوره شويله تقرير ايتمش كه) والمعنى فلا تطلب
بالطعام الكثير كسر شهوت النفس الامارة بالسوء لان الطعام
يقوى شهوة الاكول فيتقوى على المعاصي ويعرض عن الاخلاص
ديو معنى وير مشدر (قوله كسر لفظا منصوب لا ترم فعلتك
مفعول ايدر كسر دن مراد ماسبقده تفصيل اولديغي اوزره بطريق
الاستعاره ابطال وازاله در شهوتها كسر مضاف اليهيدر شهوت
نفسك بر شئى كمال شوقله طلبنه ديرلر ضمير نفسه راجعدر شهوتك
مضاف اليهيدر (قوله ان الطعام ان باسكسر حروف مشبه دندر
(الطعام الفلام عهد ذهيدر طعام ان كلمه سنك اسميدر يقوى
تقويتندر قوى ايدر وزياده ايدر ديمك در) يقوى فعل مضارع
فاعلى تحتته ضمير طعامه راجعدر شهوت مفعوليدر جمله سى ان
كلمه سنك خبريدر ان مع خبره جمله سى جمله تعليله در) يعنى
مصراع ثاني مفهومى مصراع اولده اولان ولا ترم نيتك علنيدر كه

کویا ارسال مثل قبیلندندر (زیرا مصرع تأیید اولان طعام
لفظنده کنایه یوقدر بلکه طعام کنندو معناسنده مستعمل اولغله
ارسال ملامد) النهم شهوت کله سنک مضاف الیهیدر (نهم فتح نون
و کسر ها ایله ذات مع الصنعة ایله تعبیر اولانان صفة مشبهه در نهم
اکول اولان کسنه در) معلوم اوله که بومصرعده مذکور اولان
کرك طعام و کرك نهم لفظی معنای حقیقتلرنده مستعملدر
ظاهرا کنایه واستعاره وتشبیهدن نسته یوقدر لیکن ارسال مثل
طریقہ سبیلہ مصرع تأیید مذکور طعامی لذات نفسانیه دن اولان
عیش و عشرت و صفا و غیرها من مشتهیات النفسه ضمنا تشبیه
حقیقی کی نفسی دخی نهم اولان اکوله تشبیه ضمی و معنوی
حقیقار بو ارسال مثل بین الشعر غایت مقبول و مشهور در حتی
صائبک اکثر اشعاری ارسال مثل ایله در (محصول معنای بیت)
نفسک شدت و اشتها ایله ایسته دیکی عیش و عشرت و اقبال و ذوق
وصفا و مان و غیرها من امشائها جمیع مشتهیاتنی کشدودن در یغ
ایتمیم و یریم اوله که نفس اماره یه شبع تام کلوب منتهیاتدن اولان
لذا تذمذ کوره دن تبری واستنکاف ایده دیوب بومعنائی طلب
و امید ایتمه که اکول اولان ذاتک طعام اشتها سنی ارتوب اشتها سنده
قوت و یرور کسر و ابطال زده قانیدی دیمک اوله بو بیت دلارادن
منفهم اولان فائده بودر که (نظم نابی) کیمی کوردم ایسه
حکومتکنده جاه اوزره (دولندن کورینور اولدخی اکراه اوزره)
بواملخانه عالمده کورلمشی عجب (کیمسه نث نائل کام اولدیغی دلخواه
اوزره) ما انجمنه مرتبه ده جاه و دولت و عیش و صفا لاله عرک پورسه
ینه کشی دنیاده کام الوب و دفع ارزو ایده مز و ایتدم دیه مز دیدنلر
دخی ریاء سو یلر بلکه شوق و امال یوما فیوما زیاده اولدیغی حوق
آدمده مشاهددر لذائذ دنیا و مزخرفات ماسوا یه نفس اماره اکول
آدم کبی طویعور و بر حال ایله ایلردن غنا و شبع حاصل اولوب
مکر سر توحید و سیر و سلوک ایله و همت مرشد کامل ایله تصفیة قلب
میسر اولوب حب ماسوادن مهملامکن تخلیص کر بیان جان نانو ان
میسر اوله (و فیه من البدیع المقابلة فی کسر شهوتها و حسن التعلیل

* * * تخمیس * *

* طویرمی نفس حریص ایسته نعمتک احیا *

* ضیافت اولسه اگر مطلبیه صبح و مسا *

* ند کلو جکسک اکا صدمسماط پر نعمما *

* فلا ترم بالمعاصی کسر شهوتها *

* ان الطعام یقوی شهوة النهم *

و انفس کاظمه مستعملن طفل ان فاعلن نهمله شب مستعملن ب علی فعلن
حب الرضا مستعملن ع وان فعلن تفضله بن مستعملن فطم فعلن
(و انفس کا طفل ان نهمله شب علی حب الرضا ع وان تفضله بن فطم)
و انفس و او عا طفه در النفس مبتدا کا طفل مخدوفه متعلق خبریدر
جاه سی بیت سابقده اولان الطعام اوزرینه معطوف در الف لام عهد
خارجیدر بو محمله نفسدن مراد بیت سابقده واقع شهوتها ضمیرنک
مرجعی اولان مع و دغنیس اماره در (فلا ترم بالمعاصی کسر شهوتها
وان النفس کا طفل ان نهمله الخ تقدیرنده اولوب بیت سابقده اولان
مصرع اوله تذیل و اتمام مقوله سی احوال نفسی بیان اولور بلکه
مصرع اولک بودخی علی اولور (بعض شراح و او استنبافیه در
النفس کله سنده اولان الف لام جنس ایچوندن النفس مبتدا در
کا طفل خبریدر مبتدا مع خبره جمله استنبافیه در که نفسک حال
و شائی بر کونه دخی بیانه شروع و ابتدا در دیمش (معلوم اوله که
بو محالرده مجحوش عنه اولان قنغی نفسدن بلك موقوف علیه
مقوله سی اولغله بیانی بو وجهله در که نفس انسانیه نک ارتقایی
اعتبار یله درت مقامی واردر (مقام اماره کما قال الله سبحانه
(ان النفس لامارة بالسوء) مقام لوازمه کفوله تعالی (ولا اقسیم
بالنفس اللوامة) مقام ملهمه قوله تعالی (ونفس و ما سو یها
فالهمها فجورها و تقویها) مقام مطمئنه کفوله تعالی (یا ایتها
النفس المطمئنة ارجعی الی ربک) ایمدی ماتقدیدن رو ذکر اولانان
نفسدن مراد امارتیده قلان نفس اماره بالسوء در (قوله ان نهمله
ان حرف شرط نهمل فعل مضارع مخاطب فاعلی مخاطبه راجع
صیرمستمرانت در ضمیر بارز متصل که هادر تقدیر استصوب مفعولیدر

ضمیر طفله را چه در تمله جمله سی فعل شرط در (ایمدی فعل شرط
جزاء شرط جمله سی جمله شرطیه اعرابدن محلی منصوب طفل
کلمه سندن حاندر یا خود سوال مقدره جواب اولان جمله استنبافیه در
(یعنی نفس طفل کبیدر دید کده سوال کلدیکه وجه شبه نه در
نه شیده طفله بکرز جواب ان تمله الخ جمله استنبافیه اولوب وجه
شبهی بیان اولور) تمل اهل الدندر اهل ترک معناسنه در (قوله
شب کرمه سندن در فعل ماضی در تحننده فاعل ضمیری طفله را چه در
جمله سی جزاء شرط در) بعض شراخ شب معنی کبر (فقال شب الفلام
یشب بالکسر شباوشبوا کبر لازم و متعد دیمش) و آن قولیده
الشباب شینک فتحیله شاک جمعیدر (یکتلك معناسنه ده
کلور الشاب یکت دیمکدر) الشبیه شینک فتحی و یانک کسر یله
یکتلك معناسنه در شاب کبی (یقال شب الفلام یشب من الباب اتانی
شبابا وشبیه دیمش) ایمدی بو معناله نظرا قصیده ده شب مجهول
صبغه سیله اولمغله شب علی حب الرضاع عبارتک معناسی رضاعک
محبته یکتلتور (یعنی یکت اولور کیدر رضاعدن ایرلمز دیمک
اولور اصل شب کله سنک معناسی بودر لکن) شارح مشار الیه شب
معناسنه لازم کلن کبر معناسنه در دیدیکی اصل شب کله سنک لازم
معناسیله تفسیر اولور (زیرا طفل سن شبیه و صوانده بهر حال یومکدن
خالی اولمغله یومک لازم کلور) علی حب حرف جر شب فعلنه متعلقدر
مفعولیدر یا خود مقدره متعلق اولوب شب فعلنک فاعلندن حاندر
تقدیری حال کونه حر یصا علی حب الرضاع دیمک اولور (حب
شیء مبل و محبتدر) (رضاع رضع رضع رضاعا سمع یسمع سماعا کبی
مصدر در رضاع تدیدن یعنی ممدن شرب لبنه دیرل الرضاع
والرضیع الولد الذی یرضع امه ای یخص تدیهادرل ان تغطیه فطمیدن
در فطام الصبی فصاله عن امه یقال فطمت الام ولدها فصلته
عن الرضاع دیرل) (بو مقامده فطم جوجوخی ممدن کسکدر فطم
صبیدرجعی فطم در سریر الیه سرر کبی ان حرف شرط در تغطیه
فعل مضارع مخاطبدر فاعلی انت ضمیریدر مفعولی متصل اولان
ضمیر بارز در جمله سی فعل شرط (قوله ینفطم فعل مضارع فاعلی

ضمیر تحننده مستتر طفله را چه در جمله سی جزاء شرط در فعل
شرط جزاء شرط جمله سی جمله شرطیه ان تمله اوزرینه
معطوفدر (محمصول معنای بیت) بو مآلده در که برشی اعتبار ایدوب
مبل الیه محبت و مواظبت ایتمکه واندن ینه منقطع اولوب تبریده
نفس طفل کبیدر رانی سن اعتبار و مبل و محبت ایتدیکه شیده ترک
واهمال ایتم (زیرا طفل اگر حاله ترک واهمال ایدر سک محبت
رضاع اوزره کبر اولور یعنی کبیر ایکن دخی ممدن امر یا خود
رضاعک محبتنه یکتلتور یعنی یکت اولور کیدرینه ممدن) و اگر
رضاعدن فطم و قطع ایدر سک منقطع اولور یعنی کسر سک ممدن
کسیلور (خلاصه معنی ایاطالب حق بو نفس اماره بالسوء
معاصی و لذات و مشتهیاتنه مساعدده الیه شهوتی کسر و ابطال الیه رم
طلبنده و امیدنده اولیه بلکه ترکیه و مجاهده الیه اتی سن
مشتهیاتدن فطم و قطع معنی الیه که نفس طفل کبیدر اگر طفلی
اهمال ایدوب رضاعده ترک ایدر سک علی محبة الرضاع شاب اولور
یعنی شاب اولور کیدر ممدن نک اوستنه دوشن جوجوخی کبی رضاعه
محبت اوزره اولور ایرلمز (یا خود علی محبة الرضاع کبیر اولور
یعنی پیور کیدر رضاعی سوب ایرلمز اما رضاعده ترک ایتیموب طفلی
ممدن کس سن کسیلور نفس بو یله در مآلوفات طبعیه سی اولان
اذات کاذبات منهیه دن صرف ایدر سک منصرف اولور تفوز
بالتعادات و اگر اهل ایدوب حاله قیوب نه یارسه یاسون دیوب
قطع و منع ایتز سک فسادات و ضلالتنه انهما کده قالور
نجات منصور اولماز) و فیه من البدیع التشبیه و المقابلة بین
تمله و تغطیه و الرضاع و الفطام و الجساس المضارع بین شب
و حب و المشتق بین تغطیه و فطم و مراعات النظیر بین الطفل
و الرضاع و ینفطم و حسن البیان و التعلیل و السهولة و یکن
العافیه و التقسیم) فان الطفل لبس له غیر هذین القسمین
اما الاهمال و اما الفطام و الانسجام و لا بداع

* * تخمیس * *

* تلذ ذایله رأس خطیته دن اصلا *

* همیشه نیشنی نوش ایجره کیزلمش دنیا *

* کوکل لذائذ ایچنده قوقالمسون زیر *

* والنفس كالطفل ان تهمله شب علی *

* حب الرضاع وان قطمه ينظم *

فأصرف هوا مستفعلن هاو حافعلن ذران تون مستفعلن لیه فعلن
ان الهوا مستفعلن مانول فاعلن لی بصم او مستفعلن بصم فعلن
(فأصرف هواها وحادران تولیه) (ان الهوی ماتولی بصم او بصم)
فأصرف فاشرطیه در اصرف صرفدن منع معناسند در فعل و فاعل
جمله سی شرط محذوفه جواب در تقدیری نفس اماره نک حال و شاتی
یلا کسه ونه کونه اولدیفنی اکلد کسه الک هواسنی صرف الیه دیمکدر
(یا خود فاصرف جمله سنی بیت مقدمه مذکور اولان لازم اوزرینه
عطف ایچوندر قوله هوی تقدیرا منصوب فاصرف فعلنک مفعولاید
(ها ضمیر متصل مبنی محلا بحر و هوائک مضاف الیه در جمله سی
لازم اوزرینه معطوف در هوا میل النفس الی خلاف الشرع
الشریف دیمش (شیخزاده هوا عروده مصلحتدن خارج عاقبتی
محمود اولیوب وخیم اولان امر اطلاق ایدر دیمش (قوله حاذر احذر
معنا سنه در حذر الیه دیمکدر یحاذردن امر در قاعده در که امر
حاضر فعل مضارع مجزوم لفظی اوزره جاریدر (ا = ر فعل
مضارعک حرف مضارعتدن صکره کلن حرفی متحرک اولور سه
امر حاضرند حرف مضارعت ساقط اولوب بانی مجزوم اولدیغی
حاده امر حاضر اولور یفرح فعلدن حرف مضارعت ساقط فرح
مجزوما امر حاضر اولور کنک یحاذردن قاعده مزبوره الیه حاذر
کلوروا کر حرف مضارعتدن صکره کلن حرف ساکن اولسه حرف
مضارعت حذف اولوب یرینه الف وصل کتور یلوب آخری
اسکان اولور یضرب دن اضرب علم یعلدن اعلم کلور بو محله
حاذر فعل و فاعل در حذر معناسنه امر حاضر در مبالغه بایندن
اولان دفاعله دن اولمغه ریاده حذر و مبالغه الیه احتراز الیه دیمک

اولور (ان المفاعلة اذا لم یکن للمشارکة تكون المبالغه حاذر جمله سی
جمله سابقه اولان اصرف اوزرینه معطوف در قوله ان تولیه
ان مصدریه در تولیه فعل مضارع مخاطبدر ان الیه منصوب در
فاعل انت ضمیردر تولی قبول ولایت معناسنه در زیرات فعل بانی
مضروعت ایچون کلور (شارح دره المضیئه فهو بمعنی قبول الولاية
لانه لمطاووعة التولية دیمش تولی کله سی ایکی مفعوله تعدی ایتمکله
مفعول اولی ضمیر بارز متصل مبنیدر محلا منصوب مفعولاید
تولیتک مفعول نایسی محذوف علیک در تقدیری (ان تولیه علیک
دیمک اولور یعنی نفسک هواسنی کند و اوزرینک والی قلمقدن حذر
الیه دیمک اولور (قال الصریفون ان باب التفعّل یجئ لانه لالة دلی
اصل الفعل نحو توسدته ای اتخذته وسادة تولی کله سی قبول ولایت
معناسنه کلور زیرات فعل بانی کاهی مطاوعت ایچون استعمال اولور
(شارح دره فهو بمعنی قبول الولاية لانه لمطاووعة الولاية دیمشدر
(نکیم بعن شراح حاذران یجعل الهوی والیا و سلطانا علیک
دیمشدر یا خود الک ولایتی قبول ایتمکدن حذر الیه دیمکدر ان تولیه
جمله سی حاذرک مفعولاید (تولیه کله سی نک شرحنده (شیخزاده
عایه الرحمه بیورر که ولاء العمل ای قلده حذف المفعول لقصد
التعمیم مع الاختصار اومن قبیل تنزیل المتعدي منزلة الملازم ای
یجعله ذا ولاية و ضمیر تولیه للهوی وتولی الامر تقلده والتزمه وصار
والیا علیه دیمشدر (وان قولیده الولاية کسرله برنسنه نک صاحبی
اولمق التولية بوزون التریه برکسنه بی برایشه والی قلق یقال ولاء
الامیر عملا کذا یعنی فلان عمله انی والی فیلدی اتولی قمتنبله
ولامک کسرله و تسدیدله بر عملی عهدسنه المق یقال تولی العمل
ای قلده سیبویه ابتدی ولاية فتحله مصدر کسرله اسمدر اماره
وتقه کبی دیمش (ایمدی ان تولیه تولیمدن مأخوذدر که تولیه
اعطاء الولاية والامارة درل مثلا طرف سلطانیدن برکسنه
بر عملکسنه والی یا خود حاکم الشرع نصب اولنسه اول کسنه
ولایت و یرلش دیرلکن عرفده اگر حاکم الشرع نصب اولندی
ایسه مولی تعیین اولمش دیرل اگر اول بلدییه امیر یعنی یا شاه و امثالی

نصب اولندی ایسه والی نصب ایلمشله دیلر واکر اول مولی تعیین
اولنان ملا کند و طرفندن اول مملکتده برینی استخلاف ایدوب
یعنی نائب نصب ایدرسه اریه نقلیده اولدیغی کی اول نائبه خلافة
مولی دیلر حتی نائبلر امضالنده المولی خلافة یازدقلرینک معناسی
بودر (شارح حنفی بوکونه تفصیل ایدر که والتولية قدیستعمل بعن
وهی حیثیذ بمعنی الاعراض و الفرار و جاء بمعنی الاستقبال ومنه
(قوله * و لكل وجهة هو موليها ای مستقبلها و بهذا المعنی
یتعدی بالی و بمعنی تقییده الامر یقال و لاه العمل ای فله اياه
و بهذا المعنی یتعدی بنفسه الی مفعولین و قد یستعمل بعلی بمعنی
الحکومة یقال تولى علیه بمعنی حکم علیه و منه الولی و الوالی
(قال الله تعالی انما ولیکم الله و رسوله و الذین امنوا الذین یقیمون
الصلوة و یؤتون الزکوة و هم را کمون و هو ح لازم و لعله یكون
متضمنا معنی الاستیلا فانه متعد بعلی (قال الشاعر ان هو مستولیا
على احد الاعلی حزبه المفساته ایس (قوله ان الهوی ان بالکسر
حروف مشبه دندر الهوی الفلام عهد خارجدر هوی تقدیرا
منصوب اسم ان در (قوله ماتولی ما سمدر شرطیه در ان شرطیه
مناسنه در ان تولى دیمکدر کند و دن صکره ایکی فعلی جزم ایدر
(تولی فعل مضارعدر تحننده فاعل ضمیری هوایه راجعدر جمله سی
محلا مجزوم فعل شرطدر تولى فعلک مفعولی محذوف ضمیردر ای
مانولاه دیمکدر (قوله یصم رفع یا و کسر صاد و سکون میم ایله فعل
مضارعدر افعال بانندن اصما دندر اصلنده یصمی ایدی علامه
جزم ایچون یادوشمدر اخرینک سقوطی ایله مجزومدر فاعلی تحننده
ضمیرکذک هوایه راجعدر مفعولی حرف شرط اولان ما کلمه سیدر
(یصم جمله سی محلا مجزوم جزاء شرطدر فعل شرط جزاء شرط
جمله سی جمله شرطیه محلا مرفوع ان کلمه سنک خبریدر (ان مع
خبرها جمله سی مصرع اولده اولان اصرف و حاذر دن جمله
تعلیلیه در واقعده هلاک و رسوای اولقی تمام نفسدن موجب
احتراز و علت صرفدر بواعراب (رة المضیئه صاحبک تحقیقدر
لکن (شیخ زاده علیه الرحمه ما اسم موصولدر مایه راجع ضمیر

محذوفدر

محذوفدر مانولاه تقدیرنده در یاخود دائمدر مادام تولاه دیمکدر
دیمش (شارح مصنفک مانولیه ماهذه اما شرطیه ای الهوی
ان تولى ای صار و الیا یصم او بمعنی مادام دیمش شرطیه اولورسه
معناسی اگر هوای نفس اوزر یکه حاکم اولورسه یصم هلاک ایدر
دیمک اولور وجه ثانی اوزره معنی هوای نفس مادامکه اوزر یکه
حاکم اوله یصم دیمک اولور یصم یقتل و یهلك معناسنه در (یقال
اصمى الصيد اذا قتله فی مکانه دن مأخوذ در دیمشله (یصم یانک
ضمی و صادک کسر یله در صحاحده یقال اصمت الصيد اذا رمته
و قتلته و انت تراه قید ایتمشدر (قوله او یصم یعد و زننده بفتح الیاء
و کسر الصاد و المیم سابق یصم اوزرینه معطوفدر معطوف علیه
اعرایده مطابقت ایچون یصم فعلنک اخری مجزوم اولقی لازم
ایکن مکسور کادیکی ضرورت وزن ایچون در یصم کله سی عیب
کتوردر دیمکدر و صمه یصمه صمه و صما اذا عابه و کسر و قطع
دیمشله ترکی تعبیرده کسوب یحکمک یعنی تعیب و فصل ایتمک اما
(بعض شارح یصم بفتح الیاء من الوصم وهو الاستقام السقم فان
الهوی اذا تولى علی النفس تقتلها او یسقمها معنا سنه ذاهب
اولمش (محصول معنای عبارت بیت) نفس اماره بی هوا سندن
صرف و منع ایله و اوزر یکه انی والی قلمقدن حذرایله تحقیق اول
هوای نفس اکر تولى ایدرسه یعنی والی و آمر اولورسه سکا یصم
اهلاک ایدر (او یصم یا معیب و رسوای عالم ایدر دیمک اوله
(خلاصه معنای بیت طفل و رضاع و قطع و فضا مه نه کونه مستعد
ایسه نفس دخی عبادت و طاعات حق و كذلك فسق و فجور
و غلاته اوله مستعددر (ایمدی سن نفسک هوا سنی صرف ایله
هوای نفسی کندو که والی و آمر ایتمکدن مبالغه ایله حذرایله زیرا
هوای نفس سکا تولى ایدرسه یعنی اکر اوزر یکه والی و آمر اولورسه
یا اهلاک ایدر یا معیب و رسوای عالم ورزیل ایدر (بوا یکبسنندن
بندن البتده خلویوقدر جهمنده منافات اولمغله هم اهلاک و هم
معیب ورزیل ایتمکدن دخی مانع یوق سالف الذکر ایکی مصیبتک
ایکبسی دخی اصابت ایتمک ممکندر (وفیه من البدیع التکریر من هواها

والهوى وجناس الاشتقاق في توليه وتولى وجناس التحريف بين
يصم ويصم والمقابلة بين صرف الهوى وتوليه

*** نخمس ***

وبرخرابه سنى حكم ظالم بدخو * كه اوله حاكم ملك دلك براسكى عدو
به در بونفس خيسته بورتبه ده تكبو * فاصرف هواها وحاذر ان توليه
* ان الهوى ما تولى يصم او يصم *

وراعها مفاعله وهى فى ال مستفعلة ال اعمال سا مستفعلة ثمة فعلة
وان هى اس مفاعله تحللت ال فاعله رعى فلا مستفعلة تسم فعلة
لوراعه وهى فى الاعمال سائمة (وان هى استحللت المرعى فلا تسم)
واوعاطفه در راعها اجله سى بيت سابقه حاذر فعلته معطوفه
راعى براعى دن راعها امر حاضر در مراعاته وحفظه ندر ديمش
فاعله ضمير تحتنه انت مخاطب عامه راجعه رها ضمير تقدير
منصوب نفسه راجع مفعول بدير قال الجوهري يقال الجمار راعى
الجرى رعى مفعلا (وان قوليه الرعايه والى ولايتى ضبط اتمك
يقال رعى الامر رعية رعايته وبركيسه نك حرم من صاقله در رديمش
(ايتمدى راعها رعايتها امر حاضر در رعى رعى عبادن امر دكلر
زير عبادن امر راع كلور راع كلز كذلك (وان قوليه الرعى رانك
قبحه وعينك مكنونه مصدر در اولق معنائه در يقال رعى
الابل ارعاها رعى اولقه دخی ديرل (يقال رعى العير الكلاء
بنفسه رعاها رعايتها رعايتها (وهى وارعاها رعى ضمير منفصل
مبنى محلا مرفوع مبتدأ در قوله فى الاعمال جار مع المجرور سائمة
كلاء سائمة متعلقه حصر ايجون تقديم اولمشر قوله سائمة تفظ امر فوع
مبتدأ نك خبر بدير مبتدأ مع خبره جله سى راعها رعى اولان مفعول
ضمير نك خاندن رها ضميرى تقدير منصوب راع كلاء سائمة مفعول بدير
نفسه راجعه (وان قوليه السائمة ياك كسريه يسانده اوليان
ظوار (المسومة ميمك ضمى واوك فحقى وتشديد بيله كود يلى آلرومنه
(قوله تعالى والخبيل المسومة ديمش (بعض شراح بويدك
معنائه ديمش در كه راعها من المراعات بمعنى الحفظ شبه الاعمال
بالعشب فى النفع استعارة مكنية وثبات الرعى والسوم لها تخيل

وفى الضمير

وفى ضمير النفس استعارة مكنية وثبات الاستعلاء تخيل والمعنى الرم
محا فظة نفسك وراعها فى حال استغالها بالاعمال الصالحة
وامنعها حين وجدت المرعى حلوا لذبا فان رعىها فى صالحات
الاعمال ومهندبات الاخلاق فراعها وارفق بها واحفظها
بالاعمال الصالحات وعليك بوطن الامور واياك وظواهرها فان
العسل المسموم حلوا لذبا ظاهرا وسم قاتل باطنا (شارح فاضل
شيخ زاده عليه الرحمة فعلى البيت راع النفس فى استغالها بالاعمال
عما هو مفسد من الرياء والعجب والغفلة والضلالة وان عدت
النفس بعض التطوعات حلوا واعتادت به والفت فاجتهد فى ان تقطع
نفسك عنها واشتغل بما هو اشق عليها لان اعتبار العبادة انما هو
بامتيازها عن العادة ولان البلوغ الى قاصبة الكمال فى ارتكاب
مشقة النفس ديو معنى ويرر (فاما برمعناى لطيف ملاحظه سى
ممكندر كه ناظم عليه الرحمة مصراع اوله سائمة كله سنده حرف
تشبيهى حذف ايدوب كاسائمة ديمك مراد ايدر ياخود رجل عدل
قيلت نفس سائمة در مراد ايدر يعنى نفسى يسانده بلا راعى
اوليان طواره تشبيه ايتشدر بوندن مقصودى ديمك استر كى يانده
بلا محافظ راعى اوليان طوار يعنى سائمة سقوط وهلاك مظنون
اولان يوكسك يررده اولمقدر ومضر بلكه مسومة اولان اعشاب
وكلا دن تناول ايتك كن وبومقوله مهالك كن حفظ وحراست
ومرعاى قديمه سلاته سوق ايدر راعى اولمديغى صورته قضادن
خالى اوليوب كيدرك تلف وهلاك اولق مقرر در نفس دخی بوسائمة
كيدر حفظ وحراسته محنا جدر سندخى اعمال صالحه بى
مفسدان دن وريادن حفظ ايله رعايت ايله معناسى اوله (قوله وان هى
واوعاطفه در ان شرط ايجوندر هى ضمير منفصل مبنى محلا مرفوع
مبتدأ در ضمير نفسه راجعه (قوله استحللت فعل ماضى مؤنث
غائبه در تحتنه فاعله ضميرى نفسه راجعه جله سى فعل شرط در
(استحللت اصلندن استحلوت ايدى واوحرف علت الفه بعد
القلب التقاء سا كنبى دفع ايجون الف حذف اولمشر استفعال
ابى وجدان ايجون كلور (كافالوا ولا صابة الشئ على صفة نحو

استعظمه ای وجوده عظیمه کیم بعضی شراح وان وجدت
النفس المرعی حلوا فلا زرعها کما یقال استحلی الشئ وجده حلوا
دیمش قوله المرعی تقدیرا منصوب استحلت فعلک منعولیدر مرعی
ترکیده دخی مستعملدر که فلان قریه نیک مرعاسیدر دیرل حیوانات
رعی اولسان یرل در بعضی مرعادن مراد علف وکلامقوله سی
اوتلدر که ذکر محل اراده حال قبیلندندر دیمش (قوله فلا تسم
فاجزائیدر ز بر قاعده در که جزاء شرط نهی اولسه یا خود امر یا
جمله اسمیه یا فعل ماضی اولسه جزایه فالت دخول واجب اولور
فلا تسم نهی حاضر در رعیدن نهی در رعیتی اتمه دیمکدر بو مقامده
نهیه لازم کن منع معناسنده کایه مستعملدر که منع ایله دیمکدر مع
فاعله جمله سی جزاء شرط در شراح (من سامت الماشیه سام یسوم
سوما ای رعیت واسمها اذا خرجتها للرعی دیمش (ایمدی بالاده
تفصیل اولندیغی اوزره حرف تشبیهی حذفله نفسی بیانده کزوب
کند و کندویه اوتلیان حیوانه تشبیه و مرعادن مراد بطریق
الاستعارة المصرحه اعمال اولندیغی اعتبار ایله ولانسم کله سی لازم
اولان منع معناسندن کایه اولمق اوزره مصراع اولان ابتدا عبارت
معناسی بعده خلاصه مفهومی تقریری بو وجهله در سن نفسی
رعایت و حفظ و حراست ایله نفس اعمالده سائمه اولندیغی حانده
دیمکدر منسای عبارت بودر لکن مال مقصود بو وجهله تقریر
اولور که اولاعمال ایله مراد اعمال صالحه اولندیغی (شارح
شیخ زاده نک بالاعمال مفسد من الیا الخ قول بالاده سبقت ایلمدی
(ایمدی دیمکدر که نفس اعمال صالحه صورتیده ایلمدیکی اعمالنده
سائمه در یعنی بیانده کند و کندویه بلاراع ولا حافظ اوتلیان
طورا کیدر که ملااعمال صالحه دیو ایلمدیکی اعمالدن نمازنده سهو
و خطا و نیجه مفسدات ایله افساد صلا ایدر کذلک مثلا خلفک
ظلم مالن آلوب وقف و خیرات ایتک مراد ایدر وریا ایله نیجه
عبادت و لحن و خطایله قرآن کریمی تلاوت کذا و کذا بو مثللو
نیجه اعمال صالحه ایدرم صانوب معصیته مستغرق اولور سن ای
رعی ایله یعنی او مقوله مفسدات وریا و موجب معصیت اولان

اعمالدن حفظ ایله واک رعایت ایله که (قویل المصلین الذین هم
عن صلاتهم ساهون) تهدیدر بانیدر (و رب قال یلغنه القرآن حدیث
شریف بویدر رباشرا: خنی و ظلم عباددن موقف اوقافدن نه خیر
اولور دیو بو مقوله عملاردن سن ای حفظ و حراست و ضبط واکاه
ایتمک ایله محافظه ایله (مصراع ثانی واکر نفس مرعای حلوا
بولور سه یعنی او مقوله اعمال کندویه طنلو کلو رسه اولمه دن منع
ایله دیمک اوله چونکه مرعادن مراد بطریق الاستعارة اعمال ایدی
یعنی او مقوله صورنا عبادت اما حقیقه جهل و معصیت بلکه شریک
خنی اولان اعمالده اگر نفس حلاوت و لذت بولور سه سن ای منع
ایله که عبادت دیوب الفت و مداومت اتمه سببه غریق سیئات
و معصیت اولیه (ناظمک فی الاعمال قولندن مرادی ذکر اولندیغی
اوزره ظاهر اعمل صالح حقیقه معصیت اولان اعمال اولندیغی
راعها کله سببه رعایت و محافظه ایله دیو امر ایلمدیکنندن ظاهر
و مستفاد درن بر نفسی اعمال صالحه حفظ و ضبط و حراستیک
معناسی اولندیغی صکی مصراع ثانیده فلا تسم عبارتیه اعمال
صالحه دن نهی هیچ جائز دکدر (ایمدی فی الاعمال قولنده اولان
اعمال ایله مراد ضبط و حراسته و رعایت و احتیاطه محتاج اولان
اعمال ایش که راعها قولیه ناظم امر ایلمدی بو مقوله اعمال بهر حال
اعمال سیئه اولور دیمک ظاهر عبارتدر بو بیت صعب المنانک
شرحنده بعضی دخی یعنی علیک بمراعات النفس فانها مطیتک
وارفق بها اذا کانت راغبه فی ریاض الاعمال الصالحات وان
وجدت النفس المرعی حلوا فلا زرعها و عالجها بانه کالیف الشاقه
لئلا تعساء بالانتم المفضی الی الکسالة و المؤدی الی البطالة
دیمکدر فاختر ماسئت من المعانی (وفید من البدیع جناس الاشتقاق
بین سائمه و تسم و راعها والمرعی ورد العجز علی الصدر فیها
ولذا لم یأت براعیه مکان سائمه و مراعاة النظیر بین سائمه و المرعی
کم حسنت مستغفلن لذه فاعلن المرء فاستغفلن تله فعلن
من حیث لم مستغفلن یدران فاعلن السم فی اند مستغفلن دسم فعلن
(کم بحسنت لذه المرء قائله) (من حیث لم یدران السم فی الدسم)

كم حدثت اولاً كم كلمة سنك استفهامية وخبرية ايكي قسم اولديفني
تحقيق وهر برينك معناسي اخردن تفريق وكركي كي معناريني
واعرابي ذكر وتفصيله محتاج اولمقله (شيخ زاده عليه الرحمه) سنك
تفسيره ضاوي حاشيه سنده سورة بقره دن بالمنا سبه تحريري نقل
ويكونه ذكر اولنور كه (حيث قال لفظه كم استفهامية واخبارية
تدلان على عدد معلوم فالاستفهامية كناية عن عدد مبهم عند المتكلم
معلوم في طئه عند المخاطب والخبرية لعدد مبهم عند المخاطب ربما
يعرفه المتكلم ومعناه التكثير واما المعداد فهو مجرور ولعند المخاطب
في الاستفهامية والخبرية فلهذا احتاج كل منهما الى مميزات
المعداد مميز الاستفهامية منصوب مفرد لانه العدد ومميز الخبرية
مجرور ياغنا فتها اليه ويجوز ان يكون مميز المجرور مفردا للتكثير
ويجوز ان يكون جمعا لانها كناية عن العدد الكثير انتهى (معلوم
اوله كه كم كلمة سي ايكي قسمدر) اولكي استفهامية مبهمة در كه انكله
عدد دن سوال اولنور مميز منصوب اولور مثلا كم رجلا عندك ديمك
عدد رجلا دن سوالدر (ايكيكي كم خبرية در كه جامي مرحوم كثير اليه
تعبير ايدر مميز مجرور اولور نحو كم رجل يذهب الى الجهاد يعني
جوق آيم سفره كيدر غزايدر كلور ونحو) قواد تعالى كم من فئة قليلة
غلبت فئة كثيرة (بولرده عدد دن سوالك اصلا ملا يمي يوقدر
(ايمدي معناري معلوم اولديسه كلمه لم اعرابنه) قال ملا جامي فكم
الاستفهامية المتضمنة معنى الاستفهام مميزها الذي يدفع الابهام
عن جنس المسؤل عنه منصوب على التميز مفردو كم الخبرية فميزها
مجرور بالاضافة يكون مفردا تارة نحو كم رجل عندك ومجموع اخرى
تقول كم رجال عندك وتدخل من في مميزكم الاستفهامية والخبرية
تقول كم من رجل ضربت (وقوله تعالى كم من قرية اهلكناها
وكل من كم الاستفهامية والخبرية يقع منصوبا ومجرورا ومرفوعا
ديمشدر بونك قاعده سي بودر كه اكر كم كلمه سنده نصكره كندويه كه
مميزينه راجع ضميري مشتمل اوليان فعل ياخود شبه فعل مذكور
اولور سه يعني كندود نصكره فعل مذكور اوله لكن ضمير
مذكور دن عاري اوله كما قال رحمه الله كل واحد منكم الاستفهامية

والخبرية يكون بعده فعل او شبه فعل غير مشغول عنه بضميره يكون
منصوبا معمولا على حسب هذا الفعل وعمله لا يكون الا بحسب
المميز وذلك انك تقول كم يوما ضربت فكم منصوب على الظرفية
مع اقتضاء الفعل ان يكون كم مفعولا به او مفعولا مطلقا وغير ذلك
من المنصوبات فتعيند لاحد المنصوبات انما هو بحسب المميز يعني
كم سكون اوزره مبني محلا منصوب اولوب كندودن صكره مذكور
فعل معهود على حسب هذا الفعل معمولى اولور بونك معناسي
يودر كه كك مميز اول فعلك نه كونه معمولى اولمق اقتضاي در سكر
اول فعلك او كونه معمولى اولور مثلا فعل معهود كك مميز معناده
كندويه مفعول به ايتك اقتضاي لسه كم او فعلك مفعول بهي اولور
(نحو كم رجلا ضربت مثالده فعل غير مشغول بضميره كه ضربت
كلمه سيدر كم لفظنك مميز اولان رجل كلمه سي معناده كندويه
مفعول به اولمق اقتضاي در) پس كم سكون اوزره مبني محلا منصوب
ضربت فعلك مفعولى اولور رجلا لفظا منصوب كك مميزدر
دينور واكر فعل مذكور اول مميز كندويه ظرف اولمق اقتضا
ايلسه نحو كم يوما ضربت مثالده كم محلا منصوب ضربت فعلك
ظرفيدر يوما كك مميزدر واكر مفعول مطلق اولماسني بحسب
المعنى اقتضاي در سه كم ضربة ضربت كي كه كم منصوب المحل
ضربت فعلك مفعول مطلق اولور ضربة كك مميزدر (زيرا
فعل معهود بومثالده كم كلمه سنك مميز اولان ضربة لفظنك
كندويه بحسب المعنى مفعول مطلق اولمق اقتضاي كك كلمه سي
ضربت فعلك مفعول مطلقدر دينلدي) ايمدي بومثالدر كم
استفهامية نك مثالدر (اما كم خبرية مثال كم رجل ملكت قولنده
ملكك فعلي رجل كلمه سي بحسب المعنى مفعول به اولمق اقتضاي در
(پس كم سكون اوزره مبني ملكك مفعول بهيدر رجل لفظا مجرور
كم خبرية نك مميزدر) ونحو كم يوم ضربت كم ضربت نك ظرفي
اولور يوم لفظا مجرور كم خبرية نك مميزدر) ونحو كم ضربة ضربت
في المفعول المطلق (ايمدي كم كلمه سنك تقدير منصوب اولمسنك
صورتى بودر) اما كم كلمه سنك صورتى وقوع جرى كم مطلقا حرف

بحرك مدخول او لورسه يا خود مضاف اليه او لورسه كم تقدير
 مجرور اولور (كما قال رحمه الله كل واحد منكم الاستفهامية
 والخبرية وقع قبله حرف جر نحو بكم درهما اشريت في الاستفهامية
 او بكم رجل فررت في الخبرية او مضاف نحو غلام كم رجلا ضربت
 وعبد كم رجل اشريت مجرور بحرف الجر والاضافة مثال اولده كم
 حرف جر اليه محلا مجرور اشريت فعلته متعلق بدار مع المجرور
 محلا منصوب مفعول بهدر درهما كم ميميزدر مثال ثاني اولان
 صورت اضافته غلام ضربت فعلتك مفعول بهدر مضافدر كم
 كله سنه كم تقدير مجرور غلام كله سنك مضاف اليه يدر رجلا
 ميميزدر (اي مدي بو مذ كورات كم كله سنك منصوب و مجرور
 اولده سنك صور يدر فاما مرفوع اولده سنك صورتي سالف الذكر
 ايكي صورتك رفعي عندئذ در كما قال رحمه الله (والا مرفوع اي
 ان لم يكن بعد كم فعل غير مشتغل عنه بضميره ولا ما قبله حرف جر
 او مضاف مرفوع) قال المتوسط قوله والا مرفوع اشارة الى
 مواضع كونه مرفوعين ومعناه ان لم يكن بعده فعل غير مشتغل عنه
 بشئ آخر ولا قبله حرف جر ولا اسم مضاف فكم مرفوع في ذلك
 المواضع بانه مبتدأ ان لم يكن ظرفا نحو كم رجلا اخوتك وكم رجل
 قام وخبر مبتدأ ان كان ظرفا نحو كم يوما سيرك ويعلم كونه ظرفا
 بالميز فان كان الميز ظرفا كان كم ظرفا والا فلا انتهى (اي مدي
 خلاصة ما ذكر بودر كه صورت اولاده كم منصوب اولوب ميميز
 كاه مذ كور وكاه محذوف اولوب كنديدن صكره ذكر اولان
 فعلك معمول يدر كاذ كرنا صورت ثانيه كم حرف جر يا خود اضافت
 اليه مجرور اوله يدر صورت ثانيه كم كله سي مبتدأ وما بعده خبر يا خود
 بالعكس مقدم خبر مؤخر مبتدأ اولوب مرفوع اوله يدر (مصنف
 ابن حاجب عليه الرحمة كل واحد منكم الاستفهامية والخبرية
 يقع منصوبا و مجرورا ومرفوعا يديكي اشو صور ثلاثة در (اي مدي
 بو محله كم خبريه در كثر اما معنائه در ميميز محذوف مرة
 كله يدر (قوله حسنت تفعل بابتدأ فعل ماضي مؤنث غائبه در
 تحتاده فاعل ضمير نفسه راجعدر كره حسنت كعدن

صكره مذ كور فعلدر لكن كم ميميز اولان مرة كله سنه
 راجع ضمير اولمغله ان كان بعده فعل غير مشتغل عنه بضميره
 صادق اولوب و ميميز اولان محذوف مرة كندودن صكره
 مذ كور سالف الذكر حسنت فعلتك مفعولي اولمق اقتضا اتمكاه
 كم سكون اوزره مبنی محلا منصوب ما بعدئذ مذ كور غير مشتغل
 بضميره اولان حسنت فعلتك مفعول بهدر واكر محذوف يديكم
 ميميز تحسنا تقدير او لورسه اول ميميز فعل مذ كور مفعول
 مطلق اولمق اقتضا اتمكاه كم كله سي بوصورته محلا منصوب
 حسنت فعلتك مفعول مطلق اولور شيخ زاده محذوف اولان ميميز
 حرف جر اليه تقدير ايدوب وكم منصوب المحل بالظرفية اي كثيرا
 من المرات حسنت ديمشدر (حسنت ديمك كوزل كوستر ديمكدر
 ديمشدر) قوله لذت لذت الملك مقابل يدر كذلك ما قبله اولان شئ
 دخی اطلاق ايدرل طعام لذت معنائه اولور قوله لمره حسنت فعلته
 متعلقدر مر تركيده ار كشي به تعبير ايدرل (فارسيده مر در قوله قاتله
 كله سي لذت كله سنك ميميزدر) من حيث من حرف جر در حيث ظرف
 مكاندر جهت معنائه استعمال اولنور من جهة العلم ديمك اولور
 وكاهي تعليل ايچون استعمال اولنور من اجل عدم العلم معنائه
 مفيد اولور) قوله لم يدر فعل مضارع مجزومدر دري يدر دراية
 ودر يادرل اذا علم ديمشدر اصلي دري يدري ربي يري كبي واما
 المضارع في الناقص فيسكن اللام في الرفع ويسقط في الجزم
 قاعده سيله يدري ياسا كن قلدي بعده حرف جازم اليه يا حذف
 اولندي لم يدر اولدي قوله يدر فعل مضارع فاعلي تحتاده ضمير مره
 كله سنه راجعدر لم يدر جمله سي حيث كله سنك مضاف اليه يدر
 (ان السم ان حروف مشبهة دندر السم اسم يدر سم زهر در قوله
 في السم حرف جر كائن محذوفه متعلق ان كله سنك خبر يدران مع
 خبره جمله سي لم يدر فعلتك مفعول بهدر اكر لم يدر لم يعرف معنائه
 اولورسه اما اكر لم يدر ايكي مفعوله تعديه ايدن افعال قلوبدن
 لم يعلم معنائه اولورسه جمله مذ كوره يعني ان مع خبره جمله سي
 ساد مسد المفعولين لم يدر فعلتك مفعول بهدر (زيرا لم يدر كله سي

افعال قلوب بدن ایکی مفعوله تعدیه ایدن لم یعلم معناسته در (دسم
وان قوالیده الدسم فتختین ایله چرویش یاغیدر دیو تصریح ایدر
چرویش ترکیدهات یاغیدر) بعضی شراحک دسم مایه لذت ذبه النفس
وینشوق الیه دن مجازدر دیدیکی تأیید ایدر که ات یاغی بین العرب
اطعمه لذتیه دن اوله (ایمدی محصول معای یدنی بیانده شراحک
تقریری بوجمله در که بعضی شارح زینت النفس لذت المرء وهی
لبست بلذة وانما یصیر سببا لهلا کها فی الدارین من جهة ان المرء
لا یدری ان السم فی الدسم فیأ کله فاذا هی سم دیمشدر (دره المضیئه
صاحبی بویله تقریر ایدر که والمعنی ان النفس الامارة بالسوء لغایة
رغبتها فی استغناء اللذات وفرط محبتها لنیل الشهوات لم تلتفت
الی حقیقة الحال ولم یتوجه الی المال فکثیرا من المرات حسنت
وزینت لذت بحسب الظاهر وهو سم قاتل فی الباطن لعدم درايتها
ان فی الدسم سم قاتلا دیدی شارح باضل بیخ زاده علیه الرحمة
بویست یدت سابقک مصراع نایسندن استفهامدر) یعنی مصراع
نایسندن نشأت ایدن سؤاله جوابدر کویا ناظم مصراع تأییده
اگر نفس مرعاند لذت آورسه سن اتی رعیدن منع ایله دیدکده
پر سؤال کلور که چونکه رعیدن لذت المش قورعی ایلسون نیچون
ولا تسم دیوب رعیدن منع ایدرسن دید کلرنده جواب نفس لذت
آلوب حلاوت وادیغندن منع شو ملاحظه ایله در که نفس چوق
کره انسانه لذت قالمهی استحسان ایدر کوزل کوسر حال بو که
انسانان تحسینی سم طعام لذتیه ایچنده اولدیغنی بلدیکی جهنددر
یاخود بلدیکی ایچونددر دیمک اوله (نته کیم شارح حنفی علیه الرحمة
یسورر من حیث اما یعلق لمخدوف او بقائله او حسنت والمعنی
حال کون ذلک التحسین او القتل حاصل من جهة عدم ادراک
کذا لاجل کذا) وقال الشارح المصنفک فکم هذه اما استفهامیة
والاستفهام للتجهیل ای انت لا تعرف کید النفس نانیها تحسن
مایه لک ایاک ویمیزها مخدوف ای کم مرة او خبریه ای کثیر من المرات
المعنی کم زینت النفس لذت المرء بحسب الصورة وهی لبست بلذة
فی الحقیقة بل هی تصیر سببا لهلا کها من جهة انه لا یدری ان السم

فی الدسم فیأ کله فیهلکده) فییه من البدیع الجناس المطرف بین السم
والدسم وهو ما زاد احد رکنه علی الآخر بحرف فی اوله کما ان المزین
ما زاد علی الآخر بحرف فی الآخر وسمیته بالمطرف هو ما علیه القوم
وهو احسن من سمیته بالنساقص ومراعات النظر بین الدسم
وقالته و بین لذت والدسم وحسن التعلیل فی قوله من حیث لم یدر
واخش الدسا مستفعلن بس من فعلن جوع ومن مستفعلن شبع فعلن
قرب مخ مفاعلت مصیة فعلن شر من الت مستفعلن تخم فعلن
(واخش الدسایس من جوع ومن شبع)
(قرب مخ مصیة شر من التخم)

(واخش قوی راعها اوزرینه معطوفدر خشی بخشی دن واخش
اسر حاضردر خوف ایله دیمکدر دسایس مفعولیدر) بعضیلر تزع
خاضعت اوزره منصوبدر من دسایسها دیمکدر دیمش (دسایس
دسبسه تک جمیدر دسبسه خدعه و مکر و کرلوفته معاسنه در
حقیقه مراد آفات نفسدر) بعضی شارح وهی الفتنة الحقیقة التي
لا یطاع علیها کل احد من دسست الشیء فی التراب اخفیته قال الله
تعالی (وفضاب من دسبها) ای اخفاها فی الصدور دیو تفصیل ایتمش
(الف لام جنس ایچونددر عمل واعتقاده شامل مطلقا جنس دسبسه
مراد اولور) قوله من جوع جار مجرور دسایسه متعلقدر یاخود
مقدر کائی کلمه سنه متعلق اولوب دسایسک صفتیدر (جاع یجوع
جوعا فهو جاع کلور آخلق معاسنه در) قوله ومن شبع من جوع
اوزرینه معطوفدر بکسر الشین وفتحها شبع بشبع وشبعها
علم بایندن مصدردر شبع جوعک ضدیدر من شبع کله سنه اولان
حرف جر اعاده اولندیغنی جوع وشبع دن هر بری مستقلا منشأ
آفات اولوب هر برندن احتراز وخشیت ایتمکه تنبیه ایچونددر
منشأ آفات اولفده ایکیسنتک جمعه حاجت یوقدر دیمک اولور
(دسایس جوع یعنی جوعده اولان دسایس سوء خلق وحدت
و غضب وسوء الاعتقاد بالله تعالی وحدوث الکلال فی العبادات
و الملل و عبادة البدق والزبول والامراض والخیالات الباطلة
الفلسفیه و غیر هادر) بعضیلر آفات الناسیه من الجوع نضرر

بالقلب والروح والدين ديمشتر (اما دسايس الشيع قسوت قلب
وغفلت وكسل وكراني وثقلت وضيق قلب وغلبة شهوت
ومغلوبيت لنفس الاماره واطفاء نور قلب وارتفاع يقين وسوء ظن
وسوء اعتقاد وغير ذلك ديمشتر) بونلر جمله آفات جوع وشبه عدندر
(قوله قرب فانه ايليه در جوعدن خوف وخشيت ايتك ايله
ايلديكي امرك علتيدر) رب كلمه سي عند البصريين نكرية داخل
اولور واول مدخولي اولان نكره يامفرد ايله ياجع ايله صفة تلنور
(واول نكره موصوفه ده عامل اولان فعل غالباً محذوف فعل
ماضيدر كه حرف جر اولان رب اول فعل محذوفه متعلق اولور
اول فعله جواب رب ديرلر) قرب مخمصة وجدتها تقديره در
(بعض شراح رب زائده در مخمصة لفظاً مرفوع مبتدادر شر
خبريدر) بحسبك درهم قيلندندر ديمشتر (اما كوفيون عندنده
رب اسمدر كم كلمه سي كبي تقدير مرفوع مبتدادر شر خبريدر
مخمصة مضاف اليهيدر) اي كثير من الخمصة شر من التخم
تقديره در بوقولده كلفت اولمغله مختار بودر ديمشتر (مخمصة
مصدر در مسغبة وزنده شده جوعدر يقال حتي حص بطنه
اذا التصق على ظهره) بعض شراح مخمصة نهاية الجوع الذي
بعده الموت (ولهذا اباح الله تعالى المحرمات في تلك الحالة ديمشتر) ناظم
جوعى شدت ايله قيد و توصيف ايلديكي شر شدت جوعده در
(زيرا جوع قليله شر يوقدر و آفات الناشية من الجوع المشروط
هو يضر بالقلب والروح والدين ديمشتر) معلوم اوله كه ناظم
جوعك بيانه قرب مخمصة ايله مبادرت ايلدى اما شبعك بيانه
تعرض ايتدى) يعنى جوعدن خوف واحتراز ايله امر ايلديكنك
علتنى بيان ايلدى شبعك دسايسنك واندى احترازك علتنى بيان
ايتدى كه شبعك دسايس ومضرتى ظاهر در اما جوعك مضرتى
ودسايسى خفيدر (زيرا جوع شعار صالحيندندر وفي الجوع الحكمة
والعلم ديمشتر در) الجوع نور والشيع نار بيورلمش وبالجملة كبار
اولياء اللهك جوعله اقصابلى مشهور در كذا وكذا نطاهر اولان
جوعك آثار حسنه سيدر) اما دسايسى مخفى اولمغله جوع مطلقاً

مقبول ومؤتمن اولوب محل خوف وحذر اولمق مظنه سنى دفعه
محتاج اولمغله) ناظم قرب مخمصة قولى ايله جوعك علت احتراز
وخشيتى بيانه مبادرت ايلدى (زيرا جوعك آفات ودسايسى
مخفيدر اما شبعك آفات ودسايسى اكثر من ان يحصى ظاهر و آشكار
اولمغله اندى خوف واحترازه علت بيانه حاجت يوقدر فى الحقيقة
دسايس و آفات ومخاطرات ومهالكك مبدائى اكثر يا شيع اوله كمشدر
(حتى بعض شراح افراط ايدوب قيل لوسئل اهل القور ماسبب
اجالكم لقالوا جميعاً التخمصة ديمشتر بطنك عدوك شر وب امثالندندر
(قوله شر افعلى تفضيل در شراح يقال فلان شر الناس ولا يقال اشر
الناس ديمشتر يعنى افعلى تفضيل البتة انصر وزنده اولور
اعتراضه جوابدر شر لفظاً مرفوع مبتدادر مخذوفك خبريدر
اي هى شر ديمك اولور مبتدأ مع خبره جمله سي مخمصة كلمه سنك
صفتيدر) من التخم من حرف جر التخم مجرور بهادر (شر كلمه سنه
متعلقدر التخم كلمه سنه ايكي احتمال واردر) اولكي كلمه نك جمعى
اولان كلم كبي تخم نك جمعى اولمق (ايكنجى تخم اصلندن تخم در
كلمه كبي مفرد در ضرورت وزن ايجون تاحذف اولمشدر تخم اولك
ضمى ناينك فتحى ايله در كذاك مفردى اولان تخم دسنى اولك
ضمى ناينك فتحى ايله در تخم وخندن مأخوذ در تانك اصلى واودر
تكملة كبي وخم هواده اولان تعفن سوء مزاجدر ديمشتر واقعه
هواى وخيم مشهور در تخم كثره اكل وفرط امتلا دن حاصل
علل معديه دن بر مخاطره لى علت مهلكه نك اسميدر) بونظم بديعده
بين الجوع والشيع والمخمصة والتخم مطابقت اولمغله صنايع
بديعه دن صنعت تطبيق بونمق ممكندر) بونك خلاصه معناسنده
(بعض شراح ديمشكر) والمعنى كمن خائف من الافات الناشئة
من الجوع ومن الشيع ولا تكن زاعماً ان الجوع على الاطلاق جيد
حسن فان كثيراً من الجماعات يمراتب شر من الشيع التمام المفضى
الى المرض او الموت (دره مضببه صا حبي خلاصه معناسى
بوصورته تقرير ايدر كه والمعنى ايها الطالب احترز عن حيوانية
نفسك فى جميع الاحوال ولا تغتر با لجوع والشيع فان للنفس

فیهما مکرا و کیدا خفیا لا تطلع علیه فتزل قدمک بعد شیوتها
 (وقل اللهم ثبت قدمی علی الصراط المستقیم) (معنای عبارت
 یت) جوع و شبعیدن حاصل اولان حیلہ دن یعنی نفسک جوع
 و شبعیدن حاصل اولان حیلہ و فتنه سندن خوف و خشیت ایلہ
 زیرا چوق جوع مفراط وارد در که تخمه دن زیادہ شر در یعنی
 قبیح بولور سک یعنی همان جوع در دیوب محسنات ظاہرہ سنہ
 نظر ایدوب دسایس و آفات خفیه سندن امین اولمہ شبعدن
 خوف ابتدیک کبی جوعدن دخی زیادہ خوف و احتراز ایلہ زیرا
 نیجه جوع مفراط وارد در که امراض مهلکدن اولان تخمه دن
 زیادہ شر و فحش در دیمک مأثبہ اولہ (وفیه من البدیع الطباق
 بین الجوع والشبع والمحصنة والتخم ومراعات النظر
 واستفرغ الدمستفعلن دمع من فاعلن عین قدام مستفعلن ثلثت فاعلن
 من المحسا مفاعلن رم وان فاعلن زم حبة الن مستفعلن ندم فاعلن
 (واستفرغ الدمع من عین قد امتلئت)

(من المحارم والزحم حبه الندم)

(قوله واستفرغ واوعاطفه واخش اوزرینه معطوفدر) (استفرغ
 استفرغ مال یاندن امر حاضر در تخلیه و تفریغدن افرغ دمعاسنہ در الدمع
 فعل امرک معطوفدر کوز یا شیدر من عین جار مع المجرور استفرغ فعلہ
 متعلقدر یاخود محذوفه متعلق اولوب دمعک صفتیدر تنوین تحفیر
 ایچونددر محارمه نظر ایلہ مملو اولان عین تحفیرہ شایسته در دیمک
 اشارتدر (قوله قد امتلئت قد تحقیق ایچونددر) استلثت فعل ماضی
 مؤنث برافعال یا بنددر فاعلی ہی ضمیری عینہ را جعدر عین مؤنث
 سماعیدر امتلا فراغک ضدیدر طولدی مملو اولدی دیمکدر قوله من
 المحارم من ابتدایہ در لام جنس ایچونددر (محارم حرام معناسند اولان
 محرمک جمیدر حتی نکاحی صحیح اولوب حرام اولان اقربایہ
 ذی رحم محرم دیور فاعلی عضدا متلاء دمعدن مراد کثرت ذنوبدر
 دیمش یعنی عینک حرام ایلہ ممتلی اولماسنک تکثیر ذنوب و معصیت
 لازمیدر زیرا عین یا محرماته نظر ایدر معصیتہ مملو اولور یاخود
 سائر موجب معصیت اولان علایق و ما سواہ و مستہیات نفسه

نظر ایدر یت) هوای نفسہ بادی نکاحم اولمشدر) (بوتیرینه بکا
 کند و ترکشدنددر) منظوفجه اونظر عین جهندن ارتکاب
 معصیت سبیلہ عین نہ قدر محارم ایلہ مملو اولور سد معصیت و کاه
 دخی اولقدر کثیر اولیق لازم کلور بولورم ایلہ مراد امتناع انفکال
 معناسنہ لزوم منطقی دکادر بلکه مجازاتده اولان لزوم عریدر
 (ایمدی ملزوم اولان امتلاء عینی ذکر ایدوب لازمی اولان ذنوب
 و معصیتی لزوم علاقہ سبیلہ اراده مجاز مرسل اولور دیمش کایہ یه
 ذاهب اولمدیغنک سببی کایہ ده معنای حقیقی بی اراده ایتک ممکن
 اولیق شرطدر بر محملده ایسه عینک حقیقت محارم ایلہ مملو اولمہ سی
 منظوم دخی دکادر (نتہ کیم کثیر الزماد کثرت مسافردن اقتضا
 ایتکله مضیف دیمکدن کایہ در لکن اول مضیف اولان شخصک
 حقیقتده مطبعتده مراد کثیر اولیق محال دکادر) اما مجازده
 قرینہ مانعہ وارد معنای حقیقی بی اراده ممکن دکادر (ایمدی کایہ
 ایلہ مجاز بوجهندن فرق اولور) (قوله والزم در دخی یا بنددر ثبوت
 وعدم انفصام معناسنہ اولان لزومدن امر حاضر در ملازمیت ایلہ ایرنہ
 دیمکدر) (واوعاطفه ایلہ واستفرغ اوزرینه معطوفدر الزمت
 الشی الزمه لزوما ذالم یفارقہ دیمش قوله حبه الندم بکسرة الحاء
 المهملة وسکون المیم احتما و احتراز در رمی برمی کبی حی یحیی
 حی و حایة و حی المریض مما یضره منعه منه دیمش و الندم یحریک
 الدار الندامه من ندم علی فعل ندما من باب الثاني (وآن قولیده
 الندم یشیمان اولیق دیمش حبه لفظی ندم کلمہ سنہ مضافدر اضافت
 میانیہ در (زیرا مضاف الیهی مضافه حل صحیح در) الاحتماء الذی
 هو الندم دیمک صحیحدر كذلك اضافت بمعنی من در دیمش یعنی
 ندامتدن اقتضا ایدن احتما و احتراز در یوخسه لمصلحة اولان
 احتمال کل دیمک اولمغه معنای لطیف او اور مثلا شرب خمر کندونک
 علامتہ مضر اولان کیمسه علتک ترایدندن خوف مصلحتی ایچون
 شر ایدن حیه و احتراز ایتہ سی لمصلحة حیه در یوخسه توبه
 و ندامتدن ناشی حیه دکادر (نتہ کیم شیخزاده علیه الرحمہ والحمیة
 الاحتماء و اضافتها الی الندم اما بیانیہ ای الاحتماء الذی هو الندم

وان يكون بمعنى من اى الاحتماء الحاصل من الندم و الناشئ منه
 لا الناشئ من مصلحة ديمشدر (بوقوله شارح مصنفك اعتراض ايلش
 بقوله وذهب بعض الشارحين الى ان هذه الاضافة اما يانية (واما
 بمعنى من اى الاحتماء الناشئ من الندم وهو الندم لا الناشئ من مصلحة
 دنسوية وهو غلط فاحش لان المسطور في النحوان الاضافة
 اليانية هي التي بمعنى من وكلامه غلط من جهة انه زعم ان الاضافة
 اليانية قسمة للذي بمعنى من ديوب (شارح تحريره بوجاهله
 اعتراض ايدر لكن جواب بوجاهله ممكن در كه (شيخ زاده عليه
 رحمه الله تصوير معناده الاحتماء الذي هو الندم ديوب بلا واسطه
 كلمة من حل او اند يغني بيان ايدر كذلك من واسطه سبيله دخی
 حل ممكن در ديوب (بومقامه ايكي طريق اليه تعبير ممكن اولديغني
 الاحتماء الحاصل من الندم ديمكاه افاده مراد ايدر بومنا سبيله
 قواعد اضافتي ذكر وبيانه عاجزانه بوجاهله ابتدا اوتور كه (قال
 مولانا جامي عليه الرحمة الباري والمضاف اليه كل اسم حقيقة
 او حكمي يشتمل الجمل التي يضاف اليها نسب اليه شيء بواسطة
 حرف جر لفظا او تقديرا كما في مررت بزيد او تقديرا حال كون ذلك
 المقدر مراد من حيث العمل بابقاء اثره وهو الجر نحو غلام زيد وخاتم
 فضة وضرب اليوم بخلاف وقت يوم الجمعة فانه وان نسب اليه القيام
 بالحرف المقدر وهو في لكنه غير مراد اذ لو اريد لانجر والاضافة
 (اما معنوية اي منسوبة الى المعنى لانها تفيد معنى في المضاف تعريفها
 او تخصيصا ولفظية اي منسوبة الى اللفظ فقط دون المعنى لعدم
 سرايتها اليها (قال في المتوسط الاضافة المعنوية على ثلاثة اقسام
 لان المضاف اليه ان لم يكن جنس المضاف ولا ظرف المضاف كانت
 الاضافة بمعنى اللام وان كان المضاف اليه جنس المضاف بمعنى انه
 يصدق عليه انه مأخوذ منه (قال السيد اي المضاف اليه صادق
 على المضاف كانت الاضافة بمعنى من وان كان المضاف اليه ظرف
 المضاف نحو ضرب اليوم كانت الاضافة بمعنى في والحاصل
 ان المضاف اليه اما ميان للمضاف وح ان كان ظرفا له (فالاضافة
 بمعنى في والافهي بمعنى اللام (واما مسا و اواعم ملحقا فالاضافة

ممنوعة (واما اخص من وجه فان كان المضاف اليه اصلا للمضاف
 فالاضافة بمعنى من والافهي ايضا بمعنى اللام (واعلم انه لا يلزم فيما
 هو بمعنى اللام ان يصح التصريح بها بل يكفي افادة الاختصاص
 الذي هو مدلول اللفظ قولك يوم الاحد وعلم الفقه وشجرة الاراك
 بمعنى اللام ولا يصلح اظهار اللام فيه وبهذا الاصل ترفع الاشكال
 من كثير من مواد الاضافة اللامية والاضافة بمعنى في قليل
 في استعما لاتهم (وتفيد الاضافة المعنوية تعريف المضاف مع
 المضاف اليه المعرفة وتفيد تخصيص المضاف مع المضاف اليه
 النكرة نحو غلام رجل فان التخصيص تقابل الشركاء ولا شك
 ان الغلام قبل اضافته الى رجل كان شريكا بين غلام رجل
 وغلام امرأة فبالاضافة خصص (بوندن صكره اضافة معنوية اليه
 لفظية لك وتعريف واقسانك حفظ وضبطي ايجون خلاصه سني
 بوجاهله در كه مضاف صفت اولورسه ومعموانه مضاف
 اولورسه ضارب زيد حسن الوجه كي اضافت لفظية او اور بويله
 اولمازسه اضافت معنوية اولور (يعني مضاف صفت اولمازسه
 خاتم فضة غلام زيد كي ياخود صفت اولش لكن معنوية مضاف
 اولمش (مصارع مصر و كريم البلد وفريد العصر كي بوايكي
 صورتده اضافت معنوية اولور بواضافت معنوية مضاف اليه
 مضافك ظرفي اولورسه بينهما تبين اولوب اضافت بمعنى في
 اولور ضرب اليوم كي اي ضرب في واقع في اليوم واكر مضاف اليه
 مضافه ميان اولورسه ياخود مضافدن اخص مطلق اولورسه
 ياخود اعم من وجه اولورسه لكن مضافك اصلي اولمازسه بواج
 صورتده اضافت بمعنى لام اولور غلام زيد علم الفقه كي فضة
 خاتم كي واكر مضاف اليه مضافدن اعم من وجه اولورسه لكن
 مضاف اليه مضافك اصلي اولورسه اضافت بمعنى من اولوب اضافت
 بيانية او اوراكر بوسورتده اصلي اولمازسه اضافت لامية اولور
 (تند كيم بيان اولندي اما مضاف اليه مضافه مساوي اولورسه
 ياخود اعم مطلق اولسه اضافت ممنوعة در لبت اسد احد اليوم كي
 (ايمدي بومقامه حجة الندم اضافت معنوية در (زيرا صفت اولان

چیه که مضرد در مموله مضافدر و اضافت بیاید در (ریرا
مضاف الیهی مضافه جل ایکی وجهله صحیحدر اولکی جل
(شیخ زاده علیه الرحمه والحمیه لاحتما و اضافته الی الندم بمیانیه
ای الاحتماء الذی هو الندم تعبیری ایله صحت جلی تقریر ایدر ایکنی
من واسطه سبله دخی جل صحیح اولدیغنی افاده ایدر (نته کیم
شیخ زاده علیه الرحمه ای الاحتماء الحاصل من الندم ایله صحت جلی
بیان ایتشددر (قاضی عضد حیه کله سنده استعاره مصرحه
وارد در دیمش بوجوهله که (ناظم علیه الرحمه مبتلای معصبتک
مهالک ضلالتدن خلاص اولق ایچون ترک معصبت ایلدیکنی
مریضک خوف هلاک ایله مضراولان طعامدن پرهیز و احترازینه
تشبیه ایلدی بعده مرضانک مضراتدن اجتنابنه موضوع اولان
حیه لفظنی ذکر ایلدی مبتلای معصبتک ترک معصبت ایلدیکنی
مراد ایلدی (یس حیه کله سنده بوجوهله استعاره مصرحه
اولوب الندم کله منی قرینه مصرحه اولور (بومحمد سؤال
ایتملر بعض کاه مجرد کرم عفو الهی ایله مغفور اولور و بعض
کاه وارد که بالکزن ندامت ایله ساقط اولماز ثابت اولوب صریحا
توبه ایتکه توقف ایدر (ناظم توبه ایله تصریح ایتک کرک ایدی
(جواب توبه اشیاء ثلثه دن مر کبدر (نته کیم التوبه هو الندم
علی الفعل فیما مضی و ترک الذلة فی الحال والعزم علی عدم العود
فی الاستقبال دیمشدر (ایلدی ندیم توبه نیک اعظم اجزاسندن
اولغله ذکر جز و ازاده کل طریقه سبله ندیم ایله مجازا توبه بی
افاده ایلدی (نته کیم حدیث شریفده (الحج عرفه) بیورلمش
حج شریفک اعظم ارکانندن اولان عرفه ایله حج شریف مراد
اولدیغنی کی یاخود حدیث شریفده (الندم توبه) بیورلدیغنه
بناء تر کاه ناظم علیه الرحمه ندیم دخی توبه اولدیغنه حدیث شریف
نبوی ایله ناز کانه اشارت قضد ایدر (بوبیت بلا عثمای عسیر
المالک) خلاصه معنائنی تقریرده (شیخ زاده علیه الرحمه
دیمشدر که یعنی بامن فی عینه امتلاء المحرمات و فی قلبه فرض العقلة
فذلك باستفراغ الدموع والبكاء لان الاستفراغ هو العلاج للامتلاء

کذلك

کذلك (شارح قصیده مصنفک رحمه الله ومعنی البیت (کن
ساعیا فی افراغ الدمع من عین صارت ممتلئة من الحرام والترم
طریق التوبة التي هي الندم ولا تفارق الاحتماء الحاصل من الندم
وامتلاء العين من المحرمات عبارة عن كثرة الذنوب الحاصلة بسببها
وكثرة العوايق والعلايق الناشئة بسببها فلا تنظر بعد ذلك
الى المحرمات اصلا والزم طريق الرجوع عما صدر منك في الازمنة
الماضية من النظر الى المحرمات ديمش (و بعض شراح يعنى ايها
العبد المقيد بقيد المعاصي اسكب الدمع من عين مملوءة من الحرام
والزم توبة الاستغفار كي تخلص نفسك من العذاب ايله تعبیر ايلش
(ظاهر معنای عبارت بیت) محارم و سیئات ایله تحقیق عملو اولان
چشمکدن کوز یاشنی دوک افراغ ایله و پرهیز و حیه ندامتی التزام
ایله بوندن قطعا منفک اوله یعنی (العینان تریمان) وسائر احادیث
شریفه مفاد نجه تعلق نظر واسطه سبله انجذاب دروندن ناشی
تلذذات منهیه وسائر ماسوايه اولان میل قلب وتعلقات سببیه
ارتکاب ایلدیکنک محارم و سیئاتی در کاه مغفرت پناه الهیده
کوز یاشنی دوکوب استفراغ اشک نیاز ایله کریان اولوب عفو
وازالهیه سعی ایله و حیه ندامته ملازمت و مداومت ایله دیمک اوله
ایکن محارمی ضمنا مریضک سبب هلاکی اولان اخلاط ردیهیه
تشبیه ایدر که استفراغ لفظی اصطلاح حکماءه موجب علت
اولان اخلاط ردیهیه ازالهده مستعملدر (نته کیم استفراغ باعث
حیات و عافیت مریض اولدیغنی کی در کاه حقه نضرع و ابتهاج
ایله کوز یاشنی دوکک مبتلای علل معصبت سبب عفو و مغفرت
وباعث حیات ابدی اولدیغنه ایما و اشارت ایدر و التزام حیه ایله
امردن مرادی مرضانک و اصل سرحد صحت و سلامت اولمزلنده
پرهیز و حیهیه ملازمت و مواظبت واجبه حالدن اولدیغنی کی توبه
وندامتی دخی التزام و قطعا منفک اولوب ملتزم اولق اوزره تشبیه
ایچون (ناظم رحمه الله والزم حیه الندم دیوامر ایدر دیمک خلاصه
معنی اولق ممکندر لکن اشعار ترکیهده جمعیت تعبیر اوایان مناسباندن
استفراغ امتلاء حیه مسلم شعرا اولان اظا ئفنددر (فیه من البديع

الطباقي بين الاستفراغ والامتلاء ومراعاة النظر بينهما وبين الجملة

* * * تخميس * *

* كنوردی جانہ هزار سوء معصبت علیہ *

* بودردہ چارہ نہ در دیو استندم شفقت *

* دیدی طیب هدایت کر کسہ کر صحت *

* واستفرغ الدمع من عين قد امتلئت *

* من المحارم والزم حجة التدم *

وخائف ان مفاعله من الشياطين واع مستفعلن صهما فعلن

وان هما مفاعلهن محضا فعلن ك النصح فات مستفعلن تهم فعلن

وخائف النفس والشيطان واعصهما (وان هما محضا ك النصح فاتهم

قوله وخاف واوما غفہ در خالف مفاعله باندن امر حاضر در مخالفت

موافقتك عنيد ر خطاب ناظمك نفسدن مجرد شخصه در (نته كيم

ايات سابقه زده تفصیلی سبقت ایلدی یا خود توجه خطابه صالح

اولان هر کس در قوله والنفس مفعولیدر الف لام عهد خارجیدر ايات

سابقه ده مذکور تعدیسندن فریاد اولان نفس اماره بالسوء در و

الشيطان نفس اوزرینه عطفدر شيطان استکبارده حدی تجاوز ایدر

متمرد و طاعتدن خارج جباره دیر لانس وجان ودوا به اطلاق اولور

(عربك حبه به شيطان تسمیه سی تمرد و اطاعتدن خروجنه بناء در

شيطان من شطن يشطن ای بعد عن الطاعة دیمشربو اعتبار ايله

منصرفدر اکر شاطی شیطدن او اور سه هلاک معناسنه غیر منصرف

اولور (بو محله مراد در کاه حقندن مردود اولان شيطان علیه

اللعنه در) واعصهما امر حاضر در ایکنی بایدن عصیاندن مشتفدر

امر سابق اوزرینه معطوفدر عصیان امر ونهی امثالی ترکدر

(وان هما ان حرف شرطدر بهر حال فعله داخل اولور هما ضمیر

منفصل محلا مرفوع فعل مفسر اولان محذوف محضا ك کله سنك

فاعلیدر محذوف محضا ك فعلنده اولان كاف مفعولیدر محضا ك

مع فاعله فعل شرطدر مفسر اولان محضا ك مع فاعله ومفعوله

جمله سی اعرابدن محلی بوق محذوف محضا ك فعلك منسریدر

(قال في المتوسط كلمة ان واولي لم دخولهما على الفعل لفظا وتقديرا

نحو

نحو ان ضربت او تقديرا نحو قوله تعالى (وان احد من المشركين

استجارك) فاحد مرفوع بانه فاعل الفعل المحذوف وهو استجارك

ای استجار يفسره الظاهر وليس بشاعل لفعل بعده ويؤيد ذلك

انك لانقول ان قومك يضرب زيدا بل نقول ان قومك يضربوا

محض خالص: يكثر (قوله النصيح مفعوليدرون نصيحت معناسنه در

(يعني انلرسنا نصيحتي نه قدر خالص وصافي محض اخلاصدن

ايدر لرسه سن انلري اتهام ايله) فاتهم جواب شرطدر اشبو جواب

شرط دليلدر که ان کلاه سی شرطیه در یوخسه ان وصلیه د کلد

(زیرا ان وصلیه نك جواب و جزاسی اولماز) قوله فاتهم فاجزائه در

اتهامدن امر حاضر در فاعلی ضمیر مخاطبدر مفعولی ضرورت وزن

الچين محذوفی هما ضمیریدر فاتهما دیمکدر اتهام کذب و خیانت و جرمه

نسبت در فاتهم جمله سی جزاء شرطدر حرف شرط مع جزئه جمله شرطیه

مقدر ان لم يحضاك اوزرینه معطوفدر تقدير کلام ان لم يحضاك

او يحضاك فاتهما ای انبهما علی الکذب والحيانة دیمکدر یا خود

منصوب اولوب واعصماده اولان مفعول ضمیرندن حالدر قاضی عضد

عليه الرحه پیورمش که مطالب نفس حظوظ وصفا وشهوات

عاجله و راحت دن یادرو مقاصد شيطان لعین معصبت و خذلانه انسانی

القادر (ایمدی مطالب نفسانیه نك وشهوات عاجله نك جمله سی

مطلقا شرما منهی دکلدن زده اطعمه نفسه خصوصاً حلویات

سکریه لباس ناخره وسیر وصفای کلزار و بساتین جمله مشتهیات

نفسدن بو مقوله زده وخالفهما دیوب نفسه مخالفت ايله امر

اقتضا ایتر زیرا بولر منہیاتدن دکلدن دینور سه جواب نفسه مطلقا

مخالفت منہیاتدن قورتلوب خلاصه سبب اولغله مطلقا مخالفت ايله

امر ایلدی که دائم الاوقات هر امورده نفسه مخالفتی عادت ایدک حتی

آفاندن امین اوله سزمعناسنه در دیمش لکن فقیر جوابده ملاحظه م

بودر که چونکه بو بیتده مذکور نفسدن مراد تعریف عهد خارجی

واسطه سببیه ايات سابقه دن (فان امارتی بالسوء ما تعظت

مصر اعنده اولان نفس اماره بالسوءدر بلکه سارایانده اولان نفس

قدر مذکور ایسه جمله سی نفس اماره بالسوءدر سوذن مراد مناهی

واعمال سيئه اولديغي ظاهر در (ايمدی سوء ايله امر ايلين خيسته مخالفت اولماز دهنه اولور صقین موافقت ايتمه مخالفت ايله ديوارمرك تمام محليدر جواب صحيح بو اولمق كرك زيرا اماره بالسوء اولديغي حيثيتدن نفسه مخالفت واجبيدر نفس وشيطانك صورتا محضا خلوص ومحببتدن صادقانه نصيحتني (شيخ زاده عليه الرحه) بو كونه تصوير ايدر كه فرمايد عدوك الشيطان الى الطاعات ويحضرك على العبادات وزين عبادتك في عينك حتى يجعلها لك معبودا وبصيرك عن حضرة الحق مردودا حتى تكون ممن قبل فيهم (افرايت من اتخذ الهه هويه) واعرض عن الله واعبد سواه وهذا حالك مع عدوك الحاضر عندك حيناً والغائب عنك احياناً فكيف يكون حالك مع اعدى عدوك الذي بين جنبيك وهو اقرب اليك فلا تعتمد على نصايحه لان الفوز في مخالفة النفس ديمش در (معلوم اوله كه ناظم رحمه الله وان محضك ديوب شكده استعمال اولتان ان كلمه سي كتور مكدن مرادى نفس وشيطان دن محضا خالص حقيقت اولمق اوزره نصيحت امر مشكو كدر انلر سكا نصيحت محضه واطهار خلوص ايدر سه اعتماد ايتمه انلري سن كذبه نسبت وحيله به جل ايدوب كذبله متهم ايله نصيحتلريني قبول ايتمه ديمكدن (بو بينك بعضي شراح خلاصه معناسني بو وجهله تقرير ايدر كه ان شرطية وجواب الشرط في قوله فانهم اى وان اخلاصك النصيحة عن محض الاخلاص فاجعلهما معاً بالفرض ولا تقبل قولهما انما ذلك عن غرض وكيد وهذا اعني جعل ان شرطية انسب لان المعنى ان مخالفة النفس والشيطان ينبغى ان يكون امراً لازماً للانسان لا يفارق في حين واوان واما هما اذا اظهر الاخلاص فانهم اياهما ولا تقبل ذلك منهما لا بتنايه على المكر والحيلة على ما هو دأب الاعداء (خلاصه معنای عبارت بيت) نفس وشيطانه مخالفت ايله وانلره اطاعت واتياد ايتيويوب عاصي اول وعصيان ايله واكلر سكا نصيحت محضه خالصه ايدر لر سه سن انلري اتهام ايله كه كذب وحيله به نسبت ايله عداوته جل ايله يعنى نفس وشيطانك سكا عد اوئلري ايات بينات ايله ثابت او مقوله بين

العداوة اعداياه اعتمادى اولور انلره اقتضايدين دائماً مخافت وعدم انقياد در صقین كلام ونصيحتلرينه اينانوب انلره موافقت واطاعت ايتمه ديمك مألده اوله (فيه من البديع مراعات النظير بين المخالفة والعصيان وبين النفس والشيطان والمقابلة بين النصيح والاتهام ولا تطع مفاعلين منها فاعلين خصما ولا مستغفلين حكما فاعلين فانت تع مفاعلين رفكي فاعلين داخل خصم وال مستغفلين حكم فاعلين (ولا تطع منها خصما ولا حكما)

(فانت تعرف كيد الخصم والحكم)

(واويدت سابقه مذكورا و امر تشهدن برينه عطف ايجوندن (لا تطع) بعض شراح الاطاعة الامثال والانقياد طوعاً ديمشدر لا تطع بهي حاضر در ضد عصيان اولان اطاعتندن فاعلي ضمير مستتر است در (قوله خصما مفعول ايدر (قوله ولا حكما بالتحريك خصما اوزرينه معطوف قدر حكم حاكم معناسنه در حكما نفسه نظر له در خصما شيطانه نظر له در (نته كيم قوله تعالى (انه لكم عدو مبين) يورلدن منهاماده من ابتدائه در لا تطع كلمه سنه متعلق مفعول ايدر لكن بعضيلر من بيان به در محذوفه متعلق در خصما وحكما كلمه لرندن حاندر اشبو من بيان به ايله اولان منهما كلمه سي من ايله مبين اولان خصما وحكما اوزرينه تقديم اولنديغي تخصيص ايجوندن يعنى انجنى نفس ايله شيطان طرفندن اولان خصمه وحاكه اطاعت ايتمه ديمك اولوب تقدير كلام (لا تطع خصما ولا حكما كاشين من جهتهما ديمكدن يعنى نفس وشيطان دن اولان خصم وحكمه اطاعت ايتمه ديمك اولور (سارح قصيده شيخ زاده عليه الرحه) ان في قوله تعالى (ومن يعش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطانا فهو له قرين) ان في الآية الكريمة اشارة الى ان كل من يكون سبباً للاعراض عن ذكر الله فهو المرء بمنزلة الشيطان وقس عليه حال جذب النفس وجنوده ديمشدر (شيخك اشبو كلامك تفصيلي بو وجهله در كه مثلاً دليل فسق وفجور از باب هو اخصوصا عباد اللهك بغير حق مالن المغه ساعى اولان بي رحله وسائر بو مقوله نفس وشيطان دن يعنى انلر طرفندن اولان خصم وحاكه اطاعت ايتمه زيرا بونلر جنود نفس

و شیطان در بینک مفادی بولره اطاعت ایتمه دن نهیدر لکن بومعنا مقصوده مغایر اولور زیرا مقصود نفس و شیطان اطاعت ایتمه معناسیدر یو خسه انلر طرفندن اولنلره اطاعت ایتمه دیمکله نفس و شیطان اطاعت ایتمه دیمک چیقیر دیوا عراض ایلملر بومقامی بیانده (شارح درة المضیة بیورر) قوله منهما متعلق بحذوف هو حال من خصما و حکما و من الیایان قدیم علیهما للاحتمام و التخصیص ای لا تطع خصما ولا حکما کائنین من جهتیهما کالمبتدعة و الفلسفة و الظلمة لان قوله مکر و تبلیس و فعله کید و تدلیس لان محب العدو عدو و خصم (اما شارح مصنفک سؤال و جوابی بوجوهله تحریر ایتمش که فان قبل قالهی انما ورد علی اطاعة ما هو من جنودها لا علیها انفسها و هو المطلوب قنا هذا لازم بالطریق الاولی کقواهم منک لا یجمل خاتمه ده بومقام مفصلدر (بودخی معلوم اوله که ناظم منها قید یله خصم و حکمی انجق نفس و شیطاندن اولغله قید ایلدی نفس و شیطاندن اولاندن خصم و حاکم اطاعت ایتمه دیمکدر یو خسه غیریدن اولان مطلقا خصم و حاکم اطاعتدن منع مرادیمز دکدر دیمک استر زیرا بعض خصم وارد در که الحب لله و البغض لله مفا دنجه آدمک کمال ارتکابه بناء بغض ایدر و مناهیدن زجر و خصوصت ایله دنع و بحکم ایدر بومقوله دن اطاعتدن منع اولماز (کذلک حکما و لا تطع نفینده داخل ایکن صراحة لاء نافیة کتوره نه حاجت دینورسه جواب خصم و حکم دن ایکبسته بدن معا اطاعت ایتمه علی حدة علی حدة بلامعة اطاعت ایدرسک مانع دکدر و همنی دفع ایچوندن زیرا اولاحکما قولنده صراحة لاء نافیة کلمه بومعنی توهم اولنور منها قولنده اولان من کلمه سی تجریدی در دیمشدر یعنی نفس و شیطاندن خصم و حکم ایکی شخص تجرید و انتزاع اولنور انلره اطاعت ایتمک اوزره امر ایدر (استعاره تجریدی به نک تفصیلی خاتمه ده محرر در) قوله * فانت کلمه سنده فاعلیلیه در است نمبر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدا در (تعرف فعل مضارع مخاطب فاعلی ضمیر تحتده انت در معناسی سن یلور سن دیمکدر

قوله

(قوله کید مفعول ایدر کید حیلده دیمکدر) بعضی شراح کید مکر در و مکر خفیه بر کیمسه یه مکر وه ایصالنه دیرلر دیمشدر تعرف جمله سی بخلا مرفوع مبتداتک خبر ایدر مبتدا مع خبره جمله سی جمله تعلیلیه در که لا تطع جلمه سنک علامتیدر (الخصم مضاف الیه در) قوله و الحکم فمخ حاو کاف و کسر میم ایله کید اوسته معطوفدر کید کلمه سنک اخری منصوبدر و الحکم دخی آخری منصوب اولمق اقتضا ایدردی زیرا کید اوزرینه معطوفدر (رعایت قافیة ایچون میم مکسور اولمشدر حکم بفتح الکاف حاکم معناسنه در الف لام عهد خار جیدر که (مصراع اولده مذکور اولان خصم و حکمدر مراد) محصول معنای بیت) ایها الشخص المستمع نفس و شیطان دن اولان خصمه و حاکمک اطاعت ایتمه زیرا اول نفس و شیطان طرفندن اولان خصم و حاکمک کید و مکرنی سن یلور سن تعریفه حاجت یوق یعنی برخدعه و مکر که خصم و شیطاندن اوله آئی سن یلور سن هیچ اکا اطاعتی اولور صفین خطا ایدوب انلره اطاعت ایتمه یو خسه درد مند بخی وضلا ننده قانوب عذاب ابدی به مستحق اولور سک دیمک اوله استغفرال مستفعلن لاهمن فاعلن قول بلا مستفعلن عمل فعلن لقد نسب مفاعلن تبه فعلن نسلا لندی مستفعلن عقم فعلن (استغفر الله من قول بلا عمل) (لقد نسبته به نسلا لندی عقم)

(قصیده مبار که دن باب ثانی اعتبار اولانان متابعت نفس و هوا و کید و مکر شیطان ایله صدور ایدن جرم و تقصیراته متعلق ایات بدیعه بومحمله رسیده اتمام اولوب (باب ثانی ناظم علیه الرجح بوییت ایله شروع ایدر که اعتراف ایلدیکی تقصیراتدن عفو و استغفاری متضمندر) قوله * استغفر الله استغفر بفتح الهمزة فعل مضارع نفس متکلمدر غفردن مأخوذ در غفر ستر معناسنه در ستر غفوردر استغفار طلب مغفرتدر استغفر الله لذنبه و من ذنبه همزة نک کسر یله در بمعنی واحد در ستر ذنوب عفو معنا سنده در استغفر الله دیمک الاهدن عفو طلب ایده رم دیمکدر (نته کیم درة المضیة صاحی استغفر مأخوذ من الاستغفار و بمعنی طلب المغفرة دیمشدر

الله لفظ شریفی لفظاً منصوب استغفر فعلتک مفعولیدر جمله سی
جمله ابتدائی در (معلوم اوله که الله لفظ کریمتک معناسنی فهم
وتحقیق واجب واقدم امور دندر که ارکان دیندن اولان کلمه
شهادتده مدار تصدیق وایمان درو توجه و دما واستمداد لوده
مطمع نظر قلوب اولدوغندن ماعدا بکار صوفیه قدس الله
اسرارهم حضرتلرینک اخذ دست اراده وتصفیه وسلو کلرنده
ذکر الله اقدم وسائل وبالخصوص خواجکان قدس الله اسرارهم
حضراتک طریقت علیله روی دوام حضرتایله ولفظتہ جلالی ذکر
قلیدن عبارت اولفله بواسطه جلیلاک معنای شریفنی واصل
وضمنی علی وجه التحقیق امکان مرتبه علم ومعرفت ایله ذکر
وفکر وتوجهده نیجه اسرار الهیه واثار انوار مکاشفات معنویه
ظهوراتی محققدر بیضاوی وکشاف وکتب حواشیدن نقل
وعاجزانه تحریر و بیانهمتوسلا باسمه الشریف ومبتداء باسم الله الرحمن
الرحیم مبادرت اولمشدر (ومن الله التوفیق معلوم اوله که لفظتہ
جلالت اصلی اولان اله کلمه سی مشتقدر بالا اتفاق لیکن کشاف
اسمدن مشتقدر ابل ابلاکی دیمش بیضاوی وصفدن مشتقدر
دیمکله اختلافلری بونده در (بعضیلر مشتق منه الهه بفتح اللام
بأله الهادیمش اشتقاقی بیلکه محتاج اولدقده (قاعده ان اشتقاق
شیء من آخر عبارة عن کونهمما مختلفین بالصیغة دون المادة مع
کون معنی الشیء الآخر غیر خارج عن الاول کعالم وعلم فان العلم
جزء من العالم وكذا فی سائر المشتقات نقل من کازرونی (ایمدی
مشتق منه اولان اله عبد معناه سنده در و بوندن مشتق اولان اله
فعال وزنده در وفعال بمعنی مفعولدر بویله اولنجه آله مأ لوه
معناه سنده اولوب معبود دیمک اولور دیمشدر (کما قال البیضاوی
رحم الله اشتقاقه من اله الالهة واولو هیه بمعنی عبد (قال الشيخ
الحشی اشتقاقه من اله بفتح اللام من باب فتح الالهة بكسر الهمزة
ومد اللام فاله بمعنی المألوه ای المعبود کالتکاب بمعنی المكتوب
(معلوم اوله که مشتق منه اولان اله کلمه سی معبود بالحقه ومعبود
بالباطله اطلاق اولنور (ته کیم کفره معبودلری اولان اصنامہ آله

اطلاق

اطلاق ایدرلر (قوله تعالى زمن يدع مع الله الها آخر) بیورلدی ودرخی
والهکم اله واحد) ایله معبود بالحق مراددر (خلاصة مقال بومقامده
اوح امر که آله الا اله الله بونلری اولافرق ومعنایینی معرفه
وتبیزه محتاجدر ایمدی آله لفظی مکررا بغير لام التعریف معبود
بالحق ومعبود بالباطله ده اطلاق اولنور عامدر مفهوم کلیدر مطلقا
معبود دیمکدر عند البیضاوی وصفدر اسم دکلدر حتی کلد توحیدده
لا اله الا الله مراد مطلقا معبود مفهوم کلیدر (امالام ایله اولان
الا اله کلمه سی معبود بالحقه غلبه استعمال ایله معبود بالحقه علم
اولمشدر (قال شیخ زاده قدیکون بعض الاعلام اتفاقاً ای بصیر
علما لا یوضع واضح معین بل لاجل الغلبة وکثرة استعماله فی فردمن
افراد جنسه دیمشدر (ایمدی الف لام ایله اولان اله لفظی تفصیل
اولندیغی اوزره غلبه استعمال ایله واجب الوجود جلت عظمتہ
حضرتلرینہ علم اولدودن صکره تخصیصی تأکید قصد اولنمغله
الا اله کلمه سیک همزه سنی حذف ایدوب ایکبسی بر جنسندن اولان
لاملر ادغام اولنمغله (الله لفظ کریمی ذات حقہ مؤکدا
مخصوص اولسق اوزره علم اولمشدر ذات حقدن غیریده
استعمال اولندیغی یوقدر واولنماز (الا اله لفظی اصلنده معبود
بالحق وغیریده استعمال اولندیغی شراحت غلبه استعمالی
عبارتندن مفهمدر (پس الف لام ایله الا اله لفظتک بعد الاعلال
تخصیص وتاکید قصد اولنان لفظتہ جلال ایله فرقی بوجمله
اولور که الله لفظ شریفی غیریده قطعاً استعمال اولنماز
واولندی لیکن الا اله کلمه سی غیریده استعمال اولمشدر بومعنای
صدرالدین زاده کوزل تحقیق ایدر حیت قال (قوله والا اله فی اصاه
یقع لکل معبود ثم غلب علی المعبود بالحق ای غلب هکذا معرفه
باللام علی الذات المخصوصة الذی یعبد علی الحق لاعلی هذا
المفهوم الکلی فصار المعرف باللام ای الا اله علما للذات المخصوصة
بالغلبة ثم اريد تأکید الاختصاص بالتبیز فحذفت همزة الا اله وادغم
اللام فصار الله وجعل یحذف الهمزة مختصاً بالمعبود بالحق فهنا ثلثة
اسماء (اله والا اله والله) قاله باقی علی عمومہ یشع علی کل معبود

وقال عز وجل (ومن يدع مع الله الها آخر) وقال (لو كان فيهما
 آلهة) والاله بالالف واللام خلق على غيره اطلاق النجم على غير الثريا
 ثم غلب على المعبود بالحق فصار علما بالغالبة فيصرف اليه عند
 الاطلاق كسائر الاعلام الغالبة واما الله فلم يطلق على غيره اصلا
 هكذا حقق المقام انتهى قال مولى خسرو ان لفظة الله بحذف
 الهمزة يختص بالمعبود بالحق لم يطلق على غيره في الجاهلية
 والاسلام وله في الاصل هو المنكر يطلق لكل معبود ثم غلب
 الاله معرفا باللام على المعبود بالحق اى الذات المخصوصة فصار
 علما بالغالبة وصار الله مختصا بالمعبود بالحق فالاله قبل الهمزة
 وبعده علم ذات المقدس لكن قبل الحذف اطلق على غيره اطلاق
 النجم على غير الثريا وبعده لم يطلق على غيره اصلا محشى بـضائى
 كازرونى رحمه الله محاكاه وكوزل تحقيق ايدر حيث قال
 (حاصل الكلام انه كان المعنى المراد من لفظة الله هو المفهوم الكلى
 لم يصح الحكم للتوحيد بمجرد الكلمة المذكورة) والحال ان النبي
 صلى الله عليه وسلم والخلفاء وسائر السلف رضى الله عنهم حكموا
 بالتوحيد بل القول لو كان الاسم الشريف موضوعا للمعنى الكلى
 هو المعبود بالحق لزم ان يكون معنى (الاله الا الله) لا معبود الا هذا
 المفهوم الكلى وليس كذلك واذا قيل ان المراد ما صلب عليه هذا
 المفهوم وهو ذاته المخصوصة يرد عليه انه اذا كان كذلك
 لم لم يحكم بانه موضوع اولا لذاته تعالى لانه يختص به بغلبة
 الاستعمال وهذا يؤيد بان الاسم الشريف موضوع لخصوص ذاته
 (ثم ان الشريف العلامة قال الاستقراء دال على ان كل حقيقة
 متوجه اليها الاذهان قد وضع فيها اسم تجرى عليها الاحكامها وصفاتها
 (والله اشار من قال من العلماء اذا كان الله صفة وسائر صفات
 يلزم ان العرب لم يبق شيئا من الاشياء المعبرة الاسمية ولم يسم
 خالق الاشياء ومبدعها وهذا محال وهذا دال على وجوب ان يكون
 لفظة الله اسما في الاصل ولا يكتفى ان يكون وصفا صار في حكم
 الاعلام بغلبة الاستعمال كما ذكر المصنف انتهى) يعنى بـضائى
 اصله صفته صفته اسم دكلدر ديديكته كوره عرب ذات حقه علم

وضع ايتشمش اولور بعده غلبة استعمال ايله علم وضعى استعمالدن
 حاصلدر يوخسه غلبة استعمالدن اول علم وضع اولتمحق اقتضا ايدر
 بوايسه عرب به نسبتله محالدر ديوب بـضائى نك اله كلمه سى صفته
 اسم دكلدر ديديكته كازرونى اعتراض ايتشمش اولور (ايتدى
 خلاصة مقال لفظة جلال ذات حقه علم مختص اولوب قبل
 نأ كيدالاختصاص عن اله كلمه سى مشتقاتدن اولديغنده (كشاف
 و بـضائى اتفاق ايتشمشدر لكن كشاف اله اسم در اسمه اشتقاق
 جاريدر) عرب ايل بفتح الباء ابالة اذا احسن القيام بمصالح الابل در
 ديواسمندن اشتقاقنه استدلال ايدر) بـضائى وصفدر وله بالهدن
 مشتقدر ديو التى عدد احتمالات ايله مشتق منهى كتاب بـضائوىده
 تفصيل ايتشمشدر (بعنى شراح) امام اعظم (وامام محمد) وامام غزالى
 اسم اولوب ذات واجب الوجوده علم اولديغنده اتفاقلى نفل
 وبيان ايتشمشدر كما قال (الله) اسم ذات مستجمع لجميع الصفات
 دبرلر) يعنى سائر صفاتى التزاما لا بمطابقة جامع در ديمشدر مستجمع
 لجميع الصفات ديمك يعنى جله صفاتك ذاتله صفت ناعت معناسنه
 قيامى وجميع صفات مظاهر ذات اولمى اعتباريله اولمى كرك
 (معلوم اوله كه كتب كلاسيه ده قيامك ايكى معناسى واردر اوليكى
 معناسى تبعيت فى التحيزدر كه عرضك جوهر ايله قيامى كى بوقيام
 صفات حقه تصور اولماز براتحيز اقتضا ايدر ايكى معناسى
 صفت ناعت معناسنه قيامدر كه صفات بارى ذات حقه بومعناجه
 قائمدر) صاحب دره بواسم عالیشانك بيانى ذيلنده ديمش كهروى
 محمد بن الحسن عن ابى حنيفة قال اسم الاعظم الذى اذاعى به اجاب
 هو الله وقار بكر ابن العلاء سئلت سهل ابن عبد الله التستري
 عن اسم الاعظم فقال هو الله قلت قيل اذا سئل به اعطى ونحن
 نسئله ولا يعطينا فقال لو سئلته وقيلك فارغ عن كل شئ الا من
 مناجاته لا جابك فى الوقت انتهى المقال فى لفظة الجلالة (قوله من
 قول جار مع الجور واستغفر فعليه متعلق مفعول ايدر قول كلام
 معناسنه در من تبع بـضائىدر ياخود اجليه در (قوله لا اعطى غير
 معناسنه در مذهب مختارده عامل دكلدر عامل بادر قول لفظة

متعلق در یا خود محذوف کان کله سنه متعلق قولك صغیر در معنای
 اولیه قول که غیر مقارن لام عمل دیمک اولور (لقد نسبت لام قسم
 محذوفه جوابدر ای والله لقد نسبت دیمک در انحصار حده توطأة
 للقسام کتور بیان لام مدخولی اولان جمله نك محلی یوقدر قسم
 محذوفه لام علامت در دیدی قد حرف تحقیق در نسبت نسب
 نسبت بن فعل و فاعل در عز و ایدم دیمک در نسبت جمله سی قسم
 محذوفك جوابدر (بعضی شرح نسبت جمله سی سؤال مقدره
 جواب اولان جمله استنباطیه در کویا سؤال کار کده قول بلا عمل
 منی و کربه میدر که استغفار ایدر سن دید کلرینه جواب نیجه
 کربه دکلر که عقیقه ولد نسبت ایدم طلب محال عقلدن
 خارجدر عقلدن خارج اولان شیئی طلبدن عاقل استغفار ایتک
 لازمدر دیمک اولور یا خود جمله فعلیه استغفر الله جمله سنك
 تعلیلی اولور اشوا احتمال ثان مختاردر جمله تعلیلیه اولمق مناسبدر
 (شرح دره المضیئه استنباطی بیاننده والجملة استنباطی کانه قبل
 مالتک تستغفر من الامی بالخیر وهو مندوب الیه فاجاب بان القول
 العاری عن العمل تستجلب الذم وينسب قائله الى شيء يستكرهه
 لا یب دیمش قوا به جار مع المجرور نسبت فعلیه متعلقدر ضمیر قول
 کله سنه راجعدر ای بالقول الخالی عن العمل دیمک در (قوله نسلا
 نسبت فعلیتک مفعولیدر نسل افتده سقوط معنای سنه در ولد دخی
 بطن آمدن ساقط اولمغه اصطلاح حده نسل ولد معنای سنه در
 دیمش (بعضی شرح ذریت معنای ناهب اولدی (ذی اسماء
 سنه معتلة مضافه دندر حالت جری یا ایل در لام ایل مجروردر نسبت
 فعلیه متعلقدر لام اختصاص ایچوند (بعضی شرح واللام بمعنی
 الی لان حرف الجزینوب بعضها عن بعض دیمش ذی کله سنك
 مذکری موصوف مقدر شخص اعتباریه در زیرادی کله سنك
 مؤنثی زاندر صاحب معنای اولان (ذی لفظی عقم کله سنه
 مضافدر (و آنقرایده عقم عینک ضمی و فاك سکونیه رحم
 مقدر اولوب طوعر مانع دیرلر و عقم طوعر ماین عورتلره دخی دیرلر
 عقم شول کیمه در کما نك ولدی اولیه دیمش قاضی عضد (العقم

بالضمین

بالضمین جمع عقم بسكون القاف وسبب العقم انسداد في المشقة
 بسبب نبات لحم في فخا فلا يقبل المني دیمشدر (یعنی عقم بضم العین
 وسكون القاف عقمك مفردیدر که جمعی ضمین ایل در (بعض
 شرح بومقامده تشبیه ضمی وارددر دیمش (کما قال جعل المصنف
 القول بلا عمل کولد ذی عقم فی عدم وجود کل واحد منهما فان
 القول بلا عمل کالمردوم فی عدم الاعتداده فکانه لم یقله فنسبته الیه
 کنسبة الولد امرأة عمیه وهو کذب فاستغفر الله منه فیکون التشبیه
 غمیا لا صریحا فی عدم الامکان (معنای عبارت) الله عظیم
 الشان دن ستر و مغفرت استرم قول بلا عملدن یعنی کنیدم عمل
 صالح یوق ایکن آخره قول ونصیحتمدن استغفار ایده رم زیر اخدا
 حقیقون بوقول ایل بن عقم صاحبیه تحقیق ولد عذو ایدم (یعنی
 یویله نیجه وتأثیری محال قوله تعالی (کبرمقا عند الله ان تقولوا
 ما لا تفعلون) منظوم فیه مقت که بغض حقه لیاقت کی امر منکر و نهی
 ارتکاب ایدم عفو و مغفرت طلب ایدرم دیمک اوله (مصرع ثانیده
 لقد نسبت کله سنه اولان لام قسم محذوفه جواب اولوب قسم
 محذوف جمله سی استغفاره جمله تعلیلیه اولدوغی تقدیر اوزره معنی
 تقریر اولمشدر که لفظ زیر ترکیده لانه مقامده در (وفیه من البدیع

الاستفارة التعليلية والطباق بين النسل والعقم

امرتك ال مفاعلان خبر لا فاعلان كن ما أمر مستفعلن تبه فعلن
 وما استقم مفاعلتان فا فعلن قولی لك اس مستفعلن تهم فعلن
 (امرتك الخبر لكن ما أمرت به)

(وما استقمت فا قولی لك استقم)

یوبیت سابق الذکر جمله اولی اولان نسبت فعلیه مرتبطدر
 واو عاطفه ترك اولدیغی ایکی جمله بیننده کمال اتصال اولسه
 عطف اولمغیوب فصل اولنور (کما قال فان كان بین الجملین کمال
 الاتصال لکون الثانية یابا لاولی فالفصل) قاعده سنه بناءدر
 بومقامده دخی امرتک جمله سی جمله اولی اولان لقد نسبت جمله سی
 بیان و تفسیر اولمغه بیننده کمال اتصال اولدیغی نه بناء و اورتک
 اولوب جمله ثانیة جمله اولی دن فصل اولمشدر (قوله امرتک نفس

متکلمدر (تاغمیری فاعلیدر جمله سی بیت سابقه اولان نسبت
جمله سی بیاندرا مرتک فعلی ایکی مفعوله تعدی ایدرمفعول اول
کافدر مفعول ثانسی اخیر کله سیدر باخود اخیر نزاع خافضیت
اوزره منصوبدر امرتک بالخير دیمکدر خیر عاقبتی محمود اولان شیدر
ایات سابقه قرینه سیله امر ایلدیکی خیردن مراد مخالفت نفس
و شیطان اولوق ظاهر عبارت در که مسفورانه مخالفت محمود العاقبه در
نه شبهه لکن تشدید ایله اولورسه یعنی تکیله اولورسه حروف مشبهه
بالفعلدر استدراک ایچوندر یعنی کلام سابقدن نشأت ایدن وهی
دفع ایچوندر (بومقامده دخی کلام سابق امرتک بالخير در چوکه
(نالطم خیر ایله امر و نصیحت ایلدی توهم اولندیکه نالطم کندودخی
خیر ایله متصف اوله (پس بوتوهمی لکن ما ائمرت به قولیله دفع
ایلدی یعنی او امر ایلدیکم خیر ایله بن مؤمر اولدم یعنی امثال امر
خیر ایتدم دیمک اولور قوله ما ائمرت مانافیه در ائمرت افعال بایندن فعل
و فاعلدر ائمار امره امثال معنایه در (لکن کله سنک اسمی محذوف
ضمیر شاندر لکنه دیمکدر ائمرت جمله سی محلا مرفوع حرف
استدراکک خبریدر لکن مع اسمها و خبرها کلام سابقدن نشأت
ایدن توهمی دفع ایچون جمله استینا فیه در (قوله به کله سنده باحرف
جر در ائمرت فعلنه متعلقدر ضمیر امرتک بالخير جمله سنک مضمونه
راجعدر باخود اخیر کله سنه راجع اولور لکن بومحله بلا تشدید
خفیفه اولوب حروف عاطفه دن اولوق دخی احتمالدر (معلوم اوله که
لکن کله سی تشدید ایله اولورسه رکیک اولور بلا تشدید بیت
سلبس اولور حرف عاطفه اولوقده لازمه لکنی درو عمندن ملغی در
(ایددی بومقامده عاطفه اولوقده امرتک بالخير و ما ائمرت به دیمک
اولور (قوله و ما استقمتم و او عاطفه در امرتک بالخير اوزرینه معطوفدر
بوخسه ما ائمرت اوزرینه معطوف در کلام مانافیه در استقمتم بمعنی
الاثبات اولان استقامتنددر فعل و فاعلدر استقامت برافطدر که
امثال او امر واجتناب نواهی بی جامع اعمال حسنه و اخلاق
حسنة و عقاید خفیه شاملدر (شیخ زاده علیه الرحه الاستقامة
هی اثبات علی مقتضیات الاوامر و التواهی التي جاء بها محمد

المصطفی (صلی الله علیه وسلم و مرعات هذا المقام فی غایة
الصعوبة دیمکدر (بعض شراح وصفنده اطرا ایدوب والاستقامة
عبارة عن الثبات علی فعل الخیرات وترك المنهيات (واستقم امر
یسکب منه العبرات و اذا (قال فخر الکاتبات صلی الله علیه وسلم
شیتنی سورة هود و ذلك لان فیه قول الله تعالى (فاستقم كما امرت)
یسور لمش دیو اعظام ایدر استقمتم فعلنک منغولی محذوف علی
الامر کله سی یاخود علی اخیر لفظ لریدر بعضیلمر فعل لازم معنایه
تنزیل اولوب مفعولنه التفات اولماسدر زیرا مقصود مجرد
استقامتدر دیمش (قوله فاقولی فاشط محذوفه جوابدر که شرط
محذوف (اذالم استقم در ما استفهام انکاریدر توییح واستبعاد
ایچوندر محلا مرفوع مبتدا در فولی یا متکلمه مضاف تقدیر امر فوع
خبریدر مصدر فاعلنه مضافدر قوله لك لام حرف جر کاف خطاب
محلا بحرور فولی کله سنه متعلقدر (قوله استقم فعل امر در لفظی مراد
محلا مرفوع قولک مقولیدر مبتدا مع خبره جمله سی اعرابدن محلی
یوق شرط محذوفک جزاسیدر (بو استفهام توییح ایچون اولوب
انکار واستبعاد و غیرها جوق معنایه ایدر دیمش (مثلا کندمه
استقامت اولما ییحه سکا مستقیم اول دیو قولده نه فائده اصلا
فائده سی بوقدر لایق اولان بویله قولی سولیمکدر زیرا بلا
انصاف سن مستقیم اول دیمک قتی مستبعددر دیو بومقوله معانی
تصور اولور بونده اشارت وارد که وعظ و نصیحتی ایله کندو
متعظ اولمیان کیمسه نک وعظ و نصیحتده نه تأثیر اولورونه برفائده بی
متبع اولور (حدیث سعادتده وارد اولمش که ان الله تعالى قال
لداود عظم نفسك فان تعظت فعظ الناس (معنای عبارت بیت)
سکاین خیر ایله امر ایتدم یعنی محمود العاقبه اولان شی ایله متصف اول
دیو امر ایتدم که اوشی مخالفت نفس و شیطاندر (لکن بن او امر خیره
امثال ایدوب مؤمره اولدم یعنی موجب نصیحتله انصاف ایتدم
و ائمارم یوق کذلک مستقیم اولدم سکا مستقیم اول سوزم غریب
و مستبعددر بویله سوز سولنور می لایق بودر که سولیمیه دیو
استفهام انکاری توییح واستبعاد بومعانی ایله تقریر اولوق ممکندر

(وفيه من البديع فيه جناس الاشتقاق بين امرت واثمرت واستقمت واستقم والنقي والايجاب فيهما والاستدراك

ولان ومفاعيلن وودت قب فاعلن ل الموت نا مستعملن فلة فعلن ولم اصل مفاعيلن ل سوى فعلن فرض ولم مستعملن اصم فعلن (ولا تزودت قبل الموت نافله)

(ولم اصل سوى فرض ولم اصم)

قوله ولا واوعاطفه در لا حرف تفيدر (تزودت بيت سابقه اولان ما استقمت جاهه سنه معطوف ودر تزودت فعل وفاعلدر زاددن اولان تزود دندر الزود هو الاشتغال بهيئة الزاد ديمشدر (ايمدى زاددن مراد اهل سفره احضار ايلديكي زاد راه ديدكلري طعمادر (ناظم عليه الرحه مسافر خانه عالمدين بي زادوز واد طريق هوليك آخرته بر كون دفعة ظهور ايد جك عزيزته اشارت ايدر نته كيم صائب بومعناي كوزل ادا ايتشدر (بيت چون كذشتي از رباط تن ديكر معمور نيست (زادر اهي برغي داري از اين منزل چرا) كذلك كامي عليه الرحه عجب نصيحت ايدر (بيت كور زادراه عاقبة الامري كاميا بو كار كاهه بردخي كلك محال اولور) قوله قل ظروف مكان ميمدن قبل وبعد وتحت وامام ويمين وشمال اولان جهات ست قيلندندر (قاعده بودر كه نلرف مكان مبهم ظرفيت اوزر استعمال اولندقدم مضاف اليه اولان كاهه كرمذ كور اولور سه طرف فتح اوزره مبنى اولوب فلك يا معنای فعلك ظرفي اولور يعني مفعول فيهي اولور اول فعل كاهه محذوف اولور وكاهي صراحة مذ كور اولور رايت طاراً فوقه غصن كي نلرف فعل مذ كور اولان رايت فعلك ظرفيدر (وفوق كل ذي علم عليم) فعل محذوفك ظرفيدر (واكر ظرفك مضاف اليه محذوف اولور سه ضم اوزره مبنى اولوب محلا منصوب كذلك فعلك ويا معنای فعلك ظرفي اولور ديباجه تاليفانده اولان (و بعد كي كه مضاف اليه الحمد كله سيدر محذوندر اقول بعد الحمد ديمكدر (واكر مضاف اليه نسيا نسبيا متروك اولور سه ظرفي بحسب العوامل معرب اولور (رب بعد خير من قبل) كي لكن كاهه اش و جهات ست اسم اولق اوزر استعمال اولور

يعني

يعني بوجهات ست فعل مذ كورك ظرفي اولق اوزره استعمال اولماز كه مفعول فيه اولماز قوله تعالى (تجري من تحتها الانهار) (من بعد غلبهم سيغلبون) حرف جاره ايله معربدر (ايمدى بومحمد قبل كله سنك مضاف اليه مذ كور اولغله فتح اوزره مبنى اولوب تزودت فعلك ظرفي اولور (قوله الموت مضاف اليه در موت ضد حيات ديدكلرينه كوره وجودي اولور قال الله تعالى (خلق الموت والحياة) آيت كريمه سى منطوقه خجسه خلق تعلق ايتكله موجود اولوب وجودي اولور اكر الموت عدم الحيات ديدكلرينه نظرا عدمي اولور كه عدمي مايدخل في مفهومه العدم ديرل بومقامده الموت كاهه سنه استعاره مكنيه واردر ديمشدر (بواستعاره لك قاعده وتفصيلي ظلمات سنة من احبي الظلام بيتي شرحنده مفصلدر بومحمد تقرر ي بوجهه در كه (ناظم عليه الرحه موتي مخاطره ومهالك عظيمني حاوي اولمده كندو نفسندن طريق بعيده تشبيه ايدوب لفظ مشبه اولان موتي ذكر ايدوب تشبيه مضمير في النفس علامت وقرينه اولق ايچون مشبه به اولان طريقك ملايمي اولان تزودي ذكر ايلدي كه مشبه به اولان طريق سفره لازميدر زير ازادراه بهر حال طريق لوازمندندر (بس موت كله سنى ذكر واطلاق ايدوب طريق بعيده ومهالكى راد ايتكله موت كله سنه استعاره بالكنايه متحقق اولور (قوله نافله نزع خافضيت اوزره منصوبدر (بنافله ديمكدر تزودت فعلك مفعول ايدر (بعض شراح محذوف طاعت كله سنك محفيدر يا خود تزودت فعلته اتخاذ معناسي تضمين ايله مفعول اولق جائز اولغله بوطريق ايله نافله تزودت فعلك مفعول ايدر ديمشدر اولان تضمين نه در تعريف ايده لم (قال شيخ زاده في حاشية البيضاوي التضمين ان يقصد بلفظ فعل معناه الحقيقي ويلاحظ معه معنى فعل اخر فهو مستعمل في معناه الحقيقي مع حذف حان مأخوذ من الفعل الاخر اعتمادا على قيام القرينة اللفظية الدالة على المحذوف كقوله تعالى (استكبر والله على ما هديكم) آيت كريمه سنه كبروا فعلى على ايله صله لئلا يوزر بقرينة لفظيه ايله اقتضا ايدر كه فعل اخر ضمن فعل كبروا واده ادراج

و تضمین اولمش که اول فعل مضمین حدث فعلیدر علی ایله
 صله لنور و اول فعل آخر دن بر محذوف حال اخذ اولمشدر که
 اول حال مأخوذ حامدین کلمه سیدر تقدیری فیکبر و الله حامدین
 علی ما عهد یکم دیمکدر بومثال مضمین فیه اصل اولوب مضمین
 حال اولدیغنه مکوره در (اما بعض اوقات مضمین اصل
 اولوب مضمین فیه حال اولور) کما قال وقد بعکس و یجوز المتروک
 اصلا والمذکور حالا و تبعاً کقوله تعالی (الذین یؤمنون بالغیب) ای
 یعترفون به من المؤمنین ای حال کونهم مؤمنین (قال السید قدس
 سره اندلوم یقدر لکان مجازاً عن الاعتراف لا تضمیناً) اعمدی
 بومقامده نافله کلمه سنه تزودت فعلنک بنفسه عدم تعدیه سی قرینه
 لفظیه در که تزودت فعلنکده آخر فعل تضمین اولمشدر اول فعل
 اتخذت کلمه سیدر مضمین اولان (اتخذت اصل قلوب مضمین فیه
 اولان تزودت فعلنکدن حال اخذ اولمشدیغنی قاعده اوزره تقدیری
 (ما اتخذت نافله تزودا قبل الموت دیمک اولور) نافله کلمه سنه
 تنوین وحدت ایچوندر یعنی بر نافله دخی تهیئه و تزود ایتدم نوافل
 کنیره زه ده قالدی دیمک اوله نافله لغتده زیاده معناسنه در شرعه
 مازاد علی الواجبدر لافرض و لاسنه مؤکده دیمشدر لکن عبدی
 مقام محبه موصل بر قربتدر که حقنده مفخر موجودات علیه الصلاة
 والسلام حضرتلر ینک بیوردقلری مصایبندن نقل اولمش که
 قال رسول الله صلی الله علیه وسلم حاکما عن الله سبحانه (ما یقرب
 المقرب یون بل اداء ما ترغبت علیهم ولا یزال العبد یتقرب الی بالنوافل
 حتی احبته فاذا احبته کنت سمعه الذی یسمع به و بصره الذی
 یتصر به الخبیث) قوله ولم اصل فعل مضارع متکلمدر اصلنکده
 اصلی ایدی حرف جازم ایله اساقط اولمشدر مراد صلاة شرعیه در که
 ارکان معلومه و افعال مخصوصه دن مرکب عبادت مخصوصه در
 یو خسه لغتده دعا معناسنه اولان صلاة مراد دکلدر (سوی بکسر
 السین غیر معناسنه در اعرابی عصی کی تقدیر یدرا کر فتح سین ایله
 مکان معناسنه اولوب فتح اوزره مبنی محلا منصوب اولوب ظرف اولور سه
 جاء القوم سوی زیدای مکان زید دیمکدر و کاه سوی مستوی معناسنه

ینه ظرف اولوب جلست سوی زید دیمک زیدک برابر نده یعنی
 مستوا سنه او توردم دیمکدر تنخی معناده اولدیغنی استعمالات
 قرینه سبله معلوم اولور بو مقامده سوی تقدیرا منصوب اصلی
 فعلنک مفعولیدر غیر معناسنه در فرض کلمه سنه مضافدر فرض
 لغتده تقدیر معناسنه در شرعه ثابت بدلیل قطعی لاشبهه فیه
 و یکفر منکره در مراد صلوات خسه مفر وضه در (قوله ولم اصم
 صومدن مأخوذ در صوم لغتده مطلقاً امسا کدر شرعه امساک
 مخصوصه در که اکل و شرب و جماعدن امساک مع النیه در و او
 عاطفه در اصم فعل مضارع مجزوم و متکلمدر فعل و فاعل جمله سی
 اصلی اوزرینه معظوفدر بومقامده ماقبلی قرینه سبله لم اصل
 فعلنک مفعولی اولان سوی فرض صوم عبارتی اعتماد اعلی القرینه
 المعینه حذف اولمشدر مفهوم بیت ظاهر اخبردر (لکن حدیث
 شریف منطوقیجه موجب قربت و موصل حق اوله حق نوافل
 و طاعتدن غفلت ایله ضایع اولان اوقات عمر نازینه تأسف
 و تحسر در دیمشدر (معنای عبارت بیت) قبلی الموت طاعات
 نافله بی زاد راه اتخاذ و تهیئه و تدارک ایتدم صلوات و صیام
 مفر و غنه دن غیری نه نماز قلدم و نه صائم اولدم دیمکدر ظاهر معنی
 بو وجهله در لکن حقیقه چونکده بونشته دن غایت کل مقصود
 تقرب و وصول الی الله اولمغه حدیث سعادتده لا یزال یتقرب عبدی
 الی بالنوافل حتی احبته و اذا احبته (کما مر الی اخره منطوقیجه عبدی
 مقام محبه موصل و موجب قربت و وصول اولان عبادات نوافل
 تزود ایتیموب غفلت و تقصیرات ایله عمر کرانمایه بی هدر و تلف
 واضاعت ایلدیکنه و اصل مقصود اولان سعادت ابدیه دن محروم
 قالدیغنه ناظمک تأسف و اظهار حزن و نفسنه ملا منی اعلاندر
 و فیه من البدریع مراعات النظیر بین النافله و الفرض و الصلاة و الصوم

* الباب الرابع هو المقصود من انشاد القصیده *

ظلمت سن مفاعیلن تنه من فعلن احی الظلام مستفعلن م الی فعلن
 ان اشکت مفاعیلن قدما فعلن الضمر من مستفعلن ورم فعلن
 ظلمت سنه من احی الظلام الی) (ان اشکت قدما الضمر من ورم

ناظم قصیده علیه الرحمه استغفار و تقصیر اتی مفید اولان باب
 علی تمام ایدوب انشاد قصیده دن مقصود بالذات اولان ممدوح
 خدا سلطان الانبیاء حبیب کبریا مغر کائنات علیه افضل الصلاة
 افتریزک مدایح علیه و معجزات سیدلری بیانیه اشوباب رابعدن
 شروع وابتدایله (بیت) * ما ان مدحت محمد بمقالی *
 * لکن مدحت مقالی بمحمد * مصداقچه اکتساب شرف
 و سعادت اقدم پیور مشدر روح الله روحه و نور ضریحه (معلوم
 اوله که شعراء روم و عجمک قصیده لری ابتدا سنده تغزل و یا بهاریه
 و غیرها مقوله سندن مدایح ممدوحه مناسبتله انتقال ایلد کیری
 بیت کریزگاه دیر (بوییت دلرادخی اشوق قصیده غراده کریزگاه
 مقامنده در علم بد بعده حسن التخلص دید کریدر) قوله ظلمت
 فعل و فاعلدر جمله سی ابتدایه در ظلم شیئی موضع لایقنه وضع
 ایتیمک در و بر معنای دخی نقصان ایتیمکدر یعنی بن ظلم ایتدم
 نقصان اوزره اولدم دیمک اولور خلاصه ترن ایتدم معناسندن
 عبارت اولور (سنة ظلمت کله سنک مفعولیدر سنت لغتده طریقدر
 اصطلاحده الطریقه المسلموكة فی الدین مطلقا دیمشدر غلبه
 استعمال ایله پیغمبریمز افندی صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن قولاً
 و یا فعلاً وارد اولوب واجب و یا فرض اولیان شیدر (درد صاحبی
 السنة شرعاً ما واطب علیه النبی صلی الله علیه وسلم مع ترکه مرة
 او مرتین و حکمه الثواب بالفعل والعقاب بالتزک دیمشدر من کله سنه
 مضافدر من ذوی العقولده استعمال اولور (ایمدی ظلمت کله سنک
 سنت شریفه اسنادی شو وجهله در که یعنی سنت شریفه تک حتی
 انکله قیام و عمل ایکن اتی ترک ظلمدر که حقیقه قیام ایتیمکدر فان
 الظلم علی احد ترک القیام بحقوقه دیمشدر اشبو معنی ظلمک تعریف
 اولی اعتباریله در اما ظلمک تعریف ثانیه اعتباریله معنی سنت
 شریفه ایله عملده نقصان و قصور ایلدم دیمک اولور (ایمدی
 ظلمت کله سنک مشتق منهی اولان ظلم کله سنک ایکی تعریفه کوره
 کله سنک سنت شریفه به اسنادی بومغال اعتباریله در
 اوله من اسم موصولدر مبتدین اولان اسم موصولک تعریفده

(ملاجامی رحمه الله الاسم الموصول ما لا يكون جزءاً تاماً الا بصلته
 وعائد فصلته جملة خبرية او ما في معناها كالاسم الفاعل والمفعول
 والعائد ضمير عائد الى الموصول ومن يكون موصولة نحو اكرمت
 من جاءك ويكون استفهامية نحو من غلامك وشرطية نحو
 من تضرب اضرب وموصوفة اما جملة نحو كفي بنافضلاً على من غيرناحب النبی محمدایانا
 کبی به مقامده اسم موصولدر (صاحب سعادت افندی صلی الله
 علیه وسلم دن من مبهم ایله تعیری شان معالی پناه رسول الله
 تعظیم ایچوندرقوله احیی فعل ماضی در احیادن مشتقد افعالدر
 فاعل ضمیری تحتده مستتره من موصوله عائد ضمیردر احیی جمله سی
 لا محل لها من الاعراب من موصولک صله سیدر اسم موصول مع
 صلته جمله سی جملة اسمیه محلا مجرور سنة کله سنک مضاف الیه بدر
 ظلام ذهاب مننده احیانتک مفعولیدر ظلامدن مراد ایلدر که
 ایلک ظلام لازمیدر ایل ملزومدر ذکر لازم اراده ملزوم علاقہ سیله
 مجازدر چونکه ظلامدن مراد ایلدر لیلی احیا عبادته تابصباح
 اشتغال ایله بیدار اولقدن عبارتدر و بومعناده احیا كذلك مجازدر
 (تکم احیی السماء و قتل البخل کلامی عربک مجازات قیلندن
 اولدیغی (بعض شراح وقد يطلق الاحياء علی عدم النوم فی الليل
 قال الشاعر) فاحییت لیلی فی ارتقاب وصاها (فلم یأت لکن حین تمت
 اتانی) الی حرف جر در (ان مصدریه در) اشتکت افعال بابندن
 فعل ماضی مؤنثدر شکایتدن مشتقد شکایت در دواذوا یا المذن
 کندویه اصابت ایدن شیدن غیره حالنی اعلامدر قدما ده قدما
 قدیمک تنیه سیدر ضمیره مضاف اولمغله نون ساقط اولمشدر یوخسه
 تنیه قدما مان ایدی تنیه تک حالت رفعی الف ایلدر جاء الزیدان
 کبی حالت نصبی حالت جری یا ایلدر در قدما در فوعدر اشتکت
 فعلنک فاعلیدر (قدم مؤنث سماعی اولمغله اشتکت فعل مؤنثدر
 اشتکت جمله سی تأویل مصدرده حرف جر ایلدر مجرور در جار مع
 المجرور محلا منصوب احیی فعلنک مفعولیدر قوله الضرع حافضت
 اوزره منصوب اشتکت فعلنه متعلق مفعولیدر من ضر دیمکدر

ضر نفعك ضديدر بوخلده مراد اضطراب حالدر (بعض شراح
 ضر شدت محنتدر ومنه قوله تعالى (رب اني مسني الضر وانت
 ارحم الراحمين) ايوب عليه السلام ديمش درة المضيقه صاحبي كروي
 رحمه الله اشتكت فعلمت لك قد ما به نسبتدن ديمش كه واسناد
 الشكاية الى القدم باعتبار لسان الحال كما قيل لسان الحال انطق
 من المقال او تجاز عقلي بمعنى ظهور الورم فيها انتهى شارح مشار
 البهك مرادى قدما كنه سنده استعاره بالشكاية او لمقدر فطقت الحال
 قيل لندن اولور (قوله من ورم جارمخ المجرور محذوف كائى كنه سنده
 متعلق ضر دن حال درياصفتدر ورم مقتضاي طبيعت او لميوب
 زجت ونفقات واضطراب دن اعضاء انسانيه ده ظهور ايدن
 نفخه در كه تركيده شيش ديرل جوق شيدن اولور (شارح مصنفك
 ديمشكه في هذا البيت اشارة الى المذكور في الرواية ان رسول الله
 صلى الله عليه وسلم لما نزل عليه القرآن كان يتعب في الطاعة والعبادة
 قائما على القدمين حتى تورمت قدماه) (وقال الشارح روى عن
 عايشة رضي الله عنها قالت قام رسول الله صلى الله عليه وسلم بآية
 من القرآن ليلة فان قلت كيف يصح منه الشكاية صلى الله عليه
 وسلم لاسيما في العبادة قلت المراد بيان شدة الوجع والالم العائنين
 الى قدميه الشريفين من كثرة القيام في الظلام وصوره بصورة
 الاشتكاء مبالغته في تلك الشدة ولذلك استند الاشتكاء الى انقد مين
 تحاشيا عن اسناده اليه صلى الله عليه وسلم بويت معناده بيت سابقه
 مربوط اولديغي لطف معنادن ظاهر در بيان شو وجهه تفصيل
 او انور كه سنت رسول عليه الصلاة والسلام جوقدر بويت سنده
 مذكور اولان سنتدن مراد بيت سابقه كذا ان ايدن نافله در اودخي
 سنت سنه دندر (ايمدي خلاصة كلام بودر كه ايواه مطلوب اصلي
 اولان وصول الى الله باعث ومقرب اولان عبادت نافله في تزود
 ايمويب سنتي ترك ايتدم برذات معالي بناهك سنتي ترك ايتدمكه مبارك
 قدم شريف يفرى ضر روز جندن تورم ايدنجه نوافل عباداته قيام
 ايدوب احياي ليل ايدردى يعنى عبادات حقه تا بصباح بيدار
 اولوردي ديمك اوله (درة المضيقه صاحبي ديمشكه ومعناه اني تركت

سنة النبي الذي تورمت قدماه من كثرة قيام الليل في طاعة الله
 ولفظ البيت اخبار ومعناه انشاء للتأسف على ما فات منه من العبادة
 القربة (يس اظهار حزن وتأسف او اور (معناي عبارت) ايواه
 ايواه ترك ايلدم سنتي برذات عالقدر كه احياي ليل ايدر ايدى
 مبارك قدم شريف يفرى تورمدن اولان اضطراب حالدن شكايت
 ايدنجه دكين يعنى عبادات حقه طول الليل قائم ويبدار اولوردي
 احياي ليلدن مراد بودر (وفيه من البديع حسن التخلّص فانه
 قد يتخلص فيه باسلوب لطيف الى مدايح ممدوحه عليه الصلاة
 والسلام على الوجه الاكمل والا سلوب الاجل حيث كان في ذكر
 بلاء النفس ومكاييد الشيطان وخدعه فيمن ان ذلك انما هو بسبب
 مخالفة سنته عليه السلام وان الطريق الى التخلّص من تلك
 المكاييد والبلايا يكون باتباع سنته والاهتداء بطريقته وحسن
 التخلّص ان يستطرد الشاعر المتمكن من معنى الى معنى آخر يتعلق
 بممدوحه بتخلّص سهل يخلّسه اختلاسا شيقا دقيق المعنى بحيث
 لا يشعر السامع بالانتقال من المعنى الاول الا وقد وقع في الثاني
 لشدة الممازجة بينهما حتى كأنه افرغا في قالب الواحد فان الشاعر
 قد يتخلص من نسبب او غزل او وصف روض او وصف ليل او معنى
 من الممانى او وصف حرب والاحسن ان يتخلص الشاعر من الغزل
 الى الممانى وفيه المقابلة المتحققة بالطباق بين ظلمت واحي وبين السنة
 والظلام وفيه جناس الاشتقاق بين ظلمت وظلام فان الظلم مشتق
 من الظلام (قال عليه الصلاة والسلام انظلم ظلمات يوم القيام

* * * تخميس * *

* جهاني بستر راحت صانوب بو نفس وهوى *

* كران خوابي غفلته كيدي صبح ودها *

* نيجه تأسف ايدوب ايتيممي واويلا *

* ظلمت سنة من احبي الظلام الى *

* ان اشتكت ودماه الضر من ورم *

وشد من بقاعلن سغب فعلن احشائه مستفعلن وطوى فعلن

تحت الحجا مستفعلن رة كش فعلن حاتمرفال مستفعلن ادم فعلن

(و شد من سغب احشائه وطوی) تحت الحجاره کنه حاتم ترف الادم
 ر قوله و شد و او عا طغه در (شد فعل ماضی در شد بط قوی معنایه در
 (من حرف جر لام معنایه در (سغب جارایله مجرور شد کلمه سنه
 مطلق مفعولیدر (شد فعلک فاعلی تحت ذمه ضمیر بیت سابقه اولان
 من موصوله راجع در جمله سی احبی اوزرینه معطوف در سغب فتح
 سین و غین مجمله ایله جوع در کفوله تعالی (او اطعام فی يوم ذی
 مسفة) ای جوع (قوله احشاء و آن قولیده الحشی حانک فحی و الفک
 قصر یله ا که کلرینک التذنه اولان نسندر که اعضاء داخله در که
 الاحشاء همزه نکت فحی و الفک مدیه جمعی ذکر اولنسان عضور
 معنایه در دیمش (بعض شراح احشا جمع حشی و هو ما کان داخل
 الجوف من الامعاء و غیرها ایله تفسیر ایتش و بعض اخر هو الامعاء
 دیوب امعاءه قصر ایتش و طوی و او عا طغه در طوی فعل ماضی در طوی
 یطوی طیا کلور طی و ورمک و دوشورمک معنایه در تحت ذمه اولان
 فاعل ضمیری کذلک من موصوله کیدر جمله سی شد اوزرینه معطوف در
 تحت الحجار تحت ظروف مکان مبهمل در ظرف استعمال اولنشد در
 اسم مذکوره مضاف اولغله فتح اوزرینه مبنی محلا منصوب طوی فعلک
 نظر فیدر (یعنی مفعول فیهیدر الحجاره کلمه سنه مضاف در (و آن قولیده
 الحجر فتحین ایله طاش الاحجار همزه نکت فحی ایله جمع قلنی الاحجار
 حانک کسر یله و الحجاره کذلک حانک کسر یله بونلرک ایکبسی دخی
 جمع کزیدر (بعض شراح و التاء فیه لتأیث الجمع و تأکید و اراد
 بالجمع ما فوق الواحد او الجنس لا ضمحلل معنی الجمع باللام دیمشدر
 قوله کنه مفعول طوی در (و آن قولیده کش کافک فحی و شینک
 سکون یله بو کور ایله قصه ایکنک مابینی و بعضیلر مطلقا بو کورله
 تفسیر ایتش لیدی (بعض شراح هو الخشب دیمشدر قوله مترف الادم
 اترف یترف اترافه و مترف و ذاک مترف و زننده اسم مفعول در ترف
 فعومت معنایه در یعنی یوموشق و نرم دیمکدر شارح مصنفک یشال
 رجل منعم لطیف البدن دیمشدر مترف کشکک صفیدر یا خود
 که کندن خاندن زرا مترفک ادم لفظنه اضافتی اضافت لفظیه در
 نحو ده مین اولمشدر که اگر مضاف معموله صفت اولور سه

یعنی اسم فاعل یا اسم مفعول یا صفت مشبهه او اوره اضافت لفظیه
 اولور ضارب زید مجروح القواد حسن الوجه کبی بواضافت لفظیه
 نه تعریف افاده ایدر و نه تخصیص انجق تخفیف افاده ایدر دیمشدر
 اشبو محمله دخی مترف اسم مفعول اولغله مفعولنه مضاف در قوله ادم
 همزه نکت و ذاک قححه لریله ادمه جمعیدر جلد معنایه در ترکیده
 بوش بو کور تعیر ایتد کبری کشکک مترف الادم صفیدر یعنی
 اولیله بو کور که جلدی نرم و لطیف ایدی دیمک اولور (قال بعض
 الشراح و فیه اشاره الی ماروی عن النبی صلی الله علیه و سلم (ر بما شد
 احشائه بالحجارة و یطوی کنه کنه الناعم الادم لاجل الجوع
 و المخرصة) علی ما هو المشهور کذلک قاضی عضد دن دره المضیئه
 صاحبی نقل و بوجهله تفصیل ایدر که (قال عضد الدین مترف الادم
 صفة کشکک لان الاضافه لفظیه بمعنی الحال حکایه عن الحال
 الماضية و فی عطف طوی علی شدا یدان بانه علیه السلام کان لم یقع
 بشدا الاحشاء طوی الکشم الناعم الجلد تحت الحجاره ایضا و الکشم
 الناعم الجلد اذا طوی تحت الحجاره یتألم صاحبه غایه الالم فیعلم منه
 انه علیه الصلاة والسلام قد اصابه من الم الجوع ما یكون اشد
 من هذا الالم لانه علیه السلام رام دفع هذا الالم بذلك الالم وهذا
 غایه الرياضة قیل الحکمة فی شد الحجاره یسکن بعض الم الجوع
 لان حرارة المعدة تندفع بالطعام فاذا فرغت المعدة من الطعام
 واشتعلت برطوبات الجسم یحصل التألم و یشتد الحرارة فاذا انضم
 الاحشاء علی المعدة بوضع الحجر تخمد نارها بعض الخمود فیهل
 الالم (ایتدی بو بیت دلارا سابق الذکر حزن و تأسف اولان
 بیتده مذکور احبی اوزرینه معطوف اولغله (خلاصة معنای
 بیت ابواه دخی بن سنت شریفه سنی ترک ایتدم بر ذات کریم الشانک
 که نیل قرب الهی شوق یله جوعدن یعنی اختیار جوع پیور مغله
 الم و زجت جوعی تخفیف ایچون امعاء شریفه لرینی شد و بند
 پیور لر ایدی و نرم و لطیف الجلد مبارک کنه لرینی حجاره نکت التذنه
 دوشور لر ایدی دفعا لام المجاعة و نیل القرب الیه سبحانه و تعالی
 دیمک اوله (و فیه مراعات النظیر بین شد و طوی و الکشم و الاحشاء

الادم وفيه الجنس المعنوي وهو القسم الثاني منه وهو جناس الاشارة
* * * تخميس * * *

شهر بر رسالت او مقصدا قصي * نه رتبه اولدي رضاي خداداده پابرجا
عطا اولمش ايكن اكه نعمت دوسرا * وشدمن سغب احشائه وطوي
* تحت الحجاره كشحا متزف الادم *

وراودت مفاعلن الجبال فاعلن ل الشمن من مستفعلن ذهب فعلمن
من نفسه مستفعلن فارا فعلمن ها ايما مستفعلن شمن فعلمن
(وراودته الجبال الشمن من ذهب) (من نفسه فاراها ايما شمن)
(قوله وراودته واوعا طفه در شد اوزر ينه عطف ايچوندر راودته ده
راود فعل باغى مؤنث در مر او ده دن مشتق در مفاعله با بدن مر او ده
رودند در طلب معناسنه در (يقال راده يروده رود اذا طلب ديمشدر
راودته جـ له سى شد اوزر ينه يا خود طوي اوزر ينه معطوف در
(الجبال راودتت طاعل بدر جلاك جميد رالف لام عهد خارج بدر
مكه مكرمه اطرافنده واقع معهود ومعلوم جبالدر) (نه كيم حديث
شريفده كلور قوله الشمن بالضم جلاك صفتيدر اشمنك جميد راجر
احرك جمى اوادبغى كى اشمن عالى ومرتفع ديمكدر قوله من ذهب
جار مع المجرور محذوف كائن كلاء سنه متعلق جبالك صفت بعد
صفتيدر يا خود كائن كلاء سنه متعلق حال اولور قوله عن نفسه جار
مع المجرور مر او ده كلاء سنه متعلق در غمير حضرت ممدوح كائنات
افنديمزه راجع در راوده عن نفسه ديمك جبال ذهب پيغمبر
افنديمز عليه الصلاة والسلام دن طلب ايلدينر كه انك اوله ل
وانك مرادى اوزر اوله ل (يعنى جبال من ذهب رسول اكرم
افنديمز ايچون اولمغى كندودن طلب ايتديلر لكن تركيده مستعمل
اولان جان وكوكلان طلب ايتدى ديمك حق تعبير اولمق كرك زيرا
نفس جان وكوكلان عبارتدر (شارح قصيده شيخ زاده يقال راوده
عن نفسه طلب منسه ان يكون له وعلى مراده من راودته التى
هو فى بيتها عن نفسه ديمشدر كلاك شارح سابق الذكر مرحوم
شيخ زاده حاشيه بيضاويستنده تفصيل ايدر قوله تعالى (وراودته التى
هو فى بيتها) يعنى امرأه العزيز التى كان يوسف فى بيتها طلبت

منه ان يوافقها والمراد المطالبة الواقعة بين اثنين بحيث يريد
احدهما ان يحصل الاخر على شئ لا يريد الاخر والمراد
وان كان بين اثنين الا ان المراد بها الطلب الواقع من واحد مأخوذة
من الرود وهو الطلب ومعنى عن نفسه اى من اجل نفسه يقال
فلان تخاصم عن فلان اى من اجله (كذلك شارح قصيده
مرحوم مصنفك ديمش والامنى حازعت الجبال الشاهقة العالية
الكائنات من ذهب حضرة النبي صلى الله عليه وسلم عن نفس
تلك الحضرة حيث تريد الوصول الى ذاته وتمنى ان تجدد القبول
لدى جنبه لكن النبي عليه السلام عجل الى الاعراض عنها وتكبر
وارتفع معها تكبر من استحققه بشئ (قوله فاراها فاء عاطفه ايله
مر او ده اوزر ينه معطوف در فاء تعقيبيه كسور ديكي پيغمبر افنديمن
عليه الصلاة والسلامك مطا ايله جبالدن بلا توقف در عقب
اعراض واستكافى ارائت واطهار ايلديكي افاده ايچوندر (ارى
ارائندن فعل ماضيدر كوستردى ديمكدر ايكي مفعوله تعدى ايدر
مفعول اول ضمير بارزدر كه جباله راجع در (قوله ايما شمن ايماده
مازائده در اى مصدر محذوف شما كلاء سنك صفتيدر فاراها شما
اى شمن تقديرنده در حقيقته ارايك مفعول ثانيسى سالف الذكر
محذوف شما كلاء سيدر كتب نحو دن متوسطه ميندر كه اى وايه
استفهام ايچون اولور ايهم عندك وايتهم عندك كى وشرط ايچون
اولور ايهم بكرمى اكرمه كى موصوفه اولور يا ايها الرجل كى
موصوفه اولور (ايهم اشد على الرحمن عتيا) كى صفت واقع اولور
مرت برجل اى رجل اى كامل فى الرجولية كى بو مقامده دخی
اى لفظا مرفوع محذوف شما كلاء سنك صفتيدر (قال فى القاموس
الشمن متحركه القرب والارتفاع فى الجبال مصدر شمن شما
كفرح يفرح فرحا) وانقوليد شمن فمختين ايله بوكسك اولان
طاعه ديرلر (ايتدى تركيده بر شيبه نزل ايتوب صورت استفادة رفع
ايتك معناسيله تعبير او لنفله تقدير كلام ارى النبي صلى الله عليه
وسلم ارتفاعا وبعدا كاملا ديمكدر كاملا معناسى تقريرى اى كلاء سندن
اقتضا ايدر (معلوم اوله كه بو بيت پراختافت اشبو احاديث شريفه به

اشارت اولور صاحب سعادت حضرت رسالت پناه عليه الصلاة والسلام بيور مثلكه (عرض على بطحاء مكة ذهباً فقلت لا يارب ولكن اجوع يوماً واشبع يوماً فاذا شبعت حسدتك واذا جعت تضرعت اليك دعوتك) وعن عائشة رضي الله عنها قالت ما شبع رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاثة ايام تبعا من خبز حتى مضى لسبيله وكان يدعو اى عليه الصلاة والسلام اللهم اجعل رزق آل محمد قوتا (بعض شراح ديمشكه ثم انه يجوز ان يكون هذا حقيقة بان خلق الله تعالى جبالاً من ذهب وامر بها ان تعرض نفسها عليه ففعلت انتهى لكن حائز قصب السبق بلاغت ناظم عليه الرحه وراوده الجبال عن نفسه عبارتيه سورة يوسف ده اولان سالف الذكرايت كريميه اشعار مراد ايدر كه حضرت زليخا يوسف پيغمبر عليه السلام نه مرتبه علاقسه و محبت ايدوب كند و به ميل والتفاقي بابتده نه دكلوشوق و خدعه و دلفر يملك سمته بذل مقدور ايتديسه و حضرت يوسف عليه السلام دخي كمال اعراض وتبري و اظهار ترفع واستكاف ايتديكي كي جبال ذهب دخي مقام زليخاده مر او ده ايتدي و حضرت پيغمبر عالي شان عليه الصلاة والسلام جناب يوسف عليه السلام كي ترفع واستبعاد واستكاف ايله قطعه التفات بيور مديلر ديوتشبيه خفي ومعنوي ايله مدح رسول الله ده زهي اقتباس ضمنى وانطاق الهيدر (معناى عبارت بيت) اتونندن جبال عاليلر سيدكائات عليه الصلاة والسلام افنديمرك اولوب كند و به ميل والتفات وقبولنى از جان و دل كمال شوق و محبت ايله طلب ايتديلر پيغمبر افنديم عليه السلام ترفع واستغنا ايله اعراض وعلم قبولنى جباله در عقب ارائت يعنى اظهار واعلام بيور ديلر ديمك اولور بوتقيرر راوده ضميرى سرور كائات عليه السلام افنديمزه از جاعى قديرى اوزره در لکن بيت سابقه ظلمت سنة من مصر اعنده اولان من كله سنه ضميرك رجوعى احتمالى ايله معنى ايواه سنت شريفه سنى ترك ايلدم بردات كريمك كه اتونندن جبال عاليلر كند و به ميل والتفاقي وقبول طلب ايتديلر الى آخر التقرير لكن احتمال ثانى محل بعينه عطفه تكلفه محتاج اولغله مرجوح اولمق كرك

* * * تخميس * *

ويرردى حق اكادنيايي هب بلا تعب
وايك رايته قصرايتدى جله طلبن

قبولن ايتدى انجق مقاصدك سيبن

وراوده الجبال الشم من ذهب *

* من نفسه فاراهيا ايامشم *

واكدت مفاعلن زهده فاعلن فيها ضرر و مستفعلن رته فعلن
ان الضرر و مستفعلن رة لا فعلن تعدو على ال مستفعلن عصم فعلن
(واكدت زهده فيها ضرر رته) (ان الضرر رة لا تعدو على العصم)
(قوله واكدت واوعطف ايجون در) اكدت تا كيددن مستقدر تفعل
بابتدندر تا كيد محكم اتمك معناسنه در اكدت فعل ماضى مؤنث در بعض
شراح تقرير وتثبيت معناسيله شرح ايتمش قوله زهده لفظاً منصوب
مفعول ايدر ضميره مضاف در ضمير صاحب سعادت عليه السلام افنديمزه
راجع در زهد لغته رغبتك ضديدر (بعض شراح والزهد فى اللغة
الترك وقلة الرغبة وفى الاصطلاح على مراتب اعلاه رفض ماسوى
الله تعالى رغبته ويسمى الزهاد زهاد لقلة رغبته فى الدنيا ديمشكر
(شارح درة المضئنه ديمشكه الزهد نوعان مقدور للعبد وغير مقدور له
فالنوع الاول ثلثة اشياء ترك طلب المفقود من الدنيا وتفریق
المجموع منها وترك اختيارها وازادتها والنوع الثانى كونها بارادة
على قلب الزاهد بحيث يخلع قلبه عن المحبة فيها والميل اليها وهذا
يمحى عن عناية الله تعالى لكن الاول تمهيد للثانى فان العبد اذا اتا
بالاشياء الثلاثة على الاخلاص يكون الدنيا بارادة على قلب الزاهد
والباعث على تركها معرفة حقايقها وافاتها قوله فيها جار مع المجرور
اكدت فعلته متعلق در فيهاده ضمير جباله ياخود كلام قرينه سيله
مقامدن مفهوم دنيا به راجع در (قوله ضرر رته بالرفع اكدت فعلك
فاعل ايدر ضميره مضاف در ضمير محلا مجرور مضاف اليهيدر سيد
كائات عليه الصلاة والسلام افنديمزه راجع در ضرورت احتياج
معناسنه در اكدت جله سى بيت سابقه راوده اوزرينه معطوف در
ان بالكسر حروف مشبهة دندر الضرورة بالنصب اسميدر لا تعبدوا

عدوانه ندر كه نلزم معنائه در عدا عليه عدوا وعدوانا ديمك ظلمه
 و نه راه ديمك را معنائه نعدو و بحركة الواو در غير اعز و كي آخرينك
 ما قبل متحرك اولفله واوسا كن فلمشدر لا تعدو فعل مضارع عدو
 فاعل محشده مستتر ضمير ضرورته راجعدر جمله سى ان كله سنك
 خبريدر ان مع خبره جمله سى مصراع اولك تعليليد ريعنى
 صاحب سعادت عليه الصلاة والسلام افنديمك زهدنى ضرورى
 تا كيد و تثبت ايدايك كنك على او اور يعضيلر جمله استنباه فيه در
 يعنى سؤال مقدره جوابدر ديمش كو تا بقائل شدت احتياج و ارايكى
 دنيادن نيجه اعراض اولنور ضرورت و احتياج آدمى دنيادن
 اعراضه قورى ديمش جوابنده ان الضرورة لا تعدو على العصم
 ديمش اولور (بعض شراح ان الضرورة لا تعدو على العصم بيان
 ان الضرورة لا تؤثر فيمن عصمه الله تعالى عن الانتفات الى الدنيا
 التي هي اعدا عدو الله ديمش قوله على العصم جار مع المجرور لا تعدو
 كله سنه متعلقدر العصم عصمتك جمعيد ر عصمة لغته لايق
 او ليمان شيدن منعدر ديمش لاصطلاحه ملكة تمنع المتصف بها
 عن الفجور ايله تعريف او لغش بعضيلر العصم جمع عصمة وهو
 لطف يفعل الله تعالى بعده بوفقهيه لفعلى الخيرات طراو يحفظه
 به عن ركوب المحرمات قطعاً و قيل العصم بمعنى المعصوم بارادة
 اسم المفعول من المصدر شر احدن مصنفك (وصاحب درة المضئنه
 عليهما الرحمة بوييت دلالاتك معنائه تحقيقه حق بودر كه
 موفق اولمشدر اندن اعلاماده و بيانن يراعه تحرير اظهار عجز
 ايمك به عبارته نقل وتفصيلي اختيار اولندي (كما قالوا يريد الناظم
 ان من خصا بصفه عليه السلام انه كلما اشتد احتياجه الى الدنيا
 اشتد قلة رغبته على عكس ما يتعارفه الناس لان الناس اذا اشتد
 احتياجهم الى شئ القوا شر اشهرهم عليه وسعوا في تحصيله سعيا
 كاملا و حضرة النبي عليه السلام كلما كان احتياجه اشد كان اجتنابه
 عنها اكثر و احترازه عن الميل اقوى روى عن ابن عباس
 رضى الله عنهما انه قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يبيت
 هو واهله الالبالي المتسابعة طاويا لا يجدون عبسا) مصر حدر كه

شماثل شريفده وكان فراش النبي صلى الله عليه وسلم الذي ينام
 عليه من ادم حشوه من ليف وكان وسادته الذي يتكأ عليه كذلك
 وعن عائشة رضى الله عنها انما كان فراشه الذي ينام عليه ادما
 حشوه من ليف وكان عليه السلام ينام احيانا على سرير مرمول
 و مصنوع بشريط حتى يؤثر في جنبه وكانت الفاقة احب اليه
 من الغنى ولم يبت شكواه الى احد وكان يظل جايعا وهذا الفقر
 والا حياج منه عليه السلام لكمال زهده فيها وعدم رغبته لها
 لا المجزئه اتفق العلماء على ان من قال النبي عليه السلام فقير محتاج
 يكفر فظنهم ان ضرورة ذلك الحضرة يؤكده اجتنابه عنها ولما كان
 هذا اعنى كون شدة الاحتياج سببا لقوة الاجتناب امر اغربا حاول
 اثباته بالبدنة والبرهان فقال ان الضرورة لا تعدو على العصم اى
 لا يستبعد هذا فان من عصمه الله من التلوث بالدنيا كيف ضره
 ضرورته واحتياجه فقد جف القلم بما هو كائن (والعصم جمع
 عصمة وهي حفظ الرب تعالى للعبد على الوقوع فيما يضره نحو
 المنع لفعله وفي قوله ان الضرورة لا تعدو على العصم (تنبيه على ان ترك
 الدنيا لا يتيسر الا بفضل من الله ومحض توفيقه بل قلة الرغبة وترك
 الارادة القلبية لا يتيسر الا بتوفيقه فان ذلك امر يتعلق بالقلب
 ولا مقلب للقلوب الا هو نعم على البشر ان يجتهد في اسبابه باكتساب
 مقد مانه وما هي تمهيد وتوطئة لوجوده (وان لبس الانسان
 الاماسعى) ولذا قال العلماء ان العبد اذا اتى بالاشياء الثلاثة المذكورة
 في النوع الاول من الزهد اى اذا اتى بخلوص النية وصفاء الطوية
 اورشه هذه برودة الدنيا على قلبه انتهى شرحهما كذلك (بعض
 شراح خلاصة معنائه اى بيتى غايت اعلى المعاني تقرير ايدر حيث
 قال المعنى انه كان مع شدة احتياجه من الجوع تحت الحجارة واضطراره
 الى ما يضطر اليه البشر لا يلتفت الى الجبال الشم من الذهب كان
 ذلك مؤكدا زهده صلى الله عليه وسلم فان الاعراض عن الشئ
 مع شدة الاحتياج اليه دليل جلى على الزهد في ذلك الشئ ثم بين
 عدم الانتفات مع شدة الاحتياج بان الضرورة والاحتياج لا يفلبان
 العصمة ولا يستويا بان عليها لا سيما من هو مؤيد بقوله (والاخيرة خير لك

من الاولى واسوف يعطيك ربك فترضى) عن ابن عباس رضى الله
 عنهما انه لما قبض النبي صلى الله عليه وسلم كانت ذرعه مرفوعة عند
 يهودى على ثنتين صاعا من شعير ففكها على رضى الله عنه بعد وفاته
 ومن ثم قاله صلى الله عليه وسلم في ايام حياته (انت قاضى ديني)
 وعن عائشة رضى الله عنها انه قال لياى على ال محمد شهر لا يخبرون
 فيه خبرا ولا يطبخون فيه برمة (عن عائشة رضى الله عنها قال
 يا عائشة رضى الله عنها مالي والدنيا انما انا والدنيا بمنزلة رجل
 نزل تحت شجرة يستقي بها انثى التي ارتحل ولم يرجع اليه
 (خلاصة معاني عبارات بيت) جبال ذهب من عدم رغبت وترك
 واجتأبني تأكيد ايلدى يعنى ضرورت واحتياجي مشتد اولدجه
 ماسوى اللهى ترك ودنياه عدم رغبتى دخی مؤكد وزياده اولدى
 سؤال كذا بكم ضرورت واحتياج كذا بكم زرو سميہ رغبتى تأكيد
 ايلدى يوحسه التوئيد اعراض واجتأبني تأكيد اعز بونه غريب
 يعكس كلام در دينور سه جوابنده ان الضرورة لا تعدو على
 العصم يعنى بوسنك ديد بكم بزره نسبتله در يوحسه من طرف الله
 معصوم وركون محرماندن محفظ اولوب مجور له اتصافدن منع
 ايلدى ملكه صاحبه ضرورت تعدي وعدوان ايده من بلكه اويله
 ذاتك احتياج وضرورت جبال ذهب من بلكه دنيا دن اعراض
 وعدم رغبتى دخی زياده ايدوب تأكيد ايلدى ديمك اوله (وفي البيت
 من البديع رد العجز على الصدر والتكرير في الدنيا

* * * تخميس * *

* نه دكلو قلبه ضرورت اينسه غلو *

* اولور مؤكدا اعراض ماسوى همسو *

* قومادى صون خداميل دينوى سرمو *

* واكك دت زهده فيها ضرورته *

* ان الضرورة لا تعد وعلى العصم *

وكيف تدفع اعلن عوا الى الد فاعلن دنيا ضرور مستفعلن رة من فعلن
 لولا لم مستفعلن تخرج الد فاعلن دنيا من ان مستفعلن عدم فعلن
 (وكيف تدعو الى الدنيا ضرورية من) (اولاه لم تخرج الدنيا من العدم)

(واو يبت سابقه اكدت اوزرينه عطف ايجوند رطرف و
 معطوف عليه خبر وان شاء اختلافي مانع عطف دكلدر كه استفهام
 اخبار معنسانده در ديمشكر كيف استفهام انكار يدراستبعاد وانكار
 ايجوند معناسى لا تدعو ديمك او اور) الاعراب كيف فتح اوزره دينى محلا
 منصوب مؤخر تدعو كنه سنك ظرف بدر (وقال مولانا جامى كيف الحال
 والمراد بالحال صفة الشئ لازمان الحال كما توهمه بعض السارحين) قال
 في المفصل وكيف جار مجرى الظروف ومعناه السؤال عن الحال تقول
 كيف زيد اى على اى حال هو ويستعمل للشرط نحو كيف تجلس
 اجلس فان كان بعده اسم فهو في محل الرفع بالخبريه عنه وان كان بعده
 فعل مثل كيف جئت فهو في محل النصب على الحالية اى على اى حال
 جئت را كما او ماشيا (قال في المتوسط وكيف من الظروف الزمانية لانه
 سؤال عن حال المسؤل عنه في زمان الحال) (قال في الدرر المضية كيف
 الاستفهام الانكارى في محل النصب ظرف لتدعو قدم عليه
 لتضمنه معنى الاستفهام وكونه حالا من فاعله بعيد اى مائدعو
 في حال من الاحوال الى الدنيا ضرورته عليه السلام انتهى قوله الى
 الدنيا جار مع الجور تدعو كنه سنه متعلق در دنيا ادقك مؤثيدر
 عليا اعلايك مؤثى اولديغى كى دنى يد نو دنوا ديلر اداقرب دنيا
 دخی بزه نسبتله آخرتهن قريب اولديغى وجه تسميه در يا خود
 اخس وادنى معناسنه اولان دنائندن مشتقدر بعضيلر الدنيا ما يشغلك
 عن التقرب الى المولى ديمش (ضرورة بالرفع تدعو كنه سنك فاعل يد
 ضرورت احتياج معناسنه در ضرورت كمدسى من موصوله مضاف در
 (فائده) لولاك اعراب تفصيلى بو وجهله در كه (قال مولانا جامى
 رحمه الله لولاها صدر الكلام يلزمها الفعل لفظا نحو ولا ضررت
 زيد او تقديرا نحو لولا زيدا ضررت واولان لا خلقت الافلاك فعناه
 اذا دخلت على الماضى التوبيخ واللوم على ترك الفعل ومعناه في المضارع
 الحث على الفعل والطلب له (قال النحويون ان لولا حرف يقتضى
 امتناع جوابه لوجود شرطه فيكون حرف شرط ويخص بالجملة
 الاسمية المحذوفة الخبر غالبا نحو لولا زيد لا كرمك ويكون تارة
 حرف تفضيض وطلب بازعاج او يرفق بخص المضارع او بما في

تأويله نحو (لولا تستغفرون الله) ونحو قوله تعالى (لولا آخرتني الى
اجل قريب) وتارة حرف تخفيض فيخص بالماضي نحو قوله تعالى
(فلولا نصرهم الذين اتخذوا من دون الله قرباء آلهة) بومقامه
لولا شرط المجزئته كيم لولا زيد لهلاك عمرو من لانه لولا حرف
شرط زيد مبتدا في خبري محذوف موجود كنه سبدر جمله سي
لا محل اها من الاعراب فعل شرط در لهلاك عمرو جمله سي جزاء
شرط در بوقدر و تمثيل ضميري ولي ايتديكي صورته اما اكر
لولا كنه سي ضميري ولي ايله اول ضمير بهر حال مرفوع در كه
هو ضميري مقامه نائب ضمير مرفوع او اب مبتدا اولور (قال الشارح
مصنفك اذا ولي لولا بضمير حقه ان يكون ضمير رفع نحو لولا انتم
لكنتم وذهب الجمهور وسيبويه الى ان لولا جار مجرى حرف الجر
التي غير متعلق بشئ وموضع المجرور بهار رفع بالابتداء والخبر
محذوف (ايتدي بومحذوف دخی لولا جاره در ضمير تقدير المجرور بهادر
جار مع المجرور غير متعلق بشئ مبتدا در خبري محذوف موجود
كنه سبدر لولا هو موجود ديمكر ضمير فخر كائنات عليه الصلاة
والسلامه راجع در (لم تخرج فعل مضارع معلوم ومجهول اولي
جائز در (قوله الدنيا تقديرا مرفوع فاعل در من العدم جار مع المجرور
تخرج فعله متعلق در (عدم وجوده سابق اولان حال در وجودك
ضديد وجود عدم من خروج وتكون وثبت در عبارت در (شارح
درة المضببة خلاصة معنای پنده ديمش والمعنى ما يرغب ضرورته
عليه السلام الى الدنيا الدينية لانها خلقت لاجله وخرجت من العدم
الى الوجود بسببه فالاحتياح اليها غير معقول (وبعض شراح والمعنى
انه لا تدعو الى الميل الى الدنيا احتياح من لولا وجوده الشريف
لم تخرج الدنيا وما فيها من العدم الى الوجود فان ما هو من طفيل
من غفل على شئ تابع له مرتب عليه تمنع عليه تجاؤه الحاجة والاضطرار
اليه لاسيما اذا كان ذلك الاصل منجلا على الاستغناء والترفع وكان
ذلك الامر حقيرا قليلا بالنسبة الى علوه وسمته وبالاضافة الى علو
قدره ديمشدر (معنای عبارت پند) نيمه رغبت وميل ايتدي در
دنيا به بذات كرمك ضرورت واحتياجك اكر اول ذات جليل

القدرك وجودي ثابت وموجود اولسه يعني موجود اوله حق
اولسه دنيا عدم من جيفزدي (يعني عدمه قالوردي وجوده
كلزدي) خلاصه بذات كرمك كه وجوده كلسي اراده اولغيه
ايتدي دنيا خلق اولوب وجوده كلز ايتدي يعني مقصود ازلي انك
وجودي ايتدي وجود دنيا بويله ذاك موجود اولسنه متوقف ومحتاج
ايكن ضرورت حال واحتياح دنيا بويله ذاتي نيمه رغبت وميل ايتدي در
وايتدوره من غايت بعد در نه احتمال ديمك اوله

* * * تخميس * *

* توقف ايتدي اكا خلقت جهان كمن *

* بل احتياح نه طرفه تحقق ايتدي سن *

* ضرورت علت غائية اولديغدن ايكن *

* فكيف تدعو الى الدنيا ضرورية من *

* لولا لم تخرج الدنيا من العدم *

محمد مفاعلين سيدال فاعلين كوين والست مستفعلن ثقلی فعلان
ن والفری مفاعلين قين من فاعلين عرب ومن مستفعلن عجم فعلان
(محمد سيد الكوين والثقلی) (ن والفریقین من عرب ومن عجم)

(قوله محمد بالرفع مبتداء محذوف خبر يدر تقدير هو محمد ديمك اولور
مبتدا مع خبره جمله سي سوال مقدره جواب اولان جمله استيفاد در
يا خرد محمد بالجر بيت سابقه اولان من موصول دن بدل در بدل منه
توطئه اولوب مقصود بالذات بدل اولديغي قاعده سي تعريفدن
مستغني در (بعض شراح بومقامه ولايتخي مافي هذا الانتقال الى اسم
الممدوح بلفظ محمد من اللطافة بعد ذكر الاوصاف الكريمة ديمشدر
يعني اسم محمد خصال حبيبه سي كثير اولان ذات ديمك معنائه
اولديغه نظرادر (معلوم اوله كه لفظ محمد بغير آخر الزمان سيد الانبيا
افندي مرصلي الله عليه وسلم حضر التبريك علمي در تبرك باسمه الشريف
ضيره دخی علم ايد كمشدر (قال في الدرر معناه المحمود المسكور مرة
بعد اخرى لانه اسم مفعول من المضاعف من التفعيل الذي
بناؤه لكثير كالكرم الذي اكرم مرة بعد اخرى فهو المحمود
في الدنيا بانفع به الخلق من الهداية والعلم والحكمة والمحمود

فی الاخرة بشفاعته عند ربه فصار علمه صلى الله عليه وسلم
لوجوده ذا المعنى فيه (حق) و کیم رسول الله علیه الصلاة والسلام
عامه یدفعنک نهایتی اولدیغی مسلمان (نته کیم قاضی بیضاوی علیه
الرحمة والغفران دیاجه بیضاوی تمامده) فیا واجب الوجود
صل علیه صلوة توازن غناه) عبارتند حواش بیضاوی غنا
بفتح الغین المعجمة نفع معاسنه در واقعه رسول محترم صلى الله
عليه وسلم حضرتلرینک عامه کائناته نفعنه نهایت اولمغله
بیضاوی نک کلام مزبوری کثرت صلاته بلکه صلاة یحید ونهایت
اشارتدر دیمشرا امدی شارح مشار الیهک مما نفع به الخلق دیدیکنی
مؤید اولور (و انقولیده الحمد ذمک نقیضیدر) (الحمد مملوک فتحملرله
جرایمک معاسنه مصدر در) (التحمید مبالغه ایلد حدایمک) (الحمد
میمک غمی و حاک فحی و میم تانینک فحی و تشدیدیه خصال
حیده سی جوق اولان کیمسه) (الحمد میم اولک فحی و حاک سکونی
و میم تانینک کسر یله خصلت حیده که مذمتک مقابلیدر دیمش
(قال بعض الشراح محمداً علم الحضرة المصطفوية وهي صيغة مبنية
للمبالغة قبل مشتق من الحمد لانه كان صلى الله عليه وسلم كثير الحمد
لله تعالى وقبل مشتق من الحمد فانه كان صلى الله عليه وسلم
كثير الحمد وكان الناس يحمدون على محامده ويؤيد قول الثاني
ماور في وجه التسمية ان عبدالمطلب رأى في منامه سلسلة بيضاء
خرجت من ظهره لها اربعة اطراف في السماء والارض والمشرق
والمغرب واما اهل الخافقين يتعلقون بها فعبر بمولد يتبعه اهل
المشرق والمغرب واهل السماء والارض لكرمة محامده فلما ولد
صلى الله عليه وسلم سمي بهذا الاسم لذلك فكان فوق ما رأى وما
يعد على هذا ايضا ان يقال انه مشتق من الحمد قوله سيد الكونين
سيد سيادتنددر سادات علو وارتفاع معاسنددر يقال لمقدم القوم
سيد لانهم تحت حكمه وهو عال عليهم دیمش (بعضیلر سید صفة
مشه من ساد بسود سیادة اذا صار سیدا و سید القوم اجلهم
واعظمهم دیدی) (سید لفظاً مرفوع محمد لفظک صفتیدر کونین
کلاه سنه مضافدر کونین تنیه در حالت نصبی و جری یا ایلله کونیندن

مراد دنیا و آخرتدر مصدر و مفعول معاسنه در دیمکدر
الدرهم ضرب الامیر کی (یعنی موجودین مخلوقین معاسنه در
مکون دنیا و آخرت و ما فیهمایه صادق اولور سیدک کونین کلاه سنه
اضافتی معنویه در اضافت لفظیه د کلددر (زیرا سید لفظی صفت
مشبهه در معمولتک غیره مضاف اولدیغنه بناء اضافتی اضافت
معنویه در) بس سید لفظی اضافتدن تعریف کسب ایتیمکه محمد
لفظنه صفت اولمی جائز اولور زیرا سید لفظی بو محمله اگر چه
صفت مشبهه در لیکن معمولته مضاف د کلددر ضارب زید کی
بلکه کریم العصر و مصارع البلد کی معمولتک غیره مضاف
اضافت لفظیه اولماز بلکه اضافت معنویه اولور اضافت بمعنی
اللامدر یا خود بمعنی فی در بو تفصیلدن مراد بعضیلر سید الکونین
عبارتند سید اهل الکونین تقدیر ایتیمش شومعنایه ذاهب اولمشلر که
سید صفت واقع اولق اضافتدن تعریف و تخصیص کسب ایتیمکه
محتاجدر (زیرا سید لفظی محمده صفت اولیحق محمد معرفه در
صفت ایلله موصوف بدنده مطابقت شرطدر سید صفت مشبهه در
اضافتی لفظیه در اضافت لفظیه انجق تخفیف افاده ایدر تعریف
افاده ایتیم که حتی سید لنظی محمد لفظنه صفت واقع اوله (بس
اهل تقدیر ایتیمکه محتاج دیمشرا لیکن صفت مشبهه معمولته مضاف
اولور سه اضافت لفظیه اولور یو خسه معمولتدن غیره مضاف
اولور سه اضافت لفظیه اولماز بلکه معنویه اولور انلر اضافت
اضافت معنویه اولما سندن غفلت ایلله اهل تقدیرینه حاجت وارددر
دید کلددر خطا در دیمک اسئلر زیرا صفت مشبهه بو مقامده معمولتک
غیره مضافدر تعریف کسب ایتیمشدر (قوله والتقلین کونین اوزرینه
معطوفدر من عطف الخاص علی العام قیلنددر زیرا کونیندن
مراد و ما فیهم اولدیغی ذکر او انمش ایدی تقلین انس ایلله جندن
هر بری حیا و سیتا ارضه ثقلت و یرد کلددر بناء تقلین دیمشرا
قوله والفريقین معطوفدر تقلین اوسته یا خود کونیننه معطوفدر
(فريق طائفة و جماعت معاسنه در قوله من عرب جار مجرور ظرف
مستقر در یعنی کآن اولان محذوفه متعلقدر فریقیندن صفت

واقع اولشدر يا خود حال اولور (من عجم عبارتند کلمه من کتوردیکی
فريقينک هر برينک مستفلا سیدی اولديغنی بيان ايجوندر يا وزن
ايجوندر ديمسار (دره صاحبي العرب والعجم بفتحين وبالضم
والسكون اسم جنس لهذه الطائفتين والاعراب منهما سكان البادية
ديمسار) والقوليد العرب فتحين ايله نامسدن برطاشمدر که اکا
نسبت اولندوقده عربی دیرلر (العرب عينک ضمی ورائک سکونيله
والعرب واحد کالعجم والعجم ديمش عجمدن مراد فریق عربدن
ماعداجمع فرق انسانيمی شامل وصادق در) قال بعض السراح
العرب هو اندي استوطنوا المدن والقرى العربية والاعراب من
استوطن البادية ويقال لهم البدوي ايضا (قال صاحب المغرب
الاصح انهم نسبوا الى عربيه بفتحين وهي موضع من تهامة لان ابائهم
اسمعل عليه السلام نشاء بهاديشلر فريقين که عرب وعجمدر تقنينده
داخل ايکن تخصیص بعد التعميم ايلديکی شرف وتعظيم ايجوندر
واقعه نوع انسان اشرف اولديغی مسلدر که عرب وعجم نوع
انساندر بلکه اصنافدندر (قال الشيخ زاده عليه الرحمة والدليل
على انه صلى الله عليه وسلم سيدهما قوله عليه الصلاة والسلام
(انا سيد ولد آدم ولا فخر) وقوله تعالى (كنتم خیرا ما اخرجت للناس)
وفضله على الثقلين يستفاد من قوله عليه الصلاة والسلام (لي مع الله
وقت لا يسعني فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل) وفضله على الكونين
يعرف مما اشربه وهو قوله عز وجل (وما رميت اذ رميت ولكن الله
رمي) (ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله) ايمدی چونکه (بو بیت)
دل اراده هو محذوف مبتدا لفظه محمد خبر مبتدا جمله سی سؤال
مقدره جواب جمله مستأنفه دیوتقریر سؤال وجواب ايله خلاصة
(معناي بیت) مصرع سابق اولان لولاه لم تخرج الدنيا من العدم
منطوقه علت غایة خلقت موجودات وباعت ایجاد کائنات
دیو وصف ابتدیک اول صاحب سعادت کیمدر دیو سؤال ورجاء
اعلام ایلد کلرنده (جواب بیت) نی افضل واکمل محمد مرسل
(خسته ذات مجل خلاصة موجود) صلى الله عليه وسلم
افند یزدر که دنیا و آخرت وما فیها نك واس وجنك وطائفة

عرب وعجمک سید ذی شانی و امیر جلیل العنوانیدر دیمک اولور
* * * تخمبس * * *
* ایرن قدومی اولوب تاج عرشه مایه زین *
* مقام قربه که یوق آنده هیچ منی ایلداین *

* صور رسک عشقه کیمدر او قرة العینین *

* محمد سید الکنونین والثقلی *

* ن والفريقین من عرب ومن عجم *

تدینا ال مفاعلن امر الن فاعلن ناهی فلا مستفعلن احد فعلن
ابر فی مفاعلن قول لا فاعلن منه ولا مستفعلن نسم فعلن
(تدینا الامر الناهی فلا احد) (ابر فی قول لامنہ ولانم)

دره المضینہ صاحبی بیت سابقه بویتی ربط و مناسبتی بیاننده
بو وجهله تفصیل ایدر که لاذکر الناظم انه عليه السلام سید الکنونین
على الاطلاق اخذ فی عدة لوازم السيادة من الصفات العظام
تقریر المعنی السیادة واهذا اختار الامر والنهی لانها لا یتأتیان
الامن سید یطاع امره وبسمع کلامه واضافه الى نون الجمع فقال
تدینا نی خبر معنائه اولان نبأ دندر فعل بمعنی مفعول بکسر العین
مخبر دیمکدر بشیر بمعنی المنذر اولديغی کیمدر نبیک اصلي نی در
قلبت الهمزة یاء وادغمت دیمشلر هو الخبر دیمکدر اصطلاح اهل
شرعه کندویه وحی الهی اولان ذات مکرمدر سواء ازل الیه
الکتاب اولم یزل اما رسول کندویه وحی الهی اولوب وهم کتاب
ازال اولساندر (رسول رسالتدن اسم مفعولدر ارسل دن لغتده
مرسل دیمکدر نی ايله بیلرند معنای اصطلاحی اعلیایله
عموم وخصوص مطلق وارد که رسول خاصدر نی عامدر
هر رسول نی در اما بعضی نی رسول دکلدر (قوله تدینا لفظا مرفوع
محمد لفظ جلیلک معنی در نی جمع متکلم ضمیرنه مضافدر) (قوله الامر
اسم فاعل در امر ایدیچی دیمکدر) (قوله الناهی كذلك اسم فاعلدر نهی
ایدیچی دیمکدر ایکسی دخی نی کلمه سنک صفتدر امرک ونهیک
حأمور بها ومنهی عنها لینی ذکر ایتدیکی هر امر بالمعروف ونهی
منکره نعمیم وشامل اولسون ايجوندر) (الامر بكل معروف والناهی

عن كل منكر تقديره اولور حقيقة امر ونواهي جناب كبريادر
لكن اوامر ونواهي الهيدي مبلغ بغير عليه الصلاة والسلام
افتدمن اولمغله ملاسنه اسناد قبيلندن مجاز اولور قوله فلا احد
عبارتنه لابس به مشابه اولان لادر (قال في النحو خبر ما ولا
المشبهتين بابس في النفي والدخول على الجملة الاسمية هو المسند
بعد دخولهما عليه وخبرية ما ولا وكذا اسميتهما لغة حجازيه
واما بنو تميم لا يذهبون الى اعمالهما فلا يجعلون الخبر خبر الهمما
ولا لاسم اسم الهمما بل همما مبتدأ وخبر على ما كانا عليه قبل دخولهما
وعلى لغة الحجاز جاء التنزيل قال الله تعالى (ما هذا بشرا) (ما هن
امهاتهم) انتهى كذلك (لاريب فيه آيت كريمه سنده بعض قرآئنه
ريب رفعه قرآئت اولنوب لابس به مشابه اولان لادر ريب اسميدر
فيه خبريندر ديمشدر لكن اصل قرآئت فصله دركه لاني ايجون
اولان لادر ريب فتح اوزره مبنى محلا منصوب اسميدر (ايمدى
بومحمله لابس به مشابه اولان لادر احد بلا نون لفظا مرفوع
لانك اسميدر زير الاكلمه سى اسم فعل اولان لابس لفظنه مشابه اولان
لادر اسمى مرفوع اولور (قوله ابر نصبه خبريدر جمله سى جمله اسميه در
لغة حجازيه اوزره اعرابي بعوجه اوزره در اما بنو تميم لغتي اوزره لاعامل
دكلدر مجرد حرف نفيدر احد مبتدا در ابر مبتدات خبريدر
(نته كيم دره المضئ ديمش الفاء للعطف على الجملة ما قبلها ولا بمعنى
لبس واحد بالرفع اسمها وقد افاد العموم واما بالنصب خبر لاى
اصدق وان قرأت بالرفع فقد ابطلت عمل لافيكون خبر المبتداء
(معلوم اوله كه) (فلا احد كده سنده اولان فاتهقيه در فاك اقسامى
تفسير كشافده ميپندر كه فاء الفصيحه هي التي حذف عنها المعطوف
عليه مع كونه سببا للمعطوف من غير تقدير حرف شرط فان لم يحذف
مع كونه سببا لاسمى فاء النسب وان لم يكن محذوفا ولا المعطوف
عليه سببا لاسمى فاء التعقيب وان كان المعطوف عليه محذوفا لكن
المعطوف سببا لاسمى فاء التفرع به وان كان المعطوف عليه شرطا
يسمى جزائية سواء كان المعطوف عليه محذوفا او مذكورا (ايمدى
معلوم اوله كه بومحمله فاك مد خولى سابق الذكر لغة حجازيه

وياخود لغت بنى تميم مذهبي اوزره جمله اولدقه يعنى احد كلمه سى
لانك اسمى ابر خبرى اولوب جمله اولن وار على لغة حجازيه ياخود
لا كلمه سى عامل اولوبوب احد مبتدا ابر خبرى اولن اوزره على لغة
بنى تميم جمله اولن وار (يس بهر تقدير اشوايكى صورته اولان
جمله بروت سابقه دن (سيد الكونين) وياخود نبينا الامر الناهي
جمله سنه معطوف اولد قد فلا احد جمله سنده اولان فاء
تعقيبيه دركه معطوف عليه مذكور در وهم معطوفه سبب دكلدر
حاشية يضاويد (شيخ زاده عليه الرحمه سورة نسا ده ديمش كه
الفاء قد يكون للتعقيب والتعقيب على وجهين الاول ان يكون مضمون
ما بعد الفاء عقيب مضمون الجملة التي بعدها كالامام مرتبا على ما قبلها
في الزمان نحو قام زيد والثاني ان يكون المذكور بعدها كلاما مرتبا
على ما قبلها في الذكور كقوله تعالى (ادخلوا ابواب جهنم خالدين
فيها فليس منوى المنكبرين) (قال المصنفك فان قبل لم آرهذا اعنى
كرنه عليه الصلاة والسلام باراقول لا ولا نعم وما وجه الاختصاص
قنا انما اثر ذلك تا كيد المعنى السيادة وتقريرا لكونه امرا وناهيما
وثبينا لذلك لان من كان سيدا امرا ناهيا كان نفيه نفيا واثباتا
اذلو انقلاب احدهما على الاخر لكان ذلك يضعف في السيادة
والهمة لان ذلك يوهم انه يقدر على امضاء قوله وابقه على حاله
كما شاهد من رؤساء زماننا انتهى (احد كلمه سى بعض شراح اصلنده
وحد ايدى وار همزه به قلب اولدى (نته كيم اقت اصلنده وقت
ايدى ديمشدر (ابر اسم تفضيل در اصدق معناسنه در غير منصرفدر
علت منع صرف وزن فعل ايله وصفدر (بر كلمه سى بر قاح معنائه كاور
اولا اصدق معناسنه يقال برفلان في يمينه اى اصدق فيما حلف اى
لبس بكانت (ايكنجي احسان معناسنه كقوله تعالى (بر ايوانديه) اى
محسنا لهما (او چي خير معناسنه قوله تعالى (لن تناوا البر حتى
تنفقوا) در دنجي قبول معناسنه قولهم حجة مبرورة اى مقبولة و بمعنى
الصلاح يقال بالرجل اى صالح (قوله في قول بلا توين جار مع المجرور
ابر كلمه سنه متعلقدر (قوله لاحرف نفيدر لفظي مراد قولك مضاف
اليهيدر مصدره مفعولنه اضافي قبيلندندر (قولك فاعلى ضمير

منز و کدر قوله دیکدر قولان طرفی محذوف در که عند نفی الاشياء
تقدیرنده در (قوله منه جار مع المجرور ارفع لانه متعلق در منه ضمیری
سرور کائنات علیه الصلاة والسلام حضرت تریب نه راجع در قوله ولانعم
کله سی قول لفظنک مضاف الیهی اولان کله لا اوزرینه معطوف در
ای فی قول لانعم فی اثبات الاشياء او الایجاب تقدیرنده در (بعضی
لاء زائده در لا احد کله سنده اولان نفی تا کید ایچون در دیمش (ایمدی
قوله نبینا یدت سا بقده اولان محمد سید الیکونین عبارتنده محمد لفظ
شریفندن صفت اولدیغی صورتنده یا خود نیق اولی مبتدای محذوف
اولان هو ضمیرک خبری اولور سه (معنای عبارت یدت) اول سید
الکونین محمد علیه الصلاة والسلام آمر و ناهی پیغمبریمز در (یعنی
طرف حقندن خبر و یر غز در لا قولنده یعنی من طرف الله نفی ونهی
ایلدیکی قولنده ولانعم من طرف الله ایجاب و امر ایلدیکی قولنده
اندن صادق یعنی اصدق بر احد یوقدر خلاصه حق طرفندن
کرك او امر و کرك نواهی هر نه خبر و یر دیسه اندن ابر و اصدق
بر احد یوقدر یعنی سائر پیغمبرلر دخی خبر لرنده صادق لکن اول
سید الکونین اولان بزم پیغمبریمز کی اصدق و ابر بر احد یوقدر
دیمک اوله یا خود معنی اول سید الکونین آمر و ناهی اولان پیغمبر
افندیمز نفی ایلدیکی شیده (یعنی بر کره لا اولماز دیون نفی ونهی
ایلدیکی قولنده کذلک نعم دیوب قبول ایلدیکی قولنده اندن بار
واندن اصدق بر احد یوقدر انکیچون تخلف وتلون محالدر دیمک
دخی نمکندر (وفی البیت من البدیع الطباق بین الامر والناهی و بین
لا ونعم و مراعات التظیر بین نبینا و بین الامر والناهی والتکریر فی لا
* * * تخمیس * * *

ظاهر و شرع شریفک محلی خیرندن امان استه اولدر او خیر حصن بدن
کلام معجزی آثار صدق علم لدن) (نبینا الامر الناهی فلا احد
* ایر فی قول لانه ولانعم *

هو الحی مفاعیلن ب الذی فاعلن ترجی شفا مستفعلن عنه فعلن
لکل هو مفاعیلن ل من ال فاعلن احوال مق مستفعلن تحم فعلن
(هو الحیب الذی ترجی شفاعته) (لکل هول من ال احوال مقمحم)

قوله هو ضمیر منفصل مبنی محالدر فروع مبتدای الحیب خبریدر (حیب
محدثن مستقدر فعلیل بمعنی مفعول اولمغه محبوب دیمکدر انفالام
عهد خار جیدر ضمیر ادات قصر دن اولمغه ضمیر مرجعی اولان
پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندیمز حیبیت مقصور اولمش
اولور صفتک موصوفه قصری قیلندندر وقصر حقیقیدر ای
هو الحیب او هو حیب الله لا غره من الانبیاء علیهم السلام دیمک
اولور معلوم اوله که بو یتده اولان قصر حیبیت صفتی پیغمبریمز
علیه الصلاة والسلامه قصر در وقصر افرادی ایله قصر در که
کویا مخاطب اول صفت حیبیتی انبیای سائر ده دخی بوانور
اعتقادنده ایمش (پس بونقریر اوزره هو الحیب عبارتق قصر
افرادى اولور یعنی مخاطبده او یله اعتقاد اولمغه نظر ره قصر
افرادى اولوب قصر الصفة علی الموصوف بقصر الافرادى
قیلندندر اولور (ایمدی به محله هو الحیب دیمک ای لا حیب
الاهو دیمکدر) (کفوانا الله هو الرزاق ای لا رازق الاهو دیمک
اولور بو محاده اولان قصره تعریف و جباحی خانمده مذکور در
(الذی اسم موصولدر ترجی صیغه مجهول اوزره فعل مضارع در
رجاءندر امل امید معناسنه در) قوله شفاعته قائم مقام فاعلیدر خبره
مضافدر جمله ترجی اسم موصولک صله سیدر اسم موصول مع
صلته جمله سی حیب کله سک صفتدر شفاعت غیریدن غیرى
ایچون طلب عفو یا خود طاب فضل و عنایتدر شفاعته ضمیری
اسم موصوله راجعدر (شراح شفاعت حقنده دیمش که رالانی
صلی الله علیه وسلم شفاعات کثیره قال الله تعالى) (واسوف یعطیک
ربک فرضی) قبل هی ارجی آیه فی القرآن ولا یرضیه الا دخول
جمع امته الجنة) قال المصنفک ان الشفاعة نوعان شفاعت نعم
الخلق طرا و شفاعت مخصوصه نعم قوم دون قوم و جمع دون
جمع فأنوع الاول مرتبة حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم
وهو متفرد به لا مجال لغيره ان يحوم حواها) (والنوع الثانی لیسار
الحجاب الشفاعه) قوله لکل کله سنده لام ترجی فعلنه متعلقدر لام
عند معناسنه کلدیکی کی فی معناسنده دخی مستعملدر کل کله سی

كل افراد يدر كل مجموعي دكلار (زیرا مراد بر فرد قالمق اوزره
هر بر هواده ديمكدر) قانو الغظة كل قديكون افراديا اي كل
واحد وقديكون مجموعيا اي كلهم) نته كيم توضيحه كل رمان
ما كول عبارتنده كل لفظي كل افراد يدر جمع افراد رمان ما كولدر
ديك صحيح اولور اما كل رمان ما كول كلامي كل مجموعي صادق
دكلار زیرا رمانك مجموعي ما كول دكلار كه قشري دخی مجموعده
داخلدر بارك قبوغي بمن هول مصدر در) وبقولده هول بفتح الهاء
وسكون الواو قورق يقال حاله الشئ بهوله هول اذا افزعه ديمش
بومحمله هول هائل معانسه اسم فاعل در هول عظيم ديمكدر
زیرا توين تعظيم ايچوندر تعظيمي مفيد اولديغنه دليل من الاهوال
جمعي ذكر اولد يغير كه مصدر اولان هولك جمع در ديمش
زیرا مصدر جمع اولمقي نوع قصد اولدوقده در نه كونه ونه نوعه
مصيبت اولسه شفاعتي ما مولد ديمك اولور (شارح مصنفك
كوزل تفصيل ايدر) كما قال قوله لكل هول اي داهية عظيمة
وبلية قوية وفي توصيف الهول بكون من الاهوال تنبيه على زيادة
التعظيم ورمز خفي الى عظم الهول وفخامته حيث استحق ان يعد
فردا من الاهوال (قواه مقحم بفتح التاء اسم مفعول در هول كله سنك
صفت در) مقحم فيه ديمكدر كه حذف وايبصال قبيلندندر
كقوله تعالى (ذلك وعد غير مكذوب) وقول العرب المال مشترك
اي مشترك فيه ديمكدر (قال المصنفك الاقتحام الدخول في وسط الشئ
يقال اقتحم النهر اي ادخل نفسه فيه) كما قال شيخ زاده عليه الرحمة
يقال مقحم فيه اي بدخول فيه بعني لكل خطب يقع الانسان
(بعض شراح الاقتحام الدخول وقما يستعمل في الدخول في موضع
من شان الدخول ان يدخل فيه انما يستعمل في الدخول في المداخل
الضيقة والمواضع الجرجة (خلاصة معاني بيتي) بعض شراح
به وجهه تقريرا يمشي كه المعنى ان محمدا عليه الصلاة والسلام
هو الجيب المتصف بكونه مرجوا للشفاعة عند كل شدة من الشدائد
في الدنيا والآخرة فادخل فيها الانسان بما قدمت يداه وجنت
عليه (كذلك دهره صاحبي ديمكدر كه والمعنى ان النبي صلى الله

عليه وسلم حبيب الله تعالى الذي يرجى شفاعته عند الشدائد
الواردة على الانسان يوم القيمة في الحشر (قال عليه الصلاة
والسلام شفاعتي لاهل الذنوب من امتي وانزقي وانسرق على
رغم انف ابن الدرداء) (معاني عبارات بيت) اول سيد الكوين
ونبينا المحترم حبيبيت كند وبه مقصور اوليه بر محبوب الهيدر كه
انك شفاعتي اهو الدن هر مخاوف و بليات مدخول فيهاده رجا و اميد
اولور (خلاصة شفاعت و امدادي هر حالت مخمصة واضطرار
و وقوع مصائب و بلياته مرجو و ما مولد در) يغ دكلار كرك اهوال
و مصائب دينويه و كرك اخرويه جملة سنده محبر بيت آلهي حسيله
شفاعتي مقبول و بيدر يغدر ديمك اوله

دعي الى ال مفاعلة لاهوال فاعلن مستمسكو مستفعلن ن به فعلن
مستمسكو مستفعلن ن بحب فعلن ل غير من مستفعلن فصح فعلن
(دعي الى الله والمستمسكون به)
(مستمسكون بحبل غير منقصم)

قوله دعي يدعو دعاء و دعوة اذا طلب دعي فعل ماضى در دعوت ايتدي
ديمكدر تحمله فاعل ضميري حبيب اكرم و بني محترم عليه الصلاة
والسلام راجع در مفعولي تعميم ايچون محدوف در دعي كل احديا خود
دعي الخالق تقديرنده در (قوله الى الله جار مجرور دعي كله سنده مضاف
تقديريله متعلق در اي دعي الى معرفة الله اوالى طريق اطاعة الله
بومثلا و تقدير اولور) نته كيم بيمبر حق رسول مجتبي عليه الصلاة
والسلام افنديمن نص شريف قطعي اولان (ادع الى سبيل ربك
بالحكمة و الموعدة الحسنة و جادلهم بالتي هي احسن) آية كريمه سي
مقادير دعوت الى الحق حكمت ايله و وعظ و جدل ايله ما مور اولمدر
حتى بعض كبار محققين بوابه كريمه ده ادلة قويه دن اولان برهان
و خطابت و جدل اوج عدد ادلة عقليه اشارت واردر بالحكمة
قول شريف برهانه و الموعدة الحسنة خطابته و جادلهم جدله
ايما در ديمش بومقامك تفصيل و بيانه بو حقير برتقصير شو وجهه
اهتمام ايتسدر اولابرهان قضاياي يقينيه دن مركب اولان قياسدر
قضاياي يقينيه دن تعريفلري و تفصيلاتي منطوقه ميبندر محملند

استحضار اولتور تطویل مانحن فیہ مخدر بومحمد تعدادی
 کاندید که قضایای یقینیہ اولیات مشاہدات متواترات حدسیات
 مجریات قضایا قبساتہا معہادر (بیلردن مرکب اولان قیاسہ
 برهان دیرل یقین محض افادہ ایدر شائبہ شہہ وظندن میرادر
) ثانیاً خطا بتدر کہ مشہورات ومظنونات اولان قضایادن مرکب
 مشہورات اول قضایادر کہ خالق بدیندہ مشہور ومسلم اولوب هر کس
 مضبوطی اقرار واعتراف ایدر سلاقتل نفس بغير حق قبیح والعدل
 حسن کی وکشف العورة عند الناس قبیح ومذموم کی قضیہ لک
 مضبوطی هر کس اقرار و تصدیق ایدر مشہورات بودر کلدک مظنونات
 اول قضایادر کہ بحکم بہا العقل مع تجویز نقیضها تجویز امر جوحا ایلہ
 تعریف ایدر خطا و واعظانہ اقوالہری اکثر بومقوله دندر کہ
 خالق واعظ حسن ظن اوزرہ اولوب کذب اختیار ایتز مأمولہ ہرنہ
 وعظ ونصیحت ایدر سد تسلیم وقبول ایدر رد و انکار اول
 واعظک وعظ وکلامی حق اولق طرفی ترجیح ایدر لکن حق
 اولق طرفی دخی تجویز ایدر یعنی حق اولق احتمال دیرلر
 مظنوناندن اولور حق اکثر مسائل شرعیہ دخی مظنوناندن ملا
 امام اعظم رحمہ اللہ علیہک ذاہب اولدیغی مسائل علمیہ بزحق
 اولدیغی اعتقاد وقبول ایلدک امکله امور دینیہ مزہ عمل ایمکده یوز
 مع هذا اما انت اول مسائلہ قوی حق اولدیغی مظنوناندن لکن
 امام اعظم تابعیندندرو علوم عقلیہ و نقلیہ کمال وزہد وانقاسنہ
 بناء جہلک حسن لحن اولغہ کلامی ومذہبی قبول وحق بودر دبو
 اعتقاد وامام اعظمہ تقلید ایلدک لکن خطا اولق احتمالی واردر
 دیدیکمز مظنوناندن اولدیغنہ بناءدر (تمہ کیم مذہب شافعیہ
 خطا در حق اولق احتمالی واردیدیکمز کی شافعیہ دخی یونک عکسی
 اوزرہ در کہ شافعی اولایر مذہب شافعی حق خطا اولق احتمالی واردر
 دیرلر (ایمدی منطقہ بیان وتفصیل اولدیغی اوزرہ یوایکی نوع
 قضایادن کہ مشہور اتدن ودخی مظنوناندن مرکب اولان قیاسہ
 خطابت تسمیہ ایتد کلرینی مرحوم سجاد علی نشرطو انعدہ یازمشدر
 کہ (اما مقدمات الخطابة فيها الظنيات وهي مقدمات يحكم بها

العقل مع تجویز نقیضها تجویزاً مرجوحاً ومنها المشهورات وهي
 قضایا اعترف بها الجمهور لمصلحة عامة متعلق بنظام احوالهم
 مثل العدل حسن او بسبب رقة مثل مواساة الضعفاء مجوده
 او بسبب حجة مثل كشف العورة عند الناس مذموم والغرض
 من الخطابة ترغيب السامع فيما ينفعه من تهذيب الاخلاق او من
 امر الدين (اوجہی جدلدر کہ خصم عندندہ مسلم ومقبول اولان
 قضایادن مرکب اولان قیاسدر الزام خصم افادہ ایدر خصمک
 عندندہ دخی حق ومسلم اولغہ ملزم اولوب قبول ایدر محقق
 مشار الہایہ کریمہ جدل کلمہ بی معنای لغوی اعتبار یلہ منازعہ
 وجدال وجہ حسن ایلہ معناسنہ اولق اوزرہ مراد ایتش دیمک
 دخی ممکن در بومذکوراته متعلق (قال فی الاصول مواد الجمع ہی
 قضایا التي يتألف منها الحجة اعلم ان القضية باعتبار كونها جزء
 من الحجة يسمى مقدمة ومبتدأ فالحجة العقلية اما ان يكون مقدماتها
 قطعية يسمى برهانا عند الفلاسفة ودلائل المتكلمين لكن بمعنى
 الاخص لان الدليل بالمعنى الاعم يطلق على البرهان والخطابة
 وغيرها واما مقدماتها طينية او مشهورة يسمى خطابة عند
 الفلاسفة وامارة عند المتكلمين (ایمدی سید الانبیاء علیہ الصلاۃ
 والسلام افندیغی عباد الہنی طریق حق اولان ایمان واطاعتہ
 دعوت الیہ مأمورا وادقیرینی مبین اولان سالف الذکر آیہ کریمہ
 مسطور (بالحکمة قول شریف برهان) والموعظة الحسنة
 خطابة (وجاد لہم جدلہ اشارت اولق احتمال در دید کلرینک
 تفصیلی اشہو مذکورات اولہ واقعدہ قرآن کریم سالف البیان
 ادلہ عقلیہ دن دخی خالی اولدیغی جہتدن نہ کونہ معجزہ کبری
 اولدیغی بوندن قیاس اولنہ قرآن کریمہ سالف الذکر خطابتی
 (شرح مقاصدہ سعد العلامہ بوصورتہ تصریح ایدر کہ) حیث
 قال ان قوله تعالى (لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا حجة اقناعية
 والملازمة عادية على ما هو الاين بالخطايات اي الاقضية المنسوبة
 الى الخطابة وهي الادلة المؤلفة من مقدمات مقبولة او مظنونة
 او منهما فان العادة جارية بوجود التامع والتغالب عند تعدد الحاكم

ایمدی بوی تحریر اندن مراد حقیرانه مرناظم علیه الرحمه نک دخی
 الی الله الخ بنی ایلہ نبی آخر الزمان خاتم الانبیا پیغمبر ذیشان علیه
 الصلاة والسلام افندیمرک سالف الذکر (ادع الی سبیل ربک
 بالحکمة الخ) آیه کریمه سی منطوقه ادله عقلیه مذکورہ ایلہ
 دخی دعوتہ ما مور اولدیفنی ایما و اشارت اراده ایندیکنی شرح
 و بیان اولور (قوله فالمستسکون فاء شرط محذوفه جو ایدر
 مستسکون اسم فاعل جویدر مبتدا در حاله رفعی و اوایلہ در قوله به
 جار مع المجرور مستسکون به متعلقدر ضمیر صاحب سعادت علیه
 السلام راجع در تمسک یا تمسکدر تشبیه معانیستہ دخی کلور دیمش
 (مصرع ثانیه) اولان مستسکون کذلک اسم فاعلدر مبتداتک
 خبریدر مبتدا مع خبره شرط محذوفه جوابدر سؤال ایتمشدر مبتدا
 مستسکون کذلک خبر دخی (مستسکون اولدقدہ مبتدا خبرک
 عینی اولوب مفید اولماز جواب متعلقدری اعتبار ایلہ احدهما
 آخره مغایر در یعنی اولکی تمسک صاحب سعادت افندیمر در
 ایکنی تمسک جنبه تمسک در متعلق اعتبار ایلہ بینهما ده مغایرت
 ظاهر در دیمشدر شرط محذوفک تقریر و جزائی (اذ ادعی حضرة
 الرسول الی الله فالمستسکون به مستسکون بحبل غیر منقسم دیمک
 تقدیرنده در (بحبل جار مجرور مستسکون تانیہ متعلقدر حبل ایدر
) بعض شراح حبل لفظنده استعاره مصرعه وار در دیمش
 تقریری بویوجهله در که (ناظم علیه الرحمه کرداب مهالک
 ضلالتہ فالماش عباد اللهی ساحل فلاح ایمان و هدایتہ دعوت اتمک
 ایلہ مأمور اولان داعی الی الحق رحمة للعالمین علیه الصلاة والسلام
 افندیمری نجات و سلامته ایصالده جاء عمقه دوشمشدری کار سلامته
 اخراج ایدن حبل متبینه تشبیه ایدوب مشبیه اولان حبل لفظنی
 ذکر و شبه اولان سرور کائنات علیه الصلاة والسلام افندیمری
 مراد ایتمکله (ناظم علیه الرحمه استعاره مصرعه ایتمشدر) مصرع
 اول سباق کلام قرینہ استعاره اولور لکن ظاهر اولان بوی محله
 تشبیه بلیغ اولمقدرتہ کیم اذرة المضبته صاحبی بویوجهله تقریر
 ایدر (حبث قال وفيه تشبیه بلیغ حبث شبه المستسک بالنبی بالمتعلق

بحبل وثیق کامل فی التوثوق وحصول الاعتماد ورجاء الخلاص به
 تشبیها لمعقول بالمحسوس ویمثل الکلام الاستعاره المصرحة
 بان شبه الداعی بحبل وثیق یوصل به الی المقصود (وقوله غیر منقسم
 وشریح الاستعاره دیمشدر) قوله غیر منقسم غیر کلمه سی حبلک
 صغیدر منقسمه مضافدر غیر منقسم غیر منقطع دیمکدر حبل
 بوصفت ایلہ یعنی غیر منقسم صفتی ایلہ توصیفدن مرادی دین
 محمدینک الی يوم القيام منقطع اولیوب دوام و متانته اشارتدر
 (شارح مصنفک محصول معنای بنی بویوجهله تقریر ایتمکله
) قوله فالمستسکون ای اذا کان داعیا الی الله و مرشدا للخلايق
 اجمعین کان المنششون بذیلہ والملزمون بطريقه یتشبهون بحبل
 غیر منقطع و عقب الصفات السابقة بحديث الدعوة الی سبیل الله
 لان هذه الدعوة مؤکدة مفررة لها یرید من کان داعیا الی الحق
 فهو المستحق لان یكون سبدا علی الاطلاق فیجب ان یتقادواله
 و یتخلوا امره (معنای عبارت بیت) اول پیغمبر ذیشان نبی محترم خلق
 ایمان و اطاعت حقه دعوت ایلدی (امدی دعوتہ اجابت ایدوب اول
 نبی محترمه یا بشوب دامنہ تشبیه ایدنلر بر حبل متبینه یا بشدیلر که غیر
 منقطع در تمسک ایدنلر مهالکده فالماز ابدی نجات و سلامت بولور
 دیمک اوله وفی البیت من البدع التکریر و الاقتباس والاستعاره و ان تقسیم

* * تخمیس * *

* سوندی نقدهدایتله نیجه کاسه تهی *

* غریق بحر کنه اهل حیرت و ولهی *

* چه ضلالتہ دوشمش بود کلور و سبهی *

* دخی الی الله والمستسکون به *

* مستسکون بحبل غیر منقسم *

فاق النبي مستفعلن بین فی فاعلن خلق وفی مستفعلن خلق فعلن
 ولم یبدأ فاعلن نوه فی فاعلن علم ولا مستفعلن کرم فعلن
 (فاق النبیین فی خلق وفی خلق) (ولم یدانوه فی علم ولا کرم)

قوله فاق فوقدندرا علالی قال کییدر یقال فاقه وفاق علیه اذ اذاد علیه
 من شیء دیمشدر (بعض شراح لفته فائق عالی دیمکدر دیدی) فاق

فعل ما ضير تحتد فاعل ضمير بيغمبر عليه الصلاة والسلام
 راجع در (قوله النبيين نبينك جعيدر لام استغراق ايجوندري قال
 فاق الرجل اقرانه اذا علاه بالفضائل والشرف ديمشدر النبيين
 فاق نك مفعول برفعل مع فاعله جملة سني استنبافيد در (قوله في خلق
 فاق به متعلق بخلق بفتح الخا خلقت ظاهره در ما بعدى قرينه در كه
 مراد خلقت ظاهره اوله زيرا خلقت عامدر خلقت ظاهره وباطنه
 عام وشاملدر خلق ثاقى ايله مراد خلقت باطنه در (شرح الخلق
 بالفتح الصورة وبالضم السيرة كما يقال من قبح خلقه ساء خلقه ديمشدر
 (بعض شرح المراد بالخلق حسن الصورة من تناسب الاعضاء
 والالوان والاشكال وبالخلق حسن السيرة من العلم والعمل والحكمة
 والشفقة وغيرها من محاسن الاخلاق وقيل المراد من الاول الكمالات
 الظاهرة المحسوسة وبالثاني الكمالات الباطنة الغير المحسوسة
 بيغمبر عليه الصلاة والسلام افندي بمن خلقت وهيتد واعتدال
 وتناسب اعضا وسائر محسناته اكل الناس اولديغنيك تفصيلي
 شمائل شريفه در (روى عن جابر بن سمره انه قال رايت رسول الله
 صلى الله عليه وسلم في ليلة اضحيان وعليه حلة حراء فجعلت النظر الى
 وجهه والى القصر فهو احسن في عيني من القمر (عن عايشه رضى الله
 عنها قالت وقعت الابر من يدي ذات ليلة فدخل النبي عليه السلام
 فوجدتها من ضوء وجهه الكريم (قوله وفي خلق بضم الخاء جار مع
 الجرور كذلك فاق فعلته متعلق در (في خلق كله سني في خلق
 اوزرينه معطوف اولوب محاسن ظاهره محاسن باطنه نك آيات و
 علاماندر اولديغني بناء بيغمبر عليه الصلاة والسلام افندي بمن كمالات
 ظاهره وكمالات باطنه ده جميع انبياء عظامه فائق اولديغني بيان
 اولور (نته كيم روايت اولمشكه (ان رجلا سئل عاليا رضى الله عنه
 عن خلق رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال كيف اقدر ان اصف لك
 ما استعظمه الله تعالى من خلقه حيث يقول (وانك لعلى خلق عظيم)
 كذلك اخلاق كريمة فخر كائنات عليه الصلاة والسلامه (بعض
 شرح يازمشدر كه (عن انس رضى الله عنه انه قال لما قدم رسول الله
 عليه الصلاة والسلام المدينة اخذ ابو طلحة رضى الله عنه يسدي

فانطلق بي الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله ان
 انسا غلام كبس فليخدمك فخدمته في الخضر والسفر فوالله
 ما قال لي شئ صنعته لم صنعت هذا هكذا ولا شئ لم اصنعه
 لم لم تصنع هذا هكذا فعلم ان بجنه وبركته عليه الصلاة والسلام
 وصرف همته الى انس وهو وصي حين سل اليه حفظ الله انسا
 ان يصدر عنه شئ يكره رسول الله صلى الله عليه وسلم (وكذا روى
 عن انس كان رسول الله صلى الله عليه وسلم احسن خلقا (وعن
 عايشة رضى الله عنها قالت ما كان احسن خلقا من رسول الله
 صلى الله عليه وسلم مادعا احد من اصحابه ولا من اهل الا قال
 ليك فلذلك انزل الله تعالى (وانك لعلى خلق عظيم) وكذلك
 روايت اولمشكه كان صلى الله عليه وسلم لا يغضب لنفسه بل
 يغضب اذا انتهكت حرمت الله وكان اكثر الناس تواضعا يقضي
 حاجة اهله ويخفض جناحا للضعفة ويجالس الفقرا ويواكل
 المساكين وكان اكر دعاءه (اللهم احبني مسكينا وامتنى مسكينا
 واحشرنى في زمرة المساكين) وما سئل شئ قط قال لا وكان
 اشد حياء من العذراء في خدرها انتهى (قوله ولم يدانوه فعل
 مضارع جمع مذ كر در لم يقر به ديمكدر مفاعله بايندن مدانية
 مصدرندن مشتقدر مدانية مقاربه معنائه در (نته كيم
 آيت كريمه ده (دنا فتلى) اى قرب ايله مفسر در يدانوه فعلتك
 فاعلى تحتد نبين كلمة سنه راجع ضمير در يدانوه ده اولان ضمير
 بارز فعلك مفعول برفعل ضمير صاحب سعادت افندي بمن راجع در
 (درة المضئيه صاحبي ديمشكه ولما كان فيه توهم قرب مرتبتهم
 الى مرتبته عليه الصلاة والسلام كما يوهمه (قوله فاق رفعه بقوله
 ولم يدانوه في علم ولا كرم اى لم يقار به في شئ من الاخلاق الظاهرة
 والباطنة التي من جلتها العلم والكرم (قوله في علم جرابه في خلق
 اوزرينه معطوف در كذلك في كرم دخي بويله در تنوين ايكسندره
 دخي تعظيم ايجوندري حقيقت حال خواجه كائنات عليه الصلاة
 وافضل التحيات افندي بمن علوم اولين وآخري عالم خصوصاً
 علم لدن سلطاني ديد كلري وصف شريفارنده مسلدر (ناظم عليه

الرجاء (بيغسبريمز عليه السلامك شرف الانبياء او اديغنه دليل
مقامنده ولم يدانوه في علم ديمشدر (زيرا غير يلرده اولان صفاتك
اشرفي ايله متصف اولان ذات (بهر حال اول غير يلردن اشرف
اولور صفت علمدن اشرف صفت اولديغنه علما اتفاق ايتمشلر
بوصفت اشرفده اكا تقر به دخي قادر اولينلر اوزرينه اشرفيني
نه رتبه ده اولور بوندن قياس اولنور (تته كيم مصنفك ديمش
ولسا كان ههنا مظنة ان يقال اذا كان مرتبة اعلى من مراتبهم
فرتبهم هل هي قريبة بدرجته ام لا اجاب بنفي القرب بقوله
ولم يدانوه تذييه اعلى عظم التفاوت وتباين الدرجات (علمك اشرف
اشيا اولديغني امام رازي شريه بيان ايتمش كه (ان العلم اشرف شئ
من الاشياء التي يصير سببا للفضل على الغير ولو كان اشرف منه
لفضل الله تعالى بذلك آدم عليه السلام على الملكة حين قالوا
(انجمل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء) انتهى (معلوم اوله كه
كرم دخي اشرفيته ده علماء قريب اولمغله صفت كرمك ذكرى
اختيار اولندي (شراح قصيده دن حسن الحنفى رحمه الله به وجهله
تحقيق مقام مدحده سوال وجواب ايدر كه (فان قلت لم خص
للساطم صفتي العلم والكرم من بين سائر الصفات) قلت لما كان
المقام مقام تفوق على سائر الانبياء وذلك التفوق كما هو في النبوة
والنبوة انما تتم وتكمل بكمال الاستفاضة والافاضة وكما لهما انما يتم
ويكمل بكمال صفتي العلم والكرم اقتضى المقام نفي قرب النبيين منه
في تلك الصفتين فضلا عن ان يساويه احد منهم فيما اذا فاقهم
فيهما فقد فاقهم في سائر الصفات لكونهما اى الصفات الحميدة
واسامي الدعوت الكمالية انتهى (خلاصة مأل مدايحه شيخ زاده
عليه الرحه بووجهله حسن ختامه موفق اولمشدر كه كما قال
(واما بيان خلقه وخلقته وعلمه وكرمه فدشير اليه في بعض الايات
وورد في الاخبار الثابتة من النقات والاصل في جميع ذلك قوله تعالى
(وعلمك ما لم تكن تعلم وكان فضل الله عليك عظيما) وتوضيحه
(ان الله تعالى فضل الانبياء بعضهم على بعض فاعطى لكل نبي
فضلا ثم جمع الفضل كله وزاد عليه حتى صار فضلا عظيما فاعطاه

نبينا وقال (وكان فضل الله عليك عظيما) ثم ابقى الى حسن خلقه
وجمال طبعه بقوله تعالى (والضحى والليلة اذا سجد) حيث
اشعر الضحى من وجهه صلى الله عليه وسلم (والليل من صدغه
الزكى) واقسم بها (وكفاك شاهدا قوله عليه السلام (انا املح)
وحسبك في عظمة خلقه قوله تعالى (وانك اعلى خلق عظيم) ودليل
على انه من الجميع اعلم قوله تعالى (وعلمك ما لم تكن تعلم) وزيادة
شرفه (الم نشرح لك صدرك) وناهبك في كونه اكرم من ارباب
الجرد والكرم قوله (انا اكرم ولد آدم) صلى الله تعالى عليه وسلم
في كل وقت وحين انتهى (معناى عبارت بيت) اول سيد الانبياء
اولان بيغسبر عايشان جميع انبيايه خلقت جليله سنده كه حسن
صورت وتناسب اعضاء واحسن اشكال وتمام ملاحات اوزره
خلق اولمغله كذلك حسن خلق وطيب عرق ومحاسن اخلاقه
وحسن سيرته فائق وعالى اولدى وانلر (يعنى انبياء عظام اول
عالى حضرت علم وكرمه ياقله شه مديلر مساوى اولمق نرده قالدى
چونكه شرف ذات اشرف صفات ايله رتبه اوصافه تابع اولمغله
اشرف جميع صفات اولان علم وكرم ايله اوصافى بررتبه ده كه انبياء
عظام عليهم السلام اول رتبه اوصافه تقرب دخي ايده مدكلى
صورتده سائر انبيايه نسبت شرف ذات عليه سنك اشرفيني بررتبه ده
اولمش اولور كه سائر اول رتبه شرف ذاته تقرب دخي ايده منزل
(خلاصه انبياء عظامه ايكى وجهله فائق وعالى در برى خلقا وخلقاً
وبرى اشرف صفات ايله اوصافا لكن بررتبه اوصافكه سائر انبياء
كرام اول رتبه نائل اولمق دكل تقرب دخي ايده منزل مألنده اوله
(وفي البيت من البديع الجاس المحرف ومراعاة الظير والتقسيم والمقابلة

* * * تخميس * *

* طوغوب او شمس هدى اجدى معرفت افقن *

* آلوب تسابق ايله هر فضائلك طرفن *

* رداى عزت حق زين نور ايدوب عنقن *

* فاق النبيين في خلق وفي خلق *

* ولم يدانوه في علم ولا كرم *

وكلهم مفاعلتين من رسو فاعلتين ل الله مل مستفعلن تمس فعلن
 غرافا من ال مستفعلن بحر او فاعلتين رشفا من ال مستفعلن ديم فعلن
 (وكلهم من رسول الله ملتمس) (غرافا من البحر اور رشفا من ال ديم)
 واو عاطفة در كل كل افراد بدر دینور سه كل واحد من الانبياء ديمكدر
 وا كر كل مجزعي اولور سه مجموع الانبياء من حيث المجموع ديمك
 اولور (كل لفظا مرفوع مبتدا در جمع ضميرنه مضاف در ضمير بيت
 سابقه ندين كله سه را جعفر ملتمس مبتدا لك خبر بدر مبتدا مع خبره
 جهه سي استينافيه در يا خود كات محذوفه متعلق اولوب فاق
 فعلتك فاعلتين يا خود مفعولان حاندر يا جمله سابقه اوزرينه
 معطوف در (من رسول الله مؤخر ملتمس كله سه متعلق در قصر ايچون
 تقديم اولتمس در اي منه عليه السلام لامن غيره ديمكدر (رسول
 فعل ملتمس مفعول در مرسل معناه سه ارسل دندر رسول ازال كتاب ايله
 بعث اولتان ذات عاليقدر در لفظه جلال رسولاك مضاف اليه بدر
 غرافا وقوله رشفا ملتمس كله سنك مفعول بدر ملتمس كله سي مبتدا
 اولان كلهم لفظنك خبري اولد بغيره بناء مبتداه اسم فاعل خبر
 اولمغه استاد ايتديكسه بناء عامل اولتمس در التماس بومحمله لغت
 معنسي اولان مطلقا طلب معناسندر معنای اصطلاحی مراد
 دكلدر (زیرا اصطلاحه التماس منساوی الرتب اولان ذوات
 بينده كي طلبدر بغير عزم عليه الصلاة والسلام سلطان المرسلين
 اولديغي بي ايتا بدر (غرافا بانفتح مصدر در غرف الماء يغرفه اذا
 اخذ بيده (قرأ ابو عمر وقوله تعالى (الامن اغترف غرفة) بالفتح
 (والباقون من القراء قرؤا بالضم نقل اولتمسدر (بومحمله غرافا
 من البحر غابت قلندن وجزئي اولمقدن كايه در (نته كيم تركيده
 در يادن قطره ديور (شارح شيخ زاده يقال غرف الماء بيده واغترف
 منه اي اخذه ملاء كفه غرافا ديمش (قوله من البحر كله سي غرافا لفظنه
 متعلق در (لكن مصرع اولده مذكور اولان رسول كله سندن بدل
 اولق مرجع ملتمس كله سنك مفعولي اولق دخی محتملدر (قوله
 اور رشفا رشف مصدر در رشف الماء يرشفه بالضم اذا مصه ديمش
 (يعني تركيده اتمك معناسنه اولان مصدر در (بعضيل اغرافا

صوامغه ديور ديمش غرف اوزرينه معطوف در (او كله مانعة
 الخاودر جعفره عناد يوقدر منع بوايكب سندن خالي اولمقددر
 (من ال ديم بكسر الدال كل نعم دائم ديمش لرجار مع البحر ور رشفا كله سه
 متعلق در ديم نعم وزنده در ديم بكسر الدال الممدوده ديمه لك جعفر
 ديمه كيجه وكوند اتصال اوزره بارنده اولان مقرر در (خلاصه
 شيخ زاده عليه الرحمه محصول معنای بيتي افاده ده ديمكه قوله
 غرافا اور رشفا اما مفعول ملتمس والالف واللام في البحر والدي بدل
 من المضاف اليه اي من بحر و هموسيره و قلبه و باطنه ومن ديمه اي
 افاضته فيكون معناه انهم ملتمسون في كل امر و اما حالان بمعنى اسم
 الفاعل اي غرافا اورا سنان اي ملتمسين منه المطالب والمقاصد
 في كل حال كونه الملمين او كالملمين (وقوله من البحر يجوز
 ان يكون بدلا من قوله من رسول الله فيكون هو البحر للعلوم والديم
 القياضة ومن شأنه الافاضة ومن الانبياء الاستفاضة عنه عليه السلام
 (وبعض شراح بوجهه معنى ويرشكه (حيث قال ان جميع النبيين
 غار فون من بحر علمه الزاخر راشفون من ثدي سحاب فضله الماطر
 شيئا قليلا بالنسبة الى كماله ومقاماته وان كان ذلك بالنسبة اليهم امرا
 عظيما وخيرا كثيرا فان غرف الغارف ورشف الرشف بالنسبة الى
 البحر والديم شيء قليل وان كان ما يرشف ويغرف في حد ذاته او
 بالسطر الى الغارف والرشف كثيرا عظيما هذا ان جعلت البحر والديم
 عبارة عنه صلى الله عليه وسلم ويكون التعبير عن اخذ بعض بالغرف
 من البحر وعن اخذ بعض بالرشف من ال ديم (امارة المضية صاحبي
 بوجهه تفصيل معنى ايدركه لما اراد الله تعالى خلق العالم خلق
 روح محمد صلى الله عليه وسلم اولاس نور جاله الاحدى كما قال
 عليه السلام اول ما خلق الله روي وقال ان الله والمؤمنون مني ثم
 نظر اليه نظر المحبة فمرك ذلك النور حياة من الله تعالى فقطرت
 منه قطرات فنخلق منها ارواح الانبياء ثم خلق من نور ارواح
 الانبياء ارواح الاولياء ثم منها ارواح المزمين ثم منها ارواح عصاة
 المؤمنين الخ فاذا عرفت هذا فنقول معنى قوله وكلهم من رسول الله
 ملتمس انهم ملتمسون من بحر وجوده الموجود ومن قبض جوده

الكمال والجود لانه عليه السلام اصل الوجود الظاهر والباطن
والجود باسره محتاج اليه عليه السلام في الوجود والكمال فوجود
الاشياء وكما لا نهى بعد وجوده وكاله كانه رفة من البحر او قطرة
من المطر كما قال (غرقا من البحر اور شفا من اليم انتهى فقير ضعيف
(يوريت لطيف معجزه پيرانك معاني غامضة سنده ملاحظه
عاجزانه م بودر كه اولان من البحر ومن اليم عبارتي نرند اولان انف
لام مضاعف اليمدن عوض اولغله من بحره ومن كرمه ديمكر
ضمير بيغمير افنديمره راجع در بحر لفظ نده استعاره مصرحه واردر
تفصيلي بو وجهله در كه (ناظم عليه الرحمه صاحب سعادت
عليه الصلاة والتحيه افنديمرك معرفة الله اولان علم وكالني
ظاهرا زخار عظيم وبي بيان اولمقده بحره تشبيه ايلدي مشبهه
اولان بحري ذكر ايلدي مشبه اولان علم ومعارف آلهيد رسول الله
مراد ايلدي كذلك ديم لفظ نده دخی استعاره مصرحه واردر
(يعني ناظم ذات سلطان كائنات عليه الصلاة والسلام افنديمرك
هادي امت وعالمه عين رجت اولغله فيض كرمي جله يه دائما
ساري وواصل اولمقده اول كرم رسول الله روي ارضه وما فيه ايه
باعث قوام وحيات اولان امطار متصله به تشبيه ايلدي مشبهه
اولان ديم لفظي كه امطار در ذكر ايدوب مشبه اولان كرم رسول الله
مراد ايتكله ديم لفظ نده دخی استعاره مصرحه متحقق اولور
بيت اولده ذكر وتصريح اولانان في علم وفي كرم ايلد مراد بحر كي
اولان علم رسول الله وامطار متصله كي اولان كرم رسول الله
اولديغي بو استعاره مصرحه لرضنا تفسير وبيان مقامنده در
تفصيلي بو وجهله در كه بيت اولده ولميد انوه في علم ديمش ايدى
يعني انبياء كرام علمه ايتكله مساوي اولمق دكل كه مساواته يقين
دخی اوله مديلر ديدى بو كلامي بيان وتفسيره محتاج اولغله اشو
بيت جليل معجز اداده (وكلهم من رسول الله الخ) ايله (ناظم عليه
الرحمه بو وجهله بيان ايدر كه انبياء كرامده اولان علم ومعرفة الله
جمله سى علوم ومعارف محمدية دن طيلري ايله كندولر واصل
اولمدر لكن علم محمدية نسبت اول علوم محمدية دن كندولر

واصل اولوب نائل اولدقلى بحردن قطره در مع هذا اول قطره
ديدنكمز علم ومعرفة انبيائك ذاتلري مفتضا سنده مرتبه كلي
وعظيم وكثير اولديغي ظاهر در (ايمدى علوم انبيا علم محمدى به
نسبت بو رتبه لده بحردن قطره اولمقده بيغمير عليه الصلاة
والسلامه سائر انبياء علمه نيجه قريب اولور (ولميد انوه في علم) كلامي
حق وصحيح اولديغي ظاهر اولور (كذلك ولميد انوه في كرم
كلامك) اور شفا من اليم (قولى بيان وتفسير اولديغي تفصيل
مذ كوره قياس اوله بوايكي كلمه اولان استعاره لرك قريب سى
انبياء عظامك حقيقه بحردن غرف وديمدن رشف طلب ايتديلر
ديك مراد اولديغي قرينة ظاهره در كه بحردن مراد علم ومعرفة
رسول الله ونيم ايله مراد كرم وفيض محمد ديدر بو خسد حقيقه
معهود بحر ومعهود امطار مراد اولديغي ظاهر در (غرف رشف
كلامى شئ جزئى دن كليه در زيرا براوج صوي مص ورشفه امر
جزئى اولمق لازم كلور (الكناية لفظ اريد به لازم معناه تعريفى
هر برينه صادق اولور (ايمدى بيت سابقه ربط معنى مناسبته
(معنای بيت) ديمك اولور كه انبياء عظام رسالت پناه عليه الصلاة
والسلام افنديمره (ولميد انوه في العلم والكرم يعني علم ومعرفة الله
وكرمده متساوي اولمق دكل تقرب دخی ايدى مديلر (پس طلب
معرفة الله مطلب اصلي اولغله وكلهم من رسول الله يعني
جمله انبياء كرام رسول الله يمدن يعني بحر علم ومعرفة آلهيد سندن
براوج صووديم كرم وفيض دن مص طلب ايدرار يعني انبياء عظامك
معارف آلهيه علم وكاللري ذاتلري كي عظيم وكلي اولديغي
ظاهر كذلك ترقى طلبلري دخی استعدادلرينه نظرا اوفروا كدر در
لكن بيغمير عليه الصلاة والسلامك معرفة الله اولان علم وكاله
نسبت بحردن براوج صووعني امر جزئى وباران متماديدن مص
ورشف مرتبه سى امر قليل وجزئى در (ايمدى صاحب سعادت
عليه الصلاة والسلام افنديمرك مقصود اصلي اولان معرفة الله كي
علم وكال ومعارف آلهيه سنى وار قياس ايله نه رتبه لده اولمق
اقتضا ايدر (وفي البيت من البديع المصروع الثاني اما على الاستعاره

اوالتشیه بخذف اداته فتأمل (محصول معنای عبارت بیت)
كل النبیین یطلبون من بحر علمه غرقا من البحر وملتسون
من كرمه رشقا من الیمیم دیمكدر

* * تخمیس * *

* محیط معرفه الله اولوب او معجزه کو *

* ملائک ایله نبیلر ایدنجه غوصه غلو *

* عجمی آقسه لر اول صویه سبل وش هرسو *

* و دك لهم من رسول الله ملتس *

* غرقا من البحر اورشقا من الیمیم *

ووافقوا مناعلین نادی فعلن عند حد مفاعلین دهم فعلن
من نقطه ال مستفعلن علم اوفاعلین من شکلة ال مستفعلن حکم فعلن
(ووافقون لديه عند حدهم) (من نقطه العلم او من شکلة الحکم)
(بویبتک زحاف حشونه عارض اولمشدر یعنی خبن علنی مصراع
اواده و عند حده عبارتته عارض اولمغه مستفعلن ایکن مفاعلین
اولمشدر تفصیلی مقدمه مذکور در ووافقون واولمغه در ووافقون
اسم فاعل جمع مذکر در قرار فی المكان معناسنه در لازم و متعدی
استعمال اولور ووقف الدابة دیرل تحتند ضمیر ندین کله سنه راجع در
(ووافقون ملتس اوزرینه معطوف در معطوف علیه باعتبار المعنی
جمع اولمغه عطف صحیح اولور) یاخود ووافقون محذوف مبتدائک
خبر بدرهم ووافقون دیمکدر مبتداع خبره جمله سی سالف الذکر
ملتس کله سنک تحتند ندین لفظنه راجع ضمیر دن حالدر) بوا احتمال
مرجح بر که بویبتی بیت سابق ایله مزج ایتمکله معنی ثابت لطیف
اولور کاسیجی (ووافقون کله سی اطلاع معناسنه اولان وقوفدن
دخی کلور) قوله لدیه لدی ظرف در ظروف مکاتیه دن عند معناسنه در
لازم الاضافه در) کما قال مولانا جامی ومن الظروف المبنیه لدی بالانف
المقصورة وهو معنی عند والفرق انه یقال المال عند ذید فیما یحضر
عنده وفیما فی خزائنه وان کان غایبا عنه ولا یقال المال لدی زید الا فیما
یحضره عنده وحکمها نه بحر بها الاضافة (بومقامه لدی سکون
اوزره مبنی محلا منصوب ووافقون کله سنک ظرف در ضمیر مبنی محلا

مجرور مضاف الیه در لکن بومحمله بر مضاف الیه محذوف در لدی
حقیقته اول محذوفه مضاف در تقدیری واقفون لدی حضرته
او مرتبه او حضوره دیمکدر دیمشدر) بومحمله شارح مصنفک
تحقیق ایدر که (فان قلت کل من عند ومن لدی مشترک فی کونهما
ظرفا فیلزم ههنا کون الفعل الواحد وهو الوقوف مظهروفا لمکانین
فهو محال فواجهه قلنا ممنوع فان الثاني یعنی الاول (کقولهم
زید یصلی حول المحراب عند الاسطوانة علی ان الکلام مجاز
عن عدم وصول سائر الانبیاء الی مراتبه صلی الله علیه وسلم کن
ییس ویحوم حومة جماعة لا تستطیعون ان یقر بواضه یجلا لته
کالسلاطین ومن حواهم من الامراء والخدمة والحاصل ان مبنی
الکلام علی تشبیه هذه الحالة بتک الحالة دیمشدر) كذلك بعض
شراح دیمش (فان قلت قد منع النجاة عمل عامل واحد فی النظر فین
من جنس واحد بغير عاطف فواجهه ههنا (قلت وجهه ان یکون
الثانی بدلا من الاول او بیانا لاله کایقال صلیت حول المنبر عند
الاسطوانة والعمل فی البذل والمبدل منه جائز تأمل) قوله عند
ظرف در ظروف مکاتیه دن لدی کله سنک بدلدی دیمشدر لکن حقیقته
ینه ووافقون کله سنک ظرف در عند ما بعدنده اولان حد کله سنه
مضافدر) قوله حدهم حد لغته منع معناسنه و مجرملر ایجاب ایدن
جزا معناسنه در مثلا ضرب کبی وقطع ید وقصاص وغیرها
من حدود الله كذلك حد یف وسکینک کسکین اوله سی كذلك
حد الشیء غایته معناسنه كذلك مقام ورتبه ومرتبه معناسنه در
(ایددی بومحمله مقام ورتبه معناسنه در یعنی ندین کند ورتبه
واعتبار لری حدنده حضور سلطان انبیا علیه الصلاة والسلامه
طوروب توقف وقرار ایدرل دیمکدر) قال درة المضئ و حد الشیء
ذهایته ونمایته وطرفه و حد الدار ماسمت به عن غیرها و یقال فلان
تجاوز عن حده ای عن مرتبه ومرتبه وهذا المعنی مراده ههنا لان
الحد کما یکون فی الاعیان یکون فی المعانی والمراد به ههنا حد الکمال
کما یدل علیه ما بعده والظرف مجاز عن المرتبة والکمال والنضل
انتهی) نته کیم لسان ترکیده فلان کیمسه هیچ حدی باز دیرل یعنی

کند و ترتیب و مقداری نه در بیلوب اولیاء حرکت ایتزرتبده عالییه
صاحبک وضع و حرکتی کی وضع و حرکت ایدر دیرل حد کله سی ندین
لفظنه راجع جمع ضمیر نه مضافدر (قوله من نقطه جار مجرور کائن
کله سنه متعلق اولوب من بیانیه اولفله حد کله سنی بیان اولور
(کیقال مولانا جامی من یجئ للتبیین ای لایظهار المقصود من امر
مبهم وعلا منه صحة وضع الموصول فی موضعه کقوله تعالی
(فاجتنبوا الرجس من الاوثان) فانک لو قلت فاجتنبوا الرجس الذی
هو الوثن لاستقام المعنی (یاخود جار مجرور کائنات محذوفه متعلق
حددن حالدر صفت دخی اولیق جائزدر من نقطه کائنات کله سنه
متعلقدر حدی بیاندر نقطه کله سی من نقطه الکتاب اذا وضع
نقطه علی حروفه دیمش (بعض شراح نقطه حاصل معناسیدر که
همان نقطه دیمشدر دیمش نقطه علم حکمتیه اعراضدن اولان
جسم تعلیمیک اجزاسندن اولان خصلک نهاییتیدر لکن بمحمله
مراد حروفانه وضع اولان مشهور و معروف نقطه در (قوله وشکله
الحکم شکله حروفات کابه وضع اولان اعراب و حرکه اولدیغنه
(شراح شیخ زاده تصریح ایدر که الشکله بالفتح فعله من شکله
الکتاب قیده بالاعراب دیمش (بومحمله بر آخر معنی بوجهله خاطره
کلور که من نقطه العلم عبارتند اولان علم کله سنه علمدن مراد
کایدر که کاب سبب تحصیل علم اولدیغنه نظر اسبیت و مسبیت
علاقه سیله مجاز اولور (نته کیم شراح المقطه نقطه الکتاب اذا وضع
دیمشدر کذلک شراح من حد هم عبارتند حرف جر اولان من
کله سی کائن محذوفه متعلق حد کله سنی بیاندر دید کلری اوزره
دیمش اولور که انبیاء عظامک رتبه جالیله لری رتبه رسول الله
نسبت کابدن نقطه در یعنی کابدن نقطه دیمش خلقک دریادن
قطره دید کلری کی امر جزیدر دیمش مراد اولور واقعا کاب که
بقدر حروف و حرکات و نقاطدن مجموع بر مجلد کل مجموعیدر اکا
نسبت نقطه نه قدر شیء جزئی و قلیل المقدار اولدیغنی ظاهر در
(ناظم عن لفظی ذکر ایدوب سببیت و مسببیت علاقہ سیله مجازا کاب
مراد ایدوب کابه نسبت نقطه ک حد و مقداری نه رتبه ده اولدیغنی

وارقباس ایله دیمش مراد ایدر رتبه الله (قوله من شکله الحکم دخی
یو که قباس اولنه یعنی حرکه حروف معناسنه اولان شکله لفظی
ناظمک حکم کله سنه اضافتی قرینه در که حکم لفظنده کتب
الحکم دیمش مراد اوله مجاز حذف اولوب (پس حد انبیاء عظام
رتبه رسول الله صلی الله علیه وسلم نسبت کتب حکمدن
حرکه در یعنی کتب حکمیانه نسبت حرکه ک قدر وحد و مقداری
نه مرتبه جزئی در رتبه قدر وحد انبیاء عظام دخی رتبه رسول الله
علیه الصلاة والسلامه نسبت ایله اولیه در دیمش اوله (ایمدی محصول
معنای عبارت یت) انبیاء عظام حضور سلطان کائناتند کند وحد
رتبه و مقام نرنده طوررل الکره حدی کابدن نقطه و کتب حکمدن
اعرابدر (یعنی الکره رتبه و مقام وحدلی رتبه والای رسول الله
نسبتله اشکال کابدن مجموع و عبارت اولان کابدن نقطه و کتب
حکمدن حرکه قدر در دیمش معناسنی مراد ایدر (پس انبیاء عظام
صلوات الله علی نبیاه و علیهم حضرتک رتبه و مقام لری ذاتلری
حسیله عالی ایکن رتبه رسول الله الکره نسبتله نه رتبه درده عالی
و اعلی الاعالی اولیق اقتضا ایدر (خصوصا ناظمک العلم عبارتند
اولان الف لام استغراق ایچون اولدیغنه جمع کتبیه صادق اولور
لکن استغراق عرفی مراد اولفله کتب اسلامیه اراد سیله کمال
کرت و وفرتی مفید اولور (ایمدی بوقدر کاب ایله نقطه و حرکه کی
قصور و نسبتدن قیت قیت اعلا مرآتیده نه رتبه لری ظاهر اولور
(کتاب مکتوب معناسنه اولدیغنی محمله مصر حدر (اشبوشرح
و تقریر و واقفون یت سابقه عطف اولدیغنی صورتند در اما
و واقفون یت سابقه اولان ملتسون کله سنک نبینه راجع
ضمیرندن حال اولیق احتمالیله معنی دیمش اولور که انبیاء عظام جمله سی
رسول اکرمدن استعداد لری مقداری علم و معرفه اللهدن عرفا
من البحر امر جزئی طلب ایدر رسول اکرمک حضور معنویسنده
هر بری علی حد هم و رتبه هم طوروب واقفون اولدیغنی حالده که
رتبه مقام سلطان انبیایه نسبت الکره رتبه لری کابدن نقطه
و کتب حکمدن حرکه در یعنی غایت امر جزیدر رتبه صاحب

سعادته أفندي مرز كوره ديمك اولوب مقصود انبياء كرامك رسالت
يشاه عليه الصلاة والسلام أفندي مرز دن جمله سي نياز وطلبه
اولد قلري وطلب والتجارت كاري و حضور سعادته حد
ورته لري مقام سيد الانبياء نسبت نه رتبه لده اولديغي افاده و بيان
اليه مدح سلطان ايداده بوجوهله دخی ناظم عليه الرحمة تسمير ساق
اهتمام ايلشدر (لكن بوجوهله برواهمه بعيددي شارح صاحب درة
المضيئه دفع ايجون ديمشدر و انك ان تنوهم انتقص بالانبياء عليهم
السلام فانهم اكل خلق الله والذمال انما هو في نسبة كمالهم وعلمهم
وربتهم بالنسبة الى كمال علم نبي اعليه الصلاة والسلام وربتهم (ايدي
بوندن صكره فضلاء شر اذك بوجوهله ذاهب اولدقاري شرح و
دفايق دخی بوجوه آني تمامد كرونقل اولندي) قال شيخنا زاده رحمه الله
ولما كان يحصل بالكل من يتفهم لا يحصل بمجرّد النقطة بالعلم ضم
الشكلة بالحكمة (فالاحاصل ان علوم الكائنات وان كبرت قبلية
بالنسبة الى علم الله تعالى بمنزلة نقطة او شكلة ومشر بها بحر روحانية
محمد صلى الله عليه وسلم فكل رسول ونبي وولي آخذون بقدر القابلية
والاستعداد مما لديه وليس لاحد ان يعدوه او يتقدم عليه انتهى (شارح
صاحب درة المضيئه ولما كان يحصل بذكر الشيء من زيد علم وادراك
لا يحصل بذكر النقطة خمس النقطة بالعلم والشكلة بالحكم وافراد
العلم لكونه مصدر اشامل للجميع بخلاف الحكمة واللام بينهما عوض
من المضاف اليه اي علمهم وحكمهم) والمعنى كل من الانبياء عليهم
السلام واقفون عند حدهم ومرتبته من العلم والحكمة وحدهم
بالنسبة الى حده عليه السلام شيء قليل كالنقطة والشكلة (والاحاصل
ان علمهم وحكمهم قابل بالنظر الى علمه وحكمه عليه السلام لان
علماء عليه السلام مستفاد من علم الحق بلا واسطة) قال حسن
الخطي من الشراح المعنى ان كل واحد من النبيين او مجموع النبيين
ملتزمون من رسول الله صلى الله عليه وسلم عرفا من البحر اورشفا
من الديم حال كونهم واقفين لدى سدة العلية وحضرته السنية
وقوف السلطان عند السلطان في مقامهم الذين استحقوا بحسب
الاستعدادات لا يستطيعون من تجاوزه تقيرا وهو صلى الله عليه وسلم

يعرج في عالم المنكوت وانظر الى حسن المعنى حيث جعلنا الواو
للحال التي صار الوقوف قيدا لتمامهم وهل يحسن في مقام المدح
الامثل هذا المعنى وان حملت الواو على العطف كان المعنى ان جميعهم
ملتزمس وواقف انتهى (قال مصنفك ومعنى البيت سائر الانبياء
واقفون لدى حضرة رسول الله صلى الله عليه وسلم حيث يقضيه
مراتبهم حال كونهم نقطة العلم او شكلة الحكم) اي اعراب الحكم
وتشبيه ذلك الحضرة باصل الحكمة وجوهر الحروف ووجه التشبيه
هو كونه اصلا لجوهر الحروف وكون هولاء درنه في الرتبة وبمنزلة
الفرع كالنقطة والاعراب الحائمين حول الكلمة فوجه التشبيه
على هذا هو الاصال والفرعية انتهى (وفي البيت من البدائع مراعاة
النظير بين الوقوف والحدولي وعند النقطة والشكلة والعلم والحكم

* * تخميس * *

* كريدی مکتب عرفان وفضلنه قدمی *

* کلیم ایدر کوده جک اول عصای محرمی *

* نیلر اندن اولور مستفید هر نعمی *

* و واقفون لديه عند حدهم *

* من نقطة العلم او من شكلة الحكم *

فهو الذي متفاعلين ثم مع فاعلين ناه وصو مستفعلن رته فعلن
ثم اصطفوا مستفعلن ه حيي فعلن باباري الن مستفعلن نسيم فعلن
(فهو الذي تم معناه وصورته) (ثم اصطفوا حبيب باباري النسيم)

(قوله فهو فاعل مقاسده فاء نتيجة در هو ضمير منفصل مبني محلا مرفوع
مبتدا) الذي اسم موصول قوله ثم فعل ماضيدر تمامد كمال معنائه در
قوله معناه تقدير امر فوع فاعلك فاعلي در ضميره مضافد فعل مع فاعله
جمله سي اسم موصول صله سيدر اسم موصول مع صلته جمله سنك
محلي مرفوع مبتداك خبريدر مبتدا مع خبره جمله سي اعرابدن
محلي يوق شرط محذوفك جوابي ونتيجة سيدر بوجه آني تفصيلي
ذكر اوانور قوله صورته معناه اوزرينه معطوفدر ضمير مضافدر (معنى
عني يعني دن مصدر در اسم مفعول معنائه در حتى معنى شيء هو
المقصود ديمشدر كذلك محل قصد معنائه اسم مكان دخی اولور

اصطلاحاً حده معنی ما یستفید من اللفظ وقد یطلق علی مداول
کل شیء نعم من ان یکون لفظاً او غیره در (کذلك شیخ زاده دیمش که
معنی الرجل کماله الخاص به واریده ماهیته الكلية وبالصورة
متخصصه ویتوزان یکون المراد من الصورة والمعنی ظاهره وباطنه
او جسمانیته وروحانیته الی غیر ذلك من احتمالات المناسبة انتهى
(قال صاحب الدرر معنی الرجل فضله وکماله من العلم والحلم
واللطف والمرجة وغیرها بما یمدح به الانسان من الاخلاق
الحميدة والخصال المرضیة وتمام معناه علیه السلام شق صدره
وتربیة الله له بالعلم والحكمة والتصفیة حتی اتمه بالارهاصات
والانهامات الی ان تم صورته الباطنة شیئاً فشیئاً وتمام صورته علیه
السلام ظهور اعضائه ناما حسنا بلا قصور واستکمالها وزیادتها
فی الجسامة المعتدلة وکمال القوة وغیرها (شارح حنفی بوجهله
بیان ایدر که) کما قال لصورة ما یحدث بعد التركيب من الهيئة
والمعنی فی الانسان یطلق علی افعاله واخلقه والصورة یطلق
علی قایمه وفی بیت القصيدة فیراد بالمعنی الهیة المحمدية الجامعة
لجميع الکمالات الانسانیة ویا صورة مشخصات تلك الهویة
المختصة بها التي لا یلیق الا ان یکون صورة لها بحسب الحسن والجمال
والتناسب والقوة والاعتدال انتهى (قوله ثم عاطفه در کند و معنای
اولان تراخی ایچوندر یعنی فخر کائنات علیه الصلاة والسلام
افندی عزمک سعادتله بعث اولدایغی صورة ومعنی تمام احراز مرتبة
کمال پیوردقلرند نصکره اولدیغی مفید در ودرتبه اصطفا مرتبة
کمالن اعلی اولدیغی دخی ثم کلمه سی تزییدر دیمش (قاضی عضد
بومحله ثم تراخی ایچوندر لکن تراخی فی الزمان دکلدر مراد بلمکه
تراخی فی الرتبة در دیمش) کما قال فان قلت یلزم من اتیان کلمه ثم
ان یکون اصطفاؤه واتخاذہ نبیاً بعد تمام المعنی والصورة بزمان
متراخ وایس كذلك) قلت ثم هذا البس للتراخی فی الزمان بل فی الرتبة
والترقی من الادنی الی الاعلی فی وصفه فان الاصطفاء اعلی الرتبة
من تمام المعنی والصورة ویجوز ان یراد بتمام المعنی والصورة فی علم الله
تعالی وتقديره وبالاخص طفاء حصوله بالفعل فی العلم الظاهر فیکون

ثم علی معناه انتهى لکن شیخ زاده عایبه ارجه کلام عضدی
بوجهله منع ودفع ایدر که) کما قال رحمه الله اذا حلت کلمه ثم علی
اصلها یجوز ان یکون اصطفاؤه سبحانه وتعالی ایاه اتخاذه حبیب الله
فی اوان النشرف فی الممر اج والاسرى وتکریمه بدیبا ج العزة
وتاج العلی کما یحکی ان الله تعالی قاله (یا محمد ان الملوك اذا آثروا
عبدایات الملائک ایاه وجعلوه مملکاً ذا اعتبار بادر والاظهار شرفه علی
النشرفای شیء تریدان تجعل لك نشاراً فقال علیه السلام) احنفی
الیک بالعبودية یاربی) فارسل الیه سبحان الذی اسرى بعبدہ لبلا
وقال هذا ما طلبت ولان احسن من هذا وهو اضافتک الینا بالحبیبیة
فانت حبیب الله (ایدى شیخ زاده تک بوجهله جوانی بیت
مذکورده اولان اصطفاؤه حبیباً کلامی دخی تمام شرح و تدوید
اولور (قوله اصطفاؤه کدورتدن خلوص وصفوت معنایه اولان
اصطفا دن اصطفی فعل ماضیدر اختاره معنایه در ترکیده
او کورتدی دیرلر سجدی و انتخاب واختیار ایتدی معنایه مستعملدر
اصطفاؤه کلمه سننده اولان ضمیر منفصل صاحب سعادت علیه
الصلاة والسلامه راجعدر اصطفی فعلتک مفعولیدر (حبیباً اشبو
مفعول ضمیرندن حاندر لکن اصطفاؤه فعلنه جعله معنای تضمین
ایله حبیباً اصطفاؤه فعلنه مفعول ثانی اولق جائزدر دیمش (قوله باری
تقدیراً مرفوع اصطفاؤک فاعلیدر باری خالق معنایه در حتی
بریه خلق معنایه در رب البریه خالق المخلوقات دیمش (قوله النسم
والصمعة روح معنایه وریح ضعیف معنایه در (بعض شراح نسم
بالتحریرک نسمه کلمه سنک جعیدر نسمه نفسدر بالتحریرک دیمش
نسم ترکیده خفیف روز کارده مستعملدر (ایدى محمول معنای
بیت تقریرده مرحوم ومغفور شارح حسن الحنفی مؤفق اولوب
انندن اعلا ودلایر معنی وتعبیردن طبع فقیر بر تقصیر پشت دست
تجزی زمین معذرتیه نهاده ایتمکله مرحوم مشار البهک تخریری
نقل و بیان اواندقد نصکره آیات سابقه تک بیت مزبور نتیجه سی
اولق اوزره تقریر ایله اکتفا و بوجهله نقل و تفسیر و ادلا
اولور که) قال رحمه الله المعنی انه صلى الله علیه وسلم لما كانت

بحسب الفطرة والاستعداد الذاتي مستحقة لفيض لا يصلح الاتك
الذات والكمال لا يليق الابهاس ثم انه ترقى في مقام التكليف بحسب
الرياضات والاجتهادات في العبادات والطاعات بحسب الفرائض
والنوافل والواجبات كما اشير بعضها في الايات السابقة الى مقام
قصرت عنه همم الرجال وكانت الحكمة الالهية مقتضية ان يلبس
هذا المعنى التام الاكل خلقه ضرورة من الجمال تناسبه في الكمال
لا جرم كانت صورته اتم الصور ومعناه اكل المعنى فتعين لمحورية
خالق الصور وواهب العقول لما فيه من الجامعة باعتبار الفروع
والاصول فهو ظل الله تعالى في السموات والارضين وخليفته
بالخلافة العظمى على الملائكة والمرسلين فهو الذي تم في السماء
الحسن بدر جاله وكل في المعاني ديوان كماله فاصطفاه رب العالمين
حييا من بين الانبياء والمرسلين (معلوم اوله كه خلاصة معنای بيتي
بيان وتحريره (شراح عليهم الرحمة لك مختارى نقل وتسطير
اولندي جله سي مسلدركن بر معنای آخر دخی بولمقى لطائفدن
خانى ولمغله بوعبد ضمه بك فكر وتصورم بوبت ايات سابقه بك
نتيجه سي حكمنده اولقدر تفصيلي شويله در كه ايات سابقه دن
(محمد سيد الكونين والثقلين الخ يندندن اشويته كنجه اولان يدي
عدد اياتك بوبت كويا نتيجه سي واوصاف عليه بك مسبي
حكمنده اولديغني (ناظم عليه الرحمة بوبتك ابتداسنده ذكر
ايلديكي فاء جزايه ايله اشارت ايتشدن (ايمدى بر حرف شرط تقدير
ايدوب ايات سابقه مذ كوره بك معنای سنك خلاصه سي بومحله
فعل شرط محذوف تقدير ايلد كدن صكره ويدت مذ كوره كه فهو
الذي تم معناه وصورة در نتيجه سي اولمق اوزره خصوصاً فاء جزايه
اولمق اعتبار ايله بوجهله بر معنای لطيف ملاحظه اولنور كه
تقدير كلام لما كان محمد صلى الله عليه وسلم سيد الكونين والثقلين
(ونبينا الامر الناهي لا اصدق ولا ابر منه احد) والحيب الذي ترجى
شفاعته لكل هول من الاهوال (والداعى الى الله فهو الحبل المتين
(فاق النبيين خلقا وخلقاً) والنبيين كلهم ملمس منه (وواقفون
لدى حضرة عند حدهم وربتهم (فهو الذي تم معناه وصورة

يبتدئ اولان فاء جزايه اولديغنه اعتبار ايله اشوي بيت مشروح
ايات سابقه بك نتيجه سي اولمق اوزره بوجهله بر معنای لطيف
تقدير وتحرير اولنور كه ولما كان محمد صلى الله عليه وسلم سيد الكونين
والثقلين ونبينا الامر الناهي لا اصدق ولا ابر منه احد والحيب الذي
ترجى شفاعته لكل هول من الاهوال (والداعى الى الله فهو الحبل
المتين وفاق النبيين خلقا وخلقاً) والنبيين كلهم ملمس منه وواقفون
لدى حضرة عند حدهم وربتهم (فهو الذي تم معناه وصورة
ثم اصطفاه الله تعالى حييا تقديره در يدي عدد هر بيتك اولند
لما كلمه سي ملاحظه وتقدير ايله در واقعده اوصاف مذ كوره ملاحظه
اولنور سه صورة ومعنى بغير يميزان تقديره تام اولوب احراز رتبة جليله
محبوبيتك اسبابندن ومقد ما تندن اولمغله فهو الذي تم معناه
وصورته الخ بيت غراسي اسباب مذ كوره بك مسبي ونتيجه سي
حكمنده اولمش اولور (خلاصة كلام فهو الذي تم معناه
وصورته الخ بيتي يدي عدد ايات سابقه مذ كوره بك نتيجه سي
ومسبي اولديغني (ناظم عليه الرحمة بيت مرقومه اولان سالف
البيان فاكلمه سنك سبب محذوف اوزره معظوفه داخل اولديغني
حييتندن فاء فصيحجه وشرط محذوفك جزاسنه داخل اولديغني
حييتندن فاء شرطيه اولديغنه اعتبار ايله بالاده تقرير اوانان معنای
لطيفه اشارت ايدر (وفي البيت من البديع مراعات النظير بين معناه
وصورته واصطفاه حييا وبين تم وتم جناس التحريف

* * تخميس * *

محبت ازلى قلدى ذاتي هر سو * تمام نسخه كبراي معرفت ملو
تجليات خدا قرب لامكاندربو * فهو الذي تم معناه وصورة
* ثم اصطفاه حييا باري انسم *

متره مفاعلن عن شري فاعلن لث في محا مستعلن سنه فعلن
جوهرا ل مفاعلن حسن في فاعلن غير من مفاعلن قسم فعلن
(متره عن شريك في محاسنه) (جوهرا الحسن فيه غير دن قسم)

متره لفظا مرفوع محذوف مبتدئك خبر يدربو متره تقديره در
(شارح مصنفك متره تز بهندن اسم مفعول در مبدع ومبرا

معنا سنده در نقا یصدن تبریه دیمکر (بعض شراح تنزیه و تقدیس
ایکسی بر معنایه در دیمش بعضی بر منزّه یا کدر دیمک ایله تفسیر ایتس
قوله عن شریک جار مجرور منزّه کله سنه متعلقدر شریک مشارک
معنا سنده در) قوله فی محاسنه جار مع المجرور شریک لفظنه متعلقدر
محاسن حسنک جمیدر حسن ضد قبح اولان جان معنا سنده در
بو محله مراد بیت سابقه مذکور اولان صورت و معنادر محاسن
ضمیر مضافدر ضمیر مبنی محلا مجرور مضاف الیهدر (جوهر الحسن
فا فصیح و نتیجه در تقدیری ای ادا کان منزها عن شریک جوهر
الحسن فی الخ جوهر ایله الماس و یاقوت و زمرد یکی نفس معادن
معتبره مراددر یو خسه ارباب حکمتک شیء اذا وجد وجدلا فی موضع
دیو تعریف ایتسکاری عرض مقابلی اولان جوهر مراددر کادر
جوهر مبتدادر الحسن کله سنه مضافدر اضافت مشبه بهک
مشبهه اضافتی قبیلندندر که لجین الماء کی در) قوله فی جار مع المجرور
کان کله سنه متعلق حسنک صفتدر یا خود جوهر لفظی مبتدا
اول لغاه اول مبتدات خبریدر ضمیر سید کائنات علیه الصلاة
والسلامه راجعدر) قوله غیر کله سی مبتدا اولان جوهر لفظک خبر
بعد خبریدر (فی غیر عبا رتبه خبن علای کلکله مستفعلن کله جک
ایکن مفاعیلن وزننده کله سدر) منقسم کله سنه مضافدر مبتدا مع
خبره جاه سی شرط مقدرك جوابی اولور تقدیر کلام (کلا کان الذی
صلی الله علیه وسلم منزها عن شریک فی محاسنه الظاهرة والباطنة
جوهر الحسن فی غیر منقسم دیمکر (ننه کیم شارح الحنفی تفصیل
ایدر که) قوله جوهر الحسن بالغاء منبی علی انه لما کان منزها عن
الشریک فی المحاسن کان الحسن مختصا به غیر منقسم اذ لو کان
منقسما لکان شاملا علی سائر الانبیاء لکانوا شرکاء له فی و اذا کان
شرکاء له فیکون جوهر الحسن منقسما والمقدر خلافه دیمشدر
(قوله منقسم انقسامدن اسم فاعلدر افتراق معنا سنده در) یا خود
منقسم بفتح السین قرائت اولندقدده اسم مفعول اولور (فی کله سی
غیر منقسم کله سنک قائم مقام فاعلیدر معنی جوهر الحسن غیر
منقسم فی اولور کقولهم المال مشترک فی معنی حسن محل اشتراک

دکدر دیمک اولور فی کله سنی منقسم اولور یننه تقدیمی جائزدر
دیمشدر) کما قال المصنفک و تقدیم الظرف مع اسناد قوله المنقسم
الیه جائز نص علیه المکشاف یقال فی قوله تعالی (اولک کان عنده
مسؤلا) ان عنه فاعل مسؤلا قدم لا ظرفا للحسن للفساد (شیخ زاده
علیه الرحمه بیورر) قوله غیر منقسم خبر بعد خبر و معناه غیر مشترک
فی بل هو المنفرد بذلك الجوهر الفاضل من معدن الکمال و منبع
الخیر و وصفه بالفریدیة فی الحسن و ذکر الجوهر و حدیث عدم الانقسام
من الحسن واللطفة ما لا ینفی یعنی اصطلاحات حکمتده جوهر فرد که
جزء لا یتجزی و عدم قبول الانقسام جمعیت و متناسبات لطیفه در
دیمک مراد ایتس اوله (محصول معنای عبارت بیت) (اول پیغمبر ذیشان
علیه الصلاة والسلام محاسن ذاتیه سنده شریکدن مبعدر و میرادر
ایسن جوهر حسن اول پیغمبر عالیشان علیه السلامه غیر منقسمدر
یعنی مصراع اول مصراع ثانی به کویادلیل حکمتده در زیر اگر محاسن
ذاتیه سنده شریک اولسه جوهر حسن منقسم اولور لازم کلور
شرحیه سنده اول جوهر حسنک بر مقداری دخی اول شریکده اولور
اقتضا ایتس که یومسورنده جوهر حسنک بعضیسی آخرده و بعضیسی
پیغمبر عز افندیمن علیه السلامه اولوب جوهر حسنه انقسام لارم کلور
تقدیر ایسن منقسم اولمقدرا یدی ایسات سابقه اولان مدح و اوصاف
علیدنک مجموعی من حیث المجموع لایشذ عنها فرد مصداقچه
صاحب سعادت علیه الصلاة والسلامه مخصوص اولدیغنه بناء
محاسن ذاتیه سنده شریکدن مبعدر و میرا متصف اولوب جوهر
حسن کندوده غیر منقسم اولدیغنی ظاهر اولور و فی البیت من البیدع
المقابلة بین شریک و غیر منقسم و جناس الاستفاق بین محاسنه والحسن
* * * تخمیس * *

کمال حسن و ملاحات و جوهله اومهی منور ایلدی انوار معرفتله زهی
کورن انور حقیقتله دیر او ایدشهی * منزّه عن شریک فی محاسنه
* و جوهر الحسن فی غیر منقسم *

دع ما ادعت مستفعلن النضا فاعلن ری فی نی مستفعلن بهم فعلن
وا حکم بما مستفعلن شئت مد فاعلن حافیه واح مستفعلن تکم فعلن

دع ما ادعته النصاری فی نبیهم) (واحکم بما شئت مدحافیه واحتکم
 دع ودع يدع دن امر حاضر در ثلاثین ماضی استیعمال اولی و ثانی
 موقوف اولان افعال در فاعلی وجوبا مستتر است در خطاب عام در
 ادعا اکثر یا دعوی کاذبه استیعمال اول نور فلان آدم بک مدعی در
 دیر یعنی کندوده اولیان اوصاف جمیله وارد دیو ادعا ایدر دیمک
 مراد ایدر (ما ادعته افتعالدن فعل ماضی در ادعا در ضمیر متصل
 مبنی محلا منصوب مفعولیدر ضمیر ماء موصوله راجع در النصاری
 تقدیرا مرفوع فاعلیدر جمله سی ماء موصوله صله سیدر ماء
 موصول مع صله جمله سی محلا منصوب دع فعلتک مفعولیدر
 نصاری نصرا بک جمعیدر یقال رجل نصران وامرأة نصرانية
 والجمع نصاری (نه کیم سکاری سکرانک جمعیدر قوم عیسی علیه
 السلامه نصرا فی اطلاق حضرت عیسی علیه نصرت دعوی استکاریدر
 كما قالوا (نحن انصار الله) قال الشيخ ما ادعاه النصاری هربا یفرضی
 الی التولید والخلول والاتحاد والانقسام فی حق واجب الوجود تعالی
 وتقدس والباء فی نصرا فی المبالغة کما فی الجری (قال فی شرح
 المقاصد ان الکافر اسم لمن لا یمان له فان اظهر الایمان فهو المنافق
 وان طرأ کفره بعد الایمان فهو المرتد وان قال با کهن او اکثر فهو
 المشرك وان متعبد بیهض الادیان والکتب المنسوخة فهو الکاتب
 کالیهود والنصرانی وان کان یقول بقدیم الدهر واسناد الحوادث
 الیه فهو الدهری وان کان لا یشیت الباری تعالی فهو المعطل
 وان کان یعترف بنبوة النبی علیه السلام ویظهر شعائر الاسلام
 ویبطن العقاید التي هی الکفر فهو الذندیق انتهى (قوله فی نبیهم
 حرف جر ادعت فعلته متعلقدر ومضاف محذوفدر فی حق نبیهم
 دیمکر هم ضمیری نصاریه راجعدر مضاف الیهدر) (قوله واحکم
 حکمیدن امر در وهو ان یفرضی بانه کذا اولیس کذا سواء الزمت
 غیرک اولادیمشدر) (بومقامده مراد ایقاع النسبة الحکمیة وانتراعها
 معنایستدر که اوصاف جمیله ومدایحی نسبت و حکمدر بومحله
 حکم لفظی بالیه تعدی ایتشدر) (بما شئت قوائد ما موصوله در
 شئت شاء فعلتک مخاطبیدر فعل مع فاعله جمله سی ماء موصول

صله سیدر موصوله عائد ومحتاج الیه اولان ضمیر محذوفدر شئت
 تقدیرنده در کقوله تعالی (یدسط الرزق لمن یشاء) ای یشاء تقدیر
 ایتشدر در ماء موصول مع صله جمله سی محلا منصوب دع کلمه سنک
 مفعولیدر دع فعلی جمله سی استیاضیه در قوله مدحاشئت فعلنی فاعله
 نسبتیدن یا خود مفعولنه نسبتیدن تمیز در که ماء موصولدن دخی
 تمیز او اور نسبتیدن تمیز مثلا الحوض ممتلئ ماء منسأنده استلای
 حوضه نسبتیده ابهام وارددر حوض معلوم استلاء معلومکه طولقدر
 بوندره ابهام یوق لکن حوضه ممتلئ اولان نه در بونده ابهام
 اولغله ماء کلمه سی بونستیده اولان ابهامی رفع ایتشدر یا خود
 مدحا ما شئت فعلتک فاعلندن حالدر ای واحکم مادحا تقدیرنده در
 مدح ثنا بالجملدر مدحک متعلق کاه فعل اولور (مثلا بر شخصک
 حسن خط یازویازد یعنی مدح کبی و کاه اخلاق وصفات اولور
 (مثلا زیدک سبحانک عتی و علمنی مدح وثنا ومحبوبک حسنی واینجونک
 لطافتی ثنا کبی یقال مدحت الاولو علی صفاتها دیرل) (قوله فیه جار
 مع الجرور واحکم کلمه سنه متعلقدر مدحا لفظنه دخی تعلق جائز
 دیمشدر فیه کلمه سنه اولان ضمیر صاحب سعادت علیه الصلاة
 والسلام افندیمزه راجعدر ای فی شانه وحاله ووصفه دیمکر
 واحتکم حکم معنایستدر اولکی واحکم لفظنی تأکیدر) (قال الشيخ
 واحتکم اما یعنی احکم فیکون تأکید الاول و امر من احتکم القوم
 الی الحاکم ای نحا کوا الیه والحکم ایقاع النسبة المقیده اثباتا و نفیا
 انتهى (قال الحنفی والحکم یعنی لمعان یعنی الامر یقال نزل علی حکمه
 علی امره منه الحاکم لمن یأمر وینهی فیمثل امره ونهیه ومنها
 ایقاع النسبة وانتراعها ومنها خطاب الله تعالی المتعلق بافعال
 المتکلفین وبعض علما تفصیل ایتشدر که الحکم هو الآثار النابتة به
 کالملك والحل وغیرها وحکم الشرع عبارة من حکم الله تعالی
 المتعلق بافعال المتکلفین) ثم قال الشارح والاحتکام المبالغة فی الحکم
 او من احتکم القوم اذ ارفعوا ما یتخاصمون فیه الی الحاکم وقیل
 المبالغة فی القوة والشدة (فغنی قوله واحتکم و ارفع ما حکمت به
 من المدح الی الحاکم والاسلاطین ولا تحذر ان یعترض عليك معترض

منهم في ذلك فان مرتبة عظيمة ممدوحك قد اخضعت لها جباه
القيصرة والملوك والحكام (محصل معاني بيت) فانظروا عليه الرحمة
اول ممدوح جليل الشان صاحب سعادتي مدح قصده ايدلته
خطاب ايدر كه نصارتك كندو بغير لري حقده ادعا ايتد كلري
دعواي كاذبه لري ترك ايله يعني ايلر بغير لري حضرت عيسى
مدح قصديله واجب الوجود جللت عظيمته حضرت لري ايله حلول
وايجاد وتوليد ادعا ايتديلر او مقوله ادعاي ترك وتبعيد ايله صفات
كائندن ونعوت جلان وسمات جمالندن انت حقده مراد ايلديكك
مدايحي اكه نسبت وحكم ايله (يعني حكم ايله اصلا توقف ايتمه
ادن سا كنه مرتبه مدايحيده اطرا ايدر سا ايله يته حق ادا قاصر در
ديك اوله) وفي البيت الجاس المطرف بين دع ومادعته والمستحق
في احكم واحتكم والمقابلة بين دع واحكم

وانسب الى مستغفل ذاته فاعلن ماشئت من مستغفلن شرف فعلن
وانسب الى مستغفلن قدره فاعلن ماشئت من مستغفلن عظم فعلن
(وانسب الى ذاته ماشئت من شرف)
(وانسب الى قدره ماشئت من عظم)

قوله وانسب واو عاطفه در انسب امر حاضر در مع فاعله جله سي
بيت سابقه اولان دع اوزرينه معطوف در لكن واحكم اوزرينه
عظم تفسييري اولق مر جدر (بعض شراح تفصيل ايدوب
تقديري واذا عرفت من كمال شرفه ما عرفت ومن ببحار معرفت
جمله ما علمت وترك مثل دعاوي النصاري فذلك السعة وانقرصة
في نسبت اى شرف شئت الى حقيقة اشرف الخلق من تناسب
الاعضاء واطافة الجسم ووفور العقل وطيب العرق والبلادة
والفصاحة وقوة الخواس وشرف النسب وانواع الشرف والمجد
والكرام واصف وانسب الى مرتبة ما قدرت من اعتبار العلو
والرفعة والعلم) نسبت تركيده عز و ايله استعمال ايدر مثلا فلان
كلامي فلان آدمه عز و ايتديلر ديرلر يعني اول آدمه نسبت ايتديلر
اوسو يندر ديرلر معنا سنده در عرب نسبة ايله ديرلر اضافه ايله
معنا سنده در (الى ذاته جار مع الجرو وانسب فعلته متعلق مفعول به در

ذات ده ضمير فخر كائنت عليه الصلاة والسلامه راجع در ذات
حقيقت كذلك هو يت مخصوصه به اطلاق اول نور ذات كاهي صفت
مقابل ايدر و كاه عين شیده استعمال اول نور اوشي جوهر اولسون
عرض اولسون (ماشئت ما موصو ايدر فعل مخاطب در فعل و فاعل
جمله سي مانت صله سيدر ضمير عائد مخذوف در ماشئت ديكر قوله
من شرف مخذوف كائنا كنه سنه متعلق در مادن حالد در ماي بيان
اولور ماء موصول مع عملته جله سي محلا منصوب وانسب فعلك
مفعول ايدر من شرف جار مجرور شئت كنه سنه متعلق در شرف
ذاته وحقيقته متعلق كالد (قال الشراح الشرف المجد والسعادة
ومنه الشريف ويجمع على الاشرف والمراد به النباة وعلو الشان
وانقدر بمعنى المقدار وقد غلب استعماله في المقدار من الشرف والمجد
ومنه قول الشاعر (ان كان قدرى ما رأيت اديكم) فلقد اضعفت
بحكم اوقاني (قوله من عظم بكسر العين وقح الظاء بمعنى العظمة
وهي زيادة الرتبة في الوصف الجميل وقيل ان الشرف يختص
باوصاف الذاتية والعظم بع الذاتية وغيرها) بعض شراح عظم
عقب وزنده عظم يعظم عظما وعظامة مصدر در يقال اذا كبر
ديمش عظمت ايله شرفك فرقي بودر كه عظمت مرتبه ووصفه
متعلق كالد شرافت حقيقت وذاته متعلق شرف در (تته كيم فلان
شريف الذات وعظيم القدر در ديرلر) بعضيلر المراد بشرف
الذات ههنا متعلقات الخلق والصورة وبعظم القدر محاسن خلقه
العظيم ديمش شرف وعظم كنه سنده اولان تنوين لر عظيم ايجو در (قوله
وانسب الى قدره مضر اعنده) واو عاطفه در انسب جله سي
مصرع اواده اولان انسب اوزرينه معطوف در باقي مصرع ثابتنك
اعرابي كيدرا كه قياس ايله ظاهر اولور (محصل معاني بيتي)
فضلاء شراحك تحريرات وافيه سندن اعلايه ارتقا فقيره نسبتله
متعذر اولغله انلري تحرير ونقل ايله اكتفا اول كور لندر (قال
صاحب الدرر والمعني فاعز ايها المخاطب الى ذاته الشريف وقدره
اللطيف ما اردت من العظمة والشرافة من الكمالات انظاهرة
والباطنة بعد ما لم يكن اطرا في حقه عليه السلام كاطراء النصاري

ابسی علیه السلام (قال الشيخ فاصل المعنى انك لا تخف من الغلو
والاغراق في وصف من اشرف تبليغ رسالته الافاق واضف الى ذاته
ما شئت من الشرف والكمال وانسب الى قدره ما اردت من العظمة
والجلال فان سمات ذاته من المجد والكبرياء وسمات قدره لغاية
العزة والعلا خارجة عن طوق البشر (قال الحنفى المعنى انك اذا
عرفت بعض ماله من المزايا التي يقصر عنها باع البراعة فانسب
الى ذاته الشريف ما شئت واخترته من الشرف البازخ والمجد
الشامخ وانسب الى قدره العالى ما اردته من الميزة العلية والمرتبة
الستية ولا تقف عند حد وغاية الا عند وصف مختص بواجب
الوجود جلت عظمتة وفي جنبه للوصف الجميل اوسع مجال (بيت
(ان يبلغ المادح المطرى مدايحه) (ولو اتى بمدح يعجز البشرى) (وقال
البعض المعنى وانسب الى ذاته ما اردته من شرف فانك تكون مصيبا
فيه وانسب الى قدره اى قدر ومقدار قصدت فانك لا تكون مخطئا
فيه بل يكون رسول الله صلى الله عليه وسلم فوق ذلك انتهى (وفي اليب
من البدع استعمال الشرف مع الذات والعظمة مع القدرة امر لا يخفى

* * * نخمس * *

* تناره خاك درنده او نور در صدفك *

* سزا جيع مدايح جواهرى تخفن *

* قصور عجزينه باقه زبان پراسفك *

* وانسب الى ذاته ما شئت من شرف *

* وانسب الى قدره ما شئت من عظم *

فان فرض مفاعلين لرسو فعلن ل الله الى مستفعلن س له فعلن
حدفيع مستفعلن رب عن فعلن دناطق مفاعلين بهم فعلن
(فان فضل رسول الله ايسر له) (حدفيعرب عنه ناطق بهم)

قوله فان فضل فاصححه در (ان حروف مشبهة دندر) فضل اسعيدر
لفظ جلاله مضاف اولان (رسول كنه سنه مضاف اضافتى بمعنى
اللامدر) فضل مصدر در (فضل فضولا دينورا كر على ايله استعمال
اول نورسه زياده معنائه اولور يقال فضل عليه اى زاد عليه در
(بعض شراح الفضيلة عبارة عن الصفة الجميلة الزائدة على ما يجب

من المحامد (قال الشاعر (ان زارنى فبفضله) (وان زرته فبفضله)
فالفضل منسوب اليه) (لانه من اهله ديمشدر) (بعض شراح شرف
وكال معنائه در شرف نقصك ضديدر) فضيلت فضله در جده
رفيعه در (قوله رسول مخبر عن الحق در لفظ رسولك ذكرى سبقت
ايتمكله صمير مقامى ايدى مظهر كادىكى اسم رسول الله ايله التذاذ
ايچوندر يا خود زياده تمكين وتعليم ايچوندر وصاحب سعادت عليه
السلام افنديمزدن رسول وحبيب ايله تعبير كال فضله بناء مشتهر
ومتعين اولوب ذهن سامع غيره منساق اولوب غلبه استعمال ايله
افنديمزدن عليه السلام رسول الله علم اولديغنه اشارت ايتش اولور (ليس
له ليس افعال ناقصه دندر اسم جامدا اولمغه صيغه وتصرف جارى
اولماز معناسى نفي مطلقدره كله سنه لام حرف جر در ضمير مبنى محلا
ليس لك مجرور مقدر كائن كله سنه متعلقدر ليس لك خبريدر اسمى اولان
حد اوزرينه حصرا ايچون تقديم اولمشدر حد شيك نايى ونهايتيدر
(نته كيم حدود بيت ودارا طرافندن نهايت بولديغى غايات ونهاياتدر
ليس جله سى محلا مرفوع ان كله سنك خبريدر ان مع خبره جله سى
محدوفدن معصم قاليله جله تعليله در تقديرى لا تطمع فى استيقاء
كالاته واستقصاء شرف ذاته فان فضل رسول الله ليس له حد الخ
(ايمدى فافاء فصيح اولديغى ظاهر اولور) قوله فيعرب فاعاطفه در
جواب نفي در يعرب ان مصدرية مقدره ايله منصوب فعل مضارعدر
اعرب يعرب اعرابا افعال يابندن در اظهار وبيان معنائه در (عنه
جار مجرور يعرب كله سنه متعلقدر ضمير حد كله سنه راجعدر) قوله
ناطق يعرب فعلتك فاعليدر فعل مع فاعله جله سى تاويل مصدر دره
حد كله سى اوزرينه معطوفدر ليس له حدفيعرب عنه ديمك اولور
ناطق نطقندن اسم فاعلدر سو يلجى ديمكدر نطق تكلم معنائه در
(بعض شراح اى المنطق الفصحى المعرب عما فى الضمير ديمشدر
بو محله ناطق لفظى بهم لفظيله تقييد اوانديغى نطقندن مراد
نطق ظاهرى اولوب كلياق ادراك معنائه نطق باطنى اولمديغنه
اشعار ايچوندر خلاق لم يزل جلت عظمتة انسانى سار حيواناتدن
نطق باطنى ايله ممتاز ايدوب آثار نطقى باطنى اولان نطق ظاهرى

ایله دخی تزیین ایتشد (قوله بفهم جار مجرور ناطق لفظنه متعلقدر
یاخود یعرب فعلنه متعلق اولور) وانقولیده فم فائک فحی و میک
تخفیفیه اغزدهن معناسنه در فم اصلنده فوه ایدی اندن های حذف
ایتد کلرنده و او اعرابه متحمل اولماغین و او دن عرض میم
کتور لدی بقی تصغیر ایتسک اصلنه ردایدوب القویه دیرسن
فائک ضمی و واولک فحی و یائک سکونیه در دیدی بومقامده فدن
مرادلساندر ذکر محمل اراده حال قییلندن مجازدر یاخود مضاف
مخذوددر بلسان الفم دیمکدر (زیرا نطق و تکلم لسان ایله در فم ایله
دکدر) شارح حنفی معنای بیتی تقریرده دیمشدر که المعنی بیان
الاذن فی نسبة ما یشاءه المادح لذاته الذاک و قدره العالی من الشرف
والعظم بان فضائله المتوالية لم تلغ فی مجری الکمال و مسلك العز
والجلال لی غایة یغف عندها الواصف و نهایة یتوقف لدها
المادح فانه صلی الله علیه وسلم مظهر لکمال من لا یحیط بکماله
حصر ولا حد وانت خیر بانه لما کان الکمال المعتمده بین الرجال
انما هو کمال المعرفة و کمال المعرفة غیر متناه فکمال العارف غیر متناه
کذلک انتهی (محصول معنای بیت) ای مدایح سلطان کائنات
علیه الصلاة والسلامه جان نثار اولان شعراء بلاغت نهاد اول
سلطان ذیشانک ذات کریمه مرادک قدر شرف و سعادتدن
وعظمت قدر و منزلتدن عز و ونسبت ایله صفین افراط و اطراف ایده رم
ظن ایتمزیرا (شعر) مدحنده خامه اولدی لال اظهار عجز یتدی مقال
اوصافن ایلرکن خیال) هاتقدن ایردی برندا ناظم خورش اول بستمه لب
حدک دکل ایله ادب) (بووقته دک اولمشدی هب) شاعر لره بردن
صلا) منطقجه تحقیق فضل رسول الله ایچون حدوغایت بوقدر که
اندن برناطق دهان ایله خبر ویره یعنی نطق و دهان و لسان تعداد
فضائل رسول الله دن عاجز و مدایحک حد و نهایتی بولوب خبر
ویرمکن قاصر در خلاصه فضائلک حدوغایتی بوله مز که حتی
اول حد و نهایتی مادح تجاوز ایله ده افراط و اطراف ایتش اوله مدایح
شعرا به نسبتله این الثریام بد المتناول معناسنه اشارت اولور
(و فی البیت من البدیع مراعات النظیر بین الاعراب و النطق و الفم

* * * تخمیس * *

* نعوتی لوحد طاق جنان ایکن هر سو *

* انک مدایحی تعدادین استه مک سره و *

* اولور نهایت اعدادی بلکه تک و پو *

* فان فضل رسول الله ايس له *

* حذف یعرب عنده ناطق بفهم *

لونا سبت مستفعلن قدره فاعلن ایاته مستفعلن عظمیا فعلن
احیی اسمه مستفعلن حین ید فاعلن عی دارس الرمستفعلن ریم فعلن
(لونا سبت قدره ایاته عظمیا) (احیی اسمه حین ید عی دارس الریم)
لو حرف شرطدر لو کله سنک تفصیل اقسامی سابق الذکر ایاتدن
لو کنت اعلم انی ما اوقره بیتی شرحنده بیان اولمشدر (بومقامده
مذکور اولان شرح بیت مزبوره کفایت ایده جک مقداردر) قال
مولانا جامی رحمه الله لو لماضی وان دخلت علی المضارع نحو
لو ضربت ضربت ولو تضرب تضرب بمعنی واحدا ی لو وقع
منک ضرب فی الماضي فقد وقع منی ضربک ایضا فیه وقد یستعمل
فی المستقبل نحو قوله تعالى (ولامة مؤمنة خیر من مشرکة ولو
انجبتکم) وان المشهور ان اول انتفاء الثانی لاتنفاء الاول واستعمال
لوبيهذا المعنی هو اکثر المتعارف وقد یستعمل علی قصد لزوم
الثانی الاول مع انتفاء اللازم لیتبدل به علی انتفاء الملزوم کقوله
تعالى (لو کان فیها آلهة الا الله لفسدتا) قال الشارح الحنفی
ان لویجی لاثبات الثانی علی تقدیر اثبات الاول وعدمه کقوله
صلی الله علیه وسلم (نعم العبد صهییب لو لم یخف الله لم یعصه) یعنی
ان عدم العصیان منه ثابت سواء تحقق الخوف او لم یتحقق
وقد یجی بمعنی ان کقوله تعالى (وایخش الذین لوترکوا
من خلفهم ذریة) فیلزم الاستقبال بعدها ویجی مصدریة
کقوله تعالى (یود احدهم لو یمر الف سنة) وعلامتها صحه
وقوع ان المصدریة موقعه بومقامده لو معنای مشهوری اولان
لاتنفاء الثانی لاتنفاء الاول معناسنه در (قوله ناسبت مفاعله باینندن
فعل ماضی مؤنذر المناسبة هی الاشتراک فی شیء او اکثر معناسنه در

قوله قدره بالنصب مفعول بدير قوله آياته ناسبت فعلك فاعليد مفعول
فاعل اوزرينه اهتماما تقديم اولمقدر قدر شيء مبلغه في الكمال
والنفصاندر لكن غلبة استعمال كمال معنائه در خصوصه عند
الاطلاق مقصود كاندري بمقامه مراد قدره اي مبلغه وميزاته
من العلو والرفعة والكمال معنائه ناسبت فعلك فاعليد
آية كلامه سنك جمعيدر آيت علامت معنائه در (نته كيم معجزه نبوي
علامت نبوت اولمقله آيت ديرل معجزات مقام دعواده اظهار اولدان
خوارق عاداندر هر برى آيت نبوت در زمان سعادت نبوت لرنده ظهور
ايدن آياته معجزات ديرل قبل النبوت ظهور ايدنه ارهاصات
ديمشدر در عظما قدر او عظمة وجلالة ديمكدر يعني عظمت وجلالات
يونندن اكر قدره مماثل اوليدى معنائه اولوب ناسبت فعلك
فاعله نسبتدن تميزدر آياته بالرفع ناسبت فعلك فاعليد ضميره
مضافدر ناسبت مع فاعله جمله سنك اعرابدن محلى يوق، فعلى
شرطدر بو محله ناظمه ثخاطه اعشاره كه آيات جمعدر ضميره
مضافدر جمع مضاف اولسه عموم اقتضا ايدر (پس جمع آيت قدر
رسول الله عظميا وجلالة مماثل دكدر قدر شريفي جمعي سندن
عاليدر ديمك اولور آيت عام ذكر اولمقله آيات قرآنيه دخی شامل
اولور بو ايسه خطادر ديمشدر (شارح شيخ زاده توجه ايدر كا
قال واراد بالايات امارات نبوته مثل حاتم النبوة وتظليل الغمامة
او معجزاته سوى القرآن لانه صفة الله تعالى فلا يناسب شيئا لذاته
(وكما قال الزركشي وهذا البيت مما كثر فيه الاشكال فان قوله آياته
جمع مضاف وقد تقرر في محله ان الجمع المضاف يستغرق فيعم
فكيف يصح ان يقال ان آياته غير مناسبة لقدره ومن جعلتها
القرآن الذي هو صفات الله فيلزم ان يكون قدره عليه السلام
اعلا واعظم من القرآن العظيم وذلك خطأ بواشكالك جوابنده
قاضى عضد بيورر كه آياته ضميري سيد كائنات عايد الصلاة
والسلامه راجعدر عموم سيد كائنات آيات ومعجزاتنده در يعني
نبوته علامات ظاهره وباطنه سنده در قرآن كريم انده داخل
دكدر كه اول آيات الله در (نته كيم ناظم آيات حق الخ ينسبه

تصريح ايدنه جكدر (وكما قال صاحب الدرة في جوابه ان كلام
الناسطم على عمومه فان آياته مخلوقة والنبي عليه السلام افضل
المخلوقين ولا يرد القرآن لانا نقول القرآن لفظ مشترك يطلق ويراد
به الكلام القائم بالذات الواجبة الوجود كالحياة والعلم والقدرة
وقد يطلق ويراد به النظم الذي وقع به الاجاز في حق النبي عليه
السلام وهو بهذا المعنى ليس بتقديم فيصح افضليته عليه السلام
بهذا المعنى (معلوم اوله كه بوجوابك فهم وتحقيقته اولاد لم كلامه
بيان اولنديغي اوزره كلام نفسي ايله كلام لفظي بي كر كي لبي بلمكه
متوقف لازمة حالدن اولمقله نقل وتقرينه عاجزانه بو كونه تشهير
ساق قلم همت واهتمام اولنور كه كلام الله ايكي معنائه اطلاق
اولنور بريسي كلام نفسي ايكني كلام لفظي (ايدي كلام نفسي
صفت قديمه در ذات حقله قائمدر سائر صفات ذاتيه كي ازليدر
معترلي بوني انكار ايتديلر ذات حقله بويله صفت بوقدر كلام الله
وارددر انكار ايتز لکن بوصف دكدر بلمكه حقيقته كلام الله
ديديكمز كلام لفظيدر ديرل بين دفتي المصحف مذکور وقرائت
اولان نظم كرىمدر ديديلر اشاعره كلام نفسي بي اثبات ايدرل
لكن كلام لفظي بي دخی انكار ايتزل اول دخی كلام الله در ديوب
معترله نك كلام لفظي نك كلام الله در ديدكر بني تسليم ايدرل واول
كلام لفظي بين الدفتين مصحف شريفده اشكالي مسطور
ومقرو اولان نظم كرىمدر ديرل سابق الذكر كلام نفسي اول كلام
لفظي نك مدلوليدر اشاعره اكا دخی كلام الله ديرل (نته كيم
معترلي عندنده كلام الله انجق اول كلام لفظي در (قال العلامة
في شرح المواقف قالت المعتزلة كلام الله تعالى اصوات وحروف
ليست قائمة بذات الله تعالى بل يخلقه الله تعالى في غيره كاللوح
المحفوظ او جبريل اوفى النبي عليه السلام وهذا الذي قاله المعتزلة
لانكره بل نقول به ونسميه كلاما لفظيا ونعترف بحدوده وعدم قيامه
بذات الله تعالى لكانت امرا وراء ذلك وهو المعنى القائم بذات الله تعالى
يعبر عنه بالفاظ ونقول هو كلام الله حقيقة وهو قديم بذاته وزعم
انه غير العبارات اذ قد يختلف العبارات بالاقوام ولا يختلف ذلك

المعنى النفسى (قال العلامة السعد فى شرح المقاصد فان قلت انه
عليها الضرورة من دين النبي صلى الله عليه وسلم حتى العوام والصبيان
ان القرآن هو هذا المؤلف المنتظم من الحروف المسموعة المفتحة
بالتحسين المختمة بالتعويذ وعليه انعقاد اجماع السلف وكذلك علم
ان ما اشتهر وثبت بالنص والاجماع والمجرب من خواص القرآن
والتحدى به انما يصدق على هذا المؤلف الحادث لا المعنى القديم
جوابه انه لا نزاع فى اطلاق اسم القرآن وكلام الله بطريق الاشتراك
على هذا المؤلف الحادث وهو المتعارف عند العامة والقرآء والفقهاء
واليه ترجع الخواص ثم اطلاق كلام الله على هذا المنتظم ليس
بمجرد انه دال على كلامه القديم بل لان له اختصاصا اخر بالله
تعالى وهو انه انشائه وواجده برقومه واشكاله فى اللوح المحفوظ
كقول تعالى (بل هو قرآن مجيد فى لوح محفوظ) وواجده بحروفه
واصواته فى لسان الملائكة كقوله تعالى (نزل به الروح الامين) ايمدى
بوتفصيلات تدن ظاهرا اولديكته قرآن كريم لفظ مشترك اولمى
اوزره ايكي معناه اطلاق او انورمش برى كلام نفسى قديم كه ذات
حقه قائم صفت ذاتيه وبرى كلام لفظى كه حروف مسموعة دن
مزايف ومفروم صحت شريفه مسطور نظم كريم در (پس ناظمك
بيت مز بورده اولان آياته كله سنك عموى اعتبار يله شامل اولديغى
آيات كلام لفظي در زيرا آيت ومجزه ومتحد به اولان كلام
لفظي در) پس بغير بديشان عليه الصلاة والسلام افتديرك قدرنه
كلام لفظي اولان آيات كريمه مماثل اولوب قدر رسول الله اندن
اعلى واجلى اولمقده قطعا محذور منصور دكلدر زيرا كلام لفظي
مخترع بارع وحادث اولديغى كما سبق فحول علما تصريح ايتديلر
افضل مخلوقات اولديغى نصوص يله ثابت اولان حبيب
رب العالمينك قدرى اندن افضل واعظم اولديغى ظاهر در (ايمدى
شارح درة المضئ نك سبقت اين مقام جوابده اولان كلامي
بوتفصيلات يله معلوم اولور لكن بواعراض وجوابك تفصيلي
بووجهله در كه بيت مز بورده اولان آيات قولي چونكه عامدر كلام
لفظي به شامل اولديغى كتي صفات قديم در ديد يكمن كلام نفسي به

دخی شاملدر آياته كله سنى كلام لفظي به تخصیص وتقييد بلا
مخصص در بهر حال كلام نفسي به دخی شامل اولمقده قدر رسول الله
من جهة العظم كلام نفسيدن اعلا اواق لازم كلور ينه محذور
ترتب ايدر ديمشردفع اعراض بووجهله اولمشدر كه بيت مز قومده
اولان آياته كله سندن مراد چونكه معجز اندر معجزه اولان آيات
كلام نفسي دكلدر زيرا كلام نفسي ذات حقه قائم صفت اكهيدر
متحدى به اولوب الزام خصما ايدر اعجاز ظاهره اندن ملحوظ دكلدر
بلكه صفت اعجاز اولان بلاغت واعجاز وسلاست الفاظ ودلالات
دقايق معنى يله فصحاء في طائى عاجز ايلين معجزه اكبر كلام لفظي در كه
بغير عليه السلامك آيتي معجزه سى اول كلام لفظي در بوخصه صفت
بارى اولان كلام نفسي دكلدر (زيرا كلام نفسي صفة الله در معجزه
رسول الله اولمى منصور دكلدر) پس آياته ضميرى بغير عليه السلامه
راجع اولمقده آية مقيد اولمش اولور يعنى بغير عليه السلامك آيتي
ديك اولور بغير يملك آيتي كه معجزه سى تفصيل اولنديغى اوزره كلام
لفظي در (ايمدى كلام نفسي بيت مز بورده اولان آياته كله سنك مشمول
اولماز ديوا اعراض دفع او انور (بعض شراح بيت مز بورده ايراد
اولنان اصل سؤال آياته اولان عموم سلب عموم در بوخصه عموم
سلب دكلدر ديوتفصيل ايلدكلى اوزره تكلفات يله ويردكلى
جواب طي مقال مناسب كور اشدر) قوله احبى افعال با بندن
احبى بحبى احبى بدن مشتق در فعل ماضيدر حيات هي مبدأ
الحس والحركة يله تعريف اولمشدر (احبا احداث حيات در) قوله اسم
احيانك فاعليدر ضميره مضاف در ضمير سيد كائنات عليه الصلاة
والسلامه راجع در احيا جله سى جزاء شرط در جله شرطية
استيفيه در اسم لفظي بو محله علمه مرادف اسماء اعلامدن اسم
مراد در وكاهى اسم فعل وحرف مقابلي معناده استعمال او انور
(حين ظرف در ظرف زمانيه دن وقت معنانه در تقدير فى يله ظروف
زمان مبهم فعلك مفعول فيهمى اولور نحو در كه ان المبهم
من الزمان مالم يعتبر له حد كالحين والوقت والمحدود من الزمان
مايه تهره حد ونهاية كاليوم والشهر وعند دخول لفظه فى او عند

تقدیریه یکنون کل منهما طریقا (یدعی جله سنه مضافدر) قوله یدعی دعوتدن مشتق فعل مضارع مجهول در نائب فاعلی اسمه کلمه سه راجع ضمیر در اصلی (یدعی به در لکن ضرورتا چون به لفظی حذف اولتوب فاعل ضمیری یدعی تحتند اضمار اولمشدر به ضمیری اسمه کلمه سنه راجعدر دعی الله دیرل ای سئله دیمکدر کذلک دعاه بزید ای سماء زید دعاه ای طلبه (شیخ زاده ضمیر یدعی راجع الی الله ای حین یدعی تعالی باسمه و یسئل دیمش دعی کلمه سنک جله سی محلا مجرور حین کلمه سنک مضاف الیه یدر فعل مضارع ایله تعبیر استمرار و تجدیدی افاده ایچوندر یعنی دائما علی وجه الاستمرار هر نه وقت دعا اولنسه حال بویه در تخلف یوقدر دیمک اولور (یدعی کلمه سنی اسم رسول الله اولان علم محمدیه به نسبتدن ناظمک مرادی رمم بالیه فی احیاده اسم کریمنی یاد و ذکر کفایت ایدر معناسی ایله عظم قدرنی اشعار در یعنی درگاه حقده تضرع و طلب و دعاده اسم شریف محمدی ایله دعا اولنسه مثلا بحق محمد دیمک کبی بهر حال مستجاب اولور استرسه دعا اولنسان شی خوارق عادات مقوله سندن اولسون مثلا چور و مش موتا کککرنی حق تعالی ناک احیاسنی دعا ایتک کبی که اسم شریفنی انی احیا ایدر) ایدعی احی اسمه حین یدعی دارس الرمم مصرعنک مال و معناسی بودر که عند الله اولان قدر رسول الاهی نه مرتبه اوده اولدیغنی بیاندر (دارس احیا فعلک مفعول ایدر احیا فی اسم شریفه نسبت مجاز فی النسبه مجاز عقیدر زیرا احیا ایدن حقیقته باری تعالی در دارس در سندن بلی معناسنه در که ترکیده چور و مش فارسیده فرسوده دیمکدر دارس الرمم چور و مش کک پارچه سی دیمک اولور (رمم جمع رمه در وهی القضة البال من العظم دیمشدر) بو محله موصوف محذوفدر ای شخصا دارس الرمم تقدیرنده اولور دیمشدر (لکن بعض شراح موصوفک صفته اضافتی قیلندن جرد قلیقه مثلا بودر که دارس الرمم دیمک رمم دارس یعنی چور و مش کککدر دیمکدر حتی شارح مصنفک الرمم یحتمل ان یکنون من قبل عاصی العروق ای الرمم الدارسة دیمشدر (محصول معنای بیت) اگر

اول پیغمبر ذیشان علیه السلام آیات معجزاتی من جهة الجلالة والعظم قدرنه مماثل ومناسب اولیدی یعنی قدرنه کوره اولیدی اسم شریفی ایله دعا اولنیدیغنی حینده یعنی علم کریمنی یاد و ذکر ایله دعا اولیدیغنی و قنده اول اسم شریف چور و مش عظامی احیا ایدردی لکن بینات معجزاتی من جهة العظم قدرنه مماثل اولیدی (پس اسم شریفی احیای دارس الرمم ایتک اولیدی یعنی بواحیا معجزه باهره سی وقوع بولیدی زیرا عظم قدرنه مماثل دکلدر که عظم و قدر و شانی اندن نیجد مرتبه برتر و اعلا در مساوی و مناسب دکلدر و هم مطلوب اولان ایمان بالغیب در یو خسه بعد المعاینه و الرؤیة ایمان نفع و یرمز فائده سی یوقدر (قال الله تعالی یوم یأتی بعض آیات ربک لا ینفع نفسا ایمانها لئلا تمکن امنی من قبل) الی آخره کذلک محصول معنای بدینده کبار علماء شراخک کلامری دخی زیاده ایضاح ایچون نقل و تحریر اولمشدر (قال صاحب الدرّة والمعنی لو كانت آیاته علیه السلام مماثلة لقدره الشریف ومقامه المنیف احی اسمه المبارک العظام الرمية البالية اذا قيل اللهم بحق محمد احیی هذا الميت فیحیی ویکن احیاء الاموات باسمه الشریف من آیاته علیه السلام لکن حیث لم یکن آیاته مماثلة لقدره لم یجعل هذه الاحیاء من معجزاته لنقصه عن قدره الرفیع (قال شیخ زاده حاصل المعنی انه لو كانت آیاته العظام مناسبة بمقدار کماله لاحی الله ببرکة اسمه اموات العظام کما احیا بایمان ذاته اموات القلوب والارواح لکن اقتضت الحکم الالهیة سترغایات کماله و اخفاء نهايات عظمت قدره و جلالة اما لیمتاز المصدق المؤمن بالغیب عن التادی فی غوایة الشک والرب اذا تصدیقات والعبادات عن ظهر الغیب یعتبر بها و بعد بروز الايات و ظهور الدلالات لا تنفع نفسا ایمانها (وقال بعضهم یعنی ان قدره اجل واعظم من معجزاته ولو كانت آیاته کقدره لاحی اسمه العظام الدارسة (وفی البیت من البدیع المقابلة بین ودراس فی احی اسمه

* او حده در شرقی عند خالق ذی المن *

* مقربین کرام ابتدی در کهن مسکن *

* علونامه شان اورتبه اگله که من *

* لوناسبت قدره ایاته عظمی *

* احیی اسمہ حین بدعی دارس الرمم *

لم یتمن مستفعلن نایما فاعلن تعیی العقول مستفعلن ل به فعلن
حرصا علی مستفعلن نایما فاعلن ترتب ولم مستفعلن نهم فعلن
(لم یتمننا بما تعیی العقول به) (حرصا علینا فلم ترتب ولم نهم)
لم یتمننا فعل مضارع در امتحانند در اختیار و تجربه معناسند در
حرف جازم ایله مجزوم در اصلند امتحان ایدی حرف جازم کلمه کله نون
اعراب نون ضمیره ادغام اولمش در فاعلی تخنده ضمیر مستتر بی غیر یمن
علیه الصلاة والسلامه راجع در مفعولی بارز متصل اولان متکلم
مع الغیر ضمیر یدر جمله سی جمله استینافیه در (بما تعیی ما موصوله در
با حرف جر یتمننا به متعلق در تعیی در دخی بایدن ماضی سی عی در
رضی کی انقبف مقرون در یجز معناسند در فقها نك اذا عی المصلی
عن القيام ای عجز فی صلااته عن القيام دیمکدر (قوله العقول فاعلیدر
جمله سی ماء موصولک عنه سیدر ماء موصول مع صلته جمله سی محلا
مجزوم با ایله یتمننا به متعلق در (قوله به ده با حرف جر در ضمیر مبنی محلا
مجزوم تعیی فعلنه متعلق در ضمیر مایه راجع در (عقول عفلک جعیدر
عقل جوق معنایه اطلاق اولنور اولاهر کسک اندن انا ایله تعیی
ایلدیکی بدنده نه حال ونه محل کلیاتی مدرك اولان نفس ناطقه ده
ثانییا امور حسنه و فیهی میز قوه درا کیه که شرعه مدار
تکلیف بودر ثانییا کلیاتی بالذات جزئیاتی بواسطه الالات مهیاء
للادراک اولان قوه درا کیه اطلاق اولنور دیمشدر لکن بودخی
معنای اول اولان نفس ناطقه نك مفسریدر بومقامده مراد
معنای ثانی اوزره عقلدر (قوله حرصا لفظا منصوب لم یتمننا فاعلنک
مفعول له سیدر) بعضی شراح لم یتمننا ولم یتکلفنا صلی الله علیه
وسلم بالیجز عن ادراک العقول لاجل حرصه علی تحقیق الامر
علینا دیمشدر (حرص بر شیئه افراط شوق و شهوت و شدت

رغبته در (قوله علینا جار مع المجرور حرصا قوله متعلق در (فلم ترتب
فاجزائیه در شرط محذوفه جواب مقامده در (رتب ارتبایدن
شك و شبهه معناسند در شك حکمك وقوعنده وعدم وقوعنده
تردد ایدوب بر طرفی ترجیح ایده میوب طرفین حکمی شك اولان
شخص عندنده مساوی اولوب یعنی شك ایدن کمیسه عندنده
طرفین حکمی مساوی اولوب بر طرف مجزوم اولدیغی صورته
شك تحقق ایدر (رتب فعل و فاعلدر مفعولی محذوف در ای فلم
نك فجا اتینا به علیه السلام من طرف الحق من الاعتقادات دیمکدر
رتب جمله سی محذوف حرف شرطک جزاسی و نتیجه سی در تقدیر
کلام لم یتمننا بما تعیی العقول به فلم ترتب فجا اتینا من الاعتقادات الحقة
دیمکدر (زیرا عقولک متخیر اولدیغی شی ایله امتحان شك و اربابی
موجب اوله جفی ظاهر در (قوله لم نهم حرف لم زائده در تا کید
ایچوندن نهم ترتب اوزرینه معطوف در نفس متکلم مع الغیر در هام
یهم هیما و هیما نا اذا تخیر دیمشدر یعنی هیما حیرت معناسند در
بوییت شاهد در (هام قلبی فی حبه و هواه) (و ابی القلب ان یحب
سواه) (محصول معنای عبارت یدت) صاحب سعادت پیغمبر یمن
علیه الصلاة والسلام افندیمن بزم هدایمزه فرط شوق و رغبته
بنشاء عقول قبولنده عاجز اولدیغی شی ایله بزی امتحان و تجربه
ایتمدی (یعنی عقلم درک و اعتقاد و قبولنده عاجز اولدیغی شی ایله
بزی تصدیق و قبول ایدرمی دیو امتحان و ابتلا ایتمدی (بس
اذا کان الامر کذلک بزخی شك و ارباب ایتدک و تخیر اولدق بلا
شبهه و ارباب اعتقاد و قبول ایلدک و واصل سرحد سلامت
هدایت اولدق (خلاصه طرف حقندن پیغمبر یمن علیه السلام
اتبان یسور دقلری معتقدات درک و اعتقادنده عقلم عاجز امور ایله
تکلیف و امتحان و ابتلا اولدی بزخی شك و ارباب ایتدک و تخیر
اولوب اعتقاد و قبول ایلدک بودخی حفا که پیغمبر یمن علیه
الصلاة والسلام افندیمنک برکات یمن و سعادتنددر دیمک مراد
اوله یا خود بیت سابقه مذکور اولان عدم احیاء عظامک قائده
و ثمره سنی وجه آخر ایله بیاندر یعنی اول سلطان المرسلین اولان

بغير عزم عليه السلام جلالت قدرته مماثل آيت ومجزة اسم
شريف في حين دعائه عظام رمية في احيا ايتك ايدي لكن بومجزة
كبرى عظمت قدرته مماثل اولمغله وقوع بولدي بوندن ماعدا
اشبو احيا عقولك عاجز اولديغي شيء ايله اتحان ايدي بزي درك
وقبولنده عقولك عاجز اولديغي شيء ايله حرصا على هدايتنا
اتحان ايتدي بوحسه حضرت عيسى صلوات الله على نبينا
وعليه حضرت تلي بنفسي دعا ايدوب ميني احيا ايتدي عقول قوي
ادراك حكمتدن عاجز وتخير اولوب حلول واتحاده ذاهب واب
وابن وروح القدس تعبير ايتدي كرى اقايم ثلثة اثبات ايتدي
حضرت عيسى عليه السلام احيايه كندودعا ايتدي بغير عزم
عليه الصلاة والسلام افنديمك كندودكل اسم شريف ايله دعا
اولندقدن اسم شريف عظام رمية في احيا ايتك قوت زياده
مقام تعجب وحيث اولمغله بومغوله ابتلا وعقول عاجز اولديغي
شيء ايله بزي اتحان ايتدي بس بزدخي طرف حقدن كتور ديكي
اعتقاد حقه في اصلا شك وارتباب ايتوب وتخير اولوب تصديق
وقبول ايدوب حمد الله تعالى واصل ساحل نجات هدايت اولندق
ديك معناسنده بغير عزم عليه الصلاة والسلام بوامت مرحومه به
محض رحمت وهدايت اولديغي بيان ايله مدائح عليه به صورت
اخرايله مسارعند بومغارى مؤيد بكار شراحت دخی تحريراتلى
زياده تحقيق واطلاع ايجون تفصيل اولندي قال صاحب الدرة
والمعنى لميجر بنا عليه السلام شيء يحجز العقول عنه مما يتعلق بباطن
الشرعية من الاسرار الالهية والحكم الربانية حرصا على هدايتنا
لثلا فضل بالشك والشبهة كاضل قوم عيسى عليه السلام قال
شيخ زاده وحاصل المعنى ما كلفنا بما يحجز عن العمل به احصاء
العقول وما حملنا ما لا طاقة لنا به بركة الرسول بل وضع الله بحجه
عنا الاسرار والاعلال ورفع التكاليف الشاقة التي كانت على الامم
السابقة فلم نشك في العقائد الدينية اذ من المعلوم ان الانسان اذا وقع
في خطب معجز يرتاب ويغلط ويضعف جزمه (ثم قال الحنفى عليه
الرحمة المعنى ان عدم ارتبابنا في الاعتقادات الحقة والاحكام

الشرعية حيث لم يكلفنا التكاليف الشاقة مثل ما كلفت به امم السابقة
من قبلنا حرصا على هدايتنا وهذا هو المعنى الظاهر من البيت
ولا يبعد ان يحمل على ان الناظم قصد من البيت تعليل عدم احيا
اسمه صلى الله عليه وسلم العظام الرميم مع ان مسماه احيا القلوب
الميتة وتحقيق ذلك انه لو احيا اسمه الموتى لتساهت العقول فيه
وتحيرت الافهام في معانيه ولربما ادى ذلك الى الغلو والوقوع
في الضلالة كما وقعت النصارى في التثليث في احيايه عليه السلام
اي لم يحيا اسمه الموتى لثلا يتحنا بما يكمل عن دركه عقولنا لثلا نفع
في الشك والارتباب حرصا علينا في ارتكاب طريق الصواب وذلك
من كرم واهب العطايا ورأفة الرسول بالبرايا ويؤيد هذا المعنى
معنى البيت الذي بعده حيث يقول اعبي الورى فهم معناه الخ انتهى

* * * تخميس * *

* قومادى ذره جه يحجز عقول ايله شبيهى *

* سزاي ريبه هيچ ارتكاب روسيهى *

* رواده كور مديكندن تحير وولهي *

* لم يتحنا بما عبي العقول به *

* حرصا علينا ولم ترتب ولم نهم *

اعبي الورى مستفعلن فهم مع فاعلن نادفلى مستفعلن س يرى فعلن
للقرب وال مستفعلن بعد في فاعلن ه غير من مفاعلن خم فعلن
(اعبي الورى فهم معناه فليس يرى) (للقرب وال بعد فيه غير متفهم)
اعبي فعل ماضيدرا عيا دندراجاز معناسنه درى مجزدر (قوله الورى
تفسيرا منصوب مفعوليد ورى خلق ديمكدر الفلام استغراق
اولمغله لايشد عنه فرد معناسنه جميع خلق عالمه شاملدر (قواه فهم
اعيانك فاعليدر معنا كله سنه مضافدر معنا دخی ضميره مضافدر
فهم لفظى ادراك معناسنه در معنى لفظندن مقصود ومنفهم اولان
شيء ديرل معنى الرجل كاله وفضله المختص به ديمشلمعناده اولان
ضمير فخر كائنات عليه الصلاة والسلامه راجعدر اعبي كله سنك
ورايه نسبى اسناد عقلى اولان نسبتده مجازدر حقيقة عاجز
ايدن الله ذوالجلالدر بومقامده معنى ايله مراد صاحب سعادت

افتدیم علیه السلامه اولان کالات الهیه و فضائل ذاتیه درو بعضی
حقیقت محمدیه علیه الصلاة والسلام در دیمش فلبس افعال
ناقصه دندر مبتدا و خبر اوزرینه داخل اولور مدخولی اولان مبتدا
لبس کلمه سنک مرفوع اسمی اولوب خبر لبس نک منصوب خبری اولور
(قال مولانا جای و لبس لئی مضمون جمله الاول حالا ای فی زمان
الحال مثل لبس زید قائما ای الان و هذا مذهب الجمهور و قبل لئی
مضمون جمله مطلقا و لذلك تفید بزمان الحال نحو لبس زید قائما
الآن و تارة بزمان المساعی نحو لبس خلق الله مثله و تارة بزمان
المستقبل نحو قوله تعالى (الا یوم یأتیهم لبس مصروفا عنهم)
و یجوز تقدیم خبرها علی اسمها (قوله فلبس یری فاجزائیة در
شرط محذوف علت و سببدر فلبس یری جزا و مسببدر تقدیری
فلما اعی الوری فهم معناه فلبس یری للقرب الی اخره دیمکدر
(یومحده شراح دیمکدر که کلمه لبس اذا دخل علی الفعل یكون
فیه ضمیر الشان و جهة ذلك الفعل خبره المفسر) بوقاعده اوزره
لبس کلمه سنک اسمی تحتند مستتر ضمیر شاندر لبس کلمه سنک خبری
مدخولی اولان یری جمله سیدر که لبس تحتند اولان ضمیر شانی
مفسر در بونک مثالی قوله تعالى (ولستم بأخذیه الا ان تمضوا فیه)
کذلك میدان مدایح محمدیه ده حائر قصب السبق تقدم و اعتبار
اولان حسان رعی الله عنه بیورمشدر (و لامثله فیهم و او کان قبله)
و لبس یكون الدهر مادام یربل ای لبس مثله یكون (قوله مادام
یربل راء مهمله ایله اغا جلد یرا قلوب نشو و نما بولمقدر (ایمدی
یری معلوم صیغه سیاه اولدیغی صورته معنی لبس ای الشان یری
یعنی کورد کلدردیمک اولور یری فعلتک فاعلی تحتند مستتر
وری کلمه سنه راجعدر و وری خلق معناسنه در و اگر یری مجهول
اولور سه معنی لبس ای الشان یری کور بلور د کلدردیمک اولور
(معلوم اوله که یری کلمه سنک و الی اخر البیت مذکور اولان عباراتک
اعرابنده شراح اختلافات ایله تصعب و احتمالات یاز مشر معنایه
ملایم فهمده ظاهر اولان تحریر و اختیار اولمشدر اولایری
کلمه سنه ایکی احتمال وار اولکی فاء الفعلتک نصیبه معلوم

صیغه سیاه اولوب و یری رؤیت بصیر معناسنه اولمدر قوله تعالى
(فانظر ماذا یری) کی بو صورته اعراب بو وجهله در که یرانک
تحتند مستتر ضمیر و یری کلمه سنه راجع فاعلیدری جمله سی
لبس کلمه سنک ضمیر شانی مفسر لبس نک خبریدر (قوله للقرب لام
فی معناسنه در جار مجرور یری کلمه سنه متعلقدر و البعد قرب اوزرینه
معطوفدر قربدن بعددن مراد رسول الله علیه السلامه فضائل
و کالات آتیه ده کمال قریدر که اول کمال قرب انجق قرب ابتداء
عظام علیهم السلامدر و اول کالیدن دون اولوب ا که نسبت ایله
بعید اولان قرب قرب او ایاء الله در بعضیایر قرب و بعددن مراد
قرب و بعد زمانیدر که وقت سعادت لری نک نه زمان قرینده و نه زمان
بعنده دیمکدر دیمکدر (قوله فیه بار مع المجرور مؤخر منفعیم کلمه سنه
متعلقدر مؤخره تعلیقه اعتراضک نهایتی جوازدر فیه ضمیری
فهم کلمه سنه راجعدر یا خود بیان لفظی تقدیری ایله معنایه راجعدر
غیر الا معناسنه در مستثنی منه محذوف اولمغله استثناء مفرغه اولور
فلبس یری الخلق فیه احدا لا منفعیم تقدیرنده در (قوله منفعیم
انفعامدندر انفعام ملزم و عاجز اولوب ساکت و صامت اولمقدر
قانون مناظره علم آدیده معلل اولان ذاتک مباحثه ده عاجز اولوب
ساکت اولمسنه انفعام دیرل مانعک عاجز اولمسنه الزام دیرل (ایمدی
بونقدر یری رؤیت بصردن اولوب و صیغه معلوم اوزره اولدیغی
احتمالدر بوا احتمال اوزره (محصول معنی) پیغمبر بمنز صلی الله
علیه وسلم افتدیمک معناسنی یعنی کالات ذاتیه و حقیقت محمدیه سنی
فهم و ادراک خلق عالمی عاجز ایلدی فاذا کان الامر كذلك
فلبس یری (یعنی خلق قرب و بعدده اول کالات ذاتیه بی فهم
و ادراکده یا خود اول کالات ذاتیه بی پیانده بر احدی کورمدی الا
عاجز و ساکت کوردی دیمک اولور (فاما اگر یری کلمه سنی كذلك
صیغه معلوم اوزره اولوب لکن یری افعال قلوبدن علم و معرفت
معناسنه اولور سه (محصول معنی) حقیقت محمدیه بی فهم و ادراک
خلق عاجز ایلدی فاذا کان كذلك قرب و بعدده حقیقت محمدیه بی
فهمده یا خود حقیقت محمدیه بی پیانده خلق عاجز و ساکتدن

غير بر احد بلدى يعنى خلق انجق عاجز وساكتى بلدى ديمك
 اولور (نته كيم شارح فلبس یرى الورى احدا غير منفعم ديمشدر
 اشبورى كلمه سى صيغة معلوم اوزره اولديغى صورت اولى دركلك
 صورت ثانيه یرى به ضم يا ايله صيغة مجهول اوزره اولوب ویرى
 رؤيت بصر معنسانه اولق احتمالیه اعراب يو وجهله در كه
 یرى كلمه سنك نائب فاعلى غير كلمه سى اولوب سائر اعراب تفصيل
 اولنديغى اوزره اولمغله (محصل معنى) پیغمبر یمز علیه الصلاة
 والسلامه اولان کالات الهمیه وفضائل ذاتیه یرى فهم
 وادراك خلق عاجز ایلدى بس قرب وبعده فهم وادراكدن
 یاخود یساندن عاجز وساكتدن غیرى ~~كورلدى~~ ديمك
 اولور فاما اكر یرى كذلك صيغة مجهول اوزره اولوب ویرى
 علم ومعرفة معنسانه افعال قلوبدن اولورسه ایكى مفعوله تعدى
 ایكلمه مفعول اولى نائب فاعلى اولان غير كلمه سیدر مفعول ثانى
 للقرب كلمه سیدر جار مجرور یرى به متعلق مفعول در بو احتمال ايله
 (محصل معنى) علیه الصلاة والسلام افنديمك معنسانى يعنى کالات
 ذاتیه وفضائل علیه سنى فهم وادراكده عاجز وساكتدن غیرى
 یلمدى ديمكدر (ایمدى یو بیتك شرح استصعاب ایتدكلرى
 اعرابنده فهم وتسهيل ایچون ایكى صورت وهر صورته ایكى احتمال
 ايله بیان اولندی اول تفصیلاتك فهم وضبطی ایچون خلاصه مقال
 بو وجهله معلوم اوله كه صورت اولى یرى صيغة معلوم اوزره اولوب
 بو صورته یرى رؤيت بصر معنسانه اولق احتمال اولدر كذلك
 بو صورته یرى علم ومعرفة معنسانه اولق احتمال ثانیه
 یرى صيغة مجهول اوزره اولق ویرى كلمه سى كذلك رؤيت بصر
 معنسانده اولق احتمال اول علم ومعرفة معنسانده اولق احتمال ثانى
 باقى اعراب عبارات لماهرودر (قال صاحب الدرر اسم لبس ضمیر الشان
 ویرى خبره وهى معنی الابصار والمعرفة فان كان مبنيا للفاعل ففاعله
 ضمیر الورى و غیر منصوب على الاستثناء المفرغ ای لبس یرى
 الورى احدا غير منفعم وفيه متعلق بمنفعم وضميره للفهم والمعنى
 بتقديرية ان مضاق (فنى بمعنى من وان كان مبنيا للمفعول فغير نائب

الفاعل والقرب متعلق بیری والمنفعم العاجز عن كماله القاصر
 عن كنه فضائله ودرك معانى احواله (والمعنى انجز الورى فهم
 کالاته وفضائله من المعجزات الخارقه للعادات فلا یرى للقرب
 والبعده فى الكمال والفضل الا ساكنا مبهوتا تخيرا فيها عاجزا
 عن ادراكها لكونها امورا خارجة عن دائرة العقل انتهى

*** تنجیس ***

سلوك طالبيه اقدم نتيجة عليا * يبله حقيقت ذات محمدية بي تا
 وليك علم لدن مفعم اندهب علما * اعبي الورى فهم معناه فلبس یرى
 * للقرب والبعده فيه غير منفعم *

كالشمس تظ مستفعلن هرل ل فعلن عینین من مستفعلن بعد فعلن
 صغیره مضاعفن وتكمل فعلن الطرفین مستفعلن امم فعان
 (كالشمس تظهر للعینین من بعد) (صغیره وتكمل الطرفین من امم)
 سابق الذکر بتبدله کالات وفضائل رسول الالهى فهم وادراكده
 خلقك تجز وسکو تنى ونجرتنى بیان ایدوب یو بیت دلاراده دخی
 كاف تشبیه بیت سابقده اولان اعبي كلمه سنه متعلق اولمغله بیت
 سابقه نتیجه ومثال لطیف ايله تمثيل مفعوله سیدر (قوله كالشمس
 جار مع المجرور بیت سابقده اولان اعبي كلمه سنه متعلق مفعولیدر
 (یاخود جار مع المجرور کائن محذوفه متعلق اولوب مبتداء محذوفك
 خبریدر تقدیری هو كالشمس ديمك اولور / یاخود كاف بمعنی مثل
 اولوب مبتداء محذوفك خبریدر تقدیری مثله مثل الشمس ديمكدر
 مبتداع خبره جمله سى بیت اولی به عطف بیان اولور تظهر فعل
 مضارع مؤنثدر فاعلى تحتده ضمیر شمسه راجعدر جمله سى
 شمس كلمه سنك ضمتدر كه وجهه شبهه بیان ایدر (نته كيم تفصیلی
 كلور شمس فلك رابعده كوكب مضى للعالم ايله معرفدر) امام
 رازى وغیره من المفسرین شمس كره ارضك كبرده یوز الشمس
 درت دلی در دیمشدر (للعینین تظهریه متعلق در) (قوله من بعد
 كذلك تظهرنك متعلقدر صغیره تظهر كلمه سى فاعلى ضمیرندن
 حاندر) (قوله تكمل بضم التاء افعالدر فعل مضارع مؤنثدر تحتده
 فاعلى ضمیرى شمسه راجعدر جمله یظهر اوزرینه معطوفدر

کلان بحر الصرع عن النظر الى الشيء در ترکیده کوز قاشق ایلده تعبیر
ایدرل تکل اصلی تکل در ایکی لام بر جسدن اولغله ادغام
اولمشدر (قوله الطرف لفظا منصوب تکل فعلک مفعولیدر طرف
عین معنانه در) (قوله من امم بالقحتین قرب معنانه در ومقابله
معنانه در یقال داری امم داره ای مقابلهتھا دیمکدر جار مع المجرور
تکل کلاه سنه متعلقدر) (معنای بیت) بیوجهله تصور اولنور که
ناظم علیه الرحمه اشوبیت مکرزاده رسالت یناه علیه الصلاة
والسلام افندی می شمس تشبیه ایلدی ودخی وجه شبهی
(تظهر للعینین من بعد الخ عبارتیله ذکر و بیان ایلدی بوندن
مراد چونکه بیت سابقه پیغمبر افندی می کالات و فضائل ذاتیه سنی
فهم و ادراک خلق عاجز ایلدی ساکت و متحیر اولوب مفهم اولدیله
بر احد حقیقت محمدیه بی ادرا که قادر اولدی کلامی اثباته بر تشبیه
ظاهری ایلده ارسال مثل مقامنده یویتی انشاد ایلدی دخی بیت
من بورك مضمونی مثبت مال اولدیغنه اشارت ایچون وجه شبهی
دخی) (تظهر للعینین الخ عبارتیله اشوبیتده ذکر ایلدی یعنی
پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندی می شمس کیدر) (تته کیم شمس
بعیددن یا فلسه انجق کوربتان بر صغیر کوب نورانی مضیئه در
لکن علم هیئتده تصریح اولدیغی اوزره کره ارضک یوز التمش
عدد مقدار نجی اولغله کبر وعظمتی وضیا و اتوارنی یقینا معاینه
و حرارت ذاتیه و ماتحت القمر اولان موالید ثلثه بی مرئی اولدیغی
موجب اقتضایدن اوصاف و خواص لازمه سیله ادراک و مشاهده
ورؤیت ایچون تقرب ایلده و قربدن نظر عینه کلان و خلل بلکه
مرتبه محالده اولغله حقیقتدن استقصاده بحر محقق اولدیغی
کی صاحب سعادت سرور کائنات علیه افضل الصلاة افندی می
دخی سماء را بعده شمس مقامنده در نظاهر رؤیت ممکن کلی متواطی
اولان انسانیتده خلق ایلده مشترک ذات من بی آدم کورینور لکن
تقرب ایدوب حقیقت محمدیه بی بصرو بصیرت ایلده فهم و ادراک
ایدهیم دیسک شمس تقرب و نظر کیدر بحر مقرر در دیمک ایلده
ناظم علیه الرحمه بیت سابقه قی اعلی و دلشین دایل اقتضای

حکمنده منال کتور مشدر رجة الله علیه لکن یومحمدیه (ناظمیه
اعتراض ایتشله که وجه شبه ایلده انصافده ناقص اولان مشبه
قلنور اما زیاده انصافی اولان مشبهه قلنور اما یو بتده عکسی
واقع اولمشدر مع هذا) (بیت) صورتکرجال تو بتها نقطه) (از بهر
امتحان قلم انتاب شد) مفاد نجی وجه شبه پیغمبر علیه الصلاة
السلامده شمسدن زیاده ونهایت کمال اوزره اولدیغی مسلم ایکن
مشبهه قلوب شمس تشبیه اولشمش مشبه قلشمش دیو وارد اولان
سؤالک جوابنده (شارح شیخ زاده دیمش که ولک ان تجعل هذا
التشبيه من التشبيه المطلوب الذي يجعل فيه الناقص مشبهاً به
قصدا الى ادعاء انه زائد في وجه التشبيه كما في قول الشاعر) (وبدا
الصباح كأنه غرته) (وجه الخليفة حين يمدح) (قال صاحب المنلول
الغرة بياض في جهة الفرس فوق الدرهم يقال غرة لا غرة واكرمه
وغرة الصباح بياضه فان الشاعر قصد بها ان وجه الخليفة اتم
من الصباح في الرضوح والضيأ) (قال الحنفی تشبیهه صلی الله
علیه وسلم بالشمس حين يرقها البشر من بعد ذیر ونها صغیره
ثم اودنوا اليها من قرب لكانت ابصارهم من النظر اليها العظم
حجمها وتشعشع ضیائها كذلك حضرت الرسول صلی الله علیه
وسلم اذا تصورته افهام البشر من حيث البشرية انه فرد من افرادها
یما زعمت الواهية انها قدیمکنها الاحاطة بصفاته الکمالیه و اذا
ظهر لها انه سيد المرسلین و حبيب رب العالمین وله المعجزات
الباهرات والآيات الیبنات ظهر لها ان ادراک کنه حقیقته والاحاطة
بفضله خارج عن طوق البشر) (فقوله تظهر للعینین الخ بیان لوجه
الشبه وهوان کلانها قدیدرک من جهة وقد لایدرک من جهة
الحقیقة) (وفي البيت من البديع التشبيه الذي هو اظهر من الشمس
و المقابلة بین بعد و اتم و مراعات النظیر بین العینین و الطرف
* * * تخمیس * *

یلمور مشاهده تک اهل کشف اولان حدن ازاله ایلده من قرب معنوی بعدن
نقاب رفعله ایتش نقاب پرسعدن) (کالشمس تظهر للعینین من بعد
* صغیره و تکل الطرف من امم *

وكيف يد مفاعله في الد فعلن دنيا حتى مستفعلن قته فعلن
 قوم نيا مستفعلن م تسل فعلن لوعن مبال مستفعلن حلم فعلن
 (وكيف يدرك في الدنيا حقيقة) (قوم نيام تسلوا عنه بالحلم)
 فكيف فاشترط محذوفه جوايدر فاذا كان الامر كذلك فكيف
 يدرك تقديره در بعض نسخته واوايله بيت مقدمه عطف او اور
 لكن فالايله اولي ربط معناه انسب ومرجح اولور كيف استفهام
 انكار يد ر استبعاد ايوندر كيف ايله سوال حاله ندر تفصيلي
 فكيف تنكر حبا الخ يندى ذكر اولندر بو مقامه مبنى محلا
 منصوب مؤخر يدرك فعله مفعول فيه در معنى ظرفيدرك كيف
 فاندنصكره يا اول ذكر اولانسه فعلك ظرفي اولور (يدرك باب افعال دن
 فعل مضارع ادراك كنند ادراك معرفتدر بعض افعال تصور الشئ
 والبلوغ الى اقصى ديمش بو محله مراد معرفتدر بو خسه
 مقاصده ذكر اولان الادراك تصور و حضور و حصول للشئ عند
 العقل معنائه مطلقا ادراك عام وشامل اولان ادراك كلدر بله
 معرفت اول ادراك كليست افراد ندر (في الدنيا يدرك فعله
 متعلق در دنودن مأخوذ در ادراك مؤنثدر وجه تسميه آخره قريب
 اولد يغندر في الدنيا كله سيله تقيد اولنديغى آخرته ادراك ممكن
 اولديغه اشارتدر (حقيقته بالنصب يدرك فعلك مفعوليدر
 حقيقة الشئ ذاته (وبعض ايلمايه الشئ هو هو اي الماهية ديمشدر
 قال الخفي المراد بحقيقته هي مبدأ جميع اثار الكمالية المختصة به
 التي لم يمكن لاحد من البشر مشاركتها في مجموعها اولان في شئ
 من افرادها (قال الشيخ اراد بحقيقته كماله الخاص به وتهيئة
 منزلته والقرب والقبول لاماهيته فانها معلومة لكل احد من ذوى
 العقول (قوله قوم يدرك فعلك فاعليه در قوم جماعة من الرجال
 والنساء ديمشدر قوم افضلا مفرددر لكن معنى جمع اولعله نيام
 قومه صفت وقوى تحيددر (نيام نائمك جمع در صيام صائمك جمعي
 اولديغى كى نومي تعريف ايمشدر انوم حالة تعرض الحيوان من
 استرجاء اعصاب الدماغ من رطوبات الانخرة المتصاعدة الى الدماغ
 بحيث يقف الحواس الظاهرة عن الاحساس بو محله غفلتدر

مجازدر (تسلوا تفعل يابندن فعل مضارع در تحته ضمير فاعلي
 قومه راجعدر (تسلوا اجله سي قومك صفت بعد صفتدر تسلبدن
 مستقدر تسلوا ديمك راضى اولوب قناعت ايدرل ديمكدر (قوله عنه
 تسلوا كله سنه متعلقدر ضمير سيد كائنات عليه الصلاة والسلام
 راجعدر (بالحلم جار مجرور تسلويه متعلقدر (حلم بضم الحاء واللام روبا
 معنائه در جمعي احلامدر (الحلم بضم الحاء واللام وسكون الميم
 مصدر در لكن احلام رؤياه يجاعه ديرل (شارح حنفيه والحلم
 النوم وقد يطلق على ما يرى في النوم ديمش رؤيا حقه موارد اولان
 احاديث شريفه دن (عن حذيفة بن سيد الساعد عن النبي
 صلى الله عليه وسلم انه قال ذهبت النبوة فلا نبوة بعدى الا المبشرات
 الرؤيا الصالحة يراها الرجل او ترى له رواه الطبراني (وعن ابي سعيد
 الخدري اذاري احدكم الرؤيا يحبها فانما هي من الله فليحمد الله
 عليها وليجتنبها واذارأي غير ذلك مما يكره فانما هي من الشيطان
 فليستعذ بالله ولا يذكرها لاحد فانها لا تضره رواه البخاري
 (وعن جابر اصدق الرؤيا من كان نها را لان الله تعالى خصني
 بالوحي نهارا رواه الحاكم (روى الامام احمد اصدق الرؤيا بالاسحار
 بيورلمش (فكيف يدرك قوائده فاجزائه در شرط محذوفه جواب
 اولعله (محصول معنای بیت) كويا ناظم عليه الوجه ديمك مراد
 ايدر كه ايسات سابقه دن بر و تحقيق ايلدك كه حقيقت محمدية بي
 فهم و ادراك خلق عاجز ايلدى شرح و بياننده صامت وسا كندن
 غيرى يراحد كورلدى بغير عليه الصلاة والسلام شمس كيدر
 حقيقتي رؤيت و ادراك يقيندن كونه باقى كيدر عينه وبصيرته
 كلال و خلل واضمحلال ويرر بوجهه نظر و ادراك قابل دكلدر
 فاذا كان الامر كذلك معنى حار بويله ايكن فكيف يدرك حقيقته
 يعنى حقيقت محمدية بي ادراك بورتيله ده ايكن رتبة استعداد لربى
 بلكه رؤياه كورمكه راضى و بونكه منسلى اولان قوم نيام
 غافلون اول بغير ذيتك دنياه حقيقتي نيجه ادراك ايدرل
 ايله مزل بعيد و مستبعد در ديمك اولور (فان الشارح المصنفك
 توزيع على ما تقدم وتأكيده للكلال الذى حاصلها العجز عن معرفة

حقیقه النبویه والقصور عن ادراك الماهية المصطفوية یعنی
اذا كان حاله شبهة بحال الشمس لا یتسرف فی الدنیا الاحاطة
بحقیقته علی الوجه المخصوص خصوصاً اذا كان من تصدی معرفته
فوما ینام احکاب نوم وغفلة اذا كان هؤلاء قانعین عن معرفته بادی شیء
کما هو حال المحتلم یقنع بادی شیء فالاستفهام للاستبعاد وطلب الانتفاء
(وفی البیت حسن التعلیل ومراعات النظیر بین نيام والحلم والمقابلة
بین یدرک ونیام والاخراس فی الدنیا والتلمیح الی الحدیث والاستعارة
فی قوله نيام حیث استعاره للغافین الجاهلین ورشحها بقوله بالحلم
* * * تخمیس * * *

* بیلن حقیقتی ایدی حقه اول همه سو *

* ولینک ترکه لازم جهاد نفس عدو *

* مقیم یستر غفلت اولان اوراحت جو *

* فکیف یدرک فی الدنیا حقیقته *

* قوم نيام تسلاوا عند الحلم *

فبلغ ال مفاعیلن علم فی فاعلن ه انه مفاعیلن بشر فعلن
وانه مفاعیلن خیر خل فاعلن ق الله کل مستفعلن لهم فعلن
(فبلغ العلم فیہ انه بشر) (وانه خیر خلق الله کلهم)

بو بیتک وزنده اوج محله خبن علی عارض اولغله مستفعلن
وزنی مفاعیلن وزنده کلشدر (فبلغ العلم فاجزائیه در شرط
مخذوفه جوابدر مبلغ اسم مکاندر بلوغ وصولدر بعضی اقصای
مقاصد وانتهاء مطالبه وصولدر دیمشدر) بومقامده مبلغ العلم
معنای مرتبة العلم فیہ صلی الله علیه وسلم دیمک اولور یاخود مصدر
یمیدر (قال مصنفک هذا البیت تعین محل وصول علم العلماء وینتهی
افهام الازکیا بعد التعرض للعجز فالمبلغ اسم مکان ای محل بلوغ
علمهم هو انه بشر لا یعلمون ولا یقدرون علی ازید من ذلك) قوله
مبلغ مبتدادر العلم لعظمه مضافدر الفلام مضاف الیهدن
عوض در علم مخلوقات یاخود علم انسانی دیمکدر علمک تعریفدری
واقسامی ومعانیسی خاتمهده تفصیل اولمشدر (ایدی بیت
قصیدهده اولان العلم لفظی ایه مراد علمک خاتمهده تفصیل اولن

معانیسندن قنغیسی مناسب اسم اول معنی مراد اوله لیکن مناسب
اولان واقعه مطابقت ایه بوصوف اولان تصدیق یقینی به اطلاق
اولان علمدر بعضی علمدر مراد لغت معنای ایه بلیکدر (یعنی
حقیقت محمدیه بی بلیک نهایتی انه بشر الخ دیمک اولور) کما قال الخنقی
والعلم قد یطلق ویراد به المعنی المصدری وقد یراد به المعلوم وقد یطلق
علی المعرفة (بعض علما بوکونه تقریر ایدر که علم بلیک یاخود بلیک
مبدائی اولان صفت که برشیء تعلق ایلسم اول شینک انکشافی
اقتضا ایدر (قوله فیہ جار مجرور کائن کلمه سنه متعلق اولوب علمک
صغنی اولور کائن فیہ دیمکدر) بعض شراح مضاف ماسبق
قرینه سببه مخذوفدر کائن فی حقیقته صلی الله علیه وسلم دیمکدر
دیمش (قوله انه بشر ان حروف مشبهه دندر ضمیر مبنی محلا منصوب
اسمیدر ضمیر سرور کائنات علیه الصلاة والسلامه راجعدر بشر
ان کلمه سنک خبریدر جمله سی مبتدا اولان مبلغ کلمه سنک خبریدر
(بشر بالتحریک ظاهر جمله دیرلر اما بشر بسکون الی اصطلاحده
لفظ انسان ایه مراد فانددر بشر دیمک انسان دیمکدر انسانه بشر
دید کلری جلد ظاهر اولندیخی ایچونددر دیمشدر حتی انسانک
تعریفنده بادی البشرة مستقیم القیامة دیمشدر وجهنده انسانک
شعر اولوب بشره سی ظاهر سائر حیوانک شعر وصوف ایه مملو
اولوب بشره سی ظاهر دکلدر وجه تسمیه بودر دیمشدر (ناظمک
مرادی بشر کلی متواطی اولغله بشریت وانسانیتده جمیع ناس
مساوی اولوب معارف آتیه وکالات معنویه واعمال جبلیه ایه
متفاوت اولدیغنه اشارتدر انه بشر قولی معنای اوله اشارت
اولور وانه خیر خلق الله قولی ایه معنای ثانی به اشارت ایتشدر وانه
خیر خلق الله قولی انه بشر اوزرینه معضوفدر (خلق عرف
لغته مخلوق معنایسنه در لفظ کل خلق تأکیددر ضمیر جمعه مضافدر
هم ضمیری خلقه راجعدر خلق مفرد اللفظدر معنایسنه جمعدر
بویست سابق الذکر بینه نتیجه حکمنده در فیلخ المله فاشترط
مخذوفه جواب اولغله بوجهله تقریر اولنور که اول قوم نيام
حقیقت محمدیه بی نیجه ادراک ایده بیلور فاذا کان كذلك فبلغ العلم

یعنی چونکه ادراک ایدہ منزل انردہ حقیقہ محمدیہ فی نہایت ادراک
و غایت رتبہ علم و معرفت انجیق ظاهرہ کور دکری انسان
و بشریت ایلہ ظاہرا و باہرا مشاہدہ ایلہ کلری محاسن ذاتیہ
و معجزات و فضائل یینات حسبیلہ مخلوقات خدائک جملہ سندن
خیر لو اولدیغیدر (محصول معنای عبارت بیت) انلرک نہایت علم
و ادراکری یعنی یک جوق بلہ جکاری اول ذات عالی انسان و بشر در
کذلک اول ذات مخلوقات خدائک جملہ سنک خیر لوسیدر (یعنی
اول قوم نیامک مشاہدہ و اطلاعلری انجیق بوقدر دیمک مراد ایدر
* * * تحسب * * *

دوشک اومبد انور خجتنی دون و کون * تفکرایتکه ندر ذات شاه خیر مدن
بودر نہایت معنی کتاب عجزہ بوتون * فیبلغ العلم فیہ انه بشر
* وانه خیر خلق الله کلهم *

وکل آ مفاعلی ای ارفاعلی رسل الکرام مستفعلن م بها فعلی
فانما ات مفاعلی تصلت فعلی من نوره مستفعلن بهم فعلی
(وکل ای ای الرسل الکرام بها) (فانما اتصلت من نوره بهم)
(واوعاطفه در بالرفع کل کلمسی مبتدا در خبری مصراع آیتدہ
اولان) اتصلت جملہ سیدر مبتدا مع خبرہ جملہ سی عطف الجملہ
علی الجملہ قبیلندندر کل افراد یدر سکرہ یہ مضاف اولغله احاطہ
افراد ایچوندرا کلت کل رمان کبیر یو خسد احاطہ اجزا ایچون
دکدر یعنی کل واحد من الایات دیمکدر (کل احاطہ اجزا ایچون
اولی معرفتہ مضاف اولور سہ دراکلت کل الرمان کبی کہرمانک
قشری و جمع اجزاسی اکلدہ داخل اولور (آی بمد الهمزة آیتک
جمیدر و آیت بمد الهمزة اصلندہ ای یہ بسکون العین فعلة وزندہ
ایدی یاسا کن الفہ ابدال اولندی استثقالا للتضعیف دیمشلی یعنی
آیت اصلندہ فعلة وزندہ سکون یا ایلہ همزہ نک فتحی و یانک سکونیلہ
ایدی یا الفہ قلب اولندی آیت اولدی یعنی آیت کلمہ سندہ اولان همزہ یہ
الف مقلوبہ کلکمد مد الف ایلہ آیت اولدی (و آنقوابسدہ الآیت
همزہ نک فتحی ومدی و یانک فتحی و تخفی ایلہ علامۃ الا آی همزہ نک
مد ایلہ جمیدر و آیت کتاب الالہدن اولان جماعت جر وفہ دخی

اطلاق اولنور دیمشلی بومجلدہ آیات الرسل ایلہ مراد رسل کرامک
ظلام شکر کدن امتلری طرف حقہ ہدایت ایچون کتور دکلری
آیات یینات معجزاتک کہ علامات نبوتدندر (ای فعل ماضیدر بمعنی
المجی اولان آیتاندندر کتور مک معناسنہ (الرسل بضمین و سکون
سین ایلہ دخی لغندر الرسل ای نک فاعلیدر رسولک جمیدر رسول
مرسل معناسنہ در کہ انلرمرسل من الله الی الخلقدر الکرام بالکسر
کریمک جمیدر مکرم و معظم من عند الله دیمکدر رسالت صفتہ
مارحمہ سی و کاشنہ سیدر لام استغراق ایچوندر بہا جار مجرور ای
کلمہ سنہ متعلقدر (باتعدیہ ایچوندر ضمیر آیاتہ راجعدر ای جملہ سی آی
کلمہ سنک محفیدر فاجزائیہ در انما اداة حصر در اتصلت فعل ماضی
مؤنثدر تحتندہ ضمیر آی کلمہ سنہ راجع فاعلیدر اتصلت جملہ سی
مصراع اولدہ مبتدا اولان کل کلمہ سنک خبریدر مبتدا اولان کل کلمہ سی
معنای شرطی متضمن اولغله خبرنہ فاداخل اولمشدر زیر اقاعدہ در کہ
اذا کان المبتدا اسم موصول بفعل او بظرف نحو الذی فی الدار
قلہ درہم اونکرہ موصوفہ باحدہما مثل کل رجل یأتینی ومنل کل
رجل فی الدار قلہ درہم یکون متضمنا لمعنی الشرط فیجوز دخول
الفاء فی الخبر ہہنا والمراد من کونہ متضمنا لمعنی الشرط سیبیتہ
الاول للثانی اولالحکم بہ کذا فی الجامی (من نوره اتصلت فعلنہ
متعلقدر مضاف محذوفدر من ایصال نوره یا خود من میا من نوره
تقدیرندہ در (بہم دہ با اتصلت فعلنک صلہ سیدر کہ جار مجرور
اتصلت فعلنہ متعلقدر یا الی معناسنہ در نوره ضمیری سید الانبیاء
علیہ الصلاۃ والسلامہ راجعدر (بہم جمع ضمیری در) الرسل
کلمہ سنہ راجع اولور انما بومقامدہ قصر الصفتہ علی الموصوف اولغله
قصر ایچوندرو قصر افرادیدر (نتہ کیم شیخ زادہ قصرہ اشارت
ایدر) کما قال ای ما اتصلت تلک المعجزات بہم الامن میامن نوره
وکما فی الدرۃ فالقصور علیہ ہہنا قولہ من نوره ای ما اتصلت
تلک الایات الیہم الامن نوره علیہ السلام لامن شیء آخر اولامن نور
غیرہ فیکون من قصر الصفتہ علی الموصوف افراد اولقبادیمسدر
(محصول معنای بیت) رسل کرامک کنوردیکی ہر برآیات و معجزاتک

المره اتصال ووصول النجق اتصال نور محمدی در (یو خسه اول
ایصال المره آخر دن دخی اولوب او ایصالده آخر ذات مشرک
اولق اوزره دکلردیمک قصر افرادی معناسجه در (یا خود او ایصال
نور محمدی در یو خسه آخر دن دکلردیمک قصر قلب معناسجه در
قصرک اقسامی وقواعدی خاتمه ده مفصلدر

*** تحبیس ***

اولوب ترشح نور یله قطره لر پیدا * او قطره لر اثر اصلک ایتمده ایدا
اودر او ماخذ کل فیض مایه اشیا * وکل آی اتی الرسل الکرام بها
* فانما اتصلت من نوره بهم *

فانه مفاعله شمس فاعلن لهم کوا مستفعلن کبها فعلن
یظهرن ان مستفعلن وارها فاعلن للناس فی الظ مستفعلن ظم فعلن
(فانه شمس فضل هم کوا کبها) (یظهرن انوارها للناس فی الظلم)
فانه فاعله یله در ان حروف مشبهه دندر ضمیر مبنی محلا مجروران
کله سنک اسمیدر ضمیر سلطان الانبیاء علیه الصلاة والسلامه راجعدر
(قوله شمس خبریدر جمله سنک محلی یوق جمله تعلیلیه در بیت سابقه
اولان اتصلت من نوره الخ کلامنک علیتدر زیرایغیر علیه الصلاة
والسلام شمس فضل الهی اولوب سائر انبیای کرام اول شمسک
کوا کبی یعنی اول شمسدن استفاضه فیض ایدر کوا کب اولدقده
بهر حال انبیای عظامه متصل اولان آیات وهجرات وکالات
نور محمدی دن مقبیس و مستفاد اولق اقتضا ایتمکله علی اولدیغی
آشکار اولور دخی زیاده بیانی کلور (فضل شمسک مضاف الیهیدر
فضل کالات معناسنه در اضافتی بمعنی الالامدر) (شیخ زاده شمس
اضافتی بمعنی من در تقدیری شمس من فضائل الله در دیمش (ناظم
بیت اسبقده کاشمس نظر للعین مصر عنده پیغمبریمز علیه
الصلاة والسلامی شمس تشبیه پیغمبری بویتده دخی ادات تشبیهی
حذف ایدوب رجل عدل زیدا سد کبی تشبیه بلیغ الیه سرور انبا
علیه الصلاة والسلامی شمس تشبیه بلیغ ایدوب سالف الذکر
تشبیه سابق تأکید ایشدر (هم ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع
مبتدا در بیت سابقه اولان انبا لفظنه راجعدر) کوا کب مبتداتک

خبریدر (ها کله سی مضاف الیهیدر بودخی تشبیه بلیغ الیه انبیای
کرامی کوا کب تشبیهدرها ضمیری شمس فضل اولان سلطان
انبیا افندیمره راجعدر تأیید ضمیری شمسک لفظی اعتبار یله در
اشبور ارجاع ضمیر الیه انبیای عظامی پیغمبریمز علیه الصلاة
والسلامه نسبتک صحت ومناسبتی یعنی انبیای عظام شمس فضلک
کوا کبی اولق اوزره تعبیرک مناسی بووجهله در که فروهلال
ویدر مراد اولوب قرک تغیر صورت الیه احوال ثلثه سی اعتبار یله
تعدد اعتبار یله قره تعدد کلوب اشبور اعتباره مبنی تعددی
ملا حظله سیه فیض وکالاتی انبیای عظام نور محمدی دن
استفاضه لرینه نظرله شمسه ذات محمدی بی تشبیه بلیغ وانبیای کرام
وشمسک کوا کبی اولق نسبتی مناسبتی بووجهله ظاهر اولور
ویدت سابقه اولان (من نوره بهم قوله بوعلت مقامنده تأکید
اولدیغی آشکار اولور واکر کوا کب دن مراد معنای حقیقی سی اولان
مطلقا انجم معناسنه کوا کب اولور سه بو تقدیر جه انبیاء عظامک
پیغمبریمز علیه الصلاة والسلام افندیمره نسبت ومضا حبتلری
شمس سلطان الکوا کب اولوب باقی کوا کب شمسک توابعندن
اواد یفته نظرله در معنای اول نور القمر مستفاد من الشمس
ملاحظه سی اعتبار یله در (قوله یظهرن افعال بایندن فعل
مضارع مؤنث در اظهار دندر فاعل ضمیری کوا کب راجعدر انوارها
یظهر فاعلک مفعولیدر ضمیره مضافدرها ضمیری کوا کب راجعدر
یظهرن جمله سی محلا مرفوع کوا کبک صفتیدر اشبور یظهرن
انوارها الخ مصرع اولده اولان سابق الذکر ایکی عدد تشبیه
بلیغ وجه شبهی بیان مقامنده در یعنی پیغمبریمز علیه الصلاة
والسلامی خور شیده تشبیه وانبیا کرامی کوا کب تشبیه وجه
شبه بودر که) (تذکیم انوار کوا کب عند عدم وجود الشمس ظاهر
اولوب طلوع آفتابده انوار کوا کب مستور اولدیغی کبی انبیای
عظامک دخی اتصال وحی وتعلیم شرایع واحکام دین پیوردقلری
صاحب الشریعة الباقیه پیغمبریمز علیه الصلاة والسلامک
بعث لرندن مقدمدر شویله که بعث اولدقده ادیان سابقه وشرایع

انبیا محو و نسخ اولشدر طلوع شمس عالمشاده انوار کواکب
منطقی و مضاعف اولق وجه شبه اولدیغی بوجهلله میندر
قوله انوارها کله سنده استعاره مصرحه واردر بوجهلله که ناظم انبیاء
عظما مک ناسه تعلیم ایلد کبری شرایع و احکامی سمیت سلامت
و صلاحه ایصالده طلعت مهالکده قالان ذواتک محتاج اولدقلری انواره
تشبیه ایلدی بعده مشبه به اولان انواری ذکر ایلدی مشبه اولان
شرایع احکام انبیایی مراد ایتکله استعاره مصرحه متحقق اولدی
(قوله للناس جار مجرور ینظرن فعلنه متعلق للناس کله سنده لام
تخصیص ایچوندر دیمشدر) یعنی انبیای سائر نک بعثلری جنس ناسه
مختصدر اما پیغمبر یمز عایه الصلاة والسلامک بعثلری وارساللری
انس و جن و جیع خلقه در معناسنه اشارت اولور (قوله فی
الظلم مقدر کائنات کله سنه متعلق اولوب ناسدن حال واقع اولمشدر
(الظلم ظلمات جمعیدر ظلم کله سنده دخی استعاره مصرحه واردر
یعنی ناسک کفر و طغیانلری تشبیه ایلدی وجه شبه ظلمته قالان
کیمسنه طریق خلاص جانی بوله میوب مهالکده قالدیغی كذلك
ناسک دخی کفر و طغیانده اولملریله مهالکده قالدیغی طرفین
تشبیهده امر مشترک وجه شهادر (معلوم اوله که بالاده تفصیل
اولنان انوارده اولان استعاره مصرحه بی دره المضیئه صاحبی
بوجله تقریر ایتمشدر شبه علوم الانبیاء علیهم السلام بالنور فی اهتداء
الناس الی الحق استعاره مصرحه دیمشدر) لکن وجه شبهده
طرفین تشبیه مشترک اولق شرط اولدیغنه نظرله تقریر مزبورده
امر مشترک وجه شبه بکده ظاهر دکلدر (اما بوجهر فائوانک
استعاره انوارده اولان بالاده مفصل تفصیلاندن وجه شبه مشترک
زیاده واضح اولق کرک (محصول معنای بیت) رسل کرامک
کتور دکبری معجزات و آیات بالجمله پیغمبر یمز علیه الصلاة
والسلامک نور نبوتلندن انلره متصل اولمشدر (زیرا پیغمبر
آخر الزمان علیه الصلاة والسلام افندیمن شمس فضل الهیدر
انبیای عظام اوشمسک کواکیدر اوله کواکیدر که انوارلری
(یعنی شرایع و احکام الهیه بی ناسه اظهار و تبلیغ و اهتدالری

حال کون الناس فی الظلم در) یعنی ناس کفر و ضلالت ایچنده
اولدقلری حالده در معلوم اوله که بومقامده اولان تشبیه ضعیف
بومعنی دخی مستفاد اولور که انبیاء عظامک تبلیغ شرایع
و احکام ایله ناسه هدایت و دلالت طریق حق ایلد کبری پیغمبر یمز
علیه الصلاة والسلامک بعثتندن مقدمدر یوخسه سعادته افندیمن
بعث اولندقدنه انلره انوارلری یعنی شرایع دین و احکاملری منطقی
و منسوخ اولدیغی بیاند که انبیای کرامی بالاده تحریر اولدیغی
اوزره کواکبه تشبیه حسیهله (نته کیم کواکبک انواری قبل طلوع
الشمس اولوب طلوع آفتابده انوار سائر دن اثر قالدیغی کبی
دیمک مراد ایدر) شارح شیخ زاده علیه الرجه خلاصه معنی اولق
اوزره بوجهلله تقریر ایتمش کما قال (قال معنی ان سیدنا صلی الله علیه
وسلم شمس من فضل الله طلعت علی العالمین و الانبیاء علیهم السلام
اقارها یظهرن الانوار المستفاده منها فی عالم الشهادة عند غیبتها
عنها و یتخفین عند ظهور سلطان الشمس فینسخ دینده صلی الله
علیه وسلم جیع ادیانها (وفی البیت مراعاة النظیر بین الشمس
و الکواکب و الانوار و المقابلة بین الانوار و الظلم و بین الظلم و الشمس
و بین الظلم و الاظهار و بین صغیره و بکل الطرف فانه فی معنی کبیره
* * تخمیس * *

ظلام شرکی کیدردی او اختران هدا و ایک شاه رسل ایتدی جله دن اغنا
کلنجه قالدی عجب شمرع انبیاده بقا (فانه شمس فضل هم کواکبها
(یظهرن انوارها للناس فی الظلم)

اکرم بخل مستفعلن فی نبی فعلن ی زانه مستفعلن خلق فعلن
بالحسن مش مستفعلن عمل فعلن بالشر مت مستفعلن تسم فعلن
(اکرم بخلق نبی زانه خلق) (بالحسن مشتمل بالشر متسم)
اکرم بخلق انصر به وزنده فعل تعجیدر معنای نبی علیه السلامک
خلق یعنی خلقتی نه کوزلدر تعجب پسند دیمکدر فارسیده زهنی
تحسین و پسند ایله تعبیر ایدر فعل تعجبک اصلنی بیسانده نجاه
اختلاف ایتمشدر مختاری بودر که (قال مولانا جامی فعل التعجب
ماوضع لانشاء التعجب وله صیفتان ما فاعل واذل به ولا یتغیران

الى المضارع والمجهول والتأنيث وما مبتدأ نكرة بمعنى شيء
لان النكرة تناسب التعجب لان التعجب يكون فيما خفى سببه وما بعده
خبره مع نكارته نحو ما احسن زيد واحسن به ولفظه فاعل لهذا الفعل
فلا ضمير في افعول لان الفاعل واحد لبس الا والباء زائدة (ايمدى
احسن بزيد مثانده احسن امر حاضر در بازنده در امر حاضر
بونده فعل ماضى معنائه در احسن زيد معنائه در همزه تصيير
ايحون اولمغله احسن زيد ديمك صار زيد ذا احسن ديمكدر (قال
صاحب الدرر اكرم على صيغة امر الحاضر من الاكرام فعل تعجب
وله فعلا لان انشاء التعجب ما اكرمه واكرم به غير متصرفين كنتم
وعسى واعرابها ما نكرة بمعنى شيء مرفوعة محلا مبتدأ والجملة
من الفعل والفاعل والمفعول خبره واعراب الثاني اصل اكرم اكرم
زيد بصيغة الماضى من الاكرام والهمزة لاصيرورة اى صار ذا اكرم
ثم نقل من صيغة الاخبار الى الانشاء وزيدت الباء في الفاعل فصارا اكرم
زيد وهذا هو المعنى الاصلى وهو غير مراد في الاستعمال وانما المراد
التعجب من كرم زيد او من حسنه او غير ذلك فاذا عرفت هذا
فيقول اكرم بخلق نبي فعل تعجب ويخلق بالفتح فاعله والباء زائدة
في الفاعل عند سيويه والجملة مستأنفة لا محل لها من الاعراب
لان المراد بها التعجب من كرم خلقه عليه السلام مدحا وترغيبا
للادة في الاقتداء به (ايمدى بومحله اكرم فعل ماضى در بخلق
كلمه سنده بازنده در خلق فاعليدر اكرم بخلق جمله سى استنباطه در
اكرم كلمه سنك همزه سى صيرورت ايحون اولمغله معنى خلق نبي ذا اكرم
ديمك اولور اصل معنای فعل تعجب بودر لكن استعماله معنای
تعجبه مستعمل اوله كشمير (نته كيم شارح مصنفك اكرم على
صيغة التعجب وفاعله بخلق ديمش بومقامده دخی ديمكدر كه نبي
عليه الصلاة والسلام خلق نه كرىمدر تعجب و پسند زهى كريم
ديمك معنائه در كريم استعمالات مشهوره در بخلق مقابلده اولمغله
صفة باعنة على بذل المال مع بشاشة من غير انقباض ايله تعريف
ايتشركاهى شرف حسب ونسبه دخی استعمال اولور كقوله
صلى الله عليه وسلم (الكريم ابن الكريم ابن الكريم يوسف ابن

يعقوب ابن اسحق ابن ابراهيم) (قال الشيخ الكريم عبارة عن ايتار
الصفح عن الجاني بالاحسان الى المسمى والتسبيح بالانعام (كذلك
كريم لثيم مقابلده استعمال اولور (قال الشاعر) اذا انت اكرمت
الكريم ملككته (وان انت اكرمت اللثيم تمردا (خلق بفتح اللام
اصلده مصدر در اسم مفعول معنائه استعمال اولوب مكنونه
اطلاق اولور (بيت) قد ان لك الخلق في كل رتبة (مقرين اناك
فيها فريده) وكاهى خلقت وبنيه مراد اولور فلان سوى الخلق ديرلر
بومقامده خلقت معنائه ملايم اولور (قال صاحب الدرر والمراد
بالخلقة وجوده الخاص به من الروح والجسد) قوله نبي خبر معنائه
اولان بناء دندر فعل بمعنى فاعل در مخبر عن الحق ديمكدر خلقتك
مضاف اليهيدر صفتك موصوفه اضافتي قيلندندر (قوله زانه فعل
ماخيدر زان يزين زينا كلور زينندندر تزيين وتحسين ايلدى
ديمكدر (شارح مصنفك قوله زانه اى جعله مزينا معناسن ويرمشر
(قال الامام الراغب الزينة ثلثة نفسية كالعلم والاعتقاد الحسنة
وبدنية كالقوة وطول القامة وتناسب الاعضاء وزيينة خارجة كالجمال
والجاء (زانه كلمه سنده اولان ضمير محلا منصوب زان فعلتك مفعوليدر
ضمير ينصب اللام اولان خلقتك كيدر خلق بضم الحاء زان كلمه سنك
فاعليدر جمله سى خلق كلمه سنك صفتيدر نى كلمه سنك صفتي
اولمق دخی ممكن در خلق بالضم بومقامده ذكر مفرد ارادة الجمع
قيلندندر كافي قوله تعالى (وانك لعلى خلق عظيم) وارد اولسندر
(بس خلق ايله مراد مكارم اخلاق واعراض جليله واوصاف
روحانية ومعاني مستحسنة عظيمة ديمكدر كه نبي محترم صلى الله عليه
وسلم افنديمرك خلقت شريفلريكه تناسب اعضا وحسن صورت
وسائر محسنات ظاهرية سى (قال المسادح) خريست التناسب
في الاعضاء ثم جرى (ماء الملاحه فيها فاكنسبت الحسن) منطوقه
تعجب كرىمدر كه مكارم اخلاق حسنه وكال سيرت مستحسنة دخی
اول خلقت جليله نى تزيين ايلدى يعنى حسن خلق عاليلرى برقت
دخی بربايه حسن وجمال ولطافت ظاهرية لرى اولسندر
ديمك اولور (قال الحنفى التعجب من كمال حسن صورة هذا النبي

الکرم ومن تزیین ذلك الحسن التام بكونه على خلق عظیم
فان الحسن الصوری مالم یزین بالکمال المعنوی لم يتم بوتقریر
زانه کله سنده اولان ضمیر خلق لفظنه راجع اولدیغی صورتده
اما کرزانه ضمیری نی کله سنه راجع اولورسه معنی (کما قال صاحب
الدرة والمعنی ما اکرم هذا النبی صورة وسیره فانه مزین بالخلق
العظیم ومشمّل بالحسن العظیم) قوله بالحسن جار مجرور مؤخر
مشمّل کله سنه متعلقدر قوله مشمل بالجزئی کله سنک صفتیدر
(نه کیم شارح مصنفک والظرف اعنی بالحسن متعلق بقوله مشمل
وهو مجرور علی انه صفتی وکذا منسم مجرور علی انه صفة بعد
صفة دیمشدر) شارح شیخ زاده الاشتمال التلبس مع الاحاطة
دیمش (دره صاحبی قابلیجی واحاطه ایدیجی معنا سنه در یعنی اویله
نی محرم که حسنله محاطدر یعنی حسنی اباس کبی کیمشدر حسن
محیط اولمشدر معنا سنه در لفظ مشملده استعارة بالکسایه واردر
دیمش (ایمدی بوتقدیر اوزره معنی بووجهله تقریر اولنور که کویا
(ناطم کند ونفسنده حسن وجمالی شیء محیط اولان لباسه تشبیه
ایلدی بعده مشبه بهذا مختص اولان اشتمالی مشبه اولان حسنه
اثبات ایتکله قرینه تشبیه ایدوب استعارة مکنیه تحقق ایلدی
(قال فی المطول قد یضم التشبیه فی نفس المتکلم فلا یصرح بشیء
من ارکان التشبیه سوى المشبه ویدل علی ذلك التشبیه بالمضمربان
ثبت للمشبه امر تختص بالمشبهه فیسمی هذا التشبیه المضمربان
بالکسایه خطیب مذهبی اوزره استعارة مکنیه بودر استعاره مکنیه
مقدملرده دخی تقریر اولمشدی بالحسن کله سی متعلق اولدیغی
مشمّل لفظی اوزرینه تقدیمی حصر افاده ایدر) ایمدی حسنی
مشمّل اولق صفتی پیغمبریمز علیه السلامه مقصوردر دیمک اولغله
قصر الصفة علی الموصوف قیلندن قصر افرادی اولور یعنی
مخاطب اعتقاد ایش که حسنی مشمل اولق صفتنده پیغمبریمز
علیه الصلاة والسلامه آخر ذات مشترکدر یعنی آخر کیمسه ده دخی
اوصفت بولنور اعتقادنده ایش (خلاصه اول صفت پیغمبر
علیه الصلاة والسلامه مقصوردر غیریده یوقدر دیو اشتراکی

دفع ایتکله قصر افرادی اولور انواع قصر ماسبقده وخاتمه ده
تفصیل اولمشدر خلاصه حسنی مشمل اولق صفتی نی محترم
افندیمزه مخصوص ومقصوددر آخرده یوقدر دیمک اولور) بالبشر
مؤخر منسم کله سنه متعلقدر بشر بشاشت جمال طلاقه الوجه
کشاده رویی معنا سنه در (قال فی الصحاح یقال بشری فلان بوجه
حسن ای لقینی وهو حسن الوجه ای طلق الوجهه) منسم
انساندن افتعالدر وسم علامت معنا سنه در بعضیلر الا تسام
بالشیء الاتصاف بهمع ظهور اثره علیه والاشتهار دبه ای هو علیه
السلام معلم ومتصف بطلاقة الوجه وبشاشته دیمش جمال
رسول اللهده طلاق وبشاشت برتبه ده در که کویا بشاشت علامت
وجه مبار که لری اولوب هر نگاه ایدن اولاول علامت بشاشت ایل
تشخیص ومشاهد ایدردیمک اولور (محصول معنای بیت) نی محترم
صلی الله علیه وسلم حضر تیرینک خلقی یعنی هیئة صوریه حسن
جمال وتناسب اعضا وسائر بصر ایله مبصر مشخصات ظاهریه
جليله سی عجب کریمدر که اول خلق جليله بی (انک لعلی خلق
عظیم) آیه کریمه سنک مظهری اولان (اخلاق حسنه واوصاف
یالطیه وحسن سیرت تزیین ایلشدر اول نی کریم اویله نبیدر که
ذات عالیشاننده بالجمله حسن جمع اولوب ذاتی لباس کبی حسنی
تلبس ایدوب مشمل اولمشدر صباح الخیر انوارا آلهی اولان وجه
شریفده بشارت خیر و بشاشت و طلاق وجه ایله علم یعنی بولنور
علم و علامت اولغله جماله نک مشهودی و جماله عندنده مشهود
ومسلم اولوب بو وصفله اتصافده علم اولمشدر دیمک اولور انه کیم
فلان علم فی العلم وفلان علم فی الکرم دیرلر (وفی البیت الجناس المحرف
اولاستعارة ومراعات النظیر والتقسیم

* * * نخپس * *

* کریم خلقی عظیم ذاتی قره الاعین *

* اودرا ومظهر نور جمال حق دون وکون *

* اووجهه ایددی تجسم زهی کمال حسن *

* اکرم بخلق نی زانه خلق *

* بالمرس من مشتمل بالبشر منقسم *

کالبدر فی مستفعلن شریف فعلن والزهر فی مستفعلن ترف فعان
والبحر فی مستفعلن کرم فعلن والدهر فی مستفعلن همم فعلن
(کالبدر فی شرف والزهر فی ترف) (والبحر فی کرم والدهر فی همم)
قوله کالبدر کاف کائن کله سنه متعلق اولوب جار مجرور بیت اولده
اولان نی لفظنک صفتیدر (والزهر بفتح الزاء وسكون الهاء جیمک
معنانه در ضم زایله بیاض معنانه در (وآ نقوایده الزهرة زانک
فیتی وهانک سکونیه زهرة النبات دیسه لاولک تازه لکی و جیمک کنش
مراد اولور زهره زانک ضمی وسکونیه بیاض معنانه در دیدی
(قال فی الدرة الزمر بالذسکین والتحریر جمع زهرة و یجمع الزهر
على ازهار و جمع الجمع ازاهر وهونور الشجر وزهرة الدنيا نضارتها
وبهجةها وحسنها (قال الحنفی یقال رجل ازهرای ایض مشرق
اللون ذونضارة ومنه سمیت سیده النساء بالزهر الزهرتها صورة ومعنا
حسنه اونیبا (فی ترف کائن کله سنه متعلق اولوب زهرک صفتی اولمق
مرحدر (ترف ترکیده تازه لک ترفک وزم ونعموت معنانه در (شراح
ای فی نعومة وطرا وایله تفسیر ایتشله (قال انس رضی الله عنه
ما سمیت حریرا ولا دیاجا البین من کف رسول الله صلی الله علیه
وسلم انتهى (قوله فی ترف بوجه مذکور سابقا کائن کله سنه متعلق زهر
کله سنک صفتی اولوب کذلک مشبهه اولان زهرک قید اولمق احتمال
اولدر بوصور تده معنی تازه جیمک کبدر (یوخسه بیات قالوب
قورویوب صولش زبوله ایرمش جیمک کی دکادر دیمک اولمغه
فی ترف قید احترازی اولور وجه شبه مقدر طراوت و تسنیم ولطافت
وحسن منظر و غیر هادر (احتمال ثانی کالزهر قوائده اولان کاف
تشبیهه رایحه فعل اولمغه فی ترف کافه متعلق اولمغه ظرف وجه
شبه اولور قید اولمغه از یعنی تازه لکده و طراوته زهر کبدر دیمک
اولور دیمشله (کما قال قاضی عنقه قوله فی ترف ای فی نعومة وطراوة
وهو بمعنی التشبیه المستفاد من الکاف والاولی ان یجعل قید التشبیه
صنعة له ادنعومة النور وطراوته انما یکون اذا لم یأخذ بالذبول
والیس والوجه الشبه الذنم الذنم والرقعة حین النظر و غیر

دلك

ذلك فیکون التشبیه علی وجه مستغرب یتعجب منه (قوله والبدر
قر شمس ایله تمام مقابل اولوب قرک شمسدن استفاضه نوری تمام
اولوب اجزاه قردن منوره اولمق برجزه قالدقده بدر دیر لر ایله
رابعة العشر من الشهر ده متحقق اولور (شرف لغنده علو و رفعت
معنانه در حدیث ابن عباس رضی الله عنده امرنا ان نبی المداين
شرفا والمساجد جما ای بلا شرف یورلشدر رجل شریف دیرلر
ای عالی القدر دیمکدر شرف قر غلبه نوری ونحو سدن سلامتی
اعتبار یله در (فی شرف بالاده تفصیل اولمق اوزره کائن
کله سنه متعلق اولوب قرک قیدی اولدقده برج شرفنده اولان
قره تشبیه اولوب وجه شبه مقدر اولور یعنی وجه شبه اعلادن
استفاضه و ادنایه افاضه وحسن صورت و نورانیته و علو مرتبه
ورفعت و غیرها در که صاحب سعادت افند یمزده یولمیر کالندر
(واکر فی شرف کاف تشبیهه متعلق اولوب فی شرف قید اولوب
وجه شبه اولور سه شرف و رفعتده قره تشبیه اولور لکن صورت
اولی زیاده مدایحی حاویدر خصوصاً وجه شبه مذکور اولوب مقدر
علم اولمق بیانده وجه شبهی مذکور اولان تشبیهه مر جدر (والبحر
فی کرم والبدر اوزرینه معطر فدر کرمک نعر یفنده الاحسان الی
الغیر بلا عوض ولا غرض دیمشله وجه شبه چونکه احساندر
یحرك احسانی مجازدر سهو تله کندودن انتفاع عام و منافع بیکران
خلاقه مجازا احسان قیلندندر کرجه منافی مقرر لکن (بیت)
بدر یادر منافع بیشمارست (اکر خواهی سلامت در کارست)
مشهور کدر وجه شبه ایصال و احساندر برشی امر مخصوصده
آخر شیء تشبیه اولمقندن هر جهتدن اتک کی اولمق اقتضایم
وجه شبه اتحق ایصال منافع و احساندر (معلوم اوله که صاحب
الید العالی ذوالقدر والانعام علیه الصلاة والسلام کرم
واحسانی ماورای حد تصور در حنی صاحب الدرة دیمش که
روی انه جاءت الی النبی علیه السلام امرأة یوم حنین انشدته شعرا
تدکرفیه ایام رضاعه علیه السلام فی قبيلة هوازن فرد علیه ما قمتد
خمسمائة الف الف قال ابن دحیه هذا نهاية الجود والکرم الذی لم یسمع

بمنه (والدهر في هم والجر اوزرينه معطوف در دهر مطلقا زمان
معناسته در عرب مرور زمانه مجازا تصرف و يرد يكي مطولده شاعر
تأسف شيب مقامنده (بيت) مير عنه قنزع عا عن قنزع (جذب الله الى
ابطى او اسرع) بيتنده مستفاد در (قال الحنفى وقيل ان العرب كانت
يضيف الحوادث الى الدهر قال ابو راسب) امن المنون و ربه يتوجع
والدهر ليس بمعتب من يجزع الواجب فالمعنى ان الله الذى يصيبكم
بالمصائب ويأتىكم بالنوائب (نته كيم شعراء روم فلك ايله
تعبير ايدوب فلان شكايه ضمنتده انشاد اولتان اعار لا يحد
از جمله (بيت) بو عالمده صفای خاطره نألمى فالمشدر) فلان كدن داغ
بر داغ اولمق بر دلمى فالمشدر) و كاهى دهرى تصریح ايدر لر (بيت
(تندر دهر ك اى حارف ازندن بويله در كارى) ستمرا شالردن كرم
يكانه دندر هب) لكن حقيقته حكم وتصرف حقك اولمغه
حديث شريفده (لا تسبوا الدهر فان الدهر هو الله) وارد اولمش
(ايمدى حر كات و انصالات اجرام علويه به تأثيرات اثباتى حكما
و مجمين مذهبيدر بودن يكي صنفدر اكر روى ارضده ظهور
ايدن حوادث انجق تأثيرات كوا كبه مستند در اعتقاد ايدرسه
لمحد ديرر كافر باللهدر و اكر بارادة الله و قدرته اسباب عاديه
مقوله سيدر تأثيرى دينورسه بأس اولمق كرك (فاضل مشهور
دارندلى محمد افندى رحمه الله در ظهور حوادث كونيده كوا كك
تأثيراتنده نه بيوريسر ديو سؤال لرنده فقير حاضر ايدم بيور ديلر كه
بو قدر اجرام عظيمة علويه عبث خلق اولمق مشدر تأثيراتى محققدر
لكن على سبيل جرى عادة الاهددر (نته كيم نارك مسنده عادة الله
شويله جارى اولمش كه نه زمان آتسه مس اولنورسه احراق ايدر
جناب كبريا مس عقينده احراق خلق ايدر بعضا مس اولند قد
احراق ايتكم خارق عاده اولور ابراهيم عليه السلامده واقع
اولديغى كى كذلك بعض كوا كك اقترا نندن وانظار و اتصالاتندن
صحيح احكام نجوميه ده تفصيل اولديغى اوزره روى ارضده
بارادة الله تعالى و قدرته حوادث ظهور ايدر تخلف ايدوب ظهور
ايتكمده اولور لكن عدم ظهورى خارق عادتدر دعواى ظهورى

كذب اولور بيور ديلر (واقعا حر كات اجرام علويه ظهورات
حوادث سفلينه نك على اوليوب دوران مقوله سى اولديغنه (نوئيد
صاحبى خضر بك عليه الرحه اشارت ايتشدر (بيت) للعلو بالسفل
ربط لا بشعليل) اذ قيد و رمدار بل مضافان (بوندن صكره معلوم
اوله كه بعض علما علم نجومه تو غلندن بلكه نعلمدن نهى ايتد كلى
استخراج ايلديكى احكام بعضا مسترا اصابت ايتكمده اعتقادنه
بلكه خلل كلور كند و دخی طويعن الطبيعة سارقه منطوقه
حر كات علويه نك تأثيرده عليه اعتقاد ايتش اوله (زيرا ايمان
و اعتقاد ايتانمقندن عبارت اولمغه علت مستقلة ممكنات اولان
واجب الوجود جلت عظمته طرفندن ذهول ايتكمده كافر اولور
(لكن بوديد يمين زمانه اهل نجومه نظره دكلدر زيرا انلك اكثر
احكاملى تخلف ايتكمده عليه اعتقاد دكل بلكه عدم تأثيرنه
اعتقادلى دخی اقرب اولور) ايمدى بو تأثيرات ظاهريه نظرا
شعراء روم حوادثى فلكه و كاهى دهره و شعراء عرب دهره و زمانه
تجازا نسبت ايدى كلكه ناظم عليه الرحه نك دهره نسبت بو كه
بناء ممالك شهر ايه اعتبارا در (قوله هم همتك جعيد رهم
لغنه قصد معناسته در استعمالده بعض ارباب همتدن اولان
كباره على الهمة ديرر) يعنى امور عظامى قصد و مال و جاه و رتبة
عاليه و يرور بولر شانتندر ديمك مراد ايدر لر هم سلطان الانبيا
عليه الصلاة والسلام مشهور و مسلم كائناتدر (نته كيم خسان رضى
الله عنه بيورمش (بيت) له هم لامتها اكبارها) و همته الصغرى
اجل من الدهر) بو مقامده سؤال ايتشدر كه وجه شبه مشبه به ده
اقوى اولمق شرطدر بو تقدير اوزره صاحب سعادت افنديمر
عليه السلام بو بيتنده مشبه به اولملى ايدى بو خسته مشبه اولمق
اقتضا ايتز ايدى بوياراد ايلد كلى سؤال و جوابك تفصيلى ابيات
سابقه دن (كائنات تظهر للعينين من بعد) بيتنده مذكور در كه
تشبيه مقلوب نسيه ايتشدر (خلاصة معنای بيت) اولمى محترم
افنديمر تازه و تر و نرم لطيف اولان شكوفه كيدر حسن منظر و رقت
و طراوتنده كذلك عالمى اضائه و افاضه فيض و تزييه و نشر انوار

انظار سعادت به برج شرفنده اولان بدر كيدر كذلك بحر كيدر
 كمال منافع واحسانه كذلك دهر كيدر اعظم جاه ومال ورتبة
 جليله في بر كيمسه حقنه قصد واعطاه ديمك اولور وفي البيت
 من البديع التشبيه والتنظير والمزاوجه ومراعاة النظير
 * * تخميس * *

محيط مدحى اودر مفاخرت مدفن (صغرى كاسه وسع كسيرة خلفن
 كوزت بويت ايله تشبيه قلبي سلفن) كالزهر في ترف والبدر في شرف
 (والبحر في كرم والدهر في همم)

كانه مفعول اعلن وهو فاعلن في جلا مستعلن اتمه فعلن
 في عسكر مستعلن حين تل فاعلن قاه وفي مفعولن حشم فعلن
 (كانه وهو فرد في جلالتيه) (في عسكر حين تلقاه في حشم)
 قوله كان حروف يشبهه دندر ضمير مبنى محلا منصوب كان كله سنك
 اسميدر ضمير بيغمير يمز عليه الصلاة والسلامه راجعدر (وهو واو
 حاله در هو ضمير متصل مبنى محلا مرفوع مبتدادر) فرد خبريدر
 جله سى كان كله سنك اسمندن حاندر فرد مفرد ديمكدر يعنى بالكر
 معناسندهر (قال بعض الشراح وفي الصحاح الفرد الوتر والجمع
 افراد ويجوز ان يراد من الفرد واحد غير محسوب به احد تشبه ييم
 (الله وتر يحب الوتر) الله فرد يحب الفرد ديمكدر في جلالتيه جار
 مجرور كان كله سنده كافدن مستفاد اولان تشبيهه متعلقدر وجه
 شبه مقامنده در (جلالات عظمت معناسنه جليل اسماء الله دندر
 هو جليل ديمك الله جلال صفى ايله متصفدر ديمكدر) قال
 الامام الغزالى رحمه الله الكبير يرجع الى الذات والجليل الى الصفات
 والعظيم يشملهما (في عسكر كائن كله سنه متعلقدر كان كله سنك
 خبريدر) حين تقدير منصوب سائف الذكر في عسكر كله سنك
 متعلق اولديغى كائن لفظنه ظرفدر حين ما بعدنه مضافدر) تلقاه
 تلقى فعل مضارع مخاطبدر فاعلى انت ضميرى مخاطب عامه
 خطابدر ضمير مبنى محلا منصوب مفعوليدر ضمير سيد كائنات عليه
 الصلاة والسلامه راجعدر تلقاه جله سى ظرفك مضاف اليهيدر
 قوله تعالى (يوم ينفع الصادقين صدقهم) مثلاودر تلقاه سن كا

ملاقى اولور سك يعنى اكه اولشور سك اتى بولور سك ديمك مثلاودر
 (قال الحنفى وفي عسكر متعلق بمقدر وهو خبر كان اى كانه كائن
 في عسكر وهذا المقدر هو العامل في الظرف اعنى حينما ويجوز
 ان يكون مبنيا لاضافته الى الجملة الفعلية قوله وفي حشم في عسكر
 اوزرينه معطوفدر خدم واتباعدر سر عسكرك وملوكك خدم
 وحشم واتباع ومتعلقات مازنه سندندر (ايدي معنى بوتقدير
 اوزره حضرت سلطان منصور اللواء المؤيد بتأييدات ذى العظمة
 والكبرياء بيغمير يمز عليه الصلاة والسلام افسد يمز منفرد بالكر
 تك وتنها اولديغى حاله ملاقى اولديفك وقته جلالات وعظمتيه
 كانه في عسكر كويا عسكر ايجنده وخدم وحشم ايجنده كيدر
 ديمك اولور حين تلقاه كله سى ضرورة وزن ايجون ذكرده تأخير
 اولمشدر (قال صاحب الدرة في بعض النسخ من جلالتيه فيكون
 كلمة من تعليلية لمضمون الجملة التى قبلها او متعلقة بما تعلق به الخبر
 وبالتشبيه المستفاد من الكاف وقيل كلمة في بمعنى مع اى مع جلالتيه
 وهذا هو وجه التشبيه قدم على المشبه به والقصد تشبيهه منفردا
 بنفسه محجوبا بالجرش في الهيبة والعظمة والوقار وحل البيت
 هكذا كانه عليه الصلاة والسلام في عسكر وحشم من جلالتيه
 وعظمتيه حين تلقاه منفردا وما فيه من التقديم والتأخير انما هو لاجل
 النظم والمعنى ان النبي عليه الصلاة والسلام افاية جلالتيه وعظمتيه
 بحيث اذا ابصرته حال انفراده عن تابع كانه في عسكر يملأ عظمتيه
 وابنه العيون والانظار انتهى) لكن فقير ناتوان معنای تشبيه ايله
 بوجله بيان مراد ايدرم كه كانه ده اولان ضمير رسالت پناه
 افنديمزه راجعدر حرف تشبيه اولان كان واسطه سيله بيغمير يمز
 عليه الصلاة والسلامك منفردا اولمالرندن حاصل اولان حال في
 عسكر قولى منطوقجه عسكر ايجنده اولمشندن حاصل اولان حاله
 تشبيهمدر كه في جلالتيه وجه شبه در زيرا في جلالتيه كله سنده اولان
 في لفظى كانه كله سنده اولان كافدن مستفاد اولان تشبيهه متعلقدر
 معلوم اوله كه بومقامده اولان تشبيه همان بر مشابهاه اقويه در كه
 بر حاي آخره تشبيهمدر بوجسه علميانه مذكور اولان تشبيهه مر كيدر

دیمک مشکدر زیر تشبیه مرکبه طرفین تشبیه یعنی مشبه و مشبیه به
امور متعدده دن منتزعه حال و هیئت اولی شرط در بومقامده
طرفینده امور متعدده بولمق متعذر در همان پیغمبر علیه الصلاة
والسلامک منفردا بنفسه بولندیغی حالی خدم و اتباع و مهابت
وجالات و عظمتله عسکر ایچنده بولندیغی حاله تشبیهدر (خلاصه
معنای بیت) سلطان ملائک خدم صلی الله علیه وسلم افندیغی
منفرد و تنهاملای اولدیغک وقتده اولان حالی و عظمت و مهابتده
عسکر و خدم و حشم ایچنده اولمق حالی کیدر من طرف الله کندوده
بر مهابت و عظمت وارد در که بالکرجه فرد و تنها ایکن بیله ینه
مهابتی قلوبه مستولیدر بر رتبه ده که عسکر ایچنده خدم و حشم
و متعلقات ایله معنون اولان ذاتک حالی کبی اولور دیمک اوله (شارح
حنفی رحمه الله اختیار ایلمدیکی معنی سالف البیان تحریر اتمزی
مؤیددر) کما قال المعنی بعدان بین المصنف جمال صورته و کمال معناه
شرع فی هذا البيت ان یبین کمال مهابتیه و وفور عظمتیه فشبیه
حاله ملاقاته و هو فرد غیر محفوف بالانصار و الاعوان بحاله کونه
قد احدثت به لبوس المعارك مشیرا الی ان اوصافه الکمالیه و نعوته
الجلالیة فی احداث المهابة فی قلوب الخصوم قائمة بمقام عسکر
قدملاء فی وجه الارض (وفی البيت من البدیع التشبیه و المقابلة بین
الفرد و العسکر و مراعات النظیر بین العسکر و الحشم و حسن التعلیل

* * تخمیس * *

* ایدوب احاطه جیوش سروش او پادشهی *

* الوردی غلغله آسمانیان رهی *

* ویروردی هیئت غیبی کورنلره واهی *

* کانه و هو فرد فی جلالته *

* فی عسکر حین تلقاه وفی حشم *

کائمال مفاعیلن لؤلؤال فاعیلن مکنون فی مستفعلن صدف فاعیلن
من معدنی مستفعلن منطق فاعیلن منه و مب مفعیلن تسم فاعیلن
(کائمال لؤلؤال مکنون فی صدف) (من معدنی منطق منه و مب تسم)
(قرله کائمال کان حروف مشبه دندر ماء کافیه کلمه عملدن ساقط

اولشدر

اولشدر کائمال انجیق تشبیهی مفید اولور (قرله لؤلؤال لفظا در فروع
مخذوف مبتدا اولان کلامه لفظنک خبریدر کائمال کلامه علیه السلام
لؤلؤال تقدیرنده در کائمال یزید الاسد کیدر تشبیهدر استعاره دکادر (زیرا
ادات تشبیه ذکر اولمشدر) لؤلؤال مشهور اولان اینجو در جمعی لائی
دخی کلور بومقامده (لؤلؤال کلمه سی مشبه به در مقدر اولان کلامه لفظی
مشبه در قوله تعالی (صم بکم) کیدر که صم مشبه به در مقدر اولان هم
کلمه سی مشبه در (ایمدی پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندیغی کلام
لفظیلرینی اینجو به تشبیهدر کمال لطافت و عالمک رغبت و اعتبارنده
یعنی وجه شبه بودر قوله المکنون مکنون مستور معنا سنه در (من
کنت الشیء ای ستره دیر لؤلؤال کلمه سنک صفتیدر موصوف اولان
لؤلؤال جوهر مکنون مفرد در صفت موصوفه مطابق اولمق شرطدر
دیو سوال کلزیرا الاسم الجنس المجرد عن التاء یجوز فیه التذکیر
والتانیث و الجمع یقال النخل یاسق و یاسقة و یاسقات) قوله فی صدف
مکنون کلمه سنه متعلقدر (صدف معروفدر در و نشدن اینجو
چیتدیغی مشهوردر (من معدنی تشبیهدر اصلی معدن در اضافت
ایله نون ساقط اولمشدر تشبیه نک حالت جری یا ایله در (و آنقوله
المعدن مین فیتی و دالک کسر یله شول یردر که اندن التون و کس
وسائر نسنه اخراج اولور و مزبوره معدن دیدکری باز و قبش
مقیم اولدقلری ایچوندر (تنه کیم عدن توطن معناسنهدر) جنات
عدن) دیدکری ای جنات اقامه دیمکدر دیمش (بعض شراح
المعدن فی العرف منبع النفس دیدیکی بومحله مناسبدر) قوله منطق
معدن کلمه سنک مضاف الیه یدر ظرفک مظروفه اضافتی قیلندندر
(قرله مینسم بانفتح مصدر مینی در ایستامدندر ابتهام اول ضمیمکدر
بویبتک معناسنده ایکی احتمال وارددر) احتمال اول لؤلؤال کلمه سی
مخذوف مبتدا اولان کلامه لفظنک خبری اولور تنه کیم تفصیل
اولندی (احتمال ثانیده لؤلؤال کلمه سی مبتدا اولور مصراع ثانیده
(من معدنی من ابتدائیه در جار مجرور مقدر کائن یا خود ظاهر
و صادر مقوله سنه متعلق اولوب مبتدا نک خبری اولور) فی صدف
جار مع المجرور کائن مخذوفنه متعلق لؤلؤال کلمه سنک صفتیدر و قیدیدر

یعنی صد فده مسنور و مصون اینجو در دیمک اولور منطق کلام
 دیمکر معدنه مک مضاف الیه بدر (نه کیم دره المضیئه ده المنطق
 مصدر میمی بمعنی النطق الذی هو الکلام دیمشدر منه جار مجرور
 محذوفه متعلق او اوب سنطقک صفتیدر ضمیر فخر کائنات علیه
 الصلاة والسلامه راجعدر) مبثسم مصدر مییدر ابتسام معناسنه در
 (شارح مصنفک و منطق و مبثسم مصدر ان بمعنی النطق
 و الابتسام دیمشدر یا خود اسم مکاندر محل ابتسام دیمکر و المبثسم
 و او عطفه ایله منطق اوزرینه معطوفدر ذکر اولنان منه دلالتی ایله
 واکه استاد ایله مبثسم قولنده دخی منه کله سی مقدردر) مبثسم
 منه دیمکر (اشبو منطق و مبثسم کله لری مصدر اولوب و ابتسام
 و تبسم معناسنه در دید کله لری اوزره بویتنه شراحک ذاهب
 اولدیغی تشبیهک تفصیلی بو وجهله اولق اختیار اولندی (یعنی
 ناظم علیه الرحمه کاسبق منطق کله سی اسم مکان اولق اعتبار ایله
 لسان مبارکه رسول اللهی و شفتین سعادت لری اشیاء نفیسه مقبوله
 ذی قیمت و جله عندنده معتبر و عالمک مرغوب و مستحسنی اشیاء اندن
 ظهور و صدورده معدنه تشبیه ایلدی (پس معنی دیمک اولدیکه
 کسان صد فده مصون ال دکمه مش و پاک و صافی و ممتاز
 و مسنور اولان لؤاؤ صاحب سعادت علیه الصلاة والسلامک
 محل نطق و محل ابتسام اولان لسان مبارک لردن و شفتین
 شریف لردن صادر و ظاهر اولاندر یعنی کویا لؤاؤ اول ایکی
 معدندن صادر اولان کلام شریف لری و دندان کونین بهار لیدر
 (خلاصه اینجو بونله مشاهد دیمک اولور لکن بو مقامده ناظم
 آخر بر معنای لطیف دخی مراد ایدر دیمک ممکندر که بو فقیر
 ضعیفانه تقریره مبادرت ایدر یعنی ناظم علیه الرحمه من معدنی
 منطق دیوب صیغه تشبیه ایله ایکی معدن مراد ایدر کذلک منطق
 کله سی کلام معناسنه اولدیغی دره المضیئه المنطق هو الکلام
 دیو قصر میخی سبقت ایلدی (ایمدی ایکی معدندن بری معدن
 کلام ظاهر اولان فم بزور یا خود لسان شریف لیدر ایکنجیسی
 معدن کلام نفسی اولان قلب منور لیدر که (ان الکلام فی الفواد

دیمکر در (پس کلام الاولی المکنون من معدن منطق دیمک کانه
 اینجو اول ایکی معدن دندر دیمک اولور یعنی اول ایکی معدندن
 صادر اولانه لؤاویه مشاهد دیمک اولدقده اول ایکی معدن نطقدن
 مراد بری فم شریف لری و بری قلب منور لیدر (اشبو ایکی معدندن
 صادر اولان کلام لفظی و کلام نفسی اولدیغنه بناء اینجوی کلام
 لفظی به و کلام نفسی به تشبیه اولور زیرا معدن منطقدن یعنی
 معدن کلامدن صادر اولان انلردر که کلام لفظی و کلام نفسی اول
 ایکی معدندن صادر اولور اول معدنک بری فم شریف مبارک لیدر
 (ایکنجیسی قلب منور پیغمبر لیدر خلاصه اینجو اول ایکی معدندن
 دیمک عبارتی کلام نفسی و کلام لفظی تشبیه مقلوب ایله
 اینجویه تشبیهی مفید اولور (معلوم اوله که ناظم تشبیه مقلوب
 ایله بیتی ادا ایتکدن مراد وجه شبه مشبه اولان کلام نفسی و کلام
 لفظی ده زیاده اولدیغی افاده اینجو تدر بو نلردن ماعدن بیت
 مشروحک بر معنای لطیفه دخی دلالتی وارد که بیتده اولان مبثسم
 کله سی اسم مکان اولغله مبثسمدن یعنی محل تبسمدن ظاهر و مشاهده
 اولان دندان شریف محترم لری اولغله اینجوی اول دندان مکرمه
 دخی تشبیه اولور حین تبسمده محبوب لرا کثرا دندان نما اولدیغی
 مشهوردر (بو مقامده تفصیلی بو وجهله در که ایکی معدندن
 مراد بالاده ذکر اولندیغی اوزره معدن اول فم شریف اوله که معدن
 کلام لفظی در معدن ثانی قلب منور لیدر که معدن کلام تفسیدر
 (ناظمک منطق کله سی کلام معناسنه اولدیغی شراحک
 تصریح لری بالاده ذکر اولمیدی (ایمدی منطق ایله مراد
 مطلقا کلام اولغله مطلق کلام لفظی و کلام نفسی به شامل
 اولدیغنه بناء اینجوی صاحب سعادت علیه الصلاة والسلام
 افندیمک کلام لفظی بلاغت احتوالینه کذلک کلام نفسی
 منور لینه تشبیه اولور (نه کیم بالاده بیان اولندی لکن بوندن ماعدا
 مبثسم قولی معدنی کله سی اوزرینه معطوف اولغله من مبثسم دیمک
 اولور پس مبثسم اسم مکان اولدیغی کذا را تشبیدی بو صورتده محل
 ابتسام که شفتین مبارک لیدر بوندن ظهور ایدن دندان محترم نبوی

عليه الصلاة والسلام انجويه تشبيه اولور (ايمدى بوصورته
 انجوي اوج شيه تشبيه اولور كه كلام لفظي وكلام نفسي وندان
 كوين بهاي مباركلر بدر كلام نفسيك بيان لوانسبت قدره آياته
 بيشده مفصلدر كلام نفسي محسوسات خارجيه دن اولماقده باس
 يوقدر طرفين تشبيه كاه محسوسات دن وكاه معقولات دن اولمق
 جائز اولديغي منقولده مصرحدر (بومقامي كال ايضاح ايجون
 شراحك كلامي بعينه نقل وتحرير اولندي) شارح شيخ زاده
 رحمه الله ديمشدر كه (قوله ومعنى خبر اللؤلؤ اي كان وصار
 منها والمنطق والمنسجم مصدران واراد بالنطق مايجري على القلب
 ومعدن الانسجام وهو الفم والبادي منه الثغر ومعدن النطق القلب
 والبادي منه الكلام الدال عليه فان اللسان ترجان القلب انتهى
 لغته ثغر اولك ديشلره ديرلر (شارح حنفي ديمش كه شبه اولو
 المكنون في الصدف الذي لم يتطرق الى لمسه كف ولايتان بكلامه
 الفصيح ومبنيته الذي نعره البهي (بعض شراح ديمشدر كه
 المنطق محل النطق وهو القلب والمنسجم محل الانسجام وهو ما تقدم
 من الاسنان وقيل الشفتان وقد شبه الناظم اسنان الشريفة النبي
 وكلامه المعظمة صلى الله عليه وسلم باللؤلؤ المحفوظ في الصدف
 بالتشبيه المقلوب وفي البيت تشبيه ان حسي ومعنوي فالحمي تشبيه
 الفاظه الشريفة واسنانه اللطيفة باللؤلؤ المصون والمعنوي تشبيه
 الفم والقلب بالمعدن لان القلب محل ورود فيض الهوى والفم محل
 اظهار الاسرار الحكم القرآني وحاصل المعنى كان اللؤلؤ المكنون
 في صدف ظاهرا من معدني نطقه وابتسامه عليه السلام لغاية
 بشاشته وزيادة نور وجهه اذا نطق ظهر اللؤلؤ من حسن ابتسامه
 واطافة كاله وقد جاء انه صلى الله عليه وسلم اذا ضحك يتلألأ
 من حسن ابتسامه واطافة كلامه وقد جاء انه صلى الله عليه وسلم
 اذا ضحك يتلألأ في الجدار (معلوم اوله كه تشبيه سالف الذكر
 تفصيل وتصوري شرح وبيان اولندي شراح تشبيه مقلوب دن
 دينكاري بيانه محتاج اولمغه يو كونه تفصيل اولنور كه عرفده اشياء
 نفسه اولويه تشبيه اولنور يو خسه اولو غيره تشبيه اولنور عرف

اولمشر

اولمشر لكن مشبهه وجد شبيهه اقوى اولمق قاعده يسانيه دن
 اولمغه اولوي نانم يو بينده مشبه ايدوب كلام سعادتي وندان
 محزى مشبهه ايتكله وجه شيهك انلرده ازيد واقوى اولديغي
 بيان اولور (زيرا صاحب سعادت عليه الصلاة والسلام كلام
 شريفلري وكرك دندان منورلري انجودن وجوهله معتبر ومقبول
 واعلى المعالي اولديغي مسلم عالم در واقعه وجه شبه كندوده اقوى
 اولمق شرط اولان مشبهه اولمغه سزاواردر يو خسه انجودن كدر
 ديمكه اشارتدر (محصول معنای بيت) كانه صدف ايجنده پاك
 حصون ومستور اولان انجوكال لطافت وقيمت واعتبارده عليه
 الصلاة والسلام افنديمرك معدن نطق وابتساملر دن خارج كيدر
 يعنى اول خارجيه بكر در را كره مشاهدري ديمكدر (ايمدى محل نطق
 اولان اسنان مباركلر دن وقلب منورلر دن كذلك محل ابتسام اولان
 شفتين سعادت دن ظهور وصدور ايدن كلام لفظي وكلام نفسي به كذلك
 دندان مباركلرينه اولوي تشبيه اولور وتشبيه تشبيه مقلوبدر
 وفي البيت من البديع حسن التشبيه مع مراعاة النظم والاستعارة

* * * تخميس * *

* بلاغت فصحا يو لى عجز ايله اسفن *

* اولور مى قدرى مكر كل يانده هيچ علفن *

* كلامى الدى همه بحر حكمتك تحفن *

* كانما اللؤلؤ المكنون في صدف *

(من معدني منطق منه ومنسجم)

لا طيب يع مستفعلن دل تر فعلن باضم اع مستفعلن ظمه فعلن
 طو بال من مستفعلن تشق فعلن منه ومل مفتعلن ثم فعلن
 (لا طيب يعدل تر باضم اعظمه) (طوي لمنتشق منه وملانم)
 قوله لا طيب لانفى جنس ايجون اولان لادر طيب فتح اوزره مبنى محلا
 منصوب لانك اسميدر يعدل جمله سى خبريدر بونك قاعده اعرابي
 يو وجهله در كه نفى جنس اولان لانك اسمى هو المسند اليه
 بعد دخول لا عليه ايله تعريف اولمشر (ايمدى
 اكر بومسند اليه معرفد اولور سه يا خود معرفه اولمش لكن

لایله کند و بدین منفصل اولور سه بو ایکی صورتک هر برنده
اول مسند البهک رفی و لایک تکراری واجب اولور نحو لا زید
فی الدار ولا عمرو ونحو لا فی الدار رجل ولا امرأة اگر بویه اولماز سه
یعنی بویکی صورتدن هر بری معامتی اولور سه بس اگر نکره
اولور سه و لایله کند و بدین منفصل اولوب متصل اولور سه و دخی
مضاف یا خود شبه مضاف اولماز سه علی مایه نصب به المفرد فتح
اوزره مبنی اولور نحو لا رجل فی الدار و نحو لا طیب یعدل اما اگر
بوسر برنده مضاف یا خود شبه مضاف اولور سه اسم مرقوم
مبنی اولوب منصوب و معرب اولور نحو لا غلام رجل فی الدار
ولا عشرین در هم الا که عشرين حالة نصی یا یله منصوب و
اگر چه نکره در لکن شبه مضاف اولمغه بس معرب منصوب و
منادی بخشنده ملاجمی شبه مضاف هو کل اسم لایتم معناه الا
یا فضعام آخر الید تعریفی یله تعریف ایدر (و فی المتوسط الفرق
بین لا الی لنی الجنس و لا الی معنی لبس ان لا اول لنی الجنس و الثاني
لنی واحد من الجنس مثلا اذا قبل لارجل فی الدار کان معناه انه
لبس فی الدار هذا الجنس فاذا لا یكون فیها واحد واثان و غیرهما
و اذا قبل لارجل فی الدار کان معناه ننی واحد من جنس الرجل
و يجوز ان یكون واحد آخر و اثین او ثلثة او اکثر (قوله طیب
شیخ زاده مایه طیب به دیمش حتی الطیب لایرد دید کارندن مراد
رائحه طیبیه بی حاوی اولان شی هدیه ویرا سهر د اولماز عطر شاهی
و عنبر و سار عطر ادهان کی دیمکدر (قوله یعدل فعل مضارع و
من عدله اذا ساواه یقال یعدل ای یساوی و یمائل دیمش یعنی
انکله برابر اولماز و **ک**ه یمائل اولماز بکره دیمکدر (کما قال
بعض شراح یعدل من العدل بالكسر وهو المثل یقال عبدی
عدل عبدی اذا کان عبدا یعدل عبدا یعدل یعدل فاعل ضمیری
طیبیه راجعدر جمله سی محلا مرفوع لایک اسمیدر لامع اسمه و خیره
جمله سی استنبنا فیه در (قوله ترابا بالضم و الکسر و التریبة بضم التاء
تراب معنایه در جمعی اتراب کلور که مراد ضم اعظمه جمله سی یله
موصوف و مفسر اولان ترابدر (قوله ضم فعل ماضی در جمع معنایه

اولان ضمندن ترختنده فاعلی ضمیری ترابه راجعدر (قوله اعظمه ضم
فعلک دفعو ایدر جمله سی ترابک صفتیدر اعظم عظمک جمعیدر
عظام دخی جمع کلور عظم کک معنایه در (بوی محله اعظمیدن
مراد معدن نور رخت الهی اولان جسد منور در که ذکر جز اراده
کل قبیلندن در اعظم کله سی عظمک دخی جمعی اولمغه کیرو عالی
و معتبر اولان ذات اشیا در استعمال اول نور وزیر اعظم دیرلر ناظم
علیه الرحه اعظمه لفظیه ظرافت ایتشدر ضمیر سید کائنات
علیه الصلاة والسلامه راجع اولمغه ضم اعظمه یله موصوف
اولان تراب جسد پر نور پیغمبر ذیشان علیه الصلاة والسلامی مراد
ایدوب کند و ده اول نور نحوی بی جمع و مس ایدن ترابه معادل طیب
یو قدر دیمک اولور مأل مقصود قبر شریف نبویدر (قال الحنفی
الضم الجمع یقال ضمنی فلان الطريق ای جمعنا ومنه سمیت احدی
الحركات الثلاث بالضم لا اجتماع الشفتین دیمشدر بو تراب مبارک کک
بویه طیب جان بخش اولدیغی جواریت حسیله اولدیغی ظاهر در
(ذکر فی الدرر عن النبی رضی الله عنه ما سمعت عن ابی اوسه و لا شیا
الطیب من ریح رسول الله صلی الله علیه و سلم و هذا متفق علیه و کان
الاحباب یعرفون مشی النبی علیه السلام فی الارقاء من طیب الرائحة
(و کاروی ان فاطمة الزهراء بنت النبی رضی الله عنها اخذت ترابه من
تراب قبره الشریف بعد ما دفنوه علیه السلام فشمته ثم انشأت
شعر * ماذا علی من شمت ترابه احدی * ان لا یشم مدی الدهر غوالیا *
* صبت علی مصائب لواذها * صبت علی الايام صرن لبالیا *
روی جاء اعرابی الی قبر النبی صلی الله علیه و سلم * فزاره ثم بکی و انشد
شعر (یا خیر من دفنت بالقاع اعظمه * فطاب من طیبهن القاع و الا کم
* نفسی القدر القبر انت ساکنه * فیه العفاف و فیه الجود و الکرم *
(ثم قال الشارح ان لحوم الانبیاء علیهم الصلاة والسلام حرام علی
التراب و انه علیه السلام حی فی قبره بجسده کارأی النبی علیه السلام
لیله المعراج ان موسی علیه السلام یصلی فی قبره انتهى مشایخ
صوفیه در و علمادن بر عزیر الذات که کذب و افترائله نسبت مسلوب
الاحتمال اولدیغندن غیری کذبیه موجب یوق و احتیاج یوق نقل

ویمین ایدر پیرم حضرت شیخ ایله حج شریفه احرام بند عزیمت
اولمش ایدم مدینه منوره به وصول و حرم شریفه دخول کرده
مواجهه سعادتده پای اداب و محبت اوزره قیام و توجه مرزده حضرت
شیخک عسالات و سلامنی رسالت پناه افندیمر طرفندن رد سلام
والتفاتنی استماع ایلدم و درویشا نمزدن معتمزده بذات دخی
استماع ایلدیکنی هم نقل و هم یمین ایتمکله فقیری تصدیق ایلدی
دیو تحقیق ایلدی (تراب ارضک بعضی سندن بعضی سنک افضلینده
اختلاف ایتمش لکن اختلاف تراب قبر نبی علیه السلامدن
ماعداده در یو خسه تراب قبر سید المرسلین علیه الصلاة والسلام
جمله سندن حتی تراب بیت خدا دن دخی افضلدر یونده اختلاف
یوقدر دیمش لر (قوله طوبی فعلی و زنده خیر و سعادت معناسنه در اصلی
طوبی در یانک ماقبلی مضموم اولغله و اووه قلب اولمشدر طوبی نقدیرا
مرفوع مبتدادر (قوله لمنشقی جار مجرور کائر کله سنه متعلق اولوب
خبریدر معناسی خیر و سعادت عظیمه اول تراب مبارک کی استنشاق
ایدن ایچوندر دیمک اولور (بوتک اعرابی سلام علیک ترکیبک
اعرابی کیدر دیمش لر) قال فی الافصاح سلام علیک مثال لجواز
وقوع النکرة مبتدا اذا انحصرت بوجه نحو شرا هر ذاناب ای شیء
عظیم بومقامده دخی مبتدا اولان طوبی کله سی محذوف عظیم
صغتی ایله مخصصدر (قاضی عضد طوبی اخبارا و انشاء استعمال
اولور دعاء وضعنده استعمال اولغله اطیب المعیشه لک معناسنه
اولور دیمش (قال شیخ زاده فی حاشیه البیضاوی والسلام بمعنی
التسليم ای الدعاء بالسلامه فمعنی سلام علیک سلمت علیک سلاما
ای دعوات ان یسلمکم الله من الافات (ایمدی بومقامده دعا مراد
اولور سه معنی خیر و سعادت آندن استنشاق ایدن کیمسه به اولسون
دیمک اولور جمله سی جمله استنبافیه دعائیه اولور منشقی انشاقدندر
یقال انشقت الريح ای شممتها منشقی اسم فاعلدر (قوله منه جار
مجرور منشقی کله سنه متعلق در ضمیر ترابه راجعدر معنی اول ترابدن
شم ایدن کیمسه به طوبی له دیمک اولور (قوله و ملتئم اسم فاعلدر تفهیل
معناسنه اولان التمامدندر مجرور اسالف الذکر منشقی اوزرینه

معطوفدر بو محمله منه کله سی محذوفدر مقدمنده منه ذکر
اولندیغی بو محذوفه قرینه در ملتئم منه تقدیرنده در (قال بعض
شراح معنی البیت ان تراب قبر النبی علیه الصلاة والسلام مما لا یعادل
له طیب فیما طوبی لمن استشفه و یطوبی لمن قبله دیمشدر) و فی البیت
مراعاة النظیر بین الطیب و الانتشاق و الالتیام و جناس الاشتقاق
بین طیب و طوبی و الاستعارة بین ضم و اعظمه

* * تخمیس * *

ملاکرا یتده زواری ایله طورمه غلو * شمیم کلشن جناتی المغه همه سو
که یوس زار ایچوندر اوسده دلجو * لا طیب یعدل ترابا ضم اعظمه
* طوبی لمنشقی منه و ملتئم *

ابان مو مفاعلین لده فعلین عن طیب عن مستفعلن صره فعلین
یا طیب مب مستفعلن تداء فعلین منه و مخ مقفعلن تتم فعلین
(ابان مولده عن طیب عن صره) (یا طیب مبتداء منه و مختم)
(ابان فعل ماضیدر اصلی ابون در اجاب کی و اولحر که سنی ماقبلنده
ساکن اولان بایه و یردک و اوساکن ماقبلی مفتوح و اوی الفه قلب
ایتدک ابان اولدی تحته فاعل ضمیری مستتر خدای تعالی راجعدر
ابان فعلی کاه بنفسه تعدیه ایدر) قال الشیخ یقال بانه ای اظهره و کاه
کشف معناسی تضمین اولوب عن ایله تعدیه ایدر کایقال ابان عنه
ای کشف عنه دیمکدر مولده مصدر میدر ابان فعلنک مفعول ایدر
جمله سی ابتدایه در مولد ضمیره مضافدر ضمیر بیغیر آخر ازمان
علیه السلام و السلامه راجعدر بوضوئده دیمک اولور که رسالت
پناه علیه الصلاة والسلام افندیمری جناب کبریا بجل شانها اصل
طیبیدن اظهار ایلدی یعنی ولادت همایونی که اب ایله جد دن
طیبیدن ظهور ایلدی اب ایله جده فرائضده دخی اصل دیر لر
اشبو عنصر پائیه و اصل طیبیدن ولادت سعادت اظهار ایلدی دیمک
ابا و امهات سلطان رسالت علیه الصلاة والسلامک طهارتند و نکاح
صحیح ایله نسل و حسب طاهر دن صاحب سعادت علیه السلامک
ولادت ظهورینه اشارت اولور دره صاحبی ابان فعل ماض من
الایانه بمعنی الاظهار و اعاده راجع الی الله تعالی اوفاعله الیوم الاق

فی البیت الاکبر ومولده بالنصب مفعوله مضاف الی ضمیر النبی علیه الصلاة والسلام ای اظهر مولده يوم عظیم وقعت فیہ الوقایع العجیبة الاتیة فی الایات الاتیة فیکون علی هذا مجاز فی الاسناد (یعنی بعض سراج ابان فعلتک فاعلی بیت آتیده مذکور اولان يوم کله سیدر دیمش یعنی ملوک کفره اطراف ویکاسره نک اضمحلال دولت وانطفاء چراغ اقبال لرخی تفرس وفهم ایلد کلری يوم معهود که او کونده بیک سنه دن برومنطقی اولیان آتش پرستان فرسک نیران لرینک دفعة سونوب کلایا منطقی اولمش قصر کسری منهدم واصنام ساقطه وسائر بر وجه آتی ناظمک ذکر ایلدیکی خوارق عاداتک وعلاماتک ظهوری کونیدر ایشته او کون یعنی اول يوم ولادت سعادتق ابانه واطهار ایلدی دیمک اولور واقعه مشرکین و قیاصره بر امر عظیمک حدوث و ظهور ایده جکئی اول کونده تفرس و جزم ایتش لر ایدی کویا او کون نطق جلال اولوب ولادت بیغیر دیشان علیه السلامی اظهار ایلدی دیمک مآلنده در یوصورتده مولده ابان فعلتک مفعولی اولور قوله عن طیب عن حرف جر ابان فعلته متعلق در طیب بر قاج معنایه کلور یوم مقامده خوب و طاهر معنایه در السنه ناسده برشی مدح واستحسانده عن بر درل مشهور در (قال الحنفی الطیب ما یتطیب به وجاء بمعنی المصدر یقال طاب بطیب طیباً و یقال هذا شیئ طیب ای طاهر نظیف قال الله تعالی (فتمموا صعبدا طیباً) ای طاهر او قد یقال بمعنی مستلذ الطعم والرائحة قال الشاعر (من طیب نکهته اور دور یقتها قند) و یطلق الخیث مقابلاً للمعین قال الله تعالی (والبلد الطیب یمخرج نباته باذن ربه والذي خبث لا یمخرج الا نکدا) وقد یطلق علی الخل والاصلاح والجود قال الله تعالی (فانکحوا ما طاب لکم من النساء) ای ما حل لکم وقال الله تعالی (یا ایها الذین آمنوا انفقوا من طیبات ما کسبتم) ای من جیاد مکسوبکم او من حلالها وفی ضده (ولا تمسوا الخیث) انتهى (بعض سراج طیب خوب و کوزل معنایه در دیمش خیث ضدی اولدیغی اعتبار یله معنای مناسب اولور قوله عنصره اصل وحسب معنایه در ا که بناء اصل مرکبات اولان تراب و نثار

وماء و باده عناصر اربعة در لر فی القاموس العنصر بالضم والفتح الاصل والحسب طیبک عنصره اضافتی صفتک موصوفه اضافتی قبیلندندر عنصره نک ضمیری صاحب رسالت علیه الصلاة والسلامه راجع اولوب طیب الاصل کله سی آبا وامهات لرینک طیب اولوب طاهر وحسب اولدقلرینه دلالت ایتکله بو بیت دلارا سید الانبیا علیه الصلاة والسلام من از کاهما افندیمرک والذین سعادت مند لرینک ایمان ایله اتصاف لرینه اشارت اولور زیراً مشرک خبیثدر طیب وطهارت ایله متصف اوله ماز (قال صاحب الدرر وقد ذهب کثیر من العلماء المتأخرین من الحنفیة والشافعیة الی ایمانهم وقد صح اجاعده من الحفاظ کالقرطبی وابن ناصر الدین الشامی وغیرها حدیث ان ابویه علیه السلام احبهما الله له فامنا به اکراماله وخصوصیة ولبس احبائهما بمجتمع شرعاً ولا عقلاً ومن الجائز ان یکون الایمان متأخراً عن الحدیث الدال علی الکفر بوندن ماعداً كذلك صاحب سعادت افندیمر علیه الصلاة والسلامک نکاح صحیح ایلد اصلا ب طاهره وارحام طیبه دن طلوع ایلد مصفی ومهذب اولدقلرینی دخی بیاندر کما قال صلی الله علیه وسلم (انا انفسکم نسبا وطهراً وحسباً لم یزل الله ینقلنی من الاصلا ب الطیبة الی الارحام الطاهرة مصفی مهذباً لا تشعب تشعبان الا کنت فی خیرهما فان اخیرکم نفساً وخیرکم ابا) کذا ذکره السیوطی (قوله یا طیب مبتداً یا حرف نداء طیب مناد در بو محله ففتح اوزره منیدر قاعده منادی مفرد ومعرفة اولسه ضم اوزره منی اولوب محلاً منصوب مقدر ادعو کله سنک مفعولی اولور مفرد ایلد مراد مضاف وشبه مضاف اولیاندر (شبه مضاف کل اسم لایتم معناه الا بانضمام امر آخر الیه ایلد تعریف ایدرل مفرد معرفة یازید کی واکر منادی یه لام استغاثة مفتوحة داخل اولور سه مجرور اولور یازید کی واکر مادایه الف استغاثه کله منادی ففتح اوزره منی اولور و آخرنه ها الحاق اولور یازیده کی (بو مذکور انک ما عدا سنده منادی منصوب اولور یعنی منادی نکره اولسه یارجلا کی یا خود منادی مضاف اولسه یا عبد الله کی یا خود

شبه مضاف اولسه یا طاهرا جیلا کی (ایمدی باطیب هم نکره
وهم مضاف در نصبتک ایکی شرطی بو لنگله بالاوویه باطیب
کله سی منادای منصوبدر) بو محله نداجرد تعجب ایچونددر (کما قال
صاحب الدرة النداء ههنا للتعجب اذ لا ينادى الا بالعلاء والمنازل
ممتازة والعرب اذا استعظم امر ناداه على سبيل التعجب وقيل
المنادى محذوف اي يا اولي الالباب انظروا لطيب ابتداءه وانهائه ديمش
(قال الشيخ رحمه الله والمقصود بالنداء محذوف اي يا ايها العقلاء
انظروا الى طيب ابتداءه وطيب انتهائه اي الى طيبه فبها وقديد كن
طرفا الشيء ويراد مجموعهما كفاي قوله تعالى (وسبحوه بكرة
واصيلا) اي دائما يعني ناظمك طيب ابتدا وطيب انتها دن مرادی
صاحب سعادت عليه الصلاة والسلام افنديمز يدايتندن نهايتنه
کلنجه دائما هر طائنده مسترا طيبدردیمکر که تعجب اشبو طيب
مستمر و ملازم دن حاصل اولوب ايها العقلاء نظر ايديک بو طيب
و کمال حسنه بونه استمراردر که مبدادن ختامدک دائما بو طيب
ملازم دائمی برآن کند ووردن زائل اوليه تمام جای تعجبدر مألنده
اوله (کما قال الشيخ المراد من هذا النداء التعجب من الطيب
المستمر انتهى) بعض شراح المنادی فی امثال هذه المقام اما مجرد
التعجب او يقدر بعده منادی بحسب ما يناسب المقام ديمشدر ابن
ملك قوله لا طيب معنى النداء فيه يا طيب تعالى فهذا وانك يتعجب
منه المتعجبون ديمشدر (قوله مبتداء ومختتم اسم زمان اولورسد
ابتداء زمان سعادت لری یعنی فاتحه لری که زمان ولادت لری وخاتمه لری که
حقیقه واصل الی الله اولد لری زمان ختم وانتقال لری طيبدرد
وحسندر ديمک اولور (قوله منه جار مجرور مقدر کائن کله سنه متعلق
اولوب مبتداء لفظيک صفتيبدرد) ومختتم ذکر اولنان مبتداء اوزريند
معطوفدر (بو محله منه کله سی محذوفدر مقدا مذکور اولان
منه لفظی محذوفد قريبنه در) مختتم منه ديمکدر (شرح المبتداء
والمختتم اما مصدر مسمى او اسم زمان او اسم مکان ومبتداء الشيء
ومختتمه اوله وآخره ديدکی اوزره معنى ابتدا وختما ملری يا خود
زمان ابتدا لری وزمان اختما ملری يا خود ابتداء مکان لری یعنی مکة

مکره ومکان ختا ملری یعنی مدينة منوره جله سی طيبدرد مألنده
اولور (محصول معنای بیت) الله سبحانه وتعالى یغفر لیمز
عليه الصلاة والسلامك ولادت وظهور نی اصل طيب وطاهر
وحسن وحسب دن ابانه و اظهار ایلدی یا اهل نظر نظر ايديک
افنديمزه اولان طيب ابتدا واختتام مستمر نه کونه طيب ونه کونه
حسندر باقک بر کره بويله طيب مستمر تمام جای تعجبدر ديمک اوله
(وفي البيت من البديع التكرير في طيب وطيب والمقابلة في متدأ ومختتم

* * * تخيس * *

* بهار دوحه امکاندر اوسر وسهي *

* که بوی مقدمی کلدی جهانه عطر شهي *

* وجودی قلدی مطيب بو کهنه بارکهي *

* ابان مولده عن طيب عنصره *

* يا طيب مبتداء منه ومختتم *

يوم تفر مستفعلن رس في فعلن الفرس ان مستفعلن نهم فعلن
قد اندروا مستفعلن بحلو فعلن لالبوس والن مستفعلن نهم فعلن
(يوم تفرس فيه الفرس انهم) (قد اندروا بحلول البوس والنهم)

ناظم عليه الرحه مولد شريف نبوی عليه السلامی ذکر اید و ب
بعده ولادت شريفه د نصکره منشور وحی و رسالت ايله
اعظام و تکرملری وقتنه کلنجه مقدمات وحی و نبوت اولان
خوارق عاداتکه ارهاصات دیرلریا ننه بعده معجزات و یدنائک
تعداد و تفصیلنه شروع ایدر بعض علما بو نظم ايله معجزات
و کرامات و معونه و غیره ای قتی اعلا تعداد و تعریف ایشدر

* * * شعر * *

اذا رايت امر الخارق عادة * فجزة ان من نبی صدر

وان بان منه قبل وصف نبوة * فالارهاص سمع تتبع القوم في الاثر

وان كان من بعض العوام صدوره * فكنوه حقا بالمعونة واشهر

وان جاء يوما من ولي فانه * الكرام في التحقيق عند ذوی النظر

ومن فاسق ان اوفق مراده * يسمى بالاستدراج فيما قد استقر

والافيد عی بالاهانة عندهم * فقد تمت الاقسام عند الذي اختر

(یوم ظرف زمان محدود بحسب العوائل معرب اولمغله لغظا مرفوع مبتدأ محذوف خبر یدر هو یوم تفرس تقدیرنده در) هو ضمیری بیت اولده کی مولده کله سنه راجع در مبتدا مع خبره جمله سی استینافیه در تقدیری کانه قبل ای زمان ولادته فاجاب هو یوم فیه یا خود یوم بیت سابقه اولان ابان فعلنک فاعلیدر بیت مقدمک شر حنده الح تفصیلی مرور ایلدی یا خود یومدن بدادر و یوم طلوع شمسدن غروبه دک اولان زماندر لکن بو محله مطلقا وقت معناسند در قوله تفرس تفعل باندن فراستدن مشتق در معناسی فراستله بلدی دیمکدر تعریفنده الفراسه بکسر الفاء هی الانتقال من ظواهر الاشیاء الی بواطنها دیمش لر (الفرس بضم الفاء وسکون الراء الی بلاد فارس در قوم ورهط منلی اسم جعدر اشخاص محصوریه اطلاق اولنور اهلای فرس کی و قوم موسی و غیرها کی اهلای مزبوره یه آتش پرست دیرلر نوح علیه السلامک نسلندن اولان فارس ابن سامت اولادندن اوللریله وجه تسمیه در الفرس لفظا مرفوع تفرس فعلنک فاعلیدر جمله سی یومک صفتیدر (قوله فیه جار مجرور تفرس فعلنک مفعول فیه یدر ضمیری یوجه راجعدر (قوله انهم ان حروف مشبهه دندر هم ضمیری سکون اوزره مبنی محلا منصوب ان لفظنک اسمیدر فرس کله سنه راجعدر قوله قد اندروا افعال باندن ازاردن مشتق در خوف معنا سنه در (بعض شراح الانذار ضد الاشارة وهو اعلام بالامرا بالخوف دیمش قد تحقیق ایچوندر اندروانک تحذره قائم مقام فاعلی ضمیر مستتر فرسه راجعدر فرس اسم جمع اولمغله اندروا جمع صیغه سیله کلمیدر که اندروا فعل ماضی جمع مذکر در (بجولول جار مجرور انداره متعلقدر حلول نزول ودخول معناسنه مصدر در بوس لفظنه مضافدر مصدرنه فاعله اضافتیدر قوله البوس بالضم وبأس بالهمزة حزن وآلامی ایراث ایدن شدت معناسنه در والنقم بالجر بوس اوزرینه معطوفدر نقم بکسر النون نقیمه کله سنک جعیدر نعم نعمت کله سنک جمعی اولدیفی کیدر نقم عقوبت معناسنه در (محصول معنای بیت) اول یوم ولادت سعادت اون کوندر که ذکر آتی علا مانک ظهوری ایله اهلای

فرس کندولر نزول شدت الام مصائب وعقوبت ایله منذر وف اولد قلمی او کونده فراستله اکلیدر بلدی لر یعنی ظهور ایدن بو علامت نزول مصائب وعقوبت می منذر در دیوب اعلام امور مخوفه ایله منذرون اولدیلر یعنی خوف وخشیه دوشدیلر یا انذار بشیریه ضد یدر بشیر خبر مسرتی اعلامدر که امور ساریه اعلام ایله مسرور اولقی مبشر اولقددر (یس منذرون اولقی امور مخوفه اعلامی ایله قور قوب خوف وخشیه دوشد کلریدر) اندروا کله سنک صیغه مجهول اوزره معناسی بو وجهه استفاددن (درة المضيئه والمعنی یوم مولد النبی علیه الصلوة والسلام یوم عظیم تفرس فی ذلك اليوم الفرس وسائر الکفرة بحلول الشدائد علیهم ونزول العقوبة الیههم لما روا من علامات مولده علیه السلام عبارتیله معنی ویرمش لکن عبارتک معناسندن ناقصدر که اندروا کله سنه تعرض اولمامش اولور (بعض شراح قوله یوم مرفوع بدل مولده ان جعل اسم زمان والمعنی یوم ولادته یوم علم فیه الفرس بالفراسته انهم منذرون بحلول البوس والنقم فانه خدت نیرانهم ولم یخمد قبل ذلك الف سنة وهذا من معجزات عیسی در (وفی البيت من البديع الجناس اللاحق فی تفرس الفرس ومراعات النظیر بین قد اندروا وبحلول البوس والنقم

* * * تخمیس * *

* طلوع شمس سعادتده حزنله همه سو *

* جهانی کورمدی خدش طبتان عدو *

* نذیر خوف کلوب ایندی سرلری فرو *

* یوم تفرس فیه الفرس انهم *

* قد اندروا بحلول البوس والنقم *

وبات ای مفاعله وان کس فاعلن ری و هو من مستفعلن صدع فعلن کسمل اص مفاعله حاب کس فاعلن ری غیر مل مستفعلن تم فعلن و بات ایوان کسری و هو من صدع (کسمل اصحاب کسری غیر ملتئم و بات و او عاطفه در بات افعال ناقصه دندر معلوم اوله که افعال ناقصه کثیر الاستعمال اولمغله بو مناسبتله لزومی مقداری انتخاب اولنوب

بيانته شروع مناسب كورلشدر (قال في نحو الافعال الناقصة ما وضعت لتقرير الفاعل على صفة مخصوصة نحو كان زيد عالما فكان جعل زيدا على صفة كونه عالما في الماضي ويدخل هذه الافعال على الجملة الاسمية المركبة من المبتدأ والخبر فتزفع هذه الافعال الجزء الاول لكونه فاعلا وتنصب الجزء الثاني تشبيها بالمفعول به في توقف الفعل عليه نحو كان زيد عالما فكان يكون ناقصة كائنة بثبوت خبرها لاسمها ثبوتا كائنا في الزمان الماضي دائما من غير انقطاع لاحق نحو كان زيد فاضلا او منقطعاً نحو كان زيد غنيا فافتقر ويكون بمعنى صار ويكون فيها ضمير الشأن ان كان يكون ناقصة ويكون فيها ضمير الشأن اسمالها والجملة الواقعة بعدها خبرا مفسرا للضمير (كقول الشاعر) اذا مت كان الناس صنفان (سامت وما دح فكان للشان) وقد يكون كان تامة يتم بالمرفوع من غير حاجة الى المنصوب بمعنى ثبت ووقع كقوله تعالى (كن فيكون) والمقدور كائن وقد يكون زائدة وهي التي وجودها وعدمها لا يخل بالمعنى الاصل كقوله تعالى (كيف تكلم من كان في المهد صبيا) فكان لتحسين اللفظ وافظة صار الانتقال اما من صفة الى صفة نحو صار زيد الى بلد كذا او من حقيقة الى حقيقة او من بكر الى عمرو (ايدي بات كلمه سي اصل كند و معناسنه اولورسه نته كيم تفصيلي ذكر اولندي ديمك اولور كه بات ايوان كسري يعني انصداع ايوان كسري جميع لبلده واقع اولدي ديمك اولوب اخشامدن صبا حه ذلك ايوان كسرانك شيئا فشيئا تدريج ايله انصداع وانهرامي متمادى اولوق اولور منصدع ومنهزم اولدي ديمك اولور اكر بات صار معناسنه اولورسه ايوان كسري انه دام ايله كيجهلدي يعني همان منهدم اولدي ديمكدر (شارح صاحب الدرر بات فعل ماضى من البيتونة وهو كون الشخص في الليل ديمش (شارح حنى بات من الافعال الناقصة نجي لاقران مضمون الجملة بالليل وقد نجي بمعنى صار وقد نجي تاما ديمشدر بات فعلك اسمي ايوان كلمه سيدر ايوان فارسيدن معربدر (شارح در المصنعة الايوان صفة عظيمة يجلس فيه الملوك ولا يكون لبعض جوانبه جدار (شارح حنى

الايوان بالكسر ايبت يكون سقفه محدا لا يكون لاحد جانبيه جدار ديمش بوتعريفه كوره وزرا و ملوكك ديوانخانه لري اتملندن اوله ايوان بات فعلك اسميدر كسرايه مضافدر كسري لفظي معربدر اسم جنسدر مطلقا شاهان فارسه اطلاق اولور فارسك اول ملوكلري دارادر آخر ملوكلري يزدر در مدت سلطنتلري بشيوز سنهيه منتهيدر بو بينده مذكور اولان كسراده شراح اختلاف ايتشدر درختسار اولان مصرع اولده كي كسري ولادت سعادته ملك فارس اولان نوشروان عادلدر كه حنفيه (ولدت في زمان عادل) حديث شريفى وارد اولمشدر مصرع ثانيده اولان كسرادن مراد زمان نبوتده ملك فارس اولان هر مزبن قباددر كه دعوة اسلام ايجون كندويه ارسال اولمان فرمان واجب الامثال تامة سلطان كرنيى عليه السلام عدم قبول ايله شق ايتكله حنفيه (مزيق الله ملكك) دعاء عليه صادر اولوب سهام قهر آلهي اولو بلا تاخير كندويه بعده ملك وسلطنت ودولته اصابت ايدوب دولتلري منقرض و خاك اضمحللده پریشان وقار مار اولمشدر (درة المصنعة بو كونه تفصيل ايدركه روى انه في ايلة التي واد فيها رسول الله صلى الله عليه وسلم ارتج ايوان كسري وسقط منه اربع عشرة شرفة و بقيت ثمانية شرفات على عدد ثمانية من الاكاسرة الذين ملكوا الفرس بعده الى خلافة عمر بن الخطاب رضى الله عنه (قوله وهو ده واو حاله در هو ضمير بارز مبنى محلا مرفوع مبتدأ در منصدع خبريدر جمله سي ايواندن حالدر (بعض شراح مبتدأ مع خبره جمله سي بات فعلك خبريدر وهو قولنده اولان واو زائده در لصوق خبر ايجوندر ديمش (منصدع انصداع در كه انشقاق معناسنه در (شارح حنى ومنه انصداع الناس اى تفرقوا والصداع اذا يلحق الرأس كانه تفككت اجزائها بعضها عن بعضها ومن ذلك المرهقات الصوارم ديمشدر قوله كشميل كاف بمعنى مثلدر منصدع لفظك صفتيدر لكن حقيقته منصدع لفظك مفعول مطلق اولان محذوف انصداعا كلمه سنك صفتيدر فهو منصدع انصداعا مثل شمل اصحاب الخ تقديرده در (شمل

کلمه سی اضداد دندر اجتماع معناسنده استعمال اولور فرق الله
 عملهم ای ما اجتماع من امرهم کی كذلك افتراق معناسنده استعمالی
 جمع الله عملهم کی ای افتراقها دیمکدر قوله اصحاب کلمه سنه مضافدر
 اصحاب وکلاء دولت ورجال سلطنت واعوان وعسکر در و صحت
 جوبدر (وصحب مصاحب معناسنه در که لغته مقارن دیمکدر
 معنای اصطلاحی مراددر اصحاب دخی کسریه مضافدر کسری
 تقدیرا مجرور مضاف الیه بدر غیر لفظی سهل کلمه سندن حالددر قوله
 ملتئم مجتمع معناسنه در غیر لفظنک مضاف الیه بدر ملتئم التیامدندر
 غیر ملتئم کلمه سی بات فعلنک خبر بدر بات جمله سی مصرع اولده
 اولان یوم تفرس اوزرینه معطوفدر یوم مقامده فیه لفظی محذوفدر
 تقدیری مولده علیه السلام یوم بات فیه ایوان کسری غیر ملتئم
 دیمکدر یعنی یوم مولد سعادت اویله برکونددر که ایوان کسری
 منصدع اولدیغی حانده بات غیر ملتئم دیمکد مآلنده در (بو وقعیدی
 شارح شیخ زاده بو وجهله نقل ایدر که والمراد من کسری
 فی المصراع الثانی هو یزدجر وهو اخر الاکاسرة وقد ملک
 الفرس وجعل رستم بن فرخ صاحب الجیش وقال له هذه الخزائن
 بین یدیک وا کفی امر العرب دخلوا فی بلادنا فذهب رستم من خراسان
 فی مائ الف رجل الی وادی العراق ونقضت الدهاقنة عهدهم
 وهجموا وسبوا علی المسلمین من کل جاب فوجه عمر رضی الله عنه
 العسا کسر المصورة وجعل سعد بن ابی وقاص صاحب الجیش
 اقبل علی رستم للسمعاریة وهو کان منجما وکان یکره الخروج الی
 قتال العرب ومع هذا رأى فی المنام کان ملکا یجمع سلاح اهل
 فارس ویعطیها للنبی صلی الله علیه وسلم ویعطیها للنبی عمر
 رضی الله عنه فازداد غم وجبن الا انه ما وجدیدا من اطاعة یزدجر
 فلما اصطفت الفریقان انهزمت الفرس ونهض سعد بن ابی وقاص
 خلفهم یفرق عملهم ویقتل حربهم وقتل رستم ولم یجمع بعد ذلك
 شمل الجاهیه (وذهب من البدیع التکرر فی الکسری والنشیه فی کسمل
 ومراعاة النظیر بین المنصدع وغیر ملتئم والتلمیح والتخیر فی ملتئم

* * * تخبیس * *

* کلنجه همت معیار مقدمیه بتون *

* یقصدی کافری یزید کفر شرک مدن *

* بشارت اولدی هدایت عمارتینه اوکون *

* وبات ایوان کسری وهو منصدع *

* کسمل اصحاب کسری غیر ملتئم *

والنار خامتفعلن مدة ال فعلن انفا من مستفعلن اسف فعلن
 علیه والن مفاعلن نه رسا فاعلن هی العین من مستفعلن سدم فعلن
 (والنار خامدة الانفا من اسف) علیه والنهر ساهی العین من سدم
 والنار وواعطاه در النار مرفوع مبتدأ نار مؤنث سماعیدر خامدة خبر بدر
 جمله سی بیت اولده اولان بات اوزرینه معطوفدر جمله فعلیه
 اوزرینه جمله اسمیه عطف جاعزدر خامدة خوددندر خودالنار
 انطفاها وسکون لیه بدر دیمکدر انفا سه مضافدر اسم فاعلک
 مفعولاه اصافتی قبیلندن اضافت لفظیه در (قوله الانفا نفسک
 جوبدر قلیده اولان حرارت غریزه بی ریح و بخار نارینه دن تصفیه
 ایچون بقدره الله تعالی خارجدن قلبه دخول و بخار ناریه ایله
 مخلوط اولوب بعده معاخرجه خروج ایدن مایه الحیات حیوانی
 اولان هوادر (شیخ سعدینک هر نفسی که فرو میرود بمد حیاتست
 و چون بر می آید مفرج ذات دیدیکیدر انفا کلمه سنده استعاره
 تخیلییه وارددر براتارده انسان کی نفس منصور دکدر
 كذلك عین دخی بویله در (ایتدی نارد اولان استعاره
 بالکلیه نک انفا سه کلمه سی قرینه سیدر که امر مخیلده مستعملدر
 نار کلمه سنده استعاره مکینه بو وجهله در ککه (ناظم نار مجوسی
 فری و یرتوی کتمش سو یو نمکه قریب اولدیغی جهندن تروق
 وقوت ظهیری کتمش ضعیف ملوک و محزون انسان متأسفه
 نفسنده تشبیه ایدر انسانک ملایمی اولان انفا کلمه سی ناره ایات
 قرینه استعاره در (كذلك نهر کلمه سنده دخی بو وجهله
 استعاره بالکلیه واردر (کا قال دره الاضیئه وفي البيت استعاران
 بالکلیه فی النار والنهر و تخیلیتان فی الانفا والعین الذین من

لوازم الحيوان (قوله من اسف حرق جر خامدة كله سنه متعلقدر
اسف حزن معنا سنه در) ته كيم يعقوب عليه السلامك حالن
بيانده قوله تعالى (يا اسقى على يوسف) آيت كريمه سنه ميبندر
(وفي الحديث ان ابا بكر رجل اسيف اى سريع الحزن بيور لمش قوله
عليه جار مجرور اسف كله سنه متعلقدر ضمير ايوان يا خود كسرايه
راجمدر يا خود اهل فرسه راجمدر (قوله والنهر الف لام مضاف
اليه دن عوضدر نهر هم تقديرنده در كلك والنار كله سنه اولان
الف لام دخي بويله نار هم تقديرنده در اى نار المجوس اوتار اهل
الفرس ديمكدر نهر مجراى مادر (بعض شراح النهر بسكون
الهاء وفتحها مجرى الماء اذا كان عظيما واذا كان صغيرا يسمى
جدولا ديمش (ساهى سهودن اسم فاعلدر سهو غفلت معنا سنه در
قال الله تعالى (فويل للمصلين الذين هم عن صلاتهم ساهون)
الآية سجدة السهو بوندندر (قوله من سدم من نعليليه در) ساهى
كله سنه متعلقدر سدم حر كه ايله حزن وندم معنا سنه در (شارح
شيخ زاده ساهى العين اى غافل العين من سدم اى من ندم يعنى
ضل الطريق من التخي لان التصادم لا يخلوا عن حيرة ديمندر
بومقامده نهر دن مراد ذكر محل ارادة حال ارملى اوزر ماء
نهر در كه مجراى قديمندن جيقوب محل آخره جريان ايدن مادر
يوخسه نهر دكلدر آسانده مجاز اولان سيل مفهم وسال الميراب
قبيلندندر زير نهر مجراى مادر كاسبق يا خود (ناظم عليه الرحمة
ساهى العين تعبيرى ايله عيندن ماء نهر مراد ايدر زير عين لغتده
مادر (ايمدى ساهى لفظى عينه نسبت اواند قده عيني ساهى
ديمك ماسى ساهى ومحطى وغافل ديمك اولمغين اهل فارسك
صوبى مجراى قديمندن جيقوبله ساهى وضال اولديغى كذلك
يسان اولور يعنى كسرايك ايوانك انهدامنه يا خود كسرايك
دولتك قرب اضمحلالنه ديار فارسك عيني حزن والام ايله ساهى
العين اولدى يعنى سهوايدوب مجراى قديمندن جيقوب ضال
اولدى ديمك مألنده اولور بونده لظافت بودر كه حزن والمدن
حيره چشم اولوب ساهى وغافل اولان كيمه يا كلوب جيقوب

صخر او بيابانى كشت وكذار ايلديكنه نوعا تشبيه اولور (ته كيم
نهر لفظنده استعاره بالكناية واردر كه) ناظم نهرى حزن وجيرتله
والآمله غافل يواندن جيقوب بيابانه دوشن كيمسه يه نفسنده تشبيه
ايدوب مشبه اولان انسانك ملايمى اولان عيني نهره الباقى قرينه
استعاره در (شارح شيخ زاده واراد بالنهر الفرات فانه روى
انه فى الليلة التى ولد فيها رسول الله صلى الله عليه وسلم خدت
النيران التى حفظوها من الف سنة وطغى الفرات وملاء سماءه
وهى بادية بين دمشق وعراق وصلى الله على حبيبه الذى اخصى
بحسن الاخلاق ديمندر (شارح درة المضئ والمعنى ان نار المجوس
التي لم تسكن من الف عام خدت ليلة المولد صلى الله عليه وسلم
من الالم والحزن على اهلها ونهر الفرات انتقل من مجراه ووقع
فى البادية حزنا عليهم (شارح الحنفى والمعنى ان نار المجوس وماء
نهر هم قد لحقا من الدهشة والحيرة والاضطراب ما يلحق
ذوى العقول عند الاحساس بحلول الحوادث والمصائب فقد خد
لهبها من شدة ما يلحقها من الاسف على زوال ملك موقد يها
وماء الفرات قد ضل السبيل وهو كيجنون قد فلك سلاسله
ديمش (محصول معنای بيت) يسك سنه دن بر وانظفا
كورمين نار اهل فرس كندويه عبادت ايدن دارايه يا خود
ايوانك انهدامنه يا خود اهل فارسه تأسفدن منطفى اولدى
ونهرلى يا خود ماء نهرلى حزن وندامتدن ساهى اولمندر كه
سهو وغفلت ايدوب مجراى قديمندن يعنى يولندن جيقوب بيابانه
دوشمندر (خلاصه مال بودر كه متأسف وحزن وقهبر وندام
وساهى اولان شخص كى بونلر كويا اهل فرسه تأسف واهل
فرسك باشلرينده كله جك مصائب حزن وندامت وماتم اظهاريله
مولد فخر كائنات عليه الصلاة والسلامه ايما واسارت
ايلد بيلر ديمك اولور (يا خود پيغمبريمز آخر الزمان صلى الله
عليه وسلمك معجز اتدندر ككه مولد سعاد تارنده اهل
فارسك صولرى انلردن يوزجوروب اسقا واروادن نادم اولمندر
ديمك اوله (زير سدم ندامت معنا سنه اولديغى بالاده ييسان

اولندی (وفيه من البديع المتقابلة المحقة بالطباق بين النار
والنهر والاستعارة في خامدة الانفاس وساهرة العين والمرشحة
في من اسف ومن سدم ومراعات النظير بين خامدة الانفاس وساهرة
العين وبين الاسف والندم والتكيسل في من اسف ومن سدم
* * * تخميس * * *

* كلجعه سفينه ماء الحيات جود كفن *

* ايتندی عين حياتك قدوم پر شرفن *

* سويوندى خانه سى آتش پرست بر تلفن *

* والنار خامدة الانفاس من اسف *

* عليه والنهر ساهى العين من سدم *

وساء سا مفاعله وان فعلن غاضت بحى مستفعلن رتها فعلن
ور دوا مفاعله ردها فعلن بالغيط حى مستفعلن نضم فعلن
(وساء ساوة ان غاضت بحى رتها) (ورد واردها بالغيط حين ضم)

(واو بيت سابقه كى جله اسميه ياخود بيت اسبقه اولان جله
فعليه عطف ايكون در) (ساء يسوء سوءا بالفتح وسوءة فعل
ماضيدر ساءه احزنه معنائه در ديمش سوء بالضم اسمد مرستك
ضديدر) (تنه كيم بعض شراح ساءه اى جعله محزونا وغموما
والاسم السوء ديمش) (شارح مصنفك ووجه الاساءة وهوانه
قد حصل لهم من هذه العلامة العلم بصيرورتهم مغلوبين لاهل
الاسلام وبان دينهم سينسخ دين النبي صلى الله عليه وسلم ديمش
(ساوة ساء فعلك مفعوليدر ساوة نواسى عراقدن بر بلدهك اسميدر
عليه وعجبه عليه غير منصرفدر) (قوله ان غاضت ان مصدره در
غاضت فعل ماضى مؤنشددر) (شارح حنفى وغاضت من غاض الماء
اذا غار وابتلعه الارض ومنه قوله تعالى (وغضب الماء)) (شارح
مصنفك والمعنى ان انعدام ماء هذه البحيرة وصيرورة تلك البحيرة
بابساجل اهل ساوة محزونا ومهموما ديمشدر) (قوله بحيرتها غاضت
فعلك فاعليدر جهه سى تاويل مصدرده ساء فعلك فاعليدر
بحيرة بحورك نصغيريدر بحر صغير ديمكدر) (بحيرة ساوه شهرينك
ياتنده واقع واهل ساوه ي اروا ايدن بر كولددر) (تنه كيم از بنى كولى

وصبانجه

وصبانجه كولى انردخى بر بحيره در) (شارح البحيرة اسم ماء مجتمع
واسع الطول والعرض بقرب ساوة كبحيرة طبريه غاض ليله الميلاد
بارادة الله تعالى وكانت حوالها بيع وكنايس معتبرة فكان غيضاها
سببا لخراب ساوة ديمش بحيرتها ضميرى ساء وهيه راجعدر ضمير
محلا مجرور بحيرة كله سنك مضاف اليهيدر) (قوله ورد فعل ماضى
مجهولدررد وطرده معنائه در قوله واردها قائم مقام فاعليدر) (وارد
صوابه كانه كان كيمسديه ديرل ورد كله سى معلوم صيغه سبيله اولوق
مختاردر) (بو صورته ورد فعلك تختده مستر فاعل ضميرى
مصراع اولده اولان بحيره كله سنه راجعدر) (ياخود غاضت
كله سندن مستعاد اولان غيضا راجعدر) (واردها مفعوليدر
ها ضميرى بحيره يه راجع اولور ورد جله سى مصراع اولده اولان
غاضت اوزرينه ياخود ساء اوزرينه معطوفدر تقديرى) (ورد غيضا
الماء الوارد الظمان ديمكدر) (قوله الغيط بالظا غضب معنائه در
جاريله مجرور اولوب رد فعله متعلقدر باء ملايسه مصاحبت
ايچوندر) (بعضيترا بالغيب ضاد معجمه ايله در ديمش بو صورته
غار معنائه اولان غاض فعلك مصدرى اولوب باطرق ويره
كك معنائه اولعين باسبيه اولغله تقديرى رد الوارد بسبب
غيبض الماء وذهابه ديمك اولور) (حين رد كله سنك ظرفيدر) (ضمى
فعلك جله سنه مضافدر قوله ضمى ضمأ دندر كه ضمأ عطشدر ضمى
فعل ماضيدر اصلنده همزه يايه ابدال اولمشدر) (بومقوله ابدال كلام
عربده كثير در بعض نسخه ده ياستر ضم وارد اولمشدر) (شارح
سقطت الهمة للضرورة والياء الاشباع ديمش وحاصل المعنى واحزن
اهل ساوة نقص ماء بحرها وانقطاعه بالاكية ليله ولادته صلى الله
عليه وسلم ورجع طالب الماء بالغضب حين عطش ولم يجد الماء
فى البحيرة ديمش) (ايمدى رد معلوم صيغه سبيله اولدينى تقدير اوزره
(محصول معنای بيت) اهل ساوه ي بحيره سنك غار اولوب ييره
باطمه سى محزون ايلدى زيرا اهل ساوه يه اول حالت علامت رديه
اولمشديكه دين باطلار ينك ودولتر ينك موجب اصبحلالى اولان

بغير آخر الزمان عليه الصلاة والسلام ولادت سعادتلرينك
علامتي ایدی كذلك اول بحیره نك يره كجسه سي عطشان اولديغي
وقته صومالغه كان واردي غضب ايله رد وطر دايلىدى ديمك اولور
واكر رد كجسه سي مجهول صيغه سيله اولورسه (معناى مصراع ثانى)
اول بحيره عطشان اولديغي وقته صومالغه كلن غضب ايله رد
اولندي ديمكدر وفي البيت من البد يع المقابلة بين الماء والنار والفتشية
والتبديل والمجاز

* * * تخميس * *

* ايرنجيه مملكت عالمه اوشاه هدا *

* حزين ومضطرب جرمى اولدى اهل شقا *

* حباله يره كجسه بحيره كبي سزا *

* وساء ساوة ان غاضت بحيرتها *

* ورد واردها بالغيظ حين ضمي *

كان بالن مفاععلن نار ما فاععلن بالماء من مستفععلن بلل فععلن
حزنا وبال مستفععلن ماء ما فاععلن بالنار من مستفععلن ضمرم فععلن
(كان بالنار ما بالماء من بلل) (حزنا وبالماء ما بالنار من ضمرم)
ناظم عليه الرجز سابق الذكر محوسك آتشنك وماء اهل كفر
حزن وتغير حاله ريني زياده تحقيق ايجون وبيان ايجون جمع
اضداد ايله بوضوح غريبه ايله تعبير ايتمش كه (قوله كان حروف
مشبهه دندر بالنار محذوف كائن كجسه سنه متعلق ظرف مستقر در
جار مع المجرور محلا مرفوع كان لفظنك اسمى اوزرينه مقدم
خبريدر بالنار ده اولان الف لام عهد خارجيدر مراد بيت اسبقده
مذكور اولان نار محوسدر با كجسه سي الصاق ايجوندر ماء موصوله در
قوله بالماء محذوف حصل فعلنه متعلقدر جار مع المجرور ما موصول
صلة سيدر ماء موصول جله سي محلا منصوب كان كجسه سنك اسميدر
(ماي اهل حكمت جوهر لطيف يتلون بلون اناؤه ايله تعريف
ايتمشر) قوله من بلل كائن محذوفنه متعلق اولوب مايي بياندر
تقديرى كان البلل الكائن بالماء حصل في النار ديمك اولور (بلل
بحر كنه اللام رطوبت وياشلق معنا سنه در قوله حزنا مصراع اولده

كان بالنار كجسه سنه حرف جرك متعلق اولان محذوف وحصل
فعلنك مفعول له سيدر ديمك اولور كه ماده اولان يا شلق رطوبت
كمال حزنندن حزن ايجون ناره حاصل اولدى يعنى نار محوس
برتبده منطقي اولديكه حزنا كندوده يا شلق حاصل اولدى كويا
محوسك حاله كمال حزنندن اغلدى وكر يان اولدى اول رطوبت
كوزى يا شيدر ديمكه اشارت ايدر يا خود نار محوسك كان مرتبه
انطفاسته اشارت اولور (شارح شيخ زاده قوله حزنا مفعول له
والعامل فيه متعلق الظرف وهو مقدر في المعطوف عليه فان الحزن
يورث البكاء واجتماع الحرارة في القلب ديمشدر وبالماء واوعاطفه در
بالماء جار مع المجرور كذلك كان كجسه سنه متعلق اولوب مصراع
اولده بالنار اوزرينه معطوفدر ما بالنار ماد موصوله در بالنار محذوف
حاصل فعلنه متعلق اولوب مائك صله سيدر تقديرى كان بالماء
ما حصل بالنار ديمكدر ماء موصول مع صلته جله سي مصراع
اولده اولان ما بالماء اوزرينه معطوفدر (بعض شراح اختصار
ايدوب) قوله بالنار خبر كان ماء موصوله اسمها بالماء صلة وقوله
من بلل صفة ماء حزنا مفعوله للظرف وقوله بالماء عطف على النار
وقوله بالنار عطف على بالماء ديمش (قوله من ضمرم جار مع المجرور
كان محذوفنه متعلق اولوب مائك صفتيدر كه مايي بياندر ضمرم
نارك شعله سيدر تركيده آتش يالكى ديرلر (مصراع ثانيه اولان
خلاصة اعراب بوجوهله در كه بالماء ما بالنار من ضمرم قولى مصراع
اولده اولان بالنار ما بالماء من بلل اوزرينه معطوف اولمغه كان
ما هو بالنار حصل بالماء من ضمرم ديمك اولور خلاصة معناه
(بعض شراح ديمشدر كه وحاصل المعنى كان بلل الماء حصل
لنار المعبود لهؤلاء المحوس كانهما تبكى وتجرى دموعها لاجل
زوالهم وكان اتهاب النار وحرقتها حصل الماء الذى كان بحيرة
في ساوة كانه بكى ويحرق حزنا على مفارقة الكفار وخراب
الكنائس التى كانت حوالها (قال المصنفك يريد ان نارهم التى
عبدو وعاصرت خامدة الى حيث انها كانهما تبدلت فاخذت صفة الماء
من جهة الحزن ومائهم نى بحيرتهم قد تبدلت فاخذت صفة النار

فاضطرمت من غايه الغيظ (شارح شيخ زاده وكان ههنا بمعنى الظن والغرض من هذا البيت بيان تغير الزمان وانقطاع سالك الفساد وانتظام البررة ببركة قدوم سيدنا عليه الصلاة والسلام ديدى (خلاصة معنى آتش و ماء هر يرى مستقلا طبيعت اولوب احدهما به لازم اولان اعراض و اوصاف ايله ظاهر الخرك اتصافى محال ايكن حزن و غم و مدن حالارى بررتبه ده متغير اولديكه مجوسك معبود اتخاذا ايلد كلرى نارى كال حزن دن كانه اهل كفر ك بحيره اولان ماء لريتك رطوبت و ياشلغى صبغى ايله متصف اولدى كذلك اهل كفر ك بحيره اولان مالرى آتش مجوسك صفت لازمه سى اولان حرارت و اشتعال ايله متصف اولدى يعنى انلرايچون محزون و غموم اولان آتش و مائه يوم مرتبه ده تغير و ضد ايله اتصاف ايله اضطراب كلنجه وار قياس ايله اهل ضلالتنه نه مرتبه تغير و اضطراب كلوب مشتت الاحوال اولقى اقتضا ايدر ديمك اوله (خلاصه يك سنه مدت يتان آتش مجوسك منطقي اولوب كلياً سوينه سى و بحيره نك كال مرتبه غائر اولوب قرومى افراط اوزره اولديغنى بيان ايچون ناظم عليه الرحمه بونعير دليذير ايله ادا مراد ايلشدر رجه الله تعالى

* * * تخسيس * *

* الوب هزيمت عدوتك قلوب پر علان *

* نظام شرك و ضلال اويله بولدى كيم خلاص *

* و يروب صفاتى نارالدى آبدن بدلى *

* كان بانشار ما بالماء من بلل *

* حزنا و بالماء ما بالنار من ضرر *

والجن نه مستفعلن تف وال فعلن انوار سا مستفعلن طعة فعلن والحق ينه مستفعلن هر فى فعلن معنى وفى مستفعلن كلم فعلن (والجن تهتف والانوار ساطعة) (والحق يظهر فى معنى وفى كلم) قوله والجن واو جلة سابقه عطف ايچوندر الجن مبتدادر جن وجنه اسم جنسدر آتشدن مخلوق بر طائفة نك اسميدر جان ابو الجنسدر (نه كيم آدم عليه السلام ابو البشر در جنى ده اولان يا احرى كيم مبالغه ايله مخفى و مستور اولد بغه بناء در جن لفظك

تركيبى

تركيبى سترى مفيددر يعنى جيم ونون ايله تركيب ستر ايله متصف اولان شيدده استعمال اولنور (بعض شراح الجن جمع جنى والباء للمبالغة) وفى القاموس الجنى منسوب الى الجن (شارح لروا الجنى منسوب الى الجن يطلق على واحد منهم واما الجنة بالكسر فبمعنى الجن قال الله تعالى (من الجنة والناس) ديمشدر در وطائفة مزبوره دن مسلم اولنور بيه جن نسميه ايتشدر كافر اولنور بيه شيطان ديرلر ديمشدر بوطائفة بزر كى اوامرا آلهيه ايله مكلفلر در اشكال مختلفه ايله ملائكه كى تشكىل ايدرلر انسان علم و معرفت جهنندن الوردن افضل و اكملدر (نه كيم ملائكه عظام ابو البشره سجدده ايله امر اولندى معتزلى احققلى جنى كلياً انكار ايتشدر حق اولان قول اولدر آيت كريمه و حديث نبوى ايله مثبتدر) قوله تهتف فعل مضارعدر ومؤنشد فاعل ضميرى جنه راجعدر جمله سى مبتدئك خبريدر جمله سى يوم تفرس يندده اولان تفرس اوزرينه معطوفدر (تهتف نصوت معناسنه در هتفت الجملة تهتف اى صاحت ديرلر) لقد هتفت فى جنح الليل حمامة شعري مشهور در تهتف فعلتك مفعولى محذوفدر والجن تهتف بمايدل على صدق نبوته تقديرنده در (قوله والانوار مبتدادر قوله ساطعة خبريدر جمله سى تهتف فعلتك فاعلندن حالدر) انوار نورك جمعيدر نور ظلمتك ضديدر النور جوهر ظاهر بنفسه مظهر لغيره ايله تعريف ايدرلر (ساطعة مرتفعة ظاهرة معناسنه در حتى سطع الغبار وسطع النور اذا ارتفعاً فى اطراف السماء ديرلر جنك چاغروب صوت وصيحه سندن مراد نبى آخر الزمان عليه الصلاة والسلام قدومى طائفة جن غائبندن اوتبشير ايلديكي در انوار ساطعه دن مقصود اثناء ولادت سعادته طاهر ومرتفع اولان انواردر (شارح مصنفك يرند الناظم نداء الجن فى الهوى وارجاء مكة بيشارة مولده و تكلم بمايدل على صدق نبوته ويشهد باصطفائه وتحقيق رسالته وهو علامة اخرى من العلامات وكذا ارتفاع الاصوات كما ورد فى حديث عثمان ابن عاصم قال حدثنى ام قاطمة انها حضرت آمنة لما اخذها الخاض قالت فجعلت انظر الى النجوم وهى تقرب منى حتى قلت فى نفسى

بقعن فی الارض فلما وضعت سطح هناك نوراضاء البيت والدار
حتى اضاءت قصور الشام فظهرت تلك القصور علی حوالیه صلی الله
علیه وسلم وحين ولد خرسا جدا یمشدر (والحق یظهر وواعاطفه در
الحق مبدادر یظهر فعل مضارع در فاعل ضمیری حقه را جعدر
جمله سی مبتدأ انک خبریدر مبتدأ مع خبره جمله سی اول بیت اولان
والجن اوزرینه معطوف در بعضیلر تهتف فعلک فاعلک فاعلک فاعلک
حاندر دیمش (حق واقعه مطابق اولان سیدر کرک قول و کرک
فعل باطلک ضدیدر بنو کلام حقدر یعنی واقعه اولان امرحقه
ورضای باری به مطابقدر معنا سنده استعما او انور
بومذهب باطلدر دیرلر یعنی خارجده امرحقه واعتقاد اهل سنه
مطابق دکل در معناسی مرادیدرلر (بومقامده حقله مراد بیغیریمز
افندیمرک نبوتی حقدر واقعه مطابقدر یعنی واقعه ثابت و متحقق
اولان اودر دیمکدر لغتده ثبت معناسنه اولان حق فعلکدر
(شارح شیخ زاده والحق ضد الباطل من حق الشیء ثبت
دیمشدر قوله من معنی من ابتدایه در معنی کلمسی تقدیرا مجرور یظهر
فصلته متعلقدر معنا دن مراد امور عقاید در که ذهنده موجود
صور علیه لفظله قصد اولندیغنه بناء معنی دیرلر زیرا معنی لغتده
قصد معناسنه در (ایمدی بیغیریمز علیه الصلاة والسلام افندیمرک
حق بیغیر اولدیغنه دلالت ایلین سابق الذکر علاماتدن مثلاً
ایوان کسمرانک انصداع وانکساری ایله استدلال کذلک ینک
سنه دن بر ومنطقی اولیان آتش مجوسک انطغاسی ایله (وکذلک
ناظمک اشوبیتک مصرع ثانیسنده و الانوار ساطعة عمارتیه
وسائر ماسبقده ذکر اولنان علامات ایله استدلال ذهنندن ترتیب
امور معلومد ایله حاصل اولور مقوله سندن اولمغه معنی قبیلندن
اولوب کذلک قرآن کریمک نیجه امور غیبیه دن اخبار و نیجه حکم
وحقایقه متعلق معناسی دخی معنی قبیلندن اولمغه (ناظمک
والحق یظهر عبارتق ایله مرادی معنی قبیلندن اولان ادله عقلیه
مذکوره ایله حق یعنی بیغیریمز علیه الصلاة والسلام نبوتی
ظاهر اولدی دیمک اولور (پس نبوتک حق اولدیغنه معنی

جهتندن ظهوری بو وجهله ایکی درلومعنی اراده سی ایله در
فاما کلام جهتندن دخی ظهور و نبوتی بیان ایچون ناظم (ومن کلم
عبارتی کتور مشدر من حرف جر در کلم جار ایله مجرور اولوب
یظهر فعلنه متعلقدر (کلم کلامک جمعیدر کلام اللهدن مراد
قرآن کریمدر کلام الله و قرآن لفظ امتزاد فاندرا آیات حق من الرحمن
محدثة پیتنده دخی تفصیل اولمشدر بومقامده لزومی مرتبه بیانی
بو وجهله در که کلام الله لفظ مشترکدر کاهی کلام الله دیرلر کلام
لفظی مرادیدرلر که قرآن کریمک نظم شریف تعبیرایتدکاری الفاظی
مراددر و کاهی کلام الله ایله مراد کلام نفسی اولان معنای جلیله سیدر
که کلام نفسی معناسنه کلام اللهدر قدیم وصفات باری تعالی در
(ایمدی کلام الله ایله بعضا کلام لفظی اولان نظم شریف مراد
اولدیغنی شرح مقاصدده سعد العلامة رجه الله بو وجهله
بیان ایدر) کما قال فان قلت انه علم بالضرورة من دین النبی صلی الله
علیه وسلم ان القرآن هو هذا المؤلف المنتظم من الحروف المسبوعة
المفتممة بالتحمید جوابه انه لا نزاع فی اطلاق اسم القرآن و کلام الله
بطریق الاشتراك علی هذا المؤلف الحادث وهو المتعارف عند
العامه والقراء والفقهاء لکن ثابت امر اوراء ذلك وهو المعنی
القائم بذات الله تعالی یعبر عنه بالالفاظ ونقول انه هو کلام الله حقیقه
وهو قدیم وذلك هو المعنی النفسی (ایمدی بومقامده ناظم من کلم
قولیه قرآن کریمک کلام لفظی سی مرادیدر که بیغیر علیه الصلاة
والسلامک حق نبوتی قرآن کریمک معجزه کبرا اولان نظم کریمی
ایله ظاهر اولمشدر زیرا مصاقع حطان وفصحاء عدنان اقصر
سوره سنه تنظیردن اظهار عجز ایدوب حق که بیغیریمز علیه
السلامک حق نبوته معجزه کبرادر دید کلری قرآن کریمک کلام
لفظی سیدر که اسرار بلاغت ونهایت فصاحت ایله معجزه
کبرای نبوی اولدیغنی جمله اعتراف ایتکله (پس ناظمک والحق
یظهر من کلم دیدیکینک معناسی بیغیریمز علیه السلامک حق نبوتی
اولدیغنی قرآن کریمک کلام الله دید کلری کلام لفظی سندن
دخی ظاهر اولمشدر دیمکدر یعنی کلمات قرآنی و نظم کریم ایله

حق كه صدق نبوتك ظاهر ومتبين اولمشدر زيرا اول كلام لفظي
 بجهل بي نظير دن عاجز ايدن معجزه كبرادر (كما قال الشارح شيخ زاده
 والمراد من المعاني امام معاني القرآن ومن الكلم والفاظه فان القرآن
 عبارة عن التلخيص والمعنى جميعا وهو معجز بنظمه ومعناه دال على
 صدق نبوته وحقية رسالته ديمشدر (اي مدى تاظمك يظهر من
 معنى عبارته معنادن مراد تاظمك بالاده تفصيل ايلديكي
 اوزره علامات ظاهريه ايله استدلال ودخى كذا لك
 قرآن كريمك ناطق اولديغي اوزره امور غيبه بي اخباري ايله
 استدلالدر كه اخبار عن الغيب معجزه كبرادر (بوزلمعنى قيلندندر
 زياد ايل امور معلومه في الذهن ترتيب ايله اوور كه امور معلومه
 في الذهن معنى قيلندندر (نته كيم اغتده معنى لفظي كاهي قصده
 اطلاق اولند يغنه بناء حكمتده امور معلومه ذهنيه لفظله قصد
 اولنديغي حيثندن معنى دبرلر ديو مصر حدر (وقال الخفي يحتمل
 ان يراد بالكلم الحوادث الكائنة المحسوسة الدالة على نبوته والمعنى
 المدلول عليه اعنى نفاذ امره في الخافقين ومضى حكمه في العالمين
 (وفي البيت من البديع المقابلة بين الجن والانوار ومراعاة النضير بين
 الجن وتهتف والانوار ساطعة وبين المعنى والكلم وبين ساطعة ويظهر
 * * تخميس * *

* طونغا اولدى صفادن ولادنده بتون *

* كه بولدى رونق سورجناق شهر و مدن *

* طوناندى نور ايله قنديل جهان يابلدى بوكون *

* والجن تهتف والانوار ساطعة *

* والحق يظهر من معنى ومن كلام *

عمواوصم مفاعلن مفاع فاعلن لان البشا مستفعلن ثلم فعلن
 تسمعوبا مستفعلن رفقال فعلن انذارلم مستفعلن تشم فعلن
 (عمواوصم مفاعلن البشا ثلم) (تسمعوبا رفقال الانذارلم تشم)
 بو بيت دلاراسابق الذكريت اولك مصرع ثاينسندن سؤال
 ووهي دفع مقامنده اولنديغي (شارح مصنفك بوجهله تفصيل
 ايدر كه هذا البيت تحقيق لمضمون المصرع الثاني من البيت السابق

وتبين

وتبين لظهور الحق من جانب الظاهر والباطن ودفع لما عسى
 يخطر ببال القارئ من انه اذا كان صدق نبوته امرا لا يتعسا مكشوف
 مؤيدا ببيانات الظاهر والباطن ادى كل احد بما بال الكفار انكروا
 رسالته فلم يؤمنوا به وحاصل الجواب ان امر الانكشاف انما هو
 بالنسبة الى العقلاء الموصوفين بالفراسة حتى يستدلوا بالباطن على
 شئ وسلم ابواب ظواهرهم كتاب البصر وباب السمع وهو لاء
 ايسوا كذلك بل هم عمى فهم لا يعقلون ديمشدر (قوله عموا فعل ماضى
 جمع مذكردر تحتده فاعل ضميرى كفاره راجعدر جمله سى مقدر
 مبتدأ اولان هم كله سى نك خبريدر مبتدأ مع خبره جمله مستأنفه در كه
 سؤال مقدره جوابدر (شارح مصنفك تقدير سؤال بالاده تقريرايدر
 (عمى ذهاب البصر در بعضيلر عدم البصر عما من شأنه ان يكون
 بصيرا ايله تعريف يتمشدر در عمى حاسة ظاهرا اولان عينك ورؤيت
 ظاهريه نك فقد انيدر (معلوم اوله حقيقت دين ميني در آيت
 ومعرفة بصيرتله اوور كفار ظاهرا اعمى اولقدن حتى يلمسك
 لازم كلمه عمى لفظنده استعارة تبعيه واردر ديمكه محتاجدر
 نته كيم شارح مصنفك ان العمى والصمم انسداد باب الظاهر
 وهذا لا يتضى انسداد باب الباطن لجواز ان يكون مفتوحة مع
 انسدادها كما نشاهد كثيرا من الناس قلنا نعم الا انه استعارة العمى
 لانسداد باب الباطن وهو البصيرة ديمشدر (بومقابلة اولان
 استعاره فعلده اولغله استعارة تبعيه اولور يعنى عمى باطنى اولان
 فقدان بصيرتى عمى ظاهري اولان فقدان عينه بعد التشبيه
 فقدان بصيرت معناسى مراد اولان عما مصدرندن عموا فعل مشتق
 قلمشدر (بس عموا فعلى ايله فقدان بصيرت معناسى كه انسداد
 عين قلب مراد اولمشدر صموا فعلى دنى بو كه قياس اولنه كه استعارة
 تبعيه اولمق اوزره نته كيم شارح مصنفك ان العمى والصمم
 استعارة لانسداد اذن القلب ديمشدر (قوله وصموا فعل ماضى جمع
 مذكردر صموا ايله كفارك انسداد سمع باطنيلر استعاره طريقه
 مراد اولمشدر لكن شارح شيخ زاده لم تسمع معناه لم تقبل كافي
 قوله سمع الله لمن حده او انهم لما لم يعملوا بمقتضاه فكانهم

لم يسمعوا ديدى قوله فاعلان فاء عاطفة تفر يعيده در وصموا قولنه
 نتيجه منزله سنده در اعلان افعال وزنى اوزره مصدر در اظهار
 وانشا معنائه در اعلان مبتدأ در البشار مضاف اليهيدر بشار
 بشارتك جمعيدر بشارت موجب فرح وسرور اولان خبردر
 قواه لم تسمع فعل مضارع مجهولدر تحتند فاعلى مؤنث ضميرى
 اعلان لفظنه راجعدر هي ضميرى اعلان كلمه سنه راجع اولتى
 اعلان لفظى بشارت كلمه سنه اضافت اليه تأنيث كسب ايتديكنه
 بناء در سقطت بعض انامله قيلندندر ديمش لم تسمع جملة سى
 مبتدألك خبريدر مبتدأ مع خبره جملة تفر يعيده در بارقه اسم فاعلدر
 (بعض شارح من برق السيف وغيره برق برق اى تلالاً ديمش
) وانقول ده البرق بانك فتي ورائك سكونيله شمشك كه بلوط ايچنده
 ظاهر اولور وبركيسهيه قورخو خبرين ويرمكه دخى ديرل (البارق
 رانك كسر يله شول بلوطدر كه انك شمشكى اوله البارقه مؤنثى يقال
 سحاب برق وسحابة بارقه ديمش بومقامده بارقه ايله سراد كفارك
 دين باطلرينك مضمحل وكندولرينك هلاك وخزلانته دلالت ايلين
 سابق الذكر انذارات در كه بيوت سابقه ده ذكر اولنشىدي (ناظم
 عليه الرحه اول انذارات وعلاماتى شمشكى اولان سحابه تشبيه ايدر
 شارح شيخ زاده والبارقه من برق بمعنى لمع او هدد وائتاء للتأنيث
 اولالبانغة الانذار الابلاغ على وجه التخويف اى الانذارات المهددة
 واللامعة ديمش (قوله لم تشم فعل مضارع مجهولدر تحتند
 قائم مقام فاعلى اولان هي ضميرى بارقه كلمه سنه راجعدر لم تشم
 نظر ايتديلر ديمك مألنده در (شارح فخر الدين انشم من شمت
 البرق اذا نظرت الى سحابه اين تمطر ديمش بويته تلف ونشر
 واردر اعلان كلمه سى مصراع اولده اولان صموا فعلنه ناظر واكا
 متفرع در كذلك لم تشم فعلى صموا كلمه سنه متفرعدر يعنى كفارك
 اذنى منسد اولدى اعلان بشارتى ايشتمدبلر وكوزلى كوز اولدى
 بارقه اندارى كوره مدبلر ونظر ايتديلر ديمكدر (بعض شارح
 وحاصل المعنى ان كفار الفرس والعرب صموا فلم ينظروا الى انذاراتهم
 الظاهرة من الضياء والمعان الشايخ في جميع الاكوان ايلة ولادته

صلى الله عليه وسلم وصموا عن الاخبار فلم يسمعوا بشار النبوة الواقعة
 على وجه الاعلان ديمش (محصل معنای عبارة بيت) كفار
 اعنى واصم اولديلر بس مسرت عظيمه وموجب فرح وسرور
 اولان خبر بشارتك ظهور واشاعنى ايشيدلمدى وشمشكلى اخافه
 واهلاك سحابى نظر اولنمى يعنى سالف الذكر ايات سابقه ده
 تفصيل اولنديغى اوزره ايلة ولادة سعادتده جلايه مسرت وتبشير
 اولان خبر مسرتلرى كفار ايشتمدى كذلك دين باطلرينك مضمحل
 اولوب كندولرك هلاك خذلانلرى علاماتى اولان سحاب انذاره
 نظر ايتديلر اعنى واصم اولديلر ديمك مألنده اوله (وفيه من البديع
 الطباق بين المعوج ويقم والجناس اللاحق بين الاقدم ويقم

* * * تخميس * *

* بوجهه نيجه بشارت اشارت محكم *

* ظهوره كمش ايكن بوجه منذرات ايلههم *

* كلوب غشاوه غفلته سد كوش حكم *

* صموا وصموا واعلان البشار لم تسمع *

* وبارقه الانذار لم تشم *

من بعدما مستفعلن اخبار فاعلان اقوام كما مستفعلن هههم فعلين
 بان دى مفعلن هههم ال فعلين معوج لم مستفعلن يشم فعلين
 (من بعد ما اخبار الاقوام كاهنههم) (بان دينهم المعوج لم يشم)
 قوله من بعد من حرف جر در بعد من ايله مجر ودر صموا فعلنه
 متعلقدر ياخود صموا فعلنه متعلقدر (شارح مصنفك فالظرف
 اعنى من متعلق بالفعلين المذكورين ويجوز ان يكون متعلقا لم تسمع
 ديمشدر قوله ما خبرماء مصدرية در اخبر فعل ماضيدر قوله الاقوام
 مفعوليدر قوله كاهنههم اخبر فعلتك فاعليدر جمع ضميرنه مضافدر
 ضمير كفاره راجعدر اخبر جملة سى تأويل مصدرده بعد كلمه سنك
 مضاف اليهيدر من بعد اخبارهم ديمكدر (اقوام قومك جمعيدر
 قوم رجاله اطلاق اولنور كاهي رجاله وتبعاً للرجال نسايه دخى
 اطلاق اولنور قوم موسى وقوم عيسى عليهم السلام بومقوله دندر
 بومقامده قوم كفار مراد در كاهن مجسدر وكاهي ساحره دخى

اطلاق ایدرل قوله بان احرف جر در ان حروف مشبهة دندردینهم
 دین اسمیدر جمع ضمیرینه مضافدر ضمیر اقوامه راجعدر ان کلمه سنک
 خبری ذکرى آتی لم یقیم جملة سیدر ان مع اسمه وخبره حرف جر
 اولان با ايله محلا مجرور در جار مع المجرور اخبر فعلنه متعلقدر که
 اخبر فعله انک مفعولیدر (دین لغته طریقه قدر اصطلاحده قانون سماوی
 جئ به بتوسط بشر لانتظام امور الانام بحسب المعاد والمعاش ايله
 تعریف ایدرل لکن بومقامده مراد کفارک حق تعالی دن غیرى
 معبود اتخاذ ایدوب کندولرینه وسیله فلاح وسلامتلى اولق
 اعتقاديله اختیار ایلدکلى طریقه باطله لیدر که (شارح مصنفک
 قوله بان دینهم متعلق باخبرای بان طریقه یقینهم التى اختاروها ویسلکون
 فیها من اتخاذ المعبود من دون الله دیمشردین لفظی ضمیر جمعه
 مضافدر ضمیر جمع قومه راجعدر قوله المعوج دینک صفتیدر معوج
 ترکیده اکرى وفارسیده کج دید کلریدر یعنی کفارک راه مستقیم
 اعتقاديله اکرى یوله کتد کلرینی بیاند (قوله لم یقیم فعل
 مضارعدر یانک ضمی وقافک فمضى ايله اولورسه صیغه مجهول اوزره
 دوام معناسنه اولان قوامدن مشتقدر تحتده قائم مقام ضمیری دین
 کلمه سنه راجعدر جملة سی ان کلمه سنک خبریدر نته کیم ذکر
 اولندی واکر لم یقیم فعلی یانک فمضى وقافک ضمیله مبنى للفاعل
 اولورسه قیامدن مشتق اولور (قال الشارح المصنفک لم یقیم علی
 لفظ المبني للفاعل من القيام وهو الاستواء ویروی بضم الیاء وفتح
 القاف علی لفظ المبني للمفعول من اقام الشئ ادامه (شارح فخرالدین
 فان قلت الاعوجاج انما یقال فی مقابلة الاستقامة واما القيام فیکون
 فی مقابلة القعود فامعنی مقابلة المعوج بقوله لم یقیم قلت القيام
 یستلزم الاستقامة فاذا قام الشئ استقام فاذا اراد بقوله لم یقیم
 لم یستقم (شارح شیخ زاده والاعوجاج فی المحسوسات عدم الاستقامة
 الحسنة و فی غیر المحسوسات عدم کونها علی ما ینبغی دیمشردر
 (بعض شراح خلاصة معناده دیمش که وحاصل المعنی ان الکفار
 لم یسمعوا بشار الانوار من بعد اخبار کاهنهم اقوامهم ان طریقه یقینهم
 الباطلة لم یقیم عند ظهور نور انبی صلی الله علیه وسلم (شارح

شیخ زاده اشبو ایکی بیتک مال معناسنده بگونه تحقیق وتفصیل
 ایدر که یعنی ان الاقوام الذین اتخذوا غیر الاسلام دینا لم یلا حظوا
 باعینهم الی غرائب الاثارة الدالة علی صدق نبی المختار علیه السلام
 ولم یفصحوا باذانهم بحجایب الملقاة الیه من قبل الکهان فمعا عن
 مشاهدة الايات وصموا عن سماع البينات بعد ما اخبرهم الاحبار
 والکهان بان دینهم المعوج لا یقوم بعد هذا الزمان (وقال ابواسحق
 حنبلی نافع الخرشى عن اهل البین انه کان لهم کاهن فی الجاهلیة
 فلما ذکر والله امر رسول الله صلی الله علیه وسلم وانه انتشر فی العرب
 قیل له انظر لنا امر هذا الرجل واجتمع الناس الیه فی اسفل جبله
 فنزل علیهم حین طلعت الشمس فوقف قائما متکا علی قوس له فرفع
 رأسه الی السماء طویلا ثم قال ایها الناس ان الله اکرم محمد علیه الصلاة
 والسلام واصطفاه وطهر قلبه وحشاه فلیس للکفر بعد ذلك رواج
 ولن یقوم بعد هذا دین له اعوجاج ولكن مکثه ایها الذین فیکم قلیل
 ثم اسند الی جبله راجعا من حیث جاء وامثاله فی الکتاب المعنیه
 مسطور (محول معنای عبارت بیت) کفارک معوج وباطل
 اولان دینلری متمادی اولیوب مضحک اوله جفنی کاهن ونجسلى
 خبرویرید کد نصکره ینه کور اولدیله وصاغر اولدیله بشرات
 ومنذراتی نه ایشندیلر ونه کوردیلر

* * * تخمیس * *

* دکل او قوم ضلال چشم عبرته مردم *

* مفید اولدی اخبار نقطه انجم *

* ضلالت اولدی زائل حاققت اولدی کم *

* وبعد ما اخبر الاقوام کاهنهم *

* بان دینهم المعوج لم یقیم *

وبعد ما معان عاينوا فاعلن في الافق من مستفعلن شهب فعلن
 منقضة مستفعلن وفق ما فاعلن في الارض من مستفعلن صنم فعلن
 وبعد ما عاينوا في الافق من شهب (منقضة وفق ما في الارض من صنم
 (بعد کلمه سی جرایله قرائت اولورسه) بعد ما عاينوا عبا رقی بیت اولده
 اولان من بعد کلمه سنک لفظی اعتباريله من بعد اوزرینه معطوفدر

واكثر فتحه قرائت اول نورسه بعد كلمه سى مابعدنده اولان
جمله به مضاف اولمغله يا خود محذوف معاينة لفظنه مضاف اعتبار
اولمغله فتح او زرد مبنى اولوب عاينوا فعلنك نظر فيدر (شارح
مصنفك و ينبغي ان يقدر ههنا مضاف اى بعد معاينة ما عاينوا من
شهب و الفتح لا كذا سبب البناء من المضاف اليه كما قرر في النحو
ديمشدر كذلك شارح كورد و لفظ بعد مبنى على الفتح لا كذا سبب
البناء من الانضافة الى الجملة فيكون في محل الجر والنصب معطوفا
بالواو على من بعد في البيت السابق اى عموا وصموا من بعد الاخبار
ومن بعد المعاينة ديمش قوله ما عاينوا ما موصوله در عاينوا فعل ماضى
جمع مذكر در مفاعله باندندر فا على تحننه ضمير كفاره راجع در
جمله سى ماء موصولك صله سيدر موصوله عائذ ضمير محذوف در
عاينوا ديمشدر ماء موصول مع صلته كذلك بيت اولده اولان من
بعد اوزرينه معطوف در عاينوا معاينه ديمشدر معاينه كوردنر نقول
عينت الشئ اذا رأيت بعينك ديمشدر قوله في الافق جار مجرور
عاينوا فعلنه متعلق در افق سمائك اطراف فيدر افق وزن ايجون فانك
سكونيله انشاد او تمشدر (من شهب من بيانه ماين بياندر) شهب
من اليه مجرور كائن محذوفه متعلق اولوب ماين بياندر شهب شهابك
جمع سيدر شهاب ناراء شعابه سيدر (بعض شراح والشهب بضمين
جمع شهاب وهو شعله ساطعة منفصلة من نار الكواكب يرمى بها
الشياطين لانفس النجم لانها قار في الفلك ايله تحقيق وتفسير ايتشد
قوله منقضة ساقطة معانسه در قوله وفق زرع حافظت اوزرينه
منصوب در منقضة كلاء سنك ظرفيدر ومنقضة على وفق الاصنام
تقديرنده در (منقضة شهب لفظنك صفتيدر وفق فعل محذوفك
مفعول مطلق در) وافقن وفق ما الخ تقديرند در (يا خود منقضة
كلاء سنك ظرفيدر) شارح كوردى وفق صفة مصدر محذوف
اى انقضا و وفق انقضا الصنم ديمشدر (قوله ما في الارض
ما موصوله در في الارض جار مجرور مقدر كائن كلاء سنه متعلق در
ماء موصولك صله سيدر ضمير عائذ محذوف در ما هو في الارض
تقديرنده در) بعض شراح موافقت و مطابقت معانسه در ديمشدر

اى موافقة ما في الارض ديمشدر (قوله من صنم جار مجرور محذوف كائن
كلاء سنه متعلق ماين بياندر يا خود كائن محذوفه متعلق اولوب
مادن حاندر) شارح حنفى ديمش كلاء فان قلت ما فائدة قوله
ما في الارض من صنم قلت ما هو اشارة الى علامة ثانية واضحة
مشاهدة لهم اوضح من وضوح الاولى مع عدم التنبيه لها
لم تنبهوا الاولى والحاصل ان انقضاء الشهب وتساقطها في الكاف
السماء كنسا قط الاصنام وانكبا بها على وجه الارض فكسا لم يروا
ذلك السقوط السماوى لم يروا ذلك السقوط الارضى مع وقوعه
بين يديهم و يحضرونهم وحاصل المعنى ان الكفار عموا فلم يروا
بوارق الانذار من بعد معاينتهم في اطراف السماء من الشهب النازلة
من السماء على الشياطين المسترقين للسمع من الملائكة في السماء
ليلة ولادته صلى الله عليه وسلم على موافقة سقوط جنس الصنم
الذى كان في الارض فسقوط الشهاب من السماء على الشياطين
وسقوط الاصنام على الكواهن من اعظم آيات سيد المرسلين
وكانت الشياطين قبل ولادته صلى الله عليه وسلم يصعدون
الى السماء يسمعون كلام الملائكة يخبرون الكواهن ويضلونهم
ثم منعوا ليلة ولادته صلى الله عليه وسلم من الصعود الى السماء
(شارح كوردى والمعنى الكفار عموا وصموا بعد معاينة انقضاء
الشهب رجوا ما للشياطين وسقوط الاصنام على وجوهها
في ليلة مواده صلى الله عليه وسلم كرامة ومجزة له ديمش) قال
الشيخ زاده ان ليلة الميلاد انكبت الاوثان وسقطت وقذفت
الشياطين فهبطت فرافق الهبوط السقوط (محصول معنای
عبارة بيت) ودخى كفار اطراف سماه بلذرا تسليخى روى ارضه
يوزى اوزرينه دوشن اصناملى وفقنجه ساقط اولديغنى رأى
العين معاينه ايلد كارندن صكره ينه اعنى اونديلر يعنى بوندن صكره
دخى برق اندارى كورمديلر ديمك مألنده بيت اسبق متم ونتيجته
حكمنده در (وفيه من البديع الجناس المحرف بين الافق ووفق والمقابلة
بين الافق والارض ومراعاة النظير بين الافق والشهب ومنقضة

* * تخميس * *

* كويونددی شیاطینی اختر دین *

* که سالدی بنجه آتش گذارایدوب عجب *

* تامل ایتمدیلرینه اول شهک قرین *

* و بعد ما عینو فی الافق من شهب *

* عنقضة وفق ما فی الارض من صنم *

حتى غدی مستفعلن عن طری تا علن ق الحق من مستفعلن هزم فعلن
من الشیاء مفاعلن طین یق فاعلن فوا اثر من مستفعلن هزم فعلن
(حتى غدی عن طریق الحق منهزم) (عن الشیاطین یقفوا الزنهزم)
حتى غدی حتى قوله حرف جر در انتهاء غایت ایچوندر بیت اولده
اولان معاینه نك یاخود منقضة کله لرینك غایتی بیاندر (غدی
جهه سی جار ایله مجرور اولوب بیت اولده اولان عاینوا فعلنه
متعلقدر) شارح حتی حتى متعلقة بمنقضة وهی لانتها الغایة
کافی سواء کانت عاطفة اوجارة الا ان المجرور بها لابد اما ان یکون
آخر جزء من الشیء کقوله اكلت السمكة حتى رأسها فان ال رأس
ما کول کالسمكة واما ان یلاقی آخره فیموت الباردة حتى الصباح
لان الصباح لبس جزء من الباردة لکنه بلاقیها دیمشدر) شارح
کور دی حتى حرف ابتداء وما قبلها سبب لما بعدها فیکون الجملة
بعدها مستأنفة او حرف جر بمعنى الى او بمعنى کی باضممار ان المصدرية
بعدها متعلق بعاینوا او بمنقضة غایة لاحدهما ولا یکون عاطفة
اد شرطها کون معطوفها جزء ما قبلها دیمش (ملا جامی حتى مثل
ثم فی الترتیب بمهالة والمعطوف یحیی جزء قوی اوضعیف
من المعطوف علیه حتى یمیز الجزء بالقوة والضعف عن الكل نحو
قدم الخاج حتى المشاة) شارح شیخ زاده حتی اما عاطفة او ابتداء
دیمشدر (غدی افعال ناقصة دندر صار معنایه در) (قوله عن طریق
الحقی عبارتده جار مجرور مؤخر منهزم کله سند متعلقدر طریق
لفظی ما بعده مضافدر انهزام بوز و اوب ومنکسر اولوب فرار
معنایه در) شارح حتی والانهزام الفرار بسبب الضعف
والانکسار بسبب المغلوبة دیمش انهزام لفظی غدی کله سنک

فاعلی

فاعلی اولان محذوف شیطان لفظنک صفتیدر ای صار شیطان
منهزم یقفوا تقدیرنده در قوله من الشیطان جار مجرور کائن محذوفند
متعلق ظرف مستقر در منهزم کله سنک یسانی و صفتیدر شیطان
لفظی بعد معنایه اولان شطن فعلنددر (شارح مصنفک سمی به
ابعد عن الحق دیمشدر) (قوله یقفوا فعل مضارع جمع مذکر در تحتده
اولان جمع ضمیری منهزم لفظنه راجعدر زیر منهزم اسم جنسدر
جمع ضمیری ارجاعی صحیحدر منهزم شیاطیندن عبارتدر یقفوا
جمله سی غذا فعلنک خبریدر یقفوا ففودن مشتقدر قفوا اتباع
معنایه در دیمشدر) بعض شارح یقفوا ای یتبعوا ایله تفسیر ایتشدر
(شارح شیخ زاده قفاه ای تبعه دیدی) (اثر ترکیده ایزدید کلریدر
(تبعه کیم و انقوی ده الاثرهمزه نك کسر یله و ناك سکون یله ایز
معنایه کلور یقال خرجت فی اثره دیمش اثر لفظی یقفوا فعلنک
ظرفیدر قوله منهزم اثر لفظنک مضاف الیهیدر) شارح مصنفک یقال
یقفوا اثره ای یذهب علی طریقته و یجئ علی عقبه والاثر بکسر
الهمزة عقبه الشیء دیمشدر) و انقوی ده عقبه ترکیده او کجه در که
ایاغ مؤخریدر و برنسنه نك ارد بنجه دیمک معنایه دخی کلور دیدی
(بعض شارح خلاصة معناده دیمش که وحاصل المعنی و بعض
مشاهدتهم شهباً سقطت من السماء ایلة ولادته صلى الله علیه وسلم
حتى ذهب الشیاطین عن طریق الوحی المنهزمون التا بعون
بعضهم خلف بعض فی الانهزام) شارح مصنفک تأکید الحدیث
سقوط النجم وتحقیق له یعنی ان انقضا ضها متکثر جدا و متکثره
الی حیث یتصل المنهزمون بعضهم ببعض و یتعاقبون ولا یقطعون
بمعنی انه ما من منهزم الا و بعده منهزم) شارح الحنفی یعنی انقضت
الشهب علی الشیاطین عند استراق السمع طفت الشیاطین
یتبع بعضهم بعضا فی الانهزام فلم تر منهم احدا لم ینهزم من انقضا
تلك الشهب حتى خلت تلك المصاعد التي كانوا ایصعدونها
لاستراق السمع منهم دیمشدر (محصول معنای عبارت بیت) آتش
کواکب بر رتبه ده ساقط اولدیکه حتی شیاطین منهزم جو سعادن
بری برینی تعاقب ایدر رک واردین بصدرق منکسر اولوب فرار

ایلدیلر دیمک اوله (و فییه من البدیع التکریر بین منهزم ومنهزم
* * * تخمیس * * *

* سورادی جقدی شیاطین اودزد شهر و مدن *

* که استراق سمع منعی ظاهر اولدی بوتون *

* ویرلدی نفیله سارقارک جزاسی بوکون *

* حتی عذا عن طریق الحسق منهزم *

* من الشیاطین یقفوا اثر منهزم *

* الفصل الخامس من معجزاته صلی الله علیه وسلم *

کأنهم مفاعلن هربا فعلمن ابطال اب مستفعلن رهة فعلمن
او عسکر مستفعلن بالخصی فاعلمن من راحتی مستفعلن دم فعلمن
(کأنهم هربا بابطال ابرهه) (او عسکر بالخصی من راحتی دم)

ناظم علیه الرحمة قصیده مبارکه دن فصل خامس اعتبار اولتان
معجزات سلطان کائنات علیه افضل الصلواتی بو محله بیانه
مبادرت ایشدر (قوله کأنهم کله سنده کان حروف مشبهه دندر) هم
ضمیر جمع در محلا منصوب کان کله سنک اسمیدر شیاطینه راجعدر
(قوله هربا هاربین معناسنه اولوب ضمیر جمعک مر جفندن حالدر
مشتق منه حال واقع اولسه مشتق معناسیله تأویل اولنمق قاعدهدر
بعض شراح تمیز در دیمش (شارح جلال الدین ای فی حال
هربهم من الشهب ایله تقدیر ایش (شیخ زاده هربا حال من
الشیاطین یعنی هاربین لما فی کان من معنی الفعل بخوده مسطوردر که
العامل فی الحال اما الفعل الملقوظ او المقدر نحو زید فی الدار قائما
لان متعلق الجار حصل المقدر او شبهه (و آنقوی ده هرب قحنتین
ایله قاچق فرار معناسنه دیمشدر) قوله ابطال کان کله سنک خبریدر
ابطال قحنتین ایله اولان بطلک جمیدر بطل شجاع معناسنه در که
ترکیده یکت دیرلر (قوله ابرهه لفظی ابطالک مضاف الیهیدر) ابرهه
همزه نک و رازک قحیلله اصحاب فیلک رئیس اولوب ذکر آتی
قصه سی تفصیل اولندیغی اورره مکة مکرمه یه کعبه معظمه بی
هدم قصه یله کلن کافرک اسمیدر (قوله او عسکر رفعه مصرع اولده
اولان ابطال اوزرینه معطوفدر) قوله بالخصی جار مجرور مؤخر در

فعله متعلقدر حصی حصاتک جمیدر حصاة او فاجق طاشلره
دیرلر (قوله من راحتی من جاره در راحتی راحتی تنیه سیدر حالت
جری یا ایله در جار مع المجرور کذلک رمی فعلنه متعلقدر راحه ال
ایه سیدر ضمیره مضافدر ضمیر صاحب الید العلیا سلطان کائنات
علیه افضل الصلاة افندیغره راجعدر (رم فعل ماضی مجهولدر
اصلی رمی در وزن یحون یا حذف اولمشدر رمی فعلنک تحتند
قائم مقام فاعلی ضمیر عسکره راجعدر جمله سی عسکرک صفیدر
(ناظم فعل ماضی معلوم صیغه سیله کتور میوب مجهول صیغه سیله
اختیارینک و جهنی شارح مصنفک بیان ایدر که کما قال و فی ترک
الفاعل و بناء الفعل علی المفعول محافظة علی ظاهر و قوله تعالی
(و مار میت اندر میت ولکن الله رمی) ثابتله رمی اولایمعی صدور
عنه ظاهر او کنسایا و نفاه عنه ثانیاً حیث بلغ من التأثير حد الایبلغه
رمی البشر و لذا قال (والن الله رمی) و هذا الإشارة الی قصة بدر و قصته
انه لما التقی الجمعان یوم بدر اخذ رسول الله صلی الله علیه وسلم بقبضة
من الحصی فسیحت فی کفه علیه السلام فالقاها فی وجوه الکفار
فدخلت فی اعینهم جمعا و قال شاهت الوجوه فلم یبق کافر
الاشغل بعینه فانهزموا باذن الله تعالی فلما کان لهذا الفعل
من التأثير حد الایبلغه رمی البشر کما ترى نفی عنه الرمی و اثبتنه
لنفسه تعالی بقوله (ولکن الله رمی) معلوم اوله که سابق الذکر
حرف تشبیه ایله مشبه مصرع اولده اولان شیاطین در که
باشلرینه آتش کواکب القا اولوب جو سمدن فرار و منهزم و هلاک
اولمشدر نته کیم بیت سابقده تفصیل اولندی (ایمدی اشو منیه
اولان شیاطین ایکی شیئه تشبیه اولمشدر اول ایکی شیدن بری
بالادن طیورک القا ایلدیکی حصاة ایله منهزم و فرار و هلاک اولان
شجاعان ابرهه در ایکنی مشبهه حصی ایله رمی اولان انسان عسکر
کفاردر یعنی معرکه بدرده اوزرلرینه حصی رمی اولمقله منهزم
و فرار و هلاک اولان کفاردر وجه شبه برطرفدن اشیا مهملکه
نازل و اصابت ایشکله رعب و هراس ایله پریشان و فرار و هلاکدن
حاصل اولان هیئتدر که اشو وجه شبه ایکی عدد سابق الذکر

مشبهه ايله مشبه بينده قدر مشترك كدر يعنى مشبهه ومشبه بهده
 بونمندر (تد كيم وجه شبه طرفين تشبيهه قدر مشترك اولق
 شرطدر) يعنى اشبو وجه شبه طرفين تشبيه اولان شياطين سارقه
 ايله ابطال ابرهه وعسكر كفار بدر بينده قدر مشترك كدر كه هر برنده
 اول سابق الذكر وجه شبه موجود در وانجق وجه شبه مركبدر
 طرفين تشبيهه تركب بوقدر (بعض شراح طرفين تشبيهه تركبه
 ذاهب اولوب هيئت منترعه ي تشبيه ايله تشبيه تشبيه مركبدر
 ديمش لكن حق اولان تقرير اولتان منوال اوزره اولقدر) كما قال
 الشارح الحنفى ان التشبيه الاولين اعنى تشبيه الشياطين هار بين
 بشجعان ابرهه وتشبيههم ثانيا بعسكر مرمى بالخصا من كفه
 صلى الله عليه وسلم مثل التشبيه فى قول ابي حنيفة (شعر) وقد لاح
 فى الصبح الثريا كما را (كعنفود ملاحية حين نورا) فان وجه الشبه
 فى كل من الشئين مركب حسى والطرفان مفردان حسيان لان
 وجه الشبه ههنا هو الهيئة الحاصلة من نكوص كل من الشياطين
 وشجعان كل من العسكرين وصدوم بعضهم بعضا وامتلاء قلب
 كل منهم رعبا وهبوط كل واحد منهم من عال الى اسفل وحصول
 حثف كل واحد منهم باسقاط شئ عليه من جهة والمشبه هو
 الشياطين المنهزمين والمشبه به الابطال والعسكر كما ان وجه الشبه
 فى بيت ابي حنيفة هو الهيئة الحاصلة من تقارن الصور البيض
 المستديرة الصغار المقادير فى المرائى على الكيفية المخصوصة
 منضمة الى المقدار المخصوص والمشبه هو الثريا والمشبه به هو
 العنقود حين يفتح نوره وتقييده المشبه ههنا بحالة الانهزام
 والمشبه به بحال الرمي لا يخرج هما عن الافراد وكما ان تقييد العنقود
 بحالة التفتح لا يخرج عنه (معلوم اوله كه سابق الذكر استحباب قبل
 قصه سنى شارح مصنفك بوجه اوزره تفصيل ايدركان فى الحبشة
 بيت اسماء سرجا واهل حبشة يعظمون هذا البيت كتعظيم اهل
 مكة بيت الكعبة وكانوا زينوا بالجواهر والياقوت فذهب جمع
 من قريش من مكة الى حبشة للتجارة فنزلوا احوال البيت وكان
 الوقت وقت برد عظيم فاقودوا نارا وقبل نحو النار بالكلية ذهبوا

فطلع

فطلع الريح واذهب بقية النار فالفها فى البيت فاحرقته ووصل
 هذا الخبر الى ملك حبشة وذكر عنده ان قريشا احرقوا بيتنا هذا
 ليكون العز والشرف لهم باعتبار بيتهم وهو كعبة فاغضبه هذا
 الامر فبعث اميرا وهو ابرهه ومعه عشرون الفا من الفرسان
 واشجعان فامر ابرهه وارسل لهدم الكعبة واهل مكة لوزاجوه
 لقتلهم فلما وصلوا الى الحرم رآ ان الفيل لا يذهب الى الكعبة وكلما
 ضربوا على رأسه لم يقم من موضعه اصلا فتمخروا وزلوا هناك
 واشتدوا بالغارة فاخذوا ابلا كثيرة من آبال عبد المطلب جد النبي
 صلى الله عليه وسلم فجاء الى ابرهه فلما رآه ابرهه قام من موضعه
 واستقبله فجاء به فاجلسه على سريره وجلس هو تحت السرير
 وكان يظن انه جاء اليه ليشفع اليه ليرك ابرهه هدم
 الكعبة فلما طلب الابل قال ابرهه سقطت من عيني كنت اظن
 انك ترجو منى ببيتكم الذى به شرف آباءك وانت تطلب الابل
 التى لا وقع لها فقال انارب الابل ولليت رب قوى يمنع
 ويحفظه من اعدائه فاعطاه الابل فلما رجع قيل لابرهه قد ضيعت
 عز الامراء لم اجلسه على سريرك وانت امير وقال ما شا هدت
 من جبينه لو شاهد تموه لصرت عبيدا وكان ذلك نور حضرة
 النبي عليه الصلاة والسلام فلما ذهب عبد المطلب الى
 مكة فهرب اهل مكة حتى خلا مكة ولم يبق فيها احد ديار فجاء
 عبد المطلب الى البيت واتى باب الكعبة فاخذ بحلقته وهو يقول

* * شعر * *

يارب لا ارجو الهى سواك * يارب فامنع منهم حياكا
 ان عدوا البيت من عداك * امنعهم ان يصرعوا قراكا
 وهو لم يفرغ من بعد هذا فرأى طيور كثيرة نشأت من جانب
 اليمن فاجتمعوا فوق ابرهه وجيوشه فى الهوى ومع كل طير حصاة
 اسم من يرمى بها فالتقى كل واحدة منها حصاتها وقعت على رأس
 الرجل فخرج من دبره فهلكوا جميعا وذكر القصة على هذه
 الطريقة مبنى على رواية جمع من المفسرين (شارح جلال الدين
 بوجهه نقل ايدركه ابرهه ملك اليمن بنى بمنعاء كنيسة ليصرف

اليها الحاج فاحدث رجل من كنانة فيها ولطخ قبلتها بالعدرة
خاف ابرهة لهدم الكعبة فجاء بجيشه وافيا الى مكة فحين تهيئوا
للدخول والهدم غشي عليهم وواووا هاربين ورموا بحجارة
من سجبل قال تعالى (الم تركيف فعل ربك بالسحاب القيل)
(بعض شراح خلاصة معناه ديمش حاصل المعنى كان الشياطين
هاربين من الشهب جيش شجعان ابرهة حيث هربوا منهم
الابايل بحجارة من سجبل او كانهم هاربين عسكر بدر او عسكر
حنين حيث انهزموا حين رموا بالحصى من كفه صلى الله عليه وسلم
(شارح شيخ زاده خلاصه ان الشياطين لما رجوا بالشهب عن
مقاعد الاستراق كانهم ابطال ابرهة في الهرب من الابايل حيث
التفت ساقهم بالساق او عسكر قریش رمى بالحصى من كف النبي
صلى الله تعالى عليه وسلم ديمش (وفيه من البديع مراعاة النظير
والتشبيه والتشخيص والاحتراس

* * تخسيس * *

* بولوب فرآرى اعدايله مناسبتن *

* بيان ايدراوشياطينك اول مباعدتى *

* ايدرافاده تشبيه بوييت منقبتن *

* كانهم هربا ابطال ابرهة *

* او عسكر بالحصى من راحتيه رم *

نبتابه مستفعلن بعد تس فاعلن بيج بيط مستفعلن فاعلن
نبتا المسبب مستفعلن بيج من فعلن اخشاء مل مستفعلن تقم فعلن
(نبتابه بعد تسبيح بيطنهما) (نبتا المسبب من اخشاء مل تقم)

قوله نبتا محذوف اولان نبتا فعلنك مفعول مطلقيدر ياخود بيت
اولده كي رمى فعلنك قعدت جلوسا قبيلاندن من غير فعله مفعول
مطلقيدر (نبتا تركيده آتقدردى دى بو معناه در به جار مجرور رمى
فعلنه متعلقدر به ضميرى بيت اولده اولان حصاة لفظنه راجعدر
بوصورته حصاتى رمى مكرر ذكر اولمش اولور (شارح مصنفك
كلام فصاحده بو مقوله تكرر كثير الو قوعدر كه تا كيدى مفيددر
ديو بو كونه تحقيق ايدركه نبتا من قبيل قعدت جلوسا من ان الرمي

معناه النبتا اي رمى رمياه الظرف اي به تكرير للظرف الاول اعنى
بالحصى ونبتا كبريه ومتعلق بالفعل المسد كور اعنى رمى كقولهم
على الله توكلت عليه ونحو ذلك من العبارات المشتملة لقصد
التوكيد والتقرير واليه اشار صاحب الكشف في قوله تعالى
(ومن ثمرات النخيل والاعناب تتخذون منه) فقال الظرف الاول
متعلق بتخذون والثاني تكريره للتأكيده كقولهم زيد في الدار
فيها وما ذهب الشارحون بان يجعل الظرف اعنى به وكذا بعد تسبيح
متعلقا بقوله نبتا اما ان يجعل مصدرا للمحذوف او مصدرا للمذكور
كما هو الظاهر غلط فاحش ديو تفصيل ايله بيان ايتشدردى (قوله بعد
تسبيح نلر وف زمانيه دندر تسبيح افظنه مضاف اولمغله نبتا فعلنك
مفعول فيهيدر يعنى ظر فيدر تسبيح تنزيه معناه سنه در بو مقامده
مضاف اليه محذوفيدر بعد تسبيح الله ديمكدر يعنى حصاة كف
سلطان رسالت عليه السلامده (سبحان الله ديوب حق سبحانه و
تعالى تنزيه وتقديس ايلد كد نصكره رمى ايتدى ديمكدر سبحان الله
تسبيح معناه سنه اولوب دائما فعلى محذوف استعمال اولنان كلاتدن
اولمغله اسبح الله تسبيحا تقديريده در كه تسبيحك علميدر فعل
محذوفك مفعول مطلقيدر (ايتدى سبحان الله ديمه نك معناسى
جناب حقت شانه لابق اوليان شيلردن ذات حق تبريه
وتنزيه ايتكله تنزيه ايدرم ديمك اولور سبحان الله كثير الاستعمال
اولمغله بو كونه تفصيل اواندى (وا تقولى ده سبحان الله تسبيح
معناسنه منصوبدر مصدره اوزره كويا كه ابر الله من السؤ براه
ديتلددر سبحان منون اولدى زيرا سبحان معرفه در كه تسبيحك
علميدر ديدى (شارح حنفى التسبيح التقديس والتنزيه (سبحان الله
تنزه والسبوح المنزه عن كل سوء وسبحان علم للتسبيح لا يصرف
ولا ينصرف وهو منصوب على المصدرية ديمشدر (شارح كوردى
قواه (بعد تسبيح بعد منصوب بالمصدر او بفعله مضاف الى التسبيح
وهو مصدر سبح الله تسبيحا اذ قال سبحان الله اي ازه الله تنزيها
وابره من انقياس وعم الايليق بجنابه اعلى العظيم وسبحان الله
علم للتسبيح منصوب بالفعل المقدر وسبوح قدوس بالضم والفتح

من صفاته تعالى لانه يسبح ويقدر وسبحات وجهه الله انواره
وسبحه الله بالفتح جلاله والسبحه بالضم المسبحه كذا في القاموس
(قوله يظنهما باقى معنائه حرف جر در كقوله تعالى) ولقد نصركم الله
ببدر) كبدر جار مجرور تسبيح كله سنة متعلقدر بظن ايله مراد
ظهراته مقابليدر كه صاحب سعادت عايه الصلاة والسلامك
مبارك راحة پرانور لبدر ثنيه ضميرى راحتي كله سنة راجعدر
(قوله نبذ المسبح نبذ القايم كدر تركيده اتمق معنائه در) يوم مقامده
ادات تشبيه محذوفدر نبذ مصدر در مفعولنه مضاف اولوب فاعلى
محذوفدر تقديرى كنبذ الله المسبح ديمكدر مسبح ايله مراد يونس
عليه السلامدر كه بغير عز عليه الصلاة والسلامك راحة
مباركه لرندن حصاقي رمى ونبذ ايلديكن بطن حوتدر حضرت
يونسى جناب حقك خارجه نبذ ورمى ايلديكنه تشبيهدر بوحسه
منبوذ اولان حصاقي حضرت يونس بغيره تشبيه دكلدر
(قال الشارح المصنفك ونبذت الشئ القية ونبذ المسبح محمول
على حذف اداة التشبيه اى نبذ اكنبذ المسبح والقصد الى تشبيه
النبذ بالنبذ لا تشبيه المنبوذ بالمنبوذ ونبذ المسبح من اضافة المصدر
الى المفعول والفاعل محذوف اى كنبذ الله تعالى اياه واراد بالمسبح
يونس عليه السلام ديمكدر (قوله من احشاء جار مجرور مصراع
ثانيده اولان نبذ فعلنه متعلقدر احشاشا حشاشك جمعدر بعض
شرح الحشى ما احاط به الجوف ديمش بعضلر قلبدر ديمش
(يوم مقامده معنى جوف حيواندر خارجه رمى اولنان مسبح ديمك
اولور) شارح كوردى والحشاشا مافى داخل الجوف من الامعا واراد
بها بطن الحوت ديمش ملتقم اسم فاعلدر احشاشك مضاف اليه بدر
بلغ ايديجى يعنى بودوجى ديمكدر كه ملتقم ايله مراد حضرت يونس
عليه السلامى بلغ ايدى بالقدر (شارح كوردى بوكونه نقل وتفصيل
ايدى كه ان الله تعالى ارسل يونس عليه السلام الى قوم ليدعوهم
الى الايمان فدعاهم فلم يؤمنوا به فقال لهم ان الله تعالى قد ينزل
عليكم العذاب فى يوم كذا ان لم يؤمنوا بالله فخرج من بينهم خوفا
من العذاب ولم يكن ذلك مرضيا لكونه غير لائق بمقامه لانه كان

اللايق به الصبر والتوكل على الله والانتظار الى امره تعالى (ولهذا
قيل حسنة الارار سيئات المقر بين وجاء الى ساحل البحر ليركب
السفينة ويرجع الى بلده الذى جاء منه لدعوة هذا القوم باذن الله
تعالى فوقع احدا بيه في الماء فينبعد يونس عليه السلام لاستخلاصه
فلم يمكن فرجع خائبا فاذا الدثب ذهب به الاخر فاقننى اثره ولم يظفر
به فعاد محيرا ولم يجد عياله وركب السفينة فلا طمت الامواج
واستشرفت السفينة على الغرق فقالوا انما طرأ هذا من شوم
مذنب فقال يونس عليه السلام انا ذلك المذنب فالى نفسه في اليم
فانقطعت الحوت رفادى في الظلمات ان لا اله الا انت سبحانك انى كنت
من الظالمين) والظلمات بطن الحوت والبحر والليل فيبركة التهليل
والتسبيح واعترافه بالخطاء نجاه الله سبحانه وتعالى كما قال الله تعالى
(فاسجد له ونجياه من الغم وكذلك نبى المؤمنين) وباقي القصة
في التفسير انتهى (قال المصنفك اراد الماطم بالملتقم الحوت الذى
التقم يونس عليه السلام على ما اشار الله في قوله تعالى) فالتقم
الحوت) اى ابتلعه (وهو ملهم) اى يونس واقع في الملامة او ملهم
نفسه ثم قال (فلولا انه كان من المسبحين لبث في بطنه الى يوم
يبعثون) اى اولائه من المستغنين بالتسبيح مدة عمره اوفى بطن
الحوت ابقى في بطن الحوت الى يوم القيمة حيا اوميتا وكيفية النبذ
على ما ذكر ان الحوت كان رافعا رأسه يتنفس فيه يونس ويسبح حتى
اتى الى البر فالتقطه واختلف في مدة مكثه فقبل بعض يوم وقبل
ثلاثة ايام وقبل سبعة ايام وقبل اربعون يوما (معلوم اوله كه حضرت
يونس عليه السلامى بلغ ايدى حوت بلده مرده معروف يونس بالخى
ديمكدر مسمى ومشهور اولان بالقى نوعندن اولقى بعدد دكلدر كه
نسان مابه الحياتى اولان هواى خارجه ايله تنفسه تحتاج اولفله
سالفه الذكر يونس بالخى روى در يادن باشنى خارجه
رفع واخراج ايدوب جوفنه هوا دخالى الحوت تنفس ايلديكى
محسوس ومنظور ومشاهددر اكر سمك مذكور استان بطنه
قابل اوليان صغر جسمى احتمال مز بوزه منافى دكلدر دينورمه
(ابوالشمر حضرت آدم صلوات الله على نبينا وعليه حضرت تاريك

كبر جسم مبارك رينه نسبت اولادنده وني نو عنده اولان صغر جسم
نوع واحد اولماغه متافى اولما ديغنه قياس ايله جواب ممكندر
(خلاصة معناده بعض شراح وحاصل المعنى مثل رمى النبي صلى
الله عليه وسلم الكفار في غزوة بدر حين رمى بالحصى الذي سبج
تسبيحا عظيما في بطن كفيه المكرمين كرمي الله تعالى يونس عليه
السلام الذي سبج في بطن الملتقم ودليل تسبيح الحصى) قال
انس رضي الله عنه اخذ النبي عليه السلام كفا من حصى فیسبجن
في يده حتى سمعنا التسبيح ديمشدر (قال شارح شيخ زاده وحاصل المعنى
ان الشياطين لما رجوا بالشهب كانهم عسكر قریش رمى بالحصى
من كف النبي صلى الله عليه وسلم بعد ما سبج الحصى ببطن
راحتيه كما سبج يونس عليه السلام ببطن الحوت) ايمدى نبذا
كلاه سي يت مقدمه اولان رمى فعلتك قعدت عن الحرب جلوسا
مثلاو مفعول مطلق اولديغي اوزره ايكي بيتك معناسي بربرينه
مزج ايله (معناى عبارت يت) بووجهله در كه شياطين هاربه كانه
كندوزه راحت رسول الله عليه السلام دن يعنى مبارك ايكي آوجلرندن
حصاة رمى اولانان عسكر در انلره حصاة برنبد ايله رمى ونبذاولشيديكه
اول حصاتك بطن راحت رسول الله عليه السلامده بعد التسبيح
رمى اولماسي بطن ملتقم دن يعنى حوتك بطنندن مسبحك يعنى يونس
عليه السلام كنبدور رمى اولماسيدر يعنى حصاتك كنى رسول الله عليه
السلامده بعد التسبيح عسكر كفاره رمى اولماسي مسبحك يعنى
حضرت يونس عليه السلامك بطن حوتدن كار ساحل سلامته
رمى ونبذاولنديغي كيدر مألنده اولور كه رمى حصاتي حضرت
يونس عليه السلام بطن حوتدن خارجد رمى اولنديغنه تشبيه در
بوصورنده حصاتك بطن كنى رسول الله عليه السلامده تسبيح
ايديكنى ناظم عليه الرحمه صريحا ذكر ايدوب يونس عليه السلامك
بطن حوتده تسبيح ايلديكنى مسبح كلاه سي ايله ضمنا اشارت ايدر
جاءت لدع مستفعلن وتهال فعلن اشجار سا مستفعلن جده فعلن
تمشي الى مستفعلنه على فعلن ساق بلا مستفعلن قدم فعلن

(جاءت لدعوته الاشجار ساجدة)

(تمشي اليه على ساق بلا قدم)

ناظم عليه الرحمه ايات سابقه دن ويات ابوان كسرى وهو
منصدع يبتندن بو محله كانه كذران ايدن اياتده صاحب سعادت
سرور عالم صلى الله عليه وسلم حضرت لورينك علامات نبوتلرى
وايات مولد سعادتلرى اولان مبشرات ومنذراتي ذكر وتعداد
ايدوب بوندن صكره بعد البعثة ظهور ايدن خوارق عادات
ومعجزات يذاتلريني ذكر وانشاده مبادرت ايتشدر (نته كيم شارح
مصنفك سالف الذكر ويات ابوان كسرى الخ بيتي شرحنده هذا
اشارة الى الامر الثاني من امور المنبأ عنها اي العلامة الثانية من
علامات نبوته التي انبأ عنها مولده صلى الله عليه وسلم ديوب
بعده اشبو يذك شرحنده دخي لما انجز الكلام الى ذكر معجزاته
عليه السلام بعد الظهور والبعثة ذكر هذا منها وأشار الى بعض
آخر ديمشدر (قوله جاءت فعل ماضى مؤثدر كمدى ديمكدر قوله
لدعوته جار مجرور جاءت فعلته متعلقدر دعوت مصدر در فاعلته
مضاف اولشدر كه ضمير در سرور كائنات عليه الصلاة والسلام
راجعدر لدعوة الرسول ديمكدر (دعوت تركيده كل ديمكدر اما
عريده ندا وطلب معناسنده در الاشجار كلاه سي تنازع فعلين
يابتندندر كه جاءت فعلى اشجار كلاه سنك كندويه فاعل اولماسي
اقتضا ايدر دعوت كلاه سي كندويه مفعول اولماسي اقتضا ايدر
(ايمدى مذهب مختار اولان بصريون مذهبي اوزره عامل ثاني عمل
ايتكلاه اشجار لفظي دعوت كلاه سنك مفعول اولوب جاءت فعلنده
اشجار لفظنه راجع فاعل ضميري اضمار قلنور جاءت جله سي
جمله استئنافيه در (قال مولانا جامي واذا تنازع الفعلان بل العاملان
اذا تنازع يجرى في غير الفعل ايضا نحو زيد معط ومكرم عمرو
في اسم ظاهر بعد هما فيختار البصريون اعمال الثاني لقربه
والكوفيون اعمال الفعل الاول اسبق والاحتراز عن الاضمار قبل
الذكر فان عملت العامل الثاني اصمرت الفاعل في الفعل الاول
اذا اقتضا الفاعل لجواز الاضمار قبل الذكر بشرط التفسير

على وافقة الاسم الظاهر الواقع بين الفعلين افرادا وتشية وجعا
مثل ضربني وضربت زيدا (شارح كردي قوله الاشجار بالرفع
والنصب لانه تنازع فيها الفعل والمصدر والاول يقتضي رفعه
بالفاعلية والثاني يقتضي نصبه بالمفعولية فان عملت الثاني اضمرت
الفاعل في الاول ديمشرو الاشجار كله سنده حرف تعريف عهد
خارجيدر) بغير رمز عليه الصلاة والسلام كل ديوب دعوت
ايلديكي معهود شجر در كه تفصيلي بوجه آتي نقل و بيان اول نور
ز اشجار شجر ك جويدر شجر اغا جدر نباتات ارضيه دن ساق
اولانه شجر ديزل ساق اوليانه خشيش كذلك نجم دخی ديزل
ساجدة اشجار دن حالدر (شارح كردي ساجدة اي خاضعة
منقادة له صلى الله عليه وسلم موصلة اغصانها الى الارض قال الله
تعالى (والنجم والشجر يسجدان) اي ينقادان له تعالى وهي حال
من الاشجار (شارح حثي السجود وضع الجبهة في الارض وفي
الاصطلاح وضع الاعضاء السبعة على الارض ومنه سجدة النخلة
اذ امانت من كرة جلها) والمسجد بكسر الجيم بيت الصلاة وقد
يطلق على موضع الجبهة ديمشدر (بعض شراح قوله ساجدة اي
خاضعة ومنه سجود الصلاة وهو وضع الجبهة على الارض ديمش
(تمشي فعل مضارع تد تحتد فاعل ضميري اشجاره راجعيدر
جاءه سي اشجار دن حالدر (مشي تركيده يور ومكدر عريده الانتقال
من مكان الى مكان آخر بالارادة ايله تفسير ايدرلر) قوله ايله جار مجرور
تمشي كلاء منه متعلقدر ضمير سرور كائنات عليه الصلاة والسلام
راجعيدر) قوله على ساق على مع معناسنه در حرف جر در ساق
جار ايله مجروردر تمشي فعلته متعلقدر (ساق انسانده مافوق القدمدر كه
ديزدن قدمه وارنجء بينهما اولان موضعدر ديمشدر) بالدر
ديدكلى موضع دخی داخل اولور اشجارده ساق ~~ك~~ وكوندن
اغصانه منتهى اولنجه اولان موضعدر كه اغا جك ترايدن يوقارو
بالرینه وارنجء اولان محل اولور (قوله بلا قدم عبارتند قدم
رجلدر) تركيده اياقدر (شارح كردي والقدم من الحيوان ما
يمشي به وهو الرجل ديمشدر بلا قدم ساقك صفتدر كه باحرف

جر در لا اسمدر غير معناسنه در يو وجهله اعراب شارح مصنفك
نخاريدر كما قال فان قيل كيف تدخل حرف الجر ههنا وهو الباء
على لا وهو حرف ومع ذلك كيف ظهر اثره في كلمة اخرى وهي القدم
(قلنا لان كلمة لا ههنا بمعنى غير الا انه ظهر اعرابها فيما بعدها
لكونها صورة الحرف على ان السخاوى قد نص على ان لا في امثال
هذه المقامات اسم لاحرف وعلى بمعنى مع وبلا قدم صفة ساق
اي تمشي الاشجار متوجهة اليه مع ساق كاشين ملتبسين بانفساء
القدم عنه) بعض شراح خلاصة معناده ديمش حاصل المعنى
جاءت الاشجار لاجل دعوته صلى الله عليه وسلم حال كونها منقادة
خاضعة واقعة على رؤسها ماشية اليه على ساق خال عن القدم
(شارح مصنفك بو معجزه ك بيانده بو كونه تفصيل ايدر كه فقصه
بحسب الاشجار ان النبي صلى الله عليه وسلم عرض الاسلام على
اعرابي وامره بان يسلم فقال له الاعرابي هل لك من شاهد يشهد
على صدق مقاتلك ونبوتك فاشار رسول الله صلى الله عليه وسلم
الى هذه الشجرة التي كانت بمرأى منهما فدعاها فاذا هي تقبل
وتؤثر على الارض وتسطر سطورا عليها من الخط الغريب وتمشي
على ساق بلا قدم حتى قامت بين يديه فاستشهد رسول الله
عليه الصلاة والسلام ثلاثا فشهدت على صدق رسالته ثم
رجعت الى مقرها (ومنها ان اعرابيا قال له انك تقول اشياء فهل لك
ان اراوك وكان يداوى ويعالج فقال له صلى الله عليه وسلم
هل لك ان اراك آية وعنده نخل فدعى رسول الله صلى الله عليه وسلم
بمقاتنها فاقبل اليه وهو يسجد ويرفع رأسه حتى انتهى اليه فقام
بين يديه ثم قال له رسول الله صلى الله عليه وسلم ارجع الى مكانك فرجع
الى مكانه فقال العامري والله لا كذبك في شيء تقول بعد هذا البدا
(محمول معنای عبارت بیت) بغير رمز عليه الصلاة والسلام
كل ديواشجارى دعوتنه وامر وفرمانه امثال اشجار اغصان يوره
بسط يدوب يعنى يوزو اوستونه سورونه رك انقياد وخضوع ايله مسيا
على الوجه حضور بغير رمز عليه السلامه ساقيله بغير قدم مشي ايدوب
كلاى ديمكدر بونه معجزه كبرى وقدرت الهيدر ديمك مائنده اولور

* * * تخمیس * *

* بولوب وجود عرقندن کل اولدی تاج سمن *

* اودر بویاغ جهانہ نما و نشوی ویرن *

* عطای جاذبه فیض اکیلوب روشن *

* جاءت لدعوتہ الاشجار ساجدة *

* تمشی الیه علی ساق بلا قدم *

کائما مفاعلین سطرت فعلین سطرالما مستفعلین کتبت فعلین
فروعها ماعلان من بدی فعلین ع الخطبال مستفعلین لقم فعلین
(کائما سطرت سطرالما کتبت) (فروعها من بدیع الخطبال لقم)

قوله کائما کله سی مجرد تشبیه ایچوندن کرجه کان حروف مشبه دندر
لکن علی یوقدر زیرا اماماء کافه در کان کله سی عملدن ساقط
اولسدر نته کیم ایات سابقه دن (کائما الاولو المکنون من
صدق) بدی شرحنده مرحوم کردی کائما حرف مکفوف عن العمل
بما و ذکرها مجرد التشبیه دیمشدر سطرت فعل ماضی مفرد مؤنثدر
فاعل ضمیری اشجاره راجعسدر سطرت کتبت معنا سنه در
جمله سی مستأنفه در (قوله سطر مفعول مطلقیدر سطر صف
معنا سنه در مسطر الیه کائمه صفوف ظاهر در بو مقامده دخی
سطر الیه مراد سطر کائتدر (شارح کردی السطر بالسکون والحركة
الصف من الشئ ومنه سطر الکتاب دیمشدر (قوله لما کتبت لام
حرف جر در بامعنا سنه در اماماء مصدریه در کتبت فعل ماضی مفر
مؤنثدر (قوله فروعها فاعلیدر کتبت جمله سی تأویلی مصدرده
جار الیه محلا مجرور سطرت فعلنه متعلقدر (شارح شیخزاده والمراد
من السطر آثار فروع الشجر بسبب المجی واللام فی لما کتبت
بمعنی البادیمشدر (فروع فرعک جمعیدر فروع اصولک فرعیدو که
شجره اصولی کوکلریدر فروع اغصانیدر که دالریدر واقعده
اصله نسبتله اغصان فروع قبیلندندر فروع کله سی ضمیره
مضافدر ضمیر اشجاره راجعسدر (قوله من بدیع الخط جار مجرور کائن
مقدرنه متعلق اولوب کائتدن حالدر (بدیع فعلیل بمعنی مفعولدر
عجیب معنا سنه در بدیع لفظی خط کله سنه مضاف در اضافتی

بیانیه در من الخط البدیع دیمکدر جل صحیحدر صفتک موصوفه
اضافتی قبیلندندر قوله فی اللقم جار مجرور کتبت کله سنه متعلقدر
لقم وسط طریقدر (ناظم علیه الرحه اشجارک حضور سلطان
انبیاء علیه الصلاة والسلامه ساجدا مشیاعلی الوجه یور یوب
کله سنه اغصانی ممری اولان یولره سور کله روی خاکده
اقتضا ایدن شرحه و آثاری خط عجیدن کائت اولمش صف
کائت تشبیه ایتشدر واقعده بردالی اغاج ساجدا یعنی یوزی
لوزرینه سورونه سورونه کله ممری اولان طریقده اغصانک
سورنمه سندن بهر حال روی خاکده شرحه لوزنجه اثر پیدا
اوله جفی ظاهر در اشبور روی خاکده پیدا اولان آثار اول ممر اشجار
اولان یولرده خط عجیدن کایه اولمش سطر کائت کی مشاهده
اولدیغی اعتبار الیه آثاری سطر خط تشبیه اولمشه ناظم
علیه الرحه بویه بر تشبیه عجیب الیه مرادی بیتده مجرد اظهار
ید طولای شاعر یتدر که هم تشبیه لطیف و عجیدر وهم اشجارک
امر یغبری به امثالاساجدا مشیاعلی الوجه کلدیکی معجزه
عجیبه سنی نقل و بیان اولور (بعض شارح وحاصل المعنی حین
جاءت الاشجار لدعوتہ صلی الله علیه وسلم حصل خط عجیب
علی وسط الطريق من آثار مشیها وقت کائت هذا الخط فروع
الاشجار لیكون معجزة للنبي المختار صلی الله علیه وسلم دیمشدر
(شارح حنفی وکان من بدیع مشیها الیه وغریب تمثیلها بین یدیه
انها جاءت ماشية علی ساق لیس له قدم بل علی الرأس ساجدة
لا علی الساق کئی القلم) شارح مصنفک تأکید لمجی حدیث
الاشجار الی ذاک الحضرة وتشبیه لآثار فروع الاشجار بسبب
نجیها بخطوط غریبه مبتدعة (شارح کردی شبه آثار فروعها
فی الارض بالخط الدال علی اللفظ المفید للمعانی ووجه الشبه الهیئة
الحاصلة لهما دیمشدر) و فیها من البدیع جناس الاشتقاق بین
سطرت و سطر امر اعادة النظیر بین سطر و سطرت و کتبت و الخط
والتشبه فی اماکن عديدة علی انه يمكن ادعاء الاستعارة فی بعضها

* * تخمیس * * *
 * اجابتی شجرک اولدی بر بونک حکمت *
 * بومعجزه یوسباق اوزره بولغه شهرت *
 * یلور فامری هب نطق حال اولوب ققت ققت *
 * کما نماسطرت سطر الما کنبت *
 * فروعها من بدیع الخط بالقلم *
 مثل الغمامة مستفعلن مفعان فعلن فی سار سار مستفعلن رة فعلن
 تقيه حر مفاعلن روطی فعلن س للهجی مستفعلن ر حی فعلن
 (مثل الغمامة فی سار سار رة) (تقيه حر و طیس للهجیر حی)
 مثل لفظا مرفوع مبتدأ محذوف خبر یدر بیت متقدمه منوطدر
 تدری و محی الانحجار و سار الخوارف المذكورة مثل الغمامة
 دیمک اولور یاخود بیت اسبقده اولان جاءت فعلنک محذوف
 مفعول مطلقک صفة یدر تدری جلت الاشجار مجتبی مثل الغمامة
 دیمک اولور مثل کله سی الغمامة قوائمه مضاف در غمامه بلوط
 معناسنددر قوله (انی بومقامده این معناسنه طرف مکاندر دیوخر سار
 فعلنک مفعول فیهیدر) (ته کیم شارح کردی انی بفتح الهیره
 والنون المشددة طرف مکان بمعنى این مبنی علی السکون منصوب محلا
 یسار او بتقيه مضاف الی جملة سار علی تقدیر کره منصوبا بتقید
 او بمعنى کیف فیکون حالا من فاعل سار وهو الضمیر الراجع الی
 النبی صلی الله علیه وسلم ای فی ای حال سار ماشیا اورا کما دیدی
 (بعض شراح انی یعنی این من ای موضع او یعنی کیف ای ماشیا
 اورا کما) سار فعل ماضی فاعل ضمیر مستتر راجع الی النبی صلی الله
 علیه وسلم والجملة شرط انی سار بالرفع خبر مبتدأ محذوف ای فیهی
 سار و هذه الجملة جزاء انی و سار بالصب حال من الغمامة یعنی
 انی کله سی بومقامده استفهام ایچون اولوب شرط ایچون اولمغه
 مکان ایچون اولوب سار فعل شرطدر قوله و سار مبتدأ محذوفک
 خبری اولوب جملة سی جزاء شرطدر (قوله تقيه فعلی مضارع فاعل
 ضمیر مستتر راجع الی الغمامة والجملة حال من الغمامة اوجزاء انی
 علی تقدیر فصحبها دیمدر کذلک) (ملا بامی ومن الظروف المبنية

این وانی امکان استفهاما و شرطای حال کونهما الاستفهام
 والشرط وبناء هالتضمنها حرف شرط والاستفهام نحو این زید
 واین تکن اکن ونحوانی زید وانی تجلس اجلس وقد جاء انی یعنی
 کیف دیمشدر (قوله سار فعل ماضی در تحتده فاعل ضمیری رسالت
 یناه علیه الصلاة والسلامه راجعدر سار سیردن مشتقدر جملة سی
 انی کله سنک مضاف الیهیدر قوله سار سار اسم فاعلدر ذهاب معناسنه
 اولان سیردندر الغمامة قولندن حاندر) (ته کیم شارح مصنفک
 سار سار علی انه حال من الغمامة ان یجعل المحذوف المبتدأ دیدی
 یعنی مثل الغمامة قولنده مثل کله سی محذوف مبتدأ انک خبری
 اولدیغی تقدیرجه در که بالاده ذکر اولندی (بعضدر مثل الغمامة
 مبتدا و سار خبره وانی ظرف اها و فاعل سار راجع لرسول الله صلی الله
 علیه وسلم دیدی تقيه فعل مضارع مؤنثدر تحتده فاعل ضمیری
 غمامة قولنه راجعدر مفعولی اولان ضمیر بار زفخر عالم صلی الله
 علیه وسلم حضر تدرینه راجعدر جملة سی غمامه کله سندن حاندر
 تقيه وقایه دندر که حفظ معناسنه در (قوله حر کله سی ترع خافضبت
 اوزره منصوبدر ای تقيه و یحفظه من الحر دیمکدر تقيه بتطلبها
 تقدیرنده در حرانظی و طیس کله سنه مضافدو طیس تنوردر
 (شارح کردی الوطیس وهو التنور یقال حی الوطیس اذا اشتد حره
 وكذا اذا صعب الامر دیمشدر قوله للهجیر لام وقتیه در) (شارح
 مرقوم واللام بمعنى الوقت کافی قوله تعالی (اقم الصلوة لادلک
 الشمس) ای وقت دلوکها ای غروبها دیمش هجیر من الظهر
 الی العصر اولان وقتدر که شمسک ارتفاعی و کمال حرارتی وقتیدر
 اشبو هجیر لفظی شمسک ملائمی اولمغه شارح مشار الیه کردی
 و طیس لفظنده استعاره مصرحه واردر هجیر کله سی قرینه
 استعاره در دیمش (یعنی نالیم شمسی کمال حرارت و شدت تأثیر
 و تسخینه تنوره تشبیه ایلدی مشبه به اولان و طیس لفظی ذکر
 ایلدی مشبه اولان شمسی مراد ایلدی هجیر کله سی قرینه استعاره در
 حی کله سی ترشیخ اولور رأیت اسداله لید فی الحمام قیلندن اولور
 (بعض شراح حر و طیس عبارتی موصوفک مسفته اضافتی

قيل اندر ديمش (قوله حتى فعل ماضى در رضى كى وزن ايجون
 آخرى ساكن قلته در تحته فاعل ضميرى وطبس لفظنه راجع در
 جله سى وطبسك صفتيدر يا خود وطبسدن حالدر قد لفظى
 مقدر در شارح حنفى حتى لازم بمعنى سخن يتعدى بالباء و يعلى
 وبالهزة يقال حتى المبسم واحى عليه واوقد النار عليه ديمش
 (تركبه حتى قزدي ديمكدر شارح مضافك حتى فعل ماضى
 من قولهم حتى النار وبالكسر اذا اشتد حره اى تسير الغمامة مع
 النبي صلى الله عليه وسلم اين سار لاجل حفظه عن الحرارة الشديدة
 الشبيهة بحرارة النور الذى اوقد فيه النار الشديدة وقت الهاجرة
 على ان اللام في قوله للهجير مستعار للوقت كقوله تعالى (اقم الصلوة
 لدلوك الشمس) ديمكدر خلاصة معناه بعض شراح وحاصل
 المعنى مجئ الاشجار لدعوته صلى الله عليه وسلم مثل تظليل
 السحاب النبي صلى الله عليه وسلم اذا سار من اى مكان الى اى مكان
 فهي سيرة حافظة عن شدة حر نصف النهار ديمش (قال شارح
 الكردي والمعنى ان اتيان الشجر لدعوة النبي صلى الله عليه وسلم
 مثل الغمامة السائرة معه فوق رأسه حيث سار لحفظه من الحر
) شارح شيخ زاده وتلك الغمامة كانت تسير معه عليه السلام من
 صفر سنة وبها عرفه بحراء الراهب على ما رويه الواقدي ان
 ابا طالب اراد الخروج في قريش الى الشام وكان عمر النبي صلى
 الله عليه وسلم اذن اثني عشر سنة فاراد تركه فرأه يوما يبكي
 فقال له مالك يا ابن اخي بكى فسكت رسول الله صلى الله عليه وسلم
 فقال له اعل بكاءك اني ان اخلفك فقال نعم فقال ابو طالب والله
 لا افارقك ابدا فخرج به فلما نزوا بحيرة الشام وبها راهب يقال له
 بحراء في صومعة وكان من علماء النصارى فممنع لهم طعاما فدعاهم
 اليه وانما حله على ذلك انه حين رأيهم رأى غمامة تظل رسول الله
 صلى الله عليه وسلم فلما نزل ابو طالب تحت الشجرة الغمامة على
 الشجرة ثم قال لهم الراهب احب ان لا يتخلف منكم احدا فحضرو
 كلهم الا رسول الله صلى الله عليه وسلم فنظر الراهب الى الغمامة
 وهي واقفة عليه فقال الم اقل لكم لا يتخلف منكم احد فقال

لا يتخلف الا غلام حديث السن فجاءوا به واجلسه على الطعام
 فنظر الراهب الى الغمامة جاءت معه ثم قال لابي طالب ما هذا الغلام
 منك فقال هو ابن اخي قال فما فعل ابوه قال مات وامه حلى قال
 صدقت قال فما فعلت امه قال ماتت قال صدقت فلما اكلوا قال
 رسول الله صلى الله عليه وسلم استلك بحق اللات والعزى الا اخبرني
 فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تسألني باللات والعزى
 فوالله ما ابغضت شيئا ابغضهما فقال فبالله الا اخبرني فقال رسول الله
 صلى الله عليه وسلم سألني فسأله عن اشياء من احواله فاخبر فوافق
 ذلك من عنده ثم جعل ينظر في عينيه فسئل هل يذهب جرحهما
 فقالوا لا يفارقه فقال انزع جبتك فابى عليه حتى قال له ابو طالب
 انزعها يا ابن اخي فمزعها فنظر الى الخاتم بين كتفيه وجعل يقبله
 وعينه نهر قان بالدموع ثم قال لابي طالب ان ابن اخيك يكون
 نبى هذه الامة وانى اخاف عليه اليهود فارجع به سرىعا الى مولده
 وقد اخذ علينا فيه المواثيق فقال من اخذه فبسم الراهب وقال
 اخذ الله علينا في كتابه الذى اتزل بذلك على عيسى ابن مريم وقد
 ادبت اليك في امر النصيحة فاحفظها ولا تغفل منه ديو بوجاهله
 تفصيل روایت صحیحہ ایدر (وفيه من البدع التشبيه وجناس
 الاشتقاق بين سار وسائرة ومراعاة النظم في الشطر الاخير

* * * تخمس *

* دخی بونک کبیدر معجزات خارقه دن *

* حیبی صاف زور دی کونشدن اول ذوالمن *

* معین ابتدی اکاسایان مستحسن *

* مثل الغمامة اتي سار سائرة *

* تقيه حر وطبس للهجير حم *

اقسمت بال مستفعلن فرال فعلن منشق ان مستفعلن ناله فعلن
 من قلبه مستفعلن نسبة فاعلن مبرورة ال مستفعلن قسم فعلن
 (اقسمت بالقمر المنشق ان له) (من قلبه نسبة مبرورة القسم)
 (نالهم عليه الرحمة بوبيت اليه قلب مظهرة سلطان كائنات عليه
 الصلاة والسلامى مدح ضمته دمجزة انشقاق قرى بيانن ماعدا

بر معجزه اخرايه دخی ایما ایدر که اول معجزه اخری شق صدر نبوی
ایله وقوع بولان معجزه کبرادر هر برینک تفصیلی بوجه آتی ذکر
اولنور (قوله اقسمت قسمنددر قسم سینک وقافک فتحی ایله یمین
معناسنه در یقال اقسم به ای حلف (شارح حنی القسم بفتحین
الیمین والثلاثی منه غیر مستعمل فلا یقال قسم بمعنی حلف بل انما
یقال اقسم قال الله تعالى (اذ اقسموا لیصر منها مصبحین) والقسم
بفتح الغاف وسکون الیمین مصدر قسم المال بین الشرکاء ای فرقه
بینهم وعین لكل نصیبه دیدی كذلك (شارح کردی اقسمت
ای حلفت من الاقسام بمعنی الحلف والیمین وهو فی الاصل اخبار
نقل الی انشاء القسم کبعت و استریت دیمشدر اقسمت نفس
متکلم در فعل و فاعلدر جمله ابتدائی در قوله بالقمر جار مجرور
اقسمت کلمه سنه متعلقدر (قر کوکب لیلی مضمی للعالم ایله تعریف
ایتمشدر لیل غره شهر دن اوج کیجه تمامنه دکن هلال دیرلر بعد
ثلاثة لیل الی آخر الشهر قدر دیرلر (قر غلبه معناسنه در سائر کواکبه
نوری غالب اولدیغنه بناء قدر دیمشدر قسم من بور ایله مقسم به معجزه
رسول الله اولان قدر منشقدر (بعض شارح مقسم به محذوفدر
اقسمت رب القمر تقدیرنده در زیر باری تعالی دن غیره قسم اولتاز
دیمشدر) لکن شارح کردی بوجهاته تحقیق ایدر ان القمر
مقسم به حقیقه بلا تقدیرئی (قال الامام الحصیری فی شرح
الجامی الکبیر والصحیح انه یمین لانه سبحانه وتعالی اقسم فی مواضع
من القرآن باشیاء کالشمس والقمر وغیرهما علی ان عادة العرب
یقسمون بشئی له عظمة عندهم وفي العرف یمینا وهو حجة
ایضا فقد ظهر بهذا جواز الحلف بغير الله تعالی دیمش شارح
مصنف قتی اعلا بحث و بیان ایدر بقوله فان قبل قد نهی الشرع
الانقسام بغير الله تعالی لان فی القسم تعظیم المقسم به وقد نهینا
عن تعظیم غیر الله تعالی بطریق الاقسام قلنا المقسم به محذوف
ای اقسمت رب القمر المنشق و اوسلم فتعظیم المستناده من کونه
مقسم به لیس منبها علی ذمه و علی اعتقاد استحقاقه ذلك بل هو
وسيلة لی تعظیم النبی علیه الصلاة والسلام بل تعظیم الحق سبحانه

تعالی لا غیره یرشدک الی هذا توصیف القمر بالانشقاق لقوله بقمر
المنشق فان تعلیق الحكم بالوصف یشعر بعلیته له فیکانه قبل
اقسمت بالقمر المنشق من حیث انشقاقه الدال علی کمال القدرة
الالهیه فیرجع القسم بالحقیقة الی رب القمر فیکون هو مقسم به
فی التحقيق قوله المنشق قرک صفتیدر منشق انشقاق بایندن
اسم فاعلدر انشقاق ترکیده یار لمقدر (قوله ان له عبارتنده ان
فتحله حروف مشبهه دندر حرف جر محذوفدر قوله علی ان تقدیرنده در
(له لام حرف جر ضمیر منی محلا مجرور کائن مقدرنه متعلق
اولوب ان کلمه سنک مقدم خبریدر که ان کلمه سنک اسمی مصراع
ثانیده نسبة لفظیدر بوضوئنده علی ان له قولی مقسم علیه اولور
(نه کیم شارح کردی ان بالفتح علی حذف حرف الجر ای علی
ان له فیکون مقسم علیه دیمشدر) بعض شارح مقسم علیه که
جواب قسم ایات آیه دن ماسامنی الدهر یدیدر دیمش لکن
مختار اولان مقسم علیه و جواب القسم ماسبقده تقریر اولندیغی
اوزر ان له عبارتی اولمقدر قوله من قلبه جار مجرور مؤخر نسبة
قوله متعلقدر حصر ایچون جار مجرور متعلقنه تقدیم اولمشدر
له ضمیری قره راجعدر قلب کلمه سی ضمیره مضافدر ضمیر سرور
کائنات علیه الصلاة والسلامه راجعدر (قلب معروف ومشهوردر
خبر و ما تعریف و تفصیلی ایات سابقه ده کذا را یتشدر نسبة کلمه سی
شبه و مماست معناسنه در (مبروره لفظی مصدر محذوفنک صفتیدر
ای اقسامه مبروره صادقه دیمشدر) نه کیم شارح کردی مبروره
القسم صفة مصدر محذوف ای اقسامه مبروره صادقه دیمش
بعضیلر مبروره لفظک القسم کلمه سنه اضافتی اضافه لفظیه در
دیدی یعنی قاعده در که مضاف معمولنه مضاف صفت اولسه
کاسم الفاعل واسم المفعول والصفة المشبهة بوضوئنده
اضافت اضافه لفظیه اولور (ایمدی بومعنا اوزره اونسبه مبرور
القسم در دیمک اولور اونسبه قسم اولسه اول قسم مبروردر) یعنی
بر کیسنه اونسبه قسم ایله اول قسم ایدن کیسنه قسمنده و یمیننده
باردر صاد قدر دیمک اولور (شارح شیخ زاده والمبروره القسم

صفة نسبة لان الاضافة لفظية او حال منه والمبرورة القسم اي
الصادقة بلا شك يعني لو اقسام احد ان للقمر المنشق نسبة اي
سبها بقلبه المنشق يكون بارا صادقا ووجه الشبه والجامع اما
اللفظي والصفة والزاهة والانشقاق اوفيض القلوب وتربية
الالباب والهداية عن الضلال او الاخذ من العالي والاضافة
الى السافل ديمش (بعضيلا او كونه اية من آيات الله ديوب وجه
شبهى بوجهه تفصيل ايدرل (قال المصنفك يقال برفلان في عينه
اي صادق ولم يحنث ومعنى البيت اقسمت بالقمر المنشق ان فؤاد
النبي صلى الله عليه وسلم منور من القمر حتى لو اقسام احد ان له
نسبة وشبه الى قلبه يكون بارا صادقا في عينه والحاصل ان كلا منهما
منور شديد في اناره وهذا بالنظر الى ظاهر الاوهام والافاقسم بالله
انه لا نسبة لقلبه بالقمر واين نور هذا من نور ذلك ديوب كذلك (شراح
حنفي والمعنى اقسمت بالقمر الذي شرفه تعالى بالانشقاق وجعل
انشقاقه معجزة للنبي الذي كانت منه الاغراق ديمشدر (قال الشارح
الكردي وجاء البيت مستأنفة اتى بها ليتوصل الى المدح بأسلوب
اخر منه والمعنى اقسمت بالقمر المنشق معجزة له صلى الله عليه وسلم
ان لقلبه الشريف نسبة ومشا بهمة تامة في الانشقاق والالتيام
من غير اختلال في النور والصفة والعظمة والبهاء والتشبيه مقلوب
الاهتمام لان المعهود والمتعارف تشبيه الغير بالقمر على عكس
ما فعله الناظم وفي البيت اشارة الى معجزتين الاولى انشقاق القمر
وقدمضى والثانية شق صدره صلى الله عليه وسلم كما روى انس
بن مالك رضى الله عنه ان اهل مكة سألوا رسول الله صلى الله عليه
وسلم ان يرهم اية فاراهم انشقاق القمر حتى رآه فقال صلى الله
عليه وسلم اشهدوا فقال الكفار هذا سحر مستمر فانزل الله تعالى
(اذرت الساعة وانشق القمر وان يروا آية يعرضوا ويقولوا هذا
سحر مستمر) وروى مسلم عن انس ان جبريل عليه السلام اتاه
وهو يلعب مع الصبيان فاخذه فصرعه عن قلبه فاستخرج
القلب فاستخرج منه علقة فقال هذا حظ الشيطان منك ثم غسله
في طست من ذهب بماء زمزم ثم اعاده في مكانه قال انس كنت ارى

اثر الخيط في صدره (محصول معنى عبارت بيت) بيمبر ذیشان
عليه الصلاة والسلامك امر وشارت عليه سبله يارب لوب منشق
اولان قره قسم مبروره ايله قسم ويمين ايده رمكه اول قر منشقك
قلب مباركة سلطان كائناته نسبة ومشا بهتى واردر يعني (ننه كيم
قر اشارت رسول الله عليه الصلاة والسلام ايله منشق اولدى
كذلك قلب سلطان انبيا جبريل عليه السلام واسطه سبله منشق
اولدى بوجهندن قر منشقك قلب فخر كائناته نسبة معنى
مناسبتى اولمش اولدى (ايمدى ايكي عدد معجزة كبرناك وقوع
بولديغنه اشارت ايله بيان اولور ونسبتدن مراد النوار وانشقاق
وصفى ايكي سنده دخي بولمغله بوجهله بيلنرندة مناسبت ومشا بهتى
بولنديغندر (معلوم اوله كه اشياء منوردة معتبره عرفده قره تشبيه
اولنه كلوب قره مشبه به اوله كلك مشهور ايكن ناظم عليه الرجه
عكس ايدوب قرى مشبه وقلب سعادتي مشبه به فليشدرز براغراق
مدح بوعصورتده دركه وجه شبه مشبه بهده اقوى اولمق تشبيهده
شرط اولمغله قلب سعادتي مشبه به فليغله وجه شبهده اقوى
اولديغنه بناء اولمش اولور (وفيه من البديع رد المعجز على الصدر مع
جفاس الانشقاق في اقسمت والقسم ومراعاة النظير بين مبرورة

القسم وبين المقسم عليه

* * تخميس * *

اودراونور محض عين شمسله تن شو * مثال آية شق القمر ولي همه سو
ظهور جركه سوى ماء لادن الذي وضو * اقسمت بالقمر المنشق ان له
* من قلبه نسبة مبرورة القسم *

وما حوى ال مفاعلن غار من فاعلن خير ومن مستفعلن كرم فاعلن
وكل طرف مفاعلن ف من ال فاعلن كفار من مستفعلن هم فاعلن
(وما حوى الغار من خير ومن كرم) (وكل طرف من الكفار مندعم)

بويبت والادخى معجزة حبيب خدادن معجزة اخراي بيان ايدر
(قوله وما حوى واوعاطفه در ماء موصول ذوى العقوله وغيره
شاملدر حوى رمى وزنى اوزره فعل ماضيدر حوى ديمك جمع ايدوب
احياء ايتدى ديمكدر الغار فاعلندر غار كهف معنا سنده در تركيده

مغارة دیر بر بعضی لیل الغار النقب الذی فی الجبال کالیت ایلہ بیان
ایتمش الغار د اولان الف لام عهد خارجی غار ایلہ مراد معهود
غار در کہ مکہ مکرمہ قریب جبل توردہ واقع غار در کہ جمع
احاطہ سیلہ مراد پیغمبر علیہ الصلاۃ والسلامی جمع واحاطہ سنی
بیان اولغہ ما دن مراد پیغمبر علیہ الصلاۃ والسلامدر (بوصورتہ
من خیر ومن کرم ایلہ مراد کذلک صاحب سعادت افتدیمز در
صلی اللہ علیہ وسلم واکر غارک جمع واحاطہ سیلہ مراد پیغمبر
علیہ الصلاۃ والسلام ایلہ یار غاری صدیق اکبر رضی اللہ عنہ
اولورسہ من خیر ایلہ مراد پیغمبر افتدیمز من کرم ایلہ مراد حضرت
صدیق رضی اللہ عنہ اولمق احتمالدر کہ غار انلرک مدخول فیہی
اوار یغنی مفید اولور زیرا ماحوای اولان ماکلم سنک عمومی اولغہ
هر برینہ شمولہ قابلدر حوی جملہ سی ماء موصولک صلہ سیدر
ماء موصولہ عائد ضمیر محذوفدر (ماحوای تقدیرندہ در ماء موصول
مع صلته خبری محذوف مبتدادر تقدیری ومن معجزاته صلی اللہ
علیہ وسلم ماحوای الغار تقدیرندہ در مبتدای مع خبرہ جملہ سی بیت
سابقہ معطوفدر یا خود ماء موصول مع صلته جملہ سی بیت
سابقہ مقسم علیہ اولان قرأوزرینہ معطوفدر تقدیری اقسمت
بما حوی الغار دیمکدر (تہ کیم شارح الخفی ماموصولہ والواو
للعطف والمعطوف علیہ الجمل السابقہ المؤدیة للمعجزات المذكورة
ویجوز عطفاً علی القمر فیکون فی حیز باء القسم ای اقسمت بما
فی الغار ومن فی قوله من خیر بیانیہ وعلی تقدیر الاول ماحوی
مبتدأ محذوف الخبرای ومن جملة معجزاته ماحوی الغار والمعنی
ان من جملة معجزاته الواضحات ما احتوی علیہ الغار من الذات
الخیرية بالذات والصفات التي هی اکرم الجلائل والسمات وكيف
لا بعد معجزة وقدس الغار وعلی عن ادرا کہ ابصار المشرکین
وعلی تقدیر ان یکون الموصول فی حیز القسم فالعنی اقسام بالذی
حوای الغار من ذات النبی المختار ان اقلبه نسبة بالقمر ذی الازواء
والانوار فیکون المقسم علیہ فی هذا البيت محذوفاً لذكره فی البيت
السابق دیمش قوله من خیر جار مجرور کائن مثلاً ومقدره متعلق در

مانک صفتیدر خیر اسم تفضیلدر کہ اخیر وزنندہ در کثرت استعمالہ
بناء همزه سی علی غیر القیاس حذف اولمشدر کنیر الخیر دیمک
اولور ومن کرم عبارتی من خیر اوزرینہ معطوفدر من خیر ومن کرم
عبارتی من خیر اوزرینہ معطوفدر من خیر ومن کرم لفظ لرنده
تنوین تعظیم ایچونددر من کرم عبارتندہ من لفظی تکرار اولمق
تا کید ایچونددر خیر وکرمدن مراد خیر الخلق اجمعین ایلہ وصف
اولنان سرور کائنات علیہ الصلاۃ والسلامدر عین خیر ومحض
کرم اولغہ رجل عدل قیلنددر (بعض شراح ناظم وماحوای
دیوب من لفظی ایلہ انشاء ای یوب ذوی العقولہ وغیرہ شامل
اولان مالم سیلہ تعبیردن غرضی پیغمبر علیہ الصلاۃ والسلامک
عین خیر ومحض کرم اولدیغنه من خیر ومن کرم ایلہ مای بیانه ملائم
ومناسبت واسون ایچونددر تخصیص بعد التعمیم قیلنددر (وکل
طرف را حایہ در کل مبتدادر طرف کلمہ سنہ مضافدر (طرف عین
معنا سنہ در من الکبار جار مجرور کائن مقدرینہ متعلقدر طرفک صفتی
اوار عنہ جار مجرور مؤخر عی فعلنہ متعلقدر ضمیر صاحب رسالت
علیہ الصلاۃ والسلام راجعدر اشبوزمیری افراد کنورمک دلالت
ایدر کہ ناظم ماحوی عبارتندہ اولان مایله انجق صاحب رسالت
علیہ الصلاۃ والسلامی اراده ایتمش اولہ (تہ کیم بالادہ احتمال
اول ایلہ تفصیل اولمش ایدی عی رضی وزنی اوزرہ فعل
ماغیدر وزن ایچون یانک فہم سی حذف اولغہ یا ساکن قالمشدر
(شارح مصنفک عی فعل ماضی من عی یعنی عی کررضی
فہو عم ویقان اعنی اذا ذهب بصرہ وسکون اخرہ للوزن
ویحتمل ان یکون صفة مشبهة والباء الاشباع دیمش عی فعلنک
تحتندہ فاعل ضمیری طرف کلمہ سنہ راجعدر عی جملہ سی مبتدات
خبریدر مبتدای مع خبرہ ماء موصولدن حانددر (شارح مر قوم
مصنفک والجملة بالختمیة صفة خیر وکرم دیمش (بعض شراح
خلاصة معناده بوجهلہ تقریر ایتمش وحاصل المعنی برب القمر الذی
کان اشتقاقہ آية ان هذا القمر مشابه بقلبه صلی اللہ علیہ وسلم
من جهة الانشاق وکثرة الدور اقسمت یمینا صادق القسم (معلوم

اوله که شراح بویست مبارکه بی اشاره الی مجزئه آخری من معجزاته
صلی الله علیه وسلم دیمشدر (ایمندی بیت مزبور که معجزه
رسول اللهی بیان ضمننده اولدیغی شو جهندندر که کتب
سیرده نقل ایله تفصیل اولدیغی اوزره غار ثورده پیغمبریمز افندیمن
صلی الله علیه وسلم اعدادن اختفا بیوردقلرنده جبل ثور مکه
مکرمهیه اقرب و کفره مکه نک کشت و کذار ایلدکلی اما کن
بلده لرندن اولغله هر طرفی منظور و معلوملری ایکن کفار بد نهاد
شرزمه کثیره کمال غش و عداوت ایله جست و جوده شمیر
ساق همت و اهتمام ایدوب مقدور لری بی صرف ایتش ایکن اول
نور دیده اصفیا علیه الصلاة والسلامی کور میوب اندن دیده لری
اعلی اولدیغی حقا که معجزه باهر در

* * نخمس * *

* عدوارر کوره مزسمت جای محترمن *

* که الدی نور نبوت او چشم پر علان *

* جای حق رصد ایتش دینه حکمن *

* وما حوی الغار من خیر ومن کرم *

* وکل طرف من الکفار عنه عی *

فالصدق فی ال مستفعلن غار والی فاعلن صدیق لم مستفعلن یریا فعلن
وهم یقوموا عن لون ما فاعلن بالغار من مستفعلن ارم فعلن
(فالصدق فی الغار والصدق لم یریا) (وهم یقولون ما بالغار من ارم)
(قوله فالصدق فاشترط محذوفه جوابدر ای اذا عرفت کونها
فی الغار فالصدق دیمشدر لکن فاتفسیریه اولوب بیت اولک
مضمونی تفسیر و بیان اولق مختاردر (شارح شیخ زاده والصدق
فی الخبر مطابقتی للواقع مع الاعتقاد یقال صدق فی وعد ای اتی
بما التزم) شارح کردی والصدق ضد الکذب وصدق الکلام
مطابقتی للخراج واراد به النبی صلی الله علیه وسلم فانه لتناهی
فیه کانه عینه دیمشدر الصدق مبتدادر (قوله فی الغار ظرف
مستفرد مبتدادر دن حاندر) قوله والصدق وواعطفه در صدق
اوزرینه معطوفدر (قوله لم یریا جمله سی مبتدایک خبر بدر صدق ایله

مراد پیغمبریمز علیه الصلاة والسلام در رجل عدل قیلندندر که
صدقله بررتبه ده متصف اید که همان عین صدق اولمشدر
(نته کیم قرآن مبینک عین هادی اولدیغی وصفده) (هدی المتقین)
وارد اولدی صدقله تعمیرده صاحب سعادت علیه الصلاة
والسلامک هر قوی واقع مطابقی اولوب صوری ومعنوی صدق
وصداقت واستقامتله نهایت مرتبهده متصف اولدیغی افادهدر
(صدیق مبالغه ایله اسم فاعلدر صدیقدن مراد یار غار سلطان انبیا
علیه السلام اولان ابوبکر الصدیق رضی الله عنه حضرتلیدر که
مغراج سعادت ایشندیکی انده ابتدا تصدیق ایتکله صدیق لقبیه
بررتبهده مشهور اولمشدر که غلبه استعمال ایله اول ذات شریفه علم
اولمشدر ترما کی کثرت استعمال ایله علم اولوب اسماء غالبه دن اولور
(لم یریا مجهول صیغه سی اوزره فعل مضارعک تنیه سیدر رؤیتدن
مشتفدر المرکوز تعدیلرته کیم شارح مصنفک لم یریا من رؤیه العین
دیمش لکن) بعض شارح اصل نسخیه کسر را ایله ویم ایله
لم یرما در دیمشدر یعنی زائل اولساد یردیمک اولور (قال الشارح
الکردی قوله لم یرما بکسر الراء فعل مضارع من رام یریم یرما
ولم یرما ای لم یرما ای لم یزالا وهو تنیه یریم کیسب اصله یریمان
(بعضیلر لم یرما مفرددر انتفاخ معنایه اولان تور مدندر دیمش
کما قال الشارح الکردی قبل انه من ورم یرم اذا تورم وانتفخ وهو
(مفرد مؤکد بالنون الخفيفة المبدلة الفاعل الوقف علی نه خبر
الصدق دیمش) شارح حنی قوله یرما یجوز ان یکون من الورم
من باب ورم یرم کوعده بعد من ورم انه اذا غضب فان الغضبان
یمتلی غیضا فینتفخ وان یکون من رام یریم یقال رام مکنه یریمد
اذا زال عنه وفارقه دیمشدر یعنی ورم انه دیرل غضب ایشدی
معنایهدر (ایمندی بومقامده ولم یرما دیمک یعنی حکم خدا ونقدیر
وقضادن ممنون اولوب اول حاله راضی اولغله غضب وانفعال
ایتمدیلر دیمک اوله) (نته کیم شارح شیخ زاده لم یرما من ورم جلده
انتفخ یرم بالکسر کوعده بعد من ورم انه اذا غضب لان الغضبان
ینتفخ فامعنی لم یغضب علی القضاء والقدر ولم یتغیرا من حالهما

باستنداد و الخوف لکم ال تمکنهما و صدق یقینهما و روی بعض
لم یر یا و ما ذلک من الناظم دیمشدر (قوله وهم و احوالیه در هم ضمیر
منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدأ در ضمیر کفارہ راجعدر) یقولون
فعل مضارع جمع مذکر در تحتندہ مستتر ضمیر فاعلیدر جمله سی
مبتدأ ذلک خبریدر مبتدأ مع خبره جمله سی لم یر ما فعلک فاعلندن
حانددر ما بالغار ما کله سی لبس به مشابه اولان مادر مختار اولان لغت
بحازیهده ما کله سی مبتدأ و خبره داخل اولور ما نک عملی یوقدر
(ایمدی بو محلدہ بالغار مقدم خبر من ارم مؤخر مبتدأدر یعنی ما بالغار
عبارتندہ ما لبس کله سنہ مشابه اولغلہ نافیه در باقی معناسنہ حرف
جر در جار مجرور کائن مقدره متعلق محلا مرفوع مقدم خبر اولور
من ارم من زائده در ارم زائده اولان جار ایله مجرور ارم لغتندہ احد
معناسنددر) بس دیمک اولور کہ کفار غارده بر کیمسه یوقدر دیلر
(شارح شیخ زاده قوله ما بالغار من ارم ما زائده لتأکیدالتی یقال
ما فی الدار اریم وارم ای احد دیمش (بعض شراح قوله من ارم
یفصح الهمزه والراء ای یقولون ما بالغار من احد ناظرین الی حوم
الحمام ونسج العنکبوت علی فم الغار کما اشار الیه الناظم بقوله (ظنوا
الحمام الخ یعنی کفار دوران حاسی و باب غارده نسج عنکبوتی
کور دکلرندہ ما فی الغار من احد یعنی غارده بر کیمسه یوقدر دیلر
(شارح کردی لم یر ما رام یر و م دن اولمق اوزره خلاصه معنادہ
دیمش کہ والمعنی فالصدق والصدیق لم یزالوا لم یرحما من الغار
قاعدین فیہ قدام الکفار وهم یقولون لبس احد فی الغار وهذا
غایه من الملک الستار) وفیها من البدیع جناس الاشتقاق بین الصدق
والصدیق ویرما وارم والتکریر فی الغار الغار

* * تخمیس * *

* عزیزمتندہ رفیق و صدیق اطف خدا *

* معین و یاور و عون و توکل مولی *

* ضرر ابرری کا عالم اولسه کرا عدا *

* فالصدق والصدیق فی الغار لم یرما *

* وهم یقولون ما بالغار من ارم *

ظنوا

ظنوا الحمام مستفعلن م و ظن فعلن نوا العنکبوت مستفعلن ت علی فعلن
خبر البری مستفعلن یتلم فعلن تنسج ولم مستفعلن تحم فعلن
(ظنوا الحمام و ظنوا العنکبوت علی) (خبر البریه لم تنسج ولم تحم)
ظنوا فعل ماغنی جمع مذکر در تحتندہ فاعل ضمیری کفارہ راجعدر
جمله سی استینا فیہ در ظن مطلقا علمک انو اعندندر (شارح کردی
ان الحکم بامر الی آخر ان کان جازما فهو علم وان لم یکن جازما فان لم
یترجح احد طرفیه ف شک وان ترجح فالراجح ظن والمرجوح وهم
(معلوم اوله کہ آیات سابقه دن و مبلغ العلم انه بشریتندہ علمک
انواعی و ظنک تعریف و بیانی سبقت ایتشدر بو محلدہ دخی لزومی
مرتبه ذکر و بیانہ محتاج اولغلہ بو وجهله تفصیله مبادرت
اولور کہ معلوم اوله کہ مطلقا علم کہ حصول صورۃ الشی فی العقل ایله
تعریف ایدرلر بو معنا ایله مطلقا علم اگر حکمہ مقارن اولورسه
تصور دیرلر اگر حکمہ مقارن اولوب و او حکمی جزم ایله اولورسه
تصدیق دیرلر اگر او حکمی جزم ایله اولوب حکمک طرف
آخرینی تجویز ایله اولورسه بو مقوله تصدیقه ظن دیرلر ظن دخی
تصدیقک اقسا مندندر یعنی تصدیقه اولان حکمک وقوع
ولا وقوع دیدکلری ایکی طرفدن برطرفنی آخره ترجیح ایله حکم
اولورسه لیکن حکم جزم ایله اولمازسه بلکه طرف اخری دخی
تجویز ایله اولورسه ظن دیرلر طرف آخره وهم دیرلر کذلک اگر
حکمده جزم اولوب و برطرفنی دخی ترجیح اولمازسه حکمک طرفینی
عند العقل مساوی اولورسه شک دیرلر شک تصور اقسا مندندر شکده
برطرفنی حکم یوقدر لا یجزم ولا بعدم الحزم (ایمدی بو مقامده ظنک
معناسی کفار غارده سلطان انبیا ک موجود اولما سنی موجود
اولماسی اوزره ترجیح ایدوب غارده اولماسی ایله حکم ایلدیلر
لیکن او حکمده جزم اولماغله ظن قبیلندن اولدی زیرا ظن دخی
تصدیق اقسا مندندر که بناء سلطان انبیا علیه السلام غارده
اولماسیله ایلدکلری حکمده جزم اولماغله ظن قبیلندن اولشدر
(نتد کیم ناظم و ظنوا دیو تصریح ایدر بو صورتده ظنوا کله سی
کندو معناسنده اولور) لیکن بعض شراح بو محلدہ ظن جزئی

حاوی اولان علم معناسنه در دیمش (شارح مصنفك قوله ظنوا
علموا عبر الناطم عن العلم بالظن لانه لما كان عاريا عن دليل يعول
عليه وعن سند يستند عليه جعله مضمونا وقد شاع ذلك اعني
التعبير عن العلم بالظن كافي قوله تعالى (وظنوا انهم مانعناهم
حصولهم) يور مشاهد دیدی بوضوح ورتبه یعنی بیت مز بورده
اولان ظن ايله مراد حکم جازم یقینی حاوی علم معناسی اولورسه
بوجهله تطبیق اولور که کفار پیغمبر یمز علیه الصلاة والسلامک
غارده اولماق طرفی دوران حجام و باب غارده نسج عنکبوت ايله
کنندوره استدلال ایلدیلر علم حاصل اولدی لکن دایلمری بلاسند
ضعیف و غیر معتبر اولمغله ناظم اول علمدن ظن ايله تعبیر ایدوب
ظنوا کلمه سیله انشاد ایلدی دیوب ذکر اولنان شارح مصنفك
قولانی بوجهله تفصیل و بیان ممکندر ظنوا فعلی ایکی مفعوله
نعدی ایتمکله الحمام مفعول اولیدر حمام اسم جنسدر ترکیده
کو کر جین دیدکایدیر (شارح کردی وهو مائل لانشاء غایة
المیل تقطع لاجلها نحو عشرة ايام وهو طير مارك دعائها بالبركة
نبينا محمد صلى الله تعالى عليه وسلم وسيدنا نوح عليه السلام والمراد
بالحمام ههنا اثنان كما يجئ قصته وحامات الحرم من نسلها دیمش
قوله وظنوا واو عاطفه در ظنوا فعل ماضی در فاعلی کذلک تحتده
مستتر کفاره راجعدر قوله العنکبوت ایکنجی ظنوا کلمه سنک
مفعولیدر جمله سی اولکی ظنوا فعلی اوزرینه معطوفدر (شارح
وجه تکرار الظن الاستعارة بان کل واحد منهما امر مستقل فی افاة
ظن الکفار انه صلى الله عليه وسلم لبس فی الغار دیمشدر قوله
على خير البرية عبارتند جار مؤخر لم تنسج کلمه سنه متعلقدر
مضاف محذوفدر علی مریا خود علی مدخل خیر البریه تقدیرنددر
مزیله مراد باب غاردر البریه خیر کلمه سنک مضاف الیه بدر بریه
خلق معناسنددر (پیغمبر یمز علیه الصلاة والسلام خیر المخلوقات
اولدینگی مسلم عالم در قوله لم تنسج فعل مضارع مفرد مؤنثدر
تحتده فاعل ضمیری عنکبوت کلمه سنه راجعدر جمله سی ایکنجی
ظنوا کلمه سنک مفعول اولیدر (نسج ترکیده اورمکدر عنکبوتک

نسجی کندویه اورمک یووسی دیتمکله معروف خانه سنی یا مقدر که
بیت العنکبوت مشهوردر لکن امر عجیب بودر که سنکک صید
ایتمک ایچون عنکبوت برهوا صیادلر کی آغ کروپ اجرا ایلدیکی
افعال متقنه وصعت غریبه دقت ايله نظر ومطالعه اولنسه محیر
عقولدر زیر کلباتی ادراک ایدن نفس ناطقه انجق نوع انسانه
خصوص اولوب سائر حیوانات جزئیات محسوسه بی ادراک
ایدوب کلباتی ادراک انلره مبسر اولدینگی اهل حکمت عندنده
مسلم ایکن عنکبوت ذباب صیدی ایچون شبکه صیاد منابه سنه
برهوا آغ کرر که انده ذباب دوشوب صید اوله بومعنی هر بار که
بو وجهله آغ کر رایسه ا که ذباب دوشر صید اولوردیو برکبرای
کل ملاحظه سنه مبثی اولمغله خلاق عالم رب العالمینک
بو حیوان ضعیفه امر کلی بی ادراک صورتند الهامی حقا که قوت
قت جای تعجب واستغرابدر (فسبحان من الهمها ذلك وهو علی
کل شیء قدير) شارح کردی وفي الحديث نهی رسول الله صلى الله
عليه وسلم عن قتل العنکبوت وقال انه جند من جنود الله الا ان
البيوت تطهر من نسلها لما روى عن علي رضي الله عنه (طهروا
بيوتکم من نسل العنکبوت فان ترکها فی البيت یورث الفقر) دیو
نقل ایتمشدر (قوله ولم تحم واو عاطفه در لم تحم فعل مضارع مفرد
مؤنثدر تحتده فاعل ضمیری حمام لفظنه راجعدر جمله سی اولکی
ظنوا کلمه سنک مفعول ثانیسیدر بوضوح ورتبه الف ونشر مشوش واردر
لم تحم کلمه سی داریدور معناسنه یحوم دن مستقدر اصلی حوم
یحومدر قال یقول کیدر دیمشدر لم تحم فعلک مفعولی محذوفدر
لم تحم حول الغار تقدیرنددر که یقال حمام حوله ای طاف ودار حوله
دیمک اولور (شارح مصنفك دیمش که ان الکفار لما رأوا باب الغار
منسوجا حائما عليه الحمام زعموا علی ما یقتضيه العادة والنظر اظهر
انه لو كان فی الغار احد لما نسج العنکبوت علیه ولا حمام الحمام حوله
ووجه زعمهم ظاهر من انه مخالف للعادة ولما یقتضيه النظر الظاهر
فلذا زعموا وظنوا ما ظنوا لکن هؤلاء الکافرون عن اسرار الالهية
غافلون ما علموا ان خراصة الله عز وجلانها قوة ان تعطی نسج

العنكبوت وهو اوهن البيت رصانة سد اسكندر وان تهب حرم
الحمام قوة الدروع في دفع البلاء عن انبيائه ومنع الاعداء عن اوليائه
تبارك الله الذي بيده الملك والملكوت فاطنك يحوم الحمام او ينسج
العنكبوت (فيها من البديع التكرير في ظنوا واللف والنشر المشوش
وجناس استغراق مع رد العجز على الصدر في الحمام وتحم
* * * تخسيس * * *

جكجه برده در غاره عنكبوت اعلا او چشم دشمنه بر آغ ايدي همان كويا
حمامه دارا و لوب غن دشمن اولدي هياطنوا الحمام وظوا العنكبوت على
* خير البرية لم تنسج ولم تحم *

بالادن برو شرح و بيان اولنان معجزه غار تورك تفصيل منقبه سي
بهر حال ذكر و بيان وظيفه شراح اولغله سلطان منسيان
روم ويسي مر حومك سير مكي نام تأليف دليزيرندن مطالبه
واندن معرفت ووقوفه حواله اولمشدر

وقاية ال مفاعلين لاه اغ فاعلين نت عن مضام مستفعلين عفة فعلين
من الدروع مفاعلين ع وعن فعلين عال من ال مستفعلين اطم فعلين
(وقاية الله اغنت عن مضاعفة) (من الدروع وعن عال من الاطم)
قوله وقاية الله لفظا مرفوع مبتدأ در لفظه جلاله مضاعف
مصدر فاعلته مضاف اولمشدر مفعولي محذوف قدر وقاية الله النبي
تقديره در (شارح كردى ويمكن ان يكون من باب التنزيل منزلة
اللازم فلا يكون المفعول ملحوظا اصلا اى شان وقاية الله وحالها
الاغناء عن مضاعفة الخ ديمشدر وقايه وحفظ وعصمت جملة سي
بر معانيه در قوله اغنت فعل ماضى مفرد مؤنث در افعال بابشدندر
مستغنى قيلوب انى محتاج ايتدى ديمكدر تأنيث ضميرى وقايه
راجع در مفعولى محذوف ضمير در كه فخر كائنات عليه الصلاة
والسلامه راجع در اغنته تقديره در ياخود فعل متعدى اولان
اغنت كلى سى لازم منزله سنه تنزيل اولمشدر ضمير محذوف
ملاحظه سنه حاجت بوقدر (نته كيم شارح بالاده بيان ايتدى
قوله عن مضاعفة بار مجرور اغنت كلى سنه متعلق در مضاعفة
مفاعله يابندن اسم مفعول در موصوف محذوف در عن در مضاعفة

ديمكدر

ديمكدر (شارح كردى والمضاعفة ان يلبس واحدة فوق واحدة
وقبل ان يكون منسوجة خلتين خلتين لان المضاعفة ان يراد
على اصل الشئ مثله او اكثر منه والدرع من الحديد يذكروى وث
ديمش (قوله من الدروع جار مجرور مقدره متعلق در بو محمله محذوف
الدرع كلى سندن حالى در ياخود صفت در درع من الدروع ديمكدر
من الدروع قولنده اولان من بيان در ياخود تبعية در (شارح
مصنفك والدروع جمع الكرة واكثر جمع الكثرة ههنا بالذكر لان
فى الاحتياج مع وصف الكرة ادخل فى معنى الحفظ والحراسة
ديمشدر درع كسر دال ايله تيموردن كولى كدر كه زره ديرلر عن عال
رام كى اسم فاعل در مضاعفة اوزرينه معطوف قدر موصوف مقدر در
عن حصن عال تقديره در (من الاطم من بيان در جار مجرور كائن
مقدره متعلق اولوب عالیدن صفت در اطم حجب وزنده اطمت
كلى سنك جميدر اطمت حصن معنائه در يو كسك وعالى حصارلر
وقالعه لردن مستغنى ايدر ديمكدر (شارح كردى والمعنى ان وقاية الله
وحفظه سبحانه وتعالى للنبي صلى الله عليه وسلم اغناه عن الدروع
المضاعفة والاطوم العالیه لانه تعالى حافظ كل شئ وناظره وكان
صلى الله عليه وسلم يحترس اولا خوفا من الكفار فزلت (والله
يعصمك من الناس) فاخرج برأيه من النقب (محصول معنای عبارت
بيت) حق سبحانه وتعالى لك حفظ وحياى قى قى قى قى قى قى قى
ويوكسك قلعه لردن مستغنى ايدر يعنى كنى بى جناب كبرياىك وقايه
ومحافظه سى اولنجده نه قى قى قى زره كيمكه حاجت وارونه تعرضدن
مانع اولان يو كسك حصار وقلعه لره احتياج قالور انلردن مستغنى ايدر
ديمك اولور بو معنى وقايه كلى سى تفصيل اولنديغى اوزره لازم منزله سنه
تنزيل اولنديغى صورته در (اما كى وقاية الله لازم منزله سنه
تنزيل اولنجوب متعدى اولنديغى حاله ابقا اولنوب بر مفعول
تقديرى ايله وقاية الله النبي ديمك تنديرنده اولور سه معنای بيت
ديمك اولور كه (اول محبوب خدا سلطان انبيا عليه الصلاة
والسلامى صون خدا ووقايه بارى اعدادن محافظه ده قى قى
زره كيمكدر وعالى حصار قلعه لردن مستغنى ايلدى يعنى اسباب

محافظة من بر شیشه محتاج ایتدی جله سندن مستغنی قلندی دیمک
اولور (خلاصه کفارک در غاره کلوب مایوس رجعتلری ظاهره
نسج او من عنکبوتدن ومغاره نک منانت وممانعتدن صانه وقایه
حفظ ربانی اول نبی محترمی ققت زره دن وعالی حصار لردن
مستغنی اتشدر زده قالد بکه زرخ کبی منسوج کورینان نسج
عنکبوت و دیوار غار سبب محافظه اوله

* * * تخمیس * *

* ایدوب ظهور بالکرت ایتدی حق معاونتن *

* یتر بو معجزه هر کیم او قور سه منقبتن *

* نه یابدی اولمش ایکن دشمنان هر جهنتن *

* وقایه الله اغنت عن مضاعفة *

* من الدرر وعن عال من الاطم *

ماسامنی الدمستغلین دهر ضی فاعلین ماوا ستمر مستغلین ت به فعلین
الاول مستغلین ت جوا فعلین رامنه لم مستغلین یضم فعلین
(ماسامنی الدهر ضیا واستجرت به) (الاولت جوار رامنه لم یضم)

قوله ماسامنی مانا فیه در سام فعل ماضیدر سومدن مستقدر سوم
تکلیف وتحمل معنا سنه در بوضورتده ایکی مفعوله تعدی ایدر
سوم ظلم معناسنده دخی استعمال او انور بوضورتده بر مفعوله تعدی
ایدر قوله الدهر سام فعلنک فاعلیدر (ضیا ظلم معنا سنه در سامنی
دخی ظلمنی معناسنه اولور سه ضیا سامنی فعلنک مفعول مطلق او اور
جلست قعود اقیلندن من غیر فعله مفعول مطلقدر وا کر سامنی
فعلی تکلیف وتحمل معنا سنه اولان سومدن مشتق اولور سه
ضیا سامنی فعلنک مفعول ثانسی اولور مفعول اولی ضمیر متکلمدر
سامنی فعلنک دهره اسنادی مجاز عقلیدر که اسنادده مجاز در زیر
اشبونظم قصیده دو حددن صدور ایتشدر خیر و شر انجق حقندن
اولدیغنی معتقد اولان ذات کرامنددر معلوم اوله که حقیقه عقلیه
ومجاز عقلی قرآن کریمده و کلام شعر اواد باده کثیر الاستعمال
اولغله مطولدن نقل ایله بو کونه عاجزانه تنصیلنه مبادرت اولندی
(قال السعد العلامه علیه الرحه الاسناد مطلقا سواء کان خبریا

او انشایامنه حقیقه عقلیه وهی اسناد الفعل اومعناه من المصدر
واسم الفاعل واسم المفعول والصفة المشبهة واسم التفضیل
والظرف الی ماهو ای شیء هو ای الفعل اومعناه له ذلك الشیء
عند المتکلم ما یطابق الواقع والاعتقاد کقول المؤمن انبت
الر یبع البقل وما یطابق الواقع فقط کقول المعتزلی خلق الله
افعال العباد ومنه مجاز عقلی ویسمی مجاز احکما ومجاز فی الاثبات
واسناد مجاریا وهو اسناد الفعل اومعناه الی ملابس له غیر ما هو له
یعنی غیر الفاعل فیما یبنی للفاعل وغیر المفعول به فیما یبنی للمفعول
بتأول متعلق باسناده وهو ان ینصب قرینة صارفة للاسناد عن
ان یكون الی ماهو له واللفعل ملابسات شتی یلا بس الفاعل
والمفعول به والمصدر والزمان والمکان والسبب فاسناد الفعل الی
الفاعل اذا کان مبنیا له والمفعول اذا کان مبنیا له حقیقه کما مر
واسناده الی غیر الفاعل فی المبنی للفاعل واسناده الی غیر المفعول به
فی المبنی للمفعول مجاز (کقوله عبثه راضیه وسبل مغم وقد
اسند الی الفاعل وجد جده فی المصدر ونهاره صائم فی الزمان
ونهر جار فی المکان وبنی الامیر المذینة فی السبب وضر به التأدیب
فی السبب الغائی ولهذا ای ولان مثل قول الجاهل خارج عن
المجاز لاشتراط التأول فیه لم یحمل نحو قوله (اشاب الصغیر وافنی
الکبیر) کر الغداة و مر العشی) علی المجاز ای ان اشاب اشاب وافنی
الی کر الغداة و مر العشی مجازا ما دام لم یعلم اولم یظن ان قاله
لم یرد ظاهره لعدم التأمل حیثذ والمجاز العقلی فی القرآن کثیر
کقوله تعالی (واذا تلیت علیهم آیاته) ای آیات الله (زادتهم ایمانا)
(والمقصود ان اسناد زادتهم الی ضمیر الایات مجاز لانها فعل
الله تعالی وانما الایات سببها وهو غیر مختص بالخبر بل یجری
فی الانشا نحو یاهامان ابنی صرحا فان البنا فعل العملة وهامان
سبب آخر ولابد للمجاز العقلی من قرینة صارفة عن ارادة ظاهرة
لفظیه اومعنویة کاستحالة قیام المسند بالمسند الیه عقلا کقوله
محبک جاءت بی الیک او عمادة نحو هرم الامیر الجند وصدوره عطفه
علی استحالة ای والكلام من الموحد مثل اشاب الصغیر وانبت

الربيع البقل ديوانه فوائده جليلة بيور مشلر (ايمدى بومقامده
دخى سامنى فعلى دهره اسناد مجاز عقلى اولديغى ظاهر در كه
بمخير آخر الزمان عليه الصلاة والسلام افنديمك مدايح جليلة سنده
بويله قصيده غرايه موفق اولان ذات شريف كبار موحديندن
اولديغى بياندن مستغنى قريند صارفهدر كه بيت مشروح مؤمن
موحدون صا در اولان انبت الربيع البقل قبيلندن اسناد مجاز
عقلى به مثال اولور (معلوم اوله كه فصحى وشعراء عرب اشعار زنده
اكثريا حوادث عالمى دهره وكاه زمانه اسناد ايدرلر موحدون
صدورى اعتباريله مجاز عقليدر دينور (كذلك شعراء روم وعجم
اثر زنده فلكه وسپهره ودهره وزمانه وسائر بومقوله به اسنادلى
كثير الوقوعدر ته كيم (بيت) دكر متاع عاريت عالم فنا * خلقك
نيازنه فللك امتناعه (مصراع) زمانه كوردك اويمدى اوى سن
زمانه به) وسائر بومثالوايات ديوان شعرايه مسطوردر لكن حكماء
منجمين حوادث عالمى وظهورات ارضيه فى افلاك وكواكبك
واوضاع واتصالاته مريوطدر ديوب حكم تصرفى افلاكه
تخصيص ايتدكلرينه بناء اجرام فلكيه به اولان اسناد حكماء
مرفومه به نسبت حقيقة عقليه اولور مجاز عقلى اولماز (نه كيم
حقيقة عقليه ك دخى تعريف وبيانى مطولدن نقل ايله ماتقدمده
سبقت ايلدى) قوله واستجرت به واو عالقه در حاليه دكلدر
استجرت فعلى استفعال بايندن نفس متكلمدر نجاة و خلاص
وسلامت طلب ايدرم ديمكدر استجرت فعل وفاعلدر جمله سامنى
اوزرينه معطوف اولغله نفيدة داخل اولور (قال شارح كردى
(قوله واستجرت عطف على سامنى داخل تحت النفي السابق اى
وما استجرت به الا الخ وقيل الواو للحال والجملة حال من ضمير المتكلم
بتقدير قد والجار والمجرور متعلق به يتضمن معنى الاستعانة اى
ما سامنى اندهر مستجرا به صلى الله عليه وسلم ولا يخفى فساد المعنى
على هذا فان الاستجزة لا يتصور الا بعد الضيم فانغرض اتصال
الاستجزة بحال الضيم حتى كأنهما وقعا فى وقت واحد لا مقدمها
ديمكدر (شارح شيخ زاده والمراد ههنا من الجوار الحماية

والرعاية لانه يستلزمها قال المصنفك (قوله واستجرت اى طلبت
الخلاص والنجاة منه من قولهم استجاره من فلان فاجاره
واجاره الله من العذاب انقذه وخلصه وفى التنزيل (وان احد
من المشركين استجارك فاجره) ديوبيان ايتشلدردر (شارح حنفى
الضيم الظلم ضامه اى ظلمه) والاستجارة طلب الاجارة والاجارة
الادخال فى الجوار وهويان يمنعه عما يلحقه من الاذى والمكروه
ويصنعه بما يجب على جاره من المرافق وادناها دفع الضيم قال الشاعر
(اصبحت فى جارك ياسيدى) (والله قد اوصى بحفظ الجار)

ديمكدر (قوله الاولت واو حاليه در نلت فعل فاعلدر وصول معنائه
اولان نيلدندرقوله جوار نلت فعلتك مفعوليدر (شارح كردى الجوار
بالكسر الامان والرعاية والحماية ديمش قوله منه جار مجرور نلت فعلند
متعلقدر ياخود محذوفه متعلق اولوب جوارك صفتيدر (نلت
جمله سى قد تقديرى ايله سامنى فعلتك فاعلندن حالىدر قوله لم يضم
بناء مجهول اوزره فعل مضارعدر لم ينظم معنائه در تحسنده قائم مقام
فاعل ضميرى جوار لفظنه ر اجعددر (شارح كردى صاحبه
لفظنى تقدير ايدرك كما قال لم يضم صفة جوارا اى نلت جوارا
لم يضم صاحبه محذوف المضاف وانقلب الضمير المجرور مرفوعا
واستتر فيه ديمكدر الاولت عبا رتنده اولان استثناء مفرغه در
قاعده بيدر كه استثناء مفرغه در مستثنى منه محذوف اولور ومستثنى
بحسب العوامل معربدر واستثناء مفرغه كلام منفيدة اولور كرمعنى
صحیح اولور سه كلام مثبتده دخى اولور واستثناء اعم احوالندن
استثناءدر ياخود حالندن ويا اوقاتندن استثناءدر وبونلرك غيريدن
استثناءدر ما جاء فى الاريد كى كه مستثنى منه محذوف
احد كلمه سيدر اما بويتمده استثناء اعم احوالندن استثناءدر (نه كيم
شارح كرديك ذ كرى آنى تقريرندن ظاهر اولور كذلك شارح
شيخ زاده والمستثنى منه محذوف اى فى حال من الاحوال او بوما
او وقتا من الاوقات ديمكدر پس بومقامده اولان استثناءك فهم
وتحقيقى اولان اعم احوالندن استثناءك تفصيلنى بيانه محتاجدر (قال
القاضى عليه الرحمة قوله تعالى (ضربت عليهم الذلة اين ماتقفوا

الاجمال من الله) استثناء من اعم الاحوال اي ضربت عليهم الذلة
في عامة الاحوال الا مستصمين او ملتزمين بدمه الله تعالى او بدين
الاسلام انتهى (قال الشيخ في حاشية البيضاوي قوله استثناء
من اعم الاحوال) اعلم ان الاستثناء المفرغ يصح الاستثناء من جميع
مقتضيات الفعل وهي اجناس مختلفة فاعلة او مفعولة وما انتصب
حالا من احدهما وما كان عرضا منه ومعنى قولهم مستثنى من اعم
الاحوال كونه مستثنى مما لا اعم منه في الجنس الذي وقع منه المستثنى
فقولك ما ضرب الازيد استثناء من اعم عام الجنس الفاعل اي ما
ضرب احد الازيد او كقولك ما رايت الازيدا استثناء من اعم عام
الجنس المفعول به اي ما رايت شيئا الازيدا فان الشيء لا اعم منه في
جنس المثنى ادلو قال من عام الجنس لاحتمل ان يكون عاما فوقه
فصيغة افعال التفضيل افاد انه لا عام فوقه اعم منه وقولك ما لقيته
الاركا استثناء من اعم عام الاحوال اي ما لقيته في حال كوني او كونه
راكبا وكذا في الاضافة (واعلم ان المراد انه مستثنى مما هو عام يتناول
جميع ما يندرج تحت جنس الفاعل او المفعول به والمعنى ضربت
عليهم الذلة في عامة الاحوال اي في جميعها الا في حالة واحدة وهي
حال كونهم ملتزمين بدمه الله تعالى (شارح قصيده شيخ زاده ههنا
المستثنى منه محذوف اي في حال من الاحوال الا في حال نيل الجوار
او يوما لانه في معنى وقت من الاوقات والواو في وملت الحالية بمعنى
وجيت ديمش (شارح كردى المستثنى داخل في المستثنى منه والمعنى
ماضيا من الدهر وما استجرت به في حال من الاحوال الا في حال نيل
الجوار حاصل منه صلى الله عليه وسلم والغرض منه افادة سرعة
حصول نيل الجوار منه صلى الله عليه وسلم بالاستجارة حتى كانه
حاصل ومقارن في حال الضيم ولولا هذا الاعتبار لما صح الاستثناء
فتأمل واعلم ان الفعل اذا وقع بعد الا لا يكون الاستثناء المفرغا ديو
سابق الذكر فحول كرام تحقيق مقام التمسك (اي مدى الا وملت
محذوف في جميع حال من الاحوال دن استنادا كه مستثنى منه محذوف
اولمعه استثناء مفرغ در ومستثنى مستثنى منه در داخل در معنى
بويته اولمعه اولان ضيم معنى ظلم واستجارة ونيل نجاة جملة سى حال

قبيلتدن

قبيلتدن اولمعه مستثنى منه اولان محذوف اعم احوال ديد بكمز
حالده داخل اولور بوتقديرجه استثناء ثلثه مذكوره برحالده
وبروقته بولنش اولمعه ناظمك بويته مرادى كندويه ظلم
وتحميل محنت وآلام اولنديغى حالده اولدخى كذلك اول حالده
اول وقتده طرف رسالت پناهدن استجاره واستمداد ايتدكه
بلا تاخيرينه اول حالده اول وقتده جوار وامداد ونجاة نائل
اولديغى افاده ايدر يعنى نالتم كندويه اولان امداد ونيل نجاتك
سرعتنى اعم احوال دن استثناء وبوتعبيرايه بيان ايدوب اول طرف
سعادتن استجاره واستمداد ايدن مظلومان ومحت كشان دهر
اولان درد مندانه نيل نجاة وسلامت بر كونه سريع الظهور در كه
كوياهمان ظلم ومحت واستجاره واستمداد ونيل نجاة او سى دخی
بحالده وبرآنده اولمش كي اولور ديوب كندو مجري وكندو حالى
اولديغى سامنى واستجرت وملت فعللرني كندو نفسه اضافت اليه
نصريح ايدر بوندن مرادى مصائب كونيده وحالات ثقلت
واضطرابده اول شفيع امت سلطان رسالت عليه الصلاة
والسلام دن استمداده ودررونى اولطرفه توجهه امت مرحومه ي
دالات ومژده سرعت ظهورى اليه تبش دررونى البيت من البدع جناس
الاشتقاق مع رد العجز على الصدر فى ضامنى ويضم واستجرت وجوارا
* * تخميس * *

پناه ايدن اودر شاه مرحمت سپه (بودر ده بوادى مداواة قلب پرولهي
سلامتم كوزمه سورمه در او خاك رهى ماسامنى الدهر ضيما واستجرت به
(الا وملت جوارا منه لم يضم)

ولا التمس مقاعلن ت غنى الد فعلن دارين من مستفعلن يده فعلن
الا استلم مستفعلن ت ندا فاعلن من خير مس مستفعلن تلم فعلن
(ولا التمس غنى الدارين من يده) (الا استلمت ندا من خير مستلم)
قوله ولا التمس واو عاطفه در لازمه در بيت اولده اولان لاي
مذ كر در ديمش التمس فعل وفاعل در سامنى اوزرينه معطوف در
التمست التماسندر التماس لغته مطلقا طلب وسؤال در بومخلده
معناى لغوى مراد در التماس اصطلاحا كشي كند واقرانندن

وهرتبه سندن طلب و سوالدر (پس مطلقا سوال و طلبیده استعمال
معنای اصطلاحی به نظر امدیدی مطلقه استعمال اولمغه مجاز
مرسلدر مقام قرینه در که پیغمبر بمن علیه الصلاة والسلام قدر
ورته سی اعلی المعالیدر پس التماس ایله معنای اصطلاحی مراد
اولدینی ظاهر در قوله غنی تقدیرا منصوب التمس فعلنک مفعولیدر
دارینه مضافدر اضافت بمعنی فی در (غنی یسار و وسعت حالدر
داریندن مراد دنیا و آخرتدر شراح غنی الدنيا بالمال انوافر و غنی
انقبیا بالدين الكامل دیمشدر قوله من یده جار مجرور التمس فعلنه
معلقدر ضمیر سرور کائنات علیه الصلاة والسلامه راجعدر (ید
انسانده عضو معلوم مخصوصدر یددن مراد ذات کریم سلطان
انبیاء علیه الصلاة والسلامدر ذکر جزء اراده کل قبیلندن مجازدر
دیدیلر بعضیلر کرم و احساندن کایه در یا خود وسع و اقتداردن
کایه اوله دیمشدر (شارح شیخ زاده و معنی من یده ای بشفاعته
و برکته التوصل به دیمشدر من یده عبارتیه دنیا و آخرت
پیغمبر بمنك انده اولدیغنه اشارت وارددر قوله الا استلمت الا حرف
استثنا در استلمت فعل ماضی نفس متکلم و حده در افتعال باینددر
استلامدن مشتقدر (استلام لمس معناسنه در ترکیده یا بشمقدر استر
ال ایله اونسون استر او نمک که تقبیل ایله اولسون (شارح کردی
استلام هو اللمس بالید او بالقبلة و منه استلام الحجر الاسود دیمشدر
استلمت جاهه سی استثناء مفرغه در که محذوف مستثنا منه دن استثنادر
اشبو استثناء مفرغه در مستثنی منه کاه حال اولور و کاه اعم احوال
واوقات اولور نه کیم تفصیلی بیت سابقه سبقت ایلدی و کاه
مستثنی منه بونلردن غیری امر آخر اولور نحو ماضی الازید
ترکیبنده مستثنی منه محذوف احد لفظیدر (ایمدی محذوف اولان
مستثنی منه بو مقامده بیت سابقه اولدینی کبی اعم احوالدر نه کیم
(شارح شیخ زاده و المستثنی منه محذوف کافی الیه السابق و يجوز
ان یکون من الحال المقدر (شارح کردی و المستثناء مفرغ من اعم
الاحوال دیمشدر تقدیری و لا استلمت غنی الدارین من یده فی حال من
الاحوال الا فی حال الاستلام دیمکدر یعنی غنای دارینی طلب

والتماس ایلدیکم طالده یعنی او آنده ندی و یساری خیر مستلیدن
استلام و اخذ ایلدم دیمکدر قوله ندی تقدیرا منصوب استلمت فعلنک
مفعولیدر (ندی عطیه و غیر معناسنه در من خیر جار مجرور استلمت
فعلنه متعلقدر (مستلم لامک فتحیه اسم مفعولدر تقبیل اولنانلرک
خیرلوسندن ندایی یعنی عطیه و احسانی اخذ ایلدم دیمک اولور
(شارح فخرالدین الاستلام التقبیل دیوب استلام کله سی یوس
و تقبیل معناسنه اولمق اوزره تفسیر و تصریح بیان ایدر (و بعض
شراح اخذت معناسنه بطریق الکایه بو مقامده مستعمل اولدیغنه
ذاهب اولمش کما قال (شارح حنفی و الاستلام ههنا کایه عن اخذ
العطا لان التقبیل من لوازمه غالباً دیمش حتی بعض شراح قوله
استلمت بمعنی اخذت دیو تصریح ایدر (لکن قوله خیر مستلم
عبارتنده اولان مستلم ایله مراد بالاده بیان اولنان یوس و تقبیل معناسنه
اولان استلامدن اولمغه دیمک اولور که استلمت الندی یعنی غنی
و عطیه یی اخذ ایلدم من خیر مستلم تقبیل اولنانلرک خیرلوسیدن که
اول خیر مستلم سلطان المرسلین علیه الصلاة والسلام افندیمرک
مبارک ید سعادتلریدر که حجر اسوددن و سائر عادات تقبیل اولنان ایدی
کرماندن جمله سندن خیرلوسی اولدیغنی بیان اولور (ایمدی اشبو
تقریر اولنان معنی اولکی استلمت کله سی بطریق التکنایه اخذت
معناسنه اولان استلامدن اولوب لکن خیر مستلم عبارتنده
اولان مستلم کله سی یوس و تقبیل معناسنه اولان استلامدن اولمق
اوزره بیان و تقریردر که (ناظم رحمه الله استلمت کله سیله معنای کای
اولان اخذت معناسنی مراد ایدر اما مستلم کله سیله معنای حقیقی اولان
تقبیل معناسنی مراد ایدر بوندن ماعدا سابق الذکر ندی کله سی
غنی و یسار و عطیه معناسنده استعمال اولدینی کبی (که لاک سماندن
روی ارضه نازل اولان نم مقواه سی ترکیده چی و فارسیده زاله
دیدکلری رطوبت جزئی به دخی اغنده ندی لفظی اطلاق اولمغه
دیمک اولور که غنای دارین کبی عطیه کبرایی برآدمه اعطا ایتک
ید کریم رسول الله علیه الصلاة والسلامه نسبت بر رطوبت جزئی
و نمک قدر امر جزئیدر معناسنه اشنا زندر (بو مقامده شارح

مصنفك قوله غنى الدارين عبارة تده برمعناى لطيفه موفق اولمندر
كما قال فان اريد بغنى الدارين الغنى من الدارين اى الاستغنا
من الدارين وعدم الطلب وكونه غير طالب بهما بل هو متوجه
بجملة الى مولاه فذلك مرتبة المقربين والانبيا لان الهمة
العلية اقتضت ان يتوجه العبد بجملة الى مولاه ويقطع الانتفات
الى ناسواه حتى لو طلب الجنة كان خارجا من زمرة ذولى القبول داخلا
فى جملة اصحاب البلاء والحاقة على ما وقعت الاشارة النبوية
الى ذلك فى قوله ان اكثر اهل الجنة البلاء يريدان اكثر اصحاب الجنة
هم الذين قد جعلوا مطمح نظرهم مجرد الوصول الجنة وما ذاك
الا قصور عقلهم وقوة عقلتهم عن قوله تعالى (والله خير واثق)
يوم عناده مرحوم راغب ياشانك بينى عجب محلنده واقعدر (بيت) تجلى
نفسه سن اهل شككم ادراك قالمى * جنان اكديقه زاهد اكل وشربك
كثرت سويلر (بعضيلريد سلطان انبياء عليه الصلاة والسلام تقبيل
اولنا لرك جله سندن خيرلى او ادقده حبرا سوددن دخى خيرلو
اولمق لازم كوردو اعتراض ايتشلى (شارح كردى بوجوهله
جواب ويسان ايدر كما قال قبل خير المستلم الحجر الاسود لما ورد
فى الحديث انه يمين الله فى الارض فكيف التوفيق قيل ان فى ذلك
فى اقامة بعض اداب الحج الذى هو من فروع الدين واما يده
صلى الله عليه وسلم فقد اقيمت مقام يده تعالى فى بيعة الايمان التى
هى اصل الدين قال الله تعالى (ان الذين يباعدونك انما يباعدون الله
يد الله فوق ايديهم) والمعنى ما طلبت منه صلى الله عليه وسلم
ما تحصل به الغنى ويكمل به الدين الا وقد نلت على اتم وجه واكمله
بالتوسل اليه صلى الله عليه وسلم وهو المراد باخذ العطاء واستلام
الندى وفيه اشارة الى جواز الاستمداد منه عليه الصلاة
والسلام فى حال البرزخ لكونه حيا فى ذلك المقام المشرف
فيحصل للتوسل به صلى الله عليه وسلم جميع المأرب من دفع
المضار وجلب المنافع بالتمسك بجنابه الرفيع وقدره المنيع وهذان
اليان معترضان بين السابق واللاحق من الايات انتهى كلامه
(شارح فخر الدين خلاصة معناده ديمش كك الاستلام

التقبيل والندى العطا والمستلم بفتح اللام والمراد يده المباركة صلى الله
عليه وسلم اى ما طلبت غنى الدنيا والاخرة من يده المباركة الاوقبات
العطاء التام من يده المباركة صلى الله عليه وسلم (وفيه من البديع
جناس القلب بين التمسست واستلمت والاشتقاق بين استلمت ومستلم
* * * تخسيس * * *

* درنده بولدى نيجه دردمند كاسه تهي *

* تجلى يد عليا عطاي تاج شهى *

* سلامتم كوزمه سورمه در او خاك رهى *

* ولا التمسست غنا الدارين من يده *

* الا استلمت الندى من خير مستلم *

لا تنكر ال مستفعلن وحى من فاعلن رؤياه ان مستفعلن ناله فعلن
قلبا اذا مستفعلن نامت ال فاعلن عينان لم مستفعلن تتم فعلن
(لا تنكر الوحي من رؤياه ان له) (قلبا اذا نامت العينان لم تتم)

لا تنكر خطاب عام فعل مضارع مخا طيدر نفي استقبال در فاعل
ضميرى تحتده انت جله سى جله مستأنفه در الوحي مفعول بيدر وحى
جناب حقت انبياء عظامته ملك واسطه سيله خطاب عز تيدر
يا خود بلا واسطه تكلميدر (يا خود قلب انبيايه كلامى القادر) قال الوحي
عند اهل الشرع الخطاب وخطاب الرسل الافهام بواسطة الملك
من رؤياه من حرف جر در (رؤيا تقديرا منصوب محذوف كائن
كلمه سنه متعلق وحيك صفتيدر من بيانه در (رؤيا رأى فعلك
مصدر يدر رأى فى المنام يرى فيه رؤيا ديرل فعلى وزنده غير
منصرف در الف تأنيث علة منع صرف در بشرى كبيدر يا خود
رأى فى الظاهر فعلتك مصدر يدر مطلقا رؤيت معنائه او اور
(شارح مصنفك الرؤيا من رأى فى المنام رؤيا على فعلى بالتثنية
كدهوى ديمش در رؤيا ضميره مضاف در ضمير سيد كاشانه عليه
الصلاة والسلامه راجع در ان حروف مشبهه دندر كسرله وفتحله
جائز در له لام حرف جر در ها ضميرى انكله تقديرا مجرور محذوف
كا ننه متعلق محلا مرفوع ان كلمه سنك مقدم خبر يدر قوله قلبا
ان لفظك مؤخر اسميدر جله سى لا تنكر جله سنه تعليليه در قلب

انساندن منع حیات حیوانی اعضاء رئیسیه بدن بر عضو شریف در
بر حالده اولیوب دائما قلب اوزره اولدیغی قلب تسمیه سته وجه
تسمیه در اذ شرط معناسنی متضمن وقت معناسنه ظرف زماندر خافض
للشرط جازم للجزا دیدکاری در نامت فعل ماضی مؤنث در نومدن
مشتقدر نوم او بخود در فارسیده خواب دید کاریدر العینان عینک
تثیه سیدر حانت رفعی تثیه نك الف ایله در نامت فعلک فاعلیدر
نامت جمله سی محلا مجرور اذ انک مضاف الیه در لم تنم اصلی تنوم در
حرف جازم بلکه لم یقل کی او لم شد در تم فعل مضارع در تحتده
فاعل ضمیری قلبه راجع در جمله سی محلا مجرور جزاء شرطدر
جمله شرطیه محلا منصوب قلبک صفتیدر (شارح درة المصنعه
نوم العین فترة یعزى الحيوان يتعطل بها حواسه الظاهرة ونوم
القلب تعطيل القوى المدركة ديمش یعنی حالة نومده عینه فتور
وانغماض عارض اولدوغی کی قلبه دخی غفلت عارض اولوب
قوای مدرکه ظاهره و باطنه جمله معطل اولور اما صاحب
سعادت علیه الصلاة والسلام نومله عینان مبارکه لریده فتور
مشاهده اولور سده قلب خدا بین لامکان مسیری نام اولیوب
قوای مدرکه باطنه علیه لری علی وجه الاكمل ادراک و تیقدن
بر آن خالی اولماز ایدی (قال المصنفك النوم خلاف اليقظة من نام
ینام مثل علم یعلم فی الکلام اشاره الی قوله صلى الله عليه وسلم
ان عینی ینامان ولا ینام قلبی والحكمة فيه ان نوم القلب غفلة وغفلة
الحبيب عن المحب محال وعن عائشة رضى الله عنها قالت اول ما یرى به
رسول الله من الوحي الرؤيا الصالحة فی النوم وكان لا یرى رؤيا
الا جاءت مثل فلق الصبح ثم حجب اليه الخلا وكان یخلو بغار حراء
وقال علیه السلام الرؤيا الصالحة جزء من ست وار بعین جزءا
من النبوة ثم فی الکلام تثیه علی معجزات آخر کرؤیاة التي هی وحی
و ککون قلبه غیر نام اذ انام عیناه اشبو بیت دلشینی نظم اوله بطله
(محمول معنای بیت) بوجهه در که یعنی اول ذات کریم الشان که
خزائن نعم الهی بد سعادتده اولغله غنای دارین کی بر عطیة عظیمة
بی احسانه قدرتی اوله اوله سلطان عالم معنای صورت نومده

اولان الهامات وحالاتی سن رؤیا سائره کی ظن ایتمه بلکه تمام وحی
اکمیدر چشم ظاهر لری تقدیر نومده مشاهده اولور سه دخی ینه
قلب اکاه اکاهی نامی کلدر بران رابطه حقندن غافل اولما مغله ظاهر
اهبت نومده کندورده ظهور ایدن حالات والهامات جمله وحی
قیلندندر دیمک مراد اوله لکن بویتنک تفصیل معنای عبارتی ذکر
آتی بیت معاقبک معناسیله تقریر و بیان اولور کاسیجی (وفیه من البديع
مراعاة النظر بين الرؤيا والنوم والسلب ولا يجاب بين نامت وبين لم تنم
* * * نخمیس * * *
* اولدکه عشق ایده نور جمال ایله مملو *
* اولور تجلی حق انده و حیلله همه سو *

* اودراوعین بصیرت اودراومعجزه کو *

* لاتنکر الوحي من رؤيا انله *

* قلبا اذ نامت العینان لم تنم *

فذاک حی مفاعلن ن بلو فعلن غ من نبو مستفعلن و ته فعلن
فلبس بن مفاعلن کرفی فعلن ها حال مخ مستفعلن تم فعلن
(فذاک حین بلوغ من نبوته) (فلبس ینکر فیها حال محتمل)

فذاک فاتعلیلیه در ذاک اسماء اشارتنددر بیت اولده اولان الوحي
من رؤیا مشار الیه در ذاک تقدیرا مبنی محلا مرفوع مبتدادر حین
ظرفدر وقت وزمان معناسنه در مبتدایک خبریدر جمله سی سابق
ان ذکر لاتنکر الوحي من رؤیا یتنده اولان نهیک علمیدر که فاء
تعلیلیه داخل اولشددر حین کله سی بلوغه مضافدر (بلوغ
مقصده انها ووصولدر بلغت المكان ای وصلت اليه دیمش قوله
من نبوته جار مجرور بلوغه متعلقدر ضمیر مضاف الیه در مرجع
ضمیر بیغمه بمن علیه الصلاة والسلام افندیمر در من ابتداء اولغله
نبوته بلوغلرینک ابتدا سنده دیمک اولور که ابتدا نبوت سن شریقلری
حدار بعینه وارد قدده در یعنی ابتدا نبوته بلوغ ووصوللری زمانده
ایدی (پس اوله زمانده رؤیا و حیلله اولمق انکار و تبعید اولغماز
مأئنه در فلبس قولنده فاتفسر به در لبس افعال ناقصه دندراسمی
ضمیر الشاندر که حال و شان دیمکدر (ینکر بناء مجهول اوزره فعل

مضارع در انکار دندر فيه جار مجرور ينكر فعلته متعلق در ضمير
حين كلمه سنه راجع در حال ينكر فعلتك قائم مقام فاعلیدر حال الشئ
امر و شانه در ينكر جمله سی ايس نك خبریدر حال لفظی محتمل
كلمه سنه مضاف در محتمل لامك فتحيله مصدر مییدر احتلام معنای سنه در
(احتلام دوش کور مددر حلم دوشدر که رؤیادر) شارح مصنفك
والحلم بالضم ما يراه النائم نقول منه حلم بالفتح واحتمل دیمشدر (شارح
درة المضیة والحلم والاحتلام وان اختصاصا عرفا بما يكون من وساوس
الشیطان لكن في اللغة لا اختصاصا بل فهماهنساك بمعنى
الرؤيا الصالحة بقرينة المقام دیو تحقیق ایدر) معلوم اوله که اشبو
بیتده اولان فذاك اسم اشارتدر بواسم اشارتك مشار الیهی بیت
سابقده اولان لا تنكر الوحي من رؤياه عبارتتك مأیدر (شارح درة
المضیة ترتیب قبایسی بوجهله تخریر ونقریر ایتشدر کما قال وجملة
فلبس ينكر نتيجة لما قبلها ای لما كان الوحي الحاصل من رؤياه
عليه السلام في زمن بلوغه مرتبة النبوة فلا ينكر فيه حال رؤياه
لانه محض الصدق وعین الحق فان تلك المرتبة مورد الفيوض
القدسية (ایمدی شارح شیخ زاده الفاء للنتیجة قولیه دلیل
ومدعایه اشارت ایتشدر بوقریر اوزره بیت سابقه مزج ایله
(محصول معنای بیت پیغمبریمز علیه الصلاة والسلام افندیمره
وحي رؤیادن اولدیغنی یعنی رؤیا طریقاه اولدیغنی انكار ایتمه زیرا
اورؤیاری وحي ایله اولمق نبوته ابتداء وقت بلوغند ایدی (ایمدی
اووقنده محتملک یعنی رائي رؤیانتک حالی و حیلله اولمق انکار اولمناز
دیمك اولور بعض شراح دیمش وحاصل المعنی كان النبي عليه السلام
يوحي اليه في النوم كما يوحي اليه في اليقظة ورؤياه الوحي في النوم كان
زمن وصوله الى ابتداء النبوة وذلك على رأس اربعين سنة من مولده
عليه الصلاة والسلام فلبس ينكر في الزمان المذكور حال محتمل
من رؤياه الوحي في النوم یعنی ان هذا الزمان لا ينكر فيه رؤية محتمل
الوحي من نومك (وفي البيت مراعاة النظير بين البلوغ ومحتمل
* * تخميس * *

* قورلدي مقدمه چرخ چتر پاد شهي *

* بسيط ارضه سيزادر دينور سه خيمه كهي *

* جلوس تحت نبوت كيدردي هب شهي *

* وذلك حين بلوغ من نبوته *

(فلبس ينكر فيه حال محتمل)

تبارك ال مفاعلين لاه ما فاعلن وحي بمك مستفعلن تسب فعلن
ولا نبي مفاعلين ي على فعلن غيب بمك مستفعلن نهم فعلن
(تبارك الله ما وحي بمك تسب) (ولا نبي على غيب بمكهم)
تبارك الله تفسیر بنده قاموسده ای تقدس وتنزه وهو صفة خاصه لله
تعالی دیمش بعض شراح قوله تعالى (تبارك الذي بيده الملك)
معناه تعالى وتعظم عن صفات المخلوقين دیمكدر دیدی و بعضیله
تبارك الله ای بارك مثل قاتل یقاتل الا ان قاتل يتعدى ويقاقل
غير متعد دیمشرا عمل معنای بوجهله در لیکن عرف عامده مقام
استحسان ونعجده استعمالا او انور حتی اطبا کتب طبده وجود انسانی
تشریح و بیان ایلد کلرنده تمامنده کما استحسان تعجب ایله فتبارك
الله احسن الخالقین عبارتتی تصریح ایدر که كذلك محبوبة معان نظرده
استحسان وتعجب ایله خلقت تبارك الله دید کلری مشهور در
تنه کیم (شارح درة المضیة یقال فی العرف العام تبارك عند
استحسان الشئ ومنه قولهم (فتبارك الله احسن الخالقین) دیمش
(بعض شراح تبارك لفظنك معنای دخی ملاحظه ایدوب تبارك الله
فيه وتبارك عليك دیوب دعاء بالخیر ایتد کلری دخی عرف عامده
کثیر در زیر تبارك نفاعل وزنده فعل ماضی اولمغله لفظا اخباردر
معنا انشاء اولمغله بارك الله فیک دیمك سکا اول استحسان ایلد یکمز
امری الله زیاده ایلسون دیمك اولور زیر تبارك لفظی برکتدن
مستقدر برکت لغتد نمو و نما وزیاده و کثرت معنای سنه در دیدی
(بعض شراح تبارك الله کایة عن الثبات والبقا دیمش ایمدی
بومعنا اوزره مثلا محبوبة نظر ایدوب (تبارك الله احسن الخالقین)
دیمك اول تعجب واستحسان ایلد یکمز حسن ولطافتی احسن
الخالقین اولان الله ثابت ودائم ایلسون دیو دعا او اوما اطباک بیان

تشریح نموده و تبارک الله دید کبری کمال قدرت حق استحقاق
و تعجب مقاسمه در (ایمدی تاظمک تبارک الله قولیه مرادی وحی
الهی مکنتسب اولیوب محضا فضل الهی اولدیغنی استحقاق
و کمال مضانه تعجب مقامی اولدوغنی افاده و اعلامدر) شارح حنفی
قوله و تبارک الله و امثاله مثل سبحان الله و جللت عظمة الله و عظمت
قدرة الله انما يستعمل في مثل هذه المواطن لبيان بلوغ ذلك
المذكور مرتبة الكمال و كونه خارجا عن حد البشرية متجاوزا
طوق البشر ديمشدر (ما وحی بمکنتسب مالبس کله سنه مشابه اولان
مادر اسمنی رفع ایدر خبری نصب ایدر وحی مائک اسمیدر) بمکنتسب
بازائده در مکنتسب اسم مفعولدر اکنسابدن مشتقدر اکنساب
تحصيل ایچون سعيه دیرار (شارح الکسب والاکنساب طلب
الشیء بمباشرة الاسباب ديمشدر در مکنتسب بالیه تقدیرا منصوب
مائک خبریدر جمله سی جمله مستأنفدر که متعجب منهی بیاندر
ديمشدر) بعض شراح اراد الناظم بقوله تبارک الله التعجب والتعجب
قوله ما وحی بمکنتسب ای الوحی بما لا يحصل باکنساب الانسان
وقدرته بل هو عطية يعطيها الله تعالى لمن يشاء ديو متعجب منهی
بیان ایدر قوله رانی مصراع اولده اولان مائک اسمی اوزرینه
معطوفدر لازائده در نفی سابقی تا کید ایچوندر علی غیب جار مجرور
کله سنه متعلقدر اهتمام وزن ایچون تقدیم اولتمشدر مضاف
مخذوفدر باخبار غیب تقدیرنده در غائب حاضرک ضدیدر بمتهم
کله سنه دخی بازائده در متهم مصراع اولده اولان مائک خبری
اولان مکنتسب اوزرینه معطوفدر متهم اسم مفعولدر کذب و بیعتان
معناسنده اولان اتهامدندر (محصول معنای عبارت بیت) بارک الله
عجب جای تحسین و امر عظیمدر وحی الهی که کسب وسعی ایله
تحصيل اولماز و بی مکرم غیبدن خبر و یرمسی ایله متهم دکندر
یعنی اخبار عن الغیب بیوردقلری مغیبات وحی الکهدر یوخسه
کندودن عقلی و جعلی اخباردر دیو بی مکرم بهتان و حاشا کذب
حل اولماز خلاصه وحی بر فضل الکهدر که کسبه سعی ایلد اولماز
و بی مکرم غیبدن خبر و یردیکی شیئی و حبله خبر و یرور صدق

ووقوعی مقرردر یوخسه کندولکندن خبر و یرور دیو بروجهاله
اتهام اولماز دیمک مائنده در
* * * تخمیس * * *
* مقام وحی نبوتدر ارفع وحی ربیک *
* نه خوب خلعت تشریفدر اود و الحسبک *
* عطای محض خدا در نه دخلی و ارسبیک *
* تبارک الله ما وحی بمکنتسب *
* ولا تجی علی غیب بمتهم *

کم ابرأت مستفعلن وصفا فعلن باللمس را مستفعلن حته فعلن
واطلقت مفاعلا اربا فعلن من رتبة ال مستفعلن لم فعلن
(کم برأت و صبا باللمس راحته) (واطلقت اربا من رتبة اللمس)
اشو بیتده کم کله سنک تفصیلی بیت آتیده (کم جدلت بکلمات الله
من جدل) بیتده ذکر اولنور بو بیتده کم کله سی خبریه در کقوله
تعالی (کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة بان الله) کبی اقتضا ایدن اعراب
بو وجهاله در که ملاجای ديمشدر (فکل واحد من کم الاستفهامية
والخبرية يكون بعده فعلا او شبه فعل غير مشتقل عنه بضميره كان
منصوبا معولا علی حسب عمل هذا الفعل وعمله لا يكون الا بحسب
المميز انک تقول کم یوما ضربت فکم منصوب علی الظرفية للفعل
المذكور مع اقضاء الفعل للمفعول به والمفعول المطلق وغير ذلك
فتعینه لاحد المنصوبات اعنی الظرف ههنا انما هو بحسب المميز
ونحو کم رجل ضربت فی المفعول به و کم ضربة ضربت فی المفعول
المطلق ديمشدر یعنی یومشالده کک میزنه راجع ضمیر دن خالی
اولان ضربت فعلی اول میز اولان رجل کله سنک کندویه مفعول
به اولماستی اقتضا ایتمکله کم کله سی مانی محلا منصوب ضربت فعمانک
مفعول بهی در یومشال میز مدکور اولدیغنی صورنده در لکن
کاهی میز محذوف اولور بو بیتده اولدیغنی کبی (ایمدی بالاده
مستطور ملاجائیک ذکر ایلدیکی قواعد شوییه اوزره بو مقامده
اعراب بو وجهاله اوله که بو بیتده کد نصکره فعل غیر مشتقل عنه
بضمیره ذکر اولتمشدر یعنی کد نصکره ابرأت فعلی ذکر اولتمشدر

واول فعله که راجع ضمیر یوقدر (ودخی کم کله سی خبریه در میری
 محذوف مرة کله سیدر کم دنصکره فعل غیر مشتغل ابرأت فعلیدر
 میراولان مرة کله سنک اول ابرأت فعلی کندویه مفعول به اولماستی
 اقتضا ایتمکله کم کله سی مبنی محلا منصوب ابرأت فعلتک مفعول
 بهیدر زیرا کم لفظتک اعرابی میرته تا بعد در دیدکری قاعده بودر
 ته کیم شارح کردی دیمش که (کم خبریه منصوب المحل مفعول
 مطلق او مفعول به للفعل الذی بعده ای کم ابرأ ابرأت او کم مرة
 ابرأت) قوله ابرأت فعل ماضی مؤنث در افعال بایندندر بری قلمقدر
 شارح فتح الدین (قوله ابرأت من ابرأ وهو دفع السقم والوصب
 بالفتح المريض يقال وقد وصب الرجل فهو وصب بالکسر ای
 رجل ذو وصب دیمش قوله وصب باصا دله کسر یله مر یضدر اما صادک
 فتح له مرض ملازم وعلت دائمی معنا سنه در فتح ایله اولور سه
 مضاف تقدیرنه محتاجدر ذو وصب دیمکدر (بالمس جار مجرور ابرأ
 فله من متعلقدر باسیدیه در لمس بدیهه سه دیرل راحت لفظا مرفوع
 ابرأ کله سنک فاعلیدر ضمیره مضافدر ضمیر سرور کائنات
 علیه الصلاة والسلامه راجع در (راحه بطن کف در که ترکیده
 آوج انجی دیدکری محلددر) ابرأت جمله سی شارح کردی مختاری
 اوزره جمله مستأ نفه در که ماقبلندن منقطع دیر زیرا سلطان
 کائنات علیه الصلاة والتحيات افندیمک معجزاتندن برنوع آخر
 معجزه به ناظم ابتدا وشروع ایتمندر (ته کیم شارح مرقوم والجملة
 مستأ نفه عما قبلها لانه شروع فی صنف آخر من المعجزة وهی ابرأ
 المريض واطلاق المحتاجين وخلاص المؤمنين دیمندر) ناظم
 راحه قولله کویا مریضی راحت واستراحت مس ایده جکنه ایما
 وشارت قصه ایدر دیمک ممکندر واطلقت واولعطفه در اطلقت
 فعل ماضی مؤنثدر تحند فاعل ضمیری راحه کله سنه راجعدر
 ابرأت جمله سی اوزرینه معطوفدر اطلقت اطلاقا قنددر اطلاق
 تخایصدر ترکیده صالیویرمک معناسنه در حتی محبوسی ومنفی اطلاق
 مشهوردر اربا اطلقت فعلتک مفعولیدر ارب رانک فتحیه حاجت
 معناسنه در قال الله تعالی (غیر اولی الاربعة) وارد اولمشدر ارب

بحای و سرلش
 کر در سه

حاجت معناسنه اولور سه صاحب تقدیرینه محتاجدر صاحب
 ارب دیمکدر واکر ارب بکسر الراء اولور سه صفت مشبهه دره مضاف
 تقدیرینه حاجت یوقدر (ته کیم بعض شارح ارب بکسر الراء
 باغلو ومقید معناسنه در صفت مشبهه در دیمش من ربقة جار مجرور
 اطلقت فعلته متعلقدر ربقة قلاده وحلقه معناسنه در که حیوانانک
 کردننه بنیدر لر حیوانات انکله مربوط ومقید اولوب اضطر ایدن
 خالی اولمازوفی الحدیث (حلقه ربقة الاسلام من عنقه) بیورلمش
 الربقة بکسر الراء الحلقه المربوطة فی جبل مقلد فی عنق البهائم
 معروفة عند سكان البوادی واصحاب المواشی دیوب شارح قاضی
 عضد تفصیل ایتمندر الملم فتح لام ومیم ایله جنسون واختلال عقل
 معنا سنه در الملم مضاف الیه در ربقة کله سنک اضافتی بیانیه اولمق
 ظاهر در ربقة من جنون دیمک اولور یا خود اضافت لامیه در زیر اضافت
 لامیه ده لام تقدیری ممکن اولمق شرط دکلدر یوم الاحد وشجرة الاراک
 اضافتی لامیه در مع هذا شجرة الاراک دیمک صحیح دکلدر دیمش
 (ناظم علیه الرحمة یوبیت دلارا ایله دخی صاحب رسالت علیه
 الصلاة والسلام افندیمک معجزات سابقه لندن باشقه نوع آخردن
 اولان معجزاتی وبعضا کندونک سرگذشت حالته یوبیت ایله
 مراد ایلدیکی اشارت وایمانی کویا یو وجهله بیان وتشریر ایدر که
 (خلاصه معناسی یعنی مرض شدید ایله مریض وصاحب فراش
 اولان خسته می جوق کره راحه مبار که لریله مس بیورمغه برأ
 وصحت تام اعطا ایلدی یعنی علمندن بری ایلدی) ته کیم بوعبد
 ضعیفی فلج کبی برعلت مشکله دن خلاص ایلدی یونک تفصیلی
 ماسبقه ناظمک حاتی بیانده تفصیل اولمشیدی وجوق کره مجنون
 لایعقلی ربقة قید جنوندن اطلاق بیوردی واقعه نهیجه امر اض
 مهلکه یه مبتلا اولان مرضیه بلا علاج وبلاتدبیر انجیق راحه
 جان بخشار یله مسح بیورمغه برأ وعافیت کلمک ته کیم اول کلبه
 بیان اولتان ناظم رؤیاده مس ایله برأ وعافیت علی الخصوص (من
 جن ساعة لم یفک ایدا قولی اطبا عندنده مسلم ایکن مجنون صر فی
 قلاده زنجیر جنوندن مرآت کثیره ایله اطلاق وتخصیص بیوردفلری

معجزات سازه کی آخر معجزه کبری او ادبغی ظاهر در خصوص اول
معجزه باهره ناعه الی یومنا هذا بانی اولوب امتده نیجه انفس
قدسیه صاحبی مشایخ و صلحادن مشاهده او انعقد در (نته کیم
سلاطین مانعیه علیهم الرحمه سرای همایونه موظف طیب روحانی
تمیین ایلد کبری بعد التجربه وضع قدیمدر حضرت عبسی صلوة
الله علی نبینا وعلیه حضرت نرینک ابراء برص و احیاء موقی بقوله سی
معجزه سی کند و زمان سعادت نرنده و بدانه مباشرت لریله اولمش ایدی
(لکن بزم پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام افندیملز معجزاتی
کند و زمان دولت نرنده اولدیغندن ماعدا نوتی تصدیق و قبول
ایکله کند و نک اتباع و متعلقاتی مقوله سندن اولان امتده دخی
الی یوم القیام ظهور و وقوعی حق بوکیم بر معجزه کبرادر مشایخ
عظام و بکار صوفیه دن منقول اولان کرامات و خوارق عادات
تواتر ایله ثابت اولدیغندن غیری طریقت رفاعیه مشایخنده بلکه
درویشانده بوفیقیک بلکه چوق کیمسک الیوم رأی العین مشاهده
ایلدیکی حالات عجیبه که سکین طویل و محدودی بطننک بر طرفندن
ادخال و طرف آخردن او جنی اخراج ایلد کدنصکره یننه عافیت
و حیاته قالمق میتک حیات بولمه سیله نه فرقی واردر سیف و سنانی
وجود لر یننه ضربات شدیدیه ایله ادخال و آتشی مس و سائر کتب
معتبره ناطق اولدیغی اوزره بومقوله خوارق عادات امتده ظهوری
قدر و منزلت سلطان انبیانک نیجه مرتبه و علو شرفنه دالدر شعراء
بنامدن ثابت افندی مرحوم ادهم نامه سی دیباچه سنده معجزات
رسول الهی بعضا تعداد و بوجله قتی ناز کانه ادا و ایراد
(بیور مشلر کما قال)

منت اللهه کیم طوغوب اول ماه * کافرنه روزین ایتدی شام سیاه
نوله اولسه نکاهبانی سحاب * ینیه ایچنده صاقل نور در تاب
بر آوج سوایدوب اوشه درمشت * اولدی بر ماصره آب هر انکشت
آق دی اون چشمه ایچدیله عشره * عافیتلر اوسید البشره
آتدی برشوره جاهه قنطره ربیع * اولدی لعلی کبی لذیذ و بریق
بنشوب عصر مر تضایه مدد * شمسی بعد الغروب ایلدی رد

کلدی

کلدی گفتاره بره پریشان * ایلدی یانه یانه حالی پیشان
بر فقیرک مشال نیل و فرات * ایکی فرزند بر دن ایتدی وفات
دمبدم اغلرایدی اول محزون * بر کوزی نیل ایدی بری چیخون
رحم ایدوب ایلدی مسیح اساه * برده عا ایله ایکیس احیاء
کلدی بر درد مند افکنده * دل پراکنده دیده برکنده
دیددی ای نور حسنی شمع افکن * شجر اغم دوشور دیلر کوزدن
اغلمزدم جهان کوزنده دکل * بلکه کون و مکان کوزنده دکل
در دم اولدر جالکی کوره هم * یوزیمی خاک یکله سوره هم
من حجت ایلوب شکسته سنه * خاک طولدردی چشم خسته سنه
زخنه بر آنام اولوب حاصل * آچه دوشدی کوزینه اوشیفته دل
اول ایکی نو چشمی صاغ واسن * هر کورن دیدی دیده لر و شن
بو قدر یننات عبرت بین * کوزی چقسون اینسانین بی دین
نابتا معجزاته حدیو قدر * حصرنه خامه دن مدد یوقدر
یوندن ماعدا (شارح شیخ زاده دخی بعض معجزات نبویه بیان
ایدر بقوله و روی انه صلی الله علیه وسلم مسح ضرع شاة حامل
قدره فکان ذلک سبب اسلام ابی مسعود رضی الله عنه و صب
علی جابر ابن عبدالله وضوء فبراً من البرص والاعماء و من جلته
ما یغفل من راحة النائم من صب الثلج بلمس راحة النبی صلی الله علیه
وسلم حین ناداه فبراً و کم له من مثل هذه الامور فلیطلب من المطولات
*** تخمیس ***

* امید صحت ایلد ایتدی اهل درد غلو *

* عجبی دار شفا ایتسه لر درن هر سو *

* مجری دیدی بعد البراء و نادره کو *

* کم ابرأت و صبا بالمس راحته *

* و اطلقت اریام من ربقة المم *

واحبت الس مناعلن سنة الش فعلن شهباء دع مستفعلن و ته فعلن
حتی حکت مستفعلن غرة فاعلن فی الاعصر الد مستفعلن دهم ف لمن
(واحبت السنة الشهباء دعوته) (حتی حکت غرة فی الاعصر الدهم)
واحیت و اوعاطفه در ابرأت اوزر ینه معطو قدر احیت فعل ماضی

مؤید بر افعال بایستن احیاء من مستقدر ز ترکیده دیری قلیدی دیمکدر که
ایجاد حیات معناسنه در حیانتک عمر یسنده (صنعة یقتضی الحس والحركة
الارادية دیمشدر) شرح مقاصدده الحیاة هی مبداء قوة الحس
والحركة دیمش لکن نباتانده اولان قوة نامیه به دخی مجازا حیات
اطلاق اولمقله بر محله احیا کله سی مزروعات و نباتانده قوة نامیه
ایجاد واعطاسنه استعمال اولمقدر (سنة وعام ترکیده میل معناسنه در
(شارح کردی غلبه استعمال ایلله السنه فی الحول الذی یکون فیه شده
وجذب ومنه قوله تعالى (ولقد اخذنا ال فرعون بالسنین) والعام
فیما فیه رخاء وخصب) دیمش اول سنه که سنه شهباییدی اول سنه ده
نباتانده قوة نامیه ونشو ونما وخصرت ونضارت ایجاد واعطاسنه
مجازا احیا اطلاق اولمقدر (یاخود احیا کله سی اول سنه ده بوللق
وبرکت وسعت ورخا وولق معناسنه كذلك مجازا استعمالدر الشهباء
سنه تک صفیدر واشه بک مؤید بر بیضاء بیضاء مؤیدی اولدیغی
کبی) شارح مصنف الشهباء ای البیضاء تأیید الاشهب یعنی
الابيض دیو تصریح یتمشدر بضمیر سیاه ایلله بیتا ننی مخطوط
اولان لوند دیمش سنه بیضادن مراد نقط سنه سیدر که حیوانات
ونباتات غیوب بر بوز قالب منتظره ده روی ارض بیاض کورندیکنه
بناء سنه بیضاسنه لخط دیمکدر (دعوتیه رفعله احیت فعلتک فاعلیدر
دعوة ایلله مراد دعا در ضمیر بمنز علیه الصلاة والسلامه راجع
ضمیره دعوة کله سی مضافدر مصدرتک فاعلته اضافتی قبیلندندر
احیایی دعاء فخر کائنات علیه الصلاة والسلامه اسناد مجاز عقلمیدر
حقیقتده احیا ایدن فیاض مطلق رب العالمین در انبت الربیع
البقل قبیلندندر اشبو حیانتک اصل وقوعی بیانده (شارح کردی
بو وجهله تفصیل ایدر که روی الشیخان عن انس رضی الله
عنهم ان رجلا دخل يوم الجمعة ورسول الله صلی الله علیه وسلم قائم
یخطب فقال یا رسول الله هلك الاموال وانقطعت النسل فادع الله
یفیثا فرفع یده وقال اللهم اغثنا ثلاثا ولا تری فی السماء من سحاب
ولا فرجة ای قطعة من السحاب فطلعت سحابا ثم امطرت والله
ما رأیت الشمس قطعة من الزمان ثم دخل رجل من الجمعة المقبلة

ورسول الله قائم یخطب فقال یا رسول الله هلك الاموال وانقطعت
السبل فادع الله بمسکهم ساعته فرفع یده ثم قال (اللهم حوالینا
ولا علینا) فاقلمت وخرجنا نمشی فی الشمس دیو تحریر ایتشددر
(قوله حتی حرف جر در احیت فعلته متعلقدر که احیت فعلتک
غایتی بیاندر حتی کله سی بعض شراح ابتدایه دیمش لکن معلوم
اوله که حتی حرف جر اولدقده قاعده در که ما بعدنده ذکر اولنان
فعلته ان مصدر به محذوف اولور والی معناسنه اولوب غایت مقباده
داخل اولور حتی کله سنک معناسی وسائر تفصیلاتی آیات سابقه دن
حتی غدی عن طریق الحق منزهیم) بیتک شرحنده بیان اولمقدر
قوله حکمت رمت وزنده فعل ماضی مؤیدر مشابیه معناسنه اولان
محاکا تدن مستقدر حکمت تحننده فاعل ضمیری سنهیه راجعدر
حکمت جهه سی تأویل مصدرده جار مجرور اولوب احیت فعلته
متعلقدر غرة نصبه حکمت فعلتک مفعولدر تنوین تعظیم ایچونددر
غرة عینک غمیه فرسک الننده اولان درهم مقداری و بعضا دخی
زباده جه اولان بیاضه در (شارح حنی والغرة بیاض فی جهة
الفرس مقدار درهم وهی علامة حمودة ولذلك تستعمل فی التجارة
والخیر ومنه غرة المال الحیارة کالفرس والبعر والحب والعبد والامة
انفاره) شارح کردی الغرة بالضم البیاض فی جهة الفرس
فی الاصل ثم اطلقت علی کل حال حسن واضح دیمشدر در
فی العصر جار مجرور مقدره متعلق اولوب غرة کله سنک صفیدر
اعصر عصرک جمیدر احرف حرفک جمعی اولدیغی کبی عصر
زمان وگاه وقت معیندر قبل الغروب اولان وقت عصر کبی وگاه
زمان معیندر که بر سنه تک اولندن آخرنه وارنجیه اولان زمان مراد
ایدر قوله الدهم ضمتین ایلله ادهمک جمیدر (بعض شراح الادهم
هو الاسود دیمش وبعضلر سواده مائل اولان لوندردیدی عصر
اسوددن مراد سنذر خاوبر کاتدر که روی ارض خضروات و انواع
مزروعات و نباتات ایلله قره روب اول سنه ده ارض لون سواده
کورنه کله عصر الدهم تعبیر ایتشددر نته کیم (شارح کردی المراد
بالا عصر الدهم السنة الکثیره الخصب والنبات الشدیده الخضرة

يحيث مال الى السواد ديمش (شارح حنفى والادهم الفرس الخالص
السواد والادهم القيد ومنه قول الحجاج للقبضى لاجلئك على
الادهم وقال القبضى فى جوابه مثل الامير يحمل على الاشهب
والادهم والعرب يقول لكل اخضر اسود وللارض المحفوفة
بالاشجار المملوءة بالازهار ارض دهماء ديمش بمقامه ناظمك مرادى
اول بولاق واول جوزاق ورخاوخير وبركات سنلرى ايجنده اول سنة
شهبا كه دعاء سلطان كائنات عليه الصلاة والسلام اليه حيات بولان
سنة در غره مابه سنده ايدى يعنى اعصار خير وبركت ايجنده زياده
نجابت وخير وحسن حاله غره يه مشابه ايدى ديمك اوله (بعض
شراح بووجهله مختصر ومفيد فى اعلا شرح وبيان ايتش
(كما قال قوله واحيت السنة الشهباء يعنى قلبية المطر لعلية بياض
الارض فيها بعدم النبات على سوادها فهى بالنسبة الى البياض
ميتة احيتها دعوته المباركة بانسقى حتى حكمت اى شأ بهت تلك
السنة غرة اى بياضا فى الاعصر وهو الزمن الدهم (الدهم جمع ادهم
اى السواد لشدة خضرة الزرع حتى يرى انه اسود من اخصابها
وتلك السنة اخصب منها حتى كانها غرة فيها وغرة كل شئ
احشيه (شارح كردى خلاصة معناده والمعنى احيت دعوته
صلى الله عليه وسلم السنة الشهباء البيضاء حسنة بين الازمنة السود
بكثرة النبتات الخضر فى الشهرة ببركة دعائه صلى الله عليه وسلم
نشارح شيخ زاده معنای بيته ديمش كه شبه الناظم الاعصر الدهم
كلها وهى المنون القحطة بفرس ادهم وجعل تلك السنة الشهباء
التي حيت بدعائه عليه السلام كالغرة فى ذلك الدهم (وبعض
شراح وحاصل المعنى احيت دعوته المباركة بالاستسقاء السنة
التي كانت ميتة لقلت المطر وغلبة بياضها على سوادها لعدم
النبت فيها الى ان شابت تلك السنة الشهباء بياضها فى ما بين
الازمنة السود الكثيرة والزرع فيها الغرة بسبب دعائه صلى الله
عليه وسلم ديمش (معلوم اوله كه ناظم سائر اعصار بركاتى معناده
فرس ادهم تشبيه ايدى ودعاء سلطان انبىا اليه حيات بولان سنة
شهباى اول سنين بركات ايجنده فرس ادهم اول غره تشبيه

ايدر زيرا غره كند وذاتسده عزيز و فرسده مابه الاعتبار
وعزت وحسن وسعادندر (ايمدى محصول معنای بيت) اول
روح جسد الكونين وعين حياة الدارين صلى الله عليه وسلم
حضر تيرينك دعائى سنة قعطى احيا ايلدى يعنى سنة قعطى
واضطراب ايكى بولاق ورخاوخير وبركات عظيمه اولدى شو
رتبه يه دل كه سائر بولاق واجوزلق وبركات سنلرى ايجنده اول سنة
شهباء سيد المرسلين عليه الصلاة والسلام سبيله غره يه مشابه
اولدى يعنى اعصار بركاتى نسبت اول سنة بياض زياده نجابت
وخير وبركاتى وحسن حاله غره كى اولدى ديمك اوله

* * * تخميس * *

* صحاب رجته كلدى شرعى روى برو *

* جهاني ايتش ايكى ارض ميتة شركه عدو *

* كه فيض مزرع عالم كلاميدر همه سو *

* واحيت السنة الشهباء دعوته *

* حتى حكمت غرة فى اعصر الدهم *

بعارض مفاعلى جادا و فاعلى خلت البطا مستفعلن ح بها فعلن
سيما من ال مستفعلن يم او فاعلى سيل من ال مستفعلن عرم فعلن
(بعارض بادا و خلت البطاح بها) (سيما من اليم اوسيل من انعم)
قوله بعارض باحرف جر در احيت كله سنة متعلقدر باسيديه در
عارض افقه معترض اولان سحابه ديرل يعنى كارسمايه عارض
اولان سحابدر تنوين تعظيم ايجوند قوله جاد قال وزنده فعل ماضيدر
جود دندر (جود عطا معناسندر تحته فاعل ضميرى عارض
كله سنة راجعدر عرب مطره دخى جود اطلاق ايدرلر (ايمدى
جود عطا معناسنه اولديغى اعتبار ايله عارض جاد ديمك سحاب
اعطا ايلدى يعنى جود كرم واحسان ايلدى ديمك اوور واكر
جاد امطر معناسنه اوورسه سحاب امطار ايلدى معناسندر
(نته كيم شارح فخرالدين جاد من الجود وهو المطر اى امطر
(شارح كردى جاء من الجود بمعنى اعطا اى جاد بالمطر الكثير
انغزير او من الجود بمعنى المطر يفسان جاد السحاب اى فى الجود

ای بالمطر شارح مصنفك قوله جاد امطر صفة لقوله عارض
دیمشدر قوله او خلت او كله سى الى ان معنا سنه در ته كیم شارح
مصنفك او بمعنى الى ان او بمعنى حتى دیمشدر ته كیم بعض شراح
ای الى ان طننت ايله تفسير ایتش (خلت فعل ماضی مخاطبدر طننت
معنا سنه در افعال قلوب بدندر افعال قلوب مبتدا وخبر دن مر كب
جمله اسمیه داخل اولور اول مبتدا وخبر خلت فعلنك ایكى
مفعول اولور البطاح مفعول اولدر بطاح بطحائك جمیدر بطحا
شول سبیل كلجك یولدر كه انده او فاجق طاشلر جوق اولور
(ته كیم طاغلرده سیلر اینه جك دردر و وادیلر اكثر یا یویله در
شارح وهو الوادی المخصب ومنه بطحاء مكة دیمشدر شارح
مصنفك البطاح بكسر الباء جمع ابطح وهو سبیل فيه دقاق الحصى
دیمش قوله بها باحرف جر سیبیه درها ضمیر مبنى محلا مجرور خلت
كلمه سنه متعلق اولوب ضمیر عارض لفظیه راجعدر عارض سبحانه
ایله تاویل اولمغله مؤنث ضمیری ارجاع اولمق صحیح اولور) كما قال
الشارح الكردي الضمير للعارض باعتبار المعنى الجنسي الجمعي
او بتأويله بالسحابة قوله سيبا خلت فعلنك مفعول ثانى سیدر
(شارح كردي والسبب مصدر ساب الماء يسبب سببا ای جرى
ثم استعمل في الماء الكثير وشراحدن بعضیلر السبب العطا او الماء
الجاری دیمش قوله من الیم جار مجرور كائن مقدره متعلق اولوب
سبب لفظنك صفتیدر بوتقدیرده معنا اول سحاب سبیلله وادیلری
سن اسكین در یادن ماء كثير جاری ظن ایدردك دیمك اولور لكن
بطاح كه دره و وادیلر معنا سنه در (پس دره و وادیلر مجرای
مادر یو خسه ماء جاری دكلدر دیو توجه ایدن سؤاله سال المیزاب
قیلندن مجاز در دیوب شارح شیخ زاده بو كونه جواب مقامنده
وحل السبب على البطاح مجاز مبالغه كافی قوله وسالت باعناق
المعلى الا بطح دیمشدر قوله اوسیلا سببا اوزدینه معطوفدر (سبیل
معروذر كه یعمور صویندن كثر تا وزه جمع اولوب جریان ایدن
صوبه دیور طاغلر ك سیلری مشهوردر) شارح كردي قوله اوسیلا
بفتح السين في الاصل مصدر سال الماء يسيل سیلا و سیلانا اذا جرى

ثم استعمل في الماء المجمع الجاری الحاصل من المطر دیمش قوله العرم
طرف مستقردر سیلا كلمه سنك صفتیدر عرم مطر شدید معنا سنه در
شارح مشار اليه العرم بكسر الراء المهملة المطر الشديد والوادی
فسر بهما (قوله سبیل العرم وحاصل معنى البيت ان الاودية صارت
كالبحار من الماء الحاصل من المطر ببركة دعائه صلى الله عليه وسلم
بالمطر في الجمعة دیمش بعض شراح قوله سبب من الیم ای جرى
من البحر اوسیل من العرم ومنه قوله تعالى (فارسلنا عليهم سبیل
العرم) وهو واد و جملة بها سبب في موضع المفعول الثاني لقوله
خلت واو للتخیر دیمشدر (وفي البيت من البديع مراعاة التظير بين
العارض والسحاب والسيل والسبب والیم والعرم والجناس
اللاحق بين السيل والسبب

دعنى ووص مستفعلن في آ فعلن ياتله مستفعلن ظهرت فعلن
ظهورنا مفاعلين رالقرى فاعلن ليلا على مستفعلن علم فعلن
(دعنى ووصنى آيات له ظهرت)

(ظهور نار القرى ليلا على علم)

مصنفك بو بيت مبارك كه ان مناسبندن ور بط معنويه سنه دیمش كه
لماساق الكلام التمدح ذاك الحضرة وذكر مناقبه قصدا لان يثبه
على ان الاشتغال بمدحه لا يزيد لمناقبه حسنا ولوترك لا ينقص عنه قيمة
وبهاء ايله بيان اطائف ایدر قوله دعنى دع امر حاضردر يدع دن در كه
ماضیه سى استعمال اولمیان افعالندر فاعلى ضمیر مخاطبدر مفعول
ضمیر متكلمدر جمله سى ابتدائيةدر (دعنى اتر كنى معنا سنه در ووصنى
فتح يا ايله در اومع معنا سنه در وصف دع كلمه سنك مفعول معه سیدر
يا متكلمه مضافدر فاضى كى حالت نصبي فتحه ايله در مصدر اولان
ومعنى كلمه سى فاعلنه مضافدر مقصود معنای مصدریدر كه اول
معنای مصدرى ناظمك وصف ایه كل كیدر زيرا ترك ايله امر اولان
اشبو معنای مصدریدر یو خسه حاصل بالمعنى المصدر مراد
دكلدر كه وصف ايله حاصل اولان مدايح و بیان معجزات تركله امر
اولمناز لكن ناظمك وصفى ومدحى كند و ايله معا ترك ايله امرده
باس یو قدر زرا ناظمك مرادى مدح ووصفده اظهار عجز ايله

انصاف و عدم قدرتی اعتراف در شو معنایه که وصف معجزات
و محاسن سلطان کائنات علیه الصلاة والسلام كالشمس في وسط
النهار والنار في العلم ظاهر و آشکار در وصفه بنی ترک ایه نه با که
احتیاج وارونه بنم مدح و وصفه حاجت وار دیمک مألنده اولور
(فاضل شارح شیخ زاده والمراد من الوصف المعنى المصدري
لا الحاصل بالمصدر فهو مصدر مضاف الى الفاعل وآيات مفعوله
واراد بها معجزاته وبراهين رسالته والآيات القرآنية وهو الظاهر
دیمدر قوله آيات آیتك جعیدر آیت علامت معاسنه در جمع مؤنثك
حالت نصبی جرینه محمول اولغله وصف كلمه سنك آيات مفعولیدر
یومقامده آياتدن مراد علامات نبوت اولان ذات محمدیه علیه
السلامده کی حالات واسرار آلهیه ومحاسن عظیمه ونیجه معجزات
باهره در که آيات قرآنیه دخی آنده داخلدر دیمک ممکندر (شارح
کردی والمراد بالآيات الكرامات الباهرة والمعجزات الظاهرة له
صلى الله عليه وسلم وقيل المراد بها آيات القرآن دیمشدر) یومحلك
اعرابده شارح مصنفك قوله ووصفي مضاف الى الفاعل وآيات
مفعوله و كانه على الحذف والایصال ای وصفی اياه بالآيات والا
فالمستعمل وصفه بكذا دیوب عبارتك استعماله مخالف اولدیخی
حذفی وایصاله قرینه در دیمك مرادیدر قوله له جار مجرور ظرف
مستقر در آياتك صفتیدر ضمیر سرور كائنات علیه الصلاة
والسلام راجعدر قوله ظهرت فعل ماضی مفرد مؤنثدر تحتند فاعل
ضمیری آیه راجعدر جمله سی آياتك صفتیدر ظاهر و آشکار اولدی
دیمك در قوله لظهور ظهرت فعلك محذوف مفعول مطلقینك صفتیدر
ظهرت ظهورا كظهور نار القرى تقدیرنده در (شارح کردی قوله
ظهور نار القرى مفعول مطلق نوعی لظهرت ای ظهرت ظهورا
مثل ظهور نار القرى فحذف الموصوف والصفة واقیم المضاف الیه
مقامهما روما للاختصار مضاف الى نار القرى دیمشدر
(قوله نار القرى نار مضاف الیهیدر یعنی ظهور كلمه سی
ناره مضافدر نار لفظی دخی قرایه مضافدر قرى ضیافت
معنا سنه در ضیافت نار ی یعنی ضیافت آتشی دیمكدر که

تفصیلی

تفصیلی کلور (قوله لیل ظهور كلمه سنك یاخود ظهرت كلمه سنك
مفعول فیهیدر (قوله على علم جار مجرور ظهور ویاظهرت قوللرینه
منه لقدر علم عینك ولامك عینیه طا غدر طا غده ایتساد اولانان
آتش اطرای واکافیه ظاهر و آشکار اولدیغنه بناء یومصراع
ثانیده اولان تشبیه ضمنی الیه ناظمك مرادی بودر صكه اولدلائل
نبوت اولان آيات ومعجزات خلق عالمه طا غده کی نار کی
ظاهر و باهر اولوب جمله بی دار الضیافة نعمت ایمان و هدایت
و جای سلامته دعوت ایلد یکنی افاده و بیساندر عربده قاعده
ایمش اطراف واکافیدن مسافرین و كرك كم کرده راه اولان ابناء
سبیلی اکرام و ضیافته دعوت و سمیت سلامتی ارائت ایچون فراز
جبلده آتش ایتسادیدر لایمش که هر طرفدن ظاهر و آشکار
و منظور اولغله مشاهده ایدلر اول طرفه توجه و عزم ایدلر كدلك
اشو آيات ومعجزات سابق البیان دخی یوموجهله ظاهر و آشکاردر
دیمك مراددر (نته کیم شارح کردی القرى بكسر القاف الضیافة
وكان من عادة العرب في الجاهلية انهم يوقدون النار على رؤس
الجبال بالليل ليهتدوا بها الضيفان وفيه اشارة الى غاية ظهور
الآيات من جميع الجهات بحيث يراها القريب والبعيد وفي ذكر
نار القرى اشارة ايضا الى ان من توجه اليها ظفر بالمطلوب ونهاية
المقصود وفي ذكر الليل ايماء الى ان آياته اشرقت في ظلام الكفر
كاشراق النار ايللا والمعنى دعنى مع وصي له صلى الله عليه وسلم
آيات طاهرات باهرات ظهور لا ینخى على احد كالنار في الليل المظلم
في البيت اشارة الى اشتهار نبوته وشریعتنه شرقا وغربا ظهورا تاما
لكافة الخلق دیمش (شارح مصنفك والمعنى اترکني ووصفی لذلك
الحضرة بالآيات انظاهرة انی هی بمنابة ظهور نار الضیافة في الليل
على علم والمقصود المبالغة في اظهور واثنا كید الامر الوضوح
دیمشدر (وقال بعض شراح وحاصل المعنى اترکني ايها المخاطب
الناصح لي بالاختصار في الكلام مع وصفي بالنظم له عليه السلام
آيات ظهرت له ظهورا ینسا في الكائنات مثل ظهور نار الضیافة
في اللیل المظلمة على كونها على الجبال المرتفعات) وفي البيت

من البديع المجاز والمقابلة المحقة بالظباقي بين الشهباء والدهم

* * تخسيس * *

* عيان معجزه سی ظلمت ایجره نور صفت *

* رواق مدحنه نارسته سلم قدرت *

* عجز کسوب سرخی دیدی کلک بی طاقت *

* دعنی ووصفی آیات له ظهرت *

* ظهور نار انقري ابلا علی علم *

فالدري مستفعلن داد حسن فاعلن تا وهو من مستفعلن نظم فعلن
وليس ين مفاعلن قص قد فعلن را غير من مستفعلن نظم فعلن
(فالدري زاد حسنا وهو منتظم) (وليس ينقص قدر غير منتظم)
فالدري فاعل عليه در الدر مبتدا در ترکیده انجودر يزداد فعل مضارع
افتعال بابتدندراز دیاددن کلور تختنده فاعل ضمیری مبتدایه راجع در
یزداد جمله سی مبتدا انک خبریدر مبتدا مع خبره جمله سی جمله
تعلیلیه در که بیت اولده اولان دعنی فعلنک علتیدر یعنی ای مخاطب
بویله نظمه معجزات رسول اللهی وصفمله بنی ترک ایلله دینو امرک
سبی بودر که اول سالف الذکر آیات ومعجزات ونحاسن سلطان
کاشانک وصفی کرک منظوم اولسون وکرک اولسون هر حانده حسن
ذاتی ایلله متصفدر اول وصف ومدح نظمه اولورسه حسن زیاده
اولور واکر نظم اولنسه ینه حسن ذاتیسی نقصان اولماز) نه کیم
انجو ایلکه دیزیلوب نظم اولنسه وکرک اولنماسه انک قدر و قیمتی
ناقص اولماز دیمک مألنده در حسنا یزداد فعلنک فاعلندن تمیزدر
طابزید نفسا قبیلندندر وهو منتظم و احوالیه در هو ضمیر منفصل
مبنی محلا مرفوع مبتدایک خبریدر جمله سی كذلك یزداد فعلنک
فاعلندن حالدر منتظم دیمک دیزلمش دیمکدر انجویه نسبتله انججوی
ایلیکه دیزمکدر که انجوا یلیکه نظم اولندقدنه منظرده دخی احسن
کورینور) بعض شراح انتظام الدر جعلها فی السلك وانتظام خیره
بحسب حاله دیمشدر در اصطلاح فقها ومفسرینده نظم لفظی
انججوی ایلیکه دیزمکه دیرلر حتی قبر آن کریمه نظم شریف
دید کلری بو که بناء در) ولبس و اوعاطفه در لبس افعال ناقصه دندر

تختنده

تختنده اسمی اولان ضمیر دره راجع در) ینقص فعل مضارع در
تختنده فاعل ضمیری كذلك دره راجع در ینقص نقصاندر که
نقصان زیاده نك مقابله بدر قدر ینقص فعلنک فاعلندن تمیزدر
ینقص جمله سی لبس فعلنک خبریدر لبس جمله سی یزداد اوزر ینه
معطوفدر قواه غیر منتظم غیر لفظا منصوب ینقص فعلنک فاعلندن
حالدر منتظم اسم مفعولدر غیر کله سنک مضاف الیه بدر غیر منتظم
انجویه نظره رشته ینه دیزلمش دیمکدر یعنی رشته ینه دیزلمش
انجورک قدر و قیمتی نقصان اولماز انجودن اولان حسن ذاتی
هر حانده کندوده باقیدر منتظم اولسده اولسده حسن اضافتی
کندودن منفک اولماز كذلك آیات معجزات رسول اللهی مدح
ووصفک حسن واطافتی نظم واوزان و سبک اشعار کرجه زیاده
ایدرا لکن من غیر نظم اولورسه دخی ینه حسن واطافتی ناقص
اولماز دیمک اولور كذلك بیت سابق که دعنی ووصفی یتنی بو محمله
ملاحظه ایلله بر معنای آخره اشارت واردر دیمک خاطره کلور که
یعنی اول سلطان ذیشان بنم مدح ووصفم کرکی کبی نظا منده
اولیوب منتظم اولماز سنده اولور آنک آیات کمال اوصافی انججو
کیدر منتظم اولسون اولماسون حسنی فوق الحد زیاده و قدر
واطافتی مقرر در معناسنه ایما دخی ممکندر) بعضی بیت سابقده
اولان آیات ایلله مراد معجزه کبری اولان آیات قرانیه در که اعظم
معجزات سلطان ادبای علیه الصلاه والسلام در دیمشدر) خلاصه معنای
بیت وصف ومدح رسول اللهی انجویه تشبیهدر که اول وصف
ومدایح نظمه اولورسه حسن واطافت موجود و بر کمال دروا کر
نظمه اولماز سنده اولان اول حسن واطافت ذاتیه نقصان
کلرنته کیم انججو نظم اولنسه یعنی ایلیکه دیزلمه حسنی زیاده اولور
واکر دیزلمه قدر و قیمتی ینه ناقص اولماز دیمک مألنده در) کما قال
شیخ زاده شبه الناظم تعداد الآيات ووصفها بكلام موزون مقفی
بنظم اللآلی الکبار فی سلك العقد فاصل المعنی ان الآيات الدالة
على نبوته والمعجزات الباهرة الشاهدة لرسالته وان غنبت عن الذکر
بالاشتهار فان الشمس لا یحتاج الى التعریف فی ظهور انوارها

لكنها يزاد حسنا اذا وصف بكلام منظوم كما يزاد الدر حسنا
اذا نظمت (قال السارح الكردي والمعنى اتركني ايها السائل مع
وصفي لا يانه صلى الله عليه وسلم فانها وان كانت ظاهرة لاخفاء فيها
الا انها كالدر وهو في النظم يزاد حسنه واطافته وبترك وعدم
النظم في السلك لا ينقص قدره وشرفه للشرافة الذاتية

* * نخسب * *

* كروه اهل محبت ايدرسه مدحه غلو *

* اولورسه كيمي نظم كيمي نثر له تركو *

* نه كونه اولسه كهرد درمدايحي همه سو *

* فالدر يزاد حسنا وهو منتظم *

* واپس بنقص قدرا غير منتظم *

فانظرا مفاعلين ول أ فعلن مال المدى مستفعلن ح الى فعلن
مافيه من مستفعلن كرم ال فعلن اخلاق والش مستفعلن شيم فعلن
(فانظرا اول مال المدح الى) (مافيه من كرم الاخلاق والشيم)

قوله فافانعليليه در درة المضئيه صاحبى فهو بعيد جدا ديوب كلام
مستأنفه ده استعمال اولان فادر ديمش عاطفه اولمق احتمالدر ما
استفهام تعجيدر ما كلك سنك انواعى فالى بليك ان قلت الخ بيتى شرحنده
سبقت ايتندر قال المحشى عصام قوله واستفهامية باقية على معنى
الاستفهام او مستعار لمعنى من معان الاستفهام كالحصر والتعظيم
والتعجب والاكار (ايمدى بومقامده ما استفهامية تعجيبه در تقدير
مرفوع مبتدادر قوله نطاوول فتح لام ايله تفاعل بايندن فعل ماضيدر
امان بالرفع فاعليدر نطاوول جمله سى مبتدائك خبريدر مبتداع خبره
جمله سى استبنا فيه در نطاوول كلك سنك معنا سنى بيانده شارح
مصنفك ومعناه بانقارسيه چه در دست امال المدح يقال نطاوول
اليه اذا اراد البلوغ اليه ومدعنه ينظر الى الشئ البعيد ديمش
(شارح حنفى وتعدية نطاوول بالى قرينة جمله على معنى الوصول
والبلوغ) قال عضد نطاوول الشئ امتد نطاوول اليه اراد البلوغ اليه
مدعنه ينظر الى الشئ البعيد (بس فانظراوول نك معناسى عجيدر كه
اوز انور ديمك اوله قوله آمان املت جعيدر انراس فرس جعى

اولديغى

اولديغى كى امل مصدر امل يا امل املا اذارجا وطمع ديمش ننه كيم
حريص دنيا اولوب اعتناق رجا وطمعنى زخارف فانيه اوز اتمقدن
خالى اوليان شخصه طول املى واردير قال صلى الله عليه وسلم
(يشيب ابن آدم ويشب فيه خصلتان المرص وطول الامل) قوله
المدح آمال لفظنك مضاف اليه يدر مدح مدحد ندر فعل بمعنى
فاعل اولمغه مادح ديمكدر الف لام عهد خارجى اولمق ممكندر كه
ناظم كند وى مراد ايتندر ايات سا بقده ياء متكلم ايله وبعضا
نون نفس متكلم ايله ناظم مذكور اولمق عهد خارجى مراد اولمغه
كفايت ايدر يا خود الف لام استغراق ايجوندر جميع افراد جنس
مادح مراد اولوب سلطان كائنات عليه الصلاة والسلامك مادحى
اولان هر بر ذواته شامل اولور (شارح مصنفك المدح هو الثناء
الحسن على قصد التعظيم ايله تعريف ايتش ومدح جددن اخص
مطلقدر ديمش (ايمدى مدحك فهم وتحققى جدايله مدحك
حقيقتنى بلكه محتاج اولمغه بومقامده اقتضاسى قدر هر بر ينك
تعريف وبيانه عاجزانه مبادرت اولمشدر معلوم اوله كه حمدك
تعريفنده اكثر علما الحمد هو الرصف بالجميل على جهة التعظيم
قصدا مطلقا ايله تعريف ايتش (اما يضاوى عليه الرحمة الحمد
هو الثناء بالجميل الاختيارى من نعمة او غيرها ديمش حواش
بيضا ويده تفصيل اولمشدر كه تعريفده اولان ثنا ذكر بالخير
معناسنه در بالجميل قولنده بامقابله در بالجميلدن مراد كندويه جد
اولان كيمسه دن صدور ايدن فعل جميلدر بومعنايه قرينه الاختيارى
قولى ايله تقيددر كه اختياري اولمق فذلك صفتيدر من نعمة
او غيرها قولى حمدك متعلق ايكى قسم اولديغنه اشارت ايجوندر
ديمش معنى حمدك تعلق ايلديكى محمود عليه كاه حقيقه فعل اولور
انعام كى كه حامد اول انعامد جدايدر حمدك متعلق فعل انعام
او اور جدت على انعامه كى وكاه متعلق جد صفت او اور علم كى كه
مد و حده اولان صفت علمى ثناء بالجميل ايله ثنا او اور جدت على
علمه كى لكن سؤال توجه ايدر كاه متعلق جد فعل جميلدر
ديوبالاده تفصيل اولندي صفت علم متعلق جد اولدقده علم فعل

اولی لازم کلام نیجه فعل اولور جواب ویرمشر متعلق جد اولان صفاته فعل اطلاق اول صفات افعال جمله به دلالت ایلدیکنه بناء در که باعتبار ایل او صفاته فعل دیمک صحیح در دیمش (ایمدی بالاده سابق اند کر بیضا وینک تعریفنده اولان بالجمل الاختیاری قولدن مراد فعل جمیل اولدیغی ظاهر در) قال البیضاوی المدح هو الشاء علی الجمیل مطلقا سواء کان الجمیل اختیاریا واضطراریا نقول جدت زید اعلی علمه وکرمه وانعامه ولا نقول جدت زیدا علی حسنه بل مدحتنه لان الحسن اضطراری لا اختیاری انتهى (قال السعد فالمدح عام مطلقا من الحمد لان المدح یصدق علی کل ما یدق علیه الحمد لا عکس اذ یصدق المدح ولا یصدق الحمد کما فی المنال المدکر لان الحسن لبس من الاوصاف الاختیاریه الحاصلة بالکسب ولا تصاف المحبوب به بالاختیار بل اضطراری یخلفه سبحانه) ایمدی بیضا وینک تعریف حده اولان بالاختیار قولی افراد جدی افراد مدحدن امتیاز ایچون فصل میز اولور ننه کیم ناطق قول تعریف انسانده فصل میز اولدیغی کبی (قال البیضاوی ان الحمد لا یكون الا علی الجمیل الاختیاری بخلاف المدح نقول مدحتنه علی صباحة خده ورشاقة قدّه ولا نقول جدته) ایمدی یو تفصیل و تحریرات ایل مدحک معناسنک جدک معناستدن امتیازی ظاهر اولمدر که مدحک متعلق عام اولوب بمدو حده اولان اوصاف عرضیه اضطراریه و اوصاف کسبیه اختیاریه به شامل اولمغله بومقامده ناظم علیه الرحمة کمال المدیح قولنده اولان مدحدن مشتق مادحدن مرادی اول بیغمبر ذیشان علیه الصلاة والسلام ده اولان کرک کسبی اولیوب خلقت اصلیه لندکی محاسن اخلاق و کرام صفات اصلیه غریزه و حسن و ملاحی و نظافت سنیه خلقیه و کرک کسبی اولان اوصاف علیه لرینک مدایحی ایله احراز شرف و سعادت ایدن مادحک آمالی اول اوصاف خلقیه و کسبیه به نیجه متطاول اولور یعنی مادح انلری مدح و وصفه نیجه امید وار اولور دیمک اولمغله بومعناک ظهوری بالاده تفصیل اولدیغی اوزره مدحک تعلق اخلاق اضطراریه

واخلاق کسبیه شموله بناء در حتی فضلاء شارح مصراع ثانی شرحنده و الشیم جمع شیمه وهی الخلق الحسن وکانه برید بالشیم الغریزات و بالا اخلاق الکسیات دیمش در غریزه ذاتیه و خلقیه و اصلیه دیمک در روح حیوانی مشابه سنده اولان حراره حکما حرارت غریزه دیرلر یعنی اصلیه دیمک معناسنه در (ننه کیم خاتمده تفصیلی کلور) قوله الی ما فیه قولنده الی حرف جر در ما موصوله در فی حرف جر در ها ضمیر متصل مبیدر محلا الی ایله بحرور در مقدر کائن کلمه سنه متعلق اولوب مانک صله سیدر ماء موسول مع صلته الی ایله محلا بحرور قط اول فعلنه متعلق اولوب تطاول ک مفعولیدر فیه کلمه سنده اولان ضمیر فخر عالم صلی الله علیه و سلم را جعدر من کرم الاخلاق جار بحرور کائن کلمه سنه متعلق اولوب مادن حاندر که مای بیاندر زیر اما الفاظ عموم دندرای کل ما فیه دیمک اولمغله ما فیه ده عمومی تخصیصه محتاج اولمغین من بیانیه ایله کرم اخلاقه تخصیص او اتمشدر (شارح شیخ زاده فیه قولنده مبالغه وارد دیمش) کافا حیش جعلها الناظم اخلاقه الکریمة متمکنة فیه صلی الله علیه وسلم تمکن المظروف فی الظرف (وقال درة المضیئة وفی قوله فیه اشارة الی انهما یستقران فی ذاته وطبیعته علیه الصلاة والسلام استقرار المظروف فی الظرف کرم لفظی اخلاقه مضافدر اضافتی صفتک موصوفه اضافتی قبیلندندر من اخلاقه الکرم دیمک در اخلاق خلقتک جمعیدر و الشیم خلق اوزرینه معطوفدر الاخلاق و الشیم ده اولان الف لام مضاف الیهدن عوضدر اخلاق و شیمه دیمکدر یو ایکی لفظک معناسی بیانده (شارح شیخ زاده و الشیم جمع شیمه وهی الخلق الحسن وکانه برید بالشیم الغریزات و بالا اخلاق الکسیات التخلقیات او بکل کلاهما و تکرار للتأکید دیمش) شارح درة المضیئة الشیم یکسر الشین وفتح الباء جمع شیمه بالکسر و سکون الباء بمعنی الخلق ایضا فکانه اراد الاخلاق الکسیة و بالشیم الجلیة او عطف تفسیری تأکید لها و تفنن بالعبارة دیمشدر بویدت عسیر المألت خلاصة مناسنده (شارح شیخ زاده و حاصل المعنی ان آمال المدیح لم تبلغ

الى ما فيه محاسن الشيم ومكارم الاخلاق صلى الله عليه وسلم مادام
السبع الطباق ديمش اما شارح درة المضيفة والمعنى في اطول آمال
المدح الى اخلاقه الكريمة وصفاته العظيمة التي قال الله تعالى في حقها
(وانك لعلى خلق عظيم) (بعض شراح وما الاولى للاستفهام
بمعنى النفي ولا بد من تقدير والمعنى ان تطاول امالي بالمدح الى صفاته
لا يصل اليها جميعا ديمشدر لكن الى ما فيه عبارتته مضاف مقدر
اولد يفنه سباق بيت دلالت ايدر يعنى الى وصف ما فيه تقديرته
اولمغله (موصول معنى عبارت بيت) اول ممدوح كبريا وحيب
خدا بيمبر ديشانده اولان اخلاق كريمه وشيمه عظيمه في وصفه
مادحك امالي مجيدركه نيچون متطاول اولور يعنى مجيدركه نيجه
بلوغ ووصول اميد ايدر ايتسون اول امالي تمنا محالدر ديمكدر
(خلاصة بيت) آني چون مدح ايله بالذات خداوند كريم مدحند
قنده بولور نوع بشر استعداد) منظوم قبحه (انك لعلى خلق
عظيم) تشرifi ايله مشرف اولان سلطان كائنات عليه الصلاة
والسلام افنديم زده اولان اخلاق كريمه في مدح ووصفه مادحك
دست رس بولوب بلوغ ووصول امالنه و اول اميدده اولديغنه ناظم
تعجب واستغراب ايله اويابده كال عجزني اظهار واعترافي ايتش
اولور في البيت من البديع الاستعارة في تطاول آمال المدح ومراعات
النظير بين كرم الاخلاق والشيم

* * * تخميس * *

* محسنات ايله خلق عظيمي خلق خدا *

* انك چون ايلدي مدحن كلام جل على *

* سمياه دست رس اولقمي ايسته مش عجا *

* فاطاول آمال المدح الى *

* ما فيه من كرم الاخلاق والشيم *

آيات حق مستفعلن ق من الر فاعلن رحن مح مستفعلن دثة فعلن
قديمه مفا علن صفت ال فعلن موصوف بال مستفعلن قدم فعلن
(آيات حق من الر رحن محدثة) (قديمه صفة الموصوف بالقدم)
(ناظم عليه الرحه بو ايات ايله كلام رباني وآيات قرآنيه في وصف

ومدايحه

ومدايحه شروع ومبادرت ايتشدر (قوله آيات آيتك جميعدر آيت
لغته علامت معناسندهدر لكن اصطلاحده آيت كلمه سي سور
قرآنيك اجزاسندن اولوب آيت اعتباريله ايلدكلري طائفة
معينه اطلاق اولنور (شارح الحنفى آية القرآن طائفة منه لها
ابتداء معين وانتهاء معين وهي اقل ما يطلق عليه اسم القرآن
ديمش) كما قال درة المضيفة وهي جملة دالة على حكم من القرآن
ديمشدر لكن ناظمك آيات حق عبارتته اولان آيات لفظا مرفوع
بابتداء محذوف اولان هي كلمه سي نك خبريدر (ايمدي اشبو هي
كلمه سي كلام نفسي وكلام لفظي به شامل محذوف مطلقا ايته
راجع اولور سه ياخود بعض شراحتك ذاهب اولديغي اوزره دعني
ووصفي الخ بيتنده اولان آياته راجع اولوب واول محذوف هي
ضمير نك مرجعي اولان آيات ايله كلام نفسي وكلام نفسي به شامل
مطلقا آيات مراد اولور سه اشبو بيتنده مذكور اولان محدثة قولي
كذلك مصراع ثانياسته اولان قديمه صفة القديم قولي صحيح
اولور واكر سالف الذ كر دعني ووصفي بيتنده اولان اول آيات
ايله مراد قرآن كريمندن ماعدا اولان رمي حصي وشق قرقوله سي
آيات ومجرات اولور سه اشبو بيتك مصراع اولنده اولان محدثة
قولي اكر جه صحيح اولور لكن مصراع ثانياسته اولان قديمه صفة
القديم عبارتني صحيح اولماز زيرا قرآن كريمندن ماعدا خارق عادت
مقوله سي سالف الذ كر آيات ومجرات قديمه دكلدر خصوصا
صفت باري اولمق احتمالي يوقدر فساد معنى تحقيق ايدر (ايمدي
مناسب اولان بالاده ذكر اولديغي اوزره محذوف اعتبار ايتديكر
ضمير مرقوم كلام نفسي وكلام لفظي به شامل مطلقا آياته راجع
اولدقده ياخود سالف الذ كر بعض شراحتك ذاهب اولديغي
اوزره بيت مقدمه مذكور دعني ووصفي بيتنده اولوب مطلقا
آيات مراد اولان آياته راجع اولور سه اشبو بيتنده اولان آيات ايله
دخي مطلقا آيات مراد اولمغله مصراع اولده اولان محدثة قولي
كذلك مصراع ثانياسته اولان قديمه صفة القديم قولي صحيح
اولور شارحك ولفظ الآيات ينظم هما جميعا ديدكي اوزره لفظ

قرآن کلام نفسی و کلام لفظی به شامل اولغله کلام نفسی اولدیغی جهندن بو بینک مصراع اولنده مذکور اولان قدیمه صفة الموصوف بالقدم ایله توصیف صحیح اولور کذلک نظم کریم ایله تعبیر ایلد کلمی کلام لفظی اولدیغی جهندن مصراع ثانیه مذکور اولان محذوفی ایله توصیف دخی صحیح اولور (نته کیم شارح مصنفک قرآن کریمک جهة قدیم و جهت حدوثی بیان ضمنده تقریر بدر) کما قال يجوز ان يكون للشيء جهتان احدهما يقتضي الحدوث والثاني يقتضي القدم وهما كذلك فان لايات القرآن جهة هي الالفاظ والحروف التي هو اصوات قد عبر بها عن المعاني وهي حادثة بلا شبهة وجهة هي المعاني القديمة من حيث انها اصفه قديمة له تعالى ولفظ الايات ينظم هما جميعا شارح شيخ زاده سابق الذكر مبتدا هي تقدير ندين عدول ايدوب بعض مجزاته عبارتت تقدير ايتسدر واقعه کلام قدیم وقرآن کریم دخی بعض مجزات اولغله اشوبیتده مذکور اولان آيات قولي ایله بالاده تقریر ایلدیکر معنای مطلوب اوزره کلام قدیم مراد اولوق صحیح اولور) پس بالاده مذکور آيات کله سنده تقریر اولنان ایکی احتمال ایله تفصیله حاجت قالمز قرآن کریم کلام نفسی و کلام لفظی اولدیغی معنای به محتاج اولغله آیتده ذکر اولنور (قوله حق کلامی اسماء الهیه دندر آياتک مضاف الیهیدر اضافتی بمعنی من در تقدیری هی آيات من الله در یاخود بعض مجزاته آيات من الله دیمکدر) بعض شارح حق کلامی صفت مشبهه در ثاب معناسنده در من حق الشیء یحقو بالکسر حقا اذا ثبت دیمش حق باطل مقابلی اولغله قرآن کریمک حق اولدیغی ظاهر در من الرحمن جار مجرور محذوف کائن کلام سنه متعلق قدر محلا مرفوع آياتک صفتیدر) شارح شيخ زاده فان النوارد الینسا من الرحمن هو النظم المنزل منجسا علی حسب المصالح دیمش الرحمن اسماء الهیه دندر الرحمن الدنیا ورحیم الآخرة ایله علما معنا ویرلر (ناظم علیه الرحه بو تعبیر دلیذر ایله قوله تعالى) وما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث) آیت کریمه سنده اقتباس معنایه اشارت ایدر قوله محدث در فعله کذلک

آياتک صفتیدر علم کلامده الحادث ما یسبقه العدم والقديم ما لا یسبقه العدم ایله تعریف ایدرلر بعضیلر الحدوث وجود الشیء بعد ان لم یکن وقدم الشیء خلاف الحدوث دیمشدر بعض شارح بو مقامده مضانی الیه تقدیر ایدوب محدثه نزولها دیمش آيات کلام سنه حادثة ایله توصیف جائز اولماز ظن ایلش لیکن آيات ایله مراد علمامن کلام لفظی تعبیر ایتسدر کلمی قرآن کریم اولدوقده حدوث ایله توصیفدن علماء کرام علیهم الرحه اصلا کلام و تمحاشی ایتسدر در لیکن بو محاکم فهم و تحقیق کلام الهی کرکی کبی مهمما لیکن بیان و تعریف و کلام نفسی اولدیغی حائز لری شرح و عیانه محتاج و متوقف اولغله بو وجهله تفصیل اولندی (معلوم اوله که قرآن و کلام الله لفظ مشترکدر کلام لفظی به و کلام نفسی به اطلاق اولنور دیدیلر کلام لفظی حروف و اصواتدن مؤلف اشوب مشاهده و مقرومز اولان الفاظ قرآنیه در که نظم شریف ایله تعبیر ایدرلر بو الفاظ داله در مدلولی اولان معنای قدیمه کلام نفسی دیرلر اشوب کلام نفسی ذات حقله قائم بمبدأ در بسیطدر سائریدی عدد صفات حقیقیه ذاتیه کبی قدیمدر اکا حادثدر دین کافر اولور اما کلام لفظیه حادث دیمکدر علماء کزین توقف ایتسدر کلام لفظی به کلام الله اطلاق ایلد کلمی مخترع باری اولدیغسندر یوخسه کلام نفسی کبی صفت حق اولغله ناظم علیه الرحه حدوث ایله توصیفدن احتراز ایتدی بلکه کلام لفظینک حدوثی موافق و مقاصده تصریح اولمشدر) قال السعد رحمه الله فی المقاصد لا نزاع فی اطلاق اسم القرآن و کلام الله بطریق الاشتراك او المجاز المشهور کشفه الحقایق علی هذا المؤلف الحادث وهو المتعارف عند العامة والقراء والاصولین والفقهاء والیه ترجع الخواص رحیم الله الی هی من صفات الحروف وسماته وذلك من کونه منزلا علی النبی صلی الله علیه وسلم بشهادة النص بقوله تعالى (انا انزلناه قرآنا عربیا) ولا خفاء فی امتناع نزول المعنی القديم القائم بذات الله تعالى بخلاف اللفظ کذلک شرح مواقف خلاصه مقام بو وجهله در المعنی القديم قائم بذاته تعالى و یسمع باللفظ والنظم

الدال عليه ويحفظ بالنظم المخيل ويكتب بنفوس وصور الاشكال
بوضوح الحروف الدالة عليه لبس حال في المصاحف ولا في
الغلوب والالسنه والاذان وتحقيقه انه يكون للشيء وجودا في الاعيان
ووجودا في الازهان ووجودا في العبارة ووجودا في الكتابة يعني
كلام الله مقرر ديمك وجود كلام لفظي سبيله تلفظ اول نور
ديمك در صدورده محفوظ در ديمك اكه دال اولان صورت كلام
لفظي خزانه حافظه ده مستقر در ديمك در مسموع در يعني اكه دال
اولان صوت كلام لفظي صماخه واصل اولور معناسنه در مصاحفه
مكتوب در ديمك اكه دال اولان حروفات صور اشكال معهوده
ايلاه كابت اولمشدر هر اوراقه يازلمشدر ديمك در بوخسه كلام
نفسى ديد كلرى معنای قديم قائم بذاته تعالى در انى كتب و تحرير
نصور دخی اولمناز بلکه كابت اولان تفصيل اولديغى اوزره
نظم كريم كه كلام لفظيدر (كما قال العلامة بوند نصكره معلوم
اوله كه كلام لفظيك علم و معرفتى آساندر نته كيم ماسبقده الى
ههنا تحرير اولندي لكن كلام نفسى بيان وتفصيله محتاج اولمغه
تهذيبك قسم ثانى شرحنده شارح عبدالله يزدى بووجهله شرح
ويبان ايدر كه انه يحد كل احد فى نفسه عند ايراده صيغه الامر
اولتهى اولنداء والاخبار معنى لا يختلف باختلاف الاوضاع
واللغات ثم يعبر عنه بالالفاظ وهو الكلام اللفظي ويختلف باختلاف
اللغات والاصطلاح وقد يدل عليها بالكتابة وذلك المعنى الذى
تسمية الكلام النفسى وهو غير العلم فان الرجل قد يشتر عما لا يعلم بل
يعلم خلافه وغير الارادة فان السيد قديما امر العبد بالفعل ولا يريد
ان يفعل العبد ذلك ثم شاع فيما اهل اللسان اطلاق اسم الكلام
على هذا المعنى كما يقولون فى نفسى كلاما قال الاحطال (ان الكلام
لنى القواد وانما جعل اللسان على القواد دليلا) فاذا ثبت ان البارى
تعالى متكلم ويمتنع قيام اللفظي به تعين ان يكون كلامه هو النفسى
(قال العلامة فى المقاصد استدلال على قدم كلام الله تعالى وكونه
نفسيا لاحياء ان من يورد صفة امر او نهى او نداء او اخبار او غير
ذلك يحد فى نفسه معانى ثم يعبر عنها بالفاظ ويقصد المتكلم

حصولها فى نفس السامع ايجزى ثنى موجبها هو الذى تسميه كلام
النفس وحديث النفس ثم شاع بين اهل اللسان اطلاق اسم الكلام
واسم القول على المعنى القائم بالنفس انتهى (من لاسن برنخاطبه
برمعناى افاده مراد ايلسك اومعناى اولا بركره خاطر كده ملاحظه
وترتيب ايدرسن بعده استرسر يانى استر فارسى استر تركى در فنى
لغت ايله اولور سه بحسب الوضع اول معنايه دال اولان الفاظي تكلم
ايدرسك ايشته خاطر كده كى اول مدلول اولان معنى كلام نفسيدر
ديمك مراد در (قول علماء متأخريندن خضر بك عليه الرحه
جناب كبريانك صفات ذاتيه سنى قصيده نونيه سنده (نظم) حى
سميع بصير عالم شاء) (ذو قدرة و كلام غير الحان) بيتى ايله تعداد
ايلد كده كلام صفتى دخی معا تعداد ايدوب حق تعالى ك صفى
كلام ايله اتصافنى ذكر ايدوب بعده فاضل مشار اليه حقيقت
كلام اللهى ظاهرا كرى كى بيان لازم ايكن علماء اهل سنتك
حقيقت كلام الله ديد كلرى كلام نفسينك تفسير و بيانته كلكده
(بيت) كلامنا صفة نفسية فيها) (نمة زعن اخرس او عجم حيوان)
نظمى ايله اول كلام نفسى بى انجق انسانه نسبتله بيان ايدوب
مقصود اصلى اولان جناب حقه نسبتله كلام نفسى بى تعريف
ويبانندن توقف وسكوت ايلدى مقصودى جناب حقه نسبتله
كلام نفسى بى تعريف ويبانده عجز مقرر در و روجهله قدرت
اولديفته اشارت در رحه الله كما فى نشر الطوالع) والاطاب فى ذلك
اى فى الكلام كما اطلب فيه المتأخرون قليل الجدوى فان كنه
ذاته وصفاته محجوب عن نظر العقول (قوله قديمة اول بيتده اولان
آياتك صفتيدر) قوله صفة — كذا لك آياته صفت واقع اولمشدر
الموصوف لفظا مجرور صفة كده سنك مضاف اليهيدر (قوله بالقدم
جار مجرور اسم مفعول اولان موصوف كده سنه من مفعول الموصوف
بالقدم ايله مراد جناب كبريادر صفة الموصوف بالقدم ديمك اول
آيات قديم ايله موصوف جناب حقك صفتيدر ديمك در بوعبارت
ايلاه ناظم عليه الرحه آياتك قديم اولديفته تنبيه بلکه داللى ايراد
اتمشدر زيرا قديمك صفتى دخی السيد قديم اولور دات قديمه

صفت حدوث طاری اولماز (شارح مصنفك وقدنيه على جهة
القدم بقوله صفة الموصوف بالقدم يريد ان اتصافها بصفة
القدم انما هو باعتبار انها صفت لذات موصوفة بالقدم وصفة
القديم يمنع ان يكون حادثة ديمش (محصل معنى عبارت بيت)
سابقه ذكرى سبقت ايدن اول آيات يعنى مطلقا قرآن كريم
آيات حقدر يعنى آيات الهيدر ياخود حقدر يعنى شائبة بطلان
واشتهادن معرادر اويله آيات كه طرف رجاندنر اويله آيات كه
محدثر يعنى كلام لفظي اولديغي جهندن محدثر اويله آيات كه
كلام نفسي اولديغي جهندن قديمدر اويله آيات كه صفت قدم
ايله متصفك صفتيدر يعنى صفات ذاتية قديمة ايله موصوف اولان
جناب كبريانك صفتيدر ديمك اولور مال بيت مدايح ووصف
قرآن كريمدر (وفي البيت من البديع الطبايع بين محدثة وجناس
الاشتقاق بين الموصوف وقديمة والقدم

* * * تخميس * *

* نظيره حيرت اولوب اولديلر كيران السن *

* مصاقع خطباء وجوه اهل مدن *

* جميع معجزه نك اعظمي اونور حسن *

* آيات حق من الرحمن محدثة *

* قديمة صفة الموصوف بالقدم *

لم تقترن مستفعلن بزما فعلين ن وهي تخ مستفعلن برنا فعلين
عن المعامفاعلن دو عن فعلن عاد وعن مستفعلن ارم فعلن
(لم تقترن بزما وهي تخبرنا) (عن المعاد وعن عاد وعن ارم)
قوله لم تقترن اقتراندنر فعل مضارع لم ايله مجزومدر مقارنت
واجتماع معنائه در تحتده فاعل ضميري بيت سابقه كي آياته
راجعدر جله سي آياتك صفتيدر (قوله بزما باحرف جر در زمان
ظروف زمان مبهمندر بحسب العوامل معريدر جار مع المجرور
لم تقترن كلمة سنه متعلقدر زمان عند العرب وقتك قليل وكثيره
اطلاق اونور ديمش لکن حقيقت زمان اسرع جميع حركات
اولان فلك اعظمك حر كه سنك مقداريدر كه مثلا فلك تاسعك

برنقطه مفروضه دن بدأ ايله اون بش درجه حر كه سنه بر ساعت
او تور درجه حر كه سنه ايكي ساعت ديرلر كه حر كه سنك
بر مقدارى زماندر كذلك او جيز الشمس دفعه شرقدن غربه تمام
حر كه سنه بر سنه تقدير واعتبار ايتشلردر سكيان سنديه بر قرن
اطلاق ايدرلر كذلك اول سكيان سنه نك رجائه دخی قرن اطلاق
كثيردر زمان بختنده كلام قتي چوقدر يومقامي فهمه بوقدر جد
كانيدر اقتران بومحمد اختصاص معنائه در (صاحب درة المضيئه
قاضي عضددر نقل ايدر كه اقتران الشئ بزما هو اختصاصه
بالزمان وعدم اقتران الآيات بالزمان هو عدم اختصاصها بزما
دون غيرها مثل سائر الكتب السابقة) وقال شيخ زاده لم تقترن
اي لم تختص ولم تتوقت بزما دون زمان واهل زمان كسائر الكتب
فانها كانت تتوقت بزما ويقوم على وفق الانبياء عليهم السلام
واما نبينا صلى الله عليه وسلم فهو مبعوث الى الناس كافة ولا نبى
بعده فيكون كتابه الى الناس كافة ولا كتاب بعده فيكون قوله دامت
بعده هذا البيت بياناله والا فكل حادث مقترن بزما والقديم مع كل
زمان يوفى بيت سابقك شرحده تفصيل اولديغي اوزره اشبو بيتده
كندو دن كلام لفظي مراد اولان آيات كه (متلومز اولان
قرآن كريم ونظم شريف بر زمانه مختص ومخصوص اولدى يعنى
زمان معين ايله توقيت اولدى سائر كتب الهيه كي مثلا تورات
شريف واحكامى زمان موسى عليه السلامه تخصيص اولمش كه
حضرت عيسى عليه السلام بعث اولندقدده احكام توريه نسخ
اولدى اكر زمان امت موسى عليه السلامه مخصوص اوليوب
اول زمان ايله مقيد اوليه ايدى نسخ اولماز ايدى اما اول زمان
ايله مقيد اولديغي ايجون قابل نسخ اولدى كذلك انجيل شريفك
احكامى دخی زمان امت عيسى عليه السلامه مخصوص واول زمان
ايله مقيد اولديغنه بناء (بمخير آخر زمان سيد الانبياء ولا نبى بعده
محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم افنديم بعث اولندقدده نظم كريم
انجيلك وسائر انبياء عليهم السلام سافه نك احكامى نسخ ايلديكندن
ماعد ازمان ايله تخصيص وتوقيت اولنديغنه بناء نظم كريم زمان

نبوته مخصوص اولوب الى يوم اقيام زمان آتیه نك جله سنده
نظم كرمك احكامى جارى اولوب برحد وزمان ايله تخصیص
وتوقیت اولمىدى (قوله وهى واو حالیه درهنى ضمیر منفصل مبنى
محملا مرفوع مبتدأ آياته راجعدر) قوله تخبرنا فعل مضارعدر
اخباردندر جله سى مبتدأ نك خبریدر مبتدأ مع خبره جله سى تقرن
فعلن فاعلندن حالدر اخبارى احداث العلم فى المخاطب ايله تعريف
ايشلر بعض شراح لم تقرن كله سى مقارنت واجتماع معنساندر
زماندن مراد زمان ماضى وزمان مستقبلدر ديمشلىر بوصورتده
معنى ديمكدر كه اول كلام لفظى مراد اولان قرآن كريم زمان
ماضى به وزمان مستقبله مقارن اولمىدى حال بو كه معاددن وعاد
وارمدن بزه خبر و بردى يعنى مع هذا يوم قيامت مستقبله وعاد
وارم زمان ماضيه در (ايمدى بومعنا تخبرنا كله سنك حال
وقوعنه مناسب واحرار لكن بالاده ابتدا تفصيل ايلديكمز معنى
اصل مطلوب اولان معنى اولديغى ظاهر ومرجعدر) قوله عن المعاد
جار مجرور تخبر فعلنه متعلقدر معاد مرجع معنساندر يقال عاداليه
عودا رجع ديمشلىر (معلوم اوله كه حشر اجساد ومعاد اجسام عقايد
دينه دن اولوب حتى ايمان دعا سنده دخی امنى وباليوم الاخر واقع
اولمشدر ايمدى انكارى كفر او لغله معرفت وتحقق الزم اولديغنه
بناء همان ذاتى علم ومعرفت وتحقق حاصل اوله جق مقصدارى
بيان وكلام خولدن نقل ايله تفصيل وتأيد مقاله كثرانه وعاجزانه
مبادرت اولمىدى (شارح درة المضئيه اوله اشتقاقى بيان ايدر كه
والمعاد بفتح الميم مصدر ميمي من العود بمعنى الرجوع واسم مكان
ومعاد الخلق بعد انعد امهم فى الآخرة) حشر اغتده مطلقا جعدر
اصطلاحه عود ورجوع مخصوصه ديرلر رجوع مخصوص
ايله درت معنى مراد ايدوب استعمال ايدرلر (قال السعد فى شرح
المقاصد المعاد مصدر او مكان وحقيقة العود توجه الشئ الى ما كان
عليه والمراد ههنا هو الرجوع الى الوجود بعد الفناء ورجوع
اجزاء البدن الى الاجتماع بعد التفرق والى الحياة بعد الموت والارواح
الى الابدان بعد المفارقة واما المعاد الروحانى المحض على ما يراه

الفلاسفة فعنه رجوع الارواح الى ما كانت عليه من التجرد عن
علاقة البدن واستعمال الالات والتبرى عما ابتليت به من الظلمات
(قال السعد اتفق المحققون من الفلاسفة والملايون على حقيقة
المعاد واخلتلف فى كيفية فذهب الجمهور من المسلمين الى انه
جسمانى فقط لان الروح عندهم جسم سارى فى البدن سريان النار
فى الفحم والماء فى الورد وذهب الفلاسفة الى انه روحانى فقط وبعض
كبار العلماء والصوفية الى انه بهما (فى بيان الحشر الجسمانى فقط)
معلوم اوله كه ذكر اولسان مذهب جمهور اولان اشبو حشر
اجسادده ايكى قول وارد اول اجزاء معدومه بى بعينه اعاده ايله در
ديديلر قول ثانى اجزاء متفرقه بى جمعه در ديديلر تفصيل قول اول
هو الموقوف على صحة اعادة المعدوم دون الثانى (كما قال فى نشر
الطوابع المعاد الجسمانى يتوقف على اعادة المعدوم عند من يقول
باعدام الاجسام دون من يقول فنائها عبارة عن تفرق اجزاءها
يعنى روح بدنن موتله بعد المفارقة اجزاء بدن كليا معدوم
اولدقد نصكره خلاق ازل جلت قدرته اجزاء بدنن يكيدن خلق
ايدوب ارواحى ارجاع اتمكله ارواحك ابدانه اشبور رجوعنه معاد
جسمانى وحشر اجساد در ديديلر) قال شيخ زاده فى حاشية البىضاوى
اختلفوا فى كيفية الاعادة فمنهم من قال ان الله تعالى يعدم الاجسام
بالكلية ثم يعيده بعينها مرة اخرى وهو الاعادة تدل عليه قوله
تعالى (كما بدأنا اول خلق نعيده) لانه تعالى شبه الاعادة بالابتداء ولما
كان الابتداء ليس عبارة عن تركيب الاجزاء المتفرقة بل عن اليجاد
بعد العدم وجب ان يكون الاعادة كذلك قال فى نشر الطوابع
ثبوت المعاد الجسمانى قول اكثر المتكلمين الفساد حين للنفس
الناطقة اى النفس المدركة بدون البدن ولا يعد ان يكون من هؤلاء
من يقول بعذاب القبر بادخال الروح الجسد لا الروح فقط (تفصيل
قول الثانى) كما قال المعاد الجسمانى يتوقف على اعادة المعدوم عند
من يقول باعدام الاجسام دون من يقول فنائها عبارة عن تفرق
اجزائها واختلاط بعضها ببعض كما دل عليه قصة ابراهيم
عليه السلام فى احياء الطير (ومن ذهب الى امتناع اعادة المعدوم

(قال ان الله تعالى يفرق اجزاء ابدانهم الاصلية ثم يوفى بينها ويخلق فيها الحياة قال في شرح المقاصد قال امام الحرمين ان الاظهر عندنا ان الارواح اجسام لطيفة مشاكلة الاجسام المحسوسة اجرى الله تعالى عادته باستمرار حياة الانسان ما استمرت مسكنها لها فان فارقت يعقب الموت الحياة ثم الروح يعرج ويرفع في حواصل طيور الجنة ومن الكفرة الى السجين (قال عبد الله يزدي في شرح القسم الثاني من شرح المقاصد جزم المسلمون على ثبوت المعاد والجمهور انه جسماني فقط لان الروح عندهم جسم سار في البدن سر يان النار في الجسم (قال شيخ زاده في البيضاوي فنفهم من قال ان الله تعالى يفرق الاجسام ولا يعدمها بالكلية ثم انه يعيد تركيبها فهذا هو المبدأ (ايمدى مذهب اول اعادة معدومي اثبات ايله تكلفه محتاج اولمغله مذهب ثاني مرجح دريغملر تنه كيم نونيه صاحبي (خضر بك عليه الرحمه بيورر (بيت) بل لا احتياج الى قول يصح ان يعاد ما عدمت في حشر ابدان (شارح نونيه مرحوم داود افندي بوججهله شرح وتفصيل ايتمش كه حشر انسان ياخود حيوان اولدكك نصكره اجزاء متفرقه سنى يوم قيامته الله عظيم الشان جمع ايدوب وروحلنى ادخال ايدوب انسانى قبور لزندن قاندرمه سى معنای حشر بودر (معلوم اوله كه حشرده متكلمين وحكما اختلاف ايتديلر جمهور متكلمين حشر اجزاء متفرقه بي جمع وارواحي اعاده ايله اولور زيرا ارواح بدنندن جيقوب روح كالايق اولان مقام عاليلرده ياسا فلرده فبايه كتمز يوم قيامته بدنلر ينع اعاده اولور يعنى اجزاء بدن موتله بالكلية متفرق اولدقند نصكره يوم معادده بارى تعالى اول اجزاء متفرقه بي جمع ايدر بو كا اعاده جسماني ديرلر وبعض متكلمين اعاده معدومه ذاهب اولوب حشر اجزاء معدومه بي اعاده ايدوب وجمع ايدوب ارواحي اعاده ايله اولور يعنى اجزاء بدن موتله بالكلية معدوم اولدقند نصكره يوم معادده بارى تعالى اول اجزاء معدومه بي يكيدن خلق ايدر بو كا دنى معاد جسماني ديرلر وبعض ايكى قوله هم اعاده روحاني وهم اعاده جسماني ديرلر ديمسلىر بو محله

معادك حقيقتى كلام فحول دن نقل وتفصيل اوانوز (قال في شرح العقايد البعث هو ان يبعث الله تعالى الموتى من القبور بان يجمع اجزاء هم الاصلية ويعيد الارواح اليها حق لقوله تعالى ثم انكم يوم القيمة تبعثون (وقوله تعالى (قل يحييها الذى انشاها اول مرة) الى غير ذلك من النصوص القاطعة بحشر الاجساد وانكره الفلاسفة بناء على امتناع اعادة المعدوم بعينه وهو مع انه لا دلائل لهم عليه يعتديده انتهى (قال عبد الله يزدي والدليل على جواز المعاد الجسماني هو ان الامكان المصحح لاستفادة الوجود ذاتى لا ينفك عنه فيصح ان يوجد بعد الطارى كما صحح ان وجد قبله في بيان الحشر الروحاني فقط قال السعد اما المعاد الروحاني المحض على ما يراه الفلاسفة معناه رجوع الارواح على ما كانت عليه من التجرد ثم قال رحمه الله قالت الفلاسفة ان المعاد روحاني فقط لان البدن يعدم صورته واعراضه فلا يعاد لان النفس جوهر مجرد لا سبيل اليه الفناء فيعود الى عالم المجردات وسعادتها وشقاوتها هناك قال في نشر الطوابع مذهب الفلاسفة في المعاد الروحاني الذى هو عندهم عبارة عن مفارقة النفس عن بدننها واتصالها بالعالم العقلي الذى هو عالم المجردات وسعادتها وشقاوتها هنالك بفضا ثلها النفسانية ورزائلها وهم انكر واحشر الاجساد واثبتوا المعاد الروحاني وقالوا ان النفس بعد مفارقتها عن البدن انا في سعادة او شقاوة فالعالمة النقية عن الهيئات الردية فهى بعد المفارقة متهيجة ابدا بعد مفارقة البدن للملاحظة كالهيا العلى وذلك كالمؤمن المتقى عندنا واما العالمة الكاسية الهيئات الردية فهى بعد المفارقة متألمة ابدا ومن الكفرة الى السجين كما وردت منه الآثار في بيان الحشر الروحاني والجسماني (معلوم اوله كه امام رازى معاد جسماني ومعاد روحاني به ذاهب اولمصدر لكن روح نفس ناطقة مجردة دكلدر بلكه جسم سارى في البدن در موتله بدنندن بعد المفارقة قناديل عرشه كيدر يوم معاد ده بعينه موجود اولان ابدانه قناديل عرشدن ياخود اجواف طيور جشندن كلوب ابدانه سرايت ايتكله معاد روحاني وجسماني ايكبسى تحقق ايدر (وفي شرح المقاصد مذهب كثير

من علماء الاسلام كالامام الغزالي والراغب والفاسي ابو زيد الى القول بالمعاد الروحاني والجسماني جميعا ذهابا الى ان النفس جوهر مجرد يعود الى البدن وهذا رأي كثير من الصوفية والشيعة وبه يقول جمهور النصاري والتناسخية (قال الامام الرازي الان الفرق بين المسلمين يقولون بحدوث الارواح وردها الى الابدان لافي هذا العالم بل في الآخرة والتناسخية بقدمها وردها اليها في هذا العالم وينكرون الآخرة والجنة والنار وقد بالغ الامام الغزالي في تحديق الروحاني ووقع في السنة العوام انه ينكر معاد الاجساد افتراء عليه (خلاصة مقال معلوم اوله كه معادده قول اول معاد جسماني فقط قول ثاني معاد روحاني فقط قول ثالث معاد روحاني مع معاد جسماني اولغله اشبو اقول ثلثه تك تفصيلاتي اولدن برو بومحله كنجه نقل اولمشدر بومحله دخی خلاصة مقال ومأل اقول ثلثه بوموجهله تقريرا وانور (معاد لغتده شئ برمحلدن چيقوب حرکت ايدوب ينه اومحله كلوب رجوعنه عود درلر) بومقامده شيك حال اولنه رجوعنه معاد ديديلر) نه كيم سعدالعلامه المعاد توجه الشئ الى ما كان عليه ديمشدر (ايدي قول اول ابدانك اصابت موله معدوم اولدقدن صكره ياخود اجزاسي متفرق اولدقدن صكره يوم حشرده ابدانك بعينه حال اولنه توجه رجوعنه وعودنه معاد ديرلر) نه كيم ماسبقده تفصيلي سبقت ايلدي ابدان اجسامدن اولغله بروجع محرد عود ورجوعنه معاد اجسام وحشر اجسام ديديلر لكن جمهور علما بومحله ديمشدر كه بالاده تفصيل اولنديغي اوزره ارواح ابداندن مفارقت ايلد كده قناديل عرشه كيدوب يوم حشرده ابدان بعينه خلق اولنوب حال اولنه رجوع وتوجه ايلد كده معاد جسماني تحقق ايدوب ارواح قناديل عرشدن كلوب عود ايدوب ابدانه حلول ودخول ايدر ديديلر ارواحك قناديل عرشه رجوعني علماء كرام تحقيق ايتشدر (ذكر في شرح المقاصد فان امام الحرمين ان الاظهر عندنا ان الارواح اجسام لطيفة مشاكلة للاجسام المحسوسة اجري الله تعالى عاده باستمرار حياة الانسان ما استمرت مسكنها لها فاذا فارقت

يعقب الموت الحياة ثم الروح يعرج به ويرفع في حواصل طيور الجنة ومن الكفرة الى السجين كما وردت فيه الآثار (قول ثاني معاد الحق معاد روحاني در معاد جسماني بوقدرديو انكار فلاسفه تك قوليدر) كما قال السعدا المعاد الروحاني المحض على ما يراه الفلاسفة معناه رجوع الارواح الى ما كانت عليه من التجرد ثم قال رحمه الله قالت الفلاسفة ان المعاد روحاني فقط لان البدن ينعدم بصورته واعراضه فلا يعاد والنفس جوهر مجرد لا سبيل اليه الفناء فيعود الى عالم المجردات بقطع العلاقات وسعادتها وشقاوتها هناك بفضاؤها وزناؤها المكتسبة في حال كونها مقيدة بالابدان فهم انكروا حشر الاجساد واثبتوا حشر الارواح (قال في نشر الطوائع مذهب الفلاسفة في المعاد الروحاني الذي هو عندهم عبارة عن مفارقة النفس عن بدنها واتصالها بالعالم العقلي الذي هو عالم المجردات وهم انكروا حشر الاجساد واثبتوا المعاد الروحاني وقالوا للنفس بعد مفارقة البدن سعادة وشقاوة (قول ثالث معاد جسماني به وهم معاد روحاني به ذاهب اولان علما مذهبيدر كه المرروح انسانينك نفس ناطقه مجردة اولديغنه ذاهب اولمشدر) نه كيم سحياقلي زاده ذكرى آني تفصيلنده ديمشدر كه ووافق الفلاسفة في ذلك من المسلمين الغزالي والراغب وجمع من الصوفية المكاشفين (ايدي انرديرلر كه روح انسانيه موله ابداندن مفارقت ايلد كده ابدان معدوم دروز معادده حال اولنه بعينه رجوع ايدوب موجوده اولوب معاد جسماني تحقق ايلد كده خراب بدن ايله فنا بولوب باقي قلان نفس ناطقة مجردة اول موجوده بعينه اولان ابدانه عودت ايتكله معاد روحاني دخی متحقق اولور ديديلر) قال في شرح المقاصد القائلون بالمعاد الروحاني والجسماني معاهم الذين يقوون بنفوس الناطقة مجردة باقية لاتفنى بخراب البدن ثم قال ذهب كثير من علماء الاسلام الى القول بالمعاد الروحاني والجسماني ذهابا الى ان النفس جوهر مجرد يعود الى البدن (معلوم اوله كه موله بدنن نفس ناطقه مفارقت ايلد كده مجردته عودت ايدر ديوب معاد نفسي نصريح ايلين فلاسفه در اما معاد روحاني ومعاد جسماني به

ذاهب اولان محققون نفسک عالم مجرداته عودتی تصریح
 ایتمد کلرینه بناء (سجاقلی زاده مرحوم نشر طو العده لعل المعاد
 الروحانی عده هم ای عند کثیر من المحققین کالغزالی والراغب
 والصوفیة تنعیم النفس وتعذیبها بعد الموت قبل الحشر بدون
 تعلقها بالجسد کلامیله نفس ناطقه نك بعد المفارقة عن البدن
 معادنی بیان ایله اتمام وتحقیق مقام ایلمشدر کذلک مرحوم سجاقلی
 زاده بحث نفوسده انسانده اولان نفس ناطقه فی فلاسفه و متکلمین
 ذاهب اولدقلری اوزره بو وجهله تقریر ایدر که (ان النفوس الانسانی
 مجردة ای ليست مادیة جسمانیة حالة فی المادة بل هی لامکانیة
 لا یقبل اشارة حسیة وانما تعلقها بالبدن تعلق التدبیر والتصرف
 من غیر ان یكون داخله بالجزئیة او الحلول هذا مذهب الفلاسفة
 ووافقهم علی ذلك من المسلمین الغزالی والراغب وجع من الصوفیة
 المتکاشفین وخالفهم فیہ الجمهور بناء علی نفی المجردات علی
 الاطلاق عموما کانت اوفوسا دیو تصریح ایدر کذلک مقاصدده
 سعدالعلامه (ومن آراء الفلاسفة وبعض المتکلمین انها جوهر
 مجرد متصرف فی البدن دیمشدر) بوتلری مؤید کبار مشایخ
 نقشبندیه دن مشهور نیجه کر اما تیری منقول عصر سلطان
 محمودده دار السعادة اغاسی اولوب کبیر اغادیمکله معروف بشیر
 انماک معتقدی وشیخی توقادی امین افندی قدس سره حضرت ترینگ
 اثر حلیله سی اولان رساله سنده یازلمشدر که (اعلم ان طریق القلبی
 والذکر المراد به لاله الا الله والقلب علی نوعین المجازی والحقیقی
 اما القلب المجازی فهو قطعة لحم صنوبری معلق فی جنب الایسر
 من الصدر واما القلب الحقیقی هی النفس الناطقة وهی الروح
 الالهی الذی اخبر عنه الحق فی القرآن بقوله تعالی (وایدهم بروح
 منه) فهو جوهر نورانی من جواهر اللطیفة القدسیة لبس له لون
 ولاصورة ولاکیم ولاکیفیه ولا نهاییة فی نفس الامر حیث المتعلق
 به جملة الله تعالی مرآة لذاته وتجلی علیه بکمالاته الذاتیة کلها کما اخبر
 عن ذلك حبیبه محمد صلی الله علیه وسلم (ما وسعی ارضی ولا سمانی
 انما وسعی قلب عبدي المؤمن) وانما هو متعلق فی الانسان بقلبه

المجازی من غیر کیف معلوم لغیر الحق سبحانه (امام رازی عایه
 الرحمة معاد روحانی ومعاد جسمانی به ذاهب اولمشدر لکن روح
 نفس ناطقة مجردة دکلدربلکه جسم ساری البدن در موتله ابدانن
 بعد المفارقة قنادیل عرشه رجوع ایدر یوم معادده بعینه موجود
 اولان ابدانه قنادیل عرشدن یاخود اجواف بطبور جتدن کلوب
 سریان ایتمکله معاد روحانی ومعاد جسمانی بو صورتده ایکیسی
 دخی تحققی ایدر دیمش (اکر سؤال اولنور سه روح انسانی نفس
 ناطقة مجردة در قولنده قائل اولان محققین علمادن غزالی وراغب
 وصوفیه مذهبی ته کیم تقریر اولندی بو صورتده حدیث سعاده
 نیجه مطابق اولور که ارواح مؤمنین قنادیل عرشده اولورلر
 یورلمش بویله اولدقده روح ذی ماده اولوب مجسماتدن اولمق
 اقتضا ایدر محققینه کوره مجرد اتدن اولدقده قنادیل عرشده
 اولمق نیجه اولور (جواب نفس ناطقه دیدکلری روح انسانی
 مجرد اتدن ایکن بدن انسانده نیجه اولور سه قنادیل عرشده دخی
 اولیله اولوریمنی حدیث شریفده قنادیل عرشه رجوع ایدر
 معنای نفس ناطقة مجردة انسانیه نك قنادیل عرشه بدن انسانه
 تعلق کی اولمق ممکندر (پس حدیث شریفه نفس ناطقة انسانیه
 اولان روح نك مجرد اولمسی منافی اولماز دیو خاطر فقیره اخطار
 کرم باریدر (بئیدن صکره معلوم اوله که معادده قول رابع حکمادن
 طبیعیون مذهبی در که المرحشر ومعادی کلیا انکار ایدرلر بلکه
 موجوداتی طبیعیه نسبت ایدرلر بطلانی قتی ظاهر در (خامس
 توقف در که جالینوس هله بن بله مدم حشر وارمیدر یوق میدر
 دیوب حشر ونشری انکار ایتمش کذلک اقرار دخی ایتمش
 توق ایلمش شرح مواقفه مفصلدر (ایمدی معاد واند اولان
 اقسام واقوالی تفهیم واطهار ایچون کتب متعدده دن لازم اولان
 مواضعی جمع ایله اشو تحریرات بر تفصیلدر که بوجوبیت
 دکه مصنفانده اولمغله اعظم مسائل کلامیه دن اولان معادله
 فهم و تحقیقنده طالبیه تسهیل ملاحظه سیله اتمام مراد اولندی
 بحمد الله سبحانه (قوله وعن عاد عن المعاد اوزرینه (وعن ارم

عن ماء اوزرینه معطوفدر (حرف جر اولان عن کلمه سنی مکرر
ذکر ایادی مع هذا معاد اوزرینه عطف الیه وعن عاد دیمک او اور
حرف جر اولان عن کلمه سنی مکرر ذکر ایتمکنه حاجت دیمک
جواب و بر مسر که بو امور دندن هریری مستقلا قرآن کریمک
معجزه کامله سی اولدیغه اشارت ایچوندر که هریری مغیباندن
اخبار مقوله سندندر (کما قال صاحب الدرۃ فان اعجاز القرآن کما ذکر
القاسنی عبا عن فی الشفا من اربعة وجوه الاخبار عن المغیبات
ما کان وما لم یکن وحسن التسلیف مع البلاغة وصورة نظمه
العجیب مع اسلوبه الغریب المخالف لاسالیب کلام العرب و اخباره
عن القرون السالفة والامم الماضية) سالف الذکر عاد وارم کله لری
علیه و بحمیه و تأیید علیر لری الیه غیر منصرف در لکن جر
و تنوین دخول ضرورت وزن ایچوندر (معلوم اوله که عاد قوم نوح
علیه السلامدن بر قبیلہ نک اسمیدر جداء علاری اولان عادک اسمی
الیه اول قوم مشهور اولشدر که باباری عاد بن عوض بن سام
ابن نوح علیه السلامدر عادینک ایکوز سنه معمر اولوب درت
بیک عدد اولاد لری کلوب کفر اوزره آخرته انتقال ایشدر العیاذ
بالله (سراج بو وجهه نقل وتفصیل ایتمشدر که عادک اولادندن
شداد ملک اولدقدن جبع دنیا به مستولی اولوب ملرتک ارضه غالب
وجله سنی طوق انقیاده ادخال ایدوب ممالک اقطار ارضه ممالک
اولش حتی دنیا به بالتام ممالک وحکم فرما اولان انجق اوج ذاتدر
ایکبسی اهل اسلامدن سلیمان علیه السلام و ذو القرنین و کفاردن
شداد در دیمشدر انشاء سلطنتده جنت وصف اولمش مسموعی
اولدقدن اراضی بمندن عدن نام بلده نک صحرانده جنته مماثل
اولق اوزره بر بلده عظیم بناسنه امر و اهتمام ایش قبولینک هر
برینک مابینی بر فرسخ بیک عدد بابی مشمل سور عظیم الیه محاط
قصر لری زرو سیدن طاق و استوالمری یا قوت وز بر جددن منصوع
نیجه انهار و طرف لرف ماء جاری بی حاوی (لم یخلق مثلها فی البلاد)
آیت کریمه سی منظر و فیه نظیری ایاب تمام اوجیوز سنه ده بر بلده
عظیم بنا ایدوب اسمی ارم تسمیه ایش مزبور شداد حضرت

سلیمان علیه السلامدن اوجیوز سنه مقدم کلمشدر طائفه جنته دخی
مالک و جنیر لری حکمنده اولمغه قعر در بالردن بیک عدد عمود
اخراج ایدوب (ارم ذات العباد) کریمه سی مفاصله اول بلده نک
ایند عابیه سنه صرف ایش وقتا که عمارت انجامه رسیده اولمش
تختگاه سلطانندن اهالی مملکتی الیه حرکت و بلده مزبوره به دخوله
یکرمی درت ساعت مسافه قانقدن ملک الملونه اولان قهار لم یزل
جانت عظمته حضرت لری طرف سعادن بر صیحه شیده احداث
و ایصال ایدوب جله سی هلاک و مضحک اولمش (مصراع) یاهرم
صاندی یقلدی شداد) مصرعک ماصدق اولدینر (شارح دره
المضیئه حکایت مرقومه بی بالاده نقل و تحریر اولدیغی اوزره بعد
التفصیل بو روایت الیه دخی تفصیل حکایت مزبوره بی تزییل
و تحقیق ایش (کما قال روی عن عبد الله بن قلابه انه خرج فی
طلب ابل له فوقع علیها وحمل منها ما قدر علیه من المسک
والجزاهر وجاء بها الی الیمین و اخبرها و باعها فوصل الخبر الی
معاویة فاستحضره فقصر علیه فلم یصدق فبعث الی کعب الاخبار
فسأله فقال هی ارم ذات العباد و سیدخلها رجل من المسلمین
فی زمانک احر اشقر قصیر علی حاجیه خال یخرج فی طلب الابل
ثم التفت فابصر ابن قلابه فقال هذا والله ذلك الرجل قبل یجتمع
فی تلك المدينة طائفة من الابدال فی ابدال الجمع والاعباد و فیها
صنادیق من حجارة طول کل صندوق عشرة اذرع فیها قبور
الانبياء علیهم السلام و اجسادهم صحیحة الی یومنا هذا و هذه المدينة
محبوبة عن ابصار العباد و کان سهل بن عبد الله من مشایخ الصوفیة
یزورها فی کل جمعة (وفی البیت من البدیع احتراز فی قوله لم تقترن
بزمان و الجناس المطرف فی المعاد و عاد و مراعاة النظیر بین عاد و ارم

* * * تخمیس * *

* و رودی وقتک الحق او نظم نور هدا *

* مضی سنی دخی مستقبلک اولوب کویا *

* تمام معجزه در کیم او آیت کبری *

* لم تقترن بزمان و هی تخبرنا *

* عن المعاد وعن عاد وعن ارم *

دامت لدى مستفعلن ناغفا فاعلن قتل كل مع مستفعلن جزة فعلن
من النبي مفساعلن بين اذ فاعلن جائت ولم مستفعلن تدم فعلن
(دامت لدينا ففاقت كل معجزة) (من النبيين اذ جائت ولم تدم)
قوله دامت دوامدن فعل ماضى مؤنث در دوام من غير انقطاع استمرار
ووجود در دام الشئ اذا امتد عليه الزمان دیرلر فاعلى تحتند
مستتر ضمیر آینه راجع در جمله سی بیت سابقه اولان آیاتك صفتیدر
قوله لدى ظروف مبنیه دندر سکون اوزره مبنی محل منصوب دامت
فعلنك ظرفیدر لدى کلمه سی ابتدا ما بعدنه مضاف استعمال اولنور
بومحمله ضمیر جمعه مضافدر قاعده در که لدى کلمه سی اکثر ضمیره
مضاف اولور سه الف یایه قلب اولور ندیه ولدیکم ولدى کبی
(قال مولانا جامی من الظروف المبنية لدى بالالف المقصورة ولدن
بفتح اللام وضم الدال وسكون النون قال الله تعالى) (من لدن حکیم
علیم) ولد بفتح اللام وسكون الدال کلها بمعنى عند والفرق انه
يقال المال عند زيد فيما يحضر عنده وفي خزائنه وان كان غائبا
عنه ولا يقال المال لدى زيد الا فيما يحضر عنده وحکمها ان یجر بها
على الاضافة نحو المال لدى زيد (قوله ففاقت فاعاطفه سبیه در
نه کیم ماسبقده) فلانزم بالمعاصی یتند فاکله سنك اقسامی بیان
اولنشد در که اگر معطوف علیه معطوفه سبب اولور سه ومعطوف
علیه مذکور اولور سه معطوفه داخل اولان فایه سبیه دیرلر
(ايمدی نومقامده دخی آیاتك دوامی آیات کریمه ده اولان معجزاتك
سائر معجزات انبیا علیهم السلام اوزرینه فائق اولدیغنه سبب اولور
یعنی قرآن کریم کندوده شفادن نقل ایله بالاده تعداد اولسان
معجزاتی حالا اليوم زمانمرده موجود اولوب اشبو دوامی قرآن
کریمك سائر معجزاته فائق اولدیغنه) ناظم ففاقت کله سنده اولان
فاء تسیب ایله اشارت ایدر زبر سائر معجزات انبیا علیهم السلامه
دوام یوق سائر انبیا علیهم السلامك الحق کند وزمانلرنده واقع
اولمش وکندوزمانلرینه مخصوص اولمش بوزمانلرنده اول معجزات
سارنه دن اثر وثار یوق (اما بزم ضمیر بزم علیه الصلاة والسلامك

بعض معجزاتی که قرآن کریمدر کمال بلاغت وکرم رضایه شفا
اعطاسی وکرم مغیبات آتیسه دن صراحة اخباری وکرم
کار مشایخ شجره نعمانیه کبی کتب جفر به ده قاعده سی اوزره
امام علی رضی الله عنه حضرتلرندن اخذه مبنی اسرار فن ایله قوله
تعالی (وهم من بعدنا بهم سیغلبون) آیت کریمه سی امثالی کابلرنده
ذکر وشارتلر ایله آیات قرآنیسه دن باذن الله استنباطلری قرآن
کریمدن مأخوذ معجزاتدر که علماء فن وقتا فوقتا استخراجدن خالی
اولماغله اشبو معجزات مذکوره فرقانیه ناظمك دامت ادینا دیدیکی
اوزره عند مرده دائم والی يوم القيام منظور یمز اولمقده در (ايمدی
معجزات قرآنیه نك سائر انبیا علیهم السلامه فائق اولدیغنك سبی
معجزات قرآنیه نك دوامی اولمش اولدی که بناء فاء سبیه ایله دامت
ففاقت دیمشدر که معجزات قرآنیه نك سائر معجزات انبیا علیهم
السلامه فائق اولدیغنك سبی دوام اولدیغنه اشارت ایلدی لکن
پر واهمد کلدی که آیات قرآنیه نك مجرد دوامی سائر معجزاته فائق
اولماسنه سبب اولمه من نیچون جائدکل که سائر معجزات انبیاده دخی
دوام اولسون (پس بو واهمه بی دفع ایچون اذ جائت ولم تدم
عبارتی ناظم کتورمشدر دوام قرآن کریمه مخصوص اولوب
سائر معجزات انبیاده دوام اولماق سبب تفوق اولدیغنی اذ جائت
ولم تدم ایله بیان ایدر) فاققت فعل ماضی در تفوقدندر فاق الرجل
اقرانه ای علاهم دیرلر فاعل ضمیری آینه راجعدر جمله سی دامت
اوزرینه معطوفدر (کل فاققت فعلنك مفعولیدر معجزة مضاف
الیهیدر) کل کله سی نکره یه مضاف اولمغله عموم افراد افاده ایتکیکن
جميع افراد معجزه یه فائقدر دیمك اولور (قوله من النبيين جارمع
المجوروردر حانت جری یا ایله در جارمع المجورور صائر اوکاشنه محذوفنه
متعلق معجزة لفظنك صفتیدر) قوله اذ حرف علتدر جائت فعل
ماضی مؤنثدر تحتند فاعل ضمیری معجزة کله سنه راجعدر جمله سی
استینافیه تعلیلیه در (قوله ولم تدم واو عاطفه در لم تدم فعل مضارع
محذومدر دوامدن مشتقدر تحتند فاعل ضمیری اولان هی معجزة
قولنه راجعدر جمله سی اذ جائت اوزرینه معطوفدر) قال دره

المضيئة ففافت الفاء للعطف مع السببية قوله اذ جاءت كلمة اذعلة
لفاقت وهي حرف تعليل لا محل لها من الاعراب والمعنى ان هذه
الايات القرآنية بقيت عند جماعة المسلمين ودامت لديهم وفاقت
بذوامها سائر المنجزة من الانبياء لانها لم تدم بخلاف القرآن فانها
منجزة من معجزاته عليه السلام باقية الى آخر الزمان (خلاصة
معنای بیت) حسن تأليف وسلاست و بلاغت نظم شریفی ايله
معجزة كبرى كذلك دقايق معاني ومغيبات من اخبارى وخواص
معجزة كثره سى ايله معجزة عظمى اولان اول آيات قرآنية اويله
معجزة كبرادر كه عند يمزده دائم اولدى يعنى نظماً ومعنى على الدوام
الى يوم القيام يشكاه نظر تلقى ومحفوظه بصرو وبصيرت مزده دائم
اولدى و بودوامى سبيله جميع معجزات سائر انبياءه فايق اولدى
زيرا سائر معجزات انبيادى كلدى لكن دائم اولدى خير الهم مادام
مفاد نجه جلاء سنه فايق واعلى واشرف اولدى ديمك اوله
(وفى البيت من البديع التصدير ورد المعجز على الصدر والايحاب
والسلب فى دامت ولم تدم

* * * نخمس * *

* نيلر كه اولدر و جوهى مكر من *

* زمانلر نده بولور معجزاتى مزلتن *

* كلام حقك علون بيل انلره جهن *

* دامت لدنيا ففافت كل معجزة *

* من النبيين اذ جاءت ولم تدم *

محكمة مفاعلت تفاعلين يبين من مستعملين شبه فعان
لذى شقا مفاعلن قولا فاعلن يبين من مستعملن حكم فعان
(محكمات فاعلين من شبه) (لذى شقاق ولا يبين من حكم)

بويات آيات قرآنية نك جهت اخرا دن دخى فضائلنى و شرافتنى
بيان ايدر كه عالمه نور رحمت ومحض خير وبركت اولان احكام
شرعية نك آيات قرآنية اصلى و مأخذى بلكه عين هدايت
وباعث فلاح وسلامت اولسى ايله مدايح جليلة سيدر (قوله
محكمات بيت سابقه اولان آيات حق كله سنك صفتيدر يا خود

مبتداء

مبتداء محذوفك صفتيدر هن محكمات تقدير نده در مبتدا مع خبره
جمله سى آيات كذلك صفتيدر محكمات اسم مفعولك جمع مؤنثيدر
مفردى محكمة در حالك فنى وكافك تشديدى ايله اولوب محكميدن
مشتق اولمغله محكم حاكم فلق و حاكم اتخاذ ايتك معنا سنه اولور
(ايمدى ديمك اولور كه اول آيات قرآنية حاكم قلمشدر كه
بين العباد حكم وفصل خصام ايدن انلردر قضاة انلرك كويا
مبلغيدر) كما قال صاحب الدرر وهى من التحكيم بمعنى جعل الشئ
حاكما اى جعل الله تعالى هذه الايات حكمة بين العباد حيث يؤخذ
منها الاحكام الشرعية واكر محكمات حكمتدن اولور سه حكمة
معنا سنه اولور يعنى حكمت نظريه وحكمت عمليه نك حكيمى
ومأخذى معنا سنه اولور (كما قال رحمه الله او من الحكمة اى هذه
حكمة شافية الاسقام والاوراجع لما فيها من الاسرار ديو بيان
ايدر) شارح جلال عليه الرحمة ديمشكه ومن معانى فعل
بالضعيف نسبة الشئ الى صنيع منه نحو جهلته اى نسبته الى الجهل
ايمدى بومقامده دخى حكمته بالتشديد باب تفعيلدن اولمغله
محكمات بالتشديد حكمه نسبت اولنا نلر يعنى حكمه منسوب لرديمك
اولور (بس حكمه نسبت اولنا نلر حاكم اولمغله محكمات حاكم
معنا سنه اولور واكر محكمات ديمك حكمته نسبت اولنا نلر ديمك
مراد اولور سه محكمات ديمك حكم لرديمك اولور (شارح شيخ زاده
بو كونه تفصيل ايدر كه والمحكمات يحتمل اربعة معان احدها
ان يكون من الحكم اى جعلت حكمة باعتبار ان الاحكام تؤخذ
منها والثانى من الحكمة اى جعلت حكمة لاشتمالها على الحكمة
كافى قوله تعالى (والقرآن الحكيم) (والذكر الحكيم) (والثالث
من الاحكام اى جعلت محكمة بحيث لا يحتمل النسخ والتبدل
والرابع من الحكمة اى جعلت محفوظات من التحريف (فان
الشارح المصنفك او من الاحكام على رواية تسكين الحاء وتخفيف
الكاف بمعنى انها جعلت محكمة بحيث لا يحتمل التغير والتبدل
(معلوم اوله كه محكمات حاكم سكوتى كافك فتحيله اولور سه
احكامندرديدك بلكه نظر ابحر بسطك زحافايله دخى اولور سه

رکا کنی طبع سلیم الحما بیه ظاهراً در (نسه کیم بعض شراح
دیمش که محکّمات بفتح الحاء و تشدید الکاف من باب التفعیل وهو
لیس بسکون الحاء و فتح الکاف المخففة لان اول کل بیت من آیات
الفصیحة مفاعله او مستفعلن ولان المراد من آیات حق ههنا
لیست المحکّمات الّتی هی ما یقابل المنشآت بل المراد من آیات
حق جمیع الایات القرآنیة لا بعضا (فایبقین) فانتیجده کلن فادر که
بر قیاس استثنایک نتیجده سنه داخل او لمشدر (ترتبی) لما كانت
الایات محکّمات (فایبقین) الا آیات من شبهه لکن المقدم حق (نتیجده)
(فایبقین) الا آیات من شبهه یاخود فاعاطفه در محکّمات
اوزرینه معطوف و قدر مانافیه در یبقین فعل مضارع مؤنث در افعال
یا بنددر ابقادن مشتدر تحتده فاعل ضمیری آیاته راجعدر ابقا
ادامه و اثبات معناسنه در یبقین جمله سی آیاتک صفتیدر (من شبهه
شینک ضمیله شبه رب و التباس اتمک معناسنه در لکن کاهی رب
اولئان شبده استعمال اولئور (کما قال المصنفک و الشبه جمع شبهة
وهی الامر المشکل الملتبس بغیره دیمشدر) من حرف جر در
بومحمله زائده در شبه من ایله مجرور در لکن حرف جر بر محله متعلق
دکادر حروف زائده دن در (قاعده بودر که حرف زائده نک عملا
اعرابدن اثری ظاهر اولوب مدخولی بحسب العوامل معرب
اولور حروف جارة زائده بر محله متعلق اولماز (نسه کیم بومقامده ظاهرا
شبه مجرور اولدیغی حالده یبقین فعلنک مفعولیدر نفی دنصکره من
کلمه سی اکثر یا زائده اولور (قال مولانا جامی و معنی کون الحروف الزائده
زائده ان اصل المعنی بدونها لا یختلف لانها لا فائدة لها اصلا ولها فوائد
فی کلام العرب کما کید المعنی و تزین اللفظ و استقامة وزن الشعر
و حسن السجع و غیر ذلك و هی ان وان مخففتین فان یکسر الهمزة
وسکون النون تزداد مع ما النافیة و مع ما المصدریة و مع لما وان بفتح
الهمزة تزداد مع لما و بین و او القسم و مع الکاف و تزداد مع اذا و مع متی و مع
ای و مع ابن و مع ان نحو (انما ترین من البشر احدا) و تزداد کلمة لامع الواو
العاطفة بعد النفی و بعد ان المصدریة و قبل قلت لا اقسم نحو لا اقسم
ومن الجار زیادتها فی النفی خلافا للکوفین فانهم یجوزون زیادتها

فی الموجب

فی الموجب ایضا و الباء الجارة تزداد فی الخبر فی الاستفهام بهل و النفی
نحو هل زید بقائم و نحو لیس زید بر اکب و قد تزداد الباء سماعا (نحو کنی
بالله شهیدا) و لام الجارة كذلك تكون زائده نحو (ردف لکم) ای ردفکم
(قوله لذی شقاق لام حرف جر در ذی صاحب معناسنه در تقدیرا
لام ایله مجرور اولوب محذوف کائن کلمه سنه متعلق ظرف مستقر در
شبه لفظنک صفتیدر شقاق کلمه سی صاحبک مضاف الیه بدر شقاق
بکسر الشین مخالفت و خصوصت معناسنه در (قوله ولا یبقین و او
عاطفه در لام زائده در تا کید افاده ایدر فاعلی جمع ضمیری آیاته
راجعدر (یبقین) جمله سی مصراع اولده اولان یبقین اوزرینه
معطوفدر نفیده داخلدر ولا یبقین یاء تحتانیة نک فتنی و غین معجه
ایله فعل مضارع جمع مؤنثدر طلب معناسنه اولان بغیه دندر
لا یطلبین دیمکدر من حکم ماسبقده تفصیل اولندیغی اوزره من
زائده در حکم حاکم و کافک فتحیله اولور سه حاکم معناسنه در حتی فقه
شریفده اذ انجا کم الحصان یعنی ایکی شخص رضال یله بر کیمسه بی
حکم نصب اتمه دید کلری بوندندر بو تقدیر اوزره معناسی دیمکدر که
آیات کریمه حاکمدر حاکم آخر طلب ایتزل یعنی اصل حاکم اودر
حاکم آخر طلب ایتزل (یعنی لا یطلبین حاکما آخر یرجع الیه فی امر
من الامور فی دفع شبهة بل هی حاکم حاسم فی نفسهادیو درة المضیئه
شرح و بیان اتمشدر که ای هذه الایات حاکمة فی نفسها علی سائر
الاحکام من السنة والاجاع والقیاس بل کل واحد منها محتاج
البها ایله تفصیل ایدر (شارح شیخ زاده ولا یبقین ای لا یطلبین
حاکما آخر بخلاف الحدیث فانه مسند الی الکتاب و کذا الاجماع
مسند الی الکتاب و کذا القیاس مسند الی احدهما دیمش) قال الحنفی
جعلهن الله الحاکم الحاکم حاکمات بین عباده یتعرفون منهن
احکامهم دیمشدر (بعض شراح لا یبقین بغی دندر دیمش) اعدی
حکم دن مراد حاکم اولوب من تمیزیه اولغله حیث معناسنه مفید
اولدیغنه بناء دیمک اولور که اول آیات کریمه ظلم ایتزل حاکم اولدیغی
حیثیة دن تمام حق و عدل اوزره در کیمسده ظلم ایتزل بونقدیر جه
من زائده اولماز کائن محذوفنه متعلق آیاتدن تمیز اولور یاخود

حکم بکسر الحاء حکمتدن او اوب من زائده در لایفین بلیدن
 مستعدر بغی ظلمدر اصل لغتده ظلم نقض معناسنه اولمغه دیمک
 اولور که اول آیات حکمی نقض ایتزل زیر حکمتدن خالی دکلدر که
 هر برنده بر حکمت آتیه وارد در حکم ومصالحی نقض ایتزل
 خلاصه احکام شرعیه بهر حال حکم ومصالحدن خالی اولمدیغنه
 بیان و اشارت اولور (کما قال شیخ زاده ولو قرأ بکسر الحاء يكون
 المعنى ما يظلمن اى لم ينقض حكما فان الاصل في النصوص التعليل
 فان الاحكام لا بد ان يشتمل على الحكم والمصالح وان كانت العقول
 قاصرة عن ادراكها) قال صاحب الدرر والمعنى هذه الايات
 حاكمة فاصلة بين الناس في بيان الشبهات والاحكام والحلال
 والحرام غير محتاجة الى شيء آخر لاستقلالها في ذاتها فلا يبقى
 لمخالف الحق شبهة بعد التأمل فيها لكونها جامعة على كل حكم
 وحكمة وحل وحرمة وهداية وضلالة (محصل معنای بیت)
 اول آیات حق حاکلدر شقاق وخصومت اصحابی بیننده شبهاتی
 ازاله ایدرلر شبهه قومزلر یعنی بین الناس مثلا مدعی ومدعی علیه کی
 بینلرنده شقاق وخصومت اولان صاحب شقاقده حقله حکم
 ایدوب شبهه لری یعنی بونده امر حق بودر دیوب شبهه لری ازاله
 ایدوب شبهه قوموب هر کس حکم شرعه راضی وملزم اولورلر
 مخوقات دوام ونظامی اول محکمات ایلدر یعنی اول حاکلر ایلدر
 واول آیات اویله حاکلدر که حاکم آخر طلب ایتزل یعنی حکملرنده
 مستقلدرلر عاجز اولدقلری بر حکم یوقدر که حتی حاکم آخره محتاج
 اولوب حاکم آخر ایسته یه لرو طلب ایدرلر دیمک مأنده اوله (وفي البيت
 من البديع جناس الاشتقاق مع رد العجز على الصدر بين محكمات
 وحكم والمقابلة بين محكمات وشبه والجناس اللاحق بين يقيين ويهينين

* * نخسبس *

* طریق شرعه وروب رهنای حکم رهن *

* ارائت ایلدی بر بر مهالک و شبهن *

* کیردی نفس وضلال رهنان روسهین *

* محکمات فایستین من شبه *

لذی

* لذی شقاق ولایفین من حکم *

ما حوربت مستفعلن قط ا فاعلن لاعاد من مستفعلن حرب فاعلن
 اعدی الاعا مستفعلن دی الی فاعلن هاملقبس مستفعلن سلم فاعلن
 (ما حوربت قط لاعاد من حرب) (اعدی الاعادی الیها ملی السلم)
 یو یتک شرحنده شارح مصنفک علیه الرحمة یو وجهله ربط
 و بیان ایدر که (حیث قال اشارة الى فضيلة اخرى من فضائل
 القرآن يريد انهما منصورة على الاعداء مؤيدة من السماء ما تعرض
 لمعارضتهما من شغف بعداوتها الارضی بالصالح معها لجزها
 عن المعارضة) قوله ما حوربت ما نافية در حوربت فعل ماضی
 مجهولدر کک معلوم می حارب در محاربه مقابله کیدر معارضه
 معناسنه در تحتده قائم مقام فاعل ضمیری آیاته راجعدر جمله سی
 آیاتک صنفیدر (قط یتفتح القاف وسكون الطاء بلا تشدید اولورسه
 اسماء افعال دن او اوب مبنی محلا مرفوع مبتدا اولور فاعل تحتده
 ضمیر مستتر انت محلا مرفوع ساد مساد الخبر فاعلیدر قط کله سنک
 جمله سی جمله اسمیه وعلی قول جمله فعلیه محلی یو ق جمله سی
 ابتدایه انت عن غیره دیمکدر یعنی انجح بودر غیر یو قدر دیمک
 اولور دیو اوائلده استادمز علیه الرحمة دن قط کله سنک اعرابی
 یو وجهله ضبط اولمشیدی واکر قط کله سی بفتح القاف وتشدید
 طاء مضمومه الیه اولورسه ظروف مبنیه دن اولوب محلا منصوب
 حوربت کله سنک مفعول فیهی اولور یو محله مختار اولان ظرف
 اولمقدر زیر تشدید طاء الیه اولملازسه وزنی ریک اولور (قال مولانا
 جامی ومن الظروف المبنية قط مفتوح القاف ومضموم الطاء
 المشددة وجاء قط ساكنة الطاء مثل قط الذي هو اسم فعل) قال
 في المتوسط ومن الظروف المبنية قط مفتوح القاف ومضموم الطاء
 المشددة للزمان الماضي المنفي نحو ما رأيت قط وبني لتضمنه معنى
 في نحو ما رأيت في الزمان الماضي (ایمدی) یو محله ما حوربت قط
 دیمک اول آیاته زمان ماضی نک جمیعسنده قطعا مقابله ومعارضه
 اولمندی دیمک اولور (قوله الاعاد الاحرف استنادر عاد عود دن فعل
 ماضی در عود رجوع معناسنه در) من حرب جار مجرور عاد کله سنه

متعلقدر (وا نقوايده حرب حالك ورائك فتحيله زياده غضبتك
اولمق ديمش بومقامده زياده غضبه لزوم عادى ايله لازم اولان
مطلقا جنگ ومقابله ومعارضه معناسنه در) وبعض شراح بفتح
الراء والباء حربك جمعيدر حرب جنگ معناسنه در ديمش
(قوله اعدى بعض شراح عدوك جمعيدر اعدى جمع الجمعدر
ديمش) دره صاحبي وان كان صحيحا من حيث اللفظ الا انه مناف
للبالغة التي في اسم التفضيل وبعيد من الظاهر المتبادر ديوب اسم
تفضيل اولديغنى ترجمه ايمشدر (ايمدى اعرابى اعدى اسم
تفضيل در عاد فعلك فاعل بدر تقدير مرفوعدر عاد جمله سى مع
فاعله مستثنى در مستثناه محذوف حال من الاحوالدر كه اعم احوالدر
استثنا اولمشدر واستثناء مفرغه ماسبقده ماسامنى الدهر ضميا
واستجرت به يئنده تفصيل اولمشدر تقديرى ماحوربت قط حالا
من الاحوال الاعاد تقديرده در بويله اعم احوالدر استثناندر مراد
اعدانك يحجز ايله صلح اولمغه مسارعتلى بى ساند زيرا استثناء
متصله در مستثنى اولان اعدانك مصالحه رجوعلى اول مستثنى
منه اولان حال من الاحوالده اولمغه كويا معارضه لرى وصلحه
مسارعتلى برحالده اولمش كيدر معناسى حاصل اولمغه انقياد
ومصالحه بيه سرعت رجوعلى بى بيان اولور (شارح شيخ زاده
ديمش كه والمستثنى منه محذوف اى حال من الاحوال الا فى حال
عود الاعادى مستسما والمراد سرعة الانهزام كانه مقارن) دره المضئنه
ديمشدر (قوله الاعاد استثناء مفرغ والمستثنى منصوب المحل على
الحال من ضمير حوربت بتقدير قداى ماحوربت تلك الايات فى حال
من الاحوال الا فى حال رجوع العدو مستسما والغرض افادة
سرعة الرجوع عن المحاربة الى الانقياد والاذعان حتى كانه مقارن
فى حال الرجوع للمحاربة ولولا هذا الاعتبار لما صح هذا الاستثناء
فافهم انتهى) الاعادى اعدانك جمعيدر مفردى اولان اعدى كندو
جمعنه مضاف اولمشدر افضل الافاضل كيدر اضافتى اضافت
معنويه در اعداء دشمن معناسنه اسم تفضيل در مفضل عليه مضافدر
اسم تفضيلك علم ومعرفتى فوائد جليله دن اولمغه ثقل وتفصيل

مناسب كورلدى (قال مولانا جامى اسم التفضيل اسم اشتق من
فعل اى حدث لموصوف قائمه ذلك الحدث او وقع عليه بزيادة
على غيره الباء متعلق بقوله لموصوف يعنى اسم تفضيل غير اوزره
زياده لك ايله موصوف ايچون اولان حشدن يعنى فعلدن مشتق
اسمدر ديو تعريف ايمشدر) ثم قال وصيغة اسم التفضيل افعل
للمذكر وفعل للمؤنث ويدخل فيه خير وشر لكونهما فى الاصل
اخيرا وشر مخففا لكثرة الاستعمال وشرطه ان يبنى من ثلاثى مجرد
لارباعى ولا يزيد فيه فان قصد غيره اى الثلاثى المجرد بان يراد
ان يدل على ان لاحد زيادة فيه على غيره يوصل اليه باشد واكثر
مثل زيد هو اسند منه استخراجا والقياس اشتقاقه للفاعل وقد جاء
للمفعول على غير القياس نحو اعدى واشغل واعرف لمن هو اشد
معذورية ومشغوبة ومعروفية ويستعمل على احد ثلاثة اوجه وهى
استعماله بالاضافة او بمن او باللام فلا بد واحد منها لان وضعه
لتفضيل الشئ على غيره فلا بد فيه من ذكر الغير الذى هو المفضل
عليه ولا يجوز الجمع بين اثنين منها فلا يجوز زيد افضل من عمرو
فلا يجوز خلوه عن الكل لقوات الغرض نحو زيد افضل الا ان يعلم
المفضل عليه مثل الله اكبر او يقال ان فى مثله ان المضاف محذوف
اى اكبر كل شئ (ايمدى بيت مشرو حده اولان اعدى كله سى قاعدة
مذكوره اوزره حدث اولان عداوتدن اول حدث ايله متصف
اولان اعدى مشتق قلمشدر ومضاف استعمال اولمشدر مضاف
اليه مفضل عليه در اضافتدن مقصود مضافه اولان اول حدث كه
صفت عداوتدر مضاف اليه بيه اولان صفت عداوتدن زياده
اولديغنى افاده ايدر اعدى الاعادى ديمك اعاديدن زياده
اعداديمك يعنى زياده عداوت ايديجى ديمكدر (قوله اليها جار مجرور
عاد كله سنه متعلقدر ضمير اياه راجعدر ملق السلم ملق اسم فاعلدر
القادن در القاطر ح معناسنه در تقدير مرفوعدر عاد فعلك فاعلى
اولان اعدادن حالدر سلمه مضافدر اضافتى اضافت لفظيه در
سلم استلام وانقياد معناسنه در بومقامده القاء سلم صلحدر
كنايه در قال الله تعالى (والقوا الى الله يومئذ السلم) وارد اولمشدر

اشبه ملق السلم حال وقع اولمق عاد فعلی تامه اولوب عوددن رجوع
معناسته اولورسه در کاد کرنا اکر عاد افعیال ناقصه دن اولوب
صار معناسته اولورسه اعدی کله سی صارتک اسمی اولوب (ماقی
السلم خبر اولوب مفعولنه مضافدر ودخی الیه کله سی بار مجرور
ملق قوائمه متعلق اولور لکن (شارح - رد المضيئه عليه الرحه
ملق السلم عبارتی بوجهله لطیف معنايله شرح ایدر) کافال و لك
ان تجمل السلم جمع السله كالطلبه بمعنى الرمح المخذ من شجر السلم
ای رجوع العدو و ملق الرمح عن المحاربة والمراد به السلاح مطلقاً
فان عادة المحاربين في الحرب ان اراد احدهما الانقياد للآخر
لضعفه او للصالح التي سلاحه اولانم يتوجه اليه فيكون كايه عن ترك
الخصومة والمعارضة واطن ان هذا هو مراد الناطم (والمعنى
ما حوربت تلك الايات القرآنية قط الاعاد المحارب اليها وانقاد لها
لعجزه عن محاربتها ومقاومتها) كعادته وخصومته
فان اقل ما وقع به التحدي هو اقصر سورة من القرآن وهي
ثلاث ايات او مثلها طلب منه النبي صلى الله عليه وسلم ان يأتوا
بمثله فججزوا واطلب منهم عشر سور فججزوا والاصح انه لم يقع
العجز الا عن ثلاث آيات والحق انهم عاجزون عن اتيان مثل آية
واحدة لانه كلام الله تعالى وتقدس وهو امر خارج عن
طوق البشر لما فيه من الاسرار الالهية والحكم الربانية ما لا يعد
ولا يحصى (شارح شيخ زاده خلاصة معاني بوجهله تعبير ایدر
حيث قال والمعنى انه ما عورضت تلك الايات بشيء من كلام
انفصحاء والبلغاء من عرب العرباء الارجع من المحاربة والحرب
اعدى الاعداء تسليماً الى تلك الايات ومعرضاً عن معارضة هذه
المجرات الظاهرات فلم ينصد واحد ومصاقع الخطباء اللانيان بما
يدانيها ومن مهرة البلغاء لاظهار ما يقرب من القاطنات ومعانيها
(محصول معاني عبارات بيت) اول آيات حق اوبله آيات در که اول
آيات معارضة ومخالفت اولندی الامعارضة ومخالفت ایلدیکی
آنده واول حاله اول دشمن جنکدن رجوع ایدوب سرعتله
ملق السلم اولدی یعنی طالب مصالحه اولوب اظهار عجز ایلدی

دیمکدر

دیمکدر بومعنی عاد کله سی رجوع معناسته اولوب ماقی السلم حال
واقع اولدیغی تقدیر اوزره در که عاد رجوع معناسته در ماقی السلم
مصالحه به طالب اولدیغی حاله جنکدن عود و رجوع ایلدی
دیمک اولور مقصود کمال سرعتله عدوتک مصالحه به طالب اولدیغی
حاله جنکدن رجوع ایلدیکنی بیاندیر که معنای استثناء مفرغه
و حال وقوعی افاده ایدر دیدی شراح کاسبق (واکر عاد کله سی
صار معناسته اولورسه معنی محاربه دن ملق السلم اولدی یعنی
اعدی الاعادی جنک و حربدن مصالحه به طالب اولدی دیمک
اولور) معلوم اوله که آیات قرآنیله معارضه درینه در بو بینده ناظم
عليه الرحه تک مرادی قرآن کریمک کلام حق جل و علی اولدیغی
انکار ایدوب حاشا کلام بشر در دیو نظیر فی اتیان ایچون معارضه
و مصرف وسع و قدرت ايله محاربه ومخالفت ایدن جمیع بلغاء عرب
العرب باقصر سوره سنه تنظیردن عاجز اولوب دعوا لرندن رجوع
ایدوب کلام حق اولدیغی اعتراف وعجز ايله تسلیم اولدق لرینی بیان
مراد ایدر (نه کیم فضلاء شراحک تفصیلارنده ذکر اولندی
وفي البيت من البديع جناس الاشتقاق بين حوربت وحرب وعاد
واعدى الاعادى والمقابلة بين الحرب والسلم والاستعارة في حوربت
* * * تخميس * * *

بلاغتک ایدوب احراز ارفع رتبین * نظیره کولغه تحریک ایدن زبان ولین
کمال عجز ايله اولدی مؤدبی ادب * ما حوربت قط الاعاد من حرب
* اعدى الاعادى اليها ملق السلم *

ردت بلا مستفعلن غتها فعلن دعوى معاً مستفعلن رضا فعلن
رد الغيو مستفعلن ريدال فعلن جاني عن ال مستفعلن حرم فعلن
(ردت بلاغتها دعوى معارضتها) (رد الغيور يد الجاني عن الحرم)
قوله ردت فعل ماضى مؤنث رد دن مشتق در منع و مصرف
معناسته در قوله بلاغتها فاعلید رضمیره مضافدر جمله سی بیت
اسبقده مذکور آياتک صفتیدر بلاغت بلغ بضم اللام فعل ماضیدر
يلغ بلاغة مصدر در يقال بلغ الرجل اذا صار بليغا علم معانيده
بلاغة الكلام مطابقتها لمقتضى الحال مع فصاحتها ديوتعريف

اواندینگی اوزره قرآن کریمک تعقید معنویدن ولغت غریبه دن
وتناخر حروفدن وضعف نالیفدن میرا اولوب مع فصاحتیه هر آیت
کریمه سی مقتضای حاله مطابق اولدینگی ظاهر و باهر در کما ذکر
الشارح المصنفک یرید ان بلاغتیه ای ما اشتمل هی علیها من المعانی
المطابقة لمقتضى الحال من مزایا الکلام والکیفیات والخصوصیات الی
بها یكون شرف الکلام صرفت معارضة المعارضین کمنع الغیور
عن حرمة دیمشدر بلاغت لفظی ضمیره مضافدر ضمیر آیاته راجعدر
دعوی تقدیرا منصوب رد کلمه سنک مفعولیدر تأیید معنویدر الف
تأیید ایله غیر منصرفدر دعوی اغنده طلب معنایه در اصطلاح
فقهاءه طالب حق شرعیدر بعضیلر طلب الشیء علی ظن انه حق
دیمش معارضهها دعوانک مضاف الیهیدر معارض لفظی دخی آیاته
راجع اولان ضمیره مضافدر معارضهها دیمک مقابلهها ومخالفتها
دیهدر بمقامده دعوی معارضدن مراد آیات کریمه ایتیان
مثلی ایله یعنی مثالی سوبلر ونظیرینی یبارزدیو بلغاء عربک دعوی
مقابله ومخالفتیدر قوله رد الغیور رد لفظی محذوف مفعول مطلق
اولان رد کلمه سنک صفتی اولان مثل لفظنک مضاف الیهیدر
تقدیری ردت بلاغتیهها رد مثل رد الغیور دیمکدر لکن رد الغیور
مفعول مطلق ردت دیدیکی شارحک اختصارا واكتفا مقوله سیدر
غیور ردک مضاف الیهیدر غیور صیغه مبالغه ایله فاعول وزند
شید الغیره دیمکدر قوله ید الخانی کلمه سنده ید انسان تعدی وتعرضک
مظهری وآلئ اولغله علاقه مجاز اولوب یددن مراد مجازا
تعرض ومداخله در یاخود ید ذات جانییدن جزء اولغله کلیت
وجزیت علاقه سی ایله جانی اولان ذات مراد در جانی تعدی
وجنایت ایدیچی کیسه در (قوله عن الحرم جار مجرور رد کلمه سنه
متعلقدر) حرم بفتح الحاء والراء المهملتین کشینک خرمی اولان
اهل وعیاید بمقامده اولان تشبیه معنوی محسوسه تشبیه
مقوله سندندر وجه شبه شاتی محافظه وترزیدن صیانتدر (ننه کیم
مطولده باب تشبیهه مذکور در که کما قال طرفی التشبیه اعنی
المشبهه والمشبیه اما حسیان نحو زید کالاسد او عقلیان نحو العلم

مثل الحیة او مختلفان بان یكون المشبه عقليا والمشبیه حسیا
او بالعکس نمو المنة کالسبع او نحو السبع مثل المنة (ایمدی قرآن
کریمک بلاغتی کندونک معارضتی ردی معقولاتدن اولان بلاغتی
ردی اولغله اشبو مشبه اولان رد معقولاتدن اولور اما شید الغیره
اولان غیورک حرمنه تعرض ایدن جانیدن ید تعرضتی حرمندن
ردی محسوساتدن اولان شخص غیورک ردی اولغله اشبو مشبه
اولان رد غیور محسوسات قیلندندر قرآن کریمک بالإغتی
کندویه اولان معارضتی ردی مشبه در (پس مشبه معقولاتدن
مشبهه محسوساتدن اولدینگی ظاهر اولور یعنی مشبه اولان رد
بلاغت معقولاتدن مشبهه اولان رد غیور محسوساتدن اولور
(کما قال درة المضیئة شبه رد بلاغة الآيات دعوی المخالف برد
الغیور الخانی عن حرمة لکونه آكد وابلغ من کل رد هذا تشبیه
المعقول بالمحسوس والغرض منه بیان حال المشبه ومدحه والمعنی
ردت بلاغة الآيات القرآنية وفصاحتها دعوی المعارض المخالف
کردار جل الغیور علی اهله وعیاله الخانی الخانی عن اهله ومحارمه
(شارح حنفی صورت دایله قتی لطیف تفصیل ایتشدر کما قال یعنی
قد ردت بلاغتیهها معارضة المعارضین لان المعارض ان کان ممن له
درایة باسالیب الکلام ونظمها علم انها بمنزلة من البلاغة مجز
عنهما کل متکلم ومنطبق طرز بلاغة نطقه دیباجة الدهور
والاعوام وان کان ممن له درایة ودرك للحکم والاحکام العلیة (اعلم
ان ما اشتملت علیه من المعارف البقنیة والحکم الالهیة والاحکام
الشرعیة الموجبة لحیة العباد ورفاهها واخلای الملكية ومحاسنها
واخبار الغیبیة والهدایات الربانیة وغیرهما مما لا یخصی من الآثار
المنجیة فی الدارین ايس فی وسع احد من الممكنات وانما هو شان
من هو موصوف باوصاف الالمال منزّه عن الزوال فاطر الارض
والسموات (محصول معنای عبارت بیت) اول آیات حق اویله
آیاتدر که انک بلاغتی که تنظیر ایدرم دیومعارضه ومقابله ایدن
بلغانک معارضه ومقابله سنی رد ومنع ایلدی یعنی نظیرینی سوبلرم
دیو میدان معارضه ومقابله خروج ایدنلر نهایت رتبة بلاغته

اولان اول معجزه کبریا که مثالی آید از عاجز اولغله بلاغت آیات
عظام دعوی معارضی رد و منع ایلدی (پس هر بری پشت
دست مجزی زمین معذرت نهاده ایدوب قصورلینه اعتراف
ایلدیلر) ننه کیم کمال غیرتی اولان غیور کیمسه حرمنه تعرض
وقصد ایدن جانی و اهل فسادی حرمندن رد و منع ایدر اویله رد
ایلدی دیمک اوله بوتشیدن مراد غیرتی اولان شخص عیالنه
تعرض ایده نی بلا توقف اوآنده رد و منع ایتمکله تعرض ایدنلر
اوآنده ممنوع اولدینی کبی آیات عظامه دخی معارضه ایدنلر قرآن
کریمک معجزه بلاغتی مشاهده ایتد کلمی آنده کندوردن قطع
امید قدرت ایدوب علی الفور سرعتله مردود اولدقارینی بیاندرد
(وفی الیت من البدیع جناس الاشتقاق بین ردت ورد و حسن التشبيه
*) * تخمیس * *

* معارضه ایله اولنجه ترفع بلغا *

* اولندی حفرینه حکم عجز ایله امضا *

* در محاکم انصافه کلدیلر خصما *

* ردت بلاغتها دعوی معارضها *

* رد الغرور بد الجانی عن الحرم *

لها معا مفاعله ن کو فاعله ج البحر فی مستعملان مدد فعلن
وفوق جو مفاعله هره فعلن فی الحسن وال مستعملن قیم فعلن
(لها معا کوج البحر فی مدد) (وفوق جوهره فی الحسن وال قیم)
(ناظم علیه الرحه قرآن کریمک معجزات نظم شریفنی بعد البیان
معجزات معناسنی ذکر و مد ایجنه مبادرت ایتمدرا لکن بعضا
مدایح نظمیدن دخی خالی دکلدرد) (قوله له السلام حرف جر در کائن
مخوفه مفعول بیت اسبقده اولان آیاته راجعدر) (قوله معان تقدیرا
مرفوع مبتدا در جمله سی آیاتک صفتیدر معنی لغتده قصد اولتان
شیدر لفظک مدلولی لفظله قصد اولندیغند بناء معنی دیرلر زیرا
الفاظک ماوضع له سی صور ذهنیه در که وضعنی عارف اولان کیمسه
بر لفظی استماع ایلد کده یا نقشنی کابده منظوری اولدقده اول لفظ
صور ذهنیه دن قبی صورتیه وضع اولندی ایسه اول موضوع له

اولان صورتی ادراک ایدر و یلور (ایمدی صورت ذهنیه اول لفظله
قصد اولندیغند بناء اول صورتیه معنی دیرلر کذلک مدلول دیرلر
(زیرا لفظک اول صورتیه وضعنی عالمه نسبتله اول صورت
ذهنییه لفظ دلالات ایتمکله لفظ دال و اول صورت مدلول اولور
کذلک قرآن کریمک دخی الفاظ و نظم شریفنی حقایق
و معارف آلهیه و فوائد و دقایق جلیله و غیرها لایعد و لایحصی
معانییه دلالت ایدر که اول معانی بی مهما ممکن فمهمز بزره
نسبتله اول معانی صور ذهنیه مردن اولدیغند بناءدر) (قال شیخ زاده
و المراد من المعانی المدلولات و المقاصد و الحقایق و ما تضمنه
من المعارف و الفوائد دیمشدر) (کوج البحر کاف حرف جر در مثل
معناسنه اولوب معنائک صفتیدر موجه مضافدر یا خود محذوف
کائن کلمه سنه متعلق اولوب محلا مرفوع معان لفظنک صفتیدر
بحر مشهور در موج لفظی بحره مضافدر موج بحر هبوب ریح ایله
روی دریاده ظهور ایدن طاقه لدر ماء بحره ارتفاعات ظهور
ایدر حتی شدت روز کار ایله بحر بی کرانده طساعلر کبی سردر هوا
موجلر کلوب سفاین عظیمه بی نخته پاره سی کبی اختوا ایلدیکی
هر بار مشاهدهدر) (قوله فی مدد جار مجرور کالبحر عبارتنده اولان کافه
متعلقدر معناسنی یسبه الایات الموج فی المدد دیمکدر) (شارح دره
المضبطه فی متعلق بالكافی فیکون بیانا لوجه الشبه بخورید
کالاسد فی الشجاعة دیمشدر مدد زیاده معناسنه در) (شیخ زاده
مدد البحر زیاده دیدی حتی مد اوز انوب زیاده اولقنده جزر
چکمک معناسنده استعمال اولنور) (ننه کیم مصره قریب بحر سویس
وقت غداده زیاده اولوب اوز انوب ساحل بحری تجاوز ایدر
وقت عشاءه چکلوب محل اولننه عودت ایدر بر وجه بحر زیاده
اولسنه مد دیرلر چکلوب نقصان اولسنه جزر دیرلر) (ناظم
علیه الرحه معانی قرآنییه بی من جهة العدد کثرته موج بحره تشبیه
ایتمکله زیاده لک وجهه شبه اولمشدر یعنی مادامکه ریح هبوب
ایدر موج بحر لایعد و لایحصی زیاده و کثیر اولدینی کبی معانی
قرآن کریم دخی فکر و توغل ایتد کجه هوای محبت آلهیه و نسایم

فيوضات سبحانه ايله الى غير النهاية زياده اولديغني بوشبيه اطيفه
اولان وجه شبه ايله ناظم عليه الرحه افاده ايدر (نه كيم ملاخسرو
رحه الله حاشيد بيضا ريد فاشيه شريفه تفسيرنده الحمد كله سنده
حرف تعريف اقسامي ومعاني حذله تعددي اعتباري ايله الحمدك
معناي شريفني اوج بيك عدد دن زياده ارتقا ايلديكي مصر حذر
فانظر اليه خصوصا مدد لفظي ايله مداد كله سني مشتمل اولان (لو كان
البحر مدادا) الآية كريمه سنه دخی اشارت ايتشد (نه كيم كلور
رحه الله) قوله وفوق واوعاطفه در فوق ظرف مكانه مبدر كالبحر
كله سنده اولان كاف اوزر ينه معطوف اولمغه معان لفظنك
صفتي اولور تقديرى لها معان كائنه فوق جوهره ديمك اولور
ديمشلر لكن حقيقت اعرابي فوق ظرف در فتح اوزره مبنی محلا
منصوب محذوف كانت فعلنك ظرف فيدر محذوف كانت جمله سني
محلا مرفوع مصراع اولده معان كله سنك صفتي اولان كالبحر
اوزر ينه معطوف بودخی معناده سابق الذكر معان كله سنك
صفتي در زيرا معطوف معطوف عليه حكمنده در (شارح شيخ زاده
بو وجهه اعرابه اشارت ايتشد كمال وفوق ظرف مرفوع
الحل بالعطف على الكاف اي كانت فوق جوهره فوق كله سني
ضميره مضاف اولان جوهر لفظنه مضاف در ضمير بحره راجع در
(جوهر بحر در يادن چيقان عزيز المال ذي قيمت اشياء نفيسه در
اينجو وشجر اغ وسائر جواهر در كه) ناظم قرآن كريمك معناسني
نسايم ذكر ايله وفيض الكهي ايله لا بعد ولا يخصي زياده لكده
بركه امواج بحره تشبيه ايدوب بركه دخی حسن وقيمتده جواهر
بحركه مافوقنده اولوب اول معانينك ذي قيمت جواهر بحره فائق
اولديغني بيان ايدر (بو مقامده شارح مصنفك ديمش كه يريد
الناظم ان للآيات القرآنية معان موصوفة بصفتين اوليهما انها
مثل امواج البحر في الكثرة وعدم التناهي وثانيهما انها فوق جواهر
البحر في الحسن فان قيل كما ان المعاني القرآنية فوق جواهر البحر
في الحسن والقيمة كذلك فوق امواجه في المدد والكثرة فاجهه
التشبيه في الاول في الكثرة وما وجه جعلها في الثاني فوق جواهر

في القيمة بل ما وجه العدول (قلنا لان تشبيه تلك المعاني بالجواهر
في الحسن والقيمة ظاهر في المثلية ففيه توهم انها لا تزيد عليها
في الحسن والبهاء والقيمة والعلا وفي الاول وان كان هذا التوهم
موجودا الا ان فيه دافعا وهو قوله تعالى (قل لو كان البحر مدادا
لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفد كلمات ربي ولو جئنا بمثله مددا)
فان الآية صريحة في انها فوق اقطار البحر في الكثرة وهذا
مكشوف لاسترة فيه بقي ان ظاهر الآية يشعر بالتناهي والمقصود
عدم التناهي (وجوابه ان المقصود ان نفاذ الكلمات محال (قوله
في الحسن معلوم اوله كه فوق كله سنده زياده لك معناسي متضمندر
زيرا برشي آخر شيك قيمته فوقنده در ديمك قيمته اندن زياده
ديمك معناسي متضمن اولمغه في الحسن لفظي جار مجرور فوق
كله سنه بيملا حظه ايله متعلقدر ديمشدر بعض شراح في الحسن
متعلق بالظرف ديدني (شارح شيخ زاده وفي الحسن متعلق بما تضمن
لفظ الفوق من معنى الزيادة ديمشدر (حسن جمال وملاخدر كه
تركيبه كوزل لك تعبير ايدر (قوله والقيم كسر قاف ايله قيمتك
جميدر قيمة الشيء ثمنه ومبلغه وقدره ديمشدر القيم حسن اوزر ينه
معطوف اولمغه حسن وقيمتده معاني آيات عظام جواهر بحركه
فوقنده در يعني حسن وقيمتده اندن زياده در ديمك اولور (قال
صاحب الدرر المنجية عليه الرحه شبه الناظم القرآن بالبحر ومعانيه
بالامواج في الكثرة والعظمة وعدم التناهي والجواهر في الحسن
والقيمة والنفاسة وفي البيت اشارة الى قوله تعالى (لو كان البحر مدادا
لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفد كلمات ربي ولو جئنا بمثله مددا)
والى قوله عليه الصلاة والسلام ان القرآن ظهرا وبطنا وبطنه
بطنا الى سبعة ابطن اولى سبعين بطنا (وقوله ان الله تعالى انزل
القرآن على عشرة ابطن فكل ما هو له بطن فهو انفع والحق ان
معاني القرآن العظيم غير متناهية بشهادة الآية لانه كلام الله تعالى
وصفة من صفاته سبحانه وتعالى غير متناهية فكذلك القرآن وهذا
امر وراء العقل بظهور لاهل الكشف في بعض مقاماتهم ومراتبهم
(محصل معنای بیت) اول آيات قرآنيه لك معناسي زياده لكده

موج بحر کبیر یعنی موج بحر الی یوم القیام آنا فاننا لایعد
ولا یحصى زیاده و متکثر اولدینگی کبی و معانی قرآنیہ دخی
فکر فضلاء مفسرین و مطالعة علماء کثر بن ایله الی یومنا
هنا زیاده و متکثر اولدیندن ماعدا فیما بعد دخی یوما فیوما
تلاحق افکار و الهام حق و حسن اعتقاد و صلاح حال ایله نیجه معانی
جلیله تار و زقیام الی غیر النهایه ظهور اتدن خالی دکلدر خصوصاً
صاحب تصفیہ و اصل الی الله اولان ذوات کرامه حدیث سعادتده
اولان بطون سبعة بلکه رتبة سبعین و وصول ایله لایعد و لایحصى
معانی کشفیه ظهوری مسلدرد (مصراع ثانی کذلک اول معانی
قرآنیہ حسن و فیتیده جوهر بحرك فوقنده و اندن زیاده در یعنی
مصراع اول منطوق فیه موج بحردن لایعد و لایحصى زیاده
اولدینگی کبی مصراع ثانی منطوق فیه جوهر بحردن حسن
و فیت و قدر اعتبارده دخی زیاده و جوهر بحرك مافوقنده در
دیمک اولمله معانی قرآن کریمی کما امواج بحردن و کیفا جوهر
در یادن زیاده لک ایله مدایح جلیله اولور (وفی البیت من البدیع
حسن التشبیه و الجمع مع التثریق فی و فوق جوهره

* * * تخمیس * *

* بطون بحر بنه غوص ایلین بیاور عددن *

* رجال کشف و شهود اتدن دیلرسندن *

* غریقی بولدی در عز و دولت ابدن *

* لها معان کوج البحر فی مدد *

* و فوق جوهره فی الحسن و الفیم *

فانعد مفاعلتی دولا فعلن تحصى عجا مستفعلن بیها فعلن
ولا تسام فاعلن م علی ال فعلن اکثر بالس مستفعلن سأم فعلن
(فانعد و لایحصى عجایبها) (ولا تسام علی اکثر بالسأم)

فانعد فاشط محذوفه جوابدر مانی ایچوندرد تعد فعل مضارع
مجهولدر عددن مستقدر عدبر بر صایمقدر (قوله و لایحصى دخی فعل
مضارع مجهولدر احضادن مستقدر احصا جلة جلة صایمقدر
به ضیلرا حصا و اخدا و اخدا صایمقدره دخی استعمال اولنوردیمش

قوله

عجایبها رفعه لاتعد و لایحصى کله لریک علی سبیل تنازع الفعاین
فاعلیدر (بومقامده تنازع فاعلده اولوب بصریون مذهبی اوزره
عجایب کله سی فعل ثانینک معمولی اولور فعل اول اولان تعد
کله سنده اول معموله راجع هو ضمیری تقدیر اولنور) اما کوفیون
عکس مذکور اوزره ذاهب اولوب عجایب فعل اولک فاعلیدر
لایحصى کله سنده تقدیر مقدم اولان فاعل مذکورده ضمیر تقدیر اولنور
(قال ملا یحیی اذا تنازع الفعلان فی اسم ظاهر بعدهما اذا المتوسط
منهما و المتقدم علیهما معمول للفعل الاول فدیكون التنازع
فی الفاعلية مثل ضربنی و اکرمتنی زید یختار البصريون اعمال
الفعل الثاني لقربه مع تجوز اعمال الاول فاضمر الفاعل فی الفعل
الاول علی وفق الظاهر افراد او ثنیة و جمعا وان عملت الاول
اضمرت الفاعل فی الفعل الثاني کما هو مذهب البصريين) ایمدی
مذهب مختار اوزره عجایب فعل ثانینک فاعلی اولوب فعل اولده
عجایب کله سنه راجع هو ضمیری فاعل فعل اول اولمله جمله سی
شرط محذوفه جوابدر تقدیری اذا کانت معانیها کوج البحر
فی المدد فانعد و لایحصى عجایبها دیمشدر در عجایب جمیدر
عجیب عذیم النظیر شیء غریب معنا سنه در (شارح شیخ زاده
العجیب ما یعجب منه تعبیر الیش عجایبها ضمیری آیانه یا خود معان
قولانه راجعدر دیدیلر که قرآن کریمک نظم و معنا سنده نیجه معجزات
معجبه و اسرار عجیبه الهیه اولدینغه اشارت اولور (قال درة المصنیه
و عجائب الآيات غرایبها الرائقة و اطائفها الفائقة و نکاتها
المكنومة و اسرارها المكنونة التي لا يزال العلماء يستنبطونها من وقت
نزولها الی آخر الزمان علی قدر علمهم و ادراکهم و لایعرفونها حق
المعرفة الا الله تعالی فان معانیها غیر متناهیه و اسرارها غیر نافذة
قال الله تعالی (قل لئن اجتمعت الانس و الجن علی ان یأتوا بمثل هذا
القرآن لایأتون بمثله ولو کان بعضهم لبعض ظهیرا) شارح فاضل
مصنفک دیمش که فان قبل ما المراد بالمعانی و العجایب قلنا الواجه
ان براد بالمعانی المدلولات و المقاصد و ما یتضمنها من الحقایق
و الفوائد علی ماتکفله علم اللغة و الاعراب و غیرهما و بالعجایب المرایا

والخواص والكيفيات التي تتكفل علم البيان على ما قال الشيخ
عبد القاهر من الخصوصيات التي بها يقع التفاضل وعليها مناط
التفاوت والتفاضل (ولا تسام بضم التاء الفوقانية وفتح السين المهملة
اي لا تترك من قولهم سامة السامة وهي التي تركت لترعى برأسها
ديمشدر) على الاكثر جار مع المجرور تسام فعلته متعلقه على كنهه
مع معنائه در (نته كيم آيت كريمه) (واتى المال على حبه) وارد
اولمشر والاكثر ار ذكر الشئ كثيرا ديمشدر بمقامه اكثر ايله
مراد قرآن كريمي تكرار قرائت ايله اكثر در ياخود ذاتنه طويل
ونظما ومعنا كثير بل كنه معناسي غير متاهي اولد يغدر قوله بالسام
باسيبيه در جار مجرور كذلك لا تسام فعلته متعلقه در (شارح درة
المضيئة سام مصدر در كه مل ملالة معنائه اولان سام فعلتك
مصدر يدر سام ستم بالكسر يستم بالفتح ساما وسامة كلور ديمش
(شارح شيخ زاده والسام مصدر ستم يستم ساما وسامة اي مل مل
ملالة وملالا قولي ايله تا كيدايدر) (شارح حنفى سام موت معنائه
دخى استعمال او انور ديمش حتى عربستان حواليلر نده مصيبة
الموت اولان سام يلى عين موت اولديغنه بناء وجه تسميه اولمق
بعيد دكادر بمقامه شراح سامت ملالات معنائه در ديمشدر
بو تقدير جه قرآن كريم نقدر تلاوت ايله اكثر اولنسه ملالات
وبرمز كه ملالاتي سييله ترك اولنه ديمك مألننه اولور (بعض شراح
ان عجائب تلك الايات لاند خل تحت الحصر والاحصاء لكثيرتها
خان لها لكثيرتها ظهرا وبطنا على ماورد في الحديث وانها لا تترك
على كثرة تكرارها وزياتها بسبب السامة ديو تقريرى ملالات
معنائه استعمالنى اقتضا ايدر) لكن شراح درة المضيئة لا تسام
قولي لا توصف معنائه اولمق اوزره معناسنى تقرير واختيار
ايتمدر كما قال (وقال جلال الدين المحلى في شرحه لا تسام اي
لا توصف وهو مناسب للمقام لكنه ما جاء في اللغة في هذا المعنى
كانه اخذ بمعونة المقام والمعنى ان عجائب القرآن وغرايبها لا تعد
ولا تحصى ولا توصف مع الاكثر بالسامة والملالة بخلاف سائر
الكلام فانه اذا كثرت ذكره او كان كثيرا طويلا في نفسه يحصل

للانسان منه الملالة والسامة بخلاف القرآن فانه كلما ذكر مع
كثرة معانيها يحصل منه الشوق والذوق وهو ايضا من عجائب
اسراره وبدايع نكاته الدالة على كمال اعجازه وبلاغته (قال
المصنفك والعبادة ان الشئ كلما كان اكثر فهو يستم الناس ولا
كذلك القرآن فانه وان كان كثيرا غير متناه لكنه لا يستم ولا يسام
ولا يترك من جهة السامة يعنى لا يترك الايات القرآنية مع تكررها
من جهة ملالتها اي الملالة منها (محصول معنای بيت) شيخ زاده
عليه الرحمة نك تحقيق اوزره بو بيت دلارايت متقدمك نتيجة سى
اولوب بيت متقدمه دليل مثابه سنده اولمقدر حتى فلا تسام كله سنده
اولان فافاء نتيجة در ديمش تفصيلي بو وجهله در كه يعنى بيت اول
ديمك ر كه قرآن كريمك معناسي زياده لكده امواج بحر كيدر
وحسن وقيمتده جوهر بحرك فوقنده در (پس بويله اولتجه بو كه
لازم كلور كه قرآن كريمك معنائه سنده عجائب حالات لا يعد
ولا يحصى اوله زيرا محل تعجب اولان معانى قرآنيه امواج بحر كى
مترايد وغير متاهي وحسن وقيمتده جوهر بحرك مافوقنده
اولدقده عجائب حالات دخى اول متعجب منه حشبنجه واول متعجب
منه قدر نجه كما وكيفا زياده اولوب متعجب منه كى عجائب معانى
قرآنيه دخى فلا يعد ولا يحصى اولمق اقتضا ايدر) ايمدى نتيجة
بودر شراح فاضل شيخ زاده نك مرادى بو صورت اولمق بعيد
دكادر بوندين ماعدا اشوبيت مشر وحده اولان مصراع ثانى
ديمكدر كه اويله عجائب معانى ايله متصف اولان قرآن كريم اكثر ايله
وملالت سييله ترك اولنماز واقعا انكشافات معنويه وظهورات
بطون معانى قرآنيه هر نه قدر كثير ولا يعد ولا يحصى اولسه بنه
انسانه غنا كلزره ده قالديكه ملالت واستكنا ايله ترك اولننه بل كنه
بويله حقايق ودقايق واسرار اكهيه دن اقتضا ايدن انبساط
وصفاى روحانى وفيوضات نامتاهي نجه ترك اولنور (ناظمك
فلا تسام مع الاكثر بوير ديمى تمام كلام حقدر) (بعض
شراح سام كله سنك موت معنائه سنده دخى استعمالنى تصریح
ايلديكى با آلاء ذكر اولمش ايدى) ايمدى بو معنای اوزره بيت

مشر و حك تقريرى بو حقير بر تقصيره بو وجهله انطساق
باريدر كه قوله ولا تسام كلمه سنده واو حال شان معناسنه اولوب
بالسام لفظى موت معناسنه اولدوقده ديمكدر كه حال و شان ان اقر
كريم اكشارى ايله موله بله ترك اولماز يعنى لايق اولان بودر كه
حياتده اولدوقه قرآن كريمه ملازم اولوب حلول موت ايله دخى
ترك اولغيه قدرت مساعده ايدرسه مثلا خيرات جاريه دن بناء
مكتب و وضع اجزاء ايدر (پس تفسير شريف اوقافى وادنى مرتبه
بر ختم شريف قرائتى وصيت ايله قرآن كريم دن هر حالده ايرليوب
يعنى حياتده اولدوقه قرآن كريمى ترنه ايتديكى كى فلا تسام بالسام
اى بالمرت يعنى موله بله ترك اولغوب بعد الموت دخى صدق جاريه
مذكوره سيبيله دفتري فناء يوب ينه قرآن كريم ايله حشر اولق
شرفنى احراز ايدنه لر ستمه ناظم دلالت قصد ايدر (ننه كيم دعاء
سلفده اللهم اجعل القرآن انيسا فى قبرنا يورلددر (وفي البيت من
البديع مراعاة النظر بين تعدد و تحصى و جناس الاشتقاق فى تسام بالسام

*** تخميس ***

نسيم جانه مماثل كلام وحي خدا * اولورسه كر مقامدى وير او دكلو بقا
اودر او مانده خوان رحمت دول * فلا تعد ولا تحصى عجايبها
* فلا تسام على الاكثار بالسام *

قرت بها مستفعلن عين قا فاعلن ريبها فقل مستفعلن ت له فعلن
لقد ظفر مفاعلن ت بحب فعلن ل الله فاع مستفعلن تصم فعلن
(قرت بها عين قاريها فقلت له) (لقد ظفرت بحبل الله فاعتصم)
(ناظم عليه الرحه قرآن كريمك ذاتنه متعلق اولان مدايح
جمله سنى بعد الذ كر شرف ساريه متعدديه سنك دخى فضائلنى
بيانه مبادرت ايدر قوله قرت فعل ماضى مؤنث در قوله بها قرت فعلنه
متعلق در ضمير كذلك آيت راجعدر (قرت اصل لغته ثبت معناسنه در
لكن فرح و سرور و ابتهاجده ثابت اولق معناسنده كايه عرب
استعمال ايدر مثلا بر آدمك ولد ايلسه يا خود بر مطلوبينه
نائل اولسه قرت به عينه ديرل بعض شراح قرت اى نور فهو قرت
يقان قرت به عينه كذا فى الدستور ديمش بعض استعمالده عينك

حقيقتده

حقيقتده منور اولسنى مراد ايدر (قال الشيخ قرقرارا وقر به عينه
فرح به و ابتهاج و يقال حصل به قره العين اى زاد نورها) قال الحنفى
قرار العين كايه عن الفرح و السرور و فى الحديث (اتحب ان اقر
عينك) اى ان احثك بما حصل لك النجاة و السرور و العين ههنا
قد يطلق على حاسة البصر و قد يراد به النفس و هو انسب للمقام
(ايمدى بو مقامده اكر قرت بها عين قاريها عبارتنده قرت ايله
سرور و ابتهاج و عين ايله قارينك نفسى و ذاتى مراد اولورسه
معنى ذات قارى اول قرآن كريم ايله سرور و فرح و ابتهاجده
ثابت اولدى ديمك اولوب و سرور و ابتهاج حياتنه توقف ايتكله
آثار و فضائل قرآن كريم ايله قارى حياتده ثابت اولدى ديمك
اولور و اكر قرت تنورت معناسنه اولوب حقيقت باسره نك حور
اولماسنده مستعملدر دينورسه قرت بها عين قاريها ديمك قرآن
كريم نقوش كلام لفظيسى ايله تائينك عيني منوره اولدى ديمك
اولور زيرا آيات سابقه دن آيات صدق من الرحمن الخ بيتنده
تفصيل اولمشدر كه قرآن كلام لفظى به دخى اطلاق اولور
(كما قال شيخ زاده و المناسب الاول ان يراد من العين النفس فان
النباة فى الحياة الحقيقه هو الانتفاع بمقاصد القرآن و المناسب
للشأن ان يراد منه الباصرة قوله عين قاريها عين مؤنث سما عيدر
قرت كلمه سنك فاعليدر جمله سى بيت مقدمه اولان آياتك كما سبق
صفتيدر عين لفظى قارى كلمه سنه مضافدر قارينك آياته راجع ضميره
اضافتى اسم فاعلك مفعولنه اضافتى قبيلنددر قارينك اعرابى
نقديرا مجروردر قارى اصلنده قارى ايدى تحفيقا همزه سى اسكان
اولندى همزه ساكن ماقبلى مكسور همزه يايه قلب اولندى قارى
تالى معناسنه در قوله فقلت له فاعاطفد سيبه در قلت فعل ماضى
متكلم در قولدن مشتقدر لده لام حرف جر در قلت فعلنه متعلقدر
ضمير قاريهايه راجعدر جمله سى قرت اوزرينه معطوفدر (شارح
مصنفك قوله فقلت له يريدان صيرورة عينه قريه كان سببا
لهذا القول و الاعلام به ديمشدر كه معطوف عليه محذوف اولوب
مذكور اولسه و معطوفه سبب اولسه معطوفه داخل اولان

حقيقتده

فأما عاطفة فاء سببها ولد يغنه اشارت ايدى قوله لقد ظفرت لام توطئة
للقسمدر که قسم محذوفه جواب اولان جمله به داخل اولور قد
تحقيق ايجوندر (ظفرت فعل ماضى مخاطب در فاء على ضمير بارز
اولان نادر جمله سى جمله قسميه محلا منصوب قلت فعلتك
مفعول ايدى جواب قسمدر تقديرى والله لقد ظفرت ديمکدر ظفر
مقصوده سهولته وصول در غلبه مع اسنده دخی استعمال اولور
بحل الله جار مجرور ظفرت کلمه سند متعلقدر لفظه جلاله مضافدر
حبل ترکیده ايب فارسیده رسن در حبل کلمه سند استعاره مصرحه
وارد در (ناظم قرآن کریمى حبله تشبيه ايلدى مشبه به اولان
حبل لفظى ذکر ايدوب مشبه اولان قرآن کریمى مراد ايلدى
حبل لفظه جلاله اضافى قرينه استعاره در وجه شبه کسى در
مصیبت ومها لکدن تخليص و صون وسلامته ايصال در يعنى
کويادر ياه دوشوب غرق وهلاکه مشرف اولان شخصه
ياشعق واعتصام ايمدى ايجون کار در يادن رى وايصال اولنان
حبل اول شخصى هلاکت ساحل سلامته ايصال ايلدى کى
قرآن کریم دخی بر حبل اکهدر که تشبث وتمسک ايدلر مهالك
ومصائب داريندن سلامت ونجات ايدى به ايصال ايدر ديمک
معناسى مفيد اولور وجه شبه بوصورت ايله مرکب اولق جاردر
(فاعتصم اعتصام دندر اعتصام يا شعق وتمسک ايتک اولغين
مستعار منه اولان حبل ملايمى اولغله فاعتصم کلمه سى ترشح
اولور فاعتصم امر حاضر در فاعلى تاء خط ايدر که مخاطب قاريدر
فاعتصم جمله سى شرط محذوفه جوابدر فاعلى تاء خط ايدر که مخاطب قاريدر
لما ظفرت به فاستمسک تقديره در ديمکدر يعنى چونکه ايله حبل
سلامته نائل وواصل اولمک يک يابش صقین الدن قویو یرمه
در دمنديو خسه هر حاله هلاک مقرر در ديمک مألوده اولور واقعه
قرآن کریمى تصديق واخلاص ايله تمسک ايدوب احکامى ايله
عامل اولنلر مهالك دنيويه واخرويه دن امين وسالم اولوب زجت
ومشقت وضرورت وملاتدن آسوده حال اولور (نته کيم حکما
لاتنظام المعاش والمعاد واکمال النفس وضع اولنان علم حکمى

عارف وانکله عمل وحرکت ايدن ذوات زجت حکمز کرک معاشى
امرنده و کرک امر معادده آسوده حال اولوب کند و عالمرنده
لذاذ صفای ابدى بو اولور ديد کلرى کى ادله شرعيه تک اصلى
وهر حکمک مأخذى اولان قرآن عظيم الشانه دخی خلوص
قلب ايله بعد الايمان والقبول صدقله تمسک ايدوب احکامى ايله
عامل اولنلر خلاف شرع حرکت ايتمکله دنيا ده هر حاله صفا
وراحت بولوب آخرتده دخی فوز ونجات وسلامت خصوصاً مقصود
اصلى به وصلت ايله دولت وسعادت ابدیه به نائل اولق مقرر اولغين
وجوهاله قرآن کریم حکمت حقيقه اولديغنى بيان ايله شرح
مقا صدده سور العلامه ديمش که قد فسر والحكمة الشاملة
للقسم النظرى اى والقسم العملى بانها خروج النفس من القوة الى
الفعل فى كمالها الممكن علما وعملا الا انه لما كثر الخلاف وفشى
الباطل والضلال فى شان الكمال وفى كون الاشياء كمالها وقبام
الامور على ما ينبغي بحيث لا يكاد يهتدى اليها عقل بنفسه لزم
الاقتداء فى ذلك بمن ثبت بالمعجزات الباهرة انهم على هدى من الله
تعالى فكانت الحكمة الحقيقية هى الشريعة لكن لا بمجرد
الاحكام الفرعية العملية بل معرفة النفس مالهها وما عليها
والعمل بها كما ذهب اليه اهل التحقيق من ان الحكمة المشار
اليها بقوله تعالى (ومن يؤت الحكمة فقد اوتى خيرا كثيرا)
هو الفقه وانه اسم للعلم والعمل جميعا بو تقرير علم عقايد علم فقهده
داخل اولق اوزره در که حکمت الهيه فقه شريف اولور اما بعض
علما علم عقايدى علم فقهده ادخال ايتيوب هر برينى مستقل اعتبار
ايدوب حکما ان حکمت نظريه سى مقابله سنده علم عقايد اولان
علم كلامى و حکمت عمليه سى مقابله سنده علم فقهى وضع واعتبار
ايتشدر در ثمال کما دونت الفلاسفة الحكمة النظرية والعملية امانة
للعامة على تحصيل الكمالات دونت علماء الامة علم الكلام وعلم الفقه
اى علم الشرايع والاحكام فوق الكلام للملة بازاء الحكمة النظرية
للاغلبية وكذا قال وخصوصا العمليات بالفقه والاعتقادات بعلم
التوحيد والصفات ايمدى هر حاله مأخذ كل قرآن کریم اولغله

ناظمك بحبل الله ديديكى بومعنه اله بناء اولديغى ظاهر اولور
(نته كيم شارح حنفى نقل ايدر عن النبي صلى الله عليه وسلم) انى
تارك فيكم ما ان تمسكتم به لن تضلوا ابدا احدهما اعظم من الآخر
كتاب الله حبل ممدود من السماء الى الارض وعترتى اهل بيتى لن
يفترقا حتى يرد على الخوض فانظروا كيف تخلفوني فيهما (شارح
صاحب درة المضيئه تقرير معنای بيتده ديمش المعنى قرت بالايات
القرآنية عين قاريها وتنورت فقلت له لقد ظفرت بحبل الله المتين
وقرت به فاعتصم واستمسك به فانه هو الحبل المتين الذى لا انفصام
له من تمسك به نجى وفاز بالمقصود فى الدنيا والاخرة ببركته وكرامته
وفى الخبر من قرأ القرآن فاكفه وعمل به البس والداة تاجا يوم القيمة
ضوءه احسن من ضوء الشمس فى بيوت الدنيا (محصول معنای
بيت) اول آيات اويله آيات كريمه در كه انى تلاوت ايدى نك ذاتى
سرور وابتهما جده ثابت اولدى يعنى سرور وابتهما جده حیات
ابديه ده دائم اولور ياخود تالينك عين باصره سى اول آيات ايله
منوره اولدى (ايمدى بن اكه ديدمكه طوبالك اى قارى تحقيق
سن حبل الله نائل وواصل اولدك يك يابش وپك طوت حقا كه
نجات وسلامت دارين انده در ديمك مآلنده اولور (وفى البيت
من البديع الجناس المضارع فى قرب وقاريها والاستعارة فى حبل
الله مع المجاز والاقتباس

* * * تخسيس * *

ايدر تلاوتى انفس قارئ خوشبو * دوجشم جاني ايدر نور حقله مملو
بلندى ظاهر و باطن لك ايله همه سو * قرت بها عين قاريها فقلت له
* لقد ظفرت بحبل الله فاعتصم *

ان تلها مستفعلن خيفة فاعلن من حرنا مستفعلن راضى فعلن
اطفأت نا مستفعلن راضى فعلن من وردها الش مستفعلن سيم فعلن
(ان تلها خيفة من حرنا راضى) اطفأت نار لظى من وردها الشيم
(ناظم عليه الرحمه فضائل قرآنيه دن فضيلت اخراى دخی بوييت
ايله ايراد مراد ايدوب بيورر كه قوله ان تلها ان حرف شرطدر تلى
يتلو تلاوة قراءت معناسنددر (تلها فعل مضارع مخاطبدر فعل

وفاعلدر

وفاعلدر جمله سنك اعرابدن محلى يوق فعل شرطدر اصلنده
تتلوايدى حرف جازم كلكله واو ساقط اولمشدر ها ضمير
متصل مبنى محلا منصوب تلها نك مفعول ايدر ضمير آيته راجعدر
قوله خيفة خاف فعلنك مصدر يدر خاف يخاف خوفا وخيفة (خوف
خشيت معناسنده در كه تركيده قور فق فار سيده بيم ديرلر اعرابى
خيفة لفظا منصوب تلها نك مفعول ايله سيدر (شارح شيخ زاده
تميز اولق ممكندر ديمش كما قال خيفة اما مفعول له ولك ان يجعل
تميزا اى من حيث الخيفة لامن حيث ارادة الوظيفة (قال مولانا
جامى والقسم الثانى من التميز وهو ما يرفع الابهام عن ذات مقدرة
فى نسبة فى جملة يعنى نسبتدن تميز اولور واقعا قرآن كريمى
تلاوت خشية اوله ايدر يوخسه مزارستانده يا نجي افندى به
اهل ميتك قرأت ايتدر دكلرى يس شريف خشيت اكهيدين
ناشى تلاوت اولماق كر كدر لكن بومقامده خيفة مفعول له اولق
ظاهر در ومفعول له نك قسم نايستندن اولور (قال مولانا جامى
المفعول له ما فعل لاجله اى لقصد تحصيله او بسبب وجوده فعل
اى حدث مثل ضربته تأديبا مثال لما فعل لقصد تحصيله فعل
وهو الضرب فان التأديب انما يحصل بالضرب ويترتب عليه
وقعت عن الحرب جينا مثال لما فعل بسبب وجوده فعل وهو
القعود فان القعود انما هو وقع بسبب الجبن (قوله من حرجار مجرور
خيفة كلمه سنه متعلفدر حار باردك ضددر حر لفظى نار لفظنه
مضافدر نار لفظى دخی لظى كلمه سنه مضاف اولمشدر لظى لفظى
اصلنده خاص آتش ياليكنه ديرلر ايدى كه فارسيدى تف وتاب
ديرلر بعدم مطلقا ناره علم ايتمشدر (شارح شيخ زاده وفى الكشف
لظى علما للنار منقول من اللظى بمعنى الالهه الخالص ديمش
بوصورته غير منصرف اولور علت منع صرف علت وتأيندر
سقر كى مؤنث سماعيدر بعض شراح لظى كلمه سى جهنمك طبقة
ثابته سنك علميدر ديمش بوصورته دخی غير منصرف اولور تنوين
تفخيم وتهويل ايجوندر ديمش جهنمك عظم هول ومهابته تنوين
اشارت ايجون اولمغه تنوين ايله قرأت من جدر وغير منصرفه

تنوین ضرورت اشعارده تجویز اولدیغی مشهوردر قوله اطفأت
فعل ماضی مخاطبدر اطفادن مشتقدر اطفاسیونددر مکدر اطفأت
فعل وفاعل جمله سی محلی یوق جزاء شرطدر جمله شرطیه
کذلک ایات سابقه ده اولدیغی کبی آیاتک صفتیدر قوله نار اطفأت
قولنک مفعولیدر (قوله اطفی تقدیرا مجرور نارك مضاف الیهیدر
من وردها جار مجرور اطفأت کلمه سنه متعلقدر ورد بکسر الواو
مورد معنایه در ضمیر آیاته راجعدر) وانقولیده ورد واولک کسر یله
صویه کلمکه دیرلر دیمشدر بومقامده ذکر حال اراده محل اولمق
اوزره مجازا مورد ماء معنایه اولور شیم وردهانک صفتیدر شینک
فخی بانک کسر یله صفت مشبهه در (شیم بارد دیمکدر مابه الحیاة
اولان مانک موردی مورث کسب حیاة وحقا که محل ارتباج
وصفاء وانسراح اولدیغی کبی ناظم قرآن کریمک دخی موجب
حیاة ورحمت وفیض انوار الهی ایلله مملو ومؤید مبالغه مورد
بارد اولدیغنه اشارت ایدر) کما قال شیخ زاده ولما کان الورد البارد
موضع الانتفاع والراحة والتطهير والتطهير والحياة كذلك للقرآن
موردا شمایا علی طریق الاستعارة التجریدیة کافی قولک رأیت
من فلان صدیقاً یرید اثبات الصداقة لفلان علی طریق المبالغة
فههنا یرید اثبات کون القرآن موردا علی الطریقة المذکورة
دیمشدر استعارة تجریدیة بیانی خاتمه ده مذکوردر (شارح
درة المضبته خلاصة معنای بووجهله ادا ایدرکه والمعنی ای
المخاطب ان تل تلك الايات القرآنية خوفا من نار جهنم فانها
تطفئها من صاحبها وتبعده منها لقوة خواصها وکمال نفعها
اصاحبها کالادوية النافعة للمریض (قال صلی الله تعالی علیه وسلم
اقروا القرآن فانه یأتی يوم القيمة شفیعاً لاصحابه) فأنه (قال ابن جریج
طبقات النار سبعة اولها جهنم ثم اظی ثم الحطمة ثم السعیر ثم سقر
ثم الجحیم ثم الهاویة ففصصات الموحدين یدخلون الطبقة الاولى
والنصارى یدخلون النایة والیهود الثالثة والصائبون الرابعة
والمجوس الخامسة اهل الشرك السادسة والمنافقون السابعة
قال الله تعالی (ان المنافقین فی الدرك الاسفل من النار) محصول

معنای بیت) ای مخاطب اکز سن اول آیات کریمه بی نار جهنمک
حرارتی خوفندن ناشی تلاوت ایدرسک استنباه ایتمه که ناراضی بی
اول آیاتک کمال مبالغه ده اولان مورد باردندن یعنی باردی ایلله اطفأ
ایلدک یعنی اطفأ ایدرسک واقعاً منع ماء مقوله سی اولان نشین
دلکشال وزطوبت هوا و برودت واطافت ایلله متصف اولان
جای میاه حیات افزال وقت حرارتده اطفاء حرارت ودفع
اضطراب ایلدیکی مسلم و مجرب کائناتدر (ایمدی قرآن کریم دخی
بویله اوصاف کمال مبالغه ایلله متصف مورد بارددر) پس نار جهنمی
اطفأ ایدرسک یعنی آیات کریمه نک تلاوتندن خالی اولمه دیمک
اولور یاخود مورد لفظنک ضمیر آیاته اضافتی لجین الماء قبیلندن
اواورسه معنی اوصاف مذکوره اوزره مورد بارد کبی اولان آیات
کریمه ایلله نار جهنمی اطفأ ایدرسک صقین تلاوتندن منفک اولمه
دیمک اوله بعض نسخه ده مصراع ثانیده اطفأت حرالظی واقع اولمش
اشبو عبارتیه نظرا بو محله خاطر فقیره بر دقیقه خطور ایدر که ناظم
اطفا وانمغی حر جهنمه نسبت ایدوب نفس جهنمه نسبت ایتدی یعنی
جهنمی اطفأ ایدرسک دیمک حر جهنمی اطفأ ایدرسک دیمکدر
مرادی دیمک استر که قرآن کریمی تلاوت ایدن کیمسه جهنمه
دخول دکل بلکه حرارتی کوره مزقنده قالدی که جهنمه کربوب
سوزان اوله زیرا جهنمک حرارتی مشاهده جهنمه قریب اولغه
توقف ایتکه جهنمه قریب دخی اولماز دیمک اولور بونک حقیقتی
شورجهله در که شیء لازمی ایلله ننی دلیل مقامنده اولغه حرارت که
جهنمک لازمیدر لازمک ننی وانتفا سندن البتده ملزومک ننی
وانتنفاسی لازم کلور (ایمدی حرارتک نفیندن البتده جهنمک ننی
وانتنفاسی لازم کلور) پس تلاوت قرآن کریم تالییدن حرارت
جهنمی ننی ودفع ایدیمسه جهنمی دخی ننی ودفع لازم کلور بلکه
نار جهنمدن امین اولمق اولویتده قالور بونک منالی ضیا لازمدر
شمس ملزومدر ضیانک نفیندن شمسک انتفاسی لازم کلور دیدکاری
اهل منطقک بومعنا لده در خصوصاً نار جهنمک حرارتی بوزسنه لک
مسافه دن احساس ومشاهده او انور دیدکاری اوزره قول

صحیح اوزره قرآن عظیم الشانی تلاوت ایلمن کیمسه ایله جهنمک
بعدي بوزسته لك مسافه اولور عذاب و دخول قطعا متصور
د کادر مانده اولوق دخی ممکندر (وفیه من البدیع المطابقة بين
الحر والشیم والتکریر فی نار لظى والمقابلة بين الاطفاء والنار والورد
التکایة والمجاز والاستعارة

* * * تخمیس * *

* خواسی اولدی مجرب صایلدی معجزه دن *

* که بولدی بر نیجه مرضا شفا وصحت تن *

* اودرا وحر زامان هر بلادی حتی سن *

* ان تلهها خیفه من حر نار لظى *

* اطفأت نار لظى من وردها الشیم *

کانهال مستفعلن حوض تب فاعلن یض الوجوه مستفعلن به فعلن
من العصا مفاعله وقد فعلن جاؤه کال مستفعلن جم فعلن
(کانهال الحوض تبيض الوجوه) (من العصا وقد جاؤه کالحم)
قوله (کانهال کان حروف مشبهه اندر ضمیر متصل مبنی محلا منصوب
اسمیدر آیاته راجعدر الحوض لفظا مرفوع کان کله سنک خبریدر
الف لام عهد ایچوندر مراد (انا اعطیناک الکوثر) آیت کریمه سنده
اولان حوض کوثر در بعضی بیهیم علیه الصلاة والسلامک
موقف محشرده کشدوله مخصوص اولان حوض در دیمشکرکه
(من شرب منه لا یظمأ ابدا) حدیث شریفی صفت کاشفه سیدر
لکن قول اول مرجدر (تبيض افعال باینددر بیاضدن مشتقدر فعل
مضارع مؤنندر) قوله الوجوه فاعلیدر وجوه وجهک جمعیدر وجه
ترکیده یوز فارسیده روی دید کلریدر لکن وجه لفظی سبب
وعلات معناسنده دخی استعمال اولور (به جار مجرور تبيض کله سنه
متعلقدر تبيض جمله سی حوضدن حالدر یاخود جمله مستأنفه در
وجه شبهی بیاندر یاخود حوضدن صفتدر) (من العصا جار مجرور
محذوف کان کله سنه متعلق وجوه دن حالدر عصا عاصبتک جمعیدر
قاضی قضاتک جمعی اولدیغی کی الف لام کذلک عهد ایچوندر که
مراد عصا مؤنیدر قوله وقد جاؤه و احوالیه در قد تحقیق ایچوندر

جاؤا

جاؤا فعل ماضی مذکر در تحتده فاعل ضمیری عصاته راجعدر
جمله سی عصا ایدن حاندر جاؤه کله سنده اولان ضمیر بار زمینی
محلا منصوب جاؤا کله سنک مفعولیدر حوضه راجعدر قوله کالحم
جار مجرور کانهال کله سنه متعلقدر جاؤا کله سنک تحتده اولان
ضمیر دن حاندر جم ضم جاو فتح میم ایله همزة وزننده جمه تک
جمعیدر (بعضی شراح فحمدردیو تصریح ایتمش) شیخ زاده
الحم جمع حة وهی جر اطففت نارها و بقی مسوده دیمش ترکیده
کوریدر کلرینه مناسب اولور خلاصه معناده (شارح درة المضیئه
بوکونه تقریر اختیار ایدر که والمعنی ان القرآن العظیم کما الحوض
فکما یزول بماء الحوض السواد الحسی عن ابدان العصاة
فی الآخرة کذلک یزول فی الدنیا بالقرآن السواد المعوی عن قلوب
العصاة و یحصل باتباعه نور الایمان) فائده الحوض فی الموقف
والکوثر جار فی الجنة ماؤه اشد بیاضا من اللبن واحلی من العسل
واطیب من المسک یجری علی جنادل اللؤلؤ حافظه من الذهب
ویروی ان العاصی بعدما عذب فی النار و اخرج منها و ادخل الجنة
محرقا مسودا یشر ب من ذلک الماء و یسبح فییه فینبت لحومه
و یستوی اعضاءه و یكون وجهه کالیدر فی الحسن والضیاء
و ینسی ما جرى علیه من العذاب والالم (محمول معنای عبارت
ینت) کان قرآن کریم اول حوضدر که ا که عصا ایدن کور کی
سیاه روکلر یوزلری انکله بیاض اولور یعنی روسیاه اولان مجرملر
آخرته حوض کوثره کلوب اندن نوش ایدوب جرملری عفوا و لغفله
سفید روی اولدقلری کی قرآن کریمی دخی تلاوت ایدن عصا
مسلمینک (یعرف المجرمون بسیاهم) مفاد نیجه معصبتلری سببیه
وجوه لرندن آثار امارت معصبت اولان سواد قسوت مظهر
عفو و مغفرت اولدقلرینه بناء ککیدوب و کلیا رفع او اوب
(ان الحسنات یدهن السيئات) مفاد نیجه ثواب تلاوت شریفه سی
برکاتیه یوزلری اق و منور و بیاض الوجه اولمقده یعنی اشته بویه
تبیض وجوه عصا تنده قرآن کریم حوض کوثر کیدر دیمک مراد
اولور زیرا الحوض قولنده حرف تعریف عهد ایچون اولوب

مراد حوض کوثر اولدینگی بیان اولمش ایدی بومعنی (شارح
دره المضیئه ملک بالاده ذکر اولنان تقریری اوزره لیکن بعضی لردن
نقل اولنان سالف الذکر تقریری ثانی اوزره معنی دیمک اولور که
جهنمده کاهنی مرتبه یانوب کور کبی سیاه اولدینگی حالده
عضادتین اول حوضه کلنلرک اجساد و وجوهلری اول حوضله
بیاض و پر نور اولور دیمکدر وجه بعضا ذات معناسنه کلدیکنه
(وینی وجهربک ذوالجلال والا کرام) آیت کریمه سنده مفسرین
ذاهب اولمشلردر (شارح مرقومک یشر ب منه ویسبح فیه فینیت
لحومه ویستوی اعضائه ویكون وجهه کالبدر الخ دیدیکی بومعنایه در
(وفی البیت من البدیع النشیه فی موضعین والمقابله بین تبيض

والمحراز فی بیض الوجوه

* * تخمیس * *

* تلاوتینه توغلله شسته قبل کنهی *

* غریق لجه نور اول یزبوروسهی *

* اونقدعین عایتدن اوله کاسدتهی *

* کانهما الحوض تبيض الوجوه به *

* من العصاة وقد جاؤه کالحمم *

وکالصراط مفاعیل ط وکال فعلن میزان مع مستفعیلن دله فعلن
فالقسط من مستفعیلن غیرها فاعیلن فی الناس لم مستفعیلن یقم فعلن
(وکالصراط وکالمیزان معدله) (فالقسط من غیرها فی الناس لم یقم)
وکالصراط واعطف ایچوندردر) کالصراط جار مجرور محذوف کائن
کله سنه متعلق اولوب مبتداء محذوفک خبریدر تقدیری هی ای
الآیات کالصراط دیمکدر جمله سی بیت سابقده کانهما اوزرینه
معطوفدر صراط جهنم اوزرینه مبسوط اولان جسر مدود در که
قلدن اینجه وقلدن کسکین دیمکله مشهور اولان صراط کیریمی
(کالمیزان صراط اوزرینه معطوفدر میزان کندوايله اشیا وزن
اولنان شیدر که ترکیده تراز و دیرلر بومقامده مراد روز جزاده اعمال
مکلفین وزن اولنان میزاندر معدله مصدر مییدر عدلدن یعنی عدل
وعدالت ایتمکدر) وآنقولیده تفصیل ایدر که العدل عینک فتحی

ودالك

ودالك سکونیه برنسنه بی محله وضع ایتمک که ظلمک مقابلیدر
یقال عدل علیه فی انقضیه من الباب الثاني وعدل ایکی کیمسه ملک
بین برابر قلمغه دخی دیرلر یقال عدلت فلانا بفلان اذا سویت
بینهما وعدل یولدن عدول و مثل معناسنه وفیه معناسنه کلور
کغوله تعالی (اوعدل ذلک) ای فداء ذلک المعدلة میمک فتحی
وعینک سکونی ودالك کسریله کذلک عدل معناسنه یقال بسط
الوال عدله ومعدله وفلان اهل المعدلة ای اهل العدل دیمکدر
معدلة وجه شبه در کالمیزان کله سنده اولان تشبیهه ملا یمدر
لیکن معدلة نسبتدن تمیزدر یعنی کالصراط والمیزان تشبیهنده
اولان نسبتدن تمیز در دیمک اولور که قرآن کریمی صراط
ومیزانه مشاهدردیو نسبت عدل یونندن وعدل جهتنددر یعنی
قرآن کریمده اولان احکام شرعیه وسائر حکم حکمت اکهیه
جمله سی حق وعدل اوزره در کیمسه یه قطعاً ظلم یوقدر مألذره
اولور لیکن عدل صراطه ملایم اولمغه له کالصراط قولنده وجه
شبه محذوفدر که کالصراط فی المحافظة عن الوقوع فی المهالك
دیمکدر یاخود کالصراط فی الاحدیة والادقیة دیمک ممکندر
یعنی صراط نه کونه ادق وکسکین ایسه احکام ومعایندن عبارت
اولان قرآن کریم دخی فضل خصامده سیف شریعت اولمغه
صراط کبی قلبدن کسکین حجت قاطعه ومعاینسی دقیق وقلدن
اینجه وادق دیمک اولوب احد وادق اولمق صفتی ایله شبه
ومشبهه متصف اولمغه وجه شبه محذوف ادق واحد لفظلرینک
معنا سیدر دیمک ممکندر (قال شیخ زاده وجه الشبه بالصراط
هو العصمة عن الوقوع فی المکروه والتوصل به الی المقصود
ووجه الشبه فی میزان اقامة العدل به وتبیین الراجح من المرجوح
ومعدلة تمیز ای من حیث استفادة قوانین العدل واحکامه
(وکا قال دره المضیئه معدلة بیان بوجه الشبه بالصراط والمیزان
ای القرآن کالصراط والمیزان فی العدل کانهما لاطهار العدل
فی الآخرة کذلک القرآن لاطهار العدل فی الدنیا فی بیان الحلال
والحرام وقبول وجه الشبه فی الصراط محذوف وهو ان القرآن

ايضا احده من السيف حجة وادق من الشعر مكتبة ويختلف
امور الناس في المرور الى مقاصده علما وعملا (معلوم اوله كه ناظم
حرف تشبيهي مكرر تصرح ايلديكي كرك صراط و كرك ميزان
هر برى مستقلا مشبهه اولدوغنه اشارت ايجوندركوله بالقسط
فاشرطيه در قسط لفظا مرفوع مبتدأ خبري ذكرى آتى لم يقم
جمله سيدر تقديرى اذا كان القرآن كالصراط والميزان فلا يقوم
العدل من غيرها تقدير نده در قسط بكسر القاف عدل معنائه در
يقال اقسط الرجل فهو مقسط اذا عدل في الامر كذلك قوله تعالى
(ان الله يحب المقسطين) وارد اولدور قوله من غيرها مؤخر لم يقم
فعله متعلق من ابتداء آية در غير هاده اولان ضمير آية راجع در
قوله في الناس القسط كله سنه متعلق لم يقم فعله دخي متعلق اولمق
جا زدر في الناس بين امور الناس تقدير نده در ناس انس وجته
اطلاق اولنور ديمشك حرف لم يقم فعل مضارع معلوم مدر جازم اليه
بحز ومدر تحته فاعل ضميرى فالقسط كله سنه راجع در لم يقم
كلمه سى ثبت معنائه اولان قام دن اولور سد لم يثبت ديمك اولور
واكر دام معنائه اولان قام دن اولور سد لم يثبت ديمكدر (قال
شيخ زاده اى العدل فيما بين الناس لم يثبت اولم يغير الايات من قام
اي ثبت اودام و يروى ان الصراط جسر محدود على متن جهنم
ادق من الشعر واحد من السيف يعبره اهل الجنة وتزل به اقدام
اهل النار ويثا ولهم زبانية النار بالخطاطيف والكلاب ومن الناس
من يرمي البرق الخاطف ومنهم كاريح ومنهم كالجواد المسرع
ومنهم من يخوخبوا الى غير ذلك مما ورد في الحديث عن انس
رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم (يلقى بابن آدم
يوم القيمة حتى يتوقف بين كفتي الميزان وتوكل به ملك فان نقل ميزان
نادى الملك بصوت يسمع الخلايق سعد فلان سعادة لا يشقى بعدها
ابدا وان خف ميزانه نادى بصوت يسمع الخلايق شقى فلان شقاوة
لا يسعد بعدها ابدا وعند خفة كفة الميزان اقبلت الزبانية
وبأيديهم مقامع من حديد عليهم ثياب من نار فباخذون نصيب
النار) فالميزان عبارة عما يعرف به مقادير الاعمال لحكمة يعلها

الله سبحانه وعدم اطلا عن اعلى الحكمة لا يوجب العبث واعل
الحكمة هي ان الله تعالى لا يخفى عليه حال الذين (خلطوا عملا
صالحا وآخر سيئا) ولكنها تخفى عليهم فاراد الله تعالى ان يعرفهم
حقيقة حالهم ومقادير اعمالهم لتبين فضله عند العفو وعذله
عند العقاب (شارح صاحب الدرر المضية خلاصه معنای
يتنده ديمشكدر كه والمعنى ان القرآن العظيم كالصراط والميزان
في اظهار العدل وحصول الفضل به بين العباد فلم يقم العدل بين الناس
من غيره (محمول معنای عبارت بيت (ودخي اول قرآن كريم
صراط وميزان كيدر عدل وحقانيتده ايمدي ناس يتنده عدل قرآن
كريم دن غيريده قائم اولمدي يعني ثابت ومتحقق اولمدي بلكه
عدل قرآن كريمه مقصود در ديمك اولور بوصورنده سائر كتب
الهييه ده عدل اولمق اقضا ايدر زيرا عدل قرآن كريمه مقصور
اولنجه غيريده بولماز ديمك لازم كلكه جواب ويرمشكدر كه في الناس
عبارت نده ناس دن مراد امت محمد عليه السلام در واقعه امت محمد
يتنده عدل وحقانيت قرآن كريمه مقصور در ياخود بومقامده
كمال عدل مراد در اشبو كمال عدل ايسه قرآن كريمه مقصور در
يعني سائر كتب آلهيه ده اولان معدته نظره كمال عدل قرآن
كريمه مقصور در ديمك اولوب قصر اضافي اولور (شارح مصنفك
المراد حصر الكمال وسائر الكتب الالهيه لبست في هذه المشابهة
ويلايمه حصر المستفاد من قوله تعالى (ذلك الكتاب لا ريب فيه)
اي الكتاب الكامل الذي يستأهل ان يسمى كتابا والمراد بالناس
المعهدون وهم امت محمد صلى الله عليه وسلم ولا شك ان القسط
القائم بين الامة انما هو المستفاد من القرآن لا غير والحاصل ان
الهداية والقسط بعد النزول وبعد البعثة مقصور عليه على ما يدل
عليه الاشارة النبوية بقوله عليه السلام (ومن ابتغى الهدى بغيره
اضل الله) وقوله عليه السلام (لقد كنت فيكم ما ان تمسكنم به ان
تضلوا بعدى كتاب الله وعترتي) وبالجمله فالخسر اضافي ديو
تفصيل وبيان ايدر (وفي البيت من البدع مراعاة النظير بين
الصراط والميزان وبين العدل والقسط

* * * تخمبس * *

* اودر موازن میزان شرع مستحسن *

* امکاء طارطله مزهر کتاب دین کهن *

* اورتبه کیم اکه ختم اولدی حق وصدق سخن *

* وکالصرراط وکالمیزان معدله *

* والقسط من غیرها فی الناس لم یقم *

لاتعجب مستفعلن حسو فعلن دراح بن مستفعلن کرها فعان

تجاهلا مفاعلن وهو عی فاعلن الحاذق ال مستفعلن فهم فعلن

(لاتعجب لحسود دراح بنکرها) (تجاهلا وهو عین الحاذق الفهم)

(ناظم علیه الرجه قرآن کریمک مدایمندن صکره منکر اولنلرک)

حالی بیان شرو ع ایتمشدر (قوله لاتعجب فعل مضارع نهی

حاضر در نون خفیفه تا کید افاده ایدر معناسی البتده سن عجبلمه

دیمکدر لاتعجب فعلنک فاعلی ضمیر مخاطبدر جمله سی سؤال مقدره

جواب اولان جمله مستأنفه در شراح تقدیرنده کانه قبل انت

مدحت القرآن بهذه الآيات فاقول فی المنکرین فاجاب بقوله

لاتعجب الخ دیمشدر حسود جار مجرور لاتعجب کله سنه متعلقدر

حسود فعول وزنده مبالغه ایچونددر حسد غیری کیمسه نک کرک

دنیوی و کرک اخروی نعمتک زوالنی استمکدر استرسه او نعمتک

اول شخصدن کیدوب کندویه کله سنی طلب ایتمسون کرک

ایتمسون دیمشدر غبطه غیرده اولان نعمتک منلنی استمکدر لکن اول

غیردن نعمتک زوالنی طلب ایتمسکاده در حسود کاه کره عدو ومعاند

معاندنده دخی استعمال اولنور (راح افعال ناقصه دندر صار

معناسنده در تحتده اسمی اولان ضمیر مستتر حسوده راجعدر قوله

بنکرها انکاردن فعل مضارعدرها ضمیر منفصل مبنی محلا منصوب

بنکر فعلنک مفعولیدر فاعلی تحتده مستتر ضمیر کذلک حسوده

راجعدر جمله سی راح فعلنک خبریدر راح جمله سی حسود

کله سنک صفتیدر (تجاهلا بنکر فعلنک مفعول لیسیدر قعدت

عن الحرب جینا قیلندندر) تجاهلا تفاعل بابندندر بر شیئی بیلور

ایکن جهل اظهار ایدوب بیلر لکن کلمکدر فصحاء کفار کی که

قرآن کریمک طوق بشردن خارج بلاغت وفصاحتی ادرال

ایدوب معجزه کبرا اولدیغنی بیلور ایکن تجاهل ایتمشدر (وهو

واو حالیه در ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر حسوده

راجعدر قوله عین خبریدر جمله سی حسوددن حالدر عین کله سی

الحاذق لفظنه مضافدر عین شیک ذاتی ونفسیدر دیمشدر حاذق

عاقل وماهر دیمکدر و حذاقت مهارت معناسنده در طیب حاذق

دیرلر الفهم فتح فا و کسر ها ایله صفت مشبهه در کثیر الفهم المتفطن

دیمکدر (شارح شیخ زاده صفت مشبهه اسم فاعلدن ابلغدر دیمش

بو مقامده دیمک اولور که و الحال ان ذلک الحسود هو الحاذق

فی صناعة البلاغة والفهم لخواص التراکیب و مقتضیات الاحوال

دیو تقریر ایتمشدر (شارح دره المضيئه خلاصه معناده دیمشدر که

والمعنی ایها المؤمن لاتعجب لحسود بنکر القرآن مع علمبه فان

هذا الاسکار والحسد منه حبث الطبيعة و اعدم الانقیاد للحق

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

* * * تخمبس * *

* نه در بورتبه جسارت که ایتمده اعدا *

* عناد ایلدی انکار بیلور ایکن حقا *

* اینانمه کافره کیم قصد ایدر او حیلر با *

* لاتعجب لحسود دراح بنکرها *

* تجاهلا وهو عین الحاذق الفهم *

قرتنکرال مستفعلن عین ضو فاعلن الشمس من مستفعلن رمد فعان

وینکرال مفاعلن فمطع فعلن م الماء من مستفعلن سقم فعلن

(قدینکرال عین ضوء الشمس من رمد) (وینکرال فمطع الماء من سقم)

قرتنکر قد تعلیل ایچونددر بنکر فعل مضارعدر انکار دندر که حید

ونفی معناسنده در (قوله العین فاعلیدر باسره در مؤنث سماعیدر

حرف تعریف عهد ایچونددر ضوء تنکر فعلنک مفعولیدر شمس

مضاف لازمک ملزومه اضافتی قیلندندر ضوء نور در تنکر جمله سی

بیت اولده اولان لاتعجب قولندن تعلیلدر من رمد جار مجرور تنکر

فعلنه متعلقدر (من تعلیلده در یعنی عینک ضوئی انکار ایلدیکنک

سببی و علای مرض رمد در که علت رمد سببیه کرکی کبی تشخیص
ایده مد یکندن نور شمسی عین انکار ایدر رمد و جع فی العین
و مرض بمنعها عن رؤية الشئ كما هو حقه ايله تعريف ايتشار
و ينكر كذلك فعل مضارع و فاعلي في كله سيد رطعم لفظي
مفعول ايدر رطعم دخی مایه مضاف در ينكر جمله سی سابق تنكر اوزرینه
معطوف در (قوله طعم فتح طا و سکون عین ايله قوة ذائقه نك
ادراك ایلدیکی شیدر) من سقم جار مجرور ينكر فعله متعلق در
من تعليلیه در فك طعم مائی انكار ينك علتي در (سقم و سقام مرصدر که
خروج طبيعة الانسان عن اعتداله الطبيعي ايله تعريف ايدر
(شارح درة المضیئة بوايکی بیتك معناسنی بر برینه مزج ايله خلاصه
معناده تقریر ایدر که و المعنی لا تعجبن ايها السامع من انكار الحسود
الحاذق الفهم للآيات القرآنية لعله في القلب فانما هو اعلی
من ذلك واقع فان العین قد تنكر ضوء الشمس من علة الرمد و الفم
ينكر لذة الماء من اجل السقم مع ان الضوء من اجلی البدیهیات
و العین و الفم بشاهد انهما تکرارا ويدر كأنهما دفعات فاذا وقع
الانكار من احذق الحذاق في المحسوسات فلا غرو ان يقع الانكار
ايضا من الحاذق الفهم في المعقولات الغير المشاهدة اشبوايکی
بیتك في الحقيقة معنای بر برینه مربوط (شارح شيخ زاده قوله
(قد تنكر العين الخ) تعليل لقوله لا تعجبن واستبعاده دیديکی اوزره
علت مقامنده اولمغله (محصول معنای عبارت بیت) بودر که
ای مخاطب قرآن کریمی نجاهلانه انکار ایدن حسوده سن صقین
تعجب ایتمه یعنی انکاری نجاهلانه در حال بو که اول حسود عین
عاقل و ماهر و کثیر الفهم در زیر رمد مبتلا اولان عین رمد در
ناشی نور شمس بو قدر دیو انکار ایدر مع هذا رمد نور شمسی
ادرا کدن مانع دکدر بو که تعجب او نماز حسود دخی بویله در
تجاهلانه انکار ایدر یوحسه قوله تعالی (الذين آتينا هم الكتاب
يعرفونه كما يعرفون ابناءهم) مصداقچه حسود عین حاذق و کثیر
الفهم در انکاری حقیقه دکدر تجا هلد (كذلك ای مخاطب
تعجب ایتمه که في مريض خستد لکدن ناشی آبک طعم و لذتی اولدیغنی

انکار ایدر قرآن کریمی انکار ایدن حسودك حالی دخی بویله در
یعنی في مريضك خسته لکدن قوت ذائقه سی فاسد اولمغله الذاشیا
اولان مانت طعم و لذتی انکار ایدر قرآن کریمی منکر اولان حسودك
دخی اسقام مهلبکه ضلالت ايله ذائقه استعدادی فاسد و ادراك
لذا نك حقدن ساقط اولمغله نعم الهیه اولان قرآن عظیم الشانی
انکار ایلدیکنی تعجب ایتمه دیمک مأانده اوله (مصراع اول نجاهلانه
انکار ایدر نظر ادر که یلویده انکار ایدر در (مصراع ثانی فساد
عقاید و ضلالت جبلینه بناء انکار ایدر نظر ادر (و فی البيت
من البديع مراعاة النظير فی کل من الشطرين والتكریر

* * * تخمیس * *

* مريض كفو ضلالت طبیعت حسدن *

* شامتیله چکر در لو در دیه عددن *

* عمای حق ایدیمک تلکام طبع بدن *

* قد تنكر العين ضوء الشمس من رمد *

* وينكر الفم طعم الماء من سقم *

یاخیر من مستفعلن یمم ال فاعلن عافون سام مستفعلن حته فعلن
سعیافو مستفعلن فی دتو فعلن ن الا ینق ال مستفعلن رسم فعلن
(یاخیر من یمم العافون ساحتیه) (سعیافو فوق متون الا ینق الرسم)
اول بمدوح عالی مقام علیه الصلاة والسلام افندیك هجرات
کبرالندن اولان قرآن کریمک بو محله نظم فضائل جلیله سنی
تمامد نصکره حلقه ذکر و مدایح رسول الله و جد محبت ظهوری
ایله ناظم علیه الرحه کندونی حالت استغراقده حضور سلطان
کائنات علیه افضل الصلواته تخیل ایتکین غیتدن خطابه التفات
ایله یاخیر من دیو خطاب ایله اظهار آثار سوز و کداز محبت مبادرت
ایدر (نته کیم بو حاله مناسب بیضاوی علیه الرحه والغفران
حضر لمری فاتحه شریفه نك (ایاک نعبد و ایاک نستعین) تفسیرنده
پیور که ثم ذکر الحقیق بالحمد و وصف بصفات عظام تمیز بها عن
سائر الذوات و تعلق العلم بمعلوم معین خوطب بذلك ای یا من هذا
شانه نخصک بالعبادة فكان المعلوم صار عیانا و المعقول مشاهدا

وانغیة حضورا / بمقال رحمه الله بنی اول الکلام علی ماهو مبادی
حان العارف من الذکر والتفکر والتأمل فی اسمائه والنظر فی الایة
تحقی بمـاهو منتهی امره وهو ان یخوض بجهة الوصول ویصیر
من اهل المشاهدة عیاناً ویناجیه شفاهاً (ایمدی بیضاوینک ذکر
ایلمدیکی اسبو حضور ومشاهدة عالی ناظم قصیده علیه الرحمه
حضر تریزه پیغمبر آخر الزمان افندیمرک مدایح علیه لری اثنا سنده
کمال علاقه ومحبت لری ایله ظهوری احتمال اقریدر) یاخیر من یاخرف
ندادر خیر منادای مضاف اولغله منصوب اولمشدر) نته کیم
ملا جامی علیه الرحمه تک تفصیلاتن خلاصه سی بودر که ویدنی المنادی
علی الضمة والالف والواو اذا کان مفردا ای لا یكون مضافاً ولا شبه
مضاف واعلم ان شبه مضاف کل اسم لا یتیم معناه الا بانضمام امر آخر
الیه معرفة اما قبل النداء نحو یازید و یازیدان و یازیدون او بعد
النداء نحو یار جلا خطا بال رجل معین و ینجر المنادی بلام الاستغاثة
نحو یازید و یفتح مبنیاً علی الفتح بالخاق الف الاستغاثة و لا لام فی
نحو زیداه بالخاق الهاء و ینصب باسماء المفعولیه ای ماسوی المفرد
المعرفه یعنی ما لا یكون مفردا بان یكون مضافاً مثل یا عبد الله او بان یكون
شبه مضاف مثل طالعا جبلا وما یكون مفردا لکن لا یكون معرفة
مثل یار جلا خذ یدی مقولاً ل رجل غیر معین انلو کان رجلاً
معیناً یكون من قبیل المعرفة بعد النداء کما سبق و القسم الرابع
ما لا یكون مفرداً ولا معرفة نحو یا حسنا وجهه فاعل
حسنا و آنقولیده خیر کله سی شرمقا بلیدر شیرا من اقدر دیمش
معلوم اوله که بوند انک جوابی بیت آتیده اولان (سریت من حرم
الخ عبارتیدر) من یم من اسم موصولدر مفرد اللفظ مجموع المعنادر
علی سبیل الاستغراق الجمعی یاخود علی سبیل انفراد هر بر فرد
شامل اولور مقوله سندن اولغله بومقامده نون ایله اولان الذین
معناسنه اولورسه (ساخته کله سنده اولان ضمیر من کله سنه راجع
اولور لکن من کله سنک لفظی مفرد مجموع المعنی اولدیغی
اعتبار یله در واکر من لفظی بلان نون اولان الذی معناسنه اولورسه
ساخته قولنده اولان ضمیر من کله سنک لفظی اعتبار یله بلا تکلف

من کله سنه راجع اولور لکن کل کله سی تقدیر اولنوب (یاخیر الذین
یم یاخود) یاخیر کل الذی یم العافون دیمک اولور (دره المضبته
ای یاخیر الذین یم او یاخیر الذی یم دیو تفسیر ایدر قوله یم فعل
مضارع در تشدید ایله ام یم کلور ام قصد معناسنه در قوله تعالی
(فتیم و اصعدا طیباً) بیور لشد عافون اسم فاعلدر عافک جمعیدر
اعلالی غاز و غازون کبیر عافی سائل دیمکد راصل لغتده عاف
خالی معناسنه در سائل تهی دست اولغله عاف دیمشدر در جمع
مذکر سالمک حالت رفعی و اوایله اولغله عافون کله سی یم فعلتک
فاعلیدر یم جمله سی من موصولک صله سبدر من مع صلتیه یاخیر
کله سنک مضاف الیهیدر ساخته لفظاً منصوب یم فعلتک مفعولیدر
ضمیره مضافدر ضمیر من موصوله راجعدر شراح ساحة الدار
فناها دیمشدر) و آنقولیده فنا لغتده اولک جانبنده اولان میدانه دیرل
دیدیکی اوزه بومقامده مراد خانه تک قیوسی اوکنده اولان میداندر که
باب کر ماده سائل لک و ضعف انک (ملجاء تذال و سؤل لریدر سعیا یم
فعلتک فاعلی اولان عافون کله سندن حالدر) سعی سرعتله
یور مکه دیرل ساعین فی المشی دیمک اولور (قال المصنفک علیه
الرحمه سعیا حال من الفاعل بمعنی عدوا من قولهم سعی رجل سعیا
عدا عدوا یاخود محذوف یسعون فعلتک مفعول مطلقیدر یسعون
سعیا تقدیرنده اولوب جمله سی فاعلدر حال واقع اولور قوله و فوق
واو عاطفه در نصبه محذوف را کبیر یاخود کائین کله سنک
ظرفیدر که را کبیر جمله سی سعیا اوزرینه معطوف اولدقده یم
العافون حال کونهم را کبیر فوق الخ تقدیرنده در زیر معطوف
معطوف علیهم حکمنده اولغله معطوف دخی معناده حال اولور
متون لفظی فرقک مضاف الیهیدر (متون متک جمعیدر متن
ترکیده ارقه در که عربیده ظهر دیرل) اینق بتقدیم الباء علی النون
و یفتح الهمزة و سکون الباء و ضم النون ناقه تک جمعیدر اینق
اصلنده انوق ایدی افعل وزننده در واو اوزره ضمّه تقبل اولغله
قلب مکان اولنوب و او نون اوزرینه تقدیم اولندن صکره اونق
اولور تخفیف ایچون و او یاه قلب اولندی اینق اولدی قوله الرسم

جر ايله اينق ككه سنك صفتيدر رسم عنق وزنده رسومك جمعيدر
 (نته كيم رسل رسولك جعي اولديغي كبي) شارح شيخ زاده الرسوم
 هي الساقه التي يؤثر فوق الارض من شدة الوطى والتي يبق على
 السير يوما وليلة ديمش (ايمدى بوصفت ايله متصف اولان ناقه يه
 قوت سير وسرعت لازم ككه اينق الرسم لفظيله اشبو معنای
 لازمی اولان قوت سير وسرعت مشي معناسی بطريق الكناية
 مراد در زیر کتایه لفظ يراد به لازم معناه ايله تعريف اولمشدر
 (محصول معنای عبارت بيت) اي اول ذواتك كه انلك سائلار
 ماشيا وكى قوى السير وسريع المشي اولان دود لك ارقه سنه
 راكب اولد قلري حالد پيشگاه باب دولتي قصد ايدرلر اي اول
 ذواتك خير لوسى سریت من حرم الخ تقد يرنده در يعنى سائلار
 كمال شوق واميد عنایت واحساندن ناشی سرعت ايله ماشيا
 ورا بكادر كاه سعادتتى قصد وارزوا ايلد كلى ذوات كريم الشانك
 اي خير لوسى محبوب خدا سریت من حرم الى حرم جواب ندادر
 لكن ناظمك عافون قوليله سائلار دن مرادی جر وسؤال اربابندن
 اولان سائلار دكلدر بلكه مفلس خير اعمال وتهى دستان سرمایه
 حسنات اولان بزم كبي مجرم روسپه لدر كه (ملا جامی قدس سره
 السامی كرى بند عزم زیارت اولد قدده) بيت (محمل رحلت پند ای
 ساربان كز شوق يار) می كشد هر دم برویم قطره های خون قطار
 دیدی كی گفته كریه خیره ماصدق قافله شوق واشتیاق ايله زیارته
 عزیمت وعینه علیه حرم روضه مطهره یه یعنی در كگاه وآلای
 رسول الله یوز سوروب واصل سر منزل سعادت دارین اولغله
 پیاده وسوار سرف قدرت واستطاعت بلكه طرف طرف بذل
 نقدینه جانله ازدحام وقصد وتوجه ايدرلر كما قال الله تعالى (یا توك
 رجالا وعلى كل ضامر یا تین من كل فج عمیق) نته كيم روزنه دل
 بقراری مهب هوای حجاز اولان عشاق زوار بی آرامدن چلبی
 زاده علیه الرحه مدینه منوره قضاسیله بكام وروبراه عزیمت
 * اولد قدده دیمشدر شعر *

ای ساربان زما می چك سمت كوی یاره
 ویرانه دلد زیرا یر قالمدی قراره
 بیم ظلام شبیدن اولمه صفین وهمنك
 آه شراره بارم حاجتی قور نهاره
 آزرده پای اولور سه جهازه ك ایلیم فرش
 دیباجه حییم شوق ايله رهگذاره
 ای ساربان مشفق هیچ اولد كی عاشق
 آهسته رولك ایتمه رحم ایلوب بوزاره
 بن دردمند عشقم بر پرده قلم آرام
 تا واصل اولیجه سرحد كوی یاره
 اول كوی جانفزا كیم اهل نظر دكشمن
 بر سنك ریزه سینی پیک در شاهواره
 اول كوی عرش رتبت كیم خاك عطرنا كن
 مالشكر ایلش حق پیشانی بكاره
 دار السکینه یعنی شهر مدینه کا اولدر
 عز و شرفله مأوی سلطان کامکاره
 سلطان ملك سرمد محبوب حق محمد
 كیم قوللغی شرف در شاهان تاجداره
 ای جله عالمینه محضا عطاسی حقل
 سندن اولور اولور سه عاصم فقیره چاره
 * * * نخیس * * *
 جهان صفا ايله ساعی در كهك همه سو
 حریم كعبه مقصوده اولدیلر رخسو
 اوسمه قافله اهل مطلب ایتدی غلو
 یاخیر من یم العاذون ساخته
 (سعبا وفوق متون الاينق الرسم)
 ومن هوال مفاعلن آیه ال فاعلن كبری منع مستفعلن تبر فعلن
 ومن هون مفاعلن نعمة ال فاعلن عظمی لمغ مستفعلن تتم فعلن
 (ومن هوال آیه الكبری لمعتبر) (ومن هوال نعمة العظمی لمغتم)

ناظم علیه الرحمه بیت سابقه ذکر اولاد بیغی اوزره سرمستی
 ربح عشق محمدي علیه السلام ايله کمال شوقندن بو بیت اسنادیده
 دخی کندوی حضور دوات سلطان رسالت پنا هده تخیل ایدوب
 غیبیدن خطابه انتفات طریقه سیله بیت اولده اولان منادی اوزره
 عطفه و یا خود حرف ندای مقدر ايله بیورر که (قوله ومن هو الایة
 من موصوله در هو ضمیر منفصل مبنی محلامر فوع مبتدأ در الایة لفظاً
 مرفوع خبریدر جمله سی من کله سنک صله سیدر صله جمله سی
 بیت سابقه مذکور اولان منادی اوزرینه معطوفدر و یا من
 هو الایة الکبری تقدیرنده در (مبتدا ايله خبر پیونده تذکیرا و تأنیثاً
 مطابقت شرط ایکن خبر واقع اولان آیت مؤنثدر و من هی الایة
 الکبری دیمک استر ایدی دیو سوال کلمز زیر قاعده در که اذ اوقع
 الضمیر بین المذکر والمؤنث يجوز فيه الوجهان باعتبارین دیمشدر
 (آیت لغته علامتدر دایل و معرف معناسنه دخی اطلاق اولنور
 و بومقامده دایل معناسنه در (قوله الکبری اکبرک مؤنثدر تقدیرا
 مرفوع آیتک صفتدر (قوله لمعتبر جار مجرور آیت کله سنک معنای
 وصفی اعتباریله آیت کله سنه متعلقدر یا خود جار مجرور کائنات
 محذوفنه متعلق اولوب آیت لفظندن حالددر (معتبر اسم فاعلدر
 متأمل کامل معناسنه در) شارح درة المضيئه دیمش که المعبر
 دیمک عموم اوزره هر معتبر دیمکدر زیر انکره سیاق نفیده واقع
 اواسه لار جل فی الدار کی عموم افاده ایلدیکی کی نکره اثباتده
 دخی عموم افاده ایدر کقوله تعالی (علت نفس ما قدمت) ای کل
 نفس کی که نفس نکره در بومقامده لمعتبر مستدل دیمکدر (معلوم
 اوله که شراح بومقامده معتبر ايله مراد مستدلدر آیت دلیل دیمکدر
 دلیل اولان آیت کبرادن مراد ذات فخر کائنات علیه الصلاة
 والسلامدر که وجود حقه دایلدر دیمشدر لکن نه صورت ايله دلیل
 اوور کر کی کی تفصیل ایتمشدر (بو حقیر ناتوان ایکی وجهله
 عاجزانه بیانه مبادرت ایدر وجه اول حکما اثبات وجود واجبه
 دیمشدر که استدلالنا بوجود الواجب بانه لاشک فی وجود موجود
 فهذه الموجود معلوم موجود بالضرورة فذلك الموجود ان قلت

انه واجب ثبت المطلوب وان قلت انه ممکن فالممكن محتاج الى العلة
 فالعلة ان قلت انها واجب ثبت المطلوب وان قلت انه ممکن يتسلسل
 وينتهي آخرها الى الواجب (ایمدی وجود واجبی اثبات ایچون
 حکما ک ایراد ایلد کبری لاشک فی وجود موجود کلاملرنده اولان
 موجودی) ناظم علیه الرحمه تبرکات ذات محمد علیه الصلاة والسلامی
 فرض ایدوب لمعتبر قوالیه معتبردن مراد وجود حقه استدلال
 مراد ایدن کیمسنه در (ایمدی اویله مستدلده وجود محمدی علیه السلام
 آیت کبری ودلیل اولدیغنه ناظم هو الایة الکبری لمعتبر قوالیه
 مذهب حکما اوزره استدلاله اشارت ایدر دیمک ممکندر بوندن
 ماعدا) شارح شیخ زاده و کونه آیه الکبری یظهر للفظن مما سبق
 من بیان صفاته ومماسیاتی من شرح کالانه دیدیکی اوزره ذات
 کریم سلطان المرسلین علیه الصلاة والسلام افندیمرک (انک لعلی
 خلق عظیم) آیت کریمه سی مفاد نبیه مستجمع اولدیغی جلالت
 صفات و کمال مکارم اخلاق کریمدر یکه ناظم ماسبقده و آتیده
 خلقت و خلقتا نهایت مرتبه ده احراز ملاحات و حسن و کمالات
 بیور دقلربی وسائر محاسن اخلاق و مدایح جلیلربی امکانی قدر
 انشاد ايله تعداد ایتمش ایدی ایمدی (بیت) صورتکر جمال تو بنهاد
 نقطه (از بهر امتحان قلم افتاب شد) مصداق نبیه اویله اوصاف عظیمه
 و مدایح جلیله نک مظهری و سپهر حسن و جمالک شمس انوری اولان
 ذاتک لاشک برصانعی و موجودی اولدیغنه و اول موجد صانع دخی نه
 رتبه قدرت کاهه صاحب اولدیغنه ذات محمدی علیه الصلاة والسلام
 كذلك دلیل واضح اولور بیت نقاش صنعی نقشندن کاه اولان یلور
 قدر جالی عارف بالله اولان یلور (ایمدی بو ایکی صورته وجود
 محمدی هم واجب تعالی نک وجودنه وهم صفات کمال ايله اوصافنه
 مستدل ایچون دلیل اولور) وجه ثانی سرشته نور الهی اولان
 ذات محمدیه تعبید قلان علوم اوین و آخرینی جامع و حکمت عقایه
 و شرعیه بی محتوی افراد بشردن براحدک مظهر اولمادیغی
 فیوضات الهیه شهادتندن غیری دعوائی نبوتلربی مصدق
 کندودن ظهور ایدن خوارق عادت مقوله سی معجزات باهرات ايله

طرف حتمی در مبعوث پیغمبر با هر الیهات اولدیغی مثبت و مسلم
اولمغله فرستاده خدای متعال اولان بویله نبی عصمت قرینده
احتمال کذب و افترا محالندن اولغین واجب الوجود اولان معبود
بالحق جن و علی موجوددر قرآن کریم کلام حق در دیو و یردیک
خبرل جله صادق و واقع مطابق اولمق اقتضا ایتدیکنه بناء
ذات محمدی بوجله دخی وجود حقه دایل بلکه دایل ناطق و
آیت کبری اولدیغی ظاهر در (کما قال الله تعالى للنبی صلی الله علیه وسلم
(وانک لتهدی الی صراط مستقیم) (پس ناظم لمعتبر دیدیک اوزره
ذات محمدیه بصوری و معنوی بصرو بصیرت ایل نظر و فکر
و تأمل ایدن ارباب نظر و اعتبار ایچون پیغمبر آخر الزمان علیه
الصلاة والسلام حضرتلری بالا ده تفصیل اولندیغی اوزره دلیل
و آیت کبری اولمش اولور (ننه کیم شارح مصنف علیه الرحه
دیمشدر که بشیر الناطم الی ان ذات الحضرة اعظم الدلائل علی
الحق سبحانه و تعالی النسبة الی المعتبرین ای مستبصرین الذین
انفتح ابواب بواطنهم بنور الاستدلال بالدلائل علی وجود الحق
تعالی و تقدس (قال شیخ زاده و المراد من المعتبر المستدل علی
وجود الحق تعالی و علی دینه الحق المیز بین الحق و الباطل (قوله
ومن هو النعمة و اعطاه در من کذلک موصوله در هو النعمة
مبتدا و خبر در جمله سی من موصولک صله سیدر من مع صلته
جمله سی مصرع اولده اولان من هو اوزرینه معطوف در اشبو
یتبده مصرع اولده مصرع ثانیه اولان ضمیر فصل ادات
قصر دندر کذلک مسند معرف اولمق مسند الیه مسندک قصر فی
افاده اتمکله آیت کبری اولمق و نعمت عظمی اولمق پیغمبر بمن
علیه الصلاة والسلام مقصور اولدیغی مفید اولور نعمت منعم به
معنا سنه در (شارح حنفی و اما کونه صلی الله علیه وسلم النعمة
العظمی فلان النعمة قد یطلق علی المنعم به ولم ینعم علی عباده
بنعمة اعظم مما انعم به ای رسول الله صلی الله علیه وسلم علیهم
بارسال سید المرسلین الذی ارسل رحمة للعالمین وذلک فان عظم
النعمة بحسب عظم فائدتها و لا فائدة اتم من نعمة الاسلام الذی

بترتب علیه سعاده الدارين و من عدمه یترتب عذاب الابدی و هو
صلی الله علیه وسلم سبب لهذه النعمة العظمی و السبب للنعمة
العظمی نعمة عظمی دیمشدر قوله عظمی اسم تفضیل در اعظمک
مؤیدر تقدیرا مرفوع نعمتک صفتدر (لمنتم جار مجرور نعمة
قوله متعلق در منتم اسم فاعلدر غنیمت طو توجی و منتفع اولیجی
معنا سنه در دیمشدر (صاحب الدرة الاغتنام اخذ الشیء غنیمه
دیمش (شارح مصنفک و المنتم اغتمه ای عده غنیمه دیومعنی و یر
لکن استعما لاند اغتنام برشی غنیمت بیک یعنی انده کند و به
منفعت و فائده کثیره بیک معنا لینه اطلاق و استعمال اولور
(محصول معنای عبارت بیت) ای وجود حقه مستدل و متأمل
ایچون دلیل و آیت کبری اولان و دخی منتم ایچون یعنی منفعت
و کندویه فوائد کثیره بی برلیجی ایچون نعمت عظمی اولان ای ذات
جلیل الشان سریت من حرم لایلا الی حرم دیمک اولور پیغمبر
آخر الزمان علیه الصلاة والسلام افندیمرک وجود حقه و صفات
کماله و وجهله آیت کبری و دلیل ناطق صحیح المقدمات اولدیغی
ونه کونه نعمت عظمی ایدوکی بالا ده علی قدر الطاقة افاده و تفصیل
اولمشدی تکراره احتیاج یوقدر (وفی البيت من البديع من النشطیر
والترصع والاستعارة والترشحیح

* * تخمیس * *

* چیقوب همان یالکر قدر تیله مقتدرن *

* چیقردی خارجه دعوی بعث مستترن *

* که ذاتی اعظمیدر معجزات مشهرن *

* و من هو الایة الکبری لمعتبر *

* و من هو النعمة العظمی لمنتم *

سریت من مفاععلن حرم فعلن لایلا الی مستفعلن حرم فعلن
کاسری ال مفاععلن بدر فی فاعلن داج من الظه مستفعلن ظلم فعلن
(سریت من حرم لایلا الی حرم) (کاسری البدر فی داج من الظلم)
(سریت فعل ماضی مخاطبدر بیت متقدمه منادی اولان سرور
کائنات علیه افضل النحیات بویتده مخاطبدر که تاء خطاب سریت

فعلتک فاعلیدر جمله سی بیت اسبقده اولان حرف ندانک جوابدر
سری یسری ایکنجی بانددر سری دن مشتقددر سری کیجه ایله یورمکدر
(شرح یقال سریت سری و مسری و اسریت اذا سرت ایلا
فکلهایمعی واحد دیمشدر) من حرم من ابتدائه در جار مجرور سریت
فعلنه متعلقدر حرم دن مراد مسجد حرامدر که بعضی اشیاء مباحه
حرم مکه مکرمه ده حرام قلمشدر قطع شجر و کیمسه به تعرض
اولنمق کی مثلا جانی و قاتل دخی حرم شریفه داخل اولدقد
تعرض اولنماز وجه تسمیه بودر (شرح حنفی و الحرام الموضع
الذی اوجب الشارع احترامه و حرم فيه علی الناس ان یأتوا فيه
بما یدل علی هتک الحرم والمراد بالحرم مکه و بیت المقدس وان لم
یکن له حرم دیمش) قوله ایلا سریت فعلتک ظرفیدر یعنی مفعول
فیهیدر ایلا بحسب العوامل معرب اولان ظروف زمان محدوددندر
سری چونکه کیجه یورمکدر ایلا تا کید اولور سریت امر ایلا
وسقاء ماء استعمالاتی کی زیرا مطلقا سقی لغتده ماء ایله سقیه دیرلر
(ایندی ماء لفظی تا کید اولور) الی حرم کذلک جار مجرور سریت
فعلنه متعلقدر بو بیتده حرم ثانی ایله مراد مسجد اقصا در زیرا
مسجد اقصاده حرم یوقدر (ناظم رحمه الله مسجد اقصانک عند الله
وعند الناس حرمة نظره مسجد اقصایه حرم اطلاق ایش
ونکره بعینه اعاده اولنسه ثانی اولک غیری اولور بو قاعده به
بناء حرم لفظی ایکی محلیده نکره کتوروب حرم ثانی حرم اوله
مغایر اولدیغنه اشارت مراد ایشدر دیمشدر (شرح بو مصراع
دلاراده) سبحان الذی اسری بعیده ایلا من المسجد الحرام
الی المسجد الاقصی) آیت کریمه سندن اقتباسدن خالی د کلد
دیدیلر (کاسری کاف مثل معناسنه در ما مصدریه در سری رمی
کی فعل ماضی در) قوله البدر فاعلیدر جمله سی تاویل مصدرده
مثل کله سنک مضاف الیهیدر مثل کله سی سریت فعلتک مفعول
مطلق اولان محذوف سیرا کله سنک صفتیدر قره اون دردیجی
کیجه سنده بدر دیرلر (بعضی شرح سمی انقربدر التمامه و کمال
نوره دیمش) فی داج جار مجرور سریت فعلنه متعلقدر داج اسم

فاعلدر

فاعلدر اصلنده داجی ایدی قاض اعلالی کی اعلال اوانور (قال
المصنفک قوله داج ای ظلمة من الدجیة وهی الظلمة دجی قراکلی
معناسنه در یقال داج اللیل اذا اظلم دیمش) قوله من الظلم ضم ظا و فتح
لام ایله ظلمتک جمعیدر محذوف کائن کله سنه متعلق اولوب داجک
صفتیدر (شرح مشار الیه قوله من الظلم تا کید داج ای فی ظلمة
معدودة من جملة الظلم و الظلمة خلاف النور و نسبة سراه
علیه الصلاة والسلام بسری البدر یتضمن سرعة السیر و قطع
المازل علی الکيفية المخصوصة و الاشارة دیمش لکن اشبه تشبیهده
اولان وجه شبه که انوار در مشبه اولان صاحب سعادت افندی مزده
زیاده واقوادر لکن قاعده بودر که وجه شبه مشبه بهده زیاده
اولنقدر دیو سؤال کلز زیر قلب تشبیه مقوله سندندر که بلاعتدن
معدود در آیات قصیده دن ماسبقده) کالدهر فی ترف و البدر فی شرف
یبتنده تفصیل اولنمشدر (شرح شیخ زاده بو مقامده دیمشدر که
یشیر الناظم الی العجب امر فی الامور جری بین الله و بین افضل
خلقه و اخص عباده و احبهم الیه و اعظمهم قدرا و اعلاهم رتبة
وهو قوله سبحانه و تعالی) سبحان الذی اسری بعیده ایلا) و اشار
الی حریره نبی صلی الله تعالی علیه وسلم عن عبودية الموجدات
بوساطة فیض التجلیات و خروجه عن قید رق وجوده بجذبات
جناب الاحدیة حیث اضاف سبحانه تعالی الفعل الی ذاته عز وجل
وقال (اسری) ولم یقل سری فلم یضیف الفعل الیه علیه الصلاة
و السلام بخلاف ما قال فی معراج موسی علیه السلام حیث اضاف
النجی الیه و قال عز وجل (فلما جاء موسی لمیقاتنا) اشعارا ببقاء اسمه
ورسمه انتهى (محصول معنای عبارت بیت) ای متأمل و مستدل
ایچون دلیل اکبر و آیت کبری اولان ذات جلیل الشان کیجه ده
حرم مکه دن مسجد اقصایه سیر ایلدک بدرك ظلمتدن اولان
قراکله سیر ایلدیکی کی یعنی یارسول الله سن بودعوت حقک
و سعادت عظمتک مظهری سین بو توقیر و تشریف سا که مخصوص
اولدی انبیا دن برینه مبسر اولدی دیمک ایله مدایح مراد ایدر

* * تخمیس * *

* عزیز من طویلی حق اجدی باب مغنن *

* یرایتدی مقصد اقصى حريم محترم *

* بولوب او برج شرف سعد اکبر عظمی *

* سریت من حرم لایلا الی حرم *

* کاسری البدر فی داج من الظلم *

و بت تر مفاعیلن فی الی فاعیلن ان نلت من مستفعلین زلة فعلن
من قاب قوم مستفعلین سین لم فاعیلن تدرك ولم مستفعلین ترم فعلن
(و بت ترقی الی ان نلت منزلة) (من قاب قوسین لم تدرك ولم ترم)
قوله و بت و او عاطفه در بت افعال ناقصه دندر که تقریر الفاعل علی
وصف ایله نجات تعریف ایشدر بت بانک کسریله فعل ماضی
مخاطبدر بت وزننده در اصلی بیت در بت فعلنک اغلال کی
اغلال او انور بات بیت بیت کلور که کیجه ایلکه دیرر فلان بات
لفعل کذا اذا فعله لایلا و فلان بطل یفعل کذا اذا فعله نهارا دیو
معنی و بررر (نته کیم تعب و محنت روز کار ایله جانندن اوصافش
بردرمند دیمشدر (بیت) اطل ارعی وایت اطحن (و الموت من بعض
الحیاء اهون) عربستانده طحن الی دکر منی ایله اکثریا کیجدرده
اولور اطل کامی صار معناسنده دخی استعمال اولور (بت فعلنده
ضمیر مخاطب اسمیدر جمله سی حرف ندانک خبری اولان بیت اولده
مذکور سریت کله سی اوزرینه معطوفدر (ترقی ترقی برقی رقیدن رضی
رضی رضی کی فعل مضارع مخاطبدر ترقی صعود معناسنه اولان
رقیدن ترقی کله سی جیقدک صعود ابتدک دیمکدر ترقی فعل و فاعل
جمله سی محلا منصوب بت فعلنک خبریدر بوصورته بت افعال
ناقصه دن اولوب صار معناسنده در افعال ناقصه نک معناسی فاعلی ایله
تمام اولدیغندن ناقصه تسمیه اولمشدر مثلا کان زید دیمک زید
اولدی دیمکدر معنی تام اولماز که زید نه اولدی غنی می اولدی
یوخسه عالم می یاخود منصبی اولدی معلوم دکلدر تا که مفعولی
کلورسه معنی تام اولوب منقهم اولور (بعض شراح بت تامه در
بوصورته ترقی جمله سی بت فعلنک فاعلندن حال اولور زیر افعال
ناقصه تامه اولدقده فاعل ایله اکتی ایدر مفعول اولغه حاجت

یوقدر

یوقدر مثلا کان کله سی ثبت ووقع معناسنه اولور دیمش قوله الی ان نلت
حرف جر انتهاء غایت ایچوندن ان مصدریه در نلت ایکنجی بایدن
نال ینال کلور اصلی نلت در خاف اصلی خوفت کی اغلال او انور
معناسی سن نائل اولدک یعنی واصل اولدک و بولدک دیمکدر نلت
فعل ماضی مخاطبدر مع فاعله جمله سی تاویل مفردده ترقی فعلنه
متعلقدر منزلة نلت فعلنک مفعولیدر منزلة مرتبة عظیمة دیمکدر
قوله من قاب قوسین جار مجرور ظرف مستقدر یعنی محذوف کائن
کله سنه متعلقدر قاب مقدار معناسنه در قوسین لفظنه مضافدر
قوسین قوسک تشبیه سیدر ناظمک من قاب قوسین کلامنک معناسی
انلرک بینی ایکی قوس مقدارندندر دیمکدر یعنی ینسلری غایت
قریبدر دیمک اولور و اگر قاب لفظی نصبه اوقورسه ناظمک من
قاب قوسین کلامنده لفظی مراد اولوب قرآن کریمده اولان قاب
قوسین آیندن دیمک اولور (نته کیم تفصیلی کلور قاب قوسین
عند العرب غایت قربدن عبارت اولدیغنی) شارح درة المصنعه
وهذا عبارة عن غاية القرب عند العرب و كانت العرب یعبّر عن
قرب المسافة بالقوس والقوسین وهذا اشارة الی الآية الکریمة
(فکان قاب قوسین او ادنی) ولهذا قبل یقرأ قاب بالنصب
علی الحکایة ای انه علیه السلام کان فی قربه الی الله تعالی مقدار
قوسین اواقل من ذلك دیمش (شارح مصنفک علیه الرحه قاب
قوسین کلامنک بومعنا ده عربک استعمالنک اصلنی و مناسنی
بوجهله تفصیل ایدر که قوله منزلة منزلة الرتبة من قاب قوسین
بیان لتلك المنزلة والقاب القدر (والقوس معروف مذکر و مؤنث
فالباء من قاب مفتوحة علی انه حکایة عما وقع فی التنزیل و اشارة الی
قوله تعالی (فکان قاب قوسین او ادنی) قال صاحب الکشاف
التقدير فکان مقدار مسافة قر به قدر قوسین هذه الاضافات
محذوف ثم قال القاب المقدار فاختلف المفسرون فی القوسین
فجمهور ائمة التفسیر علی ان المراد بالقوس ماهو المعروف وهو ما
یرمی به ثم اشتغلوا بیدان وجه التقدير بقوسین قالوا ان الخلیفتین
کانا اذا اراد اعقدا لصفا بین قوسیهما یشیران الی تظاهرها

فذلك مبنى على عادة العرب وذهب بعضهم الى ان المراد بالقوس الذراع اذ القوس ما يقاس به ثم اختلفوا في مرجع ضمير قوله تعالى (فكان منهم من يقول هو جبريل عليه السلام اى كان مقدار مسافة قرب جبريل من محمد عليه الصلاة والسلام والا كثرون على ان المعنى كان مسافة قرب محمد عليه الصلاة والسلام من ربه تعالى عز وجل ومبنى كلام الناظم على هذا فعلى هذا فعلى الدنو دنوا لافقة لادنوا الذاتية ودنو الاكرام لادنوا الاجسام ودنو الوصال لادنوا الاتصال ديمش (ايمدى بفتح ياء تاءن منهم اولديكه ناظمك من قاب قوسين كلامنده اولان قاب افظى من ايله مجرور قرائت اولنورسه ديمك اولور كه اول رتبة ومنزله قاب قوسين دن ايدى يعنى حقه مقدار قوسين ايدى (خلاصه يعنى حقه غابت قريب ايدى اول منزله ديمك اولور اكر سالف الذكر قاب كلمه سى فتح بايله قرائت اولنورسه قرآن كريمة اولان (قاب قوسين) آيت كريمة سى مراد اولور كه قاب فتحله اولوب آيت كريمه نك نظم ومعناسى مراد اوله يعنى اول رتبة ومنزله قرآن نده اولان (قاب قوسين) دن ايدى ديمك اولور قرآن كريمة اولان (قاب قوسين) آيت كريمه سنك نه ديمكدر معناسى (كشافدن نقل ايله شراحك تفصيلدن بالآده معلوم اولمش اولدى فارجمع اليه) قوله لم تدرك مجهول صيغه سى اوزره فعل مضارعدر تحتند قائم مقام فاعلى ضمير منزلة لفظنه راجعدر تدرك جملة سى منزلة كلمه سنك صفتيدر (تدرك ادراكند ادراك برشيته وصول واوشئي احرازدر حتى عقلك بر معلومه وصول واستحضارينه ادراك ديرل لم تدرك ديمك اول رتبة جليله بر منزله در كه براحد اى ادراك ايتمشدر ديمك اولور يعنى وصول وا كه نازل اولوب اول رتبة كيمسه احراز ايتمشدر ياخود بر منزلة جليله در كه تصور دن خارج اولمغله ادراك اولماز (ايمدى بوصورت ثانيه اول رتبة جليله طلب اولنمق دخی لازم كلور زيرا بر رتبة طلب بهر حال قبل الطلب تصويره وادرا كه توقف ايدر زيرا مجهول مطلقى طلب محالدر ديرل) تنه كيم منطقده ميندر كه برشيته شروع اوشئي وجهه ما ايله تصويره توقف ايدر

زيرا مجهول مطلقى طلب وتصوير محالدر ديديرل (قوله ولم ترم رام يروم دندر ترم فعلى نقام كيددر لم جازم كله لم ترم اولدى لم ترم اصلنده تروم ايدى تقوم كى اعلال اولنمشدر لم ترم لم تطلب معناسنده يعنى اول منزلة عاليه بر رتبة ساميه در كه هر كس اكه وصول واحراز حدى اولمديغنى ييلوب انى طلب قيدنده اولمغله اول منزله طلب اولنمشدر مثلاً سرير سلطنتى پادشاهدن غيرى كيم طلبده اولور كيمسه طلب غائله سنده اولماز (شارح درة المضئنه خلاصه معناده ديمش كه والمعنى صرت راقيا الى المنازل العلية والمقامات السنية حتى وصلت الى (قاب قوسين) فى القرب من الحق سبحانه وتعالى وهذه المنزلة لم تكن مدركة ولا مطلوبة لغيرك لغزتها وشراقتها ايها النبي العربي صلى الله تعالى عليك وعلى جميع المرسلين بعض شراح بوجهله معنى ويرمش كه كما قال (والمعنى و كنت فى ايلة المعراج تصعد فى المصاعد العلية وتخترق السموات السبع الى ان وصلت منزلة جليله هي قدر قرب قوسين لم تدرك المنزلة بالمكاسب الاجتهادية من الفضائل العلمية بل المواهب اللدنية ولم تطلب تلك المرتبة لغيره صلى الله عليه وسلم من الانبياء عليهم السلام والمراد من قاب النبي عليه الصلاة والسلام الى الله تعالى بقدر القوسين قرب المرتبة والكرامة لا قرب المكان والمسافة لانه تعالى منزله عنه وقد رأيت فى بعض الحواشى التعبير عن القرب بقدر القوسين على عادة العرب يعنى اذا ارادوا حد منهم ان يحقق المحبة مع الآخر يضع قوسه عند قوس الآخر ليعلم كمال المحبة بينهما (شارح حنفى بوجهله مأل معنائى اختيار ايلش) كما قال انك صرت تترقى من درجة الى درجة من درجات الكمال وتقطع حجابا بعد حجاب من حجب الكبرياء والجلال حتى انتهت الى مقام تقصر عنها انهم العوالى وسرت من القرب فى المقام القدسى بعد التجرد عن المنزل الانسى الى المرتبة اللاهوتية والحضرة الجبروتية وذلك هو المنزل الاسنى الذى لم يسعه فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل وهو مقام الفناء الذى اختص به من سائر الانبياء انتهى (محصول معنای بیت) بارسول الله سن قاب

قوسیندن منزله عالیہ ورتبہ جلیله یه نائل اوانجه ترقی ایلدک که
براحد اول منزلی نه ادراک ایتدی ونه طلب ایتشد زرا اول رتبه
جلیله برمنزله در که هرکس حدیثی ییلوب اول رتبه یه طالب اولان
دیمک مآلنده اوله بومعنی بت کلمه سی ناقصه اولوب صیرت معناسنه
اولدیغنه اعتبار ایلهدر (امابت فعلی تامه اولورسه ترقی جله سی
فعلک فاعلندن حال اولدیغنه نظرا کما سبق پیانه معنی دیمک
اولور که یا رسول الله دخی سن قاب قوسیندن منزله سامیه یه
نائل اوانجه یه دلک ترقی ایلدی کک حالده کیجه لدک یعنی لیلۀ معراجده
اولدک اوله برمنزله ورتبه جلیله یه که اول منزله یی نه کیسه احراز
وادراک ایلش ونه براحد طلب ایتشد زرا هرکس کنسد و حدیث
ییلوب اول رتبه تک لایق اولدیغنی فهم ایتکله براحد طالب اولمشدر
واقعا جناب کبریاه غایت قرب اولان مقام قاب قوسینی حبیب
خدا پیغمبریمز علیه الصلاة والسلامدن غیری کیم ادراک و احراز
ایدر و کیم طلب ایدر بهر حال ادب مانع جرئت طلبدر غایت
قرب حق نه دیمکدر برکره ملاحظه اولنسه حیثیته مخصوصه
برمقام قربدر که اندن مقدار قوسین ایله تعیر اولمش یعنی هو مقدار
مسافة قرب محرد من ربه ایله مفسرین عظام معنای جلیلی نفیس
ایدر (شارح درة المضيئه علیه الرحمه فائده جلیله اولاق اوزره
ذکر ایدر که اختلاف العلماء علیهم الرحمه فی رؤیته صلی الله علیه وسلم
ربه تبارک و تعالی لیلۀ المعراج فانکرت العایشه رضی الله عنها
وروی عن عباس رضی الله عنه انه رآه بعینه وعن ابی ذر رضی الله
عنه قال سألت رسول الله صلی الله علیه وسلم هل رأیت ربک قال
نورانی اراه فله نور بالتون وانی بفتح الهمزة وتشدید التون
المنفوحة (واراه بفتح الهمزة هکذا رواه جمیع الرواة ومعناه حجاب
نور فکیف اراه ای النور منعنی من الرؤیة کما جرت العادة باغشاء
الانوار الابصار و فی روایة اخرى رأیت نورا

* * تخمیس * *

* تجلیات ایله نور مجسم اولدک سن *

* بعید اولور می کج رسک نوله فلک لردن *

* چونوردک عقول منزلتک اولوب روشن *

* وبت تشرقی الی ان نلت منزلة *

* من قاب قوسین لم تدرک ولم ترم *

وقدمت مفاعلتک جمی فعلن ع الانبیاء مستفعلن بها فعلن
والرسل نق مستفعلن دیمخ فاعلن دوم علی مستفعلن خدم فعلن
(وقدمتک جمیع الانبیاء بها) (والرسل تقدیم مخدوم علی خدم)
قوله و قدستک واو عاطفه در قدمت فعل ماضی مؤنثدر کاف خطاب
غیبی محلا منصوب قدمت فعلتک مفعولایدر خطاب سرور کائنات
علیه الصلاة والسلام افندیمزه در قدم فعلی کاهی لازم استعمال
اولور تقدیم معناسنه اولور (شارح شیخ زاده ومنه مقدمة الكتاب
دیمش و کاهی متعدی استعمال اولور بومقامده اولدباغی کبی قوله
جمیع قدمت فعلتک فاعلیدر جمیع جماعت معناسنه اولغله فعل
مؤنث اولان قدمت کلمه سنه فاعل اولمشدر (یاخود انیداجع اولغله
کل جمع مؤنث قاعده سنه بناء مضاف الیه اعتبار یله جمع کلمه سنه
تأیث معامله سی اولمشدر (شارح شیخ زاده وتأیث الفاعل
باعتبار المضاف الیه کافی سقطت بعض اناغله دیمش یعنی سقطت
فعلتک بعض کلمه سی مضاف الیه اولان اناملدن تأیث کسب
ایتکله سقطت فعلنه فاعل اولمشدر یعنی فعل مؤنثه مذکر اولان
بعض کلمه سی فاعل اولدی (بها جار مجرور قدمت فعلنه متعلقدر
بافی معناسنه در صلیت بالمسجد کبی ضمیر تأیث منزله کلمه سنه بقعه
اعتبار یله یاخود مضمون بیت مقدمه راجعدر مقتدا ی هداة دین
مبین و قبلة العارفين اولان سلطان المرسلین علیه الصلاة والسلام
لیلۀ معراجده مسجد اقصاده ارواح انبیاء کرامه علیهم السلام امام
اولدقلرینه ایما اولور (شارح مشارالیه علیه الرحمه والضمیر فی بها
راجع الی منزلة والباء للسببية والمعنی قدستک الانبیاء علی انفسهم
بتلك المنزلة دیمک اولور دیمش قوله والرسل رفعله قرائت اولورسه
جمیع کلمه سنه معطوف اولور (واکر جرایله اولورسه انبیاء لفظی
اوزرینه عطف اولوب عطف الخاص علی اعام قبیلندن
اولور زرا رسول خاصدر نی عامدر کل رسول نبی وبعض النبی

ابن رسول صادق در رسل رسول لك جمع در رسول ايله نيتك
 امر بفكرى سبقت ايتشدر تقديم مخدوم تقديم تزع حافظت اوزره
 منصوبدر كتقديم مخدوم ديمكدر ديمشدر تقديم مصدر مجهولدر
 قائم مقام فاعلى اولان مخدوم لفظنه مضافدر (قوله على خدم تقديم
 كنه سنه متعلقدر خادمك جمعدر) مخدوم كنه سى اول مصدر
 مجهول لك قائم مقام فاعلى اولوب مصدر قائم مقام فاعلنه مضاف
 اولش اولور بوصورته معنى مخدومك خادم اوزرينه تقديم
 اولنديغى كى تقديم اولنور ديمك اولور ومصدر لك اصل فاعلى اولان
 تقديم ايلين ذات ياخود قوم ياخود ناس مقوله سى متروكدر (بعض
 شراح ديمشدر كه تقديم كنه سى قدمتك فعلتك مفعول مطلق
 اولق جائز دكلدر) زيرا معنى بوصورته سنى تقديم ايتديلر تقديم
 ايتك ايله ديمك اولور بونك معناسى بوقدر مناسب اولان تقديم
 كنه سى قدمتك فعلتك برمحذوف مفعول مطلقك مثل لفظنى
 تقدير ايله صفتى اولمقدر تقديرى قدمتك الانبياء تقديما مثل تقديم
 مخدوم الخ) ديمك اولور (كما قال درة المضيئه قوله تقديم مخدوم
 مفعول مطلق لقدمت وفى الاصل صفة لمفعول مطلق اى قدمتك
 تقديما كتقديم المخدوم والمصدر مجهول مضاف الى مفعوله القائم
 مقام الفاعل ولبس مصدرا للفعل المذكور بل ذكر للتشبيه به
 اذ التقديم بمعنى التقدم (والمعنى قدمتك جميع الانبياء والرسل
 ليلة المعراج فى سيرك مقام قوسين او ادنى كتقديم المخدوم على الخدم
 خلاصه تقديم كنه سى مصدر در ايكى احتمال واراكر مصدر
 مجهول اولور سه معنى ديمك اولور كه جميع انبياء سنى تقديم ايتديلر
 مخدوم خادم اوزرينه تقديم اولنديغى كى واكر تقديم كنه سى
 مصدر معلوم اولور سه معنى ديمك اولور كه جميع انبياء سنى تقديم
 ايتديلر مخدومى خادم اوزرينه تقديم ايلد كلرى كى (وفى البيت
 من البديع مراعات النظير بين الانبياء والرسل وجناس الاشتقاق
 بين قدمتك وتقديم مخدوم وخدم
 * * تخميس * *

* ايدنجه رتبة معراجى ذاتكده اعطا *

* جنابك ايلدى سيدنديلره مولا *

* علوجاهكى فهم ايلد كده سرتابا *

* وقدمتك جميع الانبياء بهما *

* والرسل تقديم مخدوم على خدم *

وانت تخم مفاعلين ترق الس فعلين سبع الطباق مستفعلن ق بهم فعلين
 فى موكب مستفعلن كنت فى فاعلين ها صاحب ال مستفعلن علم فعلين
 (وانت تخم ترق السبع الطباق بهم) (فى موكب كنت فيه صاحب العلم)
 مقوله وانت واو حاله در (انت ضمير منفصل مبنى محلا مرفوع مبتدا
 تخم ترق فعل مضارع مخاطب فعل وفاعل در جمله سى مبتداتك خبريدر
 مبتداع خبره بيت سابقده اولان قدمتك كنه سنده كى كاف خطا بدن
 حالدر) ياخود واو عاطفه ايله قدمت فعلنه معطوف ودر جمله اسميه ي
 جمله فعليه اوزرينه عطندن احتراز ايجون حال اولق مر جدر
 ديمشدر) بومحمله بعض شراح اعرابده تكلف ايدوب قوله تعالى
 (وان احد من المشركين استجارك) اعرابى قبيلندن اضمار
 على شريطة التفسير ديمشدر (لكن شيخ زاده ودره المضيئه لك
 مختار لرى اولا اعراب اولنان وجه مذكوردر) شارح دره المضيئه
 تخم ترق مضارع صيغه سيله تاظمك كنور مسنك سببى بوجمله
 بيان ايدر كه اثر المضارع لاحضار صورة تلك الحالة الماضية
 العجيبة الشأن لان يرى السامعين تلك الحالة مع ما فيه من الائمة
 الى ان الناظم يخبر عنها عن المشاهدة تنبيهها على قوة اليقين فى ذلك
 (وكما قال مصنفك وآثر المضارع على الماضى مع انه خلاف الظاهر
 استحضارا لتلك الصورة البدعية الدالة على قطع البشر طباق
 السموات المشتملة على المسافة البعيدة فى المدة القليلة فان هذا
 هو الذى يدل على كونه رسولا والا فالشعر عاجز عن مثله ديمشدر
 (مخترق خرق دندر خرق يرتقى و قطع ايتك معنا سنه در
 (وآنقولىده خرق خالك فحقى وراك سكوبيله برى يرتقى التخرىق
 على وزن التكريم والانفراق يرتقى در ديمش (السبع تخم ترق فعلتك
 مفعوليدر) قوله الطباق نصيله سبعك صفتيدر طباق طبق لفظتك

جیدر جبل الیه جبل کبی یاخود طبقه کلمه سنک جیدر رحبه
ورجبات کبی السبع کلمه سنده اولان الف لام عهد خار جیدر قوله
نهالی (سبع سموات طباقا) آیت کریمه سنده اولان معهود سبع
طباقه اشارتدر یعنی سبع طبقات اولان سماواتی صاحب المعراج
سرور کائنات علیه الصلاة والسلام الیه معراجده دعوت کبریه
عزیمترنده خرق پیور دقلرینی ذکر اولور (ناظم علیه الرحه
تذریق لفظیه فلاسفه می ردوانکار ایتشدر زیر احکمتده مفصلدر که
فلاسفه افلاک خرق والتبام قبول ایتشدر انلره تبعیت ایدنلر
معراج سعادتی انکار ایتدیلر زیرا وری افلاک عروج ودخول
افلاکی خرقه توقف ایدر افلاکی خرق ایسه محالدر دیدیلر
متکلمین علیهم الرحه افلاک خرق والتبام قبول ایتدیکنی بوجهله
بیان اثبات ایتشدر که اولافلاک متجانسه اولغله متماله اولدیغنه
بناء متحد الحقیقه در که هر برینه عارض اولق ممکن اولان
صفت بلاشک آخره دخی عارض اولق ممکندر دیوب اجسامک
تمثالی الیه افلاک قابل خرق ودخول اولدیغنی اثبات ایتشدر
(نه کیم شرح مقاصده سعدالدين العلامة التماثل هو الاشتراك
فی صفات النفس و مرادهم بصفات النفس ثبوتیه بدل علی
الوصف بها علی نفس الذات دون معنی زائد علیها ککون
الجوهر جوهر ا و ذاتا و شیئا موجودا و یقابله المعنوی وهی صفة
ثبوتیه دالة علی معنی زائد علی الذات ککون الجوهر حادثا و متخیرا
ومن لوازم الاشتراك فی الصفات النفسیه الاشتراك فیما یجب و یمنع
و یجوز و یمنع دیو تفصیل ایتشدر یعنی صفات نفس که جوهریه
و ذات و جسمیه و غیرها کبی بوصفانده ایکی شیء مشترک اولسه
ا که متمایلین دیرلر که حقیقتلری متحد اولور مثلا افلاک الیه شجر
کذلك ورق صفات نفسدن اولان جسمیتده مشترک اولغله متحد
بالحقیقتدر ینهنساده تمائل وارد هر برینه عارض اولان صفات
آخره دخی عارض اولق ممکن و جائزدر که مثلا شجره و ورقه عارض
اولان خرق افلاک دخی عارض اولق ممکندر (پس افلاک

خرق عارض اولق ممکن اولغله قابل خرق ودخول اولور (كذلك
شرح مقاصده سعد العلامة دیمش که ان الاجسام متماله ای
متحدة بالحقیقة و انما الاختلاف بالعوارض فان اختصاص کل
جسم بصفاته المعینه لابد ان یكون بمرجح مختار اذ نسبة الموجب
الی الكل علی السواء ولما جاز علی کل جسم ما یجوز علی الآخر
کالبرد علی النار و الخرق علی السماء ثبت جواز ما نقل من المعجزات
قوله بهم حرف جر مع معناه سنهدر (کما قال بعض الشراح و ضمیر
بهم للانبیاء و الرسل علیهم الصلاة والسلام ای فهم او معهم
دیمش هم ضمیری جار الیه محلا مجرور مقدر کائنات کلمه سنه متعلقدر
تخرق فاعلندن حالدیر یاخود مصاحبیت ایتشدر مقدر مارا
یاخود مصاحب کلمه سنه متعلق اولوب كذلك تخرق فعلک فاعلی
اولان ضمیر خطابدن حالدیر هم ضمیری انبیایه راجعدر ای تخرق
وتقطع السموات السبع مارا او مجاوزا بهم او مصاحبا بهم
تقدیرنده در دیمشدر واقعا مدعود رکاه احدیت اولان حبیب کبریا
اثناء راهده منزل بمزل طبقات سماواته وصولنده هر طبقه سماده نجی
مکرمه مصادفت ایتکله (بیت) رساک جملہ سن او ذات شریف
ایلمدی التفات الیه تشریف) مصادفنجی مظهر تکریم پیور دقلری
انبیای عظام بونلدر (شارح درة المضيئه ذکر ایتشدر کما قال
ورد فی حدیث مسلم انه علیه الصلاة والسلام مر فی السماء الدنيا
بأدم و باثانیة بعسی و بالتالثة یوسف و بالرابعة بادریس
و بالخامسة بهارون و بالسادسة بموسی و بالسابعة بابرهم
علیهم السلام) قوله فی موكب (صاحب درة المضيئه الموكب
وانکوکة جماعة من الفرسان دیمش) فی موكب جار مجرور كذلك
مارا او مصاحب کلمه سنه متعلق اولوب تخرق فعلک فاعلندن
کذلك حالدیر (قوله کنت افعال ناقصدن فعل و فاعلدر فیہ جار
مجرور ضمیر موكبه راجعدر (صاحب العلم خبریدر کنت جملة سی
موكبک صفتیدر علم الوادر ترکیده سنجاقدر اواء سعادت تعمیر
بومعنایهدر (صاحب العلم جمع اولان عسکرک رئیس و سر عسکری
اولان ذات عالیدر (شارح ميسنک و الموكب کسر الحذف القوم

الركبان على الابل للزينة ويقال الجماعة الفرسان فاراد بالموكب
ههنا جماعة الملكة و ارواح الانبياء ديمش (ايمدى بهم لفظنده
بامع معنائه اولوب جبار مجرور مقدر كائنا كله سنه متعلق كنت
فعلتك ضمير خطا بندين حال اولوب هم ضميرى انبياء عظامه
راجع اولدقده معنى ديمك اولور كه يارسلو الله سن ارواح انبياء
عظام ايله معا اولديغك حانده سبع سماواتي خرق ايلدك برموكبك
ايچنده اولديغك حانده خرق ايلدك كه سن اول موكب ومعسكرده
سر عسكرو صاحب علم ايلدك ديمك خلاصه مال معنى اولور في موكب
لفظنده اولان تنوين تعظيم ايچون اولمغله ركان و خدمه سوارى
مقامنده كروه ملكه كرام و ارواح انبياء عظام ايله مرتب كوكبة
تعظيم ايله اول صاحب علم سعادت و عالمينه محض رجت اولان
سلطان كائنات عليه الصلاة والسلامك سماوات سبعى خرق
ايدوب دعوت نعم قرب محبته عزيمتلىنى افاده ايچون اولمش اولور
اما بامصاحبت ايچون اولوب محذوف مصاحبا يا خود مارا
كله سنه متعلق اولور سه معنى انبياء مصاحب اولديغك حانده
سبع سماواتي خرق ايلدك برموكب عظيমে صاحب جيش اولديغك
حانده يعنى معراج سعاده بوديد بده عظيمه ايله مرور وعزيمت ايلدك
ديمك مراد ايدر في موكب كله سنه تنوين تعظيم ايچون اولمغله
موكب عظيم ايله صاحب الدرة تعبير ايتشدر (كما قال والمعنى
تخترق وتقطع السموات السبع مارا بالانبياء فيها مع جماعة عظيمة
من الملائكة وانت رئيسهم فيهم الى ان وصلت المأمول (محصول
عبارة بيت) يارسلو الله انبياء كرامه مقارن وملاقى اولديغك
حانده سبع سماواتي خرق ايلدك يعنى مرور ايلدك برموكبده يعنى
برمعسكر عظيমে سيد سالار صاحب العلم اولديغك حانده ديمك
مراد اوله سماوات سبعى مرور وعبور خرقه توقف ايتكله مرور
ايله خرق بيتنده ملازمة عادية اولوب مرور سماواته خرق لازم
كلكله بطريق الكناية خرق ايله مرور معناسى مراد اولور يعنى
يارسلو الله جناب دولتك اولى الامر صاحب الجيش اولديغك
حانده انبياء كرام ايله طبقات سبع سماواتي يرتوب چاك ايلدك دعوت

خاص

خاص كبريايه عروج وعزم ايلدك ديمك مألنده اولور

* * تخميس * *

* عروج دعوته اى پادشاه ملك حلم *

* امين وحى ابدى دعوتى بنده مكرم *

* او كوكبه جيش سروش انبيا خدم سكا كيم *

* وانت تخترق السبع الطباق بهم *

* فى موكب كنت فيه صاحب العلم *

حتى اذا مستفعلن لم تدع فاعلن شأوالمس مستفعلن تبق فعلن
من الدنو مفاعلن وولا فعلن مرقى لمس مستفعلن تم فعلن
(حتى اذا لم تدع شأوالمستبق) (من الدنو ولا مرقى لمستم)

حتى الى معنائه حرف جرد الى كى انتهاء غايت ايچوندر بيت اولده
اولان تخترق فعلتك غايتى بياندر (قوله اذا كله سنه احتمالا نه ذاهب
اولمش در اولان اذا شرط ايچون اولمغله ذاهب اولمش اولكن (صاحب
درة المضية ظرف مكاندر ديمش (كما قال واذاههنا لمجرد الظرفية
فلا يقتضى جوابا مثل اذا الشرطية اى الى وقت كذا (شارح
مصنفك تقدير معناده يريد الناظم ان اختراقه الى حيث لم يترك محل
سبق لسابق اشبو تقدير معناده من فهم اولان كذلك اذا ظرف ايچون
اولمقدر كه بيت اولده اولان تخترق فعلتك ظرفى اولور لكن
(شارح مصنفك مر حوم كلام مزبور دن صكره واذالمحض
الظرفية والعامل خفضت ديوب ثابته اولان خفضت فعلنه
ظرف اولمق احتمالى دخى تصریح ايتشدر لكن اذاده خفضت
كله سى عامل اولمق مناسب اولمغله فينبغى ان يجعل اذا زائده
ديمشدر واقعا بى محله اذ زائده در (لم تدع فعل مضارع مخاطب
مجزوم در فعل وفاعل در ماضيسى اولمسان افعالندر خطاب
سرور كائنات عليه الصلاة والسلامه راجعدر سن ترك ايتدك
ديمشدر (قوله شأوالم تدع فعلتك مفعول ايدرشأومسافه وخطوه
معنا سنه در ديمشدر لم تدع جمله سى مقدران مصدر يه ايله تأويل
مصدرده جار ايله مجرور اولوب بيت اولده اولان تخترق فعلنه
متعلقدر كه معناسى يارسلو الله سابقه قرب آهيدن برمسافه

یا خود بر خطوه ترك ایتمیجی یعنی بر اقایمجه سبع سماواتی خرق و عروج
ایلدک دیمک اولور (لمستبق لام حرف جر در مستبق اسم فاعل در
سابق دیمک در جار مجرور لم تدع کلمه سنه متعلق در سابقین مراد
قرب الهی به وصوله سبقت قصد ایدندر (شارح دره المضیئه
قوله لمستبق ای السابق ممن یطلب السبق من الانبیاء والملائكة
دیمش (من الدنودنو بضم الدال والنون قرب معنای سنه در من الدنو
جار مجرور کائن محذوفه متعلق اولوب شأ و کلمه سنک بیانی و صفتیدر
یعنی سابقه مسافه قریبدر یا خود سابقه قریبدر بر خطوه بر اقادک که
سابق ای سبق و احراز ایلده دیمک اولور قوله ولا مرقی و او عاطفه در
لارائده در لم تدع فعلنده اولان نفی تا کیدایچونددر مرقی فتح میم ایله
حقیقه جن و صعود ایدیه جک مکاندر ای محل عروج و مکان صعود
دیمکدر فهو اسم مکان من رقیة السلم دیمش شارحدر مرقی تقدیرا
منصوب شأ و اوزرینه معطوفدر دیمش (لمستتم جار مجرور لم تدع
کلمه سنه متعلقدر مستتم اسم فاعلدر طالب ارتفاع دیمکدر (بعض
شرح لمستتم ای لمعال دیمش (صاحب دره المضیئه و هو اسم فاعل
من الاستقام و هو فی الاصل التعلی علی سنام البهرثم استعمل فی کل تعل
ای مرقی اطالب رفعة دیمشدر (معلوم اوله که بویلتک معنای کرکی
کی ظاهر اولق بوتفصیله محتاجدر خلاصه سی بو در که بیت
مزبورده اولان شأ و الفظندن مراد قریبدر مسافه یا خود قریبدر
بر خطوه دیمکدر زیرا قوله من الدنو کلمه سی شأ و الفظنک صفت
میبیدر ودخی مستبق لفظی اول مسافه قریب سابق اولاندر ظاهر
عبارت بودر لکن ناظمک مرادی اول مسافه قریب قصد ایدندرک
جمله سنک سابقی دیمکدر انلر انبیای عظام و ملائکه مقربین در که
مقام قرب حتی قصد ایدندرک جمله سنک مستبق یعنی سابق انلردر
(محصول معنی دیمک اولور که یارسول الله سن سماوات سبعی
برغایتیه دك خرق و عروج ایتدک که مسافه قریب قصد ایدندرک
جمله سنک سابقه مسافه قریبدر بر مسافه یا خود بر خطوه یا ترك
ایلدک یعنی ا که سن واصل اولدک مسافه قریب قصد ایدندرک
جمله سنک سابق اول مسافه قریب واصل اوله مدی انجق واصل

سنسک دیمک اولور زیرا غیر اول مسافه قریب واصل اولسه
بیمش یعنی علیه الصلاة والسلام اول قریب سابقه ترك ایتمش اولور
کلام ایسه اول مسافه قریب سابقه ترك ایتدک معنای سنه در
(شارح مصنفک الحاصل انه وصل الی مرتبة لم یکن الانبیاء والرسل
و الملائكة المقربون ان یصلوا الیه دیمش ناظم من الدنو عبارتیه
یوحملده اولان مسافه قریبدر مراد مقام او ادنی او ادیفیه
مجانست حروف کلمه ایله ناز کانه اشارت ایدر واقعده قرب معنای سنه
اولان دنو ایله او ادنی بیننده جناس واردر اول مقام قرب که ایلله
معراجده سلطان رسالت پناه علیه صلوات الاله افندیمز عروج
ایدوب واصل اولمشدر اول سدره المنتهی اولدیفنی بعض شرح
یازمشدر (خلاصه معناده صاحب دره المضیئه دیمشدر که والمعنی
انت تخزق السماوات السبع وترقی الیها حتی ما ترک مسبقا لسابق
ولا مرقی لراق فتجاوزت من (قاب قوسین) و وصلت الی مقام (او ادنی
فنی البیت اشاره الی الترقی من (قاب قوسین) الی مقام (او ادنی)
(خلاصه معنای مصرع ثانی) دیمکدر که ودخی رتبه عالییه طالب
اولانه محل عروج و مکان صعود و ارتفاع ترك ایتمیجی یه دنو سبع
سماواتی خرق و عروج ایلدک یعنی نهایت رتبه سنیه و مصعد
اعلایی سن احراز ایلدک سندن غیری احراز و واصل اولمش
یوقدر معنای سنه در زیرا غیر واصل اولسه طالب ارتفاع اولان
مستمه یعنی طالب ارتفاع اولان ذاته اول رتبه عالییه ترك اولمش
اولور کلام ایسه مستمه یعنی طالب ارتفاع اولان ذاته مرقی یعنی
رتبه والا ترك اولنمقده در

* * * نخیس * *

* سپهر عزت قریبک طباق منطبق *

* کجوردی دعوت حق اجدی و صلتک طرقت *

* کیم اوله در کینه قادر بورفعتک افقن *

* حتی اذا لم تدع شأ و المستبق *

* من الدنو و لا مرقی لمستتم *

خففت کل مفاعلن ل مفاعلن م بالاضا مستفعلن فة اذ فعلن

نودیت باز مستفعلن رفع مث فاعلن ل المفرد ال مستفعلن علم وعل
(خففت كل مقام بالاضافة اذ) (نودیت بالرفع مثل المفرد العلم)
قوله خففت فعل ماضی مخاطب در تا فاعل در خطاب سرور کائنات
عليه الصلاة والسلامه در (خففت رفعك ضدیدر انخفاض
الخطا طدر بعض شراح الخفض جعل شئ تحت شئ دیمش كل
خففت فعلك مفعول ایدر (قوله مقام مضاف اليه ایدر) مقام موضع
قیامدر (قوله بالاضافة جار مجرور خففت فعلته متعلقدر اضافت
نسبت معنائه در مثلا رتبة وزارت رتبة خواجكانه نسبت اعلادر
دیمك اولور بو محله عقدرتقدیر او انور مثلا الى مقامك عبارتتی تقدیر
ایتملر یعنی بالاضافة كلمه سی قید احتراز یدر که مقامات سائر
منخفضه واسفلدر دیمكدر احتراز ایچوندر زیر مقامدن مراد
مقامات انبیاء عظام علیهم السلام ومقام ملائكة مقر بیندر (قال
الشیخ والمراد من المقام نهاية سیر الکامل الى الله تعالى واکمل
سائر الیه تعالى مقام معلوم) ایدر دیمك اولور که مقامات سائر
کندو ذاتنده عالیدر لکن یارسول الله سنك مقامکه نسبتله منخط
واسفلدر دیمك مراد در مثلا سماء اول تاسعه نسبتله اسفل
والحقدر مع هذا سماء اول کندو ذاتنده نه رتبة عالی اولدیغی
ظاهر در بو مثال محسوسات غار جیه در اما علو رتبة معنویة
اعتبار یهده صاحب مهر اولان وزیر اعظمك مقام صدر وزارت
نه مرتبه عالی ایکن سلطنت وتحت خلافته نسبت الیه بین الثری
والثریانه مرتبه دون اولدیغی محتاج تعریف دکلدر بو بیت بار کده
هر مقامی خفض ومنخط ایلدك دیمك معنایی (شارح مصنفك
بو وجهله شرح و بیان ایتمش که فخفض المقام عبارة عن وصوله
الى مرتبة عليية نصير المقامات بالنسبة اليها كأنها اسافل كذلك
(قال الخنفي والمعنى جعلت كل مقام من مقامات الکمال تحت
مقامك تجاوزك عنه) قاضی عضد بو بله تفصیل ایدر که (اعلم
ان لكل من السائرین الى الله تعالى مقاما معینا لا یمکسه التجاوز منه
واذا وصل الیه صاحبه صار صاحب کمال ولا شک ان بعض المقامات
ارفع من بعض المقامات فیکون خفض المقام هو الترقی والتجاوز عنه

واذا

واذا تجاوزه واستعلی علیه فقد خفضه وخفض المقام یمتثل
خفض صاحبه ای صیرت كل مقام بالنسبة الى مقامك مخفوضا
وجعلت سائر المقامات بالقیاس الى مرتبتك مخفوضا وان كان ذلك
المقام عالیا فی نفسه دیمشدر (اذ كلمه سی مخضا ظرف اولمق وار یاخود
تعلیل ایچون اولمق وار) کما قال المصنفك اذهذه تعلیله او متمحضة
للظرفیة اکر تعلیل ایچون اولور سه نودیت جله سی خفضت
فعلك علنی اولدیغی مفید اولور (صاحب درة المضیئة اذ علل
الخفض لا محل لها من الاعراب دیمش تعلیلك معنایی زیر اسن
رفعله ندا اولندك دیمكدر واکر اذ ظرف ایچون اولور سه سکون
اوزره مبنی محلا منصوب خفضت فعلك ظرفی اولوب نودیت
جمله سنه مضاف اولور معنی سن رفعله ندا اولندیغك وقتده مقامکه
نسبتله هر مقامی خفض ومنخط ایلدك دیمك اولور (نودیت صبغة
مجهول اوزره فعل و فاعلدر ندا منادانك اقبالنی یعنی توجهی
طلبدر قوله بالرفع جار مجرور نودیت كلمه سنه متعلقدر (معلوم اوله که
اشبور رفع كلمه سی مصدر مجهول اولمق احتمالی وار یاخود مصدر معلوم
اولمق احتمالی وار صاحب درة المضیئة ابتدا مصدر مجهول اولدیغنه
اشارت ایچون نودیت بالرفع الى مقام (قاب قوسین او ادنی) یعنی
یارسول الله مقام قاب قوسینه رفعله ندا اولندك دیمك مصدر مجهول
معنایی ایدر كذلك (شارح مشار الیه بالرفع كلمه سی مصدر معلوم
اولدیغی احتماله اشارت ایچون او نودیت برفع الحجب بینك و بین
ربك سبحانه وتعالى دیمشدر) یعنی حجاب الیه موانعی باری تعالى رفع
ایتمکله ندا اولندك دیمكدر دیوب فالمصدر علی الاول مجهول وعلی
الثانی معلوم دیو تصریح ایدر (نته کیم شارح مصنفك والرفع
مصدر معلوم ای رفع الله ایاك علیه السلام والاوجه ان یجعل مصدر
المجهول ای بارتفاعك دیمشدر) قال بعض الشراح ای نودیت رفع
المرتبة ای جعلك رفیع المرتبة مثل المفرد العلم (شارح شیخ زاده واذ
ظرف تخصصت والتداء طلب الاقبال بالرفع ای ملتبساً برفع الله
تعالى ایاك مصدر معلوم او مجهول ای بارتفاعك دیمشدر (بو حقیر
ملالت سمر بو وجهله تقریر وملاحظه ایلدك کتب تحویده

النداء هو طلب الاقبال اليه تعريف ايدرلر (ايمدى بومحمد نوديت
كلمه منك معاسى اقبالك طلب اولندي ديمك اولدقده يا محمد عليه
السلام اقبال وتوجهك طلب اولندي ديمك دعوت اولندك ديمكدر
زيرا خارجه بين الناس برناتك توجه واقبالى طلب او ذاتى دعوت
ايمكدر بومعنازك بينلنده لزوم واردر خصوصاً نحوه مناد الرده
ادعو كلمه سنى تقدير ايدرلر نوديت كلمه سنى بومعنازه استعمال ممكن
اولمغه ديمك اولور كه يارسول الله سن رفعه ندا اولندك يعنى سن
رفعت وتعظيم وتكريم اليه ضيافتخانه نعم عظمى قرب حقه دعوت
اولندك ديمك ما لنده اولوب سريت من حرم الى حرم نظمنه
واندن صكره ايات سابقه نك مضمونه مناسب دعوت اكرام
تعبرى اليه (ناظم معراج سعادتي بركونه دخى ذكر و بيان ايتش
اولوركار اعبانندن بر ذاتى خانه سنه بر كيمه جاغرسه دعوت ايتدى
تعبرى اكرام وتوقيره مستمندر (قوله مثل المنرد مثل كلمه سنى لفظاً
منصوب نوديت فعلنك مقدر مفعول مطلق اولان نداء لفظنك
صفتيدر لكن مثل كلمه سندن صكره بر مضاف اليه تقدير ايدوب
شرح اى نوديت نداء مثل نداء المفرد العلم ديمكدر (المفرد مثلك
مضاف اليه ييدر العلم مفردك صفتيدر مفرد اليه مراد امثالى بينده
فضائل وكالات اليه مفرد اولان ذاتر العلم كالات علمه علم اولان
ذات ديمكدر (شرح مصنفك اراد انناظم بالعلم العلامة المشهور
الذى امتاز بعلوم القدر و سمو المرتبة الى حيث صار علماً بالفضائل
والكمالات بشار اليه بالبيان ديمش (سعد العلامة حاشيد كشافه
يقال علم الكرام اوفى انكرم اى مشهور به اذا ذكر الكريم لم يتبادر
الفهم الى غيره بيور مشدر (ناظم رحمه الله نوديت مثل مفرد العلم
عبارتيله مناسبات ذكرى مراد ايدوب قواعد نحويه دن منادى
اكر مفرد معرفه اولسه مرفوع اولمق قاعده سنى كالات ديمكدر
ايدوب تمام ذكر دن صكره قواعد نحويه دن خفض ورفع و اضافت
ومفرد وعلم جمله اصطلاحات نحويه دن بوجعيت و ذكر
متناسب ايدر كه محبر عقولدر مع هذا معنى مقصوده قطعاً محل
دكلدر (معلوم اوله كه لا مده بومقوله مناسبات ذكر اولمق

بين البلغا والشعرا غايت معتبردر كه علم بديعه محسنات معنويه دن
تعداد ايدوب مراعات النظر و تناسب تسميه ايتشدر (قال
العلامة السعد فى المطول ومن المحسنات المعنوية مراعات النظر
ويسمى التناسب ايضاً وهو جمع امر وما يناسبه وقد يكون الجمع
بين امرين وقد يكون بين ثلاثة امور وازيد نحو قول الشاعر فى صفة
الابل فى التحافة والهزال (بيت عربيه) كالقسي المعطفات بل
الاسهم مبرية بل الاوتار (جمع الشاعر بين القوس والسهم والوتر
اتمنى اشبو مراعات النظر اشعار تركيده دخى مقبول ومعتبر اولوب
شعراء روم بوه كه جمعيت ديرلر بويت كى كه جمعيت واردر بيت
(مقيم زيرلواى توكلزناى قراء مررعه غيبدر زعامتن) ايمدى مانحن
فيهم اولان سالف الذكريت مبار كه خلاصة معناسنده
(شارح درة المضيئه ديمش والمعنى ان خفض جميع المقامات
بالنسبة الى مقامك حين اختارك الله بالرفع اليه مثل رفع المفرد العلم
فى النداء فيكون التشبيه لطيفاً غريباً ولا يخفى ما فى جمع الخفض
والاضافة والندا والرفع والمفرد والعلم من الحسن والمقابله (قال
شيخ زاده يعنى طلب الله اقبالك بفضله وعنايته مثل فى ما يطلب
فيما بين الناس مثل ما هذا الرجل بل التعظيم والاكرام فانه روى ان
جبرئيل عليه السلام جاء بالبراق ودعا بغاية التعظيم والاحترام
(محصول معنى بيت) بوجه اوزره در كه با لاده تفصيل اولنديغى
اوزره نوديت ما لده دعوت معناسنه اولدقده ديمك اولور كه
يا محمد سن فضائل وكمالاته مفرد وعلم كى طرف حقه رفعه دعوت
اولمكده يعنى دعوت اولنديغه بناء بر مقام كچوب اعتلا ايلوب
واصل اولديغك مقامك جمله مقامات وراسنده واسقلنده قالمغه جمله
مقاماتى منخفض ومنحط ايلدك ديمك اولور يا خود نوديت دعوت
معناسنه اولوب (شرح مصنفك يقال ناداه مناد اى صاحبه
ديديكى اوزره ندا اولندك معناسنه اولور سد ديمكدر كه مفرد معرفه نك
رفع له ندا اولنديغى كى ندا اولمغه خفضت كل مقام الخ يعنى مثلاً
مفرد معرفه اولان زيد مثلاً يازيد ديوندا اولنديغى كى سندن
يا محمد ديوندا اولندك لكن ندا مطلقاً دكل بلکه رفعه ندا اولندك

یعنی یا محمد مرتفع اول عروج ایله مقام قربه مرفوع اول اعتلا ایله دیوندا اولندک دیمک اولوب سبقت ایدن سریت من حرم ایللا الی حرم ییتنی معنا تا کید اولور لکن ندانک متوقف اولدیغی حرف نداند و مقامنده درید کیری اوزره بوصورنده دخی ندا اولندک دیمک دعوت اولندک دیمک در زیر یا محمد دیو حقیقه ندا اولندیغی نه دن معلوم خصوصاً جناب کبریا اصواتدن عبارت اولان ندان منزه در بهر حال مراد نداء معنویدر (پس ندا اولندک دیمک بو تقدیرده دخی دعوت اولندک دیمک معناسنه اولغله بیت آتی بی علیت ایله ربط دخی مناسب اولور) لما سیجی تفصیله و فی البیت من البدیع الاقتباس التحوی و مراعات النظیر الخفض والاضافة والندا والمفرد والعلم والمقابلة بین الاضافة والمفرد والطباق بین الخفض والرفع وحسن التعلیل والنشیه و تمکن القافية

* * تخمیس * *

* اولوب نهایت قرب محبت نافذ *

* یدار آدله سن سنک اوجبله آخذ *

* اورتبه اولدک انکله نیلره فائد *

* خفضت کل مقام بالاضافة اذ *

* نودیت بالرفع مثل مفرد العلم

کیما تقو مستفعلین ز بوص فعلن لای مس مستفعلین نتر فعلن عن العیون مفاعله نوسر فعلن رای من مستفعلین کتم فعلن (کیما تفوز بوصول ای مستتر) (عن العیون وسرای منکم)

کیما تفوز کی فعل مضارع ناصب اولان حروف دندر تعلیل ایچوندر مازانده در تفوز فعل مضارع مخاطبدر کی ایله منصوبدر فاعلی تحتیده انت ضمیری فخر عالم علیه الصلاة والسلامدن عبارتدر جمله سی بیت سابقده خفضت کل مقام قولنک علیه تعالیٰ مقامنده علئیدر (نته کیم بعض شراح انک خفضت لایک ظرفرت بوصالک الخ دیمکدر دیمش تفوز ظرفرت و نتیجه معناسنه اولان فوز دندر مقصودنه فائز اولدی یعنی مقصودنه ظرفر بولدی واصل اولدی دیرلر بو محله تفوز فعلی فزت معناسنه در یعنی نادم شمیدی

حالده

حالده رأی العین مشاهده به دلالت ایلین فعل مضارع کنوردیکی کمال تحقیق فوز و وصله اشارت ایچوندر (شارح مصنفک تفوز بمعنی فزت عدل عن الماضي استحضار تلك الصورة الغريبة المطلوبة دیمشدر) قوله بوصل جار مجرور تفوز فعلنه متعلقدر و وصل هجرت ضدیدر تنوین تعظیم ایچوندر وصل عظیم اولدیغی ظاهر در که غایت مطلوب اولان وصول الی الله در قوله ای مستتر ای کله سی بلا تشدید حرف تفسیر در جائی زید ای ابولک کی تشدید ایلله اولور سه کاهی استفهامیه اولور نحو ای وقت مجئک و کاهی صفت اولور بو مقصوده اولدیغی کبی زیر صفت البتده مشتقاتدن اولمق لازم دکلدر بلکه موصوفده بر معنایه دلالت ایلین کله صفت واقع اولمق جائزدر ای کله سی دخی استفهام معناسندن غیری بعض استعمالدن موصوفده واقع معنایه دلالت ایتمکله صفت وقوعی جائزدر (قال مولانا جامی ولا فرق بین ان یکون النعت مشتقا او غیر مشتق فی صحت وقوعه نعتا اذا کان وضع غیر المشتق لغرض الدلالة علی المعنی الواقع فی المتبوع بان یدل علی حصول معنی لذات مادح یجوز ان یقع نعتا علی ذلك مثل مررت برجل ای رجل ای کامل فی الرجولية فای رجل باعتبار دلالتیه فی مثل هذا التركيب علی کمال الرجولية یصح ان یقع نعتا فی مثل ای رجل عندک لایصح ان یقع نعتا بل هو استفهام) ایمدی بو محله ای لفظی بوصل قولنک صفتی اولغله وصل کامل فی الاستتار دیمک اولور و اگر مستتر قولنک صفتی اولور سه ای مستتر کامل معناسنده در (قال الشیخ ای ظرفر بوصل ای مستتر ای بوصل مقول فیه ای مستتر ای کامل فی الاستتار لایطلع علیه احد ولا یکنه کنهه کایقال هو رجل ای رجل ای کامل فی الرجولية) (شارح درة المصنیه وای مستتر بالجر صفت وصل مضاف الی مستتر وفی الکلام قلب ای بوصل مستتر کامل فی الاستتار عن غیرک بحیث لایکنه کنهه دیمشدر) عن العیون جار مجرور مستتر کله سنه متعلقدر عیون ایلله مراد حواس ظاهره دن اولان ابصار اولمق جائز کذلک بصائر اولمق دخی جائز دیمشدر (وسر بالجر

وصل اوزرینه معطوف در سر امر مستور معنای در قوله ای کلمه سی
مصراع اولده سبقت ایلدیکی اوزره سر کله سنک صفتیدر منکم
لفظنه مضافدر (منکم) کماندن اسم مفعولدر کتم واخفا ستردر
بو محله دخی قلب وارد رای سر منکم کامل الا کتام عن الخلق
دیمکدر (شارح مصنفک ظفرت بوصل کامل الاستار بحیث
لا یطلع علیه احد من الانبیاء والملائكة المقربین علیهم السلام وقوله
وسر ای منکم من قولهم کنت الشیء سترته وانکم استر دیمش
(بمعنی شراح کما تفوز عبارتی بیت سابقده اولان خفضت فعلنه
علت غایبه اولدوغنی بوجوهله تفریر ایتشدر ای خفضت لان
تفوز او حتی تفوز بوصل مسترای مستتر عن عبون اذ لا یمکن ان یطلع
علیه نبی ولا ملک مقرب علیهم السلام ولان تفوز بسر منکم ای
منکم ای لا یحیط به احد علما الا انت وربک دیمش

* * تخمیس * *

* عطار ایتدی سکا حق خزائن برن *

* عقول درک ایده مز ذات واجبک سرن *

* او شام دعوتی اولدی خدای مقتدرن *

* کیمما تفوز بوصل ای مستتر *

* عن العیون وسر ای منکم *

فحزت کل مقاعلن ل فحنا فعلن ر غیر مش مستفعلن ترک فعلن
وجزت کل مقاعلن ل مقاعلن م غیر من مستفعلن دحم فعان
(فحزت کل فخار غیر مشترک) (وجزت کل مقام غیر مزدحم)
فحزت فافعال سابقه نفر یعبه در حزت حاء مهمله وزاء معجمه ایله
فعلی ماضی مخاطبدر تاء خطاب علیه در مخاطب سرور کائنات علیه
انصلا و السلام افندیمر در فحزت حوز دندر جعت و حویت
دیمکدر یقال حازه ای حواه و جمعه دیرلر کل فخار مفعولیدر فخار
مضاف الیهیدر فخر و افتخار و فخر مصدر در بو محله مراد ما
یفتخربه در مثلاً کلمات آلهیه و سائر انکله فخر اولنه حتی اوصاف
وفضاهندر قوله غیر جر ایله فخاریک صفتیدر یا خود نصبه فخاردن
حاندر قوله مشترک غیر کله سنک مضاف الیهیدر مشترک فیه

دیمکدر

دیمکدر زیرا اسم مفعولک صله سی ظاهر اولان محله حذف
اولمق قاعده در المال مشترک دیرلر یعنی مشترک فیه دیمک معنای
مراد اولدیغی ظاهر اولمغله فیه حذف اولمشدر فخار ایله مراد
اخر ذات ایله مشترک اولمیبو بحق پیغمبر یمز علیه الصلاة والسلام
افندیمره مخصوص مایه الافتخار اولان مفتخر اندر که من جلته
خلاق عالم جل شأنه و تعالی حضرت لرینک حبیب اکرمی اولدقلری
وقاب قوسین او ادنی رتبه سی قرب حقه وصوللری و مقام مجود
ولواء الحمد ایله مکرم اولدقلری و رفعناک آیه کریمه سی منظوم فیه
مدار ایمان اولان (لا اله الا الله محمد رسول الله) کلثین شهادتینده
و آذان شریفده اسم ذاتله اسم محمدی معاذ کرا و لنوب اشبوز کرده
اسم ذاته مقارنت ایله ترفیع کندولره مخصوص اولان مایه الفخر
و المباهاتدر که غیر مشترک فیه در یعنی یونلرده مشترک اولمش یوقدر
(نته کیم قطب العارفین مقتدای و اصلین حضرت شیخ
عبد القادر کیلانی قدس الله سره السامی صلوات مشهوره سنده
اول مقتخرات مخصوصه دن بعضی اشیاء صلوات و دعاده
بوجوهله ذکر ایتش

اللهم صل علی حبیبک محمد الذی هو فلق صبح الانوار الوجدانية
وطلعة شمس الاسرار الربانية قررة عین البقین مرآة اولی العزم
من المرسلین نور انوار بصائر الانبیاء المکرمین محل نظرک وسعة
رحمتک من العوالم الاولین والآخرین اشرف الحقایق
الانسانية الذی خلقته من نور ذاتک و خلقت من نور الانبیاء
و المرسلین رحمة للعالمین المؤید بالروح الامین

وخاتم النبیین

و سائر کلمات کرامت اتقار ایله کشف حقایق محمدیه دن لمعه نثار
بصائر معرفت اولمشدر (ایمدی انبیاء عظامک مایه الافتخار لری
اولان رؤیت و خلقت و تکلم و سائر جمیع مقتخرات لرند ممدوح خدا
علیه الصلاة والسلام افندیمر سائر انبیانک جمله سبله مشارکت کلبه زی
اولدیغندن ماعداد سالف الذکر مقتخرات که حبیبیت و مقام قاب
قوسین مرتبه معراج قریت کندولره مخصوص اولوب هر بری

خصیصة ذات عالی لری اولان او مقوله مقتضای کلمتی جمع
 یور دقلرینی (ناظم علیه الرحمہ فحزنت کل فنحار غیر مشترک قولیه
 ادا و بیان ایتشدر) و جزت جیم وزاء منقوطه ایله فعل ماغنی مخاطبدر
 فعل و فاعلد رجله سی مصراع اولده فحزنت اوزرینه معطوفدر
 جاز یجوز جوازا اذا انج اوزه و تعداه دیمشدر معناسی سن بکدک
 و تجاوز ایلدک دیمکدر (کل لفظی جزت فعلنک مفعولیدر مقام
 مضاف الیهدر قوله غیر لفظا محجور و مقامک صفتیدر یا خود منصوب
 اولوب حال اولور مصراع اولده اولدیغی کبی (شارح درة المصیبه
 مقامی بیسانده دیمش که المراد من المقامات المزدحمه فيه مقامات
 الانبیاء من الرؤیة والمحبة و الخلة و التکلم و غیرها من مقامات
 العارفين الواصلین المسلمات عندهم بدرجة السلوک فی الحال و التعمیر
 عنها غیر ممکن) قوله مزدحم غیر لفظنک مضاف الیهیدر (مزدحم
 فيه دیمکدر بومقوله اسم مفعولک صله سی ظاهر اولغله اکثریا
 حذف اولدیغی مصراع اولده بیان اولمشدی (بعض شراح
 مزدحم مصدر مییدر ازدحام معناسنه در ازدحام کثرتدن حاصل
 اولان زحمت و تعب دیرل دیدی (شارح مصنفک یقال و ازدحم
 القوم علی کذا تراحموا علیه و تنازعوا فيه دیمش من غیر مزدحم دیمک
 او مقاملر مزاحم فيه اولدیغی حالده او مقاملری تجاوز ایلدک بکدک
 دیمکدر غیر کلمه سی مقام لفظنندن حال اولدیغنه کوره معنادر اما
 صفت اولدیغنه کوره معنی کل مقامی تجاوز ایلدک و اصل اولوب
 تجاوز ایلدک دیمکدر کل لفظی جمع مقاماتی حاوی اولغله دیمک
 اولور که بلا تعب بر مقامه و اصل اولدک بعده انی بکوب بر مقامه
 دخی و اصل اولدک بعده انی دخی بکوب کذا و کذا کل مقاماتی
 یعنی مقامات انبیا که درة المصیبه نك با لاده تفصیل ایلدیکی
 مقاماته و اصل اولدک انی دخی تجاوز ایلدک اتدن بر مقامه واردک
 انی دخی بکوب کذا و کذا مقاماتی تجاوز ایلدک دیمک اولور
 (ناظم علیه الرحمہ نهایت وصول یعنی تجاوزنه محمله منتهی انی
 ذکر اتم کلام بوعبد فقیرک ملاحظه مده بر معنای مقصوده اشارت
 مراد ایدر دیمک ممکندر که) یعنی یا رسول الله کل مقام انبیاء عظام

علیهم السلامه من غیر ازدحام و تعب و اصل و تجاوز ایلدک دیوب
 نهایت وصولی ذکر ایتدیکی صاحب سعادت علیه الصلاة والسلام
 ایتدیمرک سیر فی الهمده ترقی دائمی و الی غیر النهایه مقامات
 احراز لینه اشارت ایدر (نته کیم مقامات سیر الی الله تعالی غیر
 منتهی اولدیغی حاشیه بیضاویده سورة فاتحه شریفه تفسیرنده
 (شیخ زاده علیه الرحمہ تحقیق مقام ایدر که فان السائر الی الله تعالی
 يتجرد عن التعلقات الکیونیة الی ان یترقی مقام المشاهدة ثم الی مراتب
 اخرى من الاتصال و الانفصال و الفناء و البقاء و یتهی عنده السیر
 الی الله تعالی و عند انقطاعه یتدی السیر فی الله تعالی و هو لا ینقطع
 ولا یتناهی و الیه اشار من قال شربت الحب کأ سا بعد کأس ذانفد
 لشراب و لارویت بوقریر ضعیفانه من مقتضا سنجه سلطان انبیا
 علیه الصلاة والسلام ایتدیمرک سیر فی الهمده ترقیلری الی غیر النهایه
 اولوب بر مقامه منتهی اولماغله شراح قصیده نك و جزت کل مقام
 نظمنده ای کل مقام سوی مقامک تقدیر ایلدکلری تکلفاته دخی
 احتیاج قالماز (کما قالوا فان قلت اذا تعدی صلی الله علیه وسلم کل
 مقام فقد تعدی مقامه و منزله بحکم العموم قلنا المقصود کل مقام
 غیر مقامک و المخصوص العقل کافی قوله تعالی خالق کل شیء یعنی سؤال
 ایراد ایتشدر که و جزت کل مقام دیمک هر مقامی تجاوز ایلدک بکدک
 دیمکدر پس کل کلام سنک تحتده سید الانبیاء علیه الصلاة والسلامه
 دخی مقامی داخل اولوب مشمولاتندن اولغله کند و مقاملری
 دخی تجاوز ایلک لازم کلور مقصود ایه جمع مقاماتی بکوب
 اعلی الاعالی اولان کند و مقامکه و اصل اولدک دیمکدر دیو ناظمه
 اعتراض ایدوب بعده بوجهله جواب و یرمشدر کل کلمه سی فی
 الحقیقه مقامات انبیا و مقام نبینا علیهم السلامه شاملدر لکن عقل
 یومقامده کل کلمه سنی مشمولاتندن بعض افراد نه تخصیص
 ایتشدر که اول بعض افراد مقامات سائر در بوضوئده کل
 کلمه سی ایله مراد انجق مقامات سائرده اولوب مقام سلطان انبیا
 علیه الصلاة والسلامه داخل اولماغله و جزت کل مقام سوی
 مقامک دیمک اولور (نته کیم) الله خالق کل شیء آیت کریمه سنده

شیء لفظی ذات حق و سائر ممکناته شاملدر لکن عقل مخصوص صدر که
 کل شیء سوی ذاته دیمکدر زیر عقل جزم ایدر که حق سبحانه
 و تعالی کند و ذاتی خالق اولی محالدر ایدمدی خالق کل شیء سوی
 ذاته دیمکه خلق ایتدی عقل ماسوایه تخصیص ایدر (اما بحقیقت
 با لاده تقریر ایلدیکم معنی اوزره سؤل مزبور توجه ایتز زیر جرت
 کل مقام عبارتی کل مقامی تجاوز ایلدک دیمک غیر انتهایه مقاماتی
 تجاوز و سبقت ایلدک معناسنه اولغله ترقی و تجاوز ایلدک دیمک
 بر محله و بر مقامده توقف ایدوب منتهی اولماز که حتی کند و مقامکی
 دخی تجاوز ایلدک دیمک لازم کک محذوری ایله سؤل مزبور
 توجه ایلله خلاصه معنای پینده بعض شراح دیمش که فاصل
 المعنی جمعت کل فضائل التي لا اشتراك للغير فيها و تجاوزت کل
 مقامات المحبة التي لا ازدحام للغير فيها لكونك مخصوصا بها
 وبعض شراح یعنی لبلة المعراج کل فخر لم یکن یصلح الا لک
 و جرت کل مقام من المقامات حال کونک وحیداً فریداً من غیر
 مزاحم یزاحک اذ لا یصلح لتلك المقامات الا انت دیمش در (معلوم
 اوله که جرت عبارتند فاء تفریعیه و فاء نتیجه در دیدیلر (ایمدی
 سبقت ایدن ایکی عدد بیتک نتیجه سی و اثنه متفرع اولدقد
 (مخصول معنای بیت) بو وجهله ربط اوور که یارسول الله
 فضائل و کمالاته مفرد و علم مرفوع اولدیغی کبی طرف حق
 دعوت اولندک که حتی بر احد مطلع اولمق ممکن اولیان وصل
 کامل مستتر و اسرار منکتمه اکهیه به فائز اوله سن دیو (پس چونکه
 بویه در اول رفعله دعوت و معراج سعادتده جیع مقتضای کند کده
 جمع ایلدک و سیر الی اللهده اولان کل مقاماتی بلا تعب بکدک
 تجاوز ایلدک دیمکدر با لاده تفصیل اولندیغی اوزره چونکه سیر
 الی اللهده اولان مقامات غیر انتهایه اولغله الی غیر انتهایه تجاوز
 و سبقت ایلدیکک مقامات غیر منتهای در دیمک اولور (وفی البيت
 من البديع الجناس المطلق بین حرت و جرت لا لاحق ولا محرف کما ظن
 * * * تخفیس * *

* خروش بحر محبت چو اولدی ساکن *

* چیقردی ساحله نیجه لالی یاکن *

* خصوص ذالله هب اولدی زیب ادر اکل *

* فحزت کل فخر غیر مشرک *

* و جرت کل مقام غیر مردح *

وجل منی مفاعلن دارما فاعلن ولایت من مستفعلن رتب فعلن
 و عزاد مفاعلن راکما فاعلن اولیت من مستفعلن نعم فعلن
 (وجل مقدار ما ولایت من رتب) (و عزاد راکما اولیت من نعم)
 قوله وجل و او عاطفه در فعل ماضی در جل یجل بالکسر اذا عظم فهو
 جلیل وجل جلاله ای عظم عظمته و کبر یانه دیمش بر مقامده جل
 عظیم دیمکدر مقدار فاعلیدر جمله سی بیت سابقده اولان احد فعاین
 اوزرینه معطوفدر شیء مقدار ی قدری و مفعولدر که المقدار
 مایته عرف به الشیء ایله تعریف ایتشلم مقدار کله سی ماء موصوله
 مضافدر مصدرک مفعولنه اضافتی قبیلندندر (قوله ما ولایت نشدیدلام
 ایله فعل ماضی مخاطبدر مجهول صیغه سی اوزره در ولایتدن مشتقدر
 سن والی و ریدس قلندک دیمکدر فعل و فاعلدر جمله سی ماء موصولک
 صله سیدر مایه مائد غیر مخذوفدر ماء موصول مع صلاته مقدار لفظنک
 مضاف الیهیدر ای جل مقدار الشیء الذی ولایت او ولایت علیه دیمکدر
 (شارح مصنفک ولایت بر شخصی والی و حاکم قلغه دیرلر دیمش (شارح
 شیخ زاده و لاه العمل او البلدة قلده و رأسه فیه دیمشدر (و آنقوله
 التولية علی وزن التریة بر کیمسه بی برایشه والی قلمق یقال و لاه الامیر
 عمل کذا یعنی امیر فلان عمله انی عامل قلدی و و لاه بیع الشیء یعنی فلان
 کیمسه بر شیءک بیع کاتشویض ایتدی سببویه ولایه فتحله مصدر
 کسرله اسعدر امارت و نقابت کبی زیر ولایت اسعدر والی او اب
 اوزرینه طور دیمکک نسنتان (پس بجن مصدر دیمشدر واری
 مفتوح قلرلر دیدی بو مقامده فتحله مصدر و آلی و حاکم قلندیمک
 شیءک قدری و اعتباری جلیلدر دیمک اولور من رتب من بیاندر
 مای بیاندر (شارح کافیه مولانا جامی یحیی لفظه من النبیین ای
 لایظهار المقصود من امرهم و علامته صحة وضع الموصول

فی موضعه مثل قوله تعالى (فاجتنبوا الرجس من الاوثان) فانه او قلت
من الرجس الذي هو الوثن استقام المعنى ديمشدر (رتب جار ابلة
مجرور اولوب مقدر كائنا كنه سنه متعلق مادن حالدر رتب بضم
الراء المهملة وفتح التاء (رتبه نك جمعيدر رتبة جليله ومنزلة عاليه
معناسنه در) قوله وعز فعل ماضى در قلت معناسنددر (شارح
مصنفك وعز الشئ قل ما يوجد ديمش قليل اولان شئ رغب
واعتبار بولديغى ظاهرا در عرف ناسده دخی فلان شئ يك
عزیز اولدى ديرلر يعنى قلنى وارپو لنما يور معناسنده مستعملدر
(شارح حنفى عز جاء لمعان عز يعنى قل وعز يعنى غلب وعز
الشئ اى تعسر وامتنع ومنه قوله تعالى (وما ذلك على الله بعزيز)
بوقامده عز امتنع معنا سنه اولمق ظاهر در (قوله ادراك
عز فعلنك فاعلبدر (ادراك علم ومعرفة معناسنه در
(قوله ما اوليت ما موصوله در اوليت صبغة مجهول او زره فعل
ماضى مخاطبدر فاعل ضميرى تاء خطابدر ايلادن مشتقدر
ايلا اعطا معناسنه در اوليت كله سى اعطيت بايندن اولوب
ايكى مفعوله تعدى ايتكله مفعول اولى ماء موصوله راجع ضمير
مخوذ در اوليته تقديرده در اوليت جمله سى ماء موصولك صله سبدر
ماء موصول مع صلته جمله سى ادراك لفظنك صفتيدر (قوله
من نعم من بيانية در جار مجرور مقدر كائنا كنه سنه متعلقدر ماء
موصولدن حالدر ياخود اوليت فعلنك مفعول ثانیسيدر (نعم
نعمتك جمعيدر بو محله انعام اولان شيتك اسميدر كه منعم به
معناسنه در (درة المضيئه صاحبي فاضل يثكا كرى دانا
خلاصه معناه ديمش كه (المعنى جل وعظم مقدار ما اوليت عليه
من المراتب العلية والمناصب الرفيعة وعز ادراك ما اعطيته من النعم
العظمى والرتب العلىا قيل النعمة التامة ما يعمد عاقبته ولهذا
يقال الكافرون غير منعم عليه واعظم الرتب رتبة التقرب الى جنابه
المتعال واعز النعمة الوصال اللهم ارزقنا نعمة الوصل والتلاقي
وبعد ان ذلة البعد والفراق (بعض شراح مأل معناه ديمشدر كه
وحاصل المعنى وجل مقدار ما جعلت والياله من المراتب العظيمة

منها

منها مقام (فاوحى الى عبده ما اوحى) وعز ادراك ما اعطيت من النعم
الكثيرة الجلية منها مقام (لقد رأى من آيات ربه الكبرى)
(محصول معنای عبارت بيت) ودخی يارسول الله سنك والى
فلند يغك يعنى والى وحاكم نصب اولديغك رتب ساميه نك قدرى
جليل وعظيم اولدى وسكا اعطيا اولان نعمتلك علم وادراكى
عزیز اولدى يعنى ادراكى محال وممتنع اولدى (ياخود قليل وفهم
وادراك ايدن قنى ازونادر در ديمك اولور واقعا صاحب سعادت
عليه الصلاة والسلام افنديمره تقليد وتفويض اولان رتب
ساميه از جمله اخيبيت رتبة جليله سى نه مرتبه عظيم القدر
وجليل اولديغى بياندن مستغنيدر كدلك ليلة معراج سعادتده
اعطا اولان خزائن اسرار ونيجيه نيجيه نعم جزيلة دوسرا
على الخصوص مطلوب اقصى واصل مقصود اولان فنا فى الله
ووصول الى اللهك فهم وادراكى نه مرتبه عزیز اولديغى ظاهر در
(وفى البيت من البدع مراعاة النظر بين جل وعز والجناس
المطرف بين اوليت واوليت لا الناقص

* * * تخميس * *

* فراز صدر حبيبت ارفعى رتبى *

* كه ويردى ذاتكه حق اول مقام محترم *

* عقول ايرسمز كا صرف ايدرسه روزوشين *

* وجل مقدار ما اوليت من رتب *

* وعز ادراك ما اوليت من نعم *

لطيفه (معلوم اوله كه ناظم عليه الرحمة والغفران اول سرور
كائنات محبوب خدا عليه افضل التحيات حضر تلىريك معراج
سعادت منها جلوى بياننده اولان مدايح جليله يى بو محله اتمام
ايدوب بوند نصكره شاهد معنای اوصاف عليه يى لباس ديكرده
وصورت اخراده جلوه كرساحة ذكر وانشاد ايتشدر (شراح
عليهم الرحمة معراج شريفى بتمامه على التفصيل نقل بيورمشدر
انلرك تحرير اترينى بيان وتسطيره ثابت مر حودك ادهم ناهى
ديواجه سنده اولان معراجية منظومه يى ذكر وتحرير ترجيم

واختیار اولغغه بعینه بوکونه نقل بالمسطر ایله صفنا بخش ارباب
طبیعت اولق انساب کوردی

برشبانکه که نو عروس سپهر * پرده شای ایتدی پرده مهر
اول کیجه سر شریف کعبه دین * خاسه امهانده ایدی مسکین
خادم در سخنانده تنزیل * موصل وحی حضرت جبریل
نازل اولوب حبیب معبوده * کلدی دعوتی خوان مقصوده
بر برآق خجسته بی در دست * همجو طاموس خلد زیب پرست
پایته جهره سای اولوب صد بار * دست لطیفه ایلدی بیدار
دیدای ای شاه مسند تجلیل * چوق سلام ایلدی خدای جلیل
سزلی دعوت ایلدی تنها * بیورک منتظر در اهل سما
لطف و احسان کبریای کورک * بی تکلف کلک خدای کورک
کعبه انبساطی زائر اولک * بو کیجه حضرت مسافر اولک
صحن جنت یول اوزره باغکدر * روضه لامکان قوناغکدر
سکا ای ناز پرور لولاک * بریم کلک خیامیدر افلاک
ماه برقرص سفره هاله سیدر * جل چرخ یول نواله سیدر
ظاهر جبریل اولوب ینک طاشی * بندای اول پادشهارک باشی
نه در اول حاجی حرم جلیل * کاوله عکامی حضرت جبریل
بندی چون که خواجده ابرار * یوکنی طوتدی اول خجسته مهار
نوله طارطاسه انده اول در ناب * ایکی التون تراز و سیدی رکاب
شوقدن مست اولوب علی الاطلاق * باصددیغی بیری بلزایدی براق
اولدی نقش نعلی فرخ غال * سمت محراب قدس دولته دال
بر جماعتله اول امام وری * قلدی چون عزم مسجد اقصی
انبیا ایله مرسلینه تمام * اولدی بر مقتضای وقت امام
چونکه اشارت راه ایدی اما * سفری ایکی رکعت ایتدی ادا
رسلاک جله سن او ذات شریف * ایلدی التفاتله تشریف
کوردی بر زردبان بی مانند * درجات بهشت کیمی بلند
جامع آسمانه منبر ایدی * نامه دعوتیه یا مسطر ایدی
روح و سیم بدندن ایتدی خروج * چیقدی دنیادن ایتدی اکه عروج
مفخر انس و جنی و صنف ملک * آسمانه چیقردیلر او که رک

منزل ماهه واردی ضیف عزیز * ایتدی برتک رکاب دست اویز
باقیدی اول خدیو عالیشان * رخس عزمه اوزنکی ایتدی همان
مجلس ثالث اولدی چون مسکن * ویردی ناهید ساز شوقه دوزن
نه نگاه و نه التفات ایتدی * دوزن بوزمندی کچوب کندی
نوله آرتسه شانی ککیوانک * قره آغا سیدر سلیمانک
غرفه عرش کیم مقرنس ایدی * پرده بارگاه اطلس ایدی
باصیحق اوستنه براق ایله پا * اولدی اطلس قبرجی پیدا
کلیچک سدره حبيب جلیل * قالدی پرواز دن پر جبریل
جای دیرینه ده کچوب یرینه * قالدی یازلای مانده دفترینه
فرقتدن دو کوندی یاندی براق * جسمه نعل باقدی داغ فراق
کاردن چوکه قالدی اول ایکی یار * یناشوب رفر ف اولدی خدمتکار
حاصلی رفته رفته رفر فده * قالدی یولده چوماه یک هفته
بر مقامه ایرشدی اول سلطان * نه زمین وارنه آسمان نه مکان
رنسک و بودن منز و طاهر * عالم نور و عشق و عالم سر
ایتدی نا که صفار سان سماع * ادن منی ککرا متن اسماع
او کر امتله جسم اولوب سوزن * کجادی بیک پرده نور و ظلمتدن
بی تکلف اوضیف خوان قبول * مجلس خواص قریه بوادی وصول
برق اوروب شش جهاتدن انوار * لامکان اولدی هب تجلی زار
نه دهن و ارایدی نه سمع و زبان * هو دیو هوا بشیدر ایدی همان
جانی محو و ایلوب تجلیلر * ینه اثبات ایدر نسلیلر
گاه نابود ایدی ککاه بدید * دل مشتاق سر خلق جدید
فانیات اولدی کائنات همان * نور ذات ایدی ایلین لمعان
کجادی تاز کلک ایله نیجه سخن * قصه عشق ایدی محبتدن
کرمندن مهمین غفار * مصطفایه خزان ایتدی نثار
عقله صغیر عطیه لر ویردی * وصفه گلزه هدیه لر ویردی
یوکنی طوتدی خواجده عالم * انصرافه اجازت اولدی اودم
سرعت مرده ایچون امتنه * طرفه العین ایچنده کلدی ینه
کرم بو ایدی فراش فاخرینی * کرم اسی صوغتمدی یرینی
یک ینک ایلدی رسول کریم * اول هدایای امتنه تقسیم

ظرفي مقدار الذي هر كس فيض * استرم بنده ثابت اوز كس فيض
يا اكهى عنايت ايله بكا * جام عشق كرامت ايله بكا
بي را آه رضا ده قولاندر * خدمت مصطفاه قولاندر
با بلندي جا سرور دين * بكمال چهار يار كنين
بشري لنا مستفعلن معشران فاعلن اسلام ان مستفعلن لنا فعلن
من العنا مفاعلن بقرن فعلن ناخير من مستفعلن هدم فعلن
(بشري لنا معشر الاسلام ان لنا) (من العناية ركا غير منهدم)
(قوله بشري ثلاثي مصدر يدر بشارت معنسانده در بشارت مسرت
وفرح وانسباط ورن خبره در بر مرده خبري بومقوله دندر) (بشري
تقديرا مرفوع مبتدا در نكرة موصوفة مبتدا اولق جائز در) (ته كيم
شراهر ذاتاب عبار تنده شر كلمه سي نكرة موصوفة ياخود
مخصصة بالتقديم اولغله مبتدا وقوعى جائز در ديديلر) (بومقاهده
دخى صفت محذوفه اولان عظمى كلمه سي ايله موصوفه اولغله
مبتدا اولندر قوله لنا جار مجرور كائن محذوفه متعلق اولوب
مبتداك خبر يدر تقديرى بشارت عظمى لنا يعنى بزم ايجوندر
ديك اولور ياخود بشري مبتداء محذوفك خبر يدر تقديرى بده
الماقب المذكورة بشري لنا) يعنى بغير بزم صلى الله عليه وسلم
افنديمرك مظهر اولديغي سابق الذكر اكرام دعوت اكهى
وضيافت نعم لاتناهي ايله كال تقرب الى الله تعالى وغيرها بونلر
بزره بشارت وتبشير ومردة عظميه در كه بوقدر التفات وتقرّب
ونظر محبته مظهر) بوله بر حبيب خدا بغير ذیشان عليه الصلاة
والسلامك امتدن بولندق ديمك مألده اولور بوضوئته لنا قولى
جار مجرور بشرى كلمه منه متعلق اولور (معشر جماعت معنسانده در
لفظا منصوب مناد در حرف ندا محذوف در الاسلام مضاف اليه يدر
اضافت بمعنى اللام اولغله اسلام ايجون اولان جماعت ديمك
اولور ياخود اهل لفظي محذوف در جماعة اهل الاسلام ديمكدر
اسلام وايمان معرفتي واجب اقدم امور دينيه دن اولغله تعريف
وبيانه عاجزانه مبادرت واقدام اولندي بحث تصديق خاتمه ده
مفصلدر (معلوم اوله كه ايمان لغته ايتا مقدر اصطلاحده رسوله

وميزل

وميزل الى الرسوله ايتا نوب وتصديق وقبول ايدوب رسوله متابعتي
الترامدر شرعه ده بوندن صكره دل ايله اقرار دخى ايتكدر (ايمدى
ايمان تفصيل ايلديكيز اوزره ماجاء به النبي عليه الصلاة والسلامي
ادعان وتصديق وقبول ومتابعتي التزام اولغله تصديق منطقيدن
برنوعدر ديمش لر زبرا تصديق منطقى دخى بويله حكيمى اذعان
وتصديق وقبولدر لكن متابعتي التزام ايله مشروط ومقيد دكلدر
اشبوفصل ميمز ايله جنس اولان تصديق منطقيدن خاص اولغله
اندن نوع اولور (سيد شريف حاشية بيضاويده ديمشدر كه
التصديق المنطقي قبول لوقوع النسبة اولا وقوعها والتصديق
المعتبر في الايمان قبول نبوة محمد صلى الله تعالى عليه وسلم والتزامه
على نفسه متابعتي في جميع ماجاء به محمد عليه الصلاة والسلام
كذلك زنجاني حاشية تلويحده الايمان هو التصديق المنطقي الا
انه مشروط بشرائط كالاختيار وترك الجور والاستكبار وعدم
ظهور ما عمو من علامات الانكار كشذازنار واستعمال قلنسوة
اليهود والقاء المحف في القازورات ديمش (اسلام ايمان تحقيق
ايلديكي محله بهر حال تحقيق اولور كذلك اسلام تحقيق ايلديكي
يرده ايمان دخى تحقيق وصادق اولوب بيلننده بحسب الصدق
بوجاهله تغاير اولغله ايمان واسلام متحددر يعنى ايكيسى دخى
بردر ديمش لر قل السعد العلامة في شرح المقاعد الجمهور على
ان الاسلام والايمان واحدان معنى آمنت بما جاء به النبي صدقته ومعنى
اسلمت به سلمته ولا يظهري بينهما كثير فرق لر جوعهما الى معنى
الاعتراف والانقياد والاذعان والقبول وبالجملة لا يعقل بحسب
الشرع مؤمن لبس بمسلم او مسلم لبس بمؤمن وهذا مراد القوم
ترادف الاسمين واتحاد المعنى وعدم التغاير كذلك علامة السعد
متن قسم ثانيد ان حكم الايمان والاسلام واحد ومرجعهما الى
القبول والاذعان لكن لتغاير مفهومهما قديت عطفان مثل (ان
المسلمين والمسلمات والمؤمنين والمؤمنات) ولاطلاق الاسم على
الاسنسلام والانقياد الظواهر قد ثبت مع نفي الايمان مثل (قل
لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا) ديمشدر بونلردن معلوم اولدى كه

ایمان و اسلام بعضا مفهومی مغایر ایستاده هر بری بدون الاخر تصور اولی نمغله و هر بری آخری صادق اولدیغی محله صادق اولغله ایکسی دخی بر در دیدیلر قوله ان لنا ان کسر ایلحروف مشبه دندر لنا جار مجرور کائن کلمه محذوفه متعلق اولوب ان لفظنک اسمی اوزره مقدم خبر یدر (قوله کائن کلمه سنک اسمیدران مع اسم و خبره جمله سی بشارتک انما به اختصاصک علیتدر) یعنی بشارتک بزره حصول بولد یغنیک علی و سبی اول رکن رکن عنایت اولان پیغمبر یمز علیه الصلاة والسلام اولدیغی بیان اولور (مصنفک ان لنا بکسر الهمزة تعلیل لحصول البشری و ثبوتہ لنا دیمش لکن ان کلمه سی قحله اولور سه ان ایلحروف حرف جرک حذقی قیاسی اولغله لان لنا تقدیرنده کذلک بشارتک حصولنک علیتدر (رکن شیتک هو ما یقوم بهی سیدر که اول شی انکله قائم اولور یعنی شیتک رکنی اودر که اوشی که طیانوب قیام و وجودی انکله اوله مثلا محسوساتده انیه لده اولان تمل دیواری و خانه نک تحتده اولان عمود اساس کی (قال الشیخ رکن الشیء ما یعتمد علیه ذلک الشیء کذلک) صاحب درة المصیئه الرکن ما حصل به ذلک الشیء دیمش (نته کیم حکمتده علت مادیه دید کلری جزء مرکب که رکنیدر کاجزاء السری بر دیمش من العنایة من بیایه در جار مجرور محذوف کائنا کلمه سنه متعلق اولوب رکن لفظنک حالدر ورکنی بیاندر رکن عنایتندن مراد حقا که عین رحمت و عنایت ازلی اولان پیغمبر یمز علیه الصلاة والسلام افندیمر در قوله غیر منهدم غیر کلمه سی رکنک صفتیدر منهدم مضاف الیه یدر انهدام یعلق و اندراس و سقوط و خراب اولق معناسنه در غیر منهدم اصلا یقلز و مدرس اولماز دیمکدر (صاحب درة المصیئه بووجهله بیان ایدر که قال الشارحون المراد بالرکن الشریعة الباقیة الی آخر الزمان وقیل المراد بالرکن الغیر المنهدم ذاته الشریفة صلی الله علیه وسلم فانه فی الحقیقة هو الرکن الغیر المنهدم والمعنی البشارة لنا یامعشر المسلمین لاننا من العنایة الازلیة الالهیة رکا لاینهدم بمرور الزمان و هو دین الاسلام و شریعة خیر الانام علیه افضل الصلاة والسلام

شارح

(شارح فاضل مصنفک علیه الرحمه مال معناده دیمش که ومعنی البیت اذا کان لنبینا علیه الصلاة والسلام هذه القریة و لرسولنا هذه الرتبة والزینة فالبشارة حاصلة لنا (مصراع) چه غم دیوار امت را که باشد چون تو پشیمان) (فان اسوة القوم اذا کان مقربا الی سلطان نایة التقرب کائن هؤلاء القوم اکرم الاقوام واقرب الطوائف الی هذا السلطان فالمعنی علی النسیب والتفرع کما سبق الا انه ترک الفاء تظہیرا علی انه لظهوره غیر محتاج الی ان یتفاد من لفظه (محصول معنای عبارت بیت) ای جماعت اهل اسلام بزره بشارت و مرده عظیمه در که انهدام و سقوطدن مصون عنایت از لیدن بزم ایچون بر رکن سدید واردر یعنی (جو شمع جالت چراغم بود) (مراد دوعالم چراغم بود) مفاد نیجه ای جماعت اهل اسلام بویله بر رکن عظمت پناه پیغمبر سامی المکانک صلی الله علیه وسلم شرف اسلام ایلح امتندن بولندق بزره حقا که بشارت عظمتا و مرده کبرادر یعنی مهالك داریندن امان و دخول جنان و نیل مطلوب اصلی ایلح مقضی المرام اولق بزم ایچوندر

دیمک اولور

* * تخمیس * *

* پناه جتله امت اولما ضعفا *

* پیغمبر رحمت مولی جهان سرتابا *

* ملک اولدی منادی ایدردی بویله ندا *

* بشری لنا معشر الاسلام ان لنا *

* من العنایة رکا غیر منهدم *

لما دعی ال مستفعلن لاه دا فاعلن عینا لطا مستفعلن عته فعلن با کرم ال مفاعلن رسل کن فاعلن نا اکرم ال مستفعلن ایم فعلن (لما دعی الله داعینا لطاعته) (با کرم الرسل کما اکرم الامم) قوله لما حین معناسنه ظرفدر ماضی به داخل اولسه ظرف اولور کذلک اداء شرطیه معناسنه اولق ممکندر ما بعدیته مضافدر مدخولی اولان فعل ماضی فعل شرطدر لما خافض لشروطه اولغله مخفوضدر مصراع آتیده جواب شرط منصوبدر لما مضارعه

داخل اولسه حروف جواز مدن اولور مستقبلي ماضی به قلب ايدر
لما نضرب اضرب کي (شارح شيخ زاده لما للنفی فی المستقبل
وفي الماضی للظرف والشرط وغيرهما بمعنى الانحو) ان کل نفس
لما عليها حافظ) ديمشدر (قوله دعی فعل ماضيدرسمى معنائه در
(قال درة المضیئة ودعی من دعوت زيدا بكذا ای سمیته به) قال
شيخ زاده دعاه یرید سماه ودعاه طلبه فالدعاء الاول من الاول
والثانی من الثاني (شارح مصنفك قوله دعی الله سماه فالدعاء
الاول بمعنى التسمية وداعينا من دعا كذا او عليه وهداه اليه
ديمشدر دعی فعلك فاعلى لفظه جلا له در جمله سی محلا مجرور
لما لكه سنك مضاف اليه يدر (داعينا تقديرنا منصوب دعی فعلك
مفعول يدر ناضميرينه مضافدر) بومقوله كله لك اعرابی تقديری
اولور لكن حالت نصينده اعرابی لفظی اولوب داعينا يانك نصيبه
او فمق افتضا يدر كن سكون يايله ضبط اولنديغی اعط القوس
يار يها بسكون الياء منلويه قياسادر) ته كيم شيخ زاده وسكون
الياء في داعينا كافي اعط القوس يار يهاديدي (داعی كله سی
دعوتندر دعاه طلبه ديرل داعی اليه مراد يغير يمز عليه الصلاة
و السلامدر اسم فاعل ناضميرينه مضاف اولمشدر اسم فاعلك
مفعولنه اضافتی قبيلندندر) لطاعته لام الى معنائه حرف جر در
داعينا كله سنه متعلقدر ضميره مضافدر ضمير لفظه جلا له راجعدر
(شارح مصنفك دعی الله ای دعی الى الله على نحو قوله تعالى
(والله يدعو الى دار السلام) ديمشدر وداعيدن مراد هادي
امت يغير يمز عليه الصلاة والسلامدر كه بزلى طاعت حقه
دعوت ايتشدر) باكرم الرسل باحرف جر در دعی فعلنه متعلقدر
معنای الله اكرم الرسل تسميه ايلدي يزم طاعت مولايه داعيمزى
ديك اولور اوزات مكرم جليل الشان عليه الصلاة والسلامك
اكرم الرسل اولديغی (اناسيد ولد آدم يوم القيمة وانا اكرم الخلق
على الله وانا اكرم الاولين والآخرين) حديث شريفندن
ما حوذدر كه (وما ينطق عن الهوى ان هو الا وحى يوحى)
آيت كريمه سيله مؤيددر) اكرم اسم فضيلدر اشرف واعلى ديمكدر

رسل رسولك جمعدر اكرمك مضاف اليه يدر (قوله كذا فعل ماضی
نفس متكلم مع الغيردر كوندن مشتقدر افعال ناقصة دندر ضمير
متكلم اسم يدر (قوله اكرم الامم خير يدر ام امتك جمعدر ركا
جمله سی لما شرطية نك جواب يدر ديمك اولور كه يزم يغير يمز
عليه الصلاة والسلام اكرم الرسل اولغله بزدي اكرم الامم
اولدق زير امتبوع نه قدرعلى ومعتبر اولور سه توابعی دخی اويله
مكرم اولور خدام سلطانى اولان قرنايله سائر ينك اتباعى برابر اولديغی
ظاهردر (صاحب درة المضیئة خلاصة معنى تفصيلنه يومقاده
ديمش كه قيل استدلال فى كتب الكلامية على افضلية رسول الله
صلى الله عليه وسلم بقوله تعالى (كنتم خير امة اخرجت للناس) الآية
بكما دينهم وكما التابع بكما المتبوع والتاظم عكس الامر ههنا
واجيب بان خيرية المتبوع سبب واقعى لخيرية التابع والعلم بخيرية
الامة يوجب العلم بخيرية المتبوع فجواز الامران على ان طرف
الاستدلال غير محصور فيه ههنا (والمعنى على هذا كذا اكرم الامم
حين سمى الله تعالى داعينا محمد صلى الله عليه وسلم باكرم الرسل
ديمش (معلوم اوله كه اهل كلام سرور كائنات صلى الله عليه وسلمك
خير الرسل اولديغی امتك خير الامم اولديغی ايله استدلال ايتشدر در
(تاظم عليه الرجح بودليل عكس ايدوب يغير عليه الصلاة
والسلامك خير الرسل اولمسی ايله امتك خير الامم اولديغی اثباتى
اختيار ايتشدر تقريرى بوجهله در) لما كان نبينا اكرم الرسل
كذا اكرم الامم لكن كان نبينا اكرم الرسل فكنا اكرم الامم بوقياسك
حقيقت مقدمى بالآلة ذكر اولنان (انا اكرم الخلق على الله) الحديث
حديث شريفى ايله ثابت اولديغندن ماعدا آيات سابقه دن
(خفضت كل مقام الى آخره بيتى ايله كذلك) (وجل مقدار ما اوليت)
الح بيتلرى ايله دخی ناستدر زير كل مقام انبياي مقامه نسبت خفض
ايدوب انلره ارتقا واعتلا ايلين ذات شريف انلردن اكرم واعلى اوابق
بهر حال لازم كلاس اكرم الانبيا اولديغی بيتين مزبورين ايله
دخی متعين اولغله قياس مر قومك حقيقت مقدمى يعنى لما كان
نبينا اكرم الرسل مقدمه سنك حقيقتى وجرهله فظاهر اولمش اولور

(معلوم اوله) صاحب ذرة المضیئة (شارح فاضل کردی
 علیه الرحمہ) آخر بر معنای لطیفه ذاهب اولمیدر یو وجهله
 بیان ایدر (دعی فعل ماضی من اندعرة لایعنی التسمیة لان الکلام
 فی الاسری والله فاعله داعینا مفعوله ولطاعته متعلق بدعی لالی
 قوله بداعینا کما فی التقرير الاول دیمش بوصورته (دعی فعلک
 مفعول ثانیدی اولان الی حضرتہ یاخود الی طرفہ یاخود الی
 الاسری منہاو مفعول محذوف اولدو غنہ) اشبو فصل معراج
 قرینہ در یاخود لطاعته عبارتندن مراد لیلہ اسراده پیغمبر مدعو
 علیه الصلاة والسلامک طاعت وعبودیت حقہ اولان قیامیدر
 یو معنی مراد اولدوقده دعی کلمہ سیلہ دعوتدن مراد پیغمبر
 علیه الصلاة والسلامی لیلہ اسراده اللہت کند وطاعته اولان
 دعوت اولمغه ذاهب اولمش اولور (بس سالف الذکر) باکرم
 الرسل کما اکرم الامم) مصرای یلہ تقریر اولنان قیاس استثنائیک
 حقیقت مقدمی بیت مر قومک مصراع اولی یلہ دخی ثابت اوله جغنی
 شارح مرحوم بیان مراد ایدرز بر ادعوت اسری پیغمبر علیه الصلاة
 والسلامہ مخصوص اولوب بر پیغمبرہ واقع اولمغه بودعوت
 واکرام مخصوص ایله مدعو و مکرم اولان اکرم الرسل اولمق
 لازم کلورنتہ کیم مشارالیه (شارح کردی محصول معنای بینی
 یو وجهله تفصیل ایتش کما قال قوله کما جواب لما وباکرم الرسل
 متعلق بکنا والیاء لاسیبة) والمعنی کما اکرم الامم بسبب اکرم الرسل
 وقت دعوة الله تعالى داعینا الیه لاجل طاعته ای انه علیه السلام
 لما صار اکرم الرسل بالدعوة کما اکرم الامم باکرامہ لان اکرمیة
 المتیوع سبب لا کرمیة التابع (محصول معنای عبارت بیت) وقتا که
 الله عظیم الشان یزلی طاعت حقہ دعوت ایدن داعیمزی یعنی یزری
 ایمانه دعوت ایدن پیغمبریمزی اکرم الرسل تسمیہ ایلدیسہ یعنی
 اکرم الرسل ایدوب اکرم الرسل تسمیہ سیلہ موسوم ایلدیسہ
 یزدخی اکرم الامم اوندق زیرا پیغمبریمز سائر رسلاک اکرمی اولدوقده
 یزدخی اول رسلاک املرندن اکرم اولمز اقتضا ایدر دیمک اولور
 * * تخمیس * *

* خدا اکرم ایدوب اول شه ملک سیهی *
 * انکله امیدہ بولدی نیجه عزو بهی *
 * عز یزاید رخد می انتساب باب شمی *
 * لما دعی الله داعینا لطاعته *
 * باکرم الرسل کما اکرم الامم *
 * فصل فی غزوات النبی صلی الله علیه وسلم *

راعت قلوب مستغفلن ب العدی فاعلمن انباء بع مستغفلن ته فعلن
 کنبأة مفاعلمن اجفلت فاعلمن غفلا من ال مستغفلن غم فعلن
 (راعت قلوب العدی انباء بعته) (کنبأة اجفلت غفلا من الغم)
 (ناظم علیه الرحمہ) اشبو فصل بیان غزواته اول عالمینہ رحمت
 وهدایت ودارینده باعث امن وسلامت اولان پیغمبر آخر الزمان
 علیه الصلاة والسلام افتدیمزک بعثت رسالتی و غزوات
 ظمیر غایات الیه هر حال ده مؤید من طرف الله اولدقلرینی انشاد
 و بیانہ یو محلدن ابتدا الیه برکونه دخی مدایح جلیلهیه مبادرت ایدوب
 بیوررلر که (راعت عینت فحیه روعدن در روع قورقق معناسنه در
 راعت فعل ماضی مؤنث در راعه یروعه روعا کلوب خوفت
 معناسنه در) قوله قلوب نصبه مفعولیدر قلبک جعیدر عدی کلمه سنه
 مضافدر شیعک حقیقتی مهما امکان یلمک علی البصیرہ شروعک
 موقوف علیهی اولمغه قلبک تشریحندہ کتب اطباتک بعض
 تحریراتی نقل و بیان مناسب کورلدی (ته کیم دیمش قلب
 اعضاء رئیسیتک اشرفیدر بدنده ابتدا حرکت ایلین قلبدر
 موندہ آخر ساکن اولان دخی قلبدر روح حیوانیک محلیدر
 و حرارت غریزیه نک منبعیدر صنوبری الشکدر محلی کوکس
 اور تاسنده در لکن اشاعی اینجه اوجی صول جانبہ مائلدر وآق
 جکر قلبی قبلا مشدرو قلبک یلپازه سیدر ودوشکی شکلنده در هر نه
 جانبہ یاتسه) کا طیانورا یککوک کلرینه طوقمقدن حفظ ایدر کذلک
 (این سینا قانونده القلب مخلوق من لحم قوی لیكون ابعدن الافات
 منتسج فيه اصناف من الیف قوية شديدة الاختلاف الطویل
 الجذاب العریض الدفاع والمورب المسک لیكون له اصناف

من الحركات واودع في غلاف خفيف جدا ليكون له جنة ووقاية
ویری جرمة عن ذلك الغلاف بقدره وعند اصله عضو كالاساس
يشبه الغضروف قليلا ليكون قاعده وثيقة مخلقة ديمش (قوله
العدی بكسر العين عدونك جعیدر) شارح مصنفك العدی جمع
الاعداء وهو جمع لانظيره دیدی (قوله انباء همزة مك تحمله نبأ نفظنك
جعیدر حرر دیمكر راعت فعلنك فاعلیدر بعثت كلمه سنه
مضافدر واكر انباء كسر همزه ايله اولورسه مصدر اولور بعثه
اضافتی مصدر ك مفعولنه اضافتی قبیلنددر راعت فعلی مع فاعله
جمله سی ابتدائی در شرح (جئت به الانتقال من اسلوب الى اسلوب
آخر دیمشدر قوله بعثه مصدر نویدر اصل لغته مطلقا رسال
معنائه ایدی بعده ارسال نبوت ورسائنده استعمالی غالب اولدی
دیدیلر بعثتك مضاف الیهی اولان ضمیر سرور كائنات علیه
الصلاة والسلامه راجعدر) كنباة بتقديم النون علی الباء وهمزة ايله
صیحه وصوت معنائه در بعض شرح والنبأ صوت الاسد
دیمش كاف حرف تشبیهدر مصدر محذوف اولان روعا كلمه سنك
صفیدر ای راعت روعا كروع نبأة تقدیرنده در یاخود مبتداء
محذوفك خبریدر ای ذاك الروع كنباة الخ تقدیرنده در مبتداء مع
خبره جمله سی سؤال مقدره جواب اولان جمله مستأ نفه در كویا
كیف حال روع قلوبهم عند بعثه علیه الصلاة والسلام دیو
سؤال اولمش بوسؤاله جواب اولور قوله اجفلت ای افزعت فعل
ماضی مؤنثدر تحته فاعل ضمیری نبأة قولنه راجعدر اجفلت
جمله سی نبأة كلمه سنك صفیدر (وانقولیده الاجفل همزة مك
كسر یله وجمك سكونی وفالك كسر ومد یله قورقق یعنی جبان
معنائه یفعل ظلم اجفل اذا كان یهرب من كل شیء وظلم ظاء
معجمه ايله دوه قوشیدر حتی غایت قورقاق وجبان اولان كیمسه یی
نعامة كه دوه قوشیدر كه تشبیه ایدرلر) نته كیم حجاج ظالم غایت
جبان ووهام ایش حقنده بویتی دیمشدر (اسد علیا و فی الحرب
نعامة نفر من ادنی صغیر صافر) ایشو صغیر كلمه سی تركیده اصلق
دید كلری صوت مشهوردر الاجفال همزة مك كسر یله قاچنده

سرعت

سرعت ایتك اجفل القوم اذا هربوا سارعین دیمشدر شرح
اجفلت ای افزعت واصرعت وهربت ايله تفسیر ایدرلر (قوله غفلا
ضمیمه در اجفلت فعلنك مفعولیدر اكثر شرح دیمش كه غفل
غانك جعیدر) صاحب درة المضيئه غفل برافط مفرددر كه مبالغه
ایچونددر یعنی مبالغه ايله غافل دیمكر یاخود غافلک جعیدر دیمش
(شارح مصنفك اغفل بلید غافل لایحس بالامارات الواضحة
وكانه ماخوذ من الغفلة دیوب) وصاحب درة المضيئه وفید اشاره
ایضا الى ان الكفار كانوا غافلین من بعثته صلی الله تعالی علیه وسلم
دیمشدر (قوله من الغم جار مجرور مقدر كائنا كلمه سنه متعلق اولوب
غفل لفظندن حاندر یاخود صفیدر) غم شاندر تركیده قیون دیرلر
اسم مؤنثدر جنسه موضوعدر شاتك ذكور وانا نته اطلاق اولنور
كذلك ایکسنه شامل اولق اوزره دخی اطلاق اولنور (ننه كیم
اسم جنسك حالی بودر) معلوم اوله كه بویتنه ایکی محله تشبیه
واردر اولکی اول پیغمبر مبعوث بالسيف رجدة للعالمین علیه الصلاة
والسلام افندیمرلر قلوب مشركینی كال خوف وخشیت ايله لرزان
ایدن بعثت ورسائتری خبرلری غافل طوران رمذ اغنامی یعنی
قیون سور یسنی قورقوب سرعت فرار ايله طرف طرف پریشان
ایدن صیحه تشبیه ایکی تشبیه ضمیدر كه كفاری كال ضعفده
وخوف وخشیت ده غم تشبیهدر زیرا غم نه جنك ونه حربه
ونه هربه قادر بیچاره ضعیف القلب اولدیغی ظاهردر (ننه كیم
كال خوفندن ناشی ادنا شیدن قورقوب فرارلری بعض شیئی
تشبیه استعمال ایتشدرلر بویت اكا شاهددر (یت) قرار
کور دیککی یوق کوسفند انقاسم) (رمیده ایلده دن نایا و حور امید)
سؤال اولنورسه غم اجل نعم الهمی دن بر مبارك حیواندر كفره
مکروهه نیچه تشبیه اولنور جواب بودر كه برشی بر آخر شیئه تشبیه
اولندفده هر جهنده اول آخر شیئی کی اولق لازم دکدر وجه شبه
نه ایسه انجق انده تشبیه اولنشددر یوخسه مشبه بهده اولان جمع
اوصافده مشابته اقتضا ایتمز بومقامده انجق ضیف وخشیتده
ونسرعتله فرارده تشبیهدر نته کیم تفصیل اولنیدی (شارح

مشار اليه درة المضبته خلاصة معنای پيتمه ديمش (والمعنى
افزعت قلوب الاعداء انباء بعثة النبي عليه السلام وخوفتهم اخبار
الرسالة كما يخوف الغنم الغفل الصوت بغنة ويفزعها فجاءة
(محصول معنای عبارت پيتمه) بغير آخر الزمان عليه الصلاة
والسلامك بوغتسراى عالمه بعث و سعاد تله تشر يفلرى
خبرلى غافلر اولان قيون سور يسنى پریشان وسرعتله فرار
ايتديزن صيحه كى يعنى قلوب اعداي او يله تخويف ايلدى
ديمك اولور ياخود بغير عليه الصلاة والسلامك بعثلى خبرلى
قلوب اعداي تخويف ايلدى ياخود غافل طوران غنى فرار
ايتديزن صيحه كى تخويف ايلدى ديمكدر يعنى غافل طوران
قيون سور يسنى خوف وسرعتله فرار و پریشان ايدن صيحه كى
ديمكدر (وفيه من البديع التشبيه وجناس الاشتقاق ودرجات النظر

* * تخميس * *

* ظهور دولت اسلام عدوى روسيهى *

* اسير خست ايدوب وردى حيرت وولهي *

* صدای هائل ودهشته طولدى خوابكهنى *

* راعت قلوب العدى انباء بعثته *

* كناية اجفلت غفلا من الغنم *

مازال بل مستفعلن قاهم و فاعلن فى كل مع مستفعلن ترثه فاعلن
حتى حكوا مستفعلن بالقنا فاعلن الجماعلى مستفعلن وضم فاعلن
(ما زال يلقيهم فى كل معترك) (حتى حكوا بالقنا الجماعلى وضم)

قوله ما زال افعال ناقصه دندرا استمرار نفيه دلالت ايدركا قال مولانا
جامى اما دلالتها على الاستمرار قلان التنى مأخوذ من معناه فاذا
دخلت ادوات التنى عليها كانت معناه نفى التنى ونفى التنى استمرار
الوجود واعتبار الصلاحية والقابلية معلوم عقلا (ايمدى ما زال
دام وثبت ديمك اولور) (شارح مصنفك ما زال ذلك الحضرة يقال
ما زال يفعل كذا اى كان يستمر على فعله ديمشدر ما زال فعلك
اسمى تحتند مستتر ضمير سرور كائنات عليه الصلاة والسلامه
راجعدر) قوله يلقيهم مزارعدر تحتند فاعل ضميرى سيد كائنات

عليه

عليه الصلاة والسلامه راجعدر يلقي لقادن مشتقددر (بعض
شراح مصداقه ومقابله معنا سنه در ديمش) قال درة المضبته
يلقيهم من لقيه كرضيه يقال يلقيه لقاء اذا رآه وغلبة استعماله
فى الاجتماع والملاقات (ايمدى اخلاق فاضله دن اولان شجاعت
سيد الانبياء عليه الصلاة والسلامى بيان اولور كه هر محاربده
بتمسده دشمن ايله ملاقات واجتمعا عدن خالى وزائل اولمدر ينى
افاده در) قوله هم ضمير منفصل مبنى محلا منصوب يلقيهم مفعول ايدر
كفاره راجعدر يلقيهم لجهسى مازال فعلك خبر يدر (مازال مع
اسمه وخبره جهسى ابتدائيه در ياخود جمله مستأنفه در) (ما حاله
صلى الله عليه وسلم مع العدو ديو سؤاله جوابدر) (قواه فى كل جار
مجرور يلقيهم فعلته متعلقدر) قوله معترك رانك فتحيله افتعال
بايندن مصدر ميميدر بو محله اسم مكان معنای سنده استعمال
اولمدر) شراح والمعترك موضع الحرب من اعترك اى از دحم معترك
كل لفظك مضاف اليهيدر) قوله حتى الى معنای سنده در حكوا
كلمه سندن ان مصدر يه محذوفدر) يلقيهم الى ان حكوا ديمكدر) قوله
حكوا فعل ماضى جمع مذ كر در بكر ديلر ديمكدر مشا بهت
معنای سنده اولان محكا كاندن در حكوا اصلنده حكوا در بعد الاعلال
حكوا قانور كاف فتحيله در زيرا كاف اصلنده دخی مفتوحدر
(قوله بالقنا باسبيده در جار مجرور حكوا فعلته متعلقدر حكوا
فعلك تحتند فاعلى اولان جمع ضميرى كفاره راجعدر جمله سى
تاويل مصدرده حتى ايله مجرور او اوب يلقي فعلته متعلقدر
(درة المضبته حتى ابتدائيه وما بعده كلام مستأنفه ديمشدر قنا
فارسيده نيره تركبيده مزراق ديد كر يدر) (لما لفظا منصوب
حكوا فعلك مشعولدر) على وضم جار مجرور محذوف كائنات كلسنه
متعلق اولوب لما لفظندن حالدر ياخود صفتدر) وضم وارك
وضادك فحه ليله قصاب دك كائرنده قصابلك او زرنده آت
قر دقلى اغاچه ديرلر ديمشدر فضلاء شراحدن) (شيخ زاده
ودرة المضبته الوضم خشب يقطع القصاب عليه اللحم ويترك
معدى لكل من يميل اليه والغالب فى لحم الغنم ان يكون حلى وضم

شبه الاجسام المقطعة الممزوجة بضرب القنابة لحوم مقطعة مطروحة
على الخشب والغرض من التشبيه بيان كمال ضعف العدو وغاية
عجزهم وذلهم وهلاكهم ديدلر (شراحك اشبو تقریری اوزره
خشب مزبور قصاص ابلرك دكالرنده اوزرنده ات قطع ایدوب لحم
وضع ایلد کلری خشب اولور لیکن وضعم ایله مراد شول خشب مراد
اولسه که قصاص دكالرنده بالاده عرضا ممدود اولان اغا جلد در که
اوزر بنه بیع و اراثت ایچون بعض دكالرنده چنکال لر ایله ات اصارلر
و بالتقا قولنده باقی معنایه اولمقله مزرقده اولان لحم عدوی
خشب مزبوره معلق لحم تشبیه دخی زیاده مشابهت اقتضایدر
نه مانع خشب قصاص ایله مراد بالاده ات اصدقلری خشب اولسون
یا خود شراحك تعریف ایتد کلری خشب اولسون احتماله
منافاة یوقدر مقصود اشبهنی بیاندر (شارح درة الماضیه خلاصه
معناده دیمش که والمعنی جاهد النبی علیه الصلاة والسلام الکفار
وما زال یلقاهم ویقتلهم فی کل حرب حتی ترکهم قتلاء معدین
لا کل السباع والنوحش من شوم کفرهم وفی الیبت اشارة الی کمال
شجاعته وعظم همته والی کونه مبعوثا بالسیف والجهاد
(معلوم اوله که ظاهر معنای بیت شارح مشار الیه ک تقریری
اوزره در لیکن ناظم علیه الرحمه بوندن معانی الطیفة اخرى
مراد ایتک احتماله دن خالی دکلدر تفصیلی بو کونه عاجزانه املا
وتقریر اولنور که (اولا بیت مزبور ک مصراع اولنده سلطان
انبیا علیه الصلاة والسلام کمال شجاعت وقوت قلب وجلاد تیرینی
بیان ایچون مقابله کفاره طور وب وراء عسکرده اختفا ایتیبوب
کنار ایله ملاقات ومقابله ومقاتله دن کیر و طور ماد قلرینی (ما زال
یلقاهم عساکری ایله ناظم ذکر وتصریح ایتشدر (ثانی مصراع
ثانیده قالقطنی که نیرزه معنایه در ناظم مفرد صیغه سیله کتوروب
والف لام مضایف الیه دن عوض اولمقله قنانه تقدیرنده اولوب
اشبو مقدر اولان ضمیر فخر کائنات علیه افضل الصلاة افندیمر
راجع اولدیغنه بناء نیرزه دن مراد انجی انلرک نیرزه عانلیری اولمق
اقتضا ایدر (کذلک یلقاهم فعلى مفرد صیغه سیله کلوب تحنده

ضمیر مفرد انجی بیغیر علیه الصلاة والسلامه راجع او اوب
بوند نصکره حکوا کله سی دخی جمع صیغه سیله کفاره راجع
ضمیر جمله کفار دن عبارت اولدقده کفاری نیرزه سی ایله خشب
قصاصیده مقطوع ومزوک اولان لحم کبی ایلین انجی صاحب
سعادت افندیمر حضرتلری اولدوغنی مقید اولور لیکن او مرتبه قطع
کفار جمعیت عسکر اسلام ایله اولوب سلطان منصور اللوا افندیمر
اول عسکر اسلامده داخل واجزا سندن ایکن اول قهر وغلبه بی
ناظم بیغیر جلیل الشان افندیمره نسبت ایلدیکی مجازا در که
عسکر اسلام اول جزء اعظم اولان صاحب سعادت بیغیر آخر الزمان
افندیمر دن عبارت او اوب نصرت وقوت وغلبه لری بالجمله علیه
الصلاة والسلامدن اقتضا ایتدیکنه اشارت اولور (نه کیم مجاز
عقلی بختنده (صاحب مفتاح سکاکی رحمه الله دیمشدر که المجاز
العقلی هو الکلام المقادیه خلاف ما عند المتکلم من الحکمة فیه
بفرب من التأویل اعاده للخلاف لا بواسطه وضع نحوهرم الامر
الجسد (ایندی بو مقامده دخی نسبتده مجاز اولمق اوزره جمع
نصرت و فتوحات سلطان الانبیاء علیه الصلاة والسلامک آثار
توجه عالیریدر دیمک مألنده (ناظم علیه الرحمه یلقی فعلنی دخی
کاذ کرنا مفرد صیغه سیله کتوروب تحنده مفرد فاعل ضمیر بی
فخر عالم علیه الصلاة والسلامه ارجاع ایله بویله بر معنای لطیف
دخی قصد ایتک احتماله دن بعید دکلدر بو مقوله اسناد مجازی
لسان ترکیده دخی کثیر الاستعمال در مثلا فاتح مرحوم سلطان
محمد قسطنطینی بی قلیج ایله فتح ایلدی دید کلری کبی (ناظم دخی
بیت مرقومنده سرور کائنات علیه افضل التحیات افندیمر
حضرتلری نیرزه عالیری ایله کفاری لحم مقطعه به مشابه ایلدی
یعنی قهر واهلاک ایلدی دیوب اول فعل قطع واهلاکی عساکر
اعجاب کرینه اسناد ایتدی بلکه نیرزه عالیرینه اسناد ایلدی
مقصودی اول نصرت عظیمه وغلبه کلمه لرده قهر واهلاک
اعداده رکن اعظم بلکه علت مستقله بیغیر جلیل الشان علیه
الصلاة والسلام اولدیغنه اشبو اسناد مجازی ایله ناظم اشارت

مراد ایدر (نته کیم قاهره مصری سلطان سلیم فتح ایلدی دیرل
مع هذا اول فتح جلیل سلطان سلیم معینده اولان هسکر ایله
وجوده کلمه در حتی سلطان مشارالیه مصری فتح ایلد کده مقیاس
نیل مبارکده بر قصر عالی انشاد ایدوب قصر مز بورده بر رخام
مرمری اوسسته کندو دست مبارک لری ایله (بیت) لوکانلی
اولغیری قدر اعملة فوق الزاب لکان الامر مشترکا) بدتی بحر بر
ایدوب مشترکا قولیه فتح و تسخیرده علت مستقلة مشابه سنده
ایکن اولیه بر فتوحات نادره الزمانده هضم نفس بیورد قلربی
مصر تاریخی ناطق و آینه مصر حدر

* * * تخمیس * *

* محیط آتش ایدوب هر هجوم بی باکن *

* اراثت ایلدی دورک وجود اشراکن *

* چو بردی سیخ غزاده عدوی ناپاکن *

* مازال یلقاهم فی کل معترک *

* حتی حکوا بالقنا لهما علی وضم *

ودوا الفراء مستفعلن روکا فعلین دوا یغبطون مستفعلن زبه فعلین
اشلاء شامه فعلین لت مع ال فاعلین عقبان وال مستفعلن رخم فغان
(ودوا الفرار وکادرا یغبطون به) (اشلاء شالت مع العقبان وال رخم)
قوله ودوا فعل مانی جمع مذ کردر و دیود ودا وموده کلور ودوا
احبوا دیمکدر (شارح حنی و دیود احب یحب اوتمی یغنی والموده
اسم منها تطلق علی مایة ضیه الحب من الاحسان وغیره ومنه
قوله تعالی قل لا اسئلكم علیه اجرا الا الموده فی القربی) كذلك
(شیخ زاده یقال وده احبه ودا ووده تمناء ودا دایم شلر ودوا فعلک
فاعلی تختنده جمع ضمیری کفاره راجعدر جمله سی سؤال مقدره
جواب اولان جمله مستأ نفه در کویا سائلک ماحال الکفار مع
مداومته علی القتال حتی حکوا علی وضم دینو سوائه ودوا الفرار الخ
جواب اولور یاخود ودوا جمله سی حکوا فعلک فاعلی اولان کفاردن
حاندرا قوله الفرار لفظا منصوب ودواک مفعولیدر وکادوا کادک
جمیدر کاد افعال متقاربه دندر قرب معناسنده در فاعلی تختنده

جمع ضمیری کفاره راجعدر (ملا جامی رحمه الله یووجهله بیار
ایدر که فکاد فی قولک کاد زید ان یخرج یدل علی قرب حصول
الخروج زید یجزمک لقرب حصوله دیمشدر) صاحب متوسط
کاد وضع لمقاربة حصول الخبر لاعلی مقاربة رجائه وکاد خبر
محمض فذلک تصرف ای یأقی منه مضارع واسم فاعل وامر
دیدی (شارح مصنفک یقال کاد یفعل کدا ای قارب وام یفعل
دیومعنی ویرمش یغبطون ضرب یضرب یبندن فعل مضارع
جمع مذ کردر تمنی ایدر دیمک ما لنده در غبطه یغبطه غبطا و غبطه
کلور (غبطه آخرده اولان شیئک کندوده اولماسنی تمنی ایتکدر
لکن اول شیئک آخردن زوالنی استه تمک ایله تمنیدر زیرا بوقید
ایله مقید اولسه حسد اولور یعنی آخرده اولان شیئک تمنیسی
آخردن اوشیئک زوالنی استمک ایله اولور سه حسد در مذمومدر اما
غبطه مذموم دکادر (قوله به جار مجرور مقدر ملتبسین قوائه متعلق
اولوب یغبطون فعلک تختنده اولان فاعلین حالدر به قوائه
اولان ضمیر فراره راجعدر تقدیری یغبطون ملتبسین بالفرار
دیمکدر) یعنی شراح باسیبیه در دیمش لکن قول اول مختاردر
اشلاء اشياء وزنده شلورک جمیدر (شلو شیئک کسریله ولامک
سکریله عضو معناسنده در یغبطون فعلک مفعولیدر یغبطون
جمله سی کادوا فعلک خبریدر کادوا جمله سی ودوا فعلک خبریدر
اشلاء اصلنده وایله اشلا وایدی کساء کله سی کبی واولف
زنده دنصکره طرفده واقع اولغله یایه قلب اولنوب بعده یادخی
همزیه بعد القلب تنوین ایله اشلاء اولدی غیر منصرف اولغله
تنوین حذف اولمشدر (قوله شالت) (شارح درة المضيئه شال لازم
یعنی ارتفع وتمعن یعنی رفعه دیمشدر یومقامده لازمدر وارتفعت
معناسنده در که ارتفاع معناسنه اولان شلور دندر مع العقبان کله سنک
اعرابده) (شارح حنی جار مجرور مقدر ملتبسا کله سنه متعلق
اولوب اشلاء کله سندن حالدر دیدی اما صاحب درة المضيئه
یووجهله تفصیله ذاهب اولدی کافال (قوله مع العقبان ان لفظه
مع یدل علی الصحبة واستحداثها وهو ظرف معرب لازم للنصب

ويلزم اضافته الى احد المتصاحبين ان ذكر بعده نحو كنت مع
زيد وان ذكر المتصاحبان قبله فهو منصوب منون على الظرفية
نحو جئنا معا اي في زمان واحد وكما معا اي في مكان واحد وقد
يكون بمعنى عنه ونصب آخره على الحكاية غالبا وهو ههنا كلمة
دالة على الصحبة منصوب بشالت ظرف له مجازا مضاف الى
العقبان بكسر العين جمع عقاب بضمها وهو طير عظيم يصيد
الطيور وبعض الوحوش كالارنب والثعلب ونحوها ولا يقع على
الميتات غالبا ويقال انه سلطان الطيور كما ان الاسد سلطان الوحوش
ويجمع على الاعقب ايضا ديمشدر (وانقوايده العقاب عينك
ضياه برنجي فوشردن طوشنجيل ديد كلري قوشدر ديدى لكن
مشهور اولان تركيده قره قوش ديد كلريد ركه شاهين
اسميه مسمى اولان طائر خرقا جله طوره خرق واهلا كده
غالب ايكن قره قوشدن خوف وهراس اوزره در ديرلر حتى عريده
ارنب تركيده طوشان ديد كلري حيواني قره قوش روى ارضدن
الوب چنگالى الله هوايه پرواز ايلديكنى نقل ايدرلر بلكه تركيده
بعضيلر طوشنجيل ديد كلري بو كه بناء وجه تسميه در (قوله والرخم
عقبان اوزرينه معطوف در رخم طلبة وزنده اولان رخه كله سنك
جمعدر (وانقوايده رخه قحنتين ايله شويله قوشدر كه ايلقدر
خلقه كركسه بكرز الرخم كذلك فحتمله جمعدر ديدى (صاحب
درة المضيه بوجهله تفصيل ايدر كه الرخم جمع رخه وهو طير
عظيم الخلقة اعظم من العقاب يسكن في الجبال العالية ولا يؤذى
شيئا من الحيوانات مادام حيا وانما يقع الميتات والناس يزعمون انه
يرى الميتات في منامه اذ مات حيوان في الليل يقع عليه في اول الصبح
وهذا التي ذكرناه من شاهما هو ما شاهدنا من حالهما ومن لم يعرف
شاهما تكلم باشيء لا ينبغي ذكرها ديوب عن مشاهدة نقل بحايات
ايمشدر رحمه الله شارح مشار اليه خلاصة معنى بيانته بوجهله
تقرر ايدر كه قبل الغبطة ارادة نعمة الغير والنعمة ما يستلذه به
والاشلاء المذكورة لبس فيها الا الهلاك باشنع الوجوه فاما معنى
الغبطة لها واجيب بان ما شاهدوا من المصائب والشدائد في

في الحرب انساهم لذة الحياة وصار داعم المصائب الذ عندهم وان كان
اشنع الحالات فدوها نعمة وغبطة والمعنى احب الكفار الفرار
الى هو اقبح الاشياء عند العرب فان افخارهم بثلاثة اشياء
الشجاعة والافصاح والسخاوة وكادوا يتمنون الموت بان يكون قطعاً
وبأكلهم الطيور حتى يتخلصوا مما اصابهم من المحن والشدائد
الحاصلة من المؤمنين بشوم كفرهم (شارح مصنفك ديمشدر كه
ومعنى البيت كان هؤلاء الاعداء يتمنون كونهم امواتا كالأعضاء
التي كسرهما العقاب والرخه وشالت معها في الهواء من جهة
ان ليس لهم طاقة لمحاربة ذلك الحشرة (محصول معنای عبارت
بيت) كفار فراره ودو محبت ايتديلر بر رتبهده كه انلر عقبان ورخم
ايله جو هوايه مرتفع اولان عضوه غبطه ايتمه قريب اولديلر
يعني غبطه ايتديلر ديمكدر زيرا كادوا وهو خبر محض ديديكى نجاتك
بو معنياه در انته كيم بيان و تعريفي سبقت ايلدى (ايمدى ناليم
عليه الرحه مراد ايدر كه كفار اثناء جنكده فراره بر كونه ميل
ومحبت ايتديلر كه قره قوش وكر كس ديد كلري خرق واهلا كه
معتاد اولان ابكى دانه طير جكر شكافك صيدى اولوب پاره پاره
ايتديكى عضولى چنگانه طاقوب هوايه پرواز وارتفاع ايلد كده
مخند برهوا اول عضوى كوروب كفره اول عضوه غبطه ايدرلر
ايديكه معر كهدن بعيد دست نازسا (يعني بويله ال ايرمز محله
امين ومجاهدين اسلامك تعرض وتعقبندن اول عضول ازاد
اولشراى كاشكه بزدي شويله معر كهدن بعيد اولوب بنجه
طبرده جو هوايه مجاهددين اسلامك تعرضندن آسوده اوليدق
ديو اول عضوله غبطه ورشت ايدرلر ايدى ديمك قصد ايدر

* * * تخميس * *

* فراره بنجه بازالرينه كيرسه كهى *

* طيور جانه ايدرلر دى اشيان بهى *

* او حاله قويدى شدائد عدوى روسيهى *

* ودوا الفرار و كادوا يغبطون به *

* اشلاء شالت مع العقبان والرخم *

تمضي الليالي مستفعلن لي ولا فاعلن يدرون عدد مستفعلن دنها فاعلن
 ما لم تكن مستفعلن من ليالي فاعلن لي الاشهر الحرام مستفعلن حرم فاعلن
 (تمضي الليالي ولا يدرون عدتها) (ما لم تكن من ليالي الاشهر الحرام)
 (تمضي فعل مضارع مؤنث در مرور ايدر كچر ديمكدر) (اليالي تقدير)
 مرفوع فاعلن ايدر ليالي ليالك جمع بديل اسم جنس واحدي
 ليلة در تمر و تمره كيدر ايل غروب شمس دن طلوع شمس وارنج
 اولان زماندر بو مقابله ليدن مراد مطلقا وقت وزماندر زيرا
 مقصود كفارك جله او قاني كرك يوم وكرك ليالي مشرف هلاك
 اولوب شدت واضطراب جان ايله كجند يكني بياندر (صاحب
 درة المضيقه من قبيل الاكتفا بذكر احد المتقابلين كقوله تعالى
 (سرايسل تفيكم الحر) اي الحر والبرد يعني سرييل بالكن حردن
 حفظ ايجون دكل درهم حردن وهم برندن حفظ ايجوندر لكن
 حردن او لغظه مقابل دخی معلوم اولديغه بناء مقابله بلندن
 برني ذكر ايله اكتفا قيلند ندر يا خود ليالي فراغ واستراحت
 ونوم وصفا زمان ايكن ليالي محنت وحيرت اضطراب ايله كذران
 ايدنجه اوقات قتال ومحاربه اولان اياملك كال حيرت واضطراب
 ايله كچمك چكي اولويتده قالور (شارح مصنفك قوله تمضي الليالي
 من باب التغليب اعني تغليب المؤنث وهو الليل على المسذكر
 وهو اليوم ديمش (شارح شيخزاده وكثيرا ما يستعمل الليالي ويراد بها
 الايام والليالي وقد غلب ذلك عند ذكر الشدائد ديدني) ولا يدرون
 و او حاله در يا خود عاطفه در يدرون فعل مضارع جمع مذكر
 در ايند ندر) در ايت تعقل وادراكدن لا يدرون لا يعلمون معنا سنه
 او اور تحتنده فاعل ضمير كفاره راجعدر جله سي تمضي فعلنك
 فاعلندن عاير (ياخو دتمضي او سنه معطوفدر) عدتها لفظا
 منصوب لا يدرون فعلنك مفعول ايدر ها ضمير مبني محلا مجرور
 مضاف اليهيدر عدتها ديمك عددها ديمكدر (كما قال الله تعالى
 (ان عدة الشهور عند الله اثني عشر شهرا) يور لمشدر) (ما لم تكن
 ما مصدرية در لم تكن افعل ناقصه دندر تحتنده اسمي اولان
 ضمير ليالي به راجعدر) (من ليالي جار مجرور لم تكن فعلنك خبريدر

لم تكن

لم تكن جله سي تا ويل مصدرده لا يدرون فعلنك ظرفيدر مامدت
 معنا سنه در يعني اول ليالي مذكوره ليالي اشهر حردن اولديني
 مدته اول لياليك عدد دني بلزلرايدي يعني ليالي اشهر حردن
 اولدقده عددني اول زمان بيلور لرايدي ديمك ما لنده در (نته كيم
 صاحب درة المضيقه قوله ما لم تكن ما مصدرية ظرفية واسم
 لم تكن ضمير الليالي الاشهر الحرام خبره والجملة في تا ويل المصدر
 ظرف لا يدرون اي لا يدرون عدد الليالي مدة عدم كون الليالي
 كائنه من ليالي الاشهر الحرام فانهم حينئذ يدرون عدد هادي مشدر
 (شارح حنف و مافي قوله ما لم تكن بمعنى غير ومعناها على الاستثناء
 والنفي اذا دخل النفي افاد الاثبات والتقدير اذهم لم يعرفوا عدد تلك
 الليالي الا ان تكون تلك الليالي الاشهر الحرام بين الناطم شدة بلائهم
 وغايت حيرتهم وكيفية دهشتهم بان الليالي تمر بهم ولا يدرون
 عدتها فلا يميزون بين الاسابيع والايام ولا يفرقون بين الاشهر
 والاعوام الا ان تكون تلك الليالي ليالي اشهر الحرام وذلك من شدة
 ملحقهم سلب الخواص بسبب صوارم اصحاب النبي عليه الصلاة
 والسلام) (قوله اشهر ظهري لياليك مضاف اليهيدر اشهر شهرك
 جمعيدر الحرام شهرك صفتيدر) حرم ضمتله حرامك جمعيدر اشهر
 حرم ذي القعدة ذي الحجة محرم رجبدر كه عرب اشهر شهر
 اربعة ده قتالي بالاتفاق كندولر حرام ايتشدر در شهر قريه نك
 سبب تسميه سنه (صاحب درة المضيقه ديمش كه قال بعض
 الافاضل الوجه في تسميه كل شهر ان العرب اذا رثت السادات
 قدر كوا العادات وحرماوا الغارات قالوا المحرم واذا ضعفت
 ومرضت ابدانهم واصفرت الوانهم قالوا صفر واذا زهرت
 البساتين وظهرت الرياحين وارتفعت المساكن قالوا ربيعان
 واذا قل انماء وامسك السماء وانجمت المأ قالوا اجاديان واذا ماجت
 البحار واجرت الانهار وترجبت الاشجار قالوا رجب واذا تفرقت
 الوضائل وتباينت الحلائل وتشعبت القبائل قالوا شعبان واذا
 اشتد الحار وانقطع الانهار ومكث الامطار قالوا رمضان واذا
 شالت الاموال وحصل الانتقال وكثر الارتحال قالوا شوال واذا

لم تكن

ترکوا الارتمخان و مالوا الى الاشتغال وقعدوا عن الانتقال قالوا
ذی القعدة و اذا كانت زیارة مكة واجتمعوا فی مكة قالوا ذی الحجة
(كما قال فی القاموس انهم لما نقلوا اسماء الشهور عن اللغة القديمة
سموها بالازمة التي وقعت فیها) محصول معنای عبارت بیت)
بوجهله در که بیت سابقه تفصیل اولندیخی اوزره برهوا مرتفع
اولان اول عضوه کفار غبطه ایدر لیدی برحانده که ایام و لیلی
یکر دی مقدار وعددینی بلزل ایدی یعنی کمال خوف واضطراب
محدثن تقدیر لیلی و ایام که ذران ایلدیکنی اول لیلی بی اشهر
حرامدن اولدجه بلزل ایدی لیلی اشهر حرم کلوب مجاهدین
اسلام محارب به دن فراغت ایلد کلر نده کذران ایلین لیلی لیرینک
عددینی اول زمان بلورل ایدی که حیرت واضطر ایلری تا اشهر
حرمه کلجه نمادی اولوب کفار غریق دریای دهشت و حیرت
واضطراب ایدی دیمک مألنده در

* * تخمیس * *

* جبقوب قرانله تقویم سال اهل شفا *

* حباب لجه خون اولدی جوق سراعدا *

* زمان بیضه سرخ ایردی صاندیلر کویا *

* تمضی الیالی و لایدر ون عدتها *

* مالم نکن من لیلی الاشهر الحرم *

(فصل فی مدایح مجاهدی الاحباب الکرام اصحاب النبی علیه السلام)
کأنما الد مفاعلن دین منی فاعلن ف حل سا مستفعلن ختم فعلن
بکل قرم مفاعلن م الی فاعلن لحم العدی مستفعلن قرم فعلن
(كأنما الدین ضیف حل ساحتهم) (بکل قرم الی لحم العدی قرم)
(ناظم علیه الرحمة شوباب سابعده مدایح اصحاب کزین رضوان الله
علیهم اجمعین حضراتی ایله اکتساب شرف وسعادته مبادرت
ایتمدر) قوله كأنما ما کافه در کان کله سنی عملدن کف وضع ایدر
لکن (کان لفظنک معناسی اولان تشبیه معناسی باقیدر) قوله
الدین مبتدادر الف لام عهد خارجیدر معلوم ومعهود اولان
دین اسلام مراددر) شارح حنفی الدین فی اللغة الاطاعة والجزاء

وفی

وفی الاصطلاح قوانین آلهیه موضوعه لاصلاح امر العباد
حیة و مائة دیمشدر (بومقامده مراد معنای اصطلاحیدر کذلک
ابن ملک اصولده دینک نعریفنده) الدین وضع الهی سائق
لدوی العقول باختیار هم المحمود الی الخیر احتراز بقوله سائق
عن الاوضاع الالهیه الغیر الساتفة کانبسات الارض وبقوله
المحمود عن الکفر و قوله بالذات متعلق بسائق یعنی الوضع
الالهی بذاته سائق لانه ماوضع الا لذلك دیمشدر (ضیف مسافر
معناسنه در) قوله حل فعل ماضی در تحتند فاعل ضمیری ضیفه
راجعدر حلول زول معناسنه در و لایتلرده اولان محله اشوب لموالنددر
حل نزول ایلدی دیمکدر (قوله ساحتهم حل فعلنه مفعول فتمدر جمع
ضمیرینه مضافدر جمع ضمیری سکون اوزره منی محلا مجرور مضاف
الیهم در کفار ره راجعدر دیمشدر تفصیلی آخر مجنده ذکر اولور
ساحه کله سنی شارح مشار الیه دارک فاسیدر دیو تفسیر ایلدیکنی
ابیات سابقه دن (یاخیر من یم العافون ساحتهم) بیتی شرحنده
سبقت ایلدی بومقامده (الساحة هی المکان الذی عند باب الدار
المحاط بالخیطان دون الصحن یزول الیه الضیف اولان یم یدخل
فی الصحن دیو) شارح موی الیهک بیانندن مستفاد در که دارک
ابیده سندن خارج دیوار الیه محاط اولان میدانکه ترکیده حولی دیرلر
خدم و خشم و خیام و بارگاه الیه اعظم کار قبائل قونوب مسافرت
ایدرلر ساحه ایله مراد اولمکان اولق اقتضا ایدر (بکل جار مجرور
حل فعلنه متعلقدر) بامصا حبت ایچوندر یاخود مع معناسنه در
(ننه کیم مع معناسنه اولق ظاهر در) و بعض شر احک مختاریدر
(قوله قرم مضاف الیهیدر فتح قاف و سکون را الیه قرم سید عظیم
معناسنه در) قوله الی لحم جار مجرور مؤخر قرم کله سنه متعلقدر
(قوله العدی تقدیرا مجرور لحم کله سنک مضاف الیهیدر قرم قافک
فتی و رانک کسر الیه صفت مشبهه در کل قرم کله سنک صفتیدر
قرم ثانی لغته لحم اکل ایچمکه شدید الاشتها اولان کیمسیده دیرلر
(بعض شارح یقال قرمت اللحم بالکسر اذا اشتیهته دیمشدر
(صما حب درة المضیئه بویتک خلاصه معناسنی بوجهله

ناقلدر که قال عصام الدين في شرحه بالفارسي (قيل اهل الاسلام
اعداء لاعداء الله لاعلاء كلمة الله حتى كما اهل الدين ضيف عزيز
حل بساحة اهل الاسلام وصفة الاسلام وصفة ذلك الضيف انه
قرم الى لحم اعداء اهل الاسلام من ان العرب كل منهم يسعى ويجهد
في مرغوبه ومحبوبه سيما اذا كان ذلك المحبوب عدو المضيف
ففي التصريح بالعدى وان المقام مقام الضمير مبالغة لا يخفى وقال
جمهور الشارحين المعنى كان الدين ضيف حل ساحة العدى مع
كل سيد وكل واحد من الضيف والسيد قرم الى لحم العدى وهذه
كناية عن سرعة كونهم مقتولين كأنهم بالطوع والرغبة يقتلون
انفسهم لاجل مطلوب الضيف ومرغوبه على ما هو وظيفة
العرب هكذا قالوا في معنى هذا البيت) ديوب فاضل علامه عصامك
وجهور شرا حك مختار لريني بيان ايلد كنصكره (صاحب
درة المضيه كندونك مختارى اولان معاني بووجهله تقرير ايتش
كافال والذي لاح على صحيفة خاطري معنى البيت ان الدين الحق
ضيف لطيف ومسافر شريف له اعوان وانصار من اهل الاسلام
ذو شوكة مديد وبطش شديد كل واحد منهم قرم الى لحوم عدائهم
وقاهر لمخالفهم دخل في دار الكفار بالسكينة والوقار مع هؤلاء
الاقرام فلم يضيقوه ولم يقبلوه ولم يعظموه حق التعظيم باتباعهم له
وتوقيرهم اياه فسلط عليهم اعوانه واقرامه فاما القبول والاتباع
والسيف والانقطاع وما احسن تشبيه الدين بالضيف على هذا
الوجه الذي ذكرناه فانظر فيه واقسط في نظرك (ان الله
يحب المقسطين) انتهى (شارح فاضل شيخ زاده عليه الرحمة
ديمش كه ضمير ساحتهم للعدى القرم بسكون الراء السيد وبكسرهما
شديد الشهوة الى اللحم وبكل قرم حال اى ملتبسا ومحبوبا
والمراد من كل قرم صحابة رسول الله صلى الله عليه وسلم وهم جند الله
والسادات الكرام بوصورته معنى ديمك اولور كه كان يعنى كويا
دين مبین لحم عدويه شديد الشهوة اولان اصحاب كزينة مقارن
اولديغى حانده ساحة كفاره حلول وزول ايلين مسافر در ديمك اولور
يعنى اويله ضيف كيدر معناسى مراد اوله (ايمدى مالى بو وجهله

درکه خون اعدايه دلشنه واتلرينى بيمه كه شديد الشهوة حريص
قتل واستيصال لرى اولان اصحاب كرام ايله دين قويم ديار كفاره
نزول ايلين ضيف كيدر يعنى كانه اودر ديمكدر (معلوم اوله كه كفار
ايله عقابله ابتداء قبول دين واسلام عرض اولمق شعار اسلاميه دن
اولمغله (كما انما الدين ضيف حل ساحتهم قولى ايله دين اسلامي
ساحة كفاره نازل اولان ضيفه تشبيها ناطمك مرادى دين
اسلامك بو طريق ايله ساحة كفاره حلول اولمق بعيد دكلدر
بوييت دلارايك معناسى كركى كى اظهار وتفهم ايجون شرا حك
اقوال ومختارى ذكر اولندي الطبايع مختلفة فاخر بما شئت ولكل
وجهة) وفيه من البدع التشبيد والجناس الممزق بين قرم وقرم

* * * تخمس * *

* صحابة عظمى اول اكابر مردم *

* طريق حق اولدر هداية النجم *

* قروم قوم هدى عين نصرته مردم *

* كما الدين ضيف حل ساحتهم *

* بكل قرم الى لحم العدى قرم *

يجرج مفاعلن رخی فعلن س فوق سا مستفعلن بحجة فعلن
ترى بمو مستفعلن ج من ال فاعلن ابطال مستفعلن نطم فعلن
(يجرج بحر خيس فوق ساجحة) (ترى بموج من ال ابطال ملتطم)

يجر فعل مضارع عدل تحته هو ضميرى فاعل بدر مقام قرينه سيله
فخر كائنات عليه الصلاة والسلامه راجع بدر بعضي لريت
اولده مذكور دين كله سنة بعضي لقرم لفظنه راجع در ديمش ل
يجر جملة سى جملة استبنا فيه كيه يغير افنديمك جهاد
وغزالده اولان ترتيب جيوش وسائر حال لريني بياندر (ياخود يجر
جملة سى دين لفظنك يا قرم لفظنك صفتيدر يجر فعل مضارع
صيفه سيله مد ايدر يعنى جكر ديمكدر لكن مقصود دشمن
اوزرينه عسكر اسلامي جكد يكنى بيان اولمغله ماضى
صيفه سيله اقتضا ايدر كن ناظم صيفه مضارعه عدولى اول صورت
بديعهى حالده اولمش كى استحضار وتجدد واستمرار نى بيان

و افاده قصد ایدر دیمشدر (بحر لفظاً منصوب بحرف فعلتک مفعول ایدر
 خجیس لفظنه مضافدر خجیس عسکر معناسنه در عسکر مرکب
 اعتبار ایدر یعنی بر مقدار آحاد و اشیا جمع اولسه عقل اتی امر
 واحد اعتبار ایتدکده اول امر واحدی مرکب اعتبار ایدر (کا
 قال فی شرح المقاصد التركيب قد يكون حقيقة بان يجعل من
 اجتماع عدة اشياء حقيقة واحدة بالذات مختصة باللوازم والآثار
 وقد يكون اعتبارا بان يكون هناك عدة امور يعتبرها العقل امرا
 واحدا وان لم يكن واحدا في الحقيقة ربما يضع بآرائه اسما کاسم
 العشرة المركبة من الافراد (ایمدی اشبو امر واحد اعتباری
 اولان مرکب اعتباری که عسکر در خجیس اطلاق اولند یغشک
 وجه تسمیه سی عسکری وقت محاربه بش قسمه تقسیم ایلد کارنددر
 دیمشدر) قسم اول قدام جیشنه تعیین اولان عسکر در که مقدمه
 دیرلر دولت اسلام اولان آل عثمان ایدله الله تعالی بالنصر الی یوم
 القيام محارب بد نصرت قرینده ا که چرخه جی تعمیر ایدرلر (قسم
 ثانی به میمنه دیرلر یمین عسکرده قائم اولور ا که صاغ قول دیرلر) قسم
 ثانی به میسر دیمشدر طرف یساره تعیین اولنمشدر که صول قول
 دیرلر) قسم رابعه قلب دیرلر اورتیه قول دید کلر ایدر (قسم خامسه
 ساقه دیرلر کروندن بغته دشمن ظهورنده محافظه ایچون تعیین
 اولنسان عسکر در ا که دیدار دیرلر (ایمدی هیئات مجموعه عسکر
 بر مرکبدر که اشبویش قسمه منقسم اولدیغنه بناء فعل بمعنی
 مفعول اولن اوزره جیش یعنی عسکره خجیس اطلاق اولنمشدر
 (پس خجیس لفظی وصفیت معناسنی اعتبار ایلله وصفیتدن اسمیه
 نقل اولنمله جیشیه اطلاق اولنمش اولور) اما من غیر اعتبار نقل
 اولنمشدر دینورسه جیش ایلله لفظان مترادفان اولور (بحرک خجیس
 لفظنه اضافتی لجین الماء کی مشبه بهک مشبهه اضافتی قبیلنددر
 جیش کالبحر دیمکدر) قوله فوق سابعه فوق ظروف مکان
 میهنددر که ظروف زمان مبهم یا فعله یا معنای فعله متعلق اولن
 شرطدر بوقفاعده فوق کلمه سی فتح اوزره مبنی محلا منصوب بحر
 فعلتک ظرف ایدر دیمشدر لکن مناسب اولان مقدر کائن یا خود

راکب کلمه سنه متعلق اولوب خجیس لفظتک صفتی اولمقددر
 تقدیری خجیس کائن فوق سابعه دیمکدر یا خود خجیس کلمه سندن
 حال اولور لکن حقیقتده خجیس لفظنه صفت واقع اولان مقدر
 کائن کلمه سیدر کذلک حال اولان مقدر کائن کلمه سیدر یوخسه
 فوق لفظی محذوف معنای فعل اولان کائن یا خود کائن کلمه لربیک
 ظرف ایدر و اگر طرف زمان مبهم ظرف اولن اوزره استعمال اولنماز
 ایسه بحسب العوامل معرب اولور (من فوقهم) (تجری من تحتها
 الانهار) (من بعد الذکر) و غیرها کی کما قال فی کتاب ضوء النور و بعض
 الظروف يستعمل اسما وظرفا نحو الجهات الست من المكان يقول
 امامک خیر من ورائک والیوم والوقت ونحوهما من الزمان نحو طاب
 الیوم واطم اللیل وکالشهر وانهار والحول من الزمان (سابعه کلمه سی
 مضاف الیه ایدر) (وانقولی السابح سکر دبی آت السابحه صوده
 یوزمک دیمش بومجلده سابعه لفظی ایلله معنای اول اوزره سکر دبی
 خیل مراد اولنورسه خیل تقدیرینه حاجت قالماز و اگر سابع کد یوزرجی
 و نارسیده شاور معناسنی مراد ایدرلر سه خیل تقدیرینه محتاج اولور
 (شارح شیخ زاده دیمش که سابعه صفة موصوف محذوف ای
 خجیس کائن او کائنات فوق خیل سابعه والسبوح الفرس الحسن
 الجری لایتمع را کبها کانهما تجری فی البحر ای من سبح فی البحر
 ای جری بومحله تفصیله محتاجدر که) ناظم علیه الرحمه سابعه
 لفظی تا ایلله کنور مکدن مرادی جمعیت عسکره مناسب اولان جمع
 صیغه سیله خیول لفظی محذوف اولدیغنه اشارتدر زیرا عسکر
 برخیل اوزرنده دیمک مناسب اولمازا که بناء ناظم سابعه کلمه سی
 تاء تأنیث ایلله کنوردی که کل جمع مؤنث قاعده سی اوزره محذوف
 خیول کلمه سنک سابعه صفتی اولوب و اول خیول صوده شاورلک
 ایدر کی یعنی صوده یوزر کی جاری ولطف المشی والجرکه
 اولدیغنی دخی اشعار ایش اولور (ایمدی سابعه لفظی شاور که
 صوده یوزمک معناسنه اولان سجدندر دیمک زیاده انسب اولور
 زیرا سابعه مجرد خیل معناسنه اولدقده خیل مفرد صیغه سیله
 اولوب و تانک ثمره سی معلوم اولماز) یا خود سابعه اسم جنس اولمله

اسم جنسك مذكر وتأنيثي ومفرد وجمعى مساويدر ديدكارى
 قاعده اوزره مراد اوله قوله یرى بآء تحتانیه ايله فعل مضارعدر تحتنده
 فاعل ضمیری بحره راجعدر واکر تاء فوقانیه ايله اولورسه تحتنده
 فاعل ضمیری مؤنث اولوب خبیس لفظنه راجع اولور خبیس اسم
 جنس اولمغله مؤنث حکمنده در دیمشدر یری جمله سی بحر لفظندن
 یاخود خبیس لفظندن حاندر (قوله بموج جار مجرور یری کلمه سنه
 متعلقدر موجی رمی ایدر دیمکدر شارح حنفی دیمشدر که الموج یطلق
 علی ما ارتفع من البحر) موج بحر روز کار ايله بمجرد تلاطم اولوب
 قاران طالعاره دیرلر ترکیده قوم دیرلر حنی انکیلرده شدت روز کار ايله
 طاغیر کی قوملرک ارتقاعنی نقل ایدرلر قوله من الابطال جار مجرور
 کائن محدوفنه متعلق اولوب موجک صفتیدر من بیانیه در الموج
 الذی هو الابطال دیمکدر دیمشدر یعنی شجعان اولان موج ملتطم
 دیمک یری برینه لطم ایدن اورن موج که شجعاندر اول بحر
 خبیس انی رمی ایدر یعنی اعدانک ارزرنه آتی آترد فو ورمی
 ایدر دیمکدر واقعا هیئت مجموعه عسکری بحره تشبیه وایچلرندن
 اعدایه الای الای هجوم ایدن ابطال شجعانی تلاطم ايله آنلوب
 حرکت ایدن موج بحره تشبیهدر وعسکری بومقوله بحره تشبیه
 کلام شعراده کثیر الوقوعدر حتی قهرمان زمان مرحوم سلطان
 سلیم قاهره مصری فتح و تسخیرنده چرا کسه مصر سرگذشتلری
 تذکیر ضمننده انشاد ایلد کلمی قصیده ده (وقد جائت علینا الروم
 حقا) (کبحر ماج فی الاند فاق) ینتی ايله غازیان رومک هجوم
 واندفاق غضنفر انه لرینه اعتراف ایتیشلردر (شارح مصنفک
 قوله من الابطال من جهة تکثیر الابطال یتعلق یری اوبالموج
 من جهة کثرتهیم وجعله بیانا للموج لبس بشیء دیمشدر) ابطال
 بطلان جمیدر بطل بانک و طانک فتحه لری ايله شجاع
 معنانه در یعنی شجیع و بهادر کیمسه ردیمکدر (ملتطم النظامدن
 اسم فاعلدر بودخی موجک صفتیدر النظام امواج بحرک بعضی
 بعضی آخرینه اورماسیدر لکن مراد سابق البیان تشبیه اعتباری
 ايله شجعان و ابطالک دشمنه یری ضربات و التظام و تصادمیدر

(کما قال الشارح شیخ زاده قوله ملتطم صفة موج یعنی يضرب
 بعضهم علی بعض من شدة الهيجان وقوته وههنا عبارة عن اتباع
 بعضهم لبعض ومساواة الابطال وانصباب البعض علی بعض
 واصطفاك اسلحتهم) شارح مصنفک یقال التلطمت الامواج
 ضرب بعضها بعضا (دیمش واقعا امواج بحر یری یری اردنجه
 متعا قبالوب و بر برینه لطم وضربدن خالی اولمدیغندن ماعدا
 ساحل بحره یاخود سفینهیه توجه و انتهایسی و ضرباتی مقرر اولمغله
 عرف ناسده تلاطم امواج بومعنا رد استعمال اولتور) لکن موجودن
 مراد تشبیه علاقه سیله ابطال عسکر اولمغله اوصاف مذکوره
 ابطالده ملاحظه اولتور حق بوکیم بونظم مخیل و دلکشا بریت
 معجزاد اولد یغی ظاهر در (نته کیم صاحب دره المبدئه بوجهله
 تقریر و بیان ایدر) قوله من الابطال بیان الموج صفته و ملتطم
 صفة الموج ایضا وهواسم فاعل من الالتطام وهو ضرب الامواج
 بعضها بعضا والمراد به ههنا اتباع بعض الفرسان لبعض بحيث
 یصدمون من كثرة الجيوش وازدحام الخيول شبه اضطرام
 الفرسان بین الصفین فی الاقبال و الادبار بامواج البحار وهذا
 التشبیه ضمنی لازم للاول فتأمل (ولا یخفی حسن الیب لفظا ومعنی
 وسبکا والله در الناطم فیما نظمه والمعنی یجر النبی علیه الصلاة
 والسلام الجيش العظیم الذی کان یحمر فی الکثرة فوق الخيول
 السرایع یری ذلک الجيش امواج الابطال متلاطمة یعقب
 بعضها بعضا فی ایصال الحملة والطعن الی الکفار) محصول
 معنای عبارت بیت) اول سیه سالار ملائک جیوش صلی الله تعالی
 علیه وسلم شنار کی یعنی صوده یوزر کی جاری لطیف السیر
 آتلا اوزرنده اولان عسکر دریاسنی اعدای دینک اوزریند چکر
 ایدی یعنی عسکری یوزر ویش ایتدر ایدی اویله دریای عسکر که
 شجعان و بهادرلر دن اولان امواج متلاطمی رمی ایدر
 یعنی کوروه اعدا اوزرنه الای الای بر برینی متعاقب
 و متلاطم امواج بحر لشکر اولان بهادرلری اول دریای عسکر
 آتوب رمی ایدر) خلاصه اول یغیر آخر الزمان علیه الصلاة

والسلام عظمت نبوت وقوة قاهره رب العزت ايله دريا کي عسکر
مجاهدين دشمن دين ميبند اوزرينه چکوب يوروش ايتکله اول
دريا کي عسکرک مواسي مشابه سنده اولان بهادران اسلام بلا توقف
همان کروه کفاره آتيلوب ايجلرينه دخول وجهله يکبار ايله
قتل واستيصاللرينه مشغول اولور لايدي ديمک مآلنده او ايله
(ناظم عليه الرحمه صاحب سمات عليه افضل التحية افنديمک)
غزالده اولان قاهرانه عظمت توجهلرين اشعار و بوفصلده
مداحي مقصود اولان اصحاب کزينک فدای جان ايله اعلاء
کلمه اللهده اولان جان سبارلقلريني وصف و بيان مراد ايدر
(وفي البيت من البديع مراعاة النظير بين البحر والسابحة والموج
وملنظم وبين الخميس والابطال والاعراف في جعل البحر فوق

سابحة والاستعارة المرشحة

* * * تخميس * *

* او شمسوار رسالت او نور معد لتن *

* ايدردي عسکر در يا عدويه هر جهن *

* ويروب او مجمع فرسان دينه تقويتن *

* يجر بحر خميس فوق سابحة *

* ترمي بموج من الابطال ملتظم *

من كل من مستغفلن تدب فعلمن لله مح مستغفلن تسب فيمن
يسطوي من مستغفلن تأصل فاعلمن للكفر من مستغفلن ظلم فعلمن
(من كل متدب لله محنسب) (يسطوي بمسأصل للكفره عظم)

(من كل من حرف جريانيه در بيت اولده اولان ابطالی بياندر
جار مع انحرور کائن کلمه سنده متعلق اولوب ابطالک صفتيدر متدب
اجابت و اطاعت معناسنه اولان انتدابدن اسم فاعلدر لله جار مجرور
متدب کلمه سنده متعلقدر لام اختصا من ايجو ندر اللهم امرينه
ودعوتنه هر بر مجيب اولانلردن اولان ابطال ديمک او اور (شارح
مصنفک بحال ندبه لکنا فانتدب دعا ايله فاجاب قوله من كل متدب
بيان لا بطلان) محنسب مخلص مخلص الامر لله من الاحساب وهو
ان يكون الامر لله خالصا) صاحب دره المضيه المتدب من الانتداب

معنى

بمعنى الا جابته يقال ندبه الامر فانتدب اي دعاه فاجابه ديمشدر
(محنسب احتسابدن كذلك اسم فاعلدر متدب کلمه سنک صفتيدر
اويله ابطال وشجعان که دعوت حقه وامر خدايه مجيب اولانلردن
اويله کل مجيب که جهاد واعماللري خالصا لوجه الله الحق تحصيل
رضادر مرادلري ديمک اوله (شارح فاضل قاضي عضد محنسب
صفة متدب اي عامل لوجه الله تعالى فان الاحتساب ان يكون
صدور الفعل منه خالصا لله تعالى واصله الترقب والرجاء لفضل الله
تعالى (شارح شيخ زاده يقال احتسب عليه حسبة من الله اي ترقبا
ورجاء لفضله كما في قيام رمضان ايمانا واحتسابا ديمشدر) قوله يسطوي
فعل مضارعدر حله معناسنه اولان يسطوي سطاوا دندر حله
ايدر ديمکدر يسطوي فعلک تحتنده فاعل ضميرى متدب کلمه سنده
راجع اولوب جمله سى متدب کلمه سنک صفتيدر (قاموس من سطا
عليه يسطويه سطاوا و سطوة صال عليه اوقهره بالبطش
ديمش (صاحب دره المضيه والتعير بالمضارع الحكاية حال
الماضي و افادة الاستمرار والتجدد ديمش (بمسأصل اسم فاعلدر
باستعانت ايجو ندر) يسطوي کلمه سنده متعلقدر مسأصل قهرله مهلك
ديمکدر شراح يقال استأصله اي قلعه من اصله ديمکدر ترکی
نعيرده کوکيله چيقردی کلیامحو وافنا ايتدی کوکنى قازیدی
دید کلری قلع من اصله معنا سنى مفیددر بو مقامده مسأصل ايله
مراد قرآن کریمدر (وقاتلوا المشركين) آیت کریمه سى و امثال آيات
بينات حقا که قتل واستيصال کفارده مسأصل اولديغی
ظاهر در (ايمدی مجاهدين اصحاب کزين رضوان الله عليهم
اجمعين حکم قرآنيه امثال و اندن استعانت ايله في سبيل الله
کفاره قهر و بطش ايله حمله و هجوم ایدن متدبلردنلردن ديمک
مآلنده او اور (بوصورته للكفر کلمه سنده محذوف (اهل لفظي
تقديرينه محتاجدر (لاهل الکفر ديمک تقديرنده واکر لا کفر لفظي
ايله عين کفر اولان کفار مراد اولور سه رجل عدل کي يعنى مصدر
کامی مبالغه ايجو ندر اسم فاعل معناسنه استعمال اولنديغی کي
اولور سه کفاری ازاله ايلين قرآن کریم الله استعانت ایدن متدبلردن

دیمک مانند در بوضو رتبه لا کفر لفظی لا کفار معنای در رجل عدل
 دیمک رجل عادل دیمک در دیدکاری کی اولور واکر لا کفر لفظی ایله
 اصل کفر مراد اولور سه قرآن کریم کفری ازاله ایلین مستأصل
 دیمک اولمغه بوضو رتبه لا کفر لفظی در رجل عدل کی تاویل وتصرفه
 حاجت فالماز (کما قال درة المصنبة قبل المراد بالمستأصل القرآن
 لانه هو الرفع للكفر حقيقة وعلى هذا الكفر لا يؤول (بشيء بعض
 شراح مستأصل من مراد سيف در دیمش لر یعنی سيف ایله کفر ادر
 هجوم وجه له ایدن متدبلردن اولان ابطال دیمک اولور واقعا
 سيف حقيقة وفعلا مستأصل اولد یغنی ظاهر در (قوله مصطلم اسم
 فاعل در مهلاك وقطع ایدیجی معنای در مستأصل کلمه سنک صفت
 مؤکده سیدر) بعض شراح مصطلم لفظی مستأصل کلمه سنک
 معنای در اولمغه مستأصل کلمه سنک صفت کاشفه سیدر (وفي القاموس
 الاصطلاح لا سيصال ديمشدر (درة المصنبة وفي شرح العصام
 الفارسي المصطلم تا كيد مستأصل ان كان قوله لا کفر متعلقا
 بمستأصل وان كان متعلقا بمصطلم فهو تفسير بعد الابهام ديو
 نقل ايدر (بعض شراح خلاصة معنای بوجهله تقرير ايتش
 وحاصل المعنى هؤلاء الابطال الذين يقاتلون الكفر ارفعهم من كل
 تحجب لدعوة الحق بالرغبة الكاملة محسوب عند الله تعالى اجره
 وثوابه بحمل على الكفار بقالع اصل الكفار مهلاك لهم من آلات
 قتل الكفار مثل السيف والرمح وغيرهما محصول معنای صارت بيت)
 بودر که نانظم عليه الرجديت سابقه امواج بحر عسکر تعبير ايد يکی
 اول ابطال متدبلردندر یعنی اللهک امر وجهله دعوتی قبول
 ايدوب هر بری محجب اولد لر دندر اوله متدبلر که محسوبدر یعنی
 خاصا لوجه الله عمل ايد يچيدر کذلك اول متدبلر اوله
 متدبلردر که بسطوجهله وهجوم ايدر لر مستأصل هلاك وافنا
 ايد يچيدن استعانت ایله اوله مستأصل که لا کفر مصطلم کفاری
 کوکيله قالدروب هلاك ايد لر در یعنی قرآن کریم دن استعانت ایله
 کفاری مضمحل ايد لر در مانند اولور (مقصود اصحاب کزیر
 رضوان الله تعالى عليهم اجمعين حضرتک اعمالی وجهلدر)

انجق

انجق لله اولوب هر برینک فرمان الهی به سر داده اطاعت وتسليم
 اولد فلرینی وفرآن کریمک برکت انواری دائما اوزر لندن زائل اولوب
 علی الدوام اندن استعانت ایله هجوم وحلات وشجاعتلرینی بیاندز
 * * * تخمبس * * *

* اولر که امر غزا ایتدی وقت متخین *

* صفای قلبه فرمان بر ایدی هر تعین *

* او صرف ایدن ره دین قویمه روزوشین *

* من صکل متدب لله محسوب *

* بسطو بمستأصل لا کفر مصطلم *

حتی غدت مستفعل مله ل فاعلن اسلام وه مستفعلن ی بهم فاعلن
 من بعد غر مستفعلن بها فاعلن موصولة لر مستفعلن رحم فاعلن
 (حتی غدت مله ل اسلام وهی بهم) (من بعد غر بها موصولة ارحم)
 (قوله حتی غدت حتی ابتدائه در غدت فعل ماضی مؤنث رافعال
 ناقصه دندر صارت معنای در (قوله مله ل اسلام اسمی در خبری
 مصرع ثانیه اولان موصولة کلمه سیدر غدت جله سی استیفا فیله در
 افعال ناقصه مبتدا وخبره داخل اولد یغنی بیاندن متغییر
 حتی ک مدخولی بومقامده غدت فعلی یا حود جله اسمیه اولمغه
 (شارح کردی حتی ابتدائه در دیمش) کما قال حتی حرف ابتدائیة
 والجملة بعدها مستأنفة مسببة عما قبلها كإفاء الفصيحة (ایمیدی
 حتی کلمه می اوج وجهله استعمال اولور (اولکی جاره اولور الی
 معنای اولور (کفوله تعالی (حتی مطلع الفجر) ای الی طارعه
 کاهی کی معنای اولور (اسلم حتی ادخل الجنة) ای کی ادخل
 الجنة کی (وجه ثانی حتی عاطفه اولور واو عطف کی مطلقا
 جمع اچون اولور (وجه ثالث حتی ابتدائیة اولور اوج شینه
 داخل اولور اولکی فعل ماضی به داخل اولور نحو قوله تعالی
 (حتی عفوا) ایدکی مزارعه داخل اولور (حتی يقول الرسول
کی که ان مصدریه ایله منصوب اولور اندن احتراز اچوندز
 بوضو رتبه حتی کلمه سی الی معنای اولوب جاره اولور کفوله تعالی
 (حتی تفی) ای الی ان تفی مثالی ایله بالاده بیانی سبقت ایلدی (اوجنجی

جمله اسمیه به داخل اولور قواعد اعراب شارحی بو وجهله تفصیل
 یدر که حتی الابتدائیة تدخل علی الجملة الاسمية فیکون ما قبلها
 سببا لما بعدها من جنس ما قبلها سواء کان حقيقة او حکما بان یکون
 بينهما ملابسة يقال (ضربت القوم حتی زید غضبان لان بین
 الضرب والغضب ملابسة فکانه کان من جنس الضرب وخبر
 تلك الجملة تارة یکون موجودا كما فی المثال المذكور وتارة یکون
 مقدرا كما فی اكلت السمكة حتی رأسها برفع رأسها لان تقديره حتی
 الرأس مأکول ویدخل ایضا علی الفعل سواء کان ما ضیا او مضارعا
 ولا یلزم کون ما بعدها من جنس ما قبلها بل یکفی سببا لما قبلها
 كما فی المثالین اللذین ذکرهما المصنف انتهى بومقامه حتی جمله
 اسمیه به داخل اولمشد زيرا افعال ناقصة تک اسمی مع خبره جمله
 اسمیه در ~~ک~~ كذلك کاهی کره مدخولی فعلدر ودخی حتی تک
 ما قبلی که ابطالک کفاره جمله واسنیصلاری مابعد حتی اولان
 ملت اسلامک (موصولة الرحم او اوب مؤید وعلو الشان اولدیغه
 سببدر واول ابطال اصحاب کرامک کفره به جلات واسنیصلاری
 ملت اسلامک موصولة الرحم مؤید ومعزز اولمسنی نتیجدر ویرمشد
 بوصورته حتی کله سنک ما قبلی مابعدینه سبب اولمق شرطی بولنش
 اولور ایمدی حتی کله سی بومقامه ابتدائیة اولمش اولوب مابعدی
 جمله ابتدائیة در یعنی استنبافیه در ملت ودين واسلام بحسب
 التحقيق جمله سی برمعنایه اولوب آیات سابقه دن کائما الدین ضیف
 بتی شرحنده (وضع آلهی سائق الی الخیر الیه تعریفی وتفصیلی
 سبقت ایشدر ملتک اسلامه اضافتی بیایه در دیمشدر (وهی بهم
 واولیه در هی ضمیر منفصل مبنی محلا مرفوع مبتدادر (مصراع
 اولده اولان ملت لفظنه راجعدر (بهم کله سنده باحرف جر در (هم
 ضمیر منفصل مبنی محلا مجرور مقدر کائما کله سنه متعلق اولوب
 جمله سی مبتدایک خبریدر مبتداع خبره جمله سی (ملتدن حالدر (هم
 ضمیری بیت اسبقده اولان (ابطاله راجعدر یاخود کل منتدب
 عبارتی معنای جمعی متضمن اولغله (کل فی فلك یسبحون) آیت
 کریمه سی کی جمع ضمیری منتدب کله سنه رجوعی دخی حاردر

(من بعد من حرف جر در بعد حرف جر ابله معمول اولوب مؤخر
 موصولة کله سنه متعلقدر (غربتها مضاف الیه بدر غربت دخی
 ضمیره مضافدر (غربت لسان ترکیده بر دیارده نه یار وارنه یاور
 بی ایس ومعین کیم سز قالمغه دیرلر (وبو حال ایله متصف اولان
 شخص غریبه ذیل اولمق وضعیف بی اعتبار اولمق لزوم عای ایله
 لازم کله بو محله غربتها لفظی اشبو معنای لازمیده مستعملدر
 ایمدی ملت اسلامک غربتدن مراد اوئل ظهور نده تکه وتنها
 احباب وانصاردن خالی غریب ومبتلای غربت اولدیغی (ان
 الذین بدی غریبا وسعود غریبا) حدیث شریفدن ظاهر در
 (شارح قاضی عضد) الغربة مفارقة الاهل والوطن والمراد ههنا
 لازمها وهو الذل والهوان وسقوطها عن مرتبة الاعتبار وامثال
 ذلك دیمش (شارح معنیفک قوله من بعد غربتها ای من بعد
 کون مله لاسلام غریبه ای ضعیفه لامؤید ولا معزز دیمشدر
 (قوله موصولة الرحم موصولة اسم مفعولدر لفظا منصوب مصرع
 اولده اولان (غدت کله سنک خبریدر موصولة مفصول منقطع
 ضیدر (رحم بفتح الراء وکسر الحاء محمل جنین در که فارسیده
 مشید در اصطلاحه قرابت معناسنه در فقها اقر بابه (ذی رحم
 دیرل بالذات وبان واسطه اقر بارحم واحدی مکان قلمله قرابتینه
 بناء در حتی ذوی الارحام آه طرفندن قرابتی اولان اقر بابه دیرل که
 نور شده بیت المساله تقدیم اوانور (صلة رحم اقر بانی حمایت
 ومطلوبارنده اعانت وکاهی زیارت وحرمت واعانت اتمکدر
 نه کیم (صاحب درة المضیئة وصلة الرحم عبارة عن کل ما یستحسن
 اعانتد شرعا بالنسبة لی لا قارب کالزبارة والتفقد ونحوهما بما یلتمسون
 منه والمراد من صلة لرحم مله لاسلام علوشانها فی لافطار بسبب
 کثرة الاتباع وغایة عزتها وغایة اعتبارها دیمشدر ایمدی بومقامه
 مراد موصولة الرحم اولان شخصک حالیدر که اقر با وانصار ایله
 منصور اولدیغی حانده بری الساحة اعدا تعرضندن وتعدیاتدن
 امین اولوب حکمت اعوان ایله معزز ومأمون الغائله اولور کذلک
 ملت اسلام دخی کفاره جمله ل وهجو ملرایله استیصال ایدن اول

ابطال اصحاب کرام ايله موصوله الرحم اولمدر یعنی مجاهدین
وانصار رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتی فدای جلاله
اعوان وانصار اولوب ملت اسلام یومافو ما کمال قوت واستحکام
بولغین علوشانی برزوالی آخران زمان احکام و تاجینی افزونتر
ولیدیغی مراد اولور (ایمندی ملة اسلامک موصوله الرحم
اولسی ايله) ناظم اشبو معنایی اراده ایتشدردیمک بعدد دیکدر اما
خلاصة معناده شراحت تقریری بودر) کما قال مصنفک وحاصل
معنی الکلام صارت ملة الاسلام حال کونها منصوره بهؤلاء المتدینین
قویه بعد ما كانت ضعیفة (قال صاحب درة المضیئة والمعنی
ان دین الاسلام صار بسبب الال اکرام والاصحاب العظام موصولاً
الی اهله ووطنه بعد ما کان غریباً ومفارقاً عنهم) محصول معنای
عبارت یت (ملت اسلام متدینک یا خود اول بحر عسکرک
امواجی اولان ابطال وشجعانک سببیه من بعد غریبها موصوله
الرحم اولدی یعنی صله سنه واصل اولوب صله رحم ایلدی دیمکدر
صله رجدن مراد ملت اسلام غریب و بیکس وضعیف ایکن اول
ابطال وشجعان اولان اصحاب کرام ايله اعوان وانصارینه و متعلقانده
واصل اولوب قوی ومستحکم ومعرز ومحترم اولدی دیمک اولور

* * * تخمیس * *

* اولوب اعانت مولای قادر ملهم *
* عدودن ایتدیلر کتبتله خوف ووهیم *

* علودین ایدی انجیق اولاره امر مهم *

* حتی غدت ملة الاسلام وهی بهم *

* من بعد غریبها موصوله الرحم *

مکفولة مستعلن ایدا فعلن منهم بنی مستعلن راب فعلن
و خیر مع مفاعیلن ل فلم فعلن یتیم ولم مستعلن یتیم فعلن
(مکفولة ایدا منهم بخیر اب) (و خیر بعل ولم یتیم ولم یتیم)
(مکفولة رفعله مبتداء محذوفک خبر بیدر ای هی مکفولة تقدیرنده در
یا خود مکفولة نصبه یت اولده اولار غدت فعلنک خبر ثانیه بیدر
مکفولة کفل یکفل کفلا کفالة صبغه سندن اسم مفعولدر

شارح

(شارح کردی یقال کفالت به وعنه بالمال اذا جعلته فی ضمانک دیمش
مکفولة لفظی بوصورته مکفالة معنایه در لکن مکفولة تحفوظه
معنایه اولمق دخی احتمالدر حتی بعضیلر کفیل بالشیء حافظ له
دیمش بوصورته مکفولة مکفالة معنایه اولمقله دین مبینة کفالتک
معنایه ملت اسلامک تقویت والی یوم القیام بقاسنه وهر حالده
غالب و مصون اولوب حاشا منطقی اولم افسند ضامن و متکفل
ودر عهده والتزام معنایه در (قوله ایدامکفولة کلمه سنک ظرفیدر
(وان قولیده الا ید فتحته له دهر معنایه در که زمان طویلدن
عبارتدر واید دائم معنایه دخی کلور دیمش مکفولة دائماً دیمکدر
واقعه برماله کفیل اولسه مال محفوظ وضیاع وتلفدن بعدد
اولور کفیل اولان ذات اتی ضیاعدن محافظه ایدر ضامن اولوب
ضایع ایتز اول مال هر حالده موجود اولور کذلک ملت اسلام دخی
یوبله کفیلر ايله مکفولة ومحفوظه در بعض نسخده منه عبارت
واقع اولمش (شارح کردی قوله منه الضمیر راجع الی الی صلی الله
علیه وسلم لکنه رکیک دیمش اکثر نسخده منهم عبارتله در
(بعض شراح قوله مکفولة ای محفوظه علی النصب خبر ثان لغدت
وعلی الرفع خبر مبتداء محذوف منهم متعلق بمکفولة وضمیر الجمع
للكفار اذا كانت المكفولة بمعنى محفوظة اوللا بطل اذا كانت
بمعنی متکفلة) بخیر متعلق بمکفولة والباء لاسبیبه وحاصل المعنی
صارت ملة الاسلام محفوظه من الکفار دائماً بخیر مرب و خیر حافظ
وهو الی علیه الصلاة والسلام واصحابه واولی الامر من العلماء
والا مروند بعددهم فلم یکن ملة الاسلام یتیم من جهة الاب
و غیر منقطع من جهة النسل دیمش لکن ظاهر ومعنای مناسب
بووجهله در که منهم کلمه سنده جار محرور مکفولة لفظنه متعلقدر (هم
ضمیری معنای جمعی متضمن اولان کل متدب کلمه سنه زاجعدر) (من
بیانیه در مکفولة کلمه سنی بیاندر بونده حذف وایصال واردر مکفولة لها
دیمکدر دیمش مرجع ضمیر اولان متد بین ايله مراد بیت اسبقده
بیان اولاندیغی اوزره داعی الی الله اولوب امر و اطاعت حتی قبول
و محب اولان اصحاب کرامدر (ایمندی مکفولة منهم دیمک ملت اسلام

اول متد بیندن مکفوله در یعنی انلر کفیل و ملت اسلام مکفوله له در
دیمکدر (شارج کردی قاضی عضد دین نقل ایدر که ای بقاء الدین
واعزازة وحفظه مضمون من جانب الصحابة وهم صائون بسبب
النبي صلى الله عليه وسلم دیمکدر (فی الواقع ملت اسلام اوائل
ظهورنده قوت واستحکام بولماسنه والی یوم القیام دوام وهر حالده
مصون وحمی اولماسنه تکفل وضامن ودر عهده والتزام ایلین
اول متد بین کرام ایدیکه انلر جهاد و جان فداقلری
ومحافظه لری ایلله یوما فیوما ملت اسلام قوت بولوب الی ساعة
القیام بقاسنه اقدام واهتم ایلد کلری معلوم کائناتدر لکن اول
متد بین اولان اصحاب کرامک دخی بومرینه در عهده والتزام ایلله
تکفله جسارت ایلد کلری و دین اسلامک بویله مکفوله یاخود
محفوظه اولمسی (بخیراب یعنی ملت اسلامک خیر محض اولان پدیری
سببیه در دیمکدر که پیغمبر علیه الصلاة والسلامک قوت نبوتی
برکاتیلله در دیمکد اواز یعنی بالکمز مجرد کیند و هت لری ایلله اولمق
اوزره دیکدر زیرا قوله بخیراب جار مجرور مکفوله لفظنه متعلقدر
اب مضاف الیه در تنوین مضاف لیه دن عوضدر اب ملت اسلامدر
دیمکدر بخیر لفظنده حرف جر اولان با سببیه اولمق له متد بین
اولان اصحاب کرامک اول التزام و تکفل و بیضة اسلامی حمایت
واعلاء کلمة اللهده مصدر اولدقلری خدمات ملالتک پسند جله
قوت قلبلری وظهیر و پناعلری اولان پیغمبر آخر الزمان علیه
الصلاة والسلامک ملت اسلامه صاحب وعلاقة ابوت ایلله محب
صادق و پدر مشفق اولدیغی سببیه در دیمکد اولور بوضورته
منهم کله سنده اولان من و بخیر کله سنده کی بامکفوله لفظنه
متعلقدر حرف جارده دن ایکی حرف جارده بر معناده اولسه مثلا ایکی
عدد من جارده یاخود ایکی عدد باء جارده بر متعلقه متعلق اولمق جائز
دیکدر بو محله ایسه ایکی حرف جارده هر بری باشقه باشقه
معنایه در که من بیانیه در با سببیه در ریس متعلق واحده تعاقبی
جائز اولور معلوم اوله که خیر اب کله سببیه بو قسامده صاحب
سعادت علیه الصلاة والسلام افندیغی مراد اولدیغی اب کله سنده

استعاره مصرحه طریقده سیله در یانی بو وجهله در که قبل
البعثه زمان فترته قبول واعتباردن ساقط خصما بیننده ضعیف
و کیمسه سز قالان دین مبینک قوت واستحکام بولوب شانی عالی
اولماسنده معین و یاور و صاحب اولان پیغمبر آخر الزمان علیه
الصلاة والسلامی (ناظم علیه الرحمه بیکس و ناتوان یتیمه مددرس
اولوب حمایت وصیانت ایلین بابایه تشبیه ایلدی مشبه به اب در
مشبه پیغمبر علیه الصلاة والسلامدر (وجه شبه ابتدای ظهورندن
هر حالده حمایت ومحافظه وتقویت و بر مکه یوما فیوما تمام قوت
واستحکام بولوب حد کماله ایصالده تشبیه اولنمشدر که اشبو
وجه شبه طرفین تشبیه اولان مشبه بهده کذلک مشبهده بولنمشدر
(ننه کیم تشبیه بهده قاعده در وجه شبه طرفین تشبیه بهده
قدر مشترک اولمق شرطدر قرینه استعاره منهم لفظیدر آخر
قرینه دخی بولمق ممکن در (معلوم اوله که ناظم علیه الرحمه ایدا
لفظی ایلله اصحاب کرامک علی الدوام الی یوم القیام حمایت
وکفالتلری مراد ایلدی سؤال اولنورسه اول کفیل و حامی دین
مبین اولان اصحاب کزین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین جوار
رحمت حقه انتقال پیوردیلر ایدا حمایتلری دیمکد نیچه صحیح اولور
جواب ویریلور که مراد اصحاب کزین حضرتائیک و کرامک
کندوردن صکره الی یوم القیام مقاملرینه قائم اولان سلاطین
عظام و امراء کرام و مجاهدین اسلام و علما و سائر تقویت ومحافظه
دولت اسلامده قادر اولدیغی قدر مدخلی واعانتی اولان مسلمیندر
واشبو تکفل واعانتیه وقادر اولدقلری قدر تقویت وحایتیه ومحافظه
بیضة اسلامه مکنت و اقتدارلری جله سرور کائنات علیه افضل
التحیات افندیغی صوری ومعنوی امداد و سربوتلری سببیه در که
برکات انوار روحانیلری ملت اسلام اوزرندن زائل اولوب الی
یوم القیام دائم و مبسوط اولدیغنه اشارندر (ایمیدی بوضورته
ناظمک مکفوله ایدا تعبیری قتی معنیدار اولدیغی ظاهر اولور
(قوله خیر بعمل و او عاطفه در خیر بعمل مصراع اولده اولان
خیراب اوزرینه معطوفدر بعمل زوج معنایه در مشبه به در

فخر عالم صلی الله علیه وسلم مشبه اولی اوزره در بو محله نسوانک
خصوصا عاجز و ناتوان و بیکس فلان ترکیده طول فارسیده بیو
دیدکری نسوانک امورنده قائم و معین اولان زوجه تشبیه ایله بعل
لفظنده اولان استعاره مصرحه و وجه شبه ما تقدمه تفصیل
اولان بخیر اب لفظنده اولان استعاره به قیاس اولنه (فلم یتیم
(شارح خالد رحمه الله بتائین مشائین من فوق مفتوحین بینهما
باء مشاة تحید ساکنه دیمش فاقترع به در یتیم فعل مضارع
مؤنث در یتیم دن درد نمی بادن و کاهی بشیجی بادن استعمال
اولور تحیده فاعل ضمیری ملت اسلامه کیدر جمله سی شرط
محد و فت جوابه در معنای (پس اول ملت اسلام یتیم اولدی
دیمکدر مصرع اولده اولان خراب کله سنه نالرو آ که نفر بعدر
تقدیری اذ کان ملت الاسلام مکفولة والنبي صاحبه مقام الاب
فلم یتیم دیمک اولور زبرافاء نفر بعه نک مدخرتک ماقبلی مابعدینه
سبب اولان برلده استعمال اولور واقعه پیغمبر عز علیه الصلاة
والسلامک اب ملت الاسلام اولماسی ملت اسلامک یتیم اولما مسنک
سببی اولدیغی ظاهر در بذاتک باباسی سرور کائنات اوله اول یتیم
اولی احتمال دیمکدر (ولم تهم واو عطفه در لم یتیم اوزرینه معطوفدر
تثم فعل مضارع مؤنثدر نوم نوم دن ایکجی بادندر تحیده فاعل
ضمیری کذلک ملت اسلامه راجعدر اول ملت اسلام زوج سر قالدی
یعنی کیمسه سر عاجز قالدی دیمکدر (شارح مصنفک قوله لم تهم
علی وزن لم تبع من امة المرأة کباع بیع صارت بلا زوج دیمش
مکفولة کله سنده اولان کفالت کتب شرعیه ده ضم ذمة الی ذمة
فی الدین لا فی العین ایله تعریف اولان کفالت شرعیه دیمکدر
زیرا طرفینده عین و دین ذمت تصویری امکانه اولدیغی ظاهر در
بلکه تکفل ایله مراد در عهده و التزام معنایدر (نه کیم ماسبقده
اولان تفصیل لادن و کلام شراحدن معلوم و آشکاردر (شارح
کردی یتیم خلاصه معناینده دیمش که والمعنی ان ملت الاسلام
صارت محفوظه بکفالة الله تعالی لها من جهة النبي علیه السلام
بان يجعلها دائما فی حضانه مرب مشفق و حایة قیم یقوم بها

بل هی ابداء من صورة باولی الامر و العلم مصونة بصيانة الملك الجلیل
فیم الکفیل ونعم الوکیل (شارح حنفی سابق الذکر بش عدد
یتیم معنای من ج ایله اختیار ایلدیکی تقریرتک خلاصه سی
بودر که (كما قال ان النساظم لما شبه اذین بالضعیف والابطال بحجر
زخار یحجر عسکر جرار لکفار فوق کل جواد یرمی بامواج الابطال
من کل محجب لدعوة الحق من غیر اهمهال قد احتسب فی اجابته
القربة لمولاه یسطو علی الاعداء حتی صارت ملت الاسلام وهی
ملتبسة بهم ذات اقارب واعوان وانصار من بعد ما کانت ملو
بکربة الغربة وغدت مکفولة ایدا ابدالا یاد بخیر الایا مضمونة
باشرف البعول وهو الذی المختار وآله واصحابه الابرار صلی الله علیه
وسلم (محصول معنای عبارت یتیم) ملت اسلام خیر محض اولان
ای و بعلی اولی سببی ایله متد بین اولان ابطال اصحاب کرامدن
ایدا مکفولة اولدی یعنی انلرک حفظ و حراسته تجمع و اتفقا قریله
ملت اسلام تقویت و استحکام بواوب الی يوم القیام اعداز
یتکریم ایله مصون و محفوظ اولماسنه انلرک کفیل وضامن اولماریله
مکفولة اولدی (ایدی خراب و بعل سببیه ملت اسلام انلرک تکفل
والتزام لریله چون بایله مکفولة اولدیه (پس ملت اسلام نه یتیم
اولدی و نه ارسز و کیمسه سر قالدی بلکه معین و یاور بو قدر دیندار
و متدین حامی جان فدا و حارس صحیح الاعتقاد اتباع و متعلقات ایله
مصون و محفوظ و ایدا قائم و استوار اولدی دیمک مألوسه اوله

* * * تخمیس * *

* مقیم سایه صوتی اولوب اوذوالحسبک *

* محافظ ایلدی هرگز شجاع نتخین *

* حای حب ابوتدر اکله هم سین *

* مکفولة ایدا منهم بخیر اب *

* و خیر بعل و لم یتیم و لم تهم *

هم الجبا مفاعیلن لفسل فعلن عنهم مصا مستفعلن دمهم فعلن
ماذارأوا مستفعلن منهم و فاعلن فی کل مص مستفعلن طدم فعلن
(هم الجبال قسل عنهم مصادمهم) (ماذارأوا منهم فی کل مصطدم)

(هم الجبال هم ضمير منفصل مبنى محلا مرفوع مبتدأ (الجبال
خير يدر ضمير ايات سابقه دن مكفولة ابداء مبتدأ اولان منهم
ضمير ينيك مرجعي اولان بيت اسبقده واقع متدب كله سنه
راجعدر ككل متدب ايله مراد (ناظمك بحر خيس تعب ايلديكي
عسكر صحابه كرام اولديغلك تفصيلي سبقت ايلدي هم الجبال
جمله سي جمله ابتدائية در ياخود جمله مستأنفه در كه سؤال مقدره
جواب اولان جمله در تقدير كويا سؤال اولمش كه كيف حالهم
في الحروب والوقايح فاجاب هم الجبال يعني الترثبات قدم واستقرار
وتمكن ومتانته ملاغلك بيدر ديمك اولور زيرا جبال جبالك
جميدر تركيده طاغ وفارسيد كوه ديرل ادا ت تشبيه كذلك وجه
تشبيه كندودن حذف اولنان تشبيه بايغ قبيلندندر زياده
مشابهتي مفيد اولور (قال السعد في المطول واعلى مراتب التشبيه
في قوة المبالغة باعتبار ذكر اركانها وحذف وجهه واداته فقط ثم
الاعلى بعد هذه المرتبة حذف احدهما اي وجهه واداته (ايدي
ادات تشبيه محذوف اولديغي كبي وجه شبه دخی محذوفدر كه ناظم
ابطال مجاهدين اسلامي ارتفاع ومتانته وقوت ورزانت وصلابتده
و ثبات وتمكين و برزنده استقرار ومتانته جباله تشبيه ايتشددر
وجه شبه بودر كذلك خير معرفه اولسه مبتداه مقصور اولور
(نه كيم جبال كله سي معرفه در كه خبر واقع اولمشدر مبتداسي
جمع ضميري اولان هم كله سيدر كه ابطاله راجع اولمغله ابطال
مجاهدين عبارتدر (پس جبال انجق مجاهدين در ديمك اولوب
قصر الصفة على الموصوف قبيلندندر وقصر افراديدر كويا
مخاطب جبال ايله مرادهم ابطال مجاهدين وهم عسكر كفارددر
اعتقاد ايدرمش هم الجبال ديمك يعني جبال وجباله مشابه اولان
انجق ابطال مجاهدين اسلامدر يوخسه عسكر كفار دكلدر ديمك
اولور بومقوله قصر حقيقي اولوب قصر ادعائي اولديغي وقصرك
قواعددي وتفصيلي ايات فصيده دن (كاه شمس فضل هم كواكبها
يشتند مرور ايتشددر و بومقامده قصر قلب اولمق دخی نمكندر كه
سامع مثلا جباله مشابه عسكر كفارددر اعتقاد ايلمش بواعقادي

متكلم قلب ايدوب يوق اويلا دكلدر جباله مشبه بومحمد عسكر
مجاهدين اسلامدر يوخسه اي سامع سنك اعتقاد ايلديك
اوزره عسكر كفاردكلدر ديمك اولور لكن قصر افرا دي مناسبدر
(فسل كله سنده فاء شرطيه در كه شرط محذوفه جواب اولان
جمله به داخل اولور فاء شرطيه ايله تقديري ان تصدقني فسل عنهم
ديكدر (عنهم كله سنده جمع ضميري كفاره راجعدر (سل لفظنك
احد حروف اصليده سي همزه اولمغله مهموز اولان امر حاضر در
اسئل كلدبيكي كبي سل دخی كلور شرح عزيزه تقول سئل يسئل
سل بقلب الهمزة الثانية الفا ولما فعل ذلك في الامر استغنى عن همزة
الوصل وحذفت الالف لانتفاء الساكنين فقبل سل ديمشددر
(شرح مصنفك يقال سألته الشيء وقد يخفف الهمزة يقال سأل
يسئل والامر منه سل ومن الهموز اسئل ديمشددر اشبو سل كله سي
فعل وفاعل در ايكي مفعوله تعدی ايدر زعنهم جار مجرور سل لفظنه
متعلق اولوب محلا منصوب مفعول ثاني سيدر حصر ايجون و ياخود
اهتمام بالذکر ايجون مفعول اول اوزرينه تقديم اولمشدر عنهم
كله سنده اولان جمع ضميري كفاره راجعدر عنهم كله سنده
هم ضميرينه مضاف اولان بقية لفظي محذوفدر تقدير فسل
عن بقية الكفار اي من بقية السيف مصاد مهم ديمك اولور
مصاد مهم ضميري بيت اسبقده من كل متدب كله سنه راجعدر كه
مراد عسكر اسلام اولديغي ذكرى سبقت ايلدي مصادم
ميمك ضمني ودالك كسرياله اسم فاعلدر سل كله سنك مفعول
نايسيدر تصادم تركيده طوقو معتقد مصادم اسم فاعل
اولديغي تقدير اوزره ديمكدر كه عسكر اسلامك مصادم ومحاربه لرني
سن وار بقية السيوف اولان كفاردن سؤال ايله مجاهدين اسلام نه
كونه هجوم و قتال ومحاربه لرايلديلر ديمك مألنده در (بعض شراح
والمصادم اي المعارض والمحارب من صدمه صدماء اي ضرب به
بجسه (شيخ زاده واصطدام الفارسين صطكا كه مادي شددر (شرح
كردي والمصادم بضم الميم اسم فاعل من المصادمة وهي مضاربة
الفرسان في الميدان قصدا اوبلا قصد مضاف الى مفعوله و روي

مصادمهم جمع مصدم اسم مكان من صدم يصدم صدمة من باب
ضرب فهو من ذكر المحل واردة الحال ديمش (سل جله سي شرط
مخدوفه جواب تقديری فان لم تصدقني فسل مصادمهم تقديره در
(قوله ماذا استفهامية در تقديره مرفوع مبتدأ ذالذي
معنائه اسم موصول در (قوله رأوا فعل ماضی جمع مذکر در تحننه
فاعل ضمیری كفاره راجع در مایه راجع ضمیر مخدوف در (ماذا رأوه
تقديره در جله سی اسم موصول صلا سیدر اسم موصول مع صلته
مبتدأ لك خبر بدراء استفهامية مبتدأ جوابی اولان والمصائب
مخدوف در سل عنهم ما الذي رأوه من الشدة والمهالك والمصائب
تقديره در مبتدأ مع خبره جله سی فعل عنهم جله سنی یساندر
بومحله ماذا لك سنك اعرابك تفصیلی نحاك ماذا صنعت تركبته
یازدقري اوزره ایکی وجهله در (شارح حنی كوزل بیان ایدر
(كما قال وفي ماذا صنعت وجهان احدهما ان ذالذي فیكون
ما حيث استفهامية مرفوعة المحل على الابتداء والموصول مع
صلته خبره والعائد مخدوف ای شيء الذي صنعت والمختار فی الجواب
حينئذ الرفع للمطابقة بين السؤال والجواب وثانيهما ان ماذا بمعنى
ای شيء فيكون ما ذالذي منصوب المحل مفعول صنعت قدم عليه لتضمنه
معنى الاستفهام فالمختار حينئذ فی الجواب النصب للمطابقة المذكورة
ای رأوا الشدة ديمكدر منهم جار مجرور رأوا لك سنه متعلق درهم ضمیری
مصراع اوله اولان هم كلك سنك مرجعی اولان عسكر مجاهدین
اسلام در فی كل جار مجرور كذلك رأوا لك سنه متعلق در (قوله مصطدم
اصطدامند ر بفتح الطاء اسم مكان الاصطدام هو تضارب
الفرسان فی الميدان ديمش (نه كيم ذكری سبقت ايلدی (شارح
مصنفك المصطدم بضم الميم وفتح الطاء بحتم المصدر و يصلح ان
يكون اسم مكان واسم زمان واسم مفعول من غير الثلاثی يصلح ان يجمع
معان والمراد هو الثالث ای في مكان الاصطدام والقتل ديمش در
مصطدم اسم مكان اولديغه نظره (شارح كردی خلاصة معناده
بوجهله تقریر ایدر كذا وفي ذكر الاماكن وسؤال المصادم اشعار بان
اهلها من الكفار لم يبق منهم احد فبطل عنه لاسيما حال المسلمين

ایاهم و بان الجمادات شاهدت فضيحتهم (والله اعلم بالصواب الذي عليه
السلام وانصاره كالجبال الشامخة الراسخة في الثبات في الحروب
والوقائع وعلو الشأن فان لم تصدقني في هذه المقالة فسل عنهم
مصادمهم قائلا ما الذي رأى منهم من الشدة في المعارك والحرب
(محول معنای عبارت بیت) اول مجاهدین اسلام ملا غلر كبیدر
یعنی اندره تزلزل وتخلف وانحراف اولماز ثبات قدم و تمكین
ومهاشده طاعنلر كبیدر اگر شبهه ایدر سن و اربقية السیوف
كفاردن اول عسكر مجاهدین اسلامك مصادم و محاربة لینی یعنی
طو تشوب حمله و هجوم ایدر لینی سؤال ايله اول مجاهدین اسلام دن
هر معر که ده یا خود هر اصطدام و محاربة ده نه کور دیلر یعنی وار
صور بر کره نه ل کور دیلر و نه کونه مصیبت و بلاء مهالك مشاهده ایدر دیلر
ديك ما ننده اوله یا خود وار معر که اولان مكان جنكه سؤال ايله
كفارده هر مصادمه و محاربة ده نه مقهوریت و نه مصیبت ل کور دی
ديكدر بوضوح مصادمهم فتح ميم ايله اسم مكان اولغله كفاردن
سؤال ايله جنك كيمسه قالمیوب جله طعمه ضمیر اولغله وار معر که دن
و محل جنك دن سؤال ايله بر کره نه ل اولدی ديمكه اشارت اولور

* * * نخچیس * *

* قمرردی دشمنی قهر آغاظم مر دم *

* دوشاندی باشلری خا که دو کولدی جوز قم قم *

* عدودن ایتمه نجب شبات اولدیغی کم *

* هم الجبال فسل عنهم مصادمهم *

* ماذا رأوا منهم في كل مضطدم *

وسل حنی مفاعلن ناوسل فاعلن بدر اوسل مستفعلن احدا فاعلن
فصول حت مفاعلن فاعلن فاعلن ادهی من ال مستفعلن وخم فاعلن
(وسل حنی ناوسل بدر اوسل احدا) فصول حت فاعلن ادهی من ال وخم
(قوله وسال واو عاطفه در سل امر حاضر در فاعلی ضمیر خطاب حنینا
مفعول ایدر جله سی بیت سابقه اولان سل فعلی اوزرینه معطوف در
عطف الخاص على العام قبیلندندر ديمش (یعنی بیت سابقه
مسؤل عنه اولان مصادمهم فتح ميم و فتح دال ايله اسم مكان

اولدینقی تقدیر اوزره مصادم کله سی طوقشقی و جنک و محاربه
مکانی معناسنده اولمغه فصل مصادمهم عبارتی مطلقا مکان
محاربه دن سوآلدی ایتدی بویتده و سل حنبنا الخ مکان جنکی
تخصیص و مواضع ثلثه مذکورینی تعیین ایله سوآل اولمغه عطف
الخاص علی العام بو طریق ایله اولمق کرکدر زیر مصادم مطلقا
مکان محاربه ایدی (شارح مصنفک قوله فصل حنبنا الخ تفصیل
بمواقع الاصطدام و کرر السؤل باعادة فعله لانه ادل علی المرام
دیمش (حنبنا تصغیر صیغه سبله (سل فعلنک مفعولیدر مکة مکرمه
ایله طائف پیئنده پرواد بنک اسمیدر (بدره مدینه منوره به درت
کونلک مسافه اولان بدر حنین در احد مدینه منوره قربنده برجبل
مبارکک اسمیدر بونلرک وجد تسمیه لری و بونلرده وقوع بولان
جنک و محاربه و تأییدات الهیته و معجزات نبویه نک تفصیلی عالمک
مسلمدر لطافت انشا و حسن ادا صاحبی (و بی و نابی علیهما الرحه
ایکی دانه منشی لایظ بیک سیر نبی نام تألیف جلیلترین مطالعه به
حواله مناسب کورلدی (شعرا فی فصیح البیانده بر ذات مکرم معرکه
بدری بو وجهله نقل و انشاد ایش حق بوکم قتی دلنشین و موثر
و لطیف ادا ایتشد در حه الله تعالی

دکله بدریه خوش الحانی * نوآدا تحفه مخندانی
نه لر اولدی بو جنک رعنا ده * نه اثر لر کور لدی دینا ده
بونرا اولدی اشرف الغزوات * اقدم فتح سید انسادات
اهل تفسیر ایتدی اتی بیان * دخی اهل حدیث قیلدی هیان
سرور عالم اول پلنکانه * باشلدی خطبه در افشانه
ایتدی رکب قریشی آند بیان * ایتدی انلرله جنکی استحسان
ظاهر اولدی نشان شدت حال * باهر اولدی بیان مافی البال
دیدیلر اول حبیب ذیشان * جان فدا بو نجسته فرمانه
نه بیور سیک مطیع فرمان * دین عالی یولنده قربا تر
اولیقق مجتبع چوعقد نظم * اولدی هر بری بر پلنک عظیم
ایتدی اول حضرت جلیل الشان * اول کرامه دعا و استحسان
اوجیزا و نوج اونیوب اوجم کبار * شیر مولی علی ده سنجقدار

دخی مصعب ایله بر انصاری * اولدیلر عسکرک علمداری
چیقدی عزتله اول عظیم الشان * اولدی اول سروران ایله روان
اولدی چون مقدم جلیل الشان * تاج عنوان مسیزل زفر آن
ظاهر اولدی قریشک اخباری * بدره سرعتملرینک آثاری
دیددی اول شاه ایها الاصحاب * کلور اول قریش ایتدی شتاب
رأی و تدبیر لر بیان اولسون * سعی و اقاملر عیان اولسون
اول کرم کانی حضرت صدیق * حضرت فخر انبیا به رفیق
اولدی جوهر نثار نادیده * سرور عالمه پسندیده
باشلدی حضرت جناب عمر * بولدی مجلس صفایله زیور
ایتدی آغاز حضرت مقداد * ایلدی خوش سخنلری ایراد
دیدیلر عزم ایت ای شفیع انام * ذات پاکله در بوجند عظام
ایتدیلر چون مهاجرین کبار * بویله غیبت اداری اظهار
دوندی انصاره اول جناب کریم * دیدی سزلرده نیجه در تعجیم
دوندی سهد معاذ و سرور دین * دیدی ای نور پلک عرش برین
یوری عزتله جیش اشهراره * سیف اسلامی جنک بو کفاره
یولکه جانلر نثار اید * ترک دنیا بی اختیار اید * رز
چکلوب اول لواء فتح مبین * وار دیلر عزت ایله بدره یقین
اولدی صحرای عدوة الدنیا * مقدم ذات پاکله احیا
کجی صدر عریشه صدر کزین * قوندی اطرافه چند دین مبین
یوریدی صف صفا اولمش اهل قریش اول اوجمل اولوب رئیس الجیش
اول کروهی کورنجه صدر کریم * ایتدی مولایه التجای عظیم
چیقدی فخر کزین او مأودن * الدی بر قبضه حصی بردن
فتح ابدوب شاهة الوجوه زبان * روی اعدایه آندی اتی همان
ظاهر اولوب اوردیمک اتاری * ایتدی مشغول چشم اشتراری
دیددی اصحابه در عقب اول شاه * یورویک جنکه یا عباد الله
کیم اولور سه بورا هده مقتول * ایدر اول در عقب جثانه وصول
اول شه عزتک پلنکانی * ایشیدوب بو نجسته فرمانی
کیر دیلر اول کروه دشمنانه * ایتدیلر حمله اهل طغیان
الدی صحرایی جنک آتشبار * چیقدی عبوقه نفیة اوتار

دتره دی نعره لاله روی زمین * تیغسلر اولدی خونه رنگین
طاعلر اکلدی بو حالتدن * برکون اولدی اوکون قیامتدن
ایردی اعدایه چون بو آفتلر * قوبدی اول دشمنه قیامتسلر
کیمی مایوس جریحه غده * کیمی سیران ایدر جهنمه
ایردی کلزار دینه باد ظفر * بولدی ازهار قحله زیور
سرور عالمک پلنکافی * اصدیلر عرشه تیغ برانی
رضی الله عنهم اولدی همان * انلره زیب دفتر غفران
(قوله سل جنبنا عبارتند مجاز حذفی وارد (سل اهل حنین دیکدر
نشد کیم) (واسئل القرینه) آیت کریمه سنده مفسرین اهل القرینه ایله
تفسیر ایتسلر یا خود تقدیری (وسل وقعه الحنین در دیمشدر
کذلك باقیلرند دخی حال بوموال اوزره در) بعضیلر تقدیره
حاجت یوق عین مواضع مذکوره دن سؤال در دیمش (شارح شیخ
زاده والاولی ان یکون المراد من هذه المواضع نفسها ولا یکون
القصد الی حقيقة الامر بالسؤال بل المقصود بیان التحقیق والتقدیر
انتهی) (شارح مصنفک وفق قوله فصل جنبنا و بدر الخ تنبيه الی انه
لشدة انهزام هؤلاء و وضوح الخوف بهم لوسئل المجادات عن
مثل هذه الحالات لسمع فیها لجواب والاصوات دیمشدر (قوله وسل
بدر اسل جنبنا اوزرینه معطوف در کذلك (وسل احدا قریب و بعینه
معطوف اولور (فصول ختف فصول فصلاک جمیدر فصل دیو
مبدأ و انتهای معین زماندن بر طائفه به دیرلر دیمشدر (ننه کیم فصول
اربعه بر سنه دن درت عدد معین معلوم طائفه در که هر طائفه به
بر اسم وضع ایتسلر در (فصل بهار و فصل صیف و فصل خریف
و فصل شادیرلر یومقاده فصول کله سیله طائفه من الزمان اولان
اوج عدد فصول مراد اولدیفته کوره اعرابی بو وجهله در که
فصول لفظی مرفوع مبتدا محذوفک خبر بدر تقدیری (زمان
المحاربة معهم فی تلك المواضع الثلاث فصول ختف لهم) دیمک
اولور یعنی مواضع مذکوره ده وقوع بولان محاربه زمانلری کفار
مثلا فصل وبا و طاعون کبی فصول موت و مصائب در دیمکدر مبتدا
محذوف مع خبره جمله سی افعال ثلثه مذکور فک مضموتی بیان اولور

ایمدی بو صورت فصول کلمه سی رفعله اولدیغی تقدیره در (اما اگر
فصول نصبیه اولور سه نزع خافضیت اوزره منصوب (وسل عن
فصول ختف لهم تقدیرنده در (واختار موسی قومه) ای من قومه
قیلندن اولور (یا خود کذلك فصول کلمه سی نصبیه مواضع ثلثه دن
بدل اولمق اوزره قاضی عضد ذاهب اولمش (کافال الفصول جمع
فاصله و الاضافه بیانیه وهی منصوب بدل اشتمال من المواضع
المذكورة ای حتوفا فاصله بین الارواح و الاجساد دیمشدر
ختف باآلاده سبقت ایلدیکی اوزره موت بلا سبب معناسنه در
موت بجئه در دیمش (قوله لهم کائن محذوفه متعلق اولوب (ختف
کله سنک صفتیدر (قوله ادهی اسم تفضیلدر آفت عظیمه شدید
دیمکدر حتی (شارح شیخ زاده دواهی الدهر ما یصیب الناس
من عظیم بهمه دیمشدر (ادهی تقدیرا مرفوع فصول کله سنک
صفتیدر (قوله من الوخم جار مجرور ادهایه متعلق قدر (و خم
خاء مجعه ایله مصائب عظیمه دن داهیه دهیا در مثلا عیاذ بالله
علت طاعون و وبا که این سبنا قانونده (فقد دهشت الاطباء فی امرها
دیوب مداواة دکل اطباءه حیرت و دهشت و بریدیکی اعتراف ایدر
ایمدی اولاد کر اولندیغی اوزره فصول کلمه سی رفعله مبتدا محذوفک
خبری اولدیغی تقدیر اوزره (ناظم علیه الرجح معر که کاد اولان اول
مواضع ثلثه ده کذرا ان ایدن زمان غزوات ثلثه بی کفار نظر اکندوده
موت عام وقوع بولمقده فصول سنه دن زمان طاعون و وبا اولان
فصوله تشبیه ایدوب دیمک مراد ایدر که اول مقتله کفار اولان
مواضع ثلثه ده کی زمان جهاد و غزوات یعنی اوزمانلر کفار خاکساره
طاعون و وبا دن ادهی موت بجئه فصللریدر سن اول مواضع ثلثه دن
یا خود اول مواضع ثلثه نک اها لستندن بقیه السیف اولان کفار دن
سؤال ایله یعنی طاعون کبی اولان مجاهدین اسلامی وار انلردن دخی
سؤال ایله شبهه ایدر سن دیمک مألنده در (زیرا قوله وسل جنبنا
عبارتی و او عطفه ایله آیات سابقه دن هم الجبال وسل عنهم یتنده
اولان وسل عنهم اوزرینه معطوف اولدیغی مقدم بیان
اولمش ایدی (شارح کردی خلاصه معاده بو وجهله تقریر

ایدرکه (والمعنى ايها المخاطب ان لم تصدقنى فيما قلت لك فسل عن هذه المواضع الثلاثة التى هى ازمة هـ لا كهم كالطاعون والوباء فى الضرر لهم وايصال الالم اليهم

* * تخميس * *

* براولدى خون عدوايله عرصه كاه و غا *

* كسلدى نيشتر سيفيله عرق جان عدا *

* زمان فصل ايدى فصل جزاندن كويا *

* وسل حنينيا وسل بدرا وسل احدا *

* فصول حذف اهم ادهى من الوخم *

المصدرى مستعملان يابى عن جم مستعملان رابعا مستعملان وردت فعلمن من العدى مفاعلى كل مس فاعلمن ودمن ال مستعملان لم فعلمن (المصدرى ابيض جرا بعد ما وردت) (من العدى كل مسود من الملم) (ناظم عليه الرحا بيات سابقه ده مجاهد بن اصحاب كرامك حال الرينى ومعه كه ومكان محاربه ل رينى وجلادت ومهابت ل رينى بيان ومد حد نصكره اول ابطال شجاعك قلع قول للمقل رينى ومصيقل وباك اسلمه استعمال الرينى وصف ومدايح وثنائ رينى مراد اتمكله بيورر كه المصدرى آخر نده ياء ساكنه ايله اصداردن اسم فاعل جمع مذكور در اصلى مصدرين در اضافت ايله جمع نونى ساقط اولمشدر صدور معناسنه اولان رجوع دنددر المصدرين ارجاع ابدى بيلدريمكددر (شارح شيخ زاده يقال ورد المنهل دخل فيه وصدر عنه خرج عنه اورده جعله واردا واصدره جعله صادرا ديمشدر) (شارح حنفى المصدر وهو الخرج من المنهل بعد قضاء الوطر من الشرب والغسل من الماء والورد الدخول فيه ديمشدر) (المصدرى جرابله ماسبقده مذكور مجاهد بن اسلام اولان ابطالك صفتيدر يا خود ابطالدن بدل در يا خود منصوب بالمدح در امدح المصدرين تقدير نده در حالت جبرى ونصبى يا ايله در) (شارح مصنفك قوله المصدرى البيض من قبيل الفصارب الرجل نصب على المدح او بدل منهم ديمش يعنى ماسبقده هم الجبال الخ بيتنده اولان هم ضميرندن بدل در المصدرين كلمه سى البيض قوله مضاف در اسم

فاعل

فاعل مفعولانه مضاف اولمشدر قرآن كريمده * والمقبنى الصلوة * آيت كريمه سنده الصلوة منصوب اولمق قرائته بناء مثال اولور (بيض بانك كسر يله ابيضك جمعيدر ابيض صفت مشبهه در) (شارح كردى البيض بكسر الباء الموحدة جمع الايض اصله ببيض بضم الباء وسكون الباء مثل حجر جمع احمر كسرت الباء محافظه على الباء بعده ايدمشدر بو محمله مضاف محذوف در السيوف الايض ديمكدر واقعه سيوف مصيقل ولا مع اولد قدده بياض اولور ببيض سيفه اطلاق اولنور حنى ببيض سيف معناسنده استعمال اولنديغى بو بيتنده ظاهر در (شعر وايض مصقول كاه فرنده دموع حسنة فوق خد مورد فرنده لغنده قلع جوهرينه ديرل بو مقامده مصدرين جمعيدر البيض كلمه سى دخی جمع اولوب جمع جعله مقابله ده انقسام الاحاد بالا احاد اولمق اوزره هر بر مصدر لك بر سبى اولنديغى مفيد اولور ننه كيم تقلد القوم سيوفهم تركبى هر بر آحاد قومك سبى اولوب تقلد رينى افاده ايدر (قوله جرا لفظى ببيض قوائدن حالدر حر ضله وسكون ايله احمر لك جمعيدر بعضيلر ببيض صفتيدر ديمش بو صورتده احمر قره زى فارسيدى كلكون معناسنه اولمغه ببيض سيف معناسنده استعمال اولنديغى بناء يا صنى احمر ايله توصيف لطائف عجيبه دن اولور) (بعد مصدرى كلمه سنك ظرفيدر) (ماوردت ما مصدر به در وردت وقوع ودخول معناسنه اولان ورد دنددر فعل ماضى مؤنث در تحتند فاعل ضميرى بيتنده راجع در وردت جمله سى ماء موصولك مسله سيدر ماء موصول مع صلته ظرفك مضاف اليهيدر) (من العدى من بيتانده در عدى جار مجرور مقدر كائنا كلمه سنه متعلق اولوب مؤخر كل مسود كلمه سندن حادر حال عدويه اهتمام ايجون ذى الخال اوزرينه حال تقديم اولمشدر ديمشدر بعضيلر من الى معناسنده در جار مجرور وردت فعلنه متعلق در ديمش (العدى كلمه سنه حرف تعريف استغراق عرفيدر جمع الامير الصايغ اى صايغ بلده قيبيلند ندر يا خود عهد خار جييدر بالده سات ذكرى مرور ايدن معهود كفار مجاربين مراد اولور (عدى عدونك جمعيدر عدو صديق مقابليدر) (كل مسود وردت فعلك مفعوليدر كل لازم الاضافه در) (مسود بنشديد الدال اسود

فعلندن یا خود سود فعلندن اسم مفعولدر سیاه اولمش دیمکدر
بومحمله مسود موصوف مخذوفک صفتیدر عنق مسود من الملم
دیمکدر دیمشله بوتقدیرجه ذکری آتی تفصیلاته حاجت قالماس
لکن عنق تقدیرینه قرینه اولماغله تفصیلات آیه ایله معنی دخی
اعلی اولور (لم صاحبدر سیاه ایله ناظم قید اتمکدن مرادی لشکر
عدونک شایرینک حالی بودرقنده قالدیکه صاحبی صفالی آغره ش
اختیارلری ضعفادن اولماغله اول حانده اولق اولویته قالدیغه
اشارندر (قوله من الملم جار مجرور مسود کلمه سنه متعلقدر) لم بکسر
اللام وفتح المیم له نك جمعیدر حکم حکمتک جمعی اولدیغی کبی
(وآن قولیده له بکسر اللام شول باشند این صاجلردر که
شحمه الاذنی یعنی قواقده اولان ککویه یرندن تجارز قبله فین
اوموزله اینسه اکاجه دیرلر دیمش بومعناجه باشک اکسه سنده
قالوب اوموزه منتهی اولیوب اکسه به دوکولوب این صاجلردر که
سیوف مجاهدین اسلامک تمام جلوه کاهنده اولمش اولور
(معلوم ارله که قریش واکثر قبائل صاجلرین باشلندن اکسه لرینه
ایندروب ارسال اتمک واکسه لری اوزرینه درکولوب یا بلق عادت
عرب اولدیغی کبی کذلک اعناق لرینه ایندروب کردن لرینه
صاولق دخی عاد لری اتمش (ایمدی بالاده سبقت ایدن وآن قوالیده
(وبعض شراح لم کله سنده ذاهب اولدق لری ایکی عدد معنای
مذکور متیقن اولدیسه (معلوم اوله که مسود من الملم عبارتند
من بیایه اولماغله صاجلردن سیاه اولمش دیمک اولور که صاجلردن
سیاه اولمش کفارک اکسه لری وکردن لریدر یعنی اول سیاه صاجلر
اکسه وکردن لری اوزرینه اینوب دوکولمکده سیاه اولمش لردر
(ایمدی مجاهدین اسلام بیاض سیفلرین کفارک اکسه وکردن لرینه
بعد ما وردت یعنی ورود ودخول ایلد کدنصره قرمزی اولدیغی
حاله ارجاع واخلراج ایدیجیلردر یعنی کفارک باشلرینی کسوب
بویونلرینی اوردق لرینی (ناظم شاعرانه ادا ایدر) شارح کردی دخی
بومعنازه اشارت اتمش (کافال والمعنی بحر جبهه علیه السلام برمی
عن الابطال الذین یصدرون السیوف البیض المحمرة بدم الاعداء

من الکفار

من الکفار بعدد ورودها منهم کل عنق مسود بالشعر (قال المصنفک
یریدان هؤلاء الاولیاء اشداء علی الکفار یرجعون السیوف المملونه
بلون المحمرة من جهة دماء الاعداء رؤسهم مرة بعد اخرى
(بعض شراح ای امدح الذین اصدروا السیوف البیض حال کونها
حرا ماوردت کل مسود من الملم من العدى دیمش (محمصول معنای
عبارت یت) اول ابطال مجاهدین اسلام اولیه مجاهدین در که
بیاض ومصبقل سیفلرینی اعدای دینک اکسه لرینه وکردن لرینه
مرسل ومبسوط اولان سیاه صاجلرله مسود اولن لرینه یعنی سیاه
اولن لرینه خلاصه اکسه لرینه واعناق لرینه که سیاه صاجلر اوزرینه
یا یلوب دوکولمکده بالفرض نظرده سیاه اولمش لرایدی اشته اول کل
مسود من الملم بعد الدخول قزل اولدیغی حانده اصدار واخلراج
ایدیجیلردر دیمک اولماغله سیوف مجاهدین کرام دماء اعدا ایله قزل
قان کبی قرمزی حقیقه دخی حالت موحشه بی کذلک کفارک وبال
کردن لری اولان صاجلر ایله سیاه اولان اکسه لرینه واعناق لرینه
سیفک ورود وخروجی هیئتینی تصویر وازات ایله صورت قهر
وجلادت ابطال مجاهدینی تصویر بیان اتمک مراد ایدر رحمه الله

* * تخمبس * *

* قزل یرطه سیدر کافرک سری قت قت *

* کلوب سیوفه اودمده دما ایله حرت *

* جیقدیلر قزلن کفرک ایلوب همت *

* المصدری البیض حرا بعد ما وردت *

* من العدى کل مسود من الملم *

والکاتبی مستعلن ن بسم فعلن رالخط ماستعلن ترکت فعلن
اقلاسم مستعلن حرف جس فاعلن م غیر من مستعلن عجم فعلن
(والکاتبین بسم الخط ماترکت) (اقلاسمهم حرف جسم غیر منجم)
(والکاتبین جمع مذکر سالمدر اعرابی حالت رفعنده واو ونصبنده
وجرنده یا ایلدر بومحمله مجرور اولوب واو عاطفه ایله ابطال
صفتی اولان المصدربن اوزرینه معطوفدر کاتب قلم ایله اشکاز
حروفی تصویره دیرلر کاتبین دیمک اول ابطال مجاهدین کاتب

ایندیدیدر دیمکدر (قوله بسم با حرف جر در کتبت بالقلم کبی استعانه
ایچوند رجا مجرور کاتبینه متعلقدر بسم الخط بمنده خط دیدکری
بلدک رما حلیله دیمکدر (بعض شراح السمر جمع اسم وهو الرمح
دیمشدر سمر کله سنک خطه اضافتی لامیه در تخصیص افاده
ایندیدر سمر سنک ضمی میم سکونیه اسمک جمعیدر جراحه
جمعی اولدینی کیدر اسم لغته بغدادی اکلودیدکری قاره به
مائل اولان اونه دیرلر (وآن قولیده قره یاغز اولان کیمسه دیمش
(ایندی خط مملکتده چقان رما حلیر کلی رنک اولمغله اول
ولاینک رما حنه سمر علم اولمش بعض صفات برزائده صکرت
استعمال ایله اعلام غایبه دن اولدینی کبی سمر دیمک رما ح دیمکدر
(شارح کردی السمر جمع اسم وهو المتلون بلون الخط من الصفات
الغایبه علی الرماح حتی صارت اسماء دیمشدر (الخط مضاف الیهدر
خط لفظی بمنده بر بلده نک سیدر انده معمول اولان رما ح غایت
اعلا ومعتبردر سمر کله سنده استعاره بالکتابه واردر (ما ترک
ما نافیه در ترک فعل ماضی مؤنثدر ترک ایتمیدیلر دیمکدر یعنی
قومیدیلر بر اقدیلر تعیری ایله ترکیده تمسیر ایدرلر (اقلامهم قلمک
جمیدر لفظاً مرفوع ترک فعلک فاعلیدر ضمیر جمعه مضافدر
ضمیر کاتبین کله سنه راجعدر اقلام معروفدر ما ترک جله سی
کاتبین کله سندن حایلدر بطریق الاستعاره اقلام ایله رما ح مجاهدین
مراددر نه کیم تفصیلی کاور (حرف لفظی ترک فعلک مفعولیدر
جسمه مضافدر جسم جسددر جسمده اولان تنوین مضاف الیهدر
عوض اولمغله جسم الکفار دیمکدر حرف لغته جانب و طرف
معنا سندر وفی التزیل (ومن الناس من یعبده الله علی حرف ای
علی ط ف وارد اولمشدر طرف جسم ایله مراد کفارک جسدینک
اطراف وجوانیدر رما ح مجاهدینک جسد کفارک هر جانده
اصابتی بیانددر حتی اصطلاح فقها ده اطراف جسم ایله مراد
ال وایقدر (نه کیم دینه الاطراف وقوده کذا دیرلر (غیر لفظاً
منصوب حرف کله سندن حایلر یا خود صفتدر (منجم
مضاف الیهدر منجم منقوط معنا سنده در زیر حروف معجمه

نقطه لی حرفله دیرلر (شارح مصنفک المعجم المنقط بالسواد یقال
انجمت الحرف اذا نقطته والمعجم المنقوط دیمش معجم صیغه
مفعول ایله حرف منقوط دیمکدر منجم انجمادن اسم فاعلدر
حرف منجم حرف منقوط دیمک اولور زیرا افتعال بابنک بناسی
مطاوعت ایچوند (شارح کردی والحرف المنجم المنقوط اسم
فاعل من الانجمام مطاوع عجمه و عجمه و عجمه اذا نقط الحرف
والمعجم علی صیغه المفعول الحرف المنقوط دیمشدر حرف اجسام
کفاردر یعنی اطراف جسد کفاردر نقطه لشمش یعنی اقلام
سنان کاتبیندن انده اثر جرح اولمش قومه دیرلر بر اقدیلر دیمک
اولور (بعض شراح خلاصه معنا ده دیمش که یعنی ان الکاتبین
یاستعبانه الرماح السمر الخطیة حال کون اقلامهم غیر تارکة اطراف
اجسام العدی غیر منجم بل هو منقوطة بتلك الاثنية (شارح کردی
بویله تقریر ایدر وجه تشبیه الصحابة بالکاتبین هو ان الکاتبین
یکتوب بفرع البال والطمانينة حیث اراد من القرطاس كذلك الصحابة
ممکنون فی هذه الطمان على الاجسام من الکفار حیث اراد من غیر
تشویش وترعزع خاطر فلان تشبیه الاجسام بالقرطاس واطرافها
بالحروف والمعنی ان الصحابة الطمانین رضوان الله علیهم اجمعین
ما ترکوا بالرماح السمر من اجسام الکفار طرفاً غیر مجروح وحرفاً غیر
منجم دیمشدر (محمول معنی عبارت بیت نیرنه دیار خطایله
کاتبین اولان مجاهدین اسلامک افلامی یعنی رما حی حرف جسم
کفاردر نقطه لشمش یعنی زخم وجریحه اصابت ایتمش طرف
قومادیلر اجسام کفارک هر طرفه وضع جریحه و زخم ایدیلر
نه کیم اقلام حروفاته نقطه لقیوب نقطه سز حرف قومادینی
کبی دیمک اولور حق بودر که بوجعت اعرانه تشبیهات ودقایق
قواعد علمیده بویله نظم بلاغت سیر محضا کرامت وانطاق حق
اولدینی ظاهر در حق بر برینی متعاقب اشبوا یکی بیت معجزادانک
مدح و ثناء سنده فناء شراحندن محشی بیض سلوی شیخ زاده
عایه الرحمة وهذان البنان مما یشهی الانفس ویفلق الاسماع
ویهز الفراع ویدسط الاذهان دیمش فی الواقع هر بری شایسته

مدح و ثنا خصوصا اش و بيت اخير سراوچه ديوان ادبا اولمغه
سرا برنظم دلارادر (اولا والکاتبين کلمه سنده استعاره تبعيه اولوب
(سمر کلمه سي تفصيلي سبقت ايلديكي اوزره رماحه علم اولوب
رماح طاعنينک ملايمات و اواز مندن اولديغنه بناء استعاره تبعيه
مذکورک قرينه سي اولور (مصراع ثانيده اولان اقلام و حرف
و منجم کلمه لرندن هر بری استعاره تبعيه مرقومه ده مشبه به اولان
کاتبينک ملايمي اولمغه ترشح اولور و بولور دن ماعدا (اقلام کلمه سنده
استعاره مصرحه و منجم کلمه سي دخي استعاره تبعيه اولوب و قدر
تشبيهات و استعارات ايله رتبه ايچازده الفاظ حسن ادبي و معنائی
دلکسايي حاوی اولمغن غرائب ايچازندن ارباب طبعيه تي ذمولدن
صيانت ايچون اطانقي بو وجهله تفصيل اولور و منه العون
و اتوفيق اولاسمر کلمه سنده اولان استعاره تبعيه ک و اقلام کلمه سنده
اولان استعاره مصرحه ک بيان و تعریف لری بو وجهله تفصيل
اولور که اولان (اقلام کلمه سنده استعاره مصرحه واردر که مجاهدین
اسلامک نیرلری کاتبينک قلم لرینه تشبيه ايدوب مشبه به اولان
اقلامی ذکر ايدوب مجاهدین اسلامک نیرلری مراد ایدر
مشبه به و مشبه به کلامده ايکبسی دخي ذکر اولمق جائز
دکلمه درينوز ايسه مشبه اولان سمر مصراع اولنده مذکوردر
مشبه به اولان اقلام مصرع ثانيده مذکور اولمغه ايکبسی معا
کلام واحدده ذکر اولمق سدر ديمک بله جواب ممکندر لکن
نیرنه مجعدي اقلام کاتبينه تشبيه ايله اکثفا استعاره تکلفندن
عاری و مناسبدر ايمدی بو باده قواعد بي نييه بو گونه تفصيل
اولور که (قال السعد السلامة عليه الرحمة الاستعارة باعتبار لفظ
الاستعار ان كان اسم جنس فالاستعارة اصلية کاسد في نحو رأيت
سدافي الحمام وان لم يكن اسم جنس فالاستعارة تبعية کامعل وما
يشق منه من اسم الفاعل واسم المفعول وغيرهما من المشتقات
فالتشبيه في الفعل وما يشق منه لمعنى المصدر نحو الحال ناطقة بكدا
فيقدر تشبيه دلالة الحال بنطق الناطق في بضح المعنى و ابعاله
الى الذهن ثم يدخل الدلالة في جنس النطق بانسأ ويل المذكور

فبتعار لها لفظ النطق ثم يشق منه الناطق فيكون الاستعارة
في المصدر اصلية وفي اسم الفاعل تبعية انتهى يعني استعاره تبعيه ده
تشبيه استعاره تبعيه اعتبار اولان مشتق اولان مصدرنده جاری
اولور بعده اول مصدر دن معنای مستعارده استعاره تبعيه اولماسی
مراد ايلديکمز لفظ اشتقاق قلنور (نته کيم بو مقامده اسم فاعل
اولان کاتبين کلمه سنک مصدری اولان ک کتابت لفظنده تشبيه
و استعاره بو وجهله تقرير و اجرا اولور که طاعنين اولان مجاهدینک
جسم کفساره طعن و جرحی فراغ بال ايله بی پروا بلا تکلف
اولمقده کاتبينک کاتبينه تشبيه اولنوب تشبيه مذبور سبيله جنس
کاتبينه طعن ادخال اولمق قد نصکره اشبوطعن معناسته اولان کاتب
مصدرندن کاتبين کلمه سي مشتق قلنوب طاعنين معناسته کاتبين
کلمه سي استعاره تبعيه اولور بو استعاره نک قرينه سي سمر کلمه سیدر
زیر ارماع معناسته در کدر ماح استعاره تبعيه مذکورده اولان طاعنينک
لازمی و ملايمدر مشبهک لازمی و ملايمي اولان اشبور ماح مشبه به اولان
کاتبينک نسبت اولمق کاتبيندن مراد طاعنين اولديغنه قرينه در ماح
کاتبينک ملايمي دکلدر (کذلک مصرع ثانيده اولان اقلام و حرف
و منجم کلمه لرینک هر بری سالف الذکر استعاره تبعيه ده مشبه به
اولان کاتبينک مناسبي و ملايمي اولمغه استعاره تبعيه مذکورده
ترشح اولور (بس بيت مزبورده اولان استعاره تبعيه بو صورت اوزره
متحقق اولور کذلک بيت مرقومه استعاره مکنيه سمر کلمه سنده در
ايمدی استعاره مکنيه بی اولان تعريفه محتاج اولمغه استعاره
مکنيه ده اولان مذاهب ثلثه دن صاحب تلخيص خطيب عليه
الرحمة ذاهب اولديغي اوزره استعاره مکنيه فهم و اجرا سی آسان
و ظاهر اولمغن اجراده اختيار اولنمادی (وفي البيت من البديع
مراعاة النظير بين العين والخاب و التكرير فيها و ابهام الطباق
بين السمر والبيض

* * تخميس * *

بحقیفه سق کفره اينديلردقت * کلوب مقابلده پر خطا اوجهت
چفودی کزالک شمشیری باشه ذوالهمت * والکاتبين سمر الخط ما ترکت

* اقلامهم حرف جسم غیر منجم *

شای السلا مستفعلن ح لهم فعلن سیمای مستفعلن برهم فعلن
والوردیم مستفعلن تاز بالاس فاعلن سیمای من الس مستفعلن سلم فعلن
شاکن السلا ح لهم سیمای غیرهم * والورد یمتاز بالسیمای من الس
(شاکن اسم فاعلدر السلا مضاف الیهدر تازی السلا ح دیمکدر
اصلی جمع صیغه سیمای شاکن در اضافت الیه نون ساقط او لمشددر
اسم فاعل اولان اشوشاکن کلمه سی فاعله مضافدر اعزانی سابق
الذکر صدری کلمه سنک اعزانی کیدر که ابطال مجاهدیندن صفتدر
یاخود حالدر کما سبق سلاح آلت حر بدر لهم لام حرف جر در هم ضمیر
منفصل مبنی جار مجرور کائن کلمه سنه متعلق محلا مرفوع مقدم
خبر در (سیمای تقدیر امر فوع مؤخر مبتدأ در جمله سی شاکن لفظنک
صفتدر یاخود حالدر سیمای علامت مضانسه در سومه لفظنکندر
اصلی سومادر واوک مافلی مکسور او لفظه بایه قلب اولمشدر
مد وقصری جائز در تر کیده لفظ سیمای انسانک وجهنه و بشره سنه
اطلاق اولنور یاخود صورتده و بشره سنده اولان بعض حالت
مخصوصه به اطلاق اولنور فلان کیمسه نك بشره سنده سیمای صلاح
وارد یعنی علامت صلاح وار مراد ایدر لخصه و صا اطبا تشخیص
علته سخته علل تعبیر ایدر کلری سیمای علل نبضدن زیاده دلیل
و علامندر علی الخصوص استسقاء سیمای عللدن علت ظاهر در
دیمشدر در یاخود سیمای سنده بشاشت وارد درل کذلک مجاهدین
اسلامک دخی بشره لنده بر سیمای نور اسلام وارد که غریب
یوقدر انلر بوسیمایله آخردن یمتاز در دیمک مراددر (شارح کر دی
وفیه اشاره الی قوله تعالی (سیمای فی وجوههم من اثر السجود
و وصفهم الناظم بعد ان وصفهم بکمال الشجاعة لکنه امثالهم
لاوامر الله تعالی ونواهیة باتواع العبادات والطاعات من بذل الروح
فی سبیل الله واعلاء کلمة الله ونصرة النبي صلی الله علیه وسلم
فصل لهم هذا السیمای فی وجوههم بحسب تبارک او انوار العبودية
دیمش ز تمیزهم تمیز فعل مضارع مفرد مؤنثدر تحتده فاعل ضمیری
سیماکله سنه راجعدر سیمای نا ایل اولان علامت مضانسه او لفظه تمیز

فعلی مؤنث کمددر (هم ضمیر منفصل مبنی محلا منصوب تمیز فعلنک
مفعولدر جمع ضمیری شاکن لفظنه راجعدر جمله سی سیمای لفظنک
صفتدر) والورد مبتدأ در یمتاز فعل مضارعدر تحتده فاعل ضمیری
ورده راجعدر جمله سی مبتدأ نك خبریدر مبتدأ مع خبره جمله سی
ابتدائیة در یاخود حالیه در ورد قرمزی کلدر دیمشدر (بالسیمای جار
مجرور یمتاز فعلنه متعلقدر کما مخصوص اولان سیمای ایل یعنی علامت
ایل دیمکدر (من الس سلم کذلک جار مجرور یمتاز فعلنه متعلقدر سلم
بر کئی شجرک اسیدر صاری چیچکری او اور (شارح خالد الس سلم
شجرله شوك يشبه شجر الورد نوره اصفر دیمش بومقامده سلم ایل
مقصود شجر مزبور در یو خسه شکوفه سلم کلدر زیر ناظمک
مرادی ورد ایل شجری مقابل طوتمقدر یو خسه اول صاری
شکوفه لری ایله مقابله کلدر بلکه مقصود کفاری خاره تشبیه ضمیدر
و مجاهدین اسلامی سلطان ازهار اولان ورده تشبیهدر بعض شراح
سلم ایله مراد چیچکریدر دیمش اوراده ده تکلف اولور وهم کفاری
ازهاره تشبیهی دخی طبیعت نجور ایتز نه کیم (شارح کر دی
خلاصة معناه دیمشدر که شبه الناظم الصحابة بالورد فی المطافاة
وطیب الريحه وحسن المنظر وطلاقة الوجه والغرة والاقبال الیه
وشبه الکفار بالسلم فی الاذی لمن قرب منهم والخبائة والانصب
ان لا یقدر شیء لیكون تشبیه الصحابة بالورد والکفار بهذا الشجر
کثیرة الشوك وهذا التشبیه ضمی (والمعنی اصحابه علیه السلام
تام السلاح فی الحروب * اشداء علی الکفار) فی الحروب (رحماء بینهم *
لهم سیمای غیرهم من غیرهم کامتاز الورد من السلم بالسیمای والرطوب
(محصول معنای عبارت بیت اویل مجاهدین اسلام یاخود اول
مجاهدین اسلام که آنلرک سیف و سنان و زرخ و کان و سائر آلات
حر بری تمام و مکملدر بومعنی شاکن السلاح جمله سی صفت اولدیغی
تقدیر جسددر لهم سیمای غیرهم یعنی اویل مجاهدین اسلام که انلر
اولان سیمای نور ایمان انلری فیج المنظر کفار بد لفسادن
(تمیز ایدر نه کیم قرمزی کل شجر پر خار اولان سلمدن یمتاز
ومعین اولدیغی کیم دیمک مألنده اولور

* * تخمیس * *

* بساط جنك يقشوب اول اعظم مردم *

* سماء احسن تقويمه اولديلر انجسم *

* قالوردی کافری بد یانلرنده چون کژدم *

* شاکی السلاح لهم سبیا تمیز هم *

* والوردیمناز بالسبیا من السلم *

(تهدی الی مستفعلن ک ریا فعلن ح النصر نش مستفعلن ر هم و فعلن
فتمحسب الزمفاعلن زهر فی ال فاعلن اکام کل مستفعلن ل کی فعلن
(تهدی الیک ریا ح النصر نشر هم) فتمحسب الزهر فی الاکام کل کی
(تهدی تانک ضمیمه و دالت کسر یله فعل مضارع مؤنث در
اهدیت دن اولور ایسه تهدی ارسال ایدر دیمکدر که اهدیت الیه
ای ارسال الیه هدیه دیرلر و اگر هدایتدن اولور ایسه ارشاد
معناسنه در یقال هداه الطريق اوهداه الی الطريق اذا ارشده
الیه دیمشدر (قوله الیک الی حرف جر در کاف ضمیر مبنی محلا
مجرور در جار مع المجرور) (تهدی کله سنه متعلقدر) شارح کردی
والخطاب عام لكل من يتوجه الیه دیمش (ریاح ریحک جمع ایدر
تهدی بنک فاعلیدر النصر کله سنه مضافدر) نصر افتده غلبه
وعون معناسنه در ریا ح کله سنه اخبارات معناسنه استعاره
مصرحه واردر زیرا تهدی کله سی قرینه اولدیغی کی ریاحی
نصره اضافت دخی قرینه در دیمک ممکندر (ریاح ایله مراد
نصرت خبر لیدر که اطرافه ارسال اولتان خبر نصرتدر یو خسه
ریاح نصرت ارسال و اهداسنک معناسی یوقدر (ریاحده استعاره
مصرحه شو وجهله در که) ناظم اخباری یعنی پیام و خبر لری هر نه
طرفه و اصل اولوب یانلرنده ریاحه تشبیه ایلدی مشبه به اولان
ریاحی ذکر ایدوب مشبه اولان اخباری مراد ایلدی قرینه استعاره
تفصیلی سبقت ایلدی کی اوزره ریاحی نصره اضافت و تهدی
کله سیدر (نشر هم تهدی فعلنک فاعلیدر نشر مصدر در فاعلنه
مضافدر انتشار و ارتحال معناسنه در زیرا نشر طاعلوب منتشر
اولوب یا یلغه دیرلر (هم ضمیر بارز منفصل مبنی محلا مجرور مضاف

الیهیدر اشبوجع ضمیری بیت سابقده مجاهدین اسلام مراد اولان
(شاکی السلاح قولنه راجعدر دیمک اولور که انلرک غزایه عزم
و توجه و دیار کفار طاعلوب و انتشاری نصرت و فتوحات
خبر لری شاکی ارسال و اهدا ایدر یعنی شاکی السلاح اولان اول
مجاهدین اسلام دیار کفار توجیه ایدوب و منتشر اولدقلرنده منصور
و مظفر اوللریله اول نشر و انتشاری سا که اخبار نصرتی بادوزان
کی ارسال و ایصال و اهدا ایدر) خلاصه غلبه و نصرت الهیه
انرا یله معادرنه طرفه توجیه ایتسه لرفع و نصرت ملازم عزم
و توجیه لری دیمک معناسنی مراد ایدر فقیر بر تقصیرک ملحوظه
یومعنا مرجعدر (نه کیم شارح شیخ زاده و المراد من النشر
اخبارهم الطیبه و انباءهم المعجبه دیمشدر) (کردی دخی یومعنا
ذاهب اولمش لکن ریاح النصر کله سنه نصرتی ریاحه مشبه بهک
مشبهه اضافت یله تشبیهدر دیمش فقیرک ملاحظه م اوزره
بطریق الاستعاره اخبار معناسنه اولدیغنه ذاهب اولمش
(کا قال ان یكون النشر مصدرا بمعنی الانتشار و الارتحال
والاضافه فی ریاح النصر من قبیل اضافه المشبه به الی المشبه
کما سبقت تفصیله) (بعض شارح نشر ریاحه طیبه معناسنه در
دیمش نه کیم نقل و بیان اولور) (قوله فتمحسب کله سنه فاسیددر
ما فلی کله معطوف علیهدر فانک ما بعد ینه سبب اولان
استعمال اولور) (یومقامده بیت سابقده اولان شاکی السلاح
تمحسب فعلنک سبیدر یعنی مجاهدین اسلام الات حرب ایچنده
مستغرق تام السلاح اولدقلری عجب غلاف ایچنده مستور زهر می
اوله دیوطن اولنغه سبب اولنغه قابلدر تمحسب افعال قلوبدندر
(قال ملاجمی حسب لالظن بدخل علی الجملة الاسمية فنصب
الجزئین علی انهما مفعولان لها دیمش تمحسب فعل و فاعلدر مفعول
اولی (الزهره کله سی او اوب مفعول ثانسی) کل کی لفظی اولوب
تکلفه محتاج تشبیه مقلوب اولق ایدر) (یومقامده مناسب
اولان تمحسب فعلنک کل لفظی مفعول اولی او اوب الزهر کله سی مفعول
ثانیسی اولقددر یومصورنده انلری چیچک در نان ایدر سک ذملا

اولور تشبيهه مقلوب ديمكه حاجت قالماز تشبيهه مقلوب يياني
 كازهر في شرف يبتنده مفصلدر (تحتسب جله سي بيت بهابنده
 اولان) اليهم اوزرينه معطوفدر ياخود تهدي اوزرينه معطوفدر
 زهر فتح زاييله چيچك معنا سنه در (في الاكام مقدره متعلق اولوب
 زهر ك صفتيدر ياخود حالدر اكام لفظي كسر كاف ايله مك
 جمعيدر كم تشديد ميم ايله كسر كاف غلاف نوردر يعني چيچك
 كركي كي كساد ايل زدن مقدم غلاف ايچنده بعضا مستور
 (وبعض محلي ظاهر اولور غلافه كم ديرلر) بعض شراح تركيده
 چيچك طمون جفته ديرلر كه ايچنده چيچك اورنمش اوله ديدى
 (كل كلمه سي محب نك مفعول اول اولوب كي لفظنه مضافدر
 كي بلك تشبيدي ايله در لكن بو محذره تخفيف وزن ايچون يانك
 بر بى حذف اولمشدركه كي سكون يايله قالمشدر كي فصيل
 بمعنى فاعلدر درع واسطه ايله جسدنى مستور ايدن رجل شجاع
 مراد در چيچك بعض محلي ظاهر اولوب وبعض محلي مستور
 اولوب غلاف ايچنده اولديغى عاده غايث حسن المظروظا في
 فون غايث ولغله مستغرق درع واسطه اولان اصحاب كزىنى
 غلاف ايچنده في زهره تشبيه ووزاشبو كي لفظك جعي قضاة
 وزنده كاهدر ويند نصكره (معنوم اوله كه الاكام كله سده حروف
 تعريف جنس ايچوندر كلام جودر جعه انف لام داخل اولوب
 معنای جمعيت مسموع اولق قاعده سنه بناء اكام ديمك مفردى
 اولان كم معناسنه اولغله خلاصه معنى تام السلاح اولان يعنى
 سلاح ولاآت حرب ايچنده هر ير رجل شجاعى غلاف ايچنده بعضا
 مستور چيچكدر طن ايدرسك ديمك اولور (شراح بومصراع
 نايث يانته معابله الجمع بالجمع وبعضيلر مقابلة الافراد ديوب انواع
 تكلفات ايله معار ورسيلر عبارتته ملايم اولمديغى ظاهر اولغله
 شراح مصنفك عليه الرجه نك تقرير وياني اختيار اولوب
 بالا تفصيل اولمديغندن ماعدا بعبارة نقل وتحرير اولندي
 كفايا وجهه الشارحون بانه من قيل انقسام الاحاد ونداء
 طهره نفا ورشد ايله لفظه كل فالوجه ان اللام في الزهر للجنس

اي تحتسب كل كي زهرا في كه وامر الاكام سهل اذاللام مبطل
 الجمعية على ماذهب اليه الاصوليون فيعود الى معنى المفرد فصار
 معناه في كه فتأمل (بعض شراح خلاصه معناده ذكرى سبقت
 ايلديكي اوزره نشر كله سنى رايحه طيبه معناسنه در ديوب والمعنى
 تهدي اليك رياح النصره على الاعداء هدية اخباراتهم التي
 كالايحه (وبعضيلر يرسل اليك الرياح التي تهب لنصر عسكر
 النبي صلى الله عليه وسلم رايحتهم الطيبة فتحتسب زهر الورود
 في الاكام كل شجاع من جيش النبي صلى الله عليه وسلم ديمش
 (وبعضي تهدي من الاهداء والنشر رايحه الطيبة والاكام
 جمع كم بكسر الكاف وهو غلاف الزهر) والكوي الشجاع من كي
 جسده بالسلاح ستره (رياح فاعل تهدي نشر مفعوله الثاني
 في الاكام حال من الزهر وحاصل المعنى تهدي رياح نصرتهم
 اليك رايحتهم الطيبة تنظن كل شجاع منهم مستورا بالسلاح
 والدرع الزهر حال كونه في غلافه ديمشدر) اما شراح كردى نشر
 لفظي رايحه طيبه معناسنه مبني تقريراتي استحسان ايتيوب نشر
 انتشار دندر ديوب آخر شارحك اولا كلامي بيان ونقل اديوب
 بعده تختاري اولان معنى كه نشر كله سى انتشاردن يايلق وطاخلق
 معناسنه اولق مرجع وختياري اولديغى بو وجهله تقرير ايدر كه
 والمعنى يهدي اليك رياح النصره على الاعداء هدية اخباراتهم
 التي كالايحه الطيبة في انبساط النفس بها فتحتسب ان الشجاعان
 ازهار في اكام من اندرع التي تضحك في بستان الحاربه هذا ما قبل
 في معنى هذا البيت نكن لماسب ان يكون النشر مصدرا بمعنى
 الانتشار وارتحال الى الغزوات ومحاصرة البلدان مضافا الى الفاعل
 والنشر مرفوع على انه فاعل يهدي ورياح النصر مفعوله
 والمراد برياح انصر حبار الغزوات واحوال النصره التي كالايح
 في سرعة الوصول فيكون الاضافه في رياح النصر من قبل
 اضافة التشبيه الى التشبيه (والمعنى على هذا يهدي اليك ايها الخاطب
 انتشار الصحابة في الغزوات وتفرقهم على البلدان اخبار النصره
 على الاعداء وقوة الدين في الاعلاء كالريح السريعة في الوصول

والانتهاء فتظن كل شجع زهراني الغلاف للمكم احاطة من الاسلحة
والبيضاء انتهى (محصول معنای عبارت بیت) مجاهدین
اصحاب کزینک دیار کفساره طاغلوب توجه وانتشار لری نصرت
وفتوحات خبر لری سا که ارسال واهدا ایدرسن اول درع
واسلحه غرق اولوب کندولری مستور ایدن هر بر شجاع اسلامی
کریاغلاف ایچنده مستور چیچک ظن ایدرسن اویله لطیف
ومنتظم ومستور و حسن المظردر لر دیمک اولور مصراع ثابده
اولان تشبیه توصیف ایله ناطمک مرادی اول غزا وجهاده
منته را اولان غزاة مجاهدین لات حرب وسلاح ایچنده اولدقلری
واوی هیئت ایله زین و حسن منظر و اطاعت لری بیان واعلامدر
(نه کم بیت سابقه سناکی اصلاح منظر دخی بومعنازه دادر
(و بیت سن البديع الاستعاره الجاس اللاحق فی نشر ونصر
وجاس لاستعاره فی لاکام وکی

* * نخیس * *

* و نتیجه منشرین بلاد سوی عیدو *

* طاعتدی عسانکه صبا کل و قلری همه سو *

* شمیم کلشن نصرتدن الیدلر چون بو *

* تهردی ایلرک ریاخ النصر نشر هم *

* قحسب از میر فی الکام کلر کی *

کانههم مفاعلن فی ظهور فاعلین را الخیل نب مستفعلن تر با فعلن
من شده ان مستفعلن حزم لا فاعلن من شده ال مستفعلن حزم فعلن
(کانههم فی ظهور الخیل نب تر با) (من شده الحزم لامن شده الحزم)
بوییت دلار انک ایکی عیدد بیت سابقه مناسبت و ربطی شو
همه در که ناطم بیت سابقه مجاهدین اسلام اولان اصحاب
کرینی تراکت و لطافت و حسن منظرده ورد و ازهاره تشبیه
یلدی بیت به لرفقت و ضعف و ذبول و فساد خالی اولمغله
مجاهدین اسلامده دخی فی الجملة ضعف و انار تخافت توهم اونفق
احتمالی بوییت الله دفع ایتک مراد ایدر یعنی مجاهدین اسلام
حسن و طاعت رزا کنده واقعا ورد و ازهار کیدر لکن قوه

بدن

بدن و متانت و جسامتده خصوصاً آتہ سوار اولد قسده آتده
اوطور مقسده کوهی اشجار قدیمه نک مکان مرتفعده اطرافه
باقعر زمینه کولک صالوب سقوط و تزلزل مسلوب الاحتمالی دین
ومستکم قیامی کیدر دیمک مراد ایدر حتی بلغراد قسده حاضره
اولان بذات نقل ایدر که فرسان غزاتده وفور شجاعت ایله مشهور
بوسنه سرحدی اهالی سندن براختیار آدم جنکدن کیر و قالوبوب
زانورنده فی الجملة علت اولمغله ایکی آدم اعانتیه آتده سوار
اولوردی فقیره تعجب کلوب بویله ایکی آدم همبیله آتده سوار اولان
کیمه نیه قادر اولوردی و اطبقه صورتده اعتراض ایلدم جوابنده
بلی آتہ اوج آدم بندر لر لکن یکرمی آدم آتدن اندوره مزید کده
خاضرون غزاتدن عن مشاهده نقل ایله قتی جوق آدم تصدیق
ایلدیلر دیو حکایتی مایخن فیه ده کویا مثال صورتده اولمغله نقل
و تحریری مناسب کورادی (قرله کانههم صکان کله سی حر وف
مشبهه دندر هم ضمیر منفصل منی محلا منصوب اسمیدر ضمیر
مجاهدین اسلام اولان اصحاب کزینه راجعدر) (فی ظهور جبار
محرور مقدر کانههم متعلق اولوب جمع ضمیرندن حالدر
لکن حال وقوعی کان کانههم معنای تشبیه اولدیغنه بناءدر
زیرا حانده عامله محتاجدر حانده عامل فعلدر یا خود معنای فعلدر
تشبیه معنای فعلده در دیمشدر) کما قال مولانا جمی العادل فی الحال
اما الفعل او معناه المستنبط من فخری الکلام کلا سارة والتمنی
والترجی والتشبه نحو کان زید الاسد صائلا انتهى (ظهور ظهورک
جمعدر بطنک مقابل اولان ارقه در الخیل ظهورک مضاف
البهیدر) بعض شراح خیل اسم جنسدر (و آنقوله الخیل
خاک قتی و بایت سکونیه آتلور کدک آنلر معنای دخی کاور
الخیل ضمینه جمعدر دیمشدر) هم ضمیر جمع اولوب (ظهور دخی
جمع اولمغله مقابله الاحاد بالاحاد اولوب مجاهدین اسلامدن
هر برینک بر عدد ظهر فرسده اولدیننی مفید اولور و نیت رفعه
(نان کله سنک خبریدر) نیت و نبات روی ارضده نابت اولوب
بن شیدر) (ربی ضم را و فتح یا ایله ربوه کله سنک جمعدر) بعض

شراح وهي المكان المرتفع من الارض ونبتها نبت واكبر من غيرها
 لطول عروقه حتى يصل الى الماء ومنه قوله تعالى (واوتينا هم الى
 ربوة ذات قرار ومعين) بيور لذي (پس ربوه يو كسك) ومرتفع
 اولان يردر (بومقامه مشبه به اولان نبت ايله مراد روى ارضه
 مطلقا نابت اولان شي اولغله اشجاره دخی شاملدر) ناظم نبتی
 مكان مرتفع نباتی اولمق ايله قيد ايتكله ظاهر بودر كه مراد
 افلا كه سر حكيمش منها كبر كوهی اشجار مراد اوله زير يو كسك
 يرلده تراب بهر حال زياده وكثير اولغله اشجارك كوكلری تحت
 الارض بابه منتهی اولجه اوزايوب هر طرفه كوك صالمغله اشجار
 دخی اولر تبه قوی وكبر ومنتهی اولور) ايمدی مشبه اولان مجاهدين
 اسلامي آت اوستنده اولسد قلری حالده قوة وثبات اوزره تقرر
 وتمكده يو كسك يرلده نابت وقائم اولان منها وكوهی شجره
 تشبيه اولور) من شدة الحزم سدة فتح شين ايله زياده منانت
 معنا سنه در حزم كله سنه مضافدر) و استوايحه الحزم بفتح الحاء
 المهملة وسكون الزی بر كيمسه كندوا حوالن ضبط ايتك وتدارك
 ايتكه ديرلديدي (شارح مصنفك الحزم ضبط الرجل امره وجعله
 وثقا وتحكما ديمش) يعنى كشي كند و امورنده بنفسه قائم غيرك
 اعانته محتاج دكل تمام امورنده محكم اولمق معاسنده اولور) من شدة
 من لام معنائه حرف جر جار مجرور كان كله سنه معنای فعل
 اولغله) كان لفظه متعلددر ديمش بعضيلر جار مجرور مقدر كاش
 لفظه متعلق اولوب مبتداء محذوفك خير يندر ديمش تقديرى ذلك
 من شدة الحزم ديمكدر يعنى مجاهدين اسلامك آت اوزرنده اويله
 جلادت واستوار وثبات اوزره محكم ومتين اوطور ملری كندولر محكم
 ومتين وزیاده امورارنده قائم اولد قلر ننددر لامن شدة الحزم يو خسه
 آتی قولانی صق چكديكندن ومتين اولديغندن دكلدر) نته كيم
 (شارح مصنفك وذلك من شدة ضبطهم الامور لامن شدة الحزم
 يريدان التمكن والاستحكام خلق لاجعلی ديمشدر) لاحرف
 عاطفه در) من شدة الحزم ما قلده اولان من شدة الحزم اوزر منه
 معطوفدر بومحله اولان شدة فتح شين ايله يكك ورك باخلق

معنائه در الحزم جاء مهملة نك وزانك ضميلة ظهر فرسده سرجی
 بنديند كلری حزامدر يعنى اكري باغلد قلری قولاكدر (شارح
 درة المضیئه كرى عليه الرحمة خلاصة معناده ديمش كه قال القاضي
 عضد الدين شبه هم حال كونهم على ظهور الخيل بالنبت الثابت
 على الربا وخبولهم بالربى ووجه الشبه الثابت التام والارتفاع وحسن
 المنظر والنضارة وجعل المشبه به نبتا مضافا الى الربى لان النبت فى
 النبوة له قوة واشتداد وحضرة ونماء وكال وليس له فى غير الربى
 والشجر فيها الركى واحسن ورقا وثمارا ومن تعليلية والجار والمجرور
 بيان لبعض وجه الشبه الكائن فى جانب المشبه به الى هذا كلامه
 والمعنى ان الصحابة رضی الله عنهم فى ظهور خيولهم كنبت على الربى
 والاما كن المرتفعة من شدة ثباتهم على ظهورها وزیاده خيالهم
 وفراساتهم باحوالهم وكال مناسبتهم لها لامن شدة الآلات وقوة
 الاسباب اللازمة فى الخيول (محمول معنای عبارت بيت) مجاهدين
 اسلام آت اوستنده كوياما كن مرتفعه در بتن كوهی قديم منها
 شجر كبی در كمال استقرار وثبات ومنانت ايله محكم طور مقده
 و اوطور مقده لكن الملك اول منانت واستحكام اوزره آتده ميخلى كبی
 اوطور ملری امورارنده زياده صاحب تصرف اولوب ذاتنده قوی
 ومتين اولد قلر ننددر يو خسه اكرو لاندك پك چكديكندن دكلدر
 وفى البيت من البديع جناس التحريف بين السدة والشدة الحزم والحزم

* * * تخميس * *

* رياض نشوه لرى عون خالق ذى المن *

* فطر لرى سر كسوه وقاره بيتدن *

* همان كور نيجه نيجه خشيت ايمسون دشمن *

* كانهم فى ظهور الخيل نبت ربا *

* من شدة الحزم لامن شدة الحزم *

طارت قلوبهم مستفعلن ب العدى فاعلن من بأسهم مستفعلن فرقا فعلن
 فافتقر مفساعلن رف بى فعلن ن اليهم وال مستفعلن بهم فعلن
 (طارت قلوب العدى من بأسهم فرقا) (فافتقر بين اليهم واليهم)
 قوله طارت فعل ماضى مؤنثدر) وانقولى طيران او جعفر يقال

طائر بطیر طیرانا دیمش بومقامده حرکت قلب و خفقان و شدت
اضطراب مراد در (بعضی شراح طیران القلب عبارة من اضطرابه
و از عاچه دیمش) شارح کردی و المراد بطیران القلب کمال
الاضطراب و زوال الفرار دیمش لکن (طارت کلمه سندن معانی
من بوره مراد اولی استعاره تبعیه قاعده سیله شو و جهله در که
ما سبقه تفصیل اولدیغی اوزره استعاره تبعیه فعلده اولدوقده
استعاره ابتدا اول فعلک مصدر بنده جاری اولوب اول معنای
مستعاره مستعمل اولان مصدر دن فعلی مشتق فلیق قاعده سی
اوزره (ناظم مجاهدین اسلامک خوف و خشیت لرندن و مهابت لرندن
ناشی قلوب اعدانک حرکت خفقانید واضطرابی طیرانک شدت ایله
طیرانه تبعیه ایلدی بعده طیران ایله حرکت مراد ایلد کد فصرکه
حرکت معناسنده اولان طیرانده طارت فعلی مشتق قلدی (ایلدی
طارت قلوب العدی عبارت بنده طارت ایله قلوب اعدانک حرکت
واضح برای بلکه خفقانی بوطریق ایله مراد اولمشق ممکندر
(قلوب قلبک جمیدر) طارت فعلک فاعلیدر العدی تقدیرا
مجرور مضاف الیهیدر عدی عدونک جمیدر (من بأسهم
من اجله در تعلیل ایچوندر) بأس من جاره ایله مجرور جار مجروردر
ز طارت کلمه سنه متعلقدر جمع ضمیرنه مضافدر (هم ضمیری
(شاکی السلاح تعبیر ایلدیکی مجاهدین اسلامه راجعدر) و انقولی
بأس بانک فتی و همزه نك سکونیه عذاب معناسنده بأس شده
حربه دخی اطلاق ایدر دیمش (فرقا فانک و رانک فتحه لریله
مصدر در خوف معناسنده در فرقا لفظا منصوب طارت فعلنک
مفعول له سیدر لکن مفعول له ایکی نوعدر بومقامده نوع ثانیه سی
مراد در (کما قال جامی المنفعول له هو ما فعل لاجله ای لقصد تحصیل
او بسبب وجوده) قال المحشی اعلم ان المفعول له نوعان الاول
علة غائیة للمفعول نحو اتأدیب فی قوله ضربت زیدا تأدیباً مقدم
فی التصور مؤخر فی الوجود ای معلول الفعل و الثانی سبب
باعث ای حامل للفعل نحو وقعت عن الحرب جینا فانه مقدم
فی الوجود و التصور لان الجین موجود قبل القعود (بعضیلر

طارت فعلنک فاعلنک نسبتدن تمیزدر دیمش مراد اصحاب کزینک
جنک و محاربه ده مهابت و شجاعت لرینی و کفارتک ضعف قلوب و
خشیت لرینی واضطراب لرینی بیاندر طارت جمله سی استینافیه در یاخود
بیت سابقده اولان شاکی السلاحک صفتیدر (فاتفرق فاعاطفه
سیدر در مسیبه داخل اولمشدر قلوب اعدانک حرکت واضطرابی
انلرک عدم فرق و تمیز لرینک سبی اولدیغی فاء سببیه افاده ایدر
مانافیه در (تفرق فعل مضارع مؤنثدر تحننه فاعل ضمیری قلوب
اعدایه راجعدر تفرق تشنن در یعنی طاعلق معناسنده در تمیز ایده من
یعنی فرق ایده من دیمکدر (بین تفرق کلمه سنک ظرفیدر) البهم کلمه سنه
مضافدر بهم بانک و هانک فتحه لریله بهم لفظنک جمیدر
(و انقولیده بهم بانک فتی و هانک سکونیه قیون قوزیبیدر
مذکر و مؤنثه اطلاق اولنور دیمش تمر و تمره کی اسم جنسدر البهم
ما قبلنه معطوفدر بانک ضمی و هانک فتحیه در بهمه کلمه سنک
جمیدر که بهمه بانک ضمی و هانک سکونیه قول آتلوردر که
قندن کلدیکی بلمتیه زیاده شوکتی وصولی اولدیغنه بناء البهم
بانک ضمیه و هانک فتحیه ذکر اولان آتلور دیمکدر دیمش (نده کیم
شارح رجل شجاع لایدی من این یأتی فی الحرب من شده بأسه
دیمش (شارح مصفک البهم بضم الباء و فتح الهاء جمع بهمه
بضم الباء و هی جماعة الشجاع و الجیش دیدی) شارح
ککردی خلاصه مألده دیمش که و المعنی ان قلوب العدی
قد حارت من شدتهم و بأسهم خوفا و فرعا منهم فصارت بحال
لا تفرق بین البهائم و الانام (شارح مصنفک بوجهله تقریر ایدر
یریدان المحبة شدید الصلابة حتی اذا التقی الجمعان تطیر قلوب
العدی من جهة کمال خوفهم من هؤلاء حتی ما یتمیزون من الدهشة
و کمال الخشیتیه بین الرجل الشجاع و اولاد الضان و حاصله
ما فرقوا الانسان من البهائم (محصول معنای عبارت بیت) اوبله
شاکی السلاح مجاهدین اسلامکه انلرک شدت جنک و محاربه لرندن
ناشی خوف سببیه قلوب اعدا کمال حرکت ایله حرکت ایلدی
و ورکری اوینامق سببیه شجاعان جیش اسلام ایله قوزیلرک یزینی

اعدا فرق و تمیز ایده مدیله یعنی اعدا متخیر اولوب قوزی کبی
ضد بفرع و عاجز حیوان ایله شجاعتی فرق ایده مدیله و قوز و لر دخی
کوزلرینه عسکر اسلام کوزندی دیمک مراد ایدر (وفی البیت
من البدیع استعارة وحسن التعلیل و جناس الاشتقاق و تفرق

التخریف بین البهم و البهم

* * * تخمیس * * *

* چوسیل نصرت اولور همیشه جنکه اقل *

* جریق قهرله بنیاد کفروش کی باقل *

* که قوشجه جان عدود را و دم فراره باقل *

* طارت قلوب العدی من بأسهم فرقا *

* فاتفرق بین البهم و البهم *

ومن یکن مضاعف برسو فعلین ل الله نص مستفعلن رته فعلین
ان تلقه ال مستفعلن اسد فی فاعلین اجامها مستفعلن تجیم فعلین
(ومن یکن برسول الله نصرته) (ان تلقه الاسد فی اجامها تجیم)

(شارح مصنفک علیه الرحمه بوییتک ماقبلنه ربطنی برتوهمک
دفعنی بیان ضمنده بوجهله تفصیل ایدر که هذا البیت دفع لما عسی
یخطر بالبال من الاستبعاد بغلبة الاعداء و قوة الاحباء الی هذه
الغایة و حاصل الدفع لا تستبعد غلبتهم و قوتهم الی هذه الغایة فان
نصرتهم من قبل رسول الله صلی الله علیه وسلم و من کان نصرته
من قبله فهو الغالب علی کل غالب و من یکن و او ابتداءیه در من شرط
معناسنی متضمن اسم موصولدر یکن یا ایله فعل مضارعدر من الله
مجزومدر اصلی بکون ایدی حرف جازم ایله و او ساقط اولمشدر یکن
افغان ناقصه دندر برسول الله جار مجرور یکن کلمه سنه متعلق اولوب
یکن کلمه سنک اسمی اوزرینه مقدم خبریدر (لفظه جلال مضاف
الیهدر نصرته یکن فعلک اسمیدر ضمیره مضافدر ضمیر من کلمه سنه
راجعدر یکن کلمه سنک خبرینی اسمنه تقدیم حصر ایچوندری یعنی
بوا حکام النجیق نصرت رسول الله مخصوصدر یوخسه غیر ایله
اولان نصرتله اولماز دیمکه اشارتدر یکن جمله سی فعل شرطدر
(معلوم اوله که مصدر اولان نصرت کلمه سی ضمیره مضاف اولمشدر

نصرت

نصرت فعل معلومک مصدری اولدیغی تقدیر اوزره مصدر
فاعله مضاف او اوب معنی اول ذاتک یار دم ایدیغی اولدیغی
یعنی نامر اولدیغی دیمک اولور (واکر نصرت مجهولک مصدری
اولوب مصدر مفعول مانم یسم فاعله یه مضافدر دینور سه معنی
اول ذاتک که منصور و مؤید اولسی رسول الله ایله اوله ان تلقه
دیمک اولوب بوییتک ماقبلنه مناسبت معنویه ایله ربطی بویکی
وجهله نصرت کلمه سنک معناسنی ملاحظه ایله اولور یعنی اصحاب
کرامک او عساف علیه سنده اولان آیات سابقه ده ذکر اولنان
حالات کویا بونجه اولوردیو بطریق الوهم خاطره کلان استبعادی
اشبو بیت ایله دفع ضمنده ماقبلنه بیت مرقوم کوزل ربط اولغله
دیمک اولور که اصحاب کزیتدن اعلاء کلمه الالهده وقوع بولان
نصرت عظیمه و غلبه کلیه و بومرتبه لشکر اعدائی قهر و استیصال
نیجه استبعاد اولور اول ذاتک که ناصر اولسی رسول الله ایله اوله
یعنی رسول الله سببی ایله اوله یا خود منصور و مؤید اولسی رسول
کبری سببی ایله اوله اول ذاتی ارسلانر کند و مسکنده کورسه
نعرض ایتک دکل خوفندن متخیر صامت و ساکت قالور لاسکر
کنار ایسه برسوری ضعفدر انلره نسبت حالات مذکوره نیجه
استبعاد اولور حاشا بر وجهله مستبعد دکلدر دیمک مآلنده اوله
(ایدی نصرت کلمه سی مفعولنه مضاف اولوق دخی انسبیدر
(ان تلقه ان حرف شرطدر تلق اصلنده تلقی در ان جازم ایله یا ساقط
اولمشدر لقی یلوق لقاء رضی رضی کیدر لقارؤیت و مصداقت
معناسنه در (شارح بقال یلقاه ای راه و لقیته ای رأیه دیمشدر
(الاسد سینک ضمیمه اسدک جمعیدر و تلقه فعلک فاعلیدر اسد
سلطان سباع اولان ارسلاندر تلقی جمله سی فعل شرطدر
(فی الآجام جار مجرور تلقی کلمه سنه متعلقدر آجام لفظی طلبه و زننده
اولان آجه کلمه سنک جمعیدر (شارح شیخ زاده الاجه غایبه الاسد
و جمعها الآجام دیمش (قاموسده الاجه بحرکة الالف و الجیم
الشجر الکثیر الملتف و الجمع آجام و الاجم دیمش ارسلان یتاغی
صیق مبشه لک اولوق اوزره نقل ایلدکری کلام قاموسی تأیید ایدر

حتى سعد بن زبير رضي الله عنهما قصيدة برده من خادر من ابوت
الاسد مسكنه من بطن عثر غبل دونه غبل بيتنه شراح غبل ارسلان
يتاغى اولان مېشه لكدر ديمش لر (بعض شراح آجام صيق و غایت
كثير فاشلقدر ارسلان غابه سي يعني تركيده اين ديدكلى مسكن
اسد اولان قام شلفه اجه دبرل ديدكي مسكن اسد قام شلقدر
ديدكلى نه انسيدر آجام لفظي ضميره مضافدر اضافت ملاسه
ايچوندر ضمير اسده راجعدر (تجيم فعل مضارع مجزومدر تحتنه
فاعل ضميري اسده راجعدر جمله سي جزاء شرطدر مصرع ثانيده
فعل شرط اولان تلقه جمله سي شرط اول اولان تكن فعلك
جوايدركن فعلی مع جوابه جمله سي محلامر فوع مبتدا اولان اسم
موصول خبر بدار اسم موصول مع خبره جمله سي ابتدائية در (شارح
كردى جمله سي معترضه در ديمش تجيم كله سي وجيم تجيم وجا ووجوما
كلور تجيم فعلی وجام مصدرندن اولمق وار ووجوما مصدرندن
اولمق وار (شارح مزبور كردى قوله تجيم من وجا او وجوما يقال
وجم اذا سكت على الغبط ووجه كره وكرهه وقبل من الوجوم
وهو اشتداد الحزن بحيث لا يقدر على التكلم من الفزع ديمش
(ايدي تجيم ديمك اول نصرت سلطان كائنات عليه الصلوة والسلام
ايله محمي ومؤيد اولان ذاتي كندواينده ارسلان كور سه وملاقي
اولسه تعرض ايتك دكل بلكه تعرضه قادر اوله مديغنه انفعال
وغيظ اوزره ساكت وصامت طورر ديمك اولور (باخود على
تقدير كون وجه من الوجوم تعرضدن عاجز اولديغنه ارسلانك
حزنى برتبه ده مشند اولور كه فزع و فرياده دخی قادر اولمبوب
اوله محزون وساكت طورر ديمكدر وجيم كله سي جزاء شرط
اولمق له سكون ميم ايله اولمق اقتضا ايدردى محافظه وزن قافيه
ايچون ميمك حر كه سي ايله كلوب وميمك كسرى ايله اولديغى الساكن
اذا حرك حرك با كسر قاعده سنه بناء وجيم جيمك وميمك كسرى له در
(ناظم عليه لرحه اسد كند و يتاغنده ومسكنده بولمق و كور مك
ايله قيد ايلديكي اشارتدر كه ارسلان اينده وكند و برنده اجني
كورده كوه خشميه و غضبيده سي قف قف مضاعف ايكنيه

تعرضه

تعرضه قادر دكلدر معنا سنى مراد ايدر (نته كيم شراح لتوفر الغيرة
في الدفع عن ساحتها ديمش بوندن ما عدا بو بيت دلنشيتك
لطائف دندر كه ان تلقه عبارتنده شكده يعني امر مشكوكده استعمال
اولنان ان كله سنى ذكر ايلدى ناظم اشارت مراد ايدر كه اول طرف
سعادتن منصور و محمي ومؤيد اولان ذاتي ارسلانك كور سه دخی
مشكوكدر قنده قاندى صولت وتعرض ايتك يعني فرضا كور سه
تعرض دكل حزنى مشند اولوب فزع وانفعالده ساكت وصامت
قاورديمك اولور نته كيم (سعد العلامة عليه الرحه مطول ديياجه
سنده فلكن شكايات ايدوب اذا اساء ديوب وقوى متحقق اولان
امر ده استعمال اولنان اذا كله سنى كنور مكله مصرع اولكندن داغ
برداغ اولمق بر دلمى قالمشدر) مفاد فجه روز كارك اسانت واكدارى
متحقق اولديغنه اشارتدر نصكره وان احسن عبارتيله وقوى
مشكوك اولان امورد استعمال اولنان ان كله سنى ذكر ايدوب لطف
ومساعده فلان امر مشكوك اولديغنه ايمسا وتلميح قصد ايدر ديوب
حواش معلول نكته سردايتشدر در (شارح كردى خلاصه معناده
ديمش كه) والهمنى من كانت نصرته وعونه برسول الله صلى الله عليه
وسلم ان لقيه الاسد في اجاسها وعربنها تسكت ولا يتحرك خوفا منه
ومهاية عنه ببركة رسول الله صلى الله عليه وسلم (بعض شراح
وحاصل المعنى من يكن نصرته واعانتة بواسطة النبي صلى الله عليه
وسلم ان تلاقه جميع افراد الاسد حال كونها في الموضع التي ولدت
فيها تحزن ولا يتحرك خوفا منه والحال انها اقوى الاعداء فاطمك
بالكفار الضعفاء ديمش) محصول معنای عبارت بيت اول ذاتك كه
نصرتى رسول الله ايله اوله ارسلانلر كند و مأوى ومسكنده يعني
اينده آنى كور سه وملاقي اولسه كه تعرض ايتك دكل شدت
حزن وانفعال ايله كمال غيظ اوزره صامت وساكت طورر
ايدى ديمك اولور (وفي البيت من البديع الجناس المشق في
آجامها ومراعاة النظير بين الاسد والاجام

* * * نخمس * *

نه در توسل ظاهر له تا بكي تك يو * بيز سكار والاي شاه معجزه كو

نه خلقدن حذر ايله نه قلبه خشيتي قو* ومن يكمن برسول الله نصرته
ان تلقاه الاسد في آجا مهاجم

ولن ترى مفاعلي من ولي فاعلي غير من مستفعلين قصر فعلي
به ولا مفاعلي من عدو فاعلي وغير من مستفعلين قصم فعلي
(ولن ترى من ولي غير منتصر) (به ولا من عدو غير منقصم)
(ولن واو عاطفه در) (ان فعل مضارع ناصب اولان حر وقدندر
تأكيدي نفي استقبال ايجوندركشاف استقباله نفي تأييد ايجوندرك
ديمش ملاجاي تأييد ايجون استعمال اولتماز زيرا قوله تعالى
(ان ابرح الارض حتى ياذن لي ابي آيت كريمه سنده تناقض لازم كلور كه
حتى انتهائ غايت ايجوندرك انتها تأييده مناصيد ريددي صاحب
كشافك قول مذكور ينك بضلالتني شارح كردي بوجهله تفصيل
ايدركه (ولن عند صاحب الكشاف لتأييد النفي وجعله وسيلة الى
مذهبه الباطل في حق الرؤية في حق الله تعالى في دار الآخرة في قوله
تعالى (ان تراني قال القاموس ولا دليل لذلك الدعوى اذ لو كانت
للتأييد لم تقبل التقييد بعدها في قوله تعالى (فلن اكلم اليوم انسيا
ويكون ذكر الابد في قوله تعالى (ولن يتنونه ابدا) تكرار اقله ترى فعل
مضارع مخاطب در رأي رأي براه دن كلور افعال قلوب بندر كتب)
نحويه ده الافعال القلوب تسمى افعال الظن واليقين وانما سميت
افعال القلوب لان الظن واليقين يحصلان من القلب لامن الجوارح
والاعضاء ديمش لمر بومقامه افعال قلوب دن اوليوب رؤيت عين
معناسته اولور ايسه بر مفعوله تعددي ايدرا فمال قلوب دن اولور ايسه
ايكي مفعوله تعددي ايدر زمان مستقبله البته بلزنسن ديمكدر
بلك كه علمدر افعال قلبه دن اولديغي ظاهر در (من ولي جار مجرور
ترى كلاء سنه متعلق در محلا منصوب (ترى فعلنك مفعول اوليدر
(غير لفظي مفعول ثاني سيدر) واكر ترى كلاء سي افعال قلوب دن
اوليوب رؤيت حاسة بصير معناسته اولور ايسه سن كور من سين
ديمك اولور (غير كلاء سي جار مجرور مفعول اولوب غير كلاء سي (ولي
لفتنك صفتي اولور (ولي برفاج معناده استعمال اولنور (شارح
كردى الولي في الامة المحب والنصير والصديق وفي العرف هو

العارف بالله تعالى وصفاته الموانب على الطاعة المعرض عن
المعاصي والانهماك في اللذات والشهوات وكرامته ظهور امر خارق
للعادة غير مقارن للتحدى وفي الاصطلاح الصوفية هو من تولى
الحق حفظه وحراسته على الدوام ديمش (شارح حنفى الولي فعيل
من الولي بمعنى القرب وقبل معناه يتعدد باعتبار تعدد المتعلق يقال
وليه بمعنى قرب منه والمصدر منه الولي يقال ولي بلى وليا وولاية
احبه ومصدره الولاء قال الشاعر (ولا تلى لكم يا آل احمد جنة نقيي
يوم الحشر من نيران) وولى امره اى قام به مصدره الولاية بالكسر
ومنه ولى الييم ووالى البلد والولاية بالفتح النصرة والولى من اسماء
الله تعالى بمعنى القريب الودود الذى ولى او بلى امر كل شىء ديوتام
تفصيل ايتسلردر (شارح شيخ زاده الولي القريب من وليه ويطلق
على الصاحب الصديق ديمش بومقامه مراد محب صادق
وصاحب معناسته اولمق ظاهر در (منتصر ترى فعلنك مفعول
ثاني سي اولان غير كلاء سنك مضاف اليه در (منتصر صادق فتحيله
انصار دن اسم مفعول در (به ضميرى منتصر كلاء سنه متعلق در
باسببيه در ضمير سرور كائنات عليه الصلاة والسلامه راجع در اكر
(منتصر صادق كلاء سنر يله اولور ايسه اسم فاعل اولور منتقم
معناسته در (نته كيم شارح مصنفك قوله وغير منتصر اى منتقم
من اعدائه به اى برسول الله ديمشدر معلوم اوله كه لن ترى كلاء سنه
اولان نفي قيده راجع در يوخسه مقيد راجع در كلدر ديمشدر يعنى
منفى اولان مطلقا ولي دكلدر بلكه ولي غير منتصر در كه فن
منطقه رفع ايجاب كلبه اولان نفي قاعده در قيدي رفع ايدر
موجبه جزييه به صادق اولور (نحو لبس كل حيوان انسان رفع
ايجاب كليدر بعض الحيوان انسان صادق اولور (اما سالبه
كلبه ده كه (لا شىء من الانسان بحجر مثالبه اولان نفي مقيدى
نفي ايتكم له افراد موضوع دن هر فرد دن منفى اولور ديدكلرينى
ملاحظه ايله بومحمله اولان نفيك قيده رجوعى واضح وظاهر
اولور (ولا من عدو ما قبله من ولي اوزرينه معطوف در (لا زانده در
(ان ترى ده اولان نفي تأكيدي ايجوندرك (غير منقصم غير لفظي عدو

کلمه سنک صفتیدر منقصم غیر لفظ سنک مضاف الیه بدر (شارح مشار الیه
کردی المنقصم بالقاف المشاء والصاد المهملة ای منکسر ومنهزم
وفی **ک** لامهم قصم الفقر ظهره والفقر قاصمات الظهر دیمش
وانقولیده الانقصام همزه نك وقافك كسر یله اوفانوب ایرلق دیمش
شارح کردی) خلاصه معناده دیمش که (والمعنی ان ترى ایها المخاطب
ولیا من اولیائه ولا صدیقاً من اصدقائه صلی الله علیه وسلم غیره مناصر
منصور علی الاعداء ولا ترى عدوا من اعدائه صلی الله علیه وسلم
غیر منقصم منقطع هالك بسبب عداوته له علیه السلام وقد جرى
عادة الله تعالى على نصره اولیائه وقهر اعدائه ولو بعد حين واولیائه
تعالى امناءه تحت حفظه وحایته (بعض شارح وحاصل المعنی
لن ترى ولیا من اهل الایمان الامنصورا به صلی الله علیه وسلم ولا ترى
عدوا الا مکسورا وسفهورا به صلی الله علیه وسلم دیدی) (شارح
مصنفک بو وجهه له تقریر ایدر که ولما كان ههنا مخالفون لمحدون
فی دین الله تعالى وطمعهم انه سيكون الامر فی الازمنة الآتیة علی
عکس الماضي والحال فالتاظم قصدا زالة طمعهم هذا بقوله
(وان ترى اه ای لا تطمعوا ایها الطماع فی ضعف الاحباء وقوة الاعداء
انه سيكون الحال علی خلاف الماضي والحال فانك) (لن ترى فی الاستقبال
ما املته وان تيسر ما رجوته وانه وان مات محمد صلی الله علیه وسلم
فان رب محمد علیه الصلاة والسلام حی لا يموت وامر الدين والملة
لا يفوت وقد جرت سنة الله تعالى علی انتصار احبائه وانكسار اعدائه
تا باد اجنین با دا (معلوم اوله که من ولی قولنده مضاف الیه محدون
اولد یغنی ظاهر در زیر ولی لفظی محب صادق وناصر و صاحب
معنائه اولد یغنی مقدما بیان اولمش ایدی البتة محبوه وصحبوه
محتاج اولغله من ولی الاسلام والدين تقدیرنددر یعنی دین محمدینک
محبی وصادقی دیمک مراد ایدر) ایددی بومقامده تفصیل و بیان
بو وجهه له در که پیغمبر آخر الزمان علیه الصلاة والسلام افندیمرک
لترکنکم الخفیة البيضاء الیه تعبیر پیوردیغنی دین اسلام اوزرندن
حایت معنویه وامداد روحانیسه سی الی یوم القیام زائل اولیوب
منوی حفظ وتصرفی دائم و برقرار اولد یغنی (ناظم علیه الرحمة

افاده مراد ایدر لکن شریعة مطهره و دین مبینک ظاهر احوافظه سی
اسباب یوزندن اوله جغنی ظاهر در که بوعالم کون وفسادی جناب
حق جل شانہ و تعالی عالم اسباب قیلوب کون وفسادده جله مقدرات
وتصرفاتی اسباب یوزندن کوسستروب پرده غیبدن بالذات
بووجهه له تصرف و اظهار قدرت ایدر کلسدر (کذلك دین محمدینک
دخی الی یوم القیام دوام وبقیاسی ظاهرا حایه بیضة اسلام ایلہ
مؤید اولان سلاطین عظام و وکلاء دولت و سائر اسباب عادیه
مقوله سی نیجه ولی و ناصر و لاة عباد مؤمنین مباشریله اوله کلسکله
صاحب الشریعه پیغمبر علیه الصلوة والسلام افندیمرک نصرت
ایلہ امداد روحانیه لینی (ناظم من ولی دیوب اسبابه نسبت ایلدی
نه کیم) (لن ترى من ولی غیره مناصر دیوب نصره پیغمبری بی دین
مبینک ولی و صاحبیه نسبت ایتسدر یعنی پیغمبر علیه السلام
نصرتی دین مبینه در بونده شبهه بوق لکن پیغمبرک اول نصره
وامداد روحانیه سی) (ناظم بومقامده دین مبینک ناصر اولان
عباد مؤمنینه اولق اوزره ذکر ایلدی بوندن مرادی طرف رسالت
پناهدن منصور و مؤید او مقوله ولی و صاحبدن دین مبین خالی
اولیه جغنی و دین مبینک و لیس و صاحبی اولنر البتة پیغمبر
افندیمر طرفندن مناصر و مؤید اوله جغنی) (بونظم دلپذیر ایلہ افاده
و بیان ایتسکدرو فی البیت من البدیع الجناس المشتق فی اجامها و مراعات
النظیر بین الاسد و الاجام) (محصل معنای عبارت (بیت) ای ذوات
مخاطبین البتة زمان مستقبلده سن دین مبینک محب صادق و صاحبی
اولنردن پیغمبریمز علیه الصلوة والسلام ایلہ مناصر و مؤید
و منصور اولماش کورمز سنک نه قدر ولی و ناصر دین مبین و ارایسه
جمله سی اول طرف سعادتدن مناصر در یعنی منصور و مؤید
برسول الله در) (کذلك اطفاء دین اسلام قصدهنده اولان
اعدادن دخی قوه ظهری منقطع و منکسر و منهزم مدن غبری
کورمز سین یعنی جمله سی منقطع و منهزم در دیمک او اور

* * تخمیس * *

* محبتك نبيجه در اكله سر مستترن *

* رعایت ايله خلوص اوزره رسم مشهرن *

* محب صادق اول سن حبيب مقتدرن *

* ولن تری من ولی غیر منتصر *

* به ولاعدو غیر منقسم *

احل ام مفا علن منه فعلن في حرز مل مستفعلن لته فعلن
كاللث حل مستفعلن ل مع ال فعلن اشبال في مستفعلن اجم فعلن
(احل امته في حرز ملته) (كاللث حل مع الاشبال في اجم)

الباب التاسع في عرض الحاجات على الممدوح والمناجات من المولى
(ناظم عليه الرحه اصحاب كزين رضوان الله عليهم اجمعين
حضراتك مدایح اوصاف جلیله سنی بومحمد بعد الانعام ایسات
قصیده دن ذکر آتی خدمته بمدیح استقبال به بیتدن بدأیله الی
آخر القصیده عتبة سلطان کائنات علیه افضل الصلوات افتدیمز
ترتیب ایلدیکی عرضحالنه دیباجه عنوان مقامنده اشبو محمدده دخی
جندیت ینه مدایح سلطان انبیاء علیه الصلاة والسلامه شروع
ومبادرت ایدوب یورر که (احل امته احل اصلی احل در افعال
بایندن فعل ماضیدر ایندردی ونازل قیلدی یعنی قوندردی دیمک
اولور تحتنده فاعل ضمیری صاحب سعادت علیه الصلاة والسلامه
راجهدر (امت لغتده جماعت و طائفة مجتمعه در دیمش (شارح
مصنفک الامة الجماعة وقال الاخفش هو في اللفظ واحد وفي المعنى
جمع واراد الناظم بالامة امة الاجابة وهي من بلغه الدعوة الى
الاسلام فاعن بالنبي عليه السلام لامة الدعوة وهي من بلغه الدعوة
ولم يؤمن فلا اشكال دیمشدر (في حرز جار مجرور حل فعلنه متعلقدر
حرز بكسر الحاء وسكون الراء المهملة مع الزای اموضع حصین
معناسته در درون حصار کبی مصون اولان مکان محفوظه دیرلر
(شارح کردی الحرز الموضع الحصین الذی یحفظ فیہ الامنة
دیمش (ملته حرز کلمه سنک مضاف الیهیدر ضمیر ملاذ ضعفاسرور
انبیاء علیه الصلاة والسلامه راجهدر حرزک ملته اضافتی مشبه
بهک مشبهه اضافتی قیلندندر ملت لفظی دین وشریعت معناسته

اولفله

اولفله حصنه تشبیه اولوب داخل حصن اولان مصون و محفوظ
اولدقلری کبی کلتنین شهادتینی تقریر وتصدیق ايله دین اسلامه
داخل اولوب امة اجابتدن اولانلر دنیا و آخرتده جمیع آفاندن کهف
الامان صون وسلامتده مصون اوله جفته اشارت اولور (نته کیم
حدیث قدسیده (لا اله الا الله حصنی من دخل فی حصنی امن من
عذابی وارد اولمشدر (كاللث جار مجرور مقدر کائنا کلمه سنه متعلق
اولوب احل فعلنک فاعلندن حالدر (یا خود جار مجرور مقدر کائن
کلمه سنه متعلق اولوب مبتداء محذوفک خبریدر مثاله کاللیث
تقدیرنده در لیث ارسلاندر الف لام عهد ذهیدر بعضیالر جنس
ایچوندردیمش (حل کاسبق فعل ماضیدر حلول و نزول معناسته در
تحتنده فاعل ضمیری لیثه راجهدر جمله سی لیسک صفتیدر (مع الاشبال
شبلک جمیدر شبل شینک کسری و بانک سکونیه ارسلان یاور سیدر
(فی اجم جار مجرور حل کلمه سنه متعلقدر اجمهک جمیدر اجمه
فتحتین ايله غایه الاسد که ترکیده این دید کلری ارسلان یتاغیدر
درة المضيئه صاحبي لطائف علم بیاندن اولان تمثیل دید کلری
تشبیه مرکب ملاحظه سیله بوییتک مال ومعناستی قنی اعلا
بیان وتفصیل ایتش انک فوقنده بیان وتعییردن خامه شکسته زبان
اطهار عجز ابتکین (شارح مشار الیهک کلامنی نقل ايله اکثفا مناسب
کورلدی (کما قال شبه النبي صلى الله عليه وسلم بالاسد والامة بالاشبال
في غايته وعريته مع اولاده في قوة الهيبة وكمال الشجاعة ورفعة
الهمة وشدة البطش وغاية الحماية للاشبال وفي ذكره مع اشبال مبالغة
فوق الحد اذ الاسد في مسكنه امنع وادفع واشجع منه في غيره
فاذا انضم اليه الاشبال فيه تضاعفت شجاعته وحايته بحيث
لا يتصور المزيد عليه ويحتمل التشبيه التمثيل بان شبه حاله صلى
الله عليه وسلم مع ازال امته في حرز ملته التي هي الحرز المنيع
بحال اللث الذي حل مع اولاده في عريته ووجه الشبه على هذا
انزال جمع في شيء حصين بسبب حياية صاحب کمال في غایه
الشجاعة وقوة السلطنة وفي ضمن هذا التشبيه تشبیه الامة
بالاشبال فی شمول التریبة وکمال المرحه وفي کونهم الوارثین

منه العلوم وفي تشبيه الامة بالاشبال ايدان بشجاعتهم وشوكتهم لانهم اولاد الاسد ووجه اليت مستأنفة للا تنقال من اسلوب الى اسلوب آخر والمعنى انزل النبي صلى الله عليه وسلم ائمة في حرز دينه وملته الذي هو الحصن الحصين كالاسد الذي حل مع اشباله واولاده في غابته واجتهه (وفي البيت من البديع التشبيه ومراعات النظير والاستعارة * * * تخميس * * *)

* شربعتي سدر انك تحمكاه ياد شهبي *

* كيروب او حصنه كيدر خوف وخشيت وولهي *

* قايرمه دشمن ابلبس ونفس روسهبي *

* احل ائمه في حرز ملته *

* كالبيت حل مع الاشبال في اجم *

كم جدات مستعلن كلما فعلن ت الله من مستعلن جدل فعلن فيه وكم مفعلن خصم ال فاعلن برهان من مستعلن خصم فعلن * كم جدات كلمات الله من جدل * فيه وكم خصم البرهان من خصم * (معلوم اوله كه بسط ورتنده فعلن ضربنده جزء اول مفعلن كه مطوي كلات قاعدة رخا فاندن او لمغله مصراع ثانينك جزء اول اولان فيه وكم عبارتي مفعلن كلسدر (قوله كم استفهاميه اولور (كم رجل ضربت ديمك فاج آدم دوكدك ديمكدر وكاهي كم خبريه اولور كم غلام اشريت ديمك چوق غلام اشتر ايتدم ياخود بو قدر غلام اشتر ايتدم (فلم اجده صادق انردن بر صادق بوله مدم ديمك اولور كم استفهاميه اولور سه ميمري منصوب اولور اكر كم خبريه اولور سه بو ينده اولديغي كي ميمري مجرور اولور اشبو كم كلمه سي كشيير الاستعمال اولمغله خاتمه ده قواعد نحويه سي مفصلا ذكر اولمشدر لكن خاتمه ده تفصيل اولسان صور دن صوره اولي اوزره بو محله بو وجهله اعراب اولنور كه كم استفهاميه اولور سه ميمري منصوب اولور واكر كم خبريه اولور سه ميمري مجرور اولور (كافال مولانا جامي عليه الرحمة كم الاستفهاميه ميمرها الذي يرفع الابهام عن جنس المسئول عند منصوب على التمييز مفردا وكم خبريه ميمرها مجرور بالاخصاف

مفرد تارة ومجموع اخرى ويدخل على ميمرها لفظه من والهما صدر الكلام وكلاهما يقع مرفوعا ومنصوبا ومجرورا يعني اشبو كم لفظنك اعرابي اوج وجه اوزره در يا منصوب اولور ويا مجرور وياخود مرفوع اولور وبو كم كلمه سنك بر وجه محرر منصوب اولمق اوزره اعرابي ميمرته تابعدر (قوله كم جدات عبارتنده كم محلا منصوب جدات فعلنك مفعول بهيدر زيرا ميمري مقدر مرة كلمه سيدر جدات فعلنك مفعول به اولمق اقتضا ايدر وكم دنصكره مذكور اولان فعل كه جدات در كه غير مشغول عنه بضميره در يعني ميمره راجع ضميري مشتمل دكلدر جدات فعل ماضى مفرد مؤنث در اوقعت معناه در يقال جداته اي رميته على الارض فانجدل اي سقط شارح كوردى وهو فعل ماضى من جدله نجديلا اذا وقعته على الجدالة وهي وجه الارض ديمش بومعنا اوزره جدات ديمك تركبده يره اوردى ديدكلريدر يعني كمال مرتبه خصمه غلبه غالب اولدى حريف يره اوردى ديرل بوتعبيري اكثر يا بهلوانر مصارعه سنده غالب اولنورك غلبه سني بيان ضمننده استعمال ايدرل (وان قوليده الانجدال همزه نك وجميك كسر يله يره دوشورمك يقال جدله فانجدل اي رماه بالارض ديمش (ايدى كم جدات كلمات اللهك معناسي كلمه الله چوق منازع ومجادلى يره اوردى غالب اولدى ديمك اولور كليات جدات فعلنك فاعليدر كلمات كلمه نك جمعي در كلمه مايتكلم باللسان قليلا او كثيرا معناسنده استعمال اوانور الله اسم ذاتر كلمات لفظه جلاله مضافدر اضافت ايله تخصيص كسب ايتكلمه كلمات ايله كلام الله اولان قرآن كريم مراددر جدات جمله سي جمله ابتدائية در (من جدل لغظا مجرور كم خبريه نك ميمريدن من زانده در (شارح مصنفك قوله من جدل بكسر الدال بمعنى كثير الجدال ميمر كم بزيادة من وكذا قوله من خصم بكسر الصاد بمعنى كثير الخصومة وزاد من هر باعلى ماقرر عند النجاة اذا وقع الفصل بين كم وبين ميمره بفعل متعد وجب بزيادة من كقوله تعالى (كم تركوا من جنات) ديمش جدل جميك فتحى ودالك كسر يله جدالنددر جدال شق ومجادله وتزاعدر

جدل كثير المنازعه والمجادله اولان شخصه دبرل (شارح حنفى)
 (والجدل صفة مشبهة من الجدال ديمش) فيه جار مجرور جدل
 كانه متعلق بضمير بوايانده مفعول بالمدح اولان سرور
 كائنات عليه الصلاة والسلامه راجع بدير (وكم خصم كم خبريه در
 خصم بتشديد الصاد تفعليل بايندن فعل ماض بدير بناسى
 تكثير ايجوندر طوقت البيت ديمش جوق طواف ايتدم ديمش
 اولديغى كى خصم جوق خصومت ايتدى ديمكدر البرهان
 خصم فعلت فاعل بدير (شارح مصنفك خصم البرهان قام واشتغل
 بمعارضته ديمشدر) من خصم جار مجرور خصم فعلته متعلقدر
 من زائده در خصم خات فحى وصادك كسر به شديد الخصام
 ديمكدر خصم اغضى خصومتدن صفة مشبهة در خصم جمله سى
 ما قبله معطوف بدير (شارح حنفى بيان معناده ديمشدر كه فكم جدلت
 كلمات الله جدلا قد كثر جداله وكم خصم البرهان خصما قد برع
 فى الخصومات) (شارح مصنفك والبرهان الحججة برهن عليه اقام
 الحججة عليه واراد بالبرهان ما يعنى العقلى والنقلى والمجزة الباهرة
 والبرهان الساطعة ديمش) ايتدى برهان مجتهد بومقامده برهان ايله
 مراد بغير بيمز عليه الصلاة والسلامك ماسبقده تعداد اولنان
 خوارق عادات اولان معجزات باهره ليدركه نبوتى انكار ومجادله
 ايدن خصمايه قنى جوق خصومت ايدوب معارضه به قيام ايتشدر
 (نته كيم مصراع اولده بيان اولنديغى اوزره كلمات كه قرآن كريم
 شقاق ومنازعه ايدن كثير المنازعه مجادللى جوق كره به
 اوروب مغلوب وخا كسار ايلدى ديمشك اولور (شارح فخر الدين
 قوله خصم بفتح الصاد اى غلب والبرهان الحججة وقد برهن عليه
 اى اقام الحججة والخصم بكسر الصاد شديد الخصومة اى كم من
 جدل جدلت كلمات الله وكم من خصم خصمه البرهان ديمشدر
 (معلوم اوله كه قصيده مبار كه نك ايات سابقه سندن (محكمات
 فايقين من شبه لذى شقاق ولا ييقين من شبه واول فصلده
 ايات سائر دن قرآن كريمك نه كونه مجزة كبرى اولوب بلغا
 وخصماي مغلوب وخاك مال ايلديكنك تفصيلي معلوم اولمش

ايدى خصوصا بويتك خلاصة معناسى شرح وتقرير اولنان
 تفصيلاتدن ظاهر اولغله (شارح كردينك وغيرك خلاصة معناسى
 بيتى تقريرى ايله اكتفا اولندي) كما قال والمعنى كثيرا من المرات
 جدلت كلمات الله جدلا مجادلا فيهما وكثيرا ما غلب البرهان الذى
 هو الحججة القاطعة القرآنية خصما مخاصما شديد الخصومة
 (بعض شراح بويتك كرك اعرابى وكرك خلاصة معناسى قنى
 اعلا تقرير ايتشدر) كما قال جدلت اى قطعت والجدل بكسر
 الدال شديد الجدال وخصم بمعنى غلب والخصم بكسر الصاد
 شديد الخصومة (جدلت فعل ماض كلمات فاعله من جدل مفعوله
 من زائدة فى الموضوعين) وخصم فعل ماض البرهان فاعله من خصم
 مفعوله (وكم خبرية فى الموضوعين والظاهر ان المجرورين بمن
 تميز ان لكم لكونهما فى الحقيقة مفعولان اذا تأملت بالاذعان
 (وحاصل المعنى كثير المرات قطعت الايات القرآنية شديد
 المجادلة فى النبى عليه الصلاة والسلام بانكار نبوته وكثير مرآت
 غلب الدليل القاطع شديد الخصومة فى النبى عليه الصلاة والسلام
 بمعارضته فى بلاغة انقرآن (ومن البديع جناس الاستقاق فى المصرعين

* * * نخمس * *

* كلام معجز حق وبرى حجت ازلى *

* كسلدى عجزه دعواسى خصم برحيلك *

* معارضى اوليحق اول رسول بيدلن *

* كم جدلت كلمات الله من جدل *

* فيه وكم خصم البرهان من خصم *

كفاك بال مفاعلن علم فى ال فاعلن اى مع مستفعلن جزة فعلن
 فى الجاهلى مستفعلن به والت فعلن تأديب فى ال مستفعلن يتم فعلن
 (كفاك بالعلم فى الامى مجزة) (فى الجاهلية والتأديب فى البثم)

بومقامده ناظم مراد ايدر كه اول خواجة كائنات بغير
 آخر الزمان عليه افضل الصلاة حضرت تيرينك صدق نبوته
 دلالت ايلين سابق الذكر مجزة كبرى اولان قرآن كريم وكرك
 كندوردن صدور ايدن خوارق عادات ومعجزات باهرات ايله حق

پیغمبر ایشان اولد یعنی ظاهر و مثبت و مبیندر استدلال آخره حاجت
 یوقدر آنردن قطع نظر کیمه دن تعلمه تنزل ایتمش ای ایکن زمان
 جهالتده علوم اولین و آخرین علم و معرفتی سکا معجزه یتر بوسکا
 کافیدر غیر یلری شویله طورسون معناسنی افاده ایچون پیورر که
 (کفالك فعل ماضی در کنی بکنی اعلالی رمی رمی کیدر کاف
 ضمیر خطاب محلا منصوب مفعولیدر خطاب عامدر بالعلم
 یازانده در (کفوله تعالی و کنی بالله شهبدا) وارد اولمشدر العلم
 بالیله مجرور غیر متعلق بشی محلامر فوع کنی فعلنک فاعلیدر
 (شارح کردی والمراد بالعلم ههنا وهو العلم الکامل الشامل
 للعقول والمنقول والظاهر والباطن وهو العلم اللدنی والسر الالهی
 الذی ینتهی الیه کل علم وهو ینتهی الی علم الحق سبحانه وتعالی
 الذی لانهایه له دیمش (فی الامی مقدر کاشا کلمه سنه متعلق
 اولوب علمدن حالدر ای اغتده شول کیمه یه دیرلر که استاد اوکنه
 اوطور دیمش اوقیوب یازممش اوله (پس ای دیمک خلقت اصلیه سی
 اوزرینه اولوب کیمه دن تعلم ایتمش ایکن دیمکدر (خاقانی مرحوم
 حلیه شریفه منظومه سنده (بیت) اکه ای لقب اولوق محضا
 اولد یغندندر رام الاشیادیدیکی انطاق حقدر که ام اغتده اصل معناسنه
 معدن و مأخذ علوم و باعث خلقت عالم اولد قلیرنه اشارت
 اولور (شارح مصنفک قوله فی الامی ینبغی ان یجعل صفة لاعلم رقبه
 اشعار انه معدن للعلوم ومحل للاسرار وذلك شاهد نبوته
 حیث احاط بالمعارف الالهیه والاسرار السجانیة وعلم الشرائع
 والاحکام مع انه لم یکن یعلم من استاد ولا یأخذ من کتاب (شارح
 کردی قبل نسبت لی ام القری وهو الکعبة الشریفه سمیت به لانهم
 یزعمون انها وسط الدنیا والام فی اللغة اصل کل شیء دیمش
 معجزه کنی فعلنک مفعولیدر یاخود کنی فعلنک فاعلنک نسبتندن
 تمیزدر (معجزه امر خارق للعادة ایله تفصیلی سبقت ایلدی
 (فی الجاهلیة جار مجرور مقدر کاشا کلمه سنه متعلق اولوب
 علمدن حالدر زمان محذوفدر فی زمان الجاهلیة تقدیرنده در
 (شارح مصنفک وزمن الجاهلیة عبارة عن الزمان السذی

اضمحل

اضمحل الشرع السابق ولم یلحق به الشرع اللاحق فانقسم الناس
 الی اقسام شتی فی ادیانهم فلا مرشد ولا هادی دیمش (ناظم
 فی الجاهلیة دیمکله لطف مقابله قصد ایلدیکنندن ماعدا زمان
 جهلده حصول علم انجق تعلیم الهی اولدیغنه اشارتدر زیرا
 زمان جاهلیتده استاد یوق عالم یوق معلم یوق (والتأدیب جرایله
 العلم اوزرینه معطوفدر یاخود رفعله العلم کلمه سنک محله عطفدر
 کفالك کونه مؤدبا دیمکدر زیرا تأدیب لفظی مجهولک مصدر یدر
 تأدیبدن مراد تربیه و تأدیب ربانیدر (کما قال صلی الله علیه وسلم
 ان الله ادبی فاحسن تأدبی رواه ابن السمعانی فی کتاب ادب الاملاء
 دیونقل اولممش (فی الیتم جار مجرور تأدیبیه متعلقدر مضاف محذوفدر
 ای فی زمن الیتم تقدیرنده در یتیم بضم الیاء والتاء در یتیم فعلنک
 مصدر یدر یتیم یتیم علم یتیم علم و زنده در مصدری یتیم کلشددر بعض شراح
 الیتم بضم التاء الفوقیة اغه دیمشدر (شارح کردی خلاصه معانی
 بوجهه تقریر ایدر) کما قال والمعنی کفالك العلم والتأدیب الحاصلین
 لك من جناب الحق سبحانه وتعالی معجزه لك فی دعوی رسالتك
 فی وقت الامی والمدة الجاهلیة وزمان الیتم ای ان لم یکن لك معجزه
 غیرهما فهما کافیان معجزه لك فی دعوی رسالتك ونبوتك
 ونسبة الوقت الی الامیة کایة عن اهله مجازا مر سلا والامیة صفة
 مدح فی حق النبی صلی الله علیه وسلم کایة عن کرن علمه من عند الله
 تعالی وهو العلم اللدنی (کما قال الله سبحانه (وعلمناه من لدنا علما)
 ومن اسمائه صلی الله علیه وسلم النبی الامی انتهى (محصول معنای
 عبارت بیت ای بحسب الکیف ایمانده قوت و زیاده لك امته بن
 مخاطب پاك اعتقاد اول پیغمبر آخر الزمان علیه الصلاة والسلامک
 طرف حقدر مبعوث نبی حق و رسول کبریا اولدیغنه علوم اواین
 و آخرین زمان جهل و جهالتده ای اولدیغی حالده علم و کمالی و اول
 در یتیم درج نبوتک مرتبی و مؤدب ظاهر یسی اولان ابدن خالی یتیم ایکن
 تربیه عنویه ایهیه الیه مؤدب اولدیغی سکا معجزه یتر غیر معجزه
 ظاهریه اوله اول معجزه کافیدر دیمک مراد اوله (وفی البیت من ابدیع
 الطریق بین الیتم والجاهلیة و لمقابله بین التأدیب والیتم و بین الامی والعلم

* * تخميس * *

اودراوخواجه عالم عليم سروعلن * ادیب مکتب اوسخی محیط جله فن
تفحص ایله سارذایل و معجزه دن * کفالك بالعالم فی الامی معجزه
* فی الجاهلیة والتأدیب فی الیتم *

خدمته مفاعلن بمدی فعلن ح استقی مستفعلن ل به فعلن
ذنوب عم مفاعلن رمضی فاعلن فی الشعر وال مستفعلن خدم فعلن
(خدمته بمدیح استقیل به) (ذنوب عمر مضی فی الشعر والخدم)
ناظم علیه الرحه قصیده مبارکه که به بومحمدن ذیل ایلدبکی اشبو
عرضحالته ابتدا کذران ایدن ایام عمر عزیزی مدایح سلطان انیا
علیه الصلاة والسلامه حصر ایتموب کبار دواتدن ککندوکی
عاجز بوقدر عبد ناجارک خدمت ومدایحی ایله اضاعت واتلاف
سببیه صدور ایدن جرایم وتقصیراتی اعتراف واستغفار دنصکره
ثابت افندی مر حومت معراجیه مشهوره سنده بیت (قصیده ویرسه
برسلطانه شاعر لطف امید ایلر) (سوندر بنده کی تقد شفاعتله
خداوندا) مصداقچه اول سلطان سریر رسالت علیه افضل
التحیه فدیمرک همطابق عرش برین اولان عتبه علیه رینه نقدینه
کرم وشفاعت سؤالی ایله عرضحالته ابتدا ایتشددر (قوله خدمته
فعل وفاعلدر مفعول ضمیری شهیت قصیده رسالت علیه
الصلاة والسلامه راجعدر) خدمت لفظی بذل المجهود بطریق
المحبوب بتعرب الیه ایله تعریف از لشم خدمت جمله سی ابتدایه در که
بومحمدن تحریر عرضحالته ابتدا در (بمدیح باحرف جر در) خدمته به
تتقدر مدیح مایمدح به من کلام الموزون المقتی ایله مفسردر
(شارح مصنفک سم لما یدح به لکن غلب فی العرف علی المدوح
به الموزون المقتی دیمشدر) بعض شراح مدیح مصدر در مدیح
معناسته یاخود مدیح فاعل بمدی فاعلدر مادح معناسته در تقدیر
کلام خدمته به هذه القصیده المادحة دیمش (مدح ثناء حسندر
ما سقده) فانتطاول امان المدیح الی آخره یتشده مدحک تعریفی وحمد
بله بینهماده اولان نسبت علی التفصیل بیان اولتمشدر (معلوم
وله که مصراع اولده اولان) خدمته بمدیح اشعار مادحه ایله

خدمت

خدمت ایلدم دیمک اشعار مادحه انشادنده بذل مجهود ایلدم
دیمک در بوتع بیر لطیف استعمالات شعراده بیت (خدمتکم بدعا
لانفادله) (فی کل وقت من الاصال والسحر) یتشده اولدیغی کبی کثیر
الاستعمالدر اما مصراع ثانیده اولان (والخدم لفظی ایله مراد
آخرك مصلمحنی اتمامه بذل مجهود معناسته اولان خدمتدر که
خدمات اهل دنیاده اضاعت وقته تأسف اولدیغی بیان وتفصیلی
مرور ایلدی (شارح کردی نعت نبی ومدایح پیغمبرینک وسیله
قرب اکلهی اولدیغی بیان ضمنده بوجهد تفصیل ایلدر که
(حبث قال والمدح لله تعالی ورسوله من افضل القرب واعلی الرتب
وفی شرح الهمزیه مدح النبی علیه السلام بانشاد الشعر والصوت
الحسن من اقوی الاسباب الباعثة علی محبته علیه السلام فانه یحدث
للسامع سکرًا وطربًا ویحدث من ذلك احضار المحبوب فی الذهن
وبحصول من هذه اللذة ما یعمر القلب والروح مما هو عذب من
سکر الشراب وهذه اللذة تغنی من الجنة ونعيمها لان ذکره العبادة
ایله تفصیل اولتمشدر) استقیل استغفار بایندن فعل مضارع نفس
متکلم در (به جار مجرور) استقیل فعلنه متعلقدر وضمیر (مدیح
کلمه سنه راجعدر) استقیل استغفار معناسته اولان استغفاردر
(اقاله اصل لغتده یعده فسخ وبعی اعدامدر) به لفظنده
(باسببه در یعنی اول مدح سببیه ذنوب ماضیاک عفو واعدادی
طلب ایدرم دیمک اوور ذنوب جرم معناسته اولان ذنبک جمعدر
(استقیل فعلک مفعولدر) استقیل جمله سی مدیحک صفتدر
(شارح مصنفک استقیل به اطلب العفو بذک المدیح من الاقالة
فی البیع وهو اعداده بالکلیه) شارح کردی من الاستغفالة وهی
الاستغفارة او من اقالة البیع لان الاستغفالة طلب الاقالة والرجوع
فی البیع فان صرف الوقت فی الشعر والمدح للملوك وارباب الماصب
واهل الدنيا من بیع الدین بالدنیا فکانه یرید اقالة هذا البیع ای
طلب لعفو هذا الجرم بسبب هذا المدیح دیمشدر (شارح حنفی
ومنه ما جاء فی الدعاء اللهم اقل عثرتی فالمراد بالاستغفالة ههنا طلب
دیدی) ذنوب عمر لفظنه مضافدر (مضی فعلی ماضیدر فاعل

ضميرى عمره راجع در جملہ سى عمر ك صفتيد در عمر عينك فتحيله
قسمده استعمال اولور لعمرك كذا ديرلر يعنى سنك حياتك
حقيقون ديمكدر بومقامده قسم اولمغله عينك ضميره در يوم
ولادتن مونه رسیده اولنجه اولان مدت حياتدر (عمر كلسنده اولان
تنوين تعظيم ايجونددر يعنى عظيم القدر اولان عمر عزيزى
بوجله حيفا اضاعت ايلدم ديمك اولور (عمر دن بعض مراد در
زرا جيع ايام عمرى خدم وشعره حصر متعذر اولديغى ظاهر در
(يس ناظم اشارت مراد ايدر كه عمر دخی زمان شبیدن عبارتدر
ماعداسى عمر دن عدد اولنماز مضى اولان بعض عمر ايكن زمان
شباب اولمغله مراد اولان اول زمان شباهه جميع مدت حيات اولان
عمر اطلاق اولمغله سزادر ديمك مراد ايدر ذكر كل اراده جزء
قاعده در (فى الشعر جار مجرور مضى كلسنه متعلقدر شعر ايله معنای
مصدرى اولان شعر يايىق معناسى مراد اولديغى كى شعر ايله نظم
دخی تعبير ايلدكلى كلام موزون مراد اولمق احتمالدر شعر
علم معناسنده بعضا استعمال اولنور (يا ليت شعري من المكلف
بوقيل اندر (شارح كردى انشاء الشعر ونشاده كسائر الكلام
مباحه مباح و حرامه حرام والغناء لدفع الوحشة جائز ولا يكون
لهوا ولا يكره ان يتغنى الانسان لنفسه ولا ان يسمع غناء جارته كما
فى كتاب الامتناع ديمش (والخدم كلمه سى شعر او زرينه معطوفدر
(خدم خدمت جومدر حكم حكمتك جمى اولديغى كى (بعض
شرح والخدم جمع الخسة والمعنى خزمة حضرة الرسول بهذه
القصيدة المادحة له اطلب العفو من ذنوبى التى مضت فى مدايح الملوك
وخدمتهم وذلك لان انما نظم كان شاعر او فى عنفوان عمره مادح
الامراء والولاطين ديمش (خلاصة معناه شارح كردى والمعنى
خدمة انبى صلى الله عليه وسلم بهذه القصيدة اطلب بها العفو
من الله تعالى من ذنوب صدرت منى فى مدة عمر مضى بعضه
فى الشعر وبعضه فى لخدم لاهل الدنيا وارباب المناصب بشفاعته
النبى صلى الله عليه وسلم ديمشدر (وبعض شرح ديمش كه تشرفت
بخدمته صلى الله عليه وسلم بالثناء الحسن خال كوفى طالسا من الله

تعالى

تعالى العفو بسببه من ذنوب مدة عمر مضى فى الاشتغال بالشعر
فى مدح الناس وضاع فى خدمات ارباب الدنيا للاغراض الفاسدة
(محصول معنای عبارت يلى) اول شاه بيت ديوان رسالت عليه
الصلاة والسلام حضرت تيرينى بذل مجهود ايدوب بر مديحه ايله
خدمت ايتدم كه يعنى قصيده مادحه ايله مدح ايلدم كه (اول
مديحه سبيله شعر وخدمانده بكن ذنوب عمرى عفو ومغفرت طلب
ايدهرم يعنى بكار اهل دنياك خدمت كننده ويايدىغم اشعار و مديح كننده
كذران ايدن عمر عزيزك ذنب ومعصيته عفو واقاله ومغفرت
استرم ديمكدر (وفى البيت من البدع رد العجز على الصدر مع
جناس الاشتقاق فى خدمته والخدم ومراعاة النظير فى خدمته
بمدح و بين المديح والشعر

* * تخميس * *

* كاردوانى چوقدر ستايشم كنهى *

* خطامك عفونه قيلدم ياه او يادشهى *

* قصيده خوانى بنم در كهنده كاسه نهى *

* خدمته بمدح استقيل به *

* ذنوب عمر مضى فى الشعر والخدم *

اذ قلدا مستفعلن فى ما فعلن يخشى عوا مستفعلن قبسه فعان
كاننى مفاعلين بهما فعلن هدى من الن مستفعلن نعم فعان
(اذ قلدا انى ما يخشى عواقبه) (كاننى بهما هدى من النعم)
(اذ قلدا انى) (اذ كلمه سى تعليل ايجون اولور (ظرف اولور) مفاجاه
اولور تفصيله محتاج اولمغله قواعد اعراب شرحندن وغير يدين
نقل ايله بوكونه تقرير اولنور كه (كما قال اذ تارة يقال فيها ظرف لما
مضى من الزمان ويدخل على الجملتين الفعلية والاسمية لانعدام
تضمن معنى الشرط الذى يقتضى الفعل بعده قوله تعالى (واذكروا
اذ كنتم قليلا) فاذكروا عامل فى اذ وهو ظرف داخل على الجملة
الاسمية وهى كنتم قليلا والجملة مضاف اليها الاذ واعرابها ان اذ ظرف
مضاف الى الجملة الاسمية وهى كنتم (فكان من الافعال الناقصة اسمها
غدير الخطاب وخبرها قليلا وتارة تكون حرف مفاجاه وتارة حرف

تعلیل کفوله تعالی (ولن ینفعکم الیوم اذ ظنتم) ای لاجل ظلمکم
والاولی فیکون للتعلیل حرفینهما اذ لامعنی لتاویلها بالوقت حتی
تدخل فی حد الاسم ویکون ظرفا قال ملاجائی ومن الظروف
المبنیة اذ الکائنات للماضی وتقع بعدها الجملتان الاسمية والفعلیة
مثل کان ذلك اذ قام زید ونحو کان ذلك اذ زید قائم وقیدی
للمفاجأة انتهى (خلاصة ضبط بوجهه در که اذ کلمه سی
زمان ماضی ایچوندر جمله فعلیه به داخل اولدیغی کی جمله اسمیه به
دخی داخل اولور زیرا معنای شرطی متضمن دکلدر که
کندودنفسکره انجق جمله فعلیه اولسون بوصورنده اذ تقدیرا
منصوب کندودن مقدم یاخود مؤخر ذکر اوانسان فعلک ظرفی
اولور اگر فعل مقدمک ظرفی اولورسه فعل مؤخرک جمله سنه مضاف
اولور صورت اولی بودر صورة ثانیة مفجأة ای چون اولور خرجت
فاذا السبع واقف کی بوصورنده اذ حرفدر لاحتظ لها من الاعراب
والمحل صورة ثالثة حرف تعلیل اولور كذلك لاحظ لها من الاعراب
والعمل ایمدی اذ کلمه سی بومقدمه (حرف تعلیل در بیت اولده
ولان استقبل فعلک علی در قلدانی تفعلیل بایندن فعل ماضی
تشبیه مذکر در فاعلی تشبیه ضمیری اولاز الف حرفی شعر وخدمدن
عبارتدر جمله سی ابتدائیة در یاخود صورت اولی اوزره اذ کلمه سی
سکون اوزره مبنی محلا منصوب بیت اولده مذکور اولان استقبال
فعلک ظرفیدر مابعدنده مذکور قلدانی جمله سنه مضافدر
ته کیم (شارح کردی اذ تعلیل لقوله استقبال لامحل لها من الاعراب
اوفی محل النصب ظرف له وفيه معنی التماثل علی مافیه من القولین
فیضای علی هذا الی جمله قلدانی دیمشدر قلدانقدنر تقلید
برکیمسیه برامری تفویضدر ته کیم فلان شخصه تقلید قضا
صحیحدر دیمک امر قضا اول ذاته تفویض صحیحدر معناسنده
استعمال اولنور (شارح کردی قلدانی من قلدته الامر جعلته
کالفلادة فی عنقه یقال اذ ولیت علیه لکن لغتده قلادة کردنه اصلان
شیدر که ترکیبه دخی قلادة دیرلر (وان قوایده الفلادة شول
نسنه در که بیونلرینه باغلرلر تقلید علی وزن الکرم قلادة طابق

وتقلید دینده تابع اولق وتقلید بدنه حج قربانی معلوم اولسون
ایچون قربانک بوینونه برنسنه باغلق دیمش (ایمدی بومعنای لغوی
اوزره بومجلسده قلدانی کلمه سنک معناسی اول شعر وخدمد بنی
قلادة لیدیلر یعنی کردنمه قلادة تعلیق ابتدا یلر دیمکدر معنای
اصطلاحیسی دخی بومعناسدن خالی دکلدر که برکیمسیه برامری
تفویض ایتمک اول شخصک کردننه تعلیق قلادة مثابه سنده اولغله
تقلیدک معنای لغویسی اشبو معنای اصطلاحیده ملحوظ وآندن
ماخوذ اولدیغی طاهر در لکن بومقامده مراد معنای لغوی اولدیغنه
ذاهب اولمشلر زیرا تفویض امر معناسی بوجهله ملایم اولاز
دیمشدر لکن ناظمک کردننه قلادة تعلیق اولنسدیغی بوقدر که
معنای لغوی حقیقت مراد اوله بطریق المجاز اولدیغی ظاهر در
(شارح شیخ زاده قلدنه الشی ای جمعه قلادة وتقلید انهدی
ان یجعل فی رقبتیه شیء یعرف به فی العادة هو هدی والهدی
ما یهدی الی سكة علی فصد التقریب دیدی (معلوم اوله که حقیرک
ملاحظه مده قلدانی لفظننده استعاره تبعیه اولسنه معنای مراد
واضح اولور ایمدی استعاره تبعینک تفصیلی ماسبقده (عموا وصموا
فاعلان البسارة الخ پیئنده کذرا یلشدر بومقامده اجرایی وبیانی
بوجهله در که قلدانی مایخشی عواقبه دیمک جعلانی مهیئة
لما یخشی عواقبه دیمکدر که قلدانی هیئانی معناسنده استعاره تبعیه
طریقه سبیل مستعملدر یعنی استعاره تبعیه قاعده سی اوزره اول
استعاره قلدانی فعلک مصدرنده جاری اولق شرط اولدیغنه
بناء (ناظم کندوسنی خدم وشعرك عاقبتنده قورقلور وخیم العاقبه
شیئه تهیه ومستعدیلدیکنی عاقبتنی ذبح وهلاك اولان تقلید قلادة
هدیه تشبیه ایدوب تقلید مصدری ایله تهیه معناسنی بعد الاراده
تهیه معناسنده اولان تقلیددن قلدانی فعلنی مشتق قیلوب قلدانی
کلمه سبیل هیئانی معناسنی مراد ایتمک بوجهله قلدانی فعلنده
استعاره تبعیه اولق اوزره هیئانی معناسنی مراد ایلمدی دیمک ممکندر
قرینه استعاره بودر که قلدانی فعلنی ناظم شعرا یله خدمدن عبارت اولان
تشبیه ضمیرینه نسبت ایلمدی لکن شعر وانشا حقیقتده قلادة

اولیه جنی ظاهر در بو قریبیه در که قلدانی کلمه سی معنای
حقیقتیستنده مستعمل دکل ایش بلکه بطریق الاستعاره معنای
محارزیده مستعمل ایش (ایمدی اشبو استعاره طریقه سیله دیمک
اولور که شعر و خدم بنی عاقبتی ذبح و هلاک اولان شبنه حاضر
ومهبیا قلدیلر شویله که کویا بن غنمدن هدی اولدم یعنی بیت
اللهه ذبح اولان قربان اولدم لکن قلدانی تلفظتک استعاره دن
قطع نظر ایله لفظنه نظرا کویا ذبح و هلاک ایچون نشان قونیلوب
بویننه قلاده علامت تعلیق اولنان هدییم دیمکه دخی دلالت ایدر
عربده هدییک بویننه علامت ذبح ایچون قلاده طابق عادتتری
اولدیفنی شارح **کرردی** تصریح ایدر (پس حرم شریفده
ذبح ایچون اهدا اولنان دوه قربانه تشبیه اولور استعاره تبعیه تک
تعریفی و تفصیلی ایسات سابقه ده مذکور در (قوله قلدانی فعلنده
اولان متکلم ضمیری محلامنصوب قلدانی فعلتک مفعول اولیدر
فاعلی علامت تشبیه اولان القدر قلدانی جمله سی **اکر** اذ
کلمه سی تعلیل اولورسه ابتداییه اولور واکر فعل مقدمه ظرف
اولورسه قلدانی جمله سی مضایف الیه اولور (ما یخشی ما موصولدر
بخشی فعل مضارع مجهولدر خشیدن مشتقدر) عواقبه قائم مقام
فاعلیدر ضمیره مضایفدر ضمیر مایه راجعدر یخشی جمله سی مائک
صله سیدر ماء موصول مع صلتیه قلدانی فعلتک مفعول ثانیسیدر
عواقب عاقبه تک جمعیدر عاقبه شبنک آخریدر النظر فی العواقب
دیدکری بومعنایه در (کاتی کان حروف مشبه دندر فی کلمه سی
تقدیرا منصوب اسمیدر (بها باحرف جر درهما ضمیر تشبیه محلا
مجرور کان کلمه سنه متعلق اولوب کان لفظتک خبریدر کار کلمه سنده
معنای فعل اولفله جار مجروره متعلق اولوق جازدر یا خود سابق
الذکر بهما کلمه سی جار مجرور مقدره متعلق اولوب کان کلمه سنک
اسمندن حالدر ضمیر تشبیه شعر ایله خدمه راجعدر هدی کار کلمه سنک
خبریدر (شارح کردی الهدی مایهدی الی الحرم للذبح من شاة
او بعر و غیرهما و تقایید الهدی ان یجعل فی عنقه شیء لیسلم انه
هدی دیمشدر (من النعم نونک وعینک فتحه سیله در من ایله جار

مجرور اولوب کائن مقدره متعلق هدی کلمه سنک صفتیدر نعم
شاة ایله ایله دیرلر بعضیملر انجیق ایله اطلاق اولنور دیمش جمعی
انعام جمعی انا عیدر بویکی بیک خلاصه معناسنده (شارح فاضل
شیخ زاده فالناظم رحمه الله يقول خدمت رسول الله صلی الله
علیه وسلم بمدیح اطلب به العفو واستقبل ذنوب ایام مضت
فی الشعر والخدمات لانی رأیت ان خدمة المخلوق والركون الیه
ونظم الاشعار فی مدایح کل احد وعرضها علیه مما قلدانی عملا
یخشی عواقبه دیمش (بعض شراح وحاصل المعنی اطلب من
الله تعالی ان یقبلنی بسبب مدحی حبیه صلی الله علیه وسلم
وان یغفر لی ذنوبی مدة حیاتی حصلت من الشعر والخدمة فانها
جعلت قلادة فی عنقی من الاثم التي یخشی عا یها العذاب بالنار
کاتی مصاحبا بهما عینت الهلاک کما ان الهدی عین للذبح لاجل
الجنایات دیمشدر (صاحب الدرة شارح کردی شبه الناظم نفسه
باعتبار تقلیده الامور التي یخشی عواقبها بالهدی المعلق فی عنقه
ما یدل علی العقوبة فان عاقبة الهدی الذبح والهلاک فکانه
رحمه الله علق فی عنقه ما یدل علی هلاک فی آخر الامر والمعنی ان
الشعر والخدم لارباب المناصب قلدانی الامور المخوفة من عواقبها
وجعلها كالقلادة فی عنقی کالهدی الذی یهدی الی بیت الله الحرام
للذبح دیوتفصیل ایدر) وفی البیت من البدیع التشبیه ومراعاة النظیر

* * * تخمیس * *

* رومی خدمت مخلوقه جالیه تک وپو *

* قویوب خدایی در اهل جاهه ناصیه سو *

* بویکی معصیت اولدی بکانشان دورو *

* اذ قلدانی ما یخشی عواقبه *

* کاتی بهما هدی من النعم *

اطعت غی مفاعلی الصبا فاعلی فی الخالق مستفعلن نوما فعلن
حصلت ال مستفعلن لاعلی ال فاعلی اثم والن مستفعلن یدم فعلن
(اطعت غی الصبا فی الخالق نوما) (حصلت الاعلی الاثم والندم)
(بویکتک لفظی خبردر معنای ومفادی اطهار حزن و تحسدر) (قوله

تعالی (انی وضعتمها لشی) آیت کریمه سنده اولدیغی کبیر کذلک (پیت
 هوای مع الركب الیمنین مصعد) (جنب و جسمان بمكة موثق)
 دخی یوقیلدندر حتی ترکی اشعارده دخی و فوعی کثیردر (نظم)
 (حدن زیاد اولدی کاه) (دستم تهمی ر ویم سباه) بیتی اظهار
 انکسار درون و حسرت و حزن مخلنده اولغله شاعرک مرادی
 ایتدی بکی معاصی به ندامت کلوب متأثر و ملول و محزون و نادم
 اولدیغی اظهاردر (قوله اطاعت اطاعتدن فعل و فاعلدر اطاعت
 امره امثالدر قوله غی نصبله مفعولیدر صباه مضافدر) شارح کردی
 الاضافة بمعنی اللام ای الغی اللازم لا صبا غالبا او بمعنی فی ای الغی
 الذی فی حالة الصبی دیدی یعنی اضافت بمعنی اللامدر صباه ملازم
 اولان غی یا خود صباه اولان غی دیمکدر (بعض شارح الغی
 الضلالة والصبا اما من الصبوة بمعنی الميل الی الجهل واما من
 الصبا بفتح الصاد يقال صبی صباء مثل سمع سمعا ای لعب مع
 الصبیان دیمش) شارح کردی دخی الغی الضلال وهو مصدر
 غوی يقال يغوی غیا اذا ضل والصبا بكسر الصاد مصدر
 يصبو صبا ای مال الی الجهل دیدی بومعنی اوزره دیمک او اور که
 حیفا و دردا که میل جهالت ضلالتنه اطاعت ایلدم یا خود
 میل جهالتده ضلالتنه اطاعت و اتباع ایلدم دیمک اولور اما
 صبا کلاه سنک معنای ثانیه اوزره معنی بو وجهله در که لا طائل
 نحت اولان ملاعبه صبیان ضلالتنه اطاعت و میل و اتباع ایلدم
 دیمکدر (شیخ هدایی عزیز قدس سره حضر تکریمک نطق
 یا کیرلری اولان) قطعه (الکدکی ربکی هی کنندوزن بتارکشی)
 (حاضر ایکن خافک اطرافه باقی یولیدر) (قوسوایی صدقله
 کل حقه ایله اعتذار) (هر مرادی حق و یررسن غیره باقی
 یولیدر) مفهومی و منجیه واقعا در والای حقدن انحراف ایدوب
 ارباب جاه و اهل دنیا دن امید اطف مرتحت ایله انلرک مدایح
 و تاسنده و خدمتارنده اولقی میل جهالتده ضلالتنه اطاعت و عیبه
 اشتغال ایله ارتکاب درد و مشقت و مؤدی حرمان و ملالت
 اولغله حقا که کذران ایدن عمر عزیزه جای تأسف و محل حزن

و تحسیردر (فی الحالتین نثیه در حالت جری یا ایله در جار مجرور
 اطعت فعلنه متعلقدر اطعت جمله سی استینافیدر یا خود پیت
 سابقده اولان قلدانی فعلنک مفعول اواندن حالدر قدافظلی و قدردر
 حالتبندن مراد حال اشتغال بالاشعار ایله حال اشتغال بالحد مندر
 (قوله و ما حصلت و احوالیه در ما نافیه در حصلت فعل و فاعلدر
 جمله سی اطعت فعلنک فاعلندن حالدر) و ما حصلت دیمک بمعنی
 برشی تحصیل ایتدم و بر شئه نائل اوله مدم دیمکدر (نته کیم
 بعض شارح یعنی ما حصلت شئنا من جهتها دیمش بومعنای
 مناسب حصلت فعلی صادق تشدید ایله اولور سه در واکر
 صادق تخفیف ایله اولور سه ما حصلت علی شیء دیمکدر (نته کیم
 شارح شیخ زاده و ما حصلت اما عطف احوال یقال حصل
 علی کذا اذا بقی علیه و صار غایه امره ذلک فالعنی ما بقیت منها
 علی شیء الاعلی الاثم دیمش) شارح حنی یقال و ما حصلت الا
 علی هذا ای لم یبق فی یدی من حاصل عملی الا هذا الامر الخفیر
 دیمشدر (قوله الاعلی الاثم الا حرف استثناء مفرغه ده
 مستثناء منه محذوف اولوب مستثنی علی حسب العوامل معرب
 اولدیغی قواعدی ماسبقده بالدفعات مرور ایلدی بومحمله دخی
 مستثنی منه محذوف شئنا لفظیدر (علی الاثم جار مجرور حصلت
 فعلنه متعلقدر) شارح الاستثناء مفرغ ای ما حصلت علی شیء
 الاعلی الاثم دیمشدر (آثم اثمک جمعیدر اثم کاه معنانه در
 (قوله والندم آثم اوزرینه معطوفدر) شارح حنی والندم مصدر ندم
 والاسم منه الندامة وهی شدة الاسف علی اصدار الفعل والتمنی
 انه لم یفعله ابدا والمعنی اظهار التحسر والندامة علی ما فاتنه من فوائد
 العمر العزیز الذی لا عطیة اشرف منه فانه مناط ما يتعلق بسعادة
 الدارين و النظم رحمه الله لما کان فی عنوان شبابه مشغولا بهذین
 العملین اعنی عمل الدیمانی المشتمل لهما و فی آخر العمر انبه من الغفلة
 اظهار التحزن والندامة علی ما ضیعه من رأس ماله عبارتیله خلاصه
 معنای بیتی تقریر ایتش (صاحب دره المضیئه کردی والمعنی انی
 اطعت الضلالة والغواية فی حال الصباوة والفتوه فاشتغلت بالشعر

والخدم لاهل الدنيا فاحصلت على شئ الاعلى الاثم والندامة على
الفعل والامر الذي كنت عليه ديمش (بعض شراح وحاصل المعنى
اطعت الضلالة من الميل الى الجهل واتباع الهوى في حالتى
اشتغال الخدمة لارباب الدنيا والحال انى ما حصلت شيئا من
جهتها الا الوقوع على المعاصى وعن الندامة والتحسر على
ما وقعت فيه من المناهى ديمشدر (وفى البيت من البديع المقابلة
بين الطاعة والغى وبين الاثم والندم ومراعات النظر بين الغى

والصبا والاثام

* * * نخميس * *

* يازق كه قيمت انفاسى بلخدم حيفا *

* كه مدح وخدمت آخرله عزم اوادى هيا *

* بو آتش ايله يانوب ايمه يمى واويلا *

* اطعت غي الصبا في الحالتين وما *

* حصلت الاعلى الاثم والندم *

فياخسار مفا علن رة نف فعان س في تجا مستفعلن رتها فعان
لم نشر الد مستفعلن دين بالد فاعلن دنيا ولم مستفعلن تسم فعان
(فياخسار نفس في تجارتها) (لم نشر الدين بالدنيا ولم تسم)
قوله فياقاتفر يعبه در با حرف تدادرا كر منادى مضاف اولسه منصوب
اولق قاعده سنه بناء خسارت لفظى منادى منصوب بدر نفسه
مضاف در خسارت اصل سرمايه دن ضرر ابد وب خسارت
كرم كدر كه عند التجار مصيبت عظيمه در اكر سؤال او انور سه خسارت
مدعو اولوب نيجه منادى اولور (شارح كوردى مقام جوابده
بو وجهله بيان و تقرير ايدر كه فالنداء ههنا المتعجب لان العرب
اذا استعظموا شئ ايدونه على سبيل التعجب اى ايها الخسارة تعال
ننظر اليك اهل البصار فهذا اوانك ليقضى منك العجب ديمشدر
ياخردندا كذلك تعجب ايجو ندر منادى محذوف در قوم لفظيدر خسارة
مفتضا منصوب محذوف انظروا فعلمك مفعول ايدر تقدير كلام يا قوم
انظروا خسارة نفسى ونجيو امنه ديمك اوله (شارح مومى ايله
وحاصله التعجب من خسارة النفس اى ما خسرها في تجارتها

ديمش بو مقامده اولان فا تفر يعيه اولديغى ذكرى سبقت ايلدى
نته كيم (شارح مشار ايدى بكونه تقرير وتفصيل ايدر كه) كما قال الفاء
تفر يع على اطعت جواب لشرط مقدر اى اذا كان هذا حالى
وسوالى فليتعجب ارباب البصيرة من تجارة نفسى الخسارة ديمشدر
واكر يبت سابقده اولان اطعت فعلمه تفر يع اولدقه تقديرى
اطعت ضلالة الصبا في خسارة نفسى تعال حتى يتعجبوا الناس بحالك
ديمك اولسه بو صورته حرف شرط وفعل شرط تقديرى ايله تكلفاته
حاجت قالازنته كيم (شارح مصنفك بو معنائه ايمه ايدر) حيث
قال زاده في حديث التحسر فنادى الخسارة تعجبا وتأسفا قائلا
يا خسارة نفسى تعال فهذا اوانك ليتعجب منك المتعجبون (قوله
نفس ما سبقده دخی تفصيل اولمشدر كه نفس اوج معناده استعمال
اولور بو مقامده روح معنائه در نفسه اولان تنوين مضاف
اليه دن عوضدر نفسى ديمكدر ياخود تحقير ايجو ندر (نته كيم شارح
مصنفك و التنوين للتحقير اولله كثير اى كل نفس فبدخل فيه نفسه
ديمشدر قوله في تجارتها جار مجرور خسارة كلمه سنه متعلقدر هاضمير
مبنى محلا مجرور مضاف اليه در ضمير نفسد راجعدر تجارة لفظنك
معنا سنى تبديل المال بالمال طلبا للربح والزيادة ايله بيان ايتشدر
في تجارتها كلمه سى قرينه در كه (ناظم بو مقامده نفسى تاجرده
كند و ملا حظته سنه تشبيه ايتكلمه نفس كلمه سنه استعارة مكنيه
قصدا ايتشدر شرى وسوم وخسارة كلمه لرى مشببه اولان تاجر ك
ملايما تندن اولغله استعارة بالكناية ترشيع اولور نته كيم (شارح
كر دينك تفصيلي كلور) لم نشر الدين لم نشر مزبى اندن فعل
مضارع در اصلى تشترو در واويا به قلب اولنوب تشتري اولور حرف
جازم كلكه علامة الجزم ياسا اقط اولمشدر تحتد فاعل ضميرى
نفسه راجعدر اشترا دندر كه اشترا ثمن ايله برشى المقدر الدين نصبه
تشتري فعلمك مفعول ايدر جله سى محلا مجرور نفس لفظنك مفعول
دين اسلام ما جاء به النبي عليه الصلاة والسلام من طرف الله ايله
تعريف وتفصيلي بالدفعات مرور ايلدى (بالدنيا جار مجرور تشتري
فعلمه متعلقدر باساقيله ايجو ندر اكثر يا متروكه داخل اولور ديمشدر) كما فى

قوله تعالى (اشترُوا الضلالة بالهدى والعذاب بالمغفرة) تألى ضلالتى
اشترى ايلديلير هدايتى ترك ايلديلير ديمك اولور با متروك اولان هدايته
داخل اوله لكن يوسفامده عكسى واقع اولمدر يعنى مقابله ايجون
اولان (با نفسك ترك ايتديكي دنيا نطقنه داخل اولمدر بودخى
جائزدر) دنيا ايله مراد جاء ومال وبيوت وعقار وسائر زخارف
دنيويه در كه پياندن مستغيدر (شارح شيخ زاده عليه الرحمه
طريقت عليه صوفيه مسلكنه ذاهب اولوب شيخانه بو وجهله
نطق ايدر كه والدنيا مايشغلك عن الحق) فقله لم تشتري ما
انقطعت بالكلية عما يشغلها عن المطلوب والسالك ما بقى شئ
من وجوده الموهوم فهو بمن ابتلى باعظم الجرائم واكبر الذنوب
(كما قيل وجودك ذنب لا يقاس عليه ذنب اللهم خلصنا بجمود
وجودك عن توهم وجودنا) شارح مصنفك قوله لم تشتري الدين بالدنيا
اي لم تستبدل ولم تؤخذ الدين على عوض الدنيا ولم تسم ديمدر
(ولم تسم قولى لم تشتري اوزرينه معطوفدر) لم تسم اصلنده
تسومدر واوساكن ميمدخى حرف جازم ايله ساكن اولمغه اجتماع
ساكنين اولور اجتماع ساكنين دفع ايجون واوحذف اولوب
لم تسم قالور سام بسوم سوما دندر سوم تركيده ميبعى شراء آلمغه
طالب اولمغه ديرل (لم تسم فعلتك تحتد فاعل ضميرى نفسه
راجعدر لم تسم فعلتك مفعولى محذوفدر لم تسمه تقديرنددر مفعول
ضميرى دين كلمه سنه راجعدر) ناظم عليه الرحمه لم تسم عبارتيه
نفسك كمال خبائثته اشترى ايدر كه دنيايى ويروب دين ميبى اشترا
ايتك دكل شرايه طالب دخی اولمدى معناسيله نفسك دنيايه زياده
ميل وافراط محبتي بيان مراد اولور (شارح كردى بو بيتك تمام
معناسنى ومألى بيان وتفصيلده ديمش كه) قوله ولم تسم اى لم تسمه
ولم يتعرض لاخذته بل اخذت الدنيا وتركت الدين الذى تجوبه
فى الآخرة فهى خاسرة فى ذلك خسرا نا مينا مع كونه ممكننا بوجود
القدرة عليه والمراد بشراء الدين بالدنيا التقيد به والتعرض
بطرق الخيرات واحياء السنة وابقاء الشريعة شبه النفس بتاجر
خسر فى تجارته ووقع النقصان فى رأس ماله حيث لم يشتري ما هو

انفع له ولم يتعرض لشرايه بل اخذ ما فيه الخسران والنقصان
فذكر النفس استعارة بالكناية وذكر التجارة تخييل للمكنية وذكر
الشراء والسوم والخسارة ترشيح لها (بعض شراح خلاصة معناه
ديمش اى يا قوم انظروا الى خسارة نفسى الفاسدة فى معاملتها
الكاسدة من اختيارها الدنيا الفانية على الدين القويم لم تشتري
الملك الباقي بالثمن الغالى ولم تقصد الدين بترك الدنيا (محصل
معناي بيت) اى عبرت بين اولان عقلا كسب وتجارنده خسارت
نفسه بر كره بافكده تعجب ايدك كه نفس دار محنت ودست فنا
در كريمان اولان دنيايى دنى بي ويروب مقابله سنده موجب
سعادت ابدى اولان دين ميبى اشترا ايتمدى بلکه اشترايه دخی
طالب اولمدى زهمى خذلان وزهمى خسارت ديمك اوله (وفى البيت
من البديع الاستعارة المرشحة ومراعاة النظير والمقابلة بين الدين والدنيا

* * تخميس * *

* بو كارگاه فنا ده متاع خير بقا *

* آور مزاده ويروب نقد وقتنى عقلا *

* شراسى ممكن ايكن يوق بهاسنه حيفا *

* فيا خسارة نفس فى تجارتهها *

* لم تشتري الدين بالدنيا ولم تسم *

ومن بيع مفاعلين آجلا فاعلين منه بعا مستفعلن جله فعلن
يبين له ال مفاعلين غبن فى فاعلين بيع وفى مستفعلن سلم فعلن
(ومن بيع آجلا منه بعا جله) (بين له الغبن فى بيع وفى سلم)

(ومن بيع واوعا طغه در جله شرطيه بيت سابق اوزرينه عطف
ايجوندر) ياخود واوحاليه در فعل محذوفك نفسه راجع فاعلندن
حاندر (كما قال شارح كردى ومن مبتداء وما بعده من الشرط
والجزاء خبره والجملة عطف على الجملة الاولى والحال من فاعل الفعل
المحذوف بقرينة البيت الاول والجملة حال منه اى باعث النفس الدين
بالدنيا ومن بيع يحصل كبت وكبت ان يحصل له الغبن فى الخ (معلوم
اوله كه من وما كلمه لى اقسام كثيره اولوب كتب نحو به ده جله سى
بر محله مذكور اولمغه جله اقسامى احاطه وضبط متعسر اولمغن

كتب متعددہ دن جمع ایلہ ہو کونہ رسم و بیان عاجزانہ مبادرت
مناسب کوراندی (اولا من کلامی اسم موصول اولور کذلک اسم
موصوف اولور کذلک استفہامیہ اولور کذلک شرطیہ اولور کلم
مجازا تندن اولور بوصوتلر دہ من لفظی سکون اوزرہ مبنی اولوب
اعتبار محلنہ در (کافال مولانا جامی من یکون موصولة نحو اکرمت
من جاءک وموصوفة اما بمفرد نحو قال الشاعر) وکفی بنا فضلا علی
من غیرنا (حب النبی محمد ایانا) او موصوفة بجملة نحو من جاءک
اکرمته ویکون استفہامیہ نحو من غلامک وشرطیہ نحو من تضرب
اضرب (قال فی المتوسط وانما بنی من وما شرطین واستفہامین
لتضمنهما معنی الحرف وبنیا موصولین وموصوفین لاحتیاجهما
الی الصلة والصفة بواقسامی کمال اوضح و بیان ایچون وبرقت دخی
تفصیلہ اہتمام و مبادرت اولندی فاعلم ان کلمہ من از بعضہ اقسام
الاول موصولة وهی اسم نحو قوله تعالى (ومن الناس من يقول)
فن فی قوله من يقول موصولة والعائد الضمیر المستتر (الثانی
موصوفة بصفة تلہا نحو مررت بمن معجب لک فن موصوفة
ومعجب بالکسر صفتها او موصوفة بجملة (الثالث استفہامیہ
معلوم اولہ کہ اگر استفہامیہ اولور سہ اعرابی بو وجہلہ در یعنی
ان کان بعد من الاستفہامیہ فعل غیر مشغول عنہ بضمیرہ یعنی
کندویہ راجع ضمیر دن خالی فعل اولور سہ فهو منصوب
بذلک الفعل نحو من ضربت وان کان قبلہ حرف جر فهو مجرور
محملا ویکون قبلہ مضاف فهو کذلک مجرور محلا مضاف الیہ نحو
بمن مررت ونحو غلام من ضربت واما ان لم یکن کذلک ای ان لم
یکن بعدہ فعل غیر مشغول عنہ بضمیرہ ولا حرف جر ولا مضاف
فهو مرفوع محلا مبتدأ نحو من ضربته (الرابع شرطیہ فاعرابہ
ان کان بعدہ فعل غیر مشغول عنہ فهو منصوب بذلک الفعل
کافی الاستفہامیہ فان کان قبلہ حرف جر او مضاف فهو مجرور
بحرف الجر والاضافہ نحو بمن تمرر امرر وغلام من تضرب اضربه
واما ان لم یکن کذلک ای ان لم یکن بعدہ فعل غیر مشغول بضمیرہ
ولا قبلہ حرف جر ولا مضاف فهو مرفوع محلا مبتدأ نحو من یأتی

فهو مکرم قال فی شرح قواعد الاعراب من یکون شرطیہ نحو
قوله تعالى (من یعمل سوء ینجزیہ) من حرف شرط یعمل فعل شرط
ویجزیہ جزاء شرط وهما مجزومان بمن اعلم ان من فی المجازات
لا یکون الامتداد غیر واقع علیہا العامل قبلہا من غیر ما ذکرنا
بطلت المجازات وصارت بمعنی الذی ویکون موصولة نحو (من الناس
من يقول) فن موصولة والجملة الفعلیہ (وهی قوله تعالى يقول صلتہ
والعائد الضمیر المستتر ایدى بواقسام ان بعدہ دن بومقامدہ اولان
من کلمہ سی شرطیہ در سکون اوزرہ مبنی محلا مرفوع مبتدأ در
(یبیع فعل مضارعہ من کلمہ سی داخل اولسہ جزم ایدر یبیع فعلک
تحتہ فاعل ضمیری من کلمہ سنہ راجعہ در جملہ سی اعرابدن مثلی
یوق فعل شرط در جزاء شرط مصرع نایدہ اولان بین جملہ سیدر
فعل شرط جزاء شرط جملہ سی جملہ شرطیہ اعرابدن محلا
مرفوع مبتدأ اولان من کلمہ سنک خبریدر مبتدأ مع خبرہ جملہ سی
یدت اول اوزرینہ معطوف در یاخود واو حالیدر محذوف دن حال
اولور) تنہ کیم شارح کردیدن نقل ایلہ تفصیلی آنفاذ کراولنشدی
بیع مبادلة مال بمال ایلہ تعریف اولنشد در بومقامدہ بیع ایلہ مراد
اقسام بیع دن اولان سمدرا آخر یتندہ مصرحدر (آجلا بیع فعلک
مفعولیدر اجل ایلہ مراد آخرتدر) زیرا تا جیل تأخیردر آخرت
دخی مؤخر اولدیغدن اجل ایلہ تعبیر اولنشددر (شارح مصنفک
سمی الآخرة اجلا لکونه من اتا جیل وهو التأخیر والآخرة
مؤخرة من الدنيا دیمش) سنہ جار مجرور اسم فاعل اولان اجل
کلمہ سنہ متعلقدر من لام معنایہ در ضمیر من کلمہ سنہ راجعدر کما قال
مصنفک یرید من یرک الآجل الی الیہ بالعاجل دیمش اجل کلمہ سنہ
اولان تنوین مضاف الیہدن عوضدر آجلہ دیمکدر (بعاجلہ
یا حرف جر در یرید عنہ داخل اولور بعث هذا بعشرة راہم دیرل
بو محلدہ دخی بائن مقامندہ اولوب کندودن دنیا مراد اولان عاجل
لفظنہ داخل اولنشددر جار مجرور بیع کلمہ سنہ متعلقدر (عاجل ایلہ
مراد دنیا در زیرا عاجل اسم فاعلدر محلدہ دن سرفیع معنایہ در
نی مالک نہ مرتبہ سرفیع الزوال اولدیغی مجرب کائناتدر (شارح

کردی دنیایه عاجل آخره اجل اطلاق کثرت استعمال ایلله اسماء
غالبه دن اولمشدر دیمش (عاجله کله سنده اولان ضمیر دخی من
لفظنه راجعدر مقصود آخرتی دنیا مقابله سنده بیع ایدوب یعنی
کید روب دنیایی قبض ایدوب الان کیمسنه نك حالي بیاندر) بین
فعل مضارعدر (له لام حرف جر در هاضیم مبنی محلا بحر ورین
کله سنه متعلقدر ضمیر کذلک من لفظنه راجعدر ظاهر معناسنه
اولان بان بیان دندر اصلی بین در یانک کسره سنی ماقبلنده ساکن
اولان یاه ویرمکاه بین اولمشدر بو مقامده من جازمه نك جزایی
اولمشله علامه الجزم یا ساقط اولوب بین قالمشدر بیع فعلنک
دخی اعلائی بو وجه اوزره در (الغبین بین کله سنک فاعلیدر غبن
فتح غبن مجزئ و کسر با وسکون نون ایلله یعمده الدائم معاسنه در
یا خود مانده خسارت و ضرر در که الدائم لازم کلور (ناظم علیه
الرحه) الغبن لفظی ایلله یوم التغابن تعبیر اولنان روز قیامت اشارت
ایدر فی بیع جار بحر ورین کله سنه متعلقدر (وفی سلم سینک ولامک
فتحیه و میث سکونی ایلله در واو عطفه ایلله فی بیع لفظنک عطف
بیاندر) نحساة اعطف البیان تابع توضیح متبوعده ایلله تعریف
ایتملدر (سلم اقسام بیعدندر زیرایع درت قسمدر) اولکی بیع العین
بالعین در که مقایضه دیرلر (ایکنجی بیع الدین بالعین در که سلم دیرلر
(او چنجی بیع العین بالدین در مداینه دیرلر) در دنجی بیع الثمن
بالثمن در صرف دیرلر (سلم شو وجهله در که بر کیمسنه باعجه سنده
حاصل اوله جـ حق شو قدر وقبه فلان نوع مبیوه معینه سنی
بر وقت معهودده تسلیم ایتک اوزره مثلا یوز غروشه زیده بیع
و غنی قبض ایلله بو صورنده بیعه سلم دیرلر وقت معهود کلد کده
اولمقدار مبیوه معینه بی زیده بیع مرقوم سبيله تسلیم اول کیمسه به
شرعاً جبر اولور اول مبیوه معینه مرقوم بی ول کیمسه دن شرعاً
آلور باع اول مبیوه دن خائب و خاسر قانور کذلک اقسام بیعدن
اولان سابق الذکر بیع وسلم سبيله یعنی آجل نعم آخرتدر
عاجل که زخارف دنیویه در اشوبنن اجل مثابه سنده اولان زخارف
دنیویه مقابله سنده زمان آتیده ملائی اولنه جق فضائل و نعم آخرتی

بیع ایدوب کیدرمکده غبن فاحش و خسران و خذلان اولدیغنی
ظاهر و محققدر (یت بقاسی اولیجق نائل بو مر حمله ده)
(سه روزه دولت پاد در کابی نیلرسن) مقادیمجه مالا عین رأت ولاذن
سمعت بو قدر عطا یای آلهیه وسعادت ابدیه بی دست فتادر کر بیان
اولان صور تاذوق وصفه حقیقتده عین محنت و جفا دنیای
دنی مقابله سنده بیع واضاعتده غبن فاحش و خسارات ابدیه اولدیغنی
(ناظم علیه الرحه کوزل افاده و ضمناً نصیح و پند قصیدنه اشارت
ایدر سلمده مبیع حالا حاضرده موجود اولیوب زمان آتیده
استصحاب و نائل اوله جق شی اولدیغنی کبی نعم آخرت دخی زمان
آتیده ملائی اولنه جق شی اولمغه قتی نازکانه تشبیه لاطیفدر
(شارح شیخ زاده ای یسرزل العاجل الفانی بترك الباقي و هذامن غایه
سخافته العقل و نهایه خسارة النفس دیمشدر) شارح مصنفک
ای یاخذ العاجل وهو الدنيا و یتترك الآجل وهو الآخرة فبیعه هذا
مغبون و صفة خاسرة دیدی (بو بیت مجزادانک لظاً نفندندر که
بیت اولده استعاره بالکنایه طریقه سیله مشبه اولان نفسک
مشبه بهی قلنان تاجرک بو بیتده مذکور بیع و غبن وسلم لفظلری
ملا یاتندن اولمغله استعاره بالکنایه به ترشیح اولمشدر) شارح
کمدی رحمه الله خلاصه معنیاده دیمش که واعلم ان هذا البیت
من لوازم البیت السابق وهو ترشیح للاستعارة المکنیة التي فی الاول
کاذ کرنا والمعنی ومن بیع ثواب الآخرة الباقية المحققة بمنافع الدنيا
العاجلة انفا نية المنخرقة السريعة الزوال سیظهرله الخسارة
والندامة فی ذلك البیع يوم التغابن قوله تعالى (يوم لا ينفع مال ولا بنون
الا من اتى الله بقلب سليم) قال صلی الله علیه وسلم من احب دنیا
اضر باخرته (محصول معنای عبارت بیت) اول کیمسه که آخرتی
دنیا سی مقابله سنده بیع ایدوب کیدره اول کیمسه به بیعنده و سلمنده
غبن و ضرر و خسران ظاهر و مقبیین اولور (یعنی اول کیمسه که
عمل و خیر و ثواب آخرتدن اعراض ایدوب خطام دنیایی ترشح
ولذا تذخارف فانیه عمر نازنینی قصر و اتلاف ایلله روز جزاده
خسران و ندامت اول کیمسه به نلاهر اولور دیمکدر) (وفی البیت

من البدیع الطباقی بین لاجل والعاجل ورد العجز علی الصدر
فی بیع و بیع و مراعاة النظر بین البیع والسلم والغبن

* * تخمیس * *

* متاع ملک بفادری باقلسه تاج شهی *

* صاوب زخارف فانی بی کورمه روسیهی *

* کوزل نصیحت ایدرد کل بوییتی بیی *

* ومن بیع آجلا منه بعاجله *

* بین له الغبن فی بیع وفی سلم *

ان آت ذن مستفعلن بافا فاعلن عهدهی بمن مستفعلن تقض فاعلن
من النبی مفاعلن ی ولا فعلن حبلی بمن مستفعلن ممرم فعلن
(ان آت ذنبا فاعهدهی بمن تقض) (من النبی ولا حبلی بمن ممرم)
(ناظم علیه الرجاء دنوب عمر مفضی فی الشعراخ بیتدن بو محله کلنجه
کنران ایدن ایات سابقهده کندو حال زارینی بیان ضمنده خسارت
تفسله ارتکاب ایلدیکی معاصی واثامی ذکر ایدوب (قطعه)

حددن غزون اوادی کاه * دستم تهی روم سیاه

بکدی عمر بوق بر عمل * کارم بنه طول امل

منظوفتجه زمین ندامت و معذرتیه روی ضراعت و اینهالی وضع
ایدوب اساس عهد ایمانه معصیتله خلل کلیه جکسه اعتدالا
توسل ایلدیکی دامن شفاعتدن امید و ارغفو وسلامت اولدیغنی
بومقامده افاده مراد ایدوب بیورر که (ان آت ذنبا ان حرف
شرطدر (آت فعل مضارع نفس متکلمدر ایتدن اتیان کنورمک
و ایشله مک معناسنه در (شرح) من آیت کما اذا فعلته دیمشدر
آت اصلنده ائی ایدی کلمده همزه نان جمع اولغله همزه ثانیه جنس
حرکه ماقبله ای قلب اولغله قاعده سنه بناء همزه ثانیه الفه قلب
اونغله آتی اوادی بمسد الالف بعده حرف جازم کلکله آخرندن
باساق اولدی (آت قاندى فعل و فاعلدر) ذنبا مفعولیدر
(آت جمله سی فعل شرطدر) ذنبا کلمه سنه تنوین تفخیم ایدونددر
ذنوب عظیم دیمکدر (شرح حنفی وقوع النکرة فی سیاق الشرط
کوقوعها فی سیاق النبی مفید للعموم ای ان آت کل ذنوب عظیم

دیمکدر

دیمکدر دیمش (فا فاجز ایددر) زیرا شرطک جزاسی جمله اسمیه
او اورسه فایله اولغی واجبدر (مانافیه در) عهدهی تقدیرا منصوب
مانک اسمیدر (بمتنقض بازائده در) متنقض مجروردر (بازائده
بر محله متعلق اولماز) متنقض محلا مرفوع مانک خبریدر (ما
جمله سی جزاء شرطدر حرف شرط جمله سی ابتدائی در) بعض
شرح والجملة الشرطیة مستأنفة استدر الله لدفع توهم اليأس
بسبب الذنوب دیمش عهدهی کلمه سی مصدر در بو محله فاعله
مضاف اولغی احتمالی وار کذلک مصدر مفعولنه مضاف اولغی
احتمالی وارا کر مصدر فاعله مضاف او اورسه بنم عهد ایمانم
والتزام ملت اسلام ایلدیکم دیمکدر (کما قال شیخ راده المراد من العهد
التزامه التوحيد والدين والعقاید الحققة و تبعيته واکر مصدر
مفعولنه مضاف او اورسه بیغیر علیه الصلاة والسلام با که
عهدهی و وعدهی دیمک او اور (وکما قال و يجوز ان يكون المراد من قوله
عهدهی النبی بی وهو الوعد الذي جاء فی التسمية بمحمد) ایددی بیت
آیهیه مقدمه و توطئه در (قال شارح کردی والعهد مصدر مضاف الی
الفاعل ای عهدهی النبی او مضاف الی المفعول ای عهدهی النبی علیه
السلام ایی والمراد بالعهد الايمان به عليه السلام و بما جاء به من عند
الله من التوحيد والشرایع و تصدیقه بها) شارح مصنفک برید الناظم
ان الذنوب وان كانت کبيرة والاثام وان كانت عظيمة الا انی لا کون
منقطع لرجاء ولان العهد الذي جرى بیني وبين ذلك الحضرة هو
عهد الدين والاسلام والتزام الملة والتوحيد علی التمام و يجوز
ان يراد بالعهد العهد النبی علیه السلام مع امته المسماة باسمه ای
وعده الذي وعده لامته علی مانقل عن ابن عباس رضی الله عنهما
من انه اذا کان يوم القيمة نادى مناد الا لیقم من اسم محمد لیدخل الجنة
کرامة لمحمد صلى الله علیه وسلم یرشدک الیه البیت الاخیر دیمشدر
(معلوم اوله که اشبو عهد کلمه سنه استعاره بالکنایه وار در که
مهالك ظاهر یه دن تخلیص و سلامته اخراج ایتکده و منفرداتی
بر برینه ربط ایتکده ناظم کندو نفسنده عهدهی جمله تشبیه
ایلدی عهد مشبه حبل مشبه به اولدی مشبه به اولان حبلک لازمی

وملايى اولان نقضى مشبه اولان عهده اثبات ايلدى قرينه
استعاره اولدى زيرا نقض اصل اقتده بوز مق وجبلى چوز مك
معناسنه اولغله قرينه در كه عهد جمله تشبيه اولمشدر (ايمدى
تشبيه مضمر فى النفس تحقق ايدوب خطيب مذهبي لوزره استعاره
بالكنايه اولور منتقض كلمه سى تخيل اولورننه كيم استعاره عصا منده
كشافدن نقل ايله مثال (لا تنقضوا عهد الله آيت كريمه سيدر) من
النبى جار مجرور منتقض كلمه سنه متعلقدر (ولا حبلى واوعاطفه در
لاننى جنس ايچون اولان لادر حبلى تقديرنا منصوب استيدر) بمنصرم
جار مجرور در كذلك بازائه در منصرم محلا مرفوع لانك خبريدر
جمله سى فاعله دى اوزرينه معطوفدر ياخود لا كلمه سى نفي سابقى
تا كيد ايچوندر زائده اولغله حبلى مبتدا منصرم خبر او اب جله سى
كذلك ماقبلنه معطوف اولور منصرم منقطع معناسنده در حبلى
لفظانده استعاره مصرحه واردر يعنى ناظم (بيت) مراد مقصده عالم
اميد كاه ام) (ملاذرو زنديم ملتجاي يوم خلود) وسيله عظمتى
سلطان الانبياء عليه افضل التحيات افنديزه اولان نسبت و ارتباط
قلبيه سنى عميق مهالك ظاهر به به دوشلره وسيله اخراج وسلامت
اولان جمله تشبيه ايلدى لفظ مشبه به اولان حبلى ذكر ايلدى
صاحب سعادت افنديزه اولان ارتباط قلبنى مراد ايلدى مقام
قرينه سندن ماعدا من النبى لفظى قرينه در كه جلدن مراد
ارتباط قلب وتعلق معنيدر زيرا حقيقتنده حباك پيغمبر
عليه الصلاة والسلامه تعلق وانقطاعى مراد اولديغى ظاهر در
انصرام وانقطاع حباك ملايى ولازمى اولغله ترشيع اولور زيرا
مشبه بهك ملايميدر بو مصرعه اولان استعاره مصرحه ده
ناظم) حبلى كلمه سنى مشبه ايدوب مصراع اولده اولان استعاره
بالكنايه ده عهد كلمه سنى نفسنده جمله تشبيه ايدوب كذلك حبلى
مشبه به ملاحظه سيله حقا كه اظهار ظرافت لطائف ايتمشدر
اشبو مصراع اولده و مصراع ثانيده اولان استعاره لرى (شارح
كردى بو وجهله تفصيل ايدر كه شبه الناظم فى المصرع الاول
العهد اى الايمان بالحبلى المنصل باشى استعاره بالكنايه واثبت لها

الاتفاض تخيلا ثم صرح بالمشبه به فى قوله ولا حبلى بمنصرم
استعاره مصرحه واثبت لها الانصرام ترشيعا والمعنى ان فعلت
ذنبا عظيما فاعهدى بمنقض من النبى عليه السلام ولا رجائى
بمنقطع منه عليه الصلاة والسلام فارجو شفاعته يوم القيامة
وعفو الحق تعالى بالندامة (محصول معنى عبارت بيت) اكر بن
ذنب عظيما ايله مذهب ايسهم دى يعنى نقدر جرايم بيشمار ايله
بجرم ايسهم دى نبى محترم افنديمزدن اولان عهدهم يعنى عرض
اولان ايمان وتصديقهم نه منتقض ونه منكسر درونه طرف رسالت
پناهه اولان علاقه استمداد ونسبت محتم منقطعدر ديمك اوله

* * * تخميس عربيه * *

* روضت رآبى فا امرى بمعتز * *

* على المضيق ولا بسطى : منقض *

* احزنت منه الحى من غير منقض *

* ان آت ذنبا فاعهدى بمنقض *

* من النبى ولا حبلى بمنصرم *

فان لى مفاعلن ذمة فاعلن منه ينس مفتعلن مبيى فعلن
محمدا مفاعس وهو فاعلن فى الخلق بالذ مستعلن ذمم فاعلن
(فان لى ذمة منه بتسميتى) (محمدا وهو فاعلن فى الخلق بالذمم)

(فان لى فاعاطفه تعليليه در ياخود مجرد عطف ايچوندر تفصيلي
بو وجهله در كه بيت سابقده اولان عهده كيمدى فاعلنه مضاف
اولوب بنم عهد ايمان وتصديقهم ديمك مراد اولورسه بو محمله اولان
فاجرد عطف ايچون اولور اكر عهده كيمدى مفعولنه مضاف
اولوب پيغمبر عليه الصلاة والسلامك محمد اسميله تسميد اولنا انك
دخول جنت اولملى عهده والتزام لرى معناسى مراد اولورسه
فا تفسيريه اولور (شارح شيخ زاده دى فا تفسير به در ديمش ظاهر
اولان تفسيريه اولمقدر) كما قال والمراد من العهد التزامه التوحيد
ويجوز ان يكون المراد عهد النبى بى وهو الوعد الذى جا
فى التسمية بمحمد فيكون الفاء فى قوله فان لا تفسير وعلى الاول مجرد
العطف (قوله ان حروف مشبهه دندر) لى لاد حرف جر در باء متكلم

محرور کائنات کله سنه متعلق اولوب ان لفظنک اسمی اوزرینه
مقدم خبریدر (ذمه نصبه ان نک اسمیدر جمله سی بیت سابقک
علتیدر یا خود مجرد بیت مشروح بلا تعلیل بیت سابقه معطوفدر
یا جمله تفسیریه در ذمت عهد معنا سنه در (نته کیم اهل جزیه
اولان کنه یه اهل ذمت دیرل زرا انلر اطاعتنه و جزیه لرینی
ادایه نه عهد انلر بو مقامده عهد لفظی امان معنا سنه در دیمش
(کا قال شیخ زاده الذمه الامان ومنه اهل الذمه ای اهل الامان
بقبول الجزیه والذمه وقد يطلق علی العهد) منه جار مجرور کائن
کله سنه متعلق اولوب ذمت لفظنک صفتیدر ضمیر سرور کائنات
علیه الصلاة والسلامه راجعدر (بسمیتی با حرف جر در تسمیه
مجرور در ذمت کله سنه متعلق در تسمیه مصدر در مفعول اولان
مضافدر فاعلی متروکدر تقدیری بتسمیه الله ای یا خود بتسمیتی
الابوبن تفسیریه در (محمد مفعول ثانیدر لفظ محمد صیغه
مبالغه دندر) شارح فقر الدین محمد اسم مفعول من الجمای محمود
مره بعد اخری فان صیغه المبالغة دیدی (وان قولی الحمد میم
ضمی وحالک فتحی ویم ثانیذک فتحی وتشدید ایله خصال حمیده سی
چوق اولان کیمسه دیمش (وهو واو حالیه در هو ضمیر منفصل
مبنی محلا مرفوع مبتدأ در (اوفی تقدیرا مرفوع مبتدأ ذک خبریدر
جمله سی منه کله سنه اولان ضمیر درن حالدر اوفی وقادن اسم
تفضیلدر (شارح کردی و فی بالعهد واوفی به ای قضی حق
(شارح مصنفک بقال و فی بعهده راعی مقتضاه و فی بعهده انجز
دیمش (الخلق مضاف الیه در خلق اصل لغته مصدر در عرفه
مخلوق معنا سنه مستعملدر (بالذم جار مجرور اوفی کله سنه متعلقدر
یعنی حال بو که اول یغم بر ذیشان خلقک عهد نه اوفالیدنلرینک
اوفاسی واکیدر دیمک اولور (کا قال شارح کردی ای انبی
اوفی الخلق بالعهود وقضاء الخلق فن توسل الیه بعهد من
العهود او بذمه من الذم بطریق صحیح فقد نخی من العذاب
بشفاعته صلی الله علیه وسلم یتمش (شارح حقی بیت اولی
شرح ویساندن صکره یویشک خلاصه معنا سنه دیمش که

ثم الناظم رحمه الله اكد قواعد رجائه وشيد بزيان اماله بما يشيد
ذلك الرجاء والامل ولوتعرت من مصالح العمل وهو انه ساعده
التوفيق الازلي والعناية الرباني به وافق اسمه عليه الصلاة والسلام
فانه بذلك حل في جوار لا يصل اليه يد الخذلان كما نطق به
الاحاديث الصحيحة فنهها ما روى عنه صلی الله علیه وسلم انه قال
(اتيني جبريل عليه السلام فقال يا محمد ان الله يقرأ عليك السلام
ويقول لك عزتي وجلالي لا اعذب من سعى باسمك بالدار) خلاصه
معناه شارح کردی دیمشدر که (ومعنى البيت فاني وان فعلت الذنوب
لكن لا اقطع رجائي من رجة الرحان لانلى ذمه وعهدا من نبيه
محمد عليه الصلاة والسلام وهو كوني سميا له وسمي باسمه
الشريف محمد وهذه التسمية عهد وامن لى من جانبته وهو
اوفى الخلق بالعهد والامانات ورد في الحديث انى شفيح لكل محمد
يوم القيمة (محصل معنای عبارت بیت) محمد عر بن یعنی سيد الانقلين
خديوهر دوسرا فخر نوع انسانی اول ملا ذامت علیه اكل التحيات
افندیمزه اولان حل تعلق ونسبتهم وامیدم منقطع دکلدر
(زیرا محمد اسمیه تسمیه اولندیم سبيله دخول جنت ايله بنم ایچون
یغمیر علیه الصلاة والسلام من عهد وامن واردر حال بو که
اول یغمیر صادق الوعد الامین علیه الصلاة والسلام وفاء عهد
وامانده خلقک اوفی واکیدر دیمک اوله

* * * تحمیس * *

* کاهم ایلدی سداننسابه هر جهتی *

* نه اکلدک بوفقیبزه مدار می حتی *

* آرز سن ای دل مجرم اگر مناسبی *

* یان لی ذمه منیه بتسمیتی *

* محمد او هو اوفی الخلق بالذم *

ان لم یکن مستفعلن فی معافا عین دی اخذ استفعلن یدى فعلن
فضلا وال مستفعلن لافقل فاعلن یازلة ال مستفعلن قدم فعلن
(ان لم یکن فی دعای اخذ ایدى) (فضلا والافقل یازلة القدم)
(قوله ان لم یکن ان حرف شرط لم یکن فعل مضارع مخاطبدر

مجزوم در افعال ناقصه دندز بصیر معنا سنده در تحتند مستتر ضمیر
 اسمیدر سرور کائنات علیه الصلاة والسلامه را جعدر جمله سی
 فعل شرطدر (فی معاد جار مجرور لم یکن فعلنه متعلقدر بیا متکلمه
 مضاعفدر معاد اسم زمان واسم مکان اولی احتمالدر مراد یوم
 قیامتدر یا خود عرصه کاه حشر در که جمله نک عود و رجوعی
 اول دیوان کبرایه در (معادک تفصیلی آیات سابقه دن (من المعاد
 وعن عاد وعن ارم) مصرعنده گذار ایتشددر (آخذ اللفظاً منصوب
 لم یکن فعلنک خبریدر اخذدن اسم فاعلدر (با ایله تعدی
 ایتشددر که بیدی کله سنده اولان) بادر حرف جر در جار مجرور آخذ
 کله سنده متعلقدر (یدلفظی بیا متکلمه مضاعفدر) بومقامده آخذ
 یدعبارتی (بیت) گروه مجزوم قصورک شفیع و سلطانی) (عصا
 امتک داور جهانبانی) یعنی اول مدرس افتاد کان امت علیه
 اشرف المحبت افندیمرک امداد شفاعتدن کایه در دیمشدر (قره
 فضلا لفظی اخذاکله سسنتک) یدلفظنه نسبتدن تمیزدر یعنی
 اول سلطان ذیشان علیه الصلاة والسلام الم المق و امداد شفاعت
 ایتک بنم استحقاقی و لیاقت ایله دکلدر بلکه فضلا و کرمادر دیمک
 مراد ایدر (قوله والا فقل الا اصلنده ان لادران کله سی لاینافیه ده
 ادغام اولتشددر) ان کله سی بومحمله مجرد شرط سابقی تأکید
 ایچونددر (فقل کله سنده فاجزاید در قل فعل امر در مع فاعله
 جمله سی بیتک اولنده اولان حرف شرطک جزاسیدر جمله
 شرطیه بیت سابقی بیان و تفسیردر) والا کله سنده تفصیل
 بوجمله در **ک**، و او عطفدر الا اصلنده ان لا اولغله حرف
 شرطدر بیتک اولنده اولان ان لم یکن فعلنی مجرد تأکید
 ایچون کله در یوخسه فعل شرط و جزایی مقتضی اولان حرف
 شرط دکلدر دیمشدر (پس مجرد شرط مقدمی تأکید ایچون
 اولغله شرط مقدمی مجرد تأکید اولور شرط مقدمک فعل شرطی
 مناسبله تدیر اولوب (و الا ای وان لم یکن آخذ ایدی دیمک
 ایله معنی ویریلور شرط مقدمی تأکید اولدیغی ظاهر در جزایه دخی
 محتاج اولغله فقل کله سی بیان اولسدیغی اوزره شرط اولک

جزاسیدر ظاهر اولان بوجمله اولتشددر (شارح شیخ زاده دخی
 بو معنای تأکید ترجیح ایتشددر) (بعض شراح تکلف ایدوب
 الا کله سنده مقدر فعل شرط و جزاء شرط تقدیراتی ایله معناله
 ذاهب اولتشددر) (لکن سهوات واختصار مطلوب اولغله والا
 مجرد شرط سابقی تأکید اولی اوزره اعرابنده تکلفات ایله
 تعبیردن اهون و مختاردر) (شارح فاضل شیخ زاده نک مختاری دخی
 بودر) (کما قال یحتمل وجهها آخر وهو ان یكون قوله والا تکرار
 للشرط السابق ویكون لمجرد تأکید الشرط فقط لمزید تقرر
 الغرض المذکور بکلمه ان لان هذا الفرنس مستبعد عنده لقوة
 حسن ظنه بالنبی الشفیع الرحیم صلی الله علیه وسلم فعلی هذا
 لا یحتاج الی الجوابین لکون الشرط واحدا وهذا الوجه الطف
 من الوجوه (اکثر شراح والا فقل عبارتندده الا کله سی مصراع
 اولده اولان ان لم یکن شرطنی انجق تأکید ایچون کله سنده
 کندو معنایه دکلدر دید کلر بیتک سببی بودر که نفیدن استثنا
 اثباتی مفید اولور اثباتدن استثنا نفی مفیددر دید کلری قاعده
 مقررره اوزره بومقامده والا فقل نفیدن استثنا اولغله اثباتی مفید
 اولدقد مصراع اولده ای استثنا بوسورتده ان لم یکن نفیدن
 استثنا اولوب ان تکر فی معادی اخذ ایدی دیمک معنایه اثباتی
 مفید اولغله فقل یازلة القدم کلامی خطاء فاحش اولور زبرا
 پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندیمریذنی اخذ ایلدیکی یعنی
 شفاعت ایلدیکی کیسه نک آغی سورجک حاشا متصور دکلدر
 (قوله یازلة القدم نداء تعجیبدر ناظم کندوک سوء حاله واحوال
 دکر کونه تعجب ایچون زلة القدم کله سنی منادی ایلدی تقدیری
 یازلة القدم تعال یعجب منک المتعجبون دیمکدر یا خود منادی
 محذوفدر زله کله سی محذوف انظروا فعلنک مفعولیدر تقدیری
 یاقوم انظروا زلة القدم دیمک اولور زله ترکید سورجکدر
 فارسیده اغزیدن معنایه در زلة القدم ایق سورجک دیمکدر
 لکن عرفده دهالکله وقوع معنایه مستعملدر حتی بعض تلف
 وهلا که مؤدی ارله جق امر مخاطره به منالقی اقدام دیرلر (قاموس

الزلة انفتح الزل المجيء اسم من زل يزل زلا وزلة من باب ضرب وسلم
 اي زلق في الطين ديمشدر زله كله سي القدم لغائه مضافدر
 قدم رجلدر جمله ندائيه اولان يازلة القدم جمله سي محلا منصوب
 فقل قولك مفعوليدر قل فعلى جمله سي حرف شرط اولك
 جزاسي اولديغي سابقا بيان اولميشدي (شارح فاضل قاضي عضد
 عليه الرحمه ابتداء بيته مذكور اولان ان كله سنده اولان معنای
 لطيفي بوجهم له ملاحظه يورمش كه) كما قال اتى الناظم بان
 في الشرط الاول ابتدائا بان الكلام جار على سبيل الفرض كما
 يفرض الحالات فان بحر كرمه وسحاب جوده صلى الله عليه وسلم
 اوفى واكمل اطارا من ان يتوهم فيه مثل هذه التوهمات الا على
 سبيل الفرض والتقدير وفي الثاني للمشكلة والا فحسن الظن بالانبي
 الكريم يقتضي الايمان باذا (شارح كردى معنای بيته ديمشدر كه
 والمعنى ان لم يكن صلى الله عليه وسلم اخذا بيدى يوم القيمة بسبب
 هذه الذمة الكائنة لى عنده فقل يازلة القدم عن الصراط المستقيم
 في نار الحميم وان كان اخذا بيدى بسببها فبا سرور البال وحسن
 المال (شارح حتمى والمعنى انه لما اظهر انه لا وسيلة في النجاة من
 مهاوى الهلاك الاشفاعة النبي عليه السلام حقق حصول ما
 امه واستدل على وقوع ما رجاه بانه ان لم تأخذ يد عنايته
 التي قد شملت جميع من استعان به كان جديرا ان يتعجب
 من شانه قائلا يا قوم انظر الى زلة القدم ديمش

- * * * نخميس * *
- * جميع امك اولك معين ومعتدى *
- * فتاد كان مهالك اميد ايدر مددى *

- * حايث اليه وافز يده باي جرم بدى *
- * ان لم يكن في معادى آخذا بيدى *
- * فضلا والا فقل يازلة القدم *
- حاشاه ان مستعملن يحرم الفاعل راجي مكا مستعملن رمه فعلن
 او يرجع ال مستعملن جار من فاعلن غير مفعول فاعلن ترم فعلن
 * حاشاه ان يحرم الراجي مكارمه * او يرجع الجار منه غير محترم *

قوله حاشاه اشبو حاشا كله سنده ايكي احتمال واردر (اولكي حرف
 جرا ولوب مابعدى مستثنى اولقى اوزره مجرور اولقى نحو جاءني
 القوم حاشا زيد (احتمال ثاني فعل اولوب مابعدنده مذكور اولان
 منصوب مفعولى اولمقدر) كما قال ملا جامي حاشا لاستثناء مابعدها
 عما قبلها فاذا جررت بهم اما بعدها يكون حرفا جارة نحو جاءني القوم
 حاشا زيد واذ انصبت يكون فعلا ديمش كذلك استثنا بحشده
 والمستثنى مجرور بعد حاشا لكونها حرف جر واجاز بعض النحاة
 على ان حاشا فعل متعدي فاعله مضمر ومعناه تبرئة المستثنى عما نسب
 الى المستثنى منه نحو ضربت القوم عمروا حاشا زيد اي برأه ونزهه عن
 ضرب عمرو ديمشدر (معلوم اوله كه حاشا حرف اولدقده البته
 مابعدنى جرايدر وبهر حال حرف اولدقده استثنا ايچون او اور
 اكر مابعدنى اضافت اليه جرايدر سه حاشا بمحله متعلق اولماز واكر
 حرف جاره اولقى اوزره جرايدر سه جار مجرور اولوب بر فاعله
 متعلق اولور يا خود فعل اولور (نه كيم تفصيلي كلور خلاصة
 اعراب بودر) يوم مقامده حرف جرا ولقى احتمالي (شارح كردى بو
 وجهه بيان ايتيمكه حاشا اما حرف جرا وفعل ماض وعلى كلا
 بالتقديرين معناه التنزيه والتبرئة والاستثناء فان كان حرفا فالضمير
 مجرور بها متعلق بقوله لم يكن او غير متعلق بشئ كما قالوا والضمير
 عائد الى النبي صلى الله عليه وسلم لكن يوم مقامده حرف جرا ولقى
 ملايم دكلدر بلكه فعل اولقى انبدر حاشا تبرئة معنای سنه در
 (شارح مصنفك عليه الرحمه خاشا كلمة تنزيه وهو هنا فعل
 كضربه والضمير مفعوله راجع الى النبي عليه الصلاة والسلام ديمش
 يعنى ضرب فعانده ضمير مستتر كفاعل ضمير يدر مقامه مناسب
 ملاحظه اولنان ذته راجعدر كذلك ضربه ده اولان ضمير بارز ضرب
 فعلك مفعوليدر مضروب لان شخصه راجعدر (ايمدى يوم مثال
 اوزره يوم مقامده دخی حاشا فعلك فاعل ضميرى يوم مقامه مناسب
 اولان لفظة جلاله راجعدر ضمير بارز كه مفعول ضمير يدر سرور
 كائنات عليه الصلاة والسلامه راجعدر معنای بارى تعالى اول
 يتعجب ذيشانى منزّه ومبرا ايدر جارنى محروم ايتمكن (نه كيم شراح

تقدیری بر الله الرسول عن ان یحرم الخ دیمک اولور (شراح والضمیر
فی حاشا علی الدوام ان یکون مستترا دیمشدر) اشبو فاعل ضمیر یتک
مرجعده (شراح کردی برقاج احتمالی دخی تجویز یتشددر کما قال
وفاعله راجع الی الناظم علی طریق الانتفات ای انا حاشه صلی الله
علیه وسلم عن حرمانی مکارمه اوالی کل بتأنی منه التزیه الجملة
مستأنفة لدفع توهم البأس مما غفی من الایات دیمش حاشا یتک
مأل معنایده (شراح شیخ زاده فرض الناظم اولا بکلمة ان ثم
قال حاشا مبالغه فی تنزه ذنه عن الحرمان دیمشدر) بعض شراح
حاشا معا ذال الله معنا سنددر دیمش (قوله ان یحرم ان مصدریه در
یحرم فعل مضارع در حرم حرمانا کلور ضرب و علم باینددر
حرم منعه معنایده در ایکی مفعوله تعدی ایدر تحتله فاعل ضمیری
سلطان انبیا علیه الصلاة والسلام راجعدر (راجی سکون بایله در
قاعدہ نصب بایله اولق ایدی رأیت القاضی کی لکن اعط القوس
باریه ساقبلنددر محلا منصوب یحرم فعلتک مفعول اولیدر جمله سی
تاویل مصدرده منصوبدر حاشا فعلتک مفعول ایدر حاشا ان یحرم
الجار تقدیرده در (قوله مکارمه یحرم فعلتک مفعول ثانیه در ضمیره
مضافدر مکارم نصب مبه ایله در ضمه اولان مکارمه اغظتک جمعیدر
(شراح المکرمة الصفة المرضیة الفاضلة تفهها علی الفیرایله
تعریف یتشددر) شراح حنی بو وجهله تفصیل ایدر که ان حاشا اسم
منصب انتصاب المصدر الواقع بدلا من الفعل وهو مثل سقیا ورعا
وحاشا الله بالاضافة فهو مثل سبحان الله هذا والظاهر ان الناظم
انما استعمله فعلا لانه جعل ان یحرم فی محل الرفع علی انه فاعله و یحرم
یفتح الیاء معلوما من حرمة مثل ضربه بضربه من احرم یحرمه قال راجی
مفعول اول ومکارمه مفعوله الثاني و یغتم الیاء مبنیا للمفعول قال راجی
علی انه قائم مقام الفاعل (قوله او یرجع او حرف عطفه در یرجع فعل
مضارع منصوبدر الجار فاعلیدر جمله سی یحرم اوزرینه معطوفدر
شراح شیخ زاده الجار الملاصق او القریب یتک الی یتک و یطلق علی
من استبحار بواحد يقال انه جاره دیمشدر (قوله انه من حرف جر) ها
ضمیر مبنی محلا محروور من الیه جار محروور یرجع کلمه سنده متعلقدر

ضمیره مضافدر غیر نصبه در فاعل اولان الجار کلمه سندن حالددر
(محترم مضاف الیه در محترم اسم مفعولدر احترامدندرتوقیر
واکرام معنایده در) شراح کردی خلاصة معناده دیمش والمعنی
حاشا من قدرة الجلیل الی یحرم الراجی الذلیل کره الجزیل او یرجع
الجار من جواره المنیع وجنابه الرفیع محروما من نواله الوسیع بعض
شراح ای انزه رسول الله من ان یجعل من یرجو لطفه و کره
محروما عن ملاطفته دیمشدر (وبعض شراح حاصل المعنی انزه
انسی صلی الله علیه وسلم من ان یمنع الراجی شفاعته او یرد المستجیر
منه بغير احترام لانه معدن الکرامات ومنع الاحترامات دیدی
(محصول معنای عبارت بیت) اول سلطان الانبیاء پیغمبر کریم
الشان علی الصلاة والسلامک الطاف جزيله ومکارم جلیله سی
درگاه رحمت پناهندن رجامنند اولان ضعفای حاشا که محروم ایدر
(یا خود جوار سعادتیه النجا ایدوب استبحاره ایدنلری بلا حرمت
ولا اعتبار خائب وخاسر رجوع ایدوره یعنی رجامنندانی محروم
ایتمک واستبحاره ایدنلری خائب وخاسر در کهنسندن رجوع
ایدر مکدن جناب حقانی مسترزه وتبرئه ایلدی اوبله پیغمبر
عالیقامدر دیمک اوله (وفی الیت من البدیع جناس الاشتقاق بین
یحرم ومحترم وجناس القلب بین الراجی والجار

* * تخمیس * *

* کشاده در که لطف و شفاعتی همه سو *

* ید نیازیمی کسمم او بایدن سدمو *

* جهانیه رحمت ابکن اول حبیب معجزه کو *

* حاشا ان یحرم الراجی مکارمه *

* او یرجع الجار منه غیر محترم *

ومنذال مفاعله زمت اف فاعله کاری مدا مستفعلن یحه فعلن

وجدته مفاعله لحلا فعلن می خیرمل مستفعلن تزم فعلن

(ومنذ الزمت افکاری مدایحه) (وجدته خلاصی خیر ملتزم)

(ومنذ الزمت) (واواسنیافیه در) مذ ومنذ زمان ماضی ده ابتداء

زمان ایچوندرا نته کیم من مکانه ابتداء غایت ایچوندرو منذ حرف جر

اولور (نحو ما رأيت منذ يوم الجمعة ديمك يوم جمعه ابتداء سندن
برو کوزدم ديمکر لکن کورممک يعني فعل عدم رؤيت الى الان
منذ اولد يعني دخي مفيد در (کما قال ملا جامي منذ و منذ لابتداء الزمان
الماضي كما اذقلت سافرت من البلد منذ سنة كذا او ما رأيت
فلاناً منذ سنة كذا بشرط ان يكون هذه السنة ماضية فعنه ان
مبدأ مسافرتي او عدم رؤيتي كان هذه السنة و امتد الى الآن
مثال مزبور ما رأيت منذ يوم الجمعة تركينك بوصورته اعرابي منذ
حرف جر در يوم مجرور در رأيت فعله متعلق در (كما قال الشارح
الکردي منذ حرف جر يعني من الابتداءية وكاهي ظرف اولوب
في معنائه اولور جمله مدت معنائه اولوب زمان حاضره
مخصوص اولور (كما قال جامي وهما للظرفية من غير اعتبار
معنى الابتداء والزمان الحاضر الذي اعتبر به حاضر فالمراد ان
جميع زمان الفعل هو ذلك الزمان الحاضر فهو ما رأيت منذ شهر
اي جميع زمان انقضاء رؤيتي هو هذا الشهر بمقامه
منذ كنه سي جمله مدت معنائه استمر تقدير امر فوج
مبتدا در (الزمت فعلك جمله سنه مضاف در وجدت جمله سي
مبتداك خبر يدر جمله سي ابتداء در) يا خود منذ وجدت فعلك
ظرف يدر (قال شارح شيخ زاده والعامل في منذههنا (قواه وجدته
ان جعل مفعول فيه والابتداء اي جميع المدة التي الزمت افكارى
(وقال المصنفك منذ مبتدا يعني جميع المدة التي الزمت افكارى مدايحه
فيه او خبره جاي وجدت والعائد محذوف اي فيه ديمکر کما قال الخنفي
والتقدير ههنا جميع المدة التي الزمت افكارى مدايحه وجدته فيه
خير ملتزم بخلاصي هذا على تقدير جعله مبتداً وعلى تقدير ان يجعل
مفعولاً فيه فالتقدير وجدته في جميع المدة خلاصي خير ملتزم (شارح
کردي منذههنا ظرف لوجدت مضاف الى جمله الزمت ديدي (قوله
الزمت افعال بايدين لازم قدام والزام ايلدم ديمکر (بعض
شرح بن ملازم قدام ديمکر ديمش (الزمت نفس متكلم وحده در
فعل و فاعل در جمله سي منذ كنه سنك مضاف اليه يدر لزوم منطقي مراد
اولور سه امتناع انفكك معنائه اولغاه ديمکر که بن قوت طبع

وافكارى

وافكارى مدايح سلطان كانه ملازم ومداوم قیادم امتناع
انفكك اليه ديمك اولور يعني افكارى اول سلطان ذیشانك
مدايحدن قطعاً دور ومنفك اولوب دائماً من غير انفكك مدايح
رسول الله صلى الله عليه وسلمه اولد يعني (ناظم عليه الرحه بيان
واقاده مراد يدر الزمت فعلي ابكي مفعوله تعدى ايمكاه قوله افكارى
تقدير منصوب الزمت فعلك مفعول اوليدر (شارح مصنفك
والزمته الشئ يتعدى الى المفعولين اي جعلته لازماً له يريد جعلت
لازمت المدايح ذاك الحضرة ديمشدر (افكار فكريك جعيدر فكر
لغته تأمل معنا سنه در اهل منطق بر امر مجهول بلك ايجون
ذهنده اولان معلومان ترتيب در ديديلر (شيخ زاده الفكر استعمال
القوة العاقله لا سحر مائيس بمحاضراييه تعريف ايدر) مدايحه
قولى الزمت فعلك مفعول تائيسيدر ضميره مضاف در ضمير ممدوح
خدا عليه الصلاة والسلامه راجع در (مدايح مدايحدنك جعيدر
مدايحه مابه المدرج اولان شئ ديذر (قاموسه المديح والمديحة
مايحد به والجمع المدايح ديمش (ناظم مدايحي قوايله اول سلطان
انديانت مدايح جلايه سنه انشاد ايلديكي زاده طبعي وتسايج
افكارى اولان نظم قصائد وسائر جمله انار بنى مراد ايدر انلرمابه
المدرج در (وجدته فعل و فاعل در ضمير متصل محلاً منصوب مفعول
اوايدر ضمير سرور عالم صلى الله عليه وسلمه راجع در وجدته ديمك
(بيت) (امان هول قيامت ضمان رأفت وجود) (اميد روزندم
ملجاي يوم خلود) اول بغير ذیشان عليه الصلاة والسلامي
يوم جزاده مهالكمدن خلاصه متكفل بولدم ديمکر (خلاصي
لام في معنائه حرف جر در جار مجرور وجدت كنه سنه متعلق در
(خلاص نياندر خلاصى مصدر ينك مفعول تعميم ايجون حذف
اولمشر اي خلاصى عن كل مكروه ومهالك تقديرته در معنى
وقد يحذف المفعول ليذهب ذهن السامع لكل امر مناسب
للمفعولية قاعدة سيله هر حال پريشانده وجميع اضطرار بده خلاص
ونجاته متكفل بولدم ديمك ايجون محذوف در (خير لفظي وجدت
فعلك مفعول تائيسيدر (ملتزم لفظنه مضاف در ملتزم كسر زاليه

اسم فاعل در التزام در التزام تکفل معنایه در (شارح کردی
 يقال التزمته الشيء فالترمه ای جعلته كفيل له واوجبه على نفسه
 دیمش (شارح شیخ زاده التزم تکفل واوجب على نفسه دیدی
 بومحله ملزمك خير لوسي دیمکدن مراد لوعده الملزمون واحدا
 فواحدا فهو خير منهم دیمکدر دیمش (شارح کردی منذ كلمه سنك
 ابتداء غایت فی الزمان ایچون اولدیغنی اراده ایله بگونه تقریر ایدر که
 وفي البيت نوع من المبالغة لانه يفيد انه صلى الله عليه وسلم تكفل
 بخلاصه في اول المدة قبل اتمام المدح واوجب على نفسه خلاصه
 من الوقوع في المهالك وهذا غاية في كرم الخلق ونهاية الرأفة
 على الخلق والمعنى وجدت النبي صلى الله عليه وسلم وصادفته
 خير ملتزم خلاصی من المهالك من الوقت الذي التزم افكاري
 مدایحه فی ذلك الوقت دیمش (بعض شراح خلاصه معناده
 دیمش وتعلق هذا البيت بما قبله انه اذا مدحه النبي صلى الله عليه وسلم
 والمدح يرجو الجائزة فحين التزم افكار مدایحه وجده خلاصه
 من النيران خير ملتزم لانه حاساه ان يحرم الراجي مكارمه (وبعض
 شراح وحاصل المعنى حين توجهت الى النبي صلى الله عليه وسلم
 بصرف افكاري في انشاد مدایحه باخلاص النية تكفل لي وقام
 بتخصی من كل شدة وبلية دیمش (محصول معنای عبارت
 بیت) مدایح سلطان انبیا علیه الصلاة والسلام افكاری امتناع
 انفكك اليه لازم قلبیغ زماندن پرو یعنی مدح رسول الله ده بومقوله
 نظم قصائد و اشعار انشادینه مباشرت ایدوب ذکر و فکریمی مدایح
 علیه سنده امتناع انفكك اليه حصر ایدلدن برو هر حال اضطرر ایدره
 وهر مهالكده اول پیغمبر ذیشانى خلاص و نجاتم ایچون خیر ملتزم
 بولدم خلاصه افکاریمی مدایحنه بن التزام ایلدم انی دخی جمیع
 نقلت واضطرر بیده خلاصی التزام ایلش بولدم یعنی بنی خلاص
 وتخصیص آتک التزامنده بولدم دیمک او اور

* * تخمیس * *

* نه دم که محنت دنیا فقره ابتد غلو *

* تو جهله آجلدی مغالقم همه سو *

* نیجه اولام اوشهک مدحتنده غفلتخو *

* ومنذا لمنت افکاری مدایحه *

* وجدته خلاصی خیر ملتزم *

ولن يفو مقاعلین ت الغنی فاعلین منه یدای مقنعین تربت فاعلین
 ان الحیا مستفعلین یثبت ال فاعلین ازهار فی ال مستفعلین اکم فاعلین
 (ولن يفوت الغنی منه یدای تربت) (ان الحیا یثبت ال ازهار فی الاکم)
 (معلوم اوله که بحر بسیتک حشونده مظلوی مقنعین تکم قاعده در
 اکا بناء مصرع اولده منه یدای عبارت مقنعین وزننده کیشدر
 (قوله ولن يفوت واو عاطفه در لن ناصب فعل مضارع اولان
 نفی استقبال ایچوندن) يفوت فعل مضارع منصوب در زوال و ضیاع
 معنایه اولان فوتندن (الغنی تقدیرا مرفوع فاعلیدر البتده غنی
 فوت و نائل اولان دیمکدر) منه جار مجرور مقدر کائن کلمه سنه متعلق
 اوایب غناک صفتیدر (ضمیر فخر عالم صلی الله علیه وسلم
 راجعدر غنی غینک کسر به فخرک ضیدر کزت مال و سروت
 و یسار معنایه در بعضار غنی غیره محتاج اولمقدردیدی (شارح
 کردی والمراد بالغنی ههنا الظفر باللقصود والخلاص من المکروه
 فی الدارين بشفاعته علیه السلام فیعم الدنیوی والاخروی
 دیمش (شارح شیخ زاده المراد من الغنی العناية منه والشفاعة
 التي یغنی من الاعمال دیدی) یدای نزع خافضت اوزره منصوبدر
 عن ید دیمکدر دیمش (فاضل شیخ زاده و بکار شراح ذکر جزء
 اراده کل قیلندند ید ایله مراد اجزاء متصله سندن اولدیغنی
 ذات انساندر دیمش (شارح مصنفک زیدک عماده و سایر اجزاء
 غیر متصله سنه قیاس ایدوب بی وجه اعتراض ایلش (تربت فعل
 ماضی در تحننه فاعل ضمیری یده راجعدر تربت جمله سی یدک
 صفتیدر (تربت فقیر اولدی دیمکدر) قاموسده ترب تکفر ح
 یترب یفرح تر با کز ترابه و صار فی یده القرب و خسر و افقر
 دیمش در آیت کریمه ده (او مسکینا ذام تر به) وارد اولمشدر خلاصه
 فقیر و محتاج و مغفل اعمال حسنات اولمقدرد غنای صوری و دعوی
 طرف رسالت بناهدن منقطع و زائل دکادر دائما و اصلدر دیمک

مأثمه در) قوله ان الحيا ان حروف مشبهة دندر حيا تقدير انصبوب
اسميدر حيا مطر معنسانه در (باران رحمت احياي ارض ايتديكنه
بناء حيا ديمشدر) ينبت فعل مضارع در تحتند فاعل ضميري حيا
كلمه سنه راجع در جمله سي ان لفظك خبريدر (ينبت انبثاندندر
انبثان تورمكددر يعني ارضان نباتاتي اخراجدر) الازهار ينبت فعلك
مفعوليدر زهره جمعيدر جمع كرمعناسنه در انباتي مطره نسبت مجاز
عقليدر كه حقيقته انبات خلاف ذوالجلاله اسناد اولنور (مطلوده
مذكور انبت الربيع البقل قيلاندن اسنادده مجازدر يعني فلي ماهو
له سندن غيره اسناددر زيرا انبات فعلك ماهوله سي باري تعالى در
مطر اسباب عايدندر (قوله في الاكم جار مجرور ينبت فعلته متعلقدر
اكم فظي طلبه وزنده اولان اكه كلمه سنك جمعيدر) اكدي شراح
وهي ما ارتفع من الارض وغلف ديو تفسير ايتشدر (يعني يوكسك
رده نابت اولان از هاري دخی مضر انبات ايدر ديمك ولور (ناظم
رحم الله از هاري بوقيد ايله تفيد ايلديكنك وجهني اشارح كردي
بوجهله بيان ايتش كه الاكم جمع اكه ويجمع على الاكام وخص
لاكم بالذكر عموم المطر مع انها اعلوها مظنة عدم النبات لعدم
نبات الماء عليها فكما لم ينبت المطر الانبات في الاكم لم ينبت الغني
من النبي عليه السلام بدا لاظن غناها ولا يستحق له فكيف هو
اهل له (شارح فخر الدين مال معنای پيتمه ديمشكد يعني من تشبث
بذال مدائح النبي صلى الله عليه وسلم عاد فقره الى الغني وعسره
الى البسر الم تر ان المطر ينبت الازهار في الاكم (وبعض شراح
حاصل المعنى لا يفوت غنى النبي صلى الله عليه وسلم ونفعه من بد
حد من المحتاجين بل يصل الى جميع الابدی المفتقرة كما ان المطر
ينبت الازهار في الارض المرتفعة والجمال العالية مع بعدها من الماء
كذلك النبي صلى الله عليه وسلم يصل نفعه الى جميع المحتاجين
لانه ارسل رحمة للعالمين ديمش (شارح كردي في هذا البيت اثبت له
صلى الله عليه وسلم وصف جلب النفع كما اثبت له في البيت الاول
دفع الضرر عن المتجاء اليه والمعنى عم غني شفاعته ورحمة رأفته
كل حد في الدنيا والاخرة كالمطر المنبت لانواع النباتات في الاراضي

المختلفة والاما كن المرتفعة ديمشدر (محصول معنای عبارت ينبت)
صفر اليد يعني فقير اوللردن اول يغمبر كرم الشان عليه الصلاة
والسلامدن ظهورات امداد سبيله غنا اصلا زائل ومنفك اولماز
(نه كيم مطر يوكسك برلرده اولان از هاري دخی انبات ايدر)
يعني كرك فقر واحتياج دنيويه ايله معسر ونهي دست اولان
ضعفادن وكرك مفلس اعمال حسنات اولان اهل معصيتدن
اول خازن كنجينه رحمت الهي حبيب محترم طرفندن ظهورات
جمله غنای دنيويه واخرويه زائل ومنفك دكلدر (نه كيم
مطر كفيض احساني جمله يه ساري اولغله يوكسك برلرده
نابت اولوب مياهلك قلت سر يا نه بناء قبول نمادن ظاهرا
نقصاتي اولان از هاري دخی انبات ايدر ديمكدر (وفي البيت
من البديع الطباق بين الغني وتربت والمجاز ومراعات النظير
والتي يـل فان المصراع الثاني دليل وذيل للاول

* * * نخمس * *

* قدومي امته غيث عنايت رحمت *

* انكله نشوونما بولدي كلشن ثروت *

* انكله ايلدي تحصيل برك بارامت *

* وان يفوت الغني منه يدا تربت *

* ان الحيا ينبت الازهار في الاكم *

ولم ارد مفاصل زهرة الد فاعلن دنيا التي مستغفلن قطفت فعلن
يدا زهي مفاصلن ربما فاعلن اتني على مستغفلن هرم فعلن
(ولم ارد زهرة الدنيا التي قطفت) (يدا زهير بماتني على هرم)
(بيت سابقه غني مطلق ذكر اولنوب زخارف فانيه اولان غنای
دنيويه مراد اولنق احتمالي اولغله بوييت ايله اول احتمالي كندودن
دفع ايچون نظم عليه الرحه) ولم ارد زهرة الخ ديمشدر ولم ارد واو
حاليه در (لم ارد فعل مضارع مجزوم بنفس متكلمدر فعل وفاعلدر
اراده دندر كه اراده قصد وميل وطلب معنسانه در جمله سي جمله
حاليه در ارد فعلك فاعلندن حال اولور ياخود واو عاطفه در
(زهرة زالك فني وهالك سكوني ايله در) (شارح كردي وهي نور

الشجر وزهرة الدنيا حسنهما وبعجتها ديمش (زهرة ارد فعلتك
مفعولها در دنیا تقدیرا مجرور و مضاف الیه در اضافت بیانیه در ای الزهرة
التي هي الدنيا ديمكدر ديمش لكن ظاهر اولان اضافت بمقامه لامیه
اولمقدر (زهرة چونکه چيچک معناسنه در زهرة دنیا ايله مراد
دينار و درم مقوله سی مشتهیات و لذائذ فانیه در که ظاهر ده چيچک کبی
لطیف لکن حقیقه شده مورت در دسر و سریرعا مشرف زبول
و فنادر زهرة لفظی مشبه به اولوب مشبه اولان مشتهیات فانیه ده
استعاره مصرحه اولدیفند (قطفت بداز هیر الی آخره مصراع
ثانی قرینیه در) التي اسم موصول در (قطفت فعل ماضی مؤنث در
یدا اصلنده یدان ایدی زهرة لفظنه اضافه ایله نون ساقط
اولمقدر (یدا دست معناسنه اولان یدک تشبیه سیدر حالت رفعی
الف ایله در مؤنث سماء سیدر (قطفت فعلتک فاعلیدر (قطفت
جمله سی اسم موصولک صله سیدر موصوله عائذ ضمیر محذوف در
(قطفتها تقدیرنده در اسم موصول مع صلتیه (زهرة کله سنک
صفیدر (یدان مراد زهریرک شخصی و ذاتیدر یعنی کندودر
یوخده (یدانی دکلدر مجز عقلمدر یعنی قطفت فعلتی فاعل
حقیقتسنک ضیری به اسناددر که اصل زهرة دنیا اولان صله دینار
و عطیه بی دوشور و ب اخذ ایدن زهریرد اقطافی ذاتیه نسبت
ایجاب یدینه نسبت فعلی سینه اسناد قبیلندن مجاز عقلی اولور
و مجز عقلینک قسم تائیسندن اولور زیر مجاز عقلی درت قسمدر
ا كما قال انسعد التفناني في المطول واقسام المجاز العقلی اربعة
لان طرفید وهما المسند الیه والمسند اما حقیقیان نحو ائت الربیع
البقل او مجازیان نحو احيى الارض شباب الزمان فان المراد باحياء
الارض تهيج القوى النامية فيها ونضارتها بانواع النباتات والاحياء
في الحقيقة اعطاء الحياة وهي صفة تقتضى الحس والحركة والبدن
والروح وكذا المراد بشباب الزمان ازدياد قوتها النامية وهي في الحقيقة
عبارة عن كون الانسان في زمان تكون حرارته الغريزية قوية
مشتعلة واعلم ان الاسناد المجازی لا يخرج الطرف عما هو عليه بل حاله
كحال سائر الالفاظ المستعملة في نه اما حقیقه او مجاز ایمدی

بومقامده (یدا زهریرقطفت عبارتنده مسند الیه اولان یدا لفظتک
معنای حقیقیسی جارحه معروفدر اکن مجازا انسان مشخص
اولان زهریره استعمال اولمقدر كذلك مسند اولان (قطفت
کله سنک معنای حقیقیسی میوه و ازهارى دوشور مکدر بومخلده
معنای مجازی اولان مشتهیات دنیویه دن دینار و درم مقوله سی
اخذ ایتکده یعنی المقده استعمال اولمخلده قطفت کله سی دخی معنای
مجازیسند استعمال اولمقدر كذلك (قطفت فعلی ماهوله سی
اولان ذات زهریره اسناد اولمبوب ماهوله سنک غیری اولان (یدا
لفظنه اسنادده مجاز اولان مجاز عقلی دخی تحقیق ایدر پس بوضورتده
مجاز عقلینک طرفینی مجاز اولمش اولور زهریر لفظی صیغه تصغیر
ایلّه زمان جاهلیت شعر اسندن باب کعبه مکرمه به تعلیق اشعار ایدن
اصحاب سبعة معلقه دندر که محضه معجزه باهره اولان آیات بیناتندن
قوله تعالى * وقيل يا ارض ابعي ماءك ويا سماء ابعي کریمه سی
نارل اولدقده نهایت رتبه بلاغته شعرای مسفورون انگشت بردهان
حیرت اولوب جمله سی پشت دست عجزی زمین اعتراف و معذرت
وضع ایتکله باب کعبه مکرمه دن اشعار معلقه بی رفع و اسقاط ایدوب
ورای جدار بجایده هر بری متواری و کنام اولدیلر قوله بما اثنی باحرف
جر در سببیه در یا استعانت ایچوند (ما موصوله در) اثنی افعال
بایندن فعل ماضی در تحننه فاعل ضمیری زهریره راجعدر جمله سی
ماء موصولک صله سیدر ماء موصوله عائذ ضمیر محذوفدر (اثنی به
تقدیرنده در ماء موصول مع صلتیه با، جاره ایلّه محلا مجرور قطفت
فعلنه متعلقدر) اثنی شاندر مدح معناسنه در (قوله علی هرم جار مجرور
(اثنی فعلنه متعلقدر (هرم بکسر الراء بدل و سبخا ایلّه معروف
بلکه اجود ملوک عربدن هرم بن سناندر (شارح شیخ زاده
هرم بفتح الهاء هو هرم بن سنان کان من اجود ملوک العرب و زهریر
مدایح و اشعار فی حقّه و وصل منه الیه صلات و خلع کثیره
خارجة عن العادة دیمشدر حتی (شارح کردی و من مدایح
له (شعر) قف بالديار التي لم يعفها القدم (بلی و غیرها الارباح
والديم) (ان البخيل ملوم حيث كان ولا) (کن الجواد علی علانه

الهرم) قوله على علانه معناه على كل حال ديمش (شارح مصنفك
معناى يبنى يريد الناظم رحمه الله انى وان كنت طالبا من ذاك
الحضرة صلة المدايح الا انى لم اطلب ما يتعلق بالمقاصد النبوية
كما طلب زهير تلك عن هرم بن سنان حين يأتى بمدائح اله ديو
تقرير ايدر (قال الشارح فخير الدين يعنى لا اريد بمدائح النبي
صلى الله عليه وسلم لم زينة الدنيا التي كانت مطمح نظر زهير
بمدائح اله بل اريد بها مرضات الرب المتعال والوصول الى
مقام الاخبار الابرار) وقال بعض شراح وحاصل المعنى لم ارد من
النبي صلى الله عليه وسلم مستلذات الدنيا ومنافعها التي اخذها
زهير من هرم عوضا عن مدحه له انما اردت بمدائحى للنبي صلى الله
عليه وسلم شفاعته في الآخرة (محصول معنى عبارت يدت) شاعر
زهيرك ملوك عرب بن هرمى كه ابن سنانى مدح وثناسيله نائل
اولد ينى يعنى صله زخارف دينيى قصد وطلب اتمم يعنى مدح
سلطان كائناته بوقعه بدهنى انشاد م مال وجاه وسائر منافع
ديويه اميدله دكار بلكه (شعر) چوسن سن درمندانه مددكار
(قومه بو درمند زارى ناجار) سزاي اطفك اواسون ناظم زار
(شفاعت يا رسول الله شفاعت) منطوقه اميد شفاعت ايله
نيان نامه عاجزانه مدر ديمك مر ايدر (ومن البديع جناس الاشتقاق
بين زهر وزهير ومراعات النظير بين زهرة وقطفت

* * تخميس * *

* او بادشاهه نه حدم هديه مدحت *

* بوبرك سبره بن يتدم حجابا جرأت *

* اولور سه ممر اكر انسايدرد دوات *

* ولم ارد زهرة الدنيا التي قطفت *

(يدا زهير بما شئى على هرم)

يا اكرم ال مستفعلن خلق ما فاعلن لى من الو مستفعلن ذبه فعلمن
سواك عن مفاعلن دخلو فعلمن لى الحادث ال مستفعلن عم فعلمن
(يا اكرم الخالق مالى من الوديه) (سواك عند حلول الحادث العمم)
ناظم عليه الرحمه بومقامه غيبندن خطابه الفات ايتشدر اشو

التغاليك وجهنى يانده (شارح شيخ زاده ديمش كه التفت من الغيبة
الى الخطاب كما فى ايك نعد لان السؤال فى الخطاب ادعى الى
الاجابة من الغيبة (شارح مصنفك رحمه الله يضاوينك فالحمد
شريفه تفسيرنده اولان محقيقات معنويه سنه قياسا بوكونه
تقصيل ايدر كه هذا التفات من الغيبة المسلوكة السابقة الى الخطاب
له والاقبال اليه ووجه ذلك انه لما ذكر الحقيق بالثناء وتقرّب
اله بانواع الخسوء والنداء عن قلب حاضر ووجد من نفسه محرّدا
لاقبال عليه والتكلم لديه وكلما جرى عليه صفة من ثبات الصفات
العظام قوبى ذلك المحرك الى ان يؤل الامر الى خاتمة الصفات رهى
انه من تشبث بازيال مدحه عاد فقره الى الغنا وانقلب عسره الى
البسر لان نفعه عا كالحبافيم صار ذلك المحرك لكمال قوته سنه
لاقبال على ذلك الحقيق بالثناء والخطاب لديه والنداء كما فى قوله
تعالى (ايك نعد وايك نستعين) قوله يا اكرم يا حريف نداد
اكرم منادى مضاف اولغله منصوب بمر اكرم كرم من اسم تفضيل
كرم صفة لمريضه الفارة نفعها على الغير ايله تعريف اولغدر
(خلق مصدر در مخلوق معناسنده مستعمل در (حرف تعريف
استفراق اليجون اولغله جمع مخلوقات ديمك اولور (مالى مالمس
معناسنه نفى اليجوندر مذهب مختارده مبتدا وخبره داخل او او
(لى ده لام حرف جر در ياسكون اوزره مبنى محلا مجرور در جار مع
المجرور كائن محذوفه متعلق محلا مرفوع مقدم خبر در
(من موصولة در) الود فعل مضارع نفس متكلم در لاذ يلوذن
مشتق صغنى معناسنه در فعل وفاعل در جله سى من موصول
صله سبدر (به جار مجرور الود فعلته متعلق ضمير من موصولة
واجع در من موصول مع صلته جله سى مؤخر مبتدا در مبتدا
مع خبره جله سى جواب ندادر جله نديده استينافيد دعايه در
ديدلر (سوى اسميدر غير معناسنه در تقدير مرفوع من موصول
يدلر) كاف خطابه مضاف در (عند الود فعلك ظ فيدر حلول
افظند مضاف در حاول نزول معناسنه در يعنى بر محله كات ابوب
نزول ايتكدر (حلول لفظي الحادث كله سنه مضاف در مصدر

فاعلته اضافتی قبیلندندر (الحادث دن مراد معدوم ایکن وجوده
کلوب ظهور ایدن شیدر / الععم حادثک صفتیدر عینک ومیم
اولانک فحشه سیاه شمول نام معناسنه در (شرح بقال عجم ای شمله
والحادث العام التام هو الموت دیمشدر واقعا موتک عموم وشمولی
قوله تعالی (کل نفس ذائقة الموت) آیت **ککر** عه سندن مستفاددر
وحادث عالم ولان موتک انسان صهیفه نزول وورودنده پیغمبر علیه
الصلاة والسلامه التجا واستمداد دن غیریدن چاره جوی سلامت
اولمق محال اولدیغنه ایما ایدر (شارخ دره لمضیبه کردی رحمه الله
خلاصه معناده بوکونه تفسیر ایدر که والمعنی یا اکرم الاولین
والآخرین علی الله تعالی مالی احد التجا الیه والوذیه غیرک عند
حلول الموت وزول الشیداید فانه محل الخوف والفرع لانه آخر
منازل الدنیا واول منازل الاخرة شارخ فحز الدین دیمش که یعنی
التجاء الیک یا اکرم الخلق علی الخلق عند حلول الموت وآخر
لمهاجرة عن الدنیا واول النزول الی منازل الاخرة والعقی
فانه مظنة انتزاع الايمان من **ککید** الشیطان (محصول
معنای عبارت یت) ای جمیع مخلوقاتک اکرم کریمی اولان پیغمبر
جلیل الشان حادث عام الشمول اولان موت کلوب نزول وحلول
ایلدیکی وقته بنم ایچون سندن غسیری ملاذ وولجا بوقدر یعنی
مخاطرة هلاک ابدیه ومملکت عظیمه اولان بوم انتقال مظنه نزع
یمام اولمقله تسلط شیطان لعیندن پناهم وصفته جق برم
انجیق سنسک دیمک مراد در

* * * تخمیس * *

* پناه وولجا ام اولدی تحیر وولهی *

* قیو کدن ایلیه رد بو کینه روسیهی *

* کوکل قیوب کیمه کلسون بو باب پادشهی *

* یا **ککر**م الخلق مالی من الودیه *

(سوالک عند حلول الحادث العمم)

ولن یضی مغعلن ق رسول فعلن ل الله جا مستغفر هک فی فعلن
اذ لکری مغعلن م تجل فعلن لا باسم من مستغعلن تقم فعلن

(ولن یضیق رسول الله جاعک فی) (اذ الکرم تجلی باسم مستغمر)
(واو بیت اولده اولان) مالی من الودیه اوزرینه یضیق جملله سنی
عطف ایچوندن (ان یضیق لن کلمه سی تأکید فی استقبال
ایچوندن) یضیق فعل مضارعدر لن ایله منصوبدر ضیق وسعتک
خلافیدر مضایفه ویرمزدیمکدر (رسول الله منادی مضافدر حرف
نداسی حذف اولمشدر یار رسول الله دیمکدر جملله ندایه یضیق
وعلی یله یضیق ک فاعلی اولان / جاء لفظی یتنه دخول ایتمشددر جملله
منصب رفع وقدر ومیزان عالی معناسنه در (کافی خطایه
مضافدر ضمیر خطاب سید کائنات علیه الصلاة والسلامه در یر
اولده صاحب سعادت علیه الصلاة والسلامه (یا اکرم الخلق
عنونی ایله ندا وبتنهال ایلدی بو یتنه ندای تکرار ایدوب
(یار رسول الله وصفیه ندا وتضرعک لطافتی) (شارخ کردی
بو وجهله بیان ایدر که **ککر**ر ندای علیه السلام بصفه غیر الاول
تأکیدالرجاء واستلذذ بذكر اسمائه دیمشددر رسول کلمه سی لفظ
جلاله مضافدر کلمه بی بنم ایله دیمکدر باحرف جر در یاه متکلم من
مخلاجر وزدر (شارخ کردی یضیق فعلته متعلقدر تقدیری لن یضیق
بسبب شفاعتی بوم القيمة دیمکدر دیمش لکن جار مجرور مقدر شفاعتی
کلمه سنه متعلق اولمق ربط معناده دخی مناسب اولور اگر چه جار
مجرورک متعلق مقدر اولور سه افعال عامه دن اولمق شرطدر
زیرا مقدر اولان معین ومعلوم اولمغه محتاجدر پس معلوم اولمق
افعال عامه دن اولور ایسه در دیمشدر لکن **ککر**ت قرائن سببیه
بو محمله شفاعتی کلمه سی افعال عامه حکمنده در که قرائن دن
معلوم وظاهر در تقدیری یار رسول الله بکا شفاعتک ایله قدر وجاه
میزانک مضایفه کز دیمک اولور (اذ الکرم اذ کلمه سنک تفصیلی
ایات سابقه دن (اذ قلدای ما یخشی عواقبه) یتنه کذا ایتمشددر
بو محمله اذ سکون اوزره مبنی محلا منصوب یضیق فعلتک ظرفیدر
یاخود مقدر شهادتی کلمه سنک ظرفیدر (الکرم لفظا مر فوع
مبتدا در صفت مشبهه دندر موصوفی محذوف (الله الکرم
دیمکدر لفظ کرم اسماء الله دندر بعضیله معناه المفضل الذی یعطی

بغير وسيلة ولا مسئلة ايله تعريف ايتمش (تجلی تفعل بابتدن فعل
ماضی در ای ظهیر وانکشف ايله تفسير ايتمشلر تجلی فعلنک فاعلی
تحتنه ضمیر کریمه راجع در جمله سی مبتدائک خبریدر مبتدا
مع خبره جمله سی محلا مجرور اذ کلمه سنک مضاف الیهیدر (باسم جار
مجرور تجلی فعلنه متعلقدر اسمدن مراد اسماء اللهیدن اولان اسم
منتقمدر که صفات فعلیه دندر اسم کلمه سنک مضاف الیهیدر اسمک
منتقمه اضافتی بیانییه در منتقم اولان اسم ايله دیمکدر (نه کیم
بسم اللهه اولان اضافه بیانییه دیمشلردر (منتقم انتقامدن اسم
فاعلدن (شارح کردی و المنتقم من الانتقام بمعنی الممذوب والمعاقب
اسم من اسماء الله تعالی و المراد بتجلی الکریم باسم المنتقم ظهور آثار
الانتقام من ذات موصوفة بالکریم (کتبیر بکم علی نفسه الرحمة
فیتمی لحق فی الحسب لفضل العباد والانتقام من الاعداء تجلیا تاما
وظهور اکمالا بحیث لا یبقی لاحد شک ولا شبهة من اهل المحشر
دیمشدر معلوم اوله که بومقامده (تجلی باسم منتقم عبارتنده اولان
تجلی کلمه سنک لغت معنایی جناب حق انتقام صفتی ايله ظهور
ایلدیکی وقتنده دیمکدر انکشاف وظهور جهت و تحیز اقتضا
یتکمله بحسبمانده ملاحظه اولانور باری تعالی حقنده جهت
تحیز تصور دکلدن منزهدر (ایمدی بومقامنده باری تعالینک
سم منتقم ايله تجلیسندنه دیمک یعنی روز جزاده جناب حقنک
کونین صفتنک انتقام و تعذیبه تعلفنده دیمکدر اول تعلیق که
صفات افعالدن صفت فعلیه در اول صفت فعلیه نک سمی منتقمدر
(نه کیم مذهب حنفيه مآریدییه اوزره صفات ذاتیهدن اولان
تکوین صفتی ايله حق تعالینک اتصافی ازلا و ابدادر لکن
بو تکوین صفتنک وجود ممکناته تعلفاتی یعنی هر بر تعلیق
صفات فاعلدن بر صفتدر دیدیلر عارف افندی مر حوم ما هجده
بو وجهله بیان ایدر که صفات افعالی جمیعا اسم تکوین جامع
یعنی جمله سنه صادق اولوب مجموع صفات افعالی معنای تکوین
تحتنه مندر جوددر و صفات افعالدن هر صفت اثرینک اسمی
اعتباریه تسمیه اولمشدر مثلا تکوین صفتنک اثری خلق

اولدیغی

اولدیغی صورنده اول صفتیه دلالت ایلین اسم اسم خالق و صفت
صفت تخلیقدر و اثری حیثات اولدقده اسم اسم محیی و صفت
احیاد و قس علی ذلک (محققین حنفيه مسلکی بودر که صفت
تکوین صفت ذاتیه ازلییه در تخلیق و تزریق واحیا و امانه مثللو
سائر صفات افعالک جموعی تکوینک مکنوناته تعلفندن عبارتدر
اسور اضافیه اعتباریه دندر دیمشلر کذلک مثلا تکوین
صفتی تزریقیه تعلیق ایدر ایسه صفت تزریق اولور اسم رزاق
اولور انتهی کذلک بومقامده دخی حقنک صفت ذاتیه سندن
اولان تکوین روز جزاده عبدک انتقامنه یعنی تعذیبنه و عقابنه
تعلیق ایلدکده اول تعلیق صفات افعالدن صفت فعلیه در
اول صفت فعلیه نک اسمی منتقمدر (ایمدی اسم منتقم ايله
ظاهرک معنایی بوتقریر و بیان اوزره دیمکدر که کریمک
صفت ذاتیه سندن اولان تکوین صفتنک تعذیب و انتقامه
تعلیق وقتنده بکا شفاعتنکله قدر و جاه منزهاتک یا رسول الله
ضیق اولماز معنا سنده اولور (اگر اشاعره مذهبی
اوزره تقریر اولورسه ارادت و قدرت صفتلرینک روز جزاده عبدک
تعذیب و انتقامنه تعلیق ایلدیکی وقتنده یا رسول الله بکا شفاعتنکله
قدر جاهکله مضایقه کلدیمک اولور زیرا اشاعره صفت تکوین
صفة ذاتیه دن دکلدن بلکه اراده و قدرتک مقدره تعلفندن
عبارت صفت اعتباریه در دیوب حقنک اراده و قدرتق ایجاد
یمکنانده کافیدر تکوین صفتیه حاجت قالماز دیمشلردر مشایخ
صوفیه قدس الله اسرارهم کلاملرنده اولان تجلی وظهور حق
عبارتلری کشف و کرامته متوقف بر معنی اولغله علوم ظاهره ايله
بر وجهله معلوم اولیه جفی ظاهر در (بعضیلر بویتمده ناظم
جناب حق کریم صفتی ايله متصف قبلدی بعده منتقم صفتی ايله
توصیف نیجه مناسب اولور دیمشلر (کما قال المصنف فان قبل
ذکر الکریم ههنا لا یلازم المقام از المقام مقام الفهر والانتقام قلنا لیه
بذلک علی شدة الانتقام اذ العفوة من الکریم الحلیم اشد نفوذ
الله من غضب الحلیم (شارح فتح الدین معنای بیتده دیمش یعنی

لا يطوف النقصان حول عزتك وعظمتك يا رسول الله نسبني بك
والنجم اني اليك ان كنت شفيعي حين كان الله الكريم منتقما
من العصاة (شارح كردی والمعنى يا رسول الله لا يضيق جاهك
الواسع ومنصبك الساطع بشفاعتي وقت تجلي الحق الرحيم باسم
المنتقم الكريم ديمشدر) بعض شراح اذالكريم عبارتند اولان
اذكلمه سني علمت معناسنه در ديوب وحاصل المعنى ان يضيق جاهك
ووسعه مرتبتك بسبب شفاعتك لي يا رسول الله لان الكريم
متصف باسم المنتقم بالفعل من المذنبين وانا منهم فوجود على
شفاعتك او حين تجلي الكريم باسم المنتقم ديو معنى ويرمش
(محصول معنای عبارت ببت) روز جزاه عباد مذنبينه جناب
رب كريم اسم منتقم ايله تجلي و ظهور ايلديكي وقتده يعنى (قطعه)
اي نافع بكار عصيان او كونده كيم * ورد زبان امت امان الامان
اولور * لطف ايت شفاعت ايله مدد يوخسه دوزخك * واديلري
قرار كه عاصيان اولور * منطوقنجه رب منتقمك اراده و قدرتي
تعذيب و انتقامه تعلق ايلدكده و سعتكده رحمة للعالمين
اولان جاه عالي و قدر و منزلتلك يا رسول الله با كه شفاعت ايله
ضيق اولماز ديمك مألنده در

* * تخميس * *

* اوكونكه ظاهر اوله يوم محشرك تعي *

* شفاعتك و يريلور سا كه اوسع ري *

* اوذات ياكل ايك ن وسع رحمتك سببي *

* وان يضيق رسول الله جاهك بي *

* اذالكريم تجلي باسم منتقم *

فان من مستغفلن جودك الد فاعلن دنيا و ضرر مستغفلن رتبا فاعلن
ومن علو مفاعلن ملك عل فاعلن م اللوح و ال مستغفلن قلم فاعلن
(فان من جودك الدنيا و ضررتها) (ومن علو ملك علم اللوح و القلم)
قوله فان فاعلن در بيت سابقك مضمونك علتيدري يعنى يا رسول
الله بكا شفاعت ايله سنك رتبة عالي و قدر منزلتلك نيجه ضيق
اولور كه دنيا و آخرت سنك جود احسانكده در كرم و جودك

اورتبه

اورتبه ده ايكن بكا كرم شفاعتك علو منزلتلكه مضايقه و بر مزكه
حتى در بيع بيور يله ديمك ما أئنده در (شارح مصنفك هذا البيت
تعليل لقوله وان يضيق يريد ان من كان الدنيا والاخرة من آثار
جوده و سخائه و المخلوقات فيضا من فيوض كرمه و عطائه كيف
ينقص من جاهه شئ اذا سعى في دفع البلاء اذا نزل به داء و عناء
ديمش (ان حروف مشبه دندر (من جودك جار مجرور مقدر كائن
كلمه سنه متعلق محلا مرفوع ان كلمه سنك اسمي اوزر ينه مقدم
خبر يدر (جود افضلي كاف خطابه معنسا قدر خطاب سرور كائنات
عليه الصلاة والسلامه در جود سخا و احساندر لكن بعضا الجود
اعطاء ما ينبغي لمن ينبغي ايله تفسير ايتشله جود جاد بوجوددن
مصدر در (الدنيا تقديرا منصوب ان كلمه سنك اسميدر (وضرتها
نصبله دنيا اوزر ينه معطوف قدر ضميره مضافدر ضمير دنيا به
راجعه ضرره تركبه اور تاق تعبير ايتد كلري در كه ايكي عدد
زوجه سي اولان رجلك اول زوجتني بر برينه ضرره در اضرار دندر
ديمشله (بعض شراح وانما سميت الدنيا والاخرة ضررين لامتناع
اجتماعهما و كون الاستغفال بكل منهما مضر باحوال الاخرى ديمش
ديالك دخي آخرت ضرره سي اولمغه ايكي عدد ضرره بي ارضايله
احدهما آخرة بلا اضرار جمع ايتك متعسر بلكه متعذر اولديغي كي
دودولت و صفاي دنيا ايله نعم آخرتي جمع ايتك اكثر يا متعذر و متعسر
اولديغنه اشارت اولور (شارح شيخ زاده و ضررة الدنيا هي الاخرة
وانما سماها ضررة لها لان الجمع بينهما متعذر في الارضاء الا ان
بوفق الله تعالى ديمش (نته كيم حديث شريفده) مثل الدنيا والاخرة
كضرتين ان ارضيت احدهما استخطت الاخرى) بيورلمش خلاصة
كلام دنيا و آخرت يا رسول الله سنك جود و كرمك دندر ديمك اولور
و مقامده جود كلمه سنك ييسانده شراح عاينهم الرحمة نيجه
احتمالات ذكر ايتشله از جمله (شارح شيخ زاده و لما كان النبي صلى الله
عليه وسلم هو المقصود الاصل من الجود كما ينبغي عنه خطاب اولاك
لولاك لما خلقت الافلاك فكانه سبب الجود لما سواه فكان الكون
من جوده مجازا ديمش (معلوم اوله كه قوله من جودك عبارتند جود

مصدر در مفعولنه مضاف در دینور سه یار رسول الله دنیا وسعادت
آخرت جناب حقت سکا اولان جود و کرم واحسانیه در دینک
اولور یعنی سنک ایچون خلق اولمشدر که سکا ویرلک ایچون یعنی
سکا جود واحسان ایچون خلق اولندی دینک اولور واکرم مصدر
اولان جود کلمه سی فاعله مضاف در دینور سه انلریار رسول الله سنک
جود واحسان نکر دینکدر یعنی سبب خلقت وایجاد لری اولدیغک
حسبیه انلر سنک جود واحسان نکر دینک صحیح اولور لکن دنیا
و آخرت که مراد نعم وسعادت آخرت انلرک وجودی محصا جود
و کرم حق ایکن (ناطم من جودک دیوب پیغمبر علیه الصلاة
والسلامه نسبت ایلدیکی سینه اسناد قبیلندن مجاز عقلی اولور
زیرا پیغمبر علیه الصلاة والسلام افتدیمز باعث ایجاد دو جهان
وسبب خلقت اولدیغی مسلمان (ناطی علیه الرحمہ زیارت روضه
مطهره ده انشاد ایلدیکی قصیده مدحیه سنده بومنه عاله کوزل
تلمیح ایدر کما قال (شعر) هب سنک آب رخک حرمتنه کلمدر *
* بوجهان خلق ولی سن سین اولان اصل مراد * هب سنک ریخته
سفره انعامکدر * عالمه جود وجود ایلسون الله زیاد * بعض
اهل تحقیق * خلقتی مبدأط بوجهان * بمعنی باعث هدایت عام *
دیمش حق بودر که ذات محمدی باعث هدایت ودایل صراط
مستقیم اولدیغی حسبیه اهل ایمانه وعد وعنايت الهی اولان نعم
جنات عالیا تک خصوصاً مقصود اصلی تجلیات لقاء اللهک دخی
سبی اولغله ضررتها کلمه سیه مراد اولان امر آخرت دخی جود
پیغمبریدن اولش اولور (ومن علومک وواعظفدر من جودک
اوزرینه معطوف اولدیغی کی) علم اللوح و اقل دخی مصرع اولده
الدنيا و ضررتها اوزرینه معطوف در دیمش (علومک جوددر
علم مصدر در مصدر جمع صیغه سیه کلمه بومنه فاعله انواع مراد
اولدیغندن ماعد (علمک عالم تکن تعلم) آیت کریمه سنده عالم السموا
اولان ماء موصولک تحننده علم محمدی فاعلی ایتین جبه مجهولاک
تعلیم اولدیغنه تاویل و اشارت مالتجه عاود ذات وصفات الهیه
ومعارف اسرار قدسیه وسائر جمیع علوم اولین و آخرنی ذات

محمدی حاوی اولغله لوح و قلمده اولان علوم معلومات دخی تک
مشمولانندن اولدیغنه بناء (ناطم من تبعیضیه ایل علم لوح و قلمک
علم محمدی بدن بعض اولدیغنی افاده قصد ایتشد در شرح حنفی
بوجهه له تفصیل ایدر که ولایه در انه سبحانه و تعالی قد اطلع
حبیبه علی جماع ما هو مسطور فی لوح و قد جرى به القلم ولا شک
انه علی الله علیه وسلم قد تجلی بالمعارف الالهیه من الصفات
الربانیة واحوال القدسیة بما لا یحیط به لوح ولا یجرب به قلم ولم یعلمه
ملاک ولم یخطر بقلب احد فیکون علم اللوح و القلم بعضا من علومه
صلی الله علیه وسلم فانه اذا انضم مافی اللوح و مافی القلم الی غیره
کان مافی اللوح و مافی القلم بعضا من المجموع (لکن شارح شیخ زاده
علیه الرحمہ فاضلانه و شیخان علم حقیقتدن افاضه ایله بوکره
تعبیر بورمش که اهل الله تعالی اطلعه صلی الله علیه وسلم علی جمیع
مافی اللوح وزده ایضا لان اللوح و القلم متناعبان فافیهما متناه
و یجوز احاطة المتناهی بالمتناهی هذا التقرير علی قدر فهمک اما
من اکملت عین بصیرته بالنور الالهی فیشاهد بالذوق ان علوم
اللوح و القلم جزء من علومه کما هی جزء من علم الله سبحانه لانه
علیه الصلاة والسلام عند الانسلاخ من البشریة کما لا یسمع
ولا یبصر ولا یطش ولا ینطق الا به جلت قدرته و عمت نعمته
کذلک لا یعلم الا بعلمه الذی لا یحیطون بشی منه الا بما شاء کما اشار
الیہ بقوله (و علمک ما لم تکن تعلم) شارح کوردی خلاصه
معناده دیمش که (والمعنی یار رسول الله لا یضیق جاهک الجلیل
بتفاعة العبد الذلیل لان من وجودک و فیضان جودک وجود
لدارین و من علومک علم القامین) محصول معای عبارت بیت (
یارسول الله بکا نطف شاعنکله علوق قدر و منزلتکه اصلا مضایقه
کلمزیرا سنک وسعت آباد عشق و محبت انهی اولان قدر و منزلتک
اول رتبه در که بالجه ممکنات سنک ایچون خلق اولغله سبب
وجود اولدیغک حسبیه دنیا و آخرت آثار جود و کرمک و علم ذات
وصفات و علوم اولین و آخرنی حاوی اولان علوم مکن علم لوح و قلم
مصدر بورینه جود و کرمکه نسبتله و علم عالم شمولکد عالم

معلومك اولديغنه نظرله بكا لطف شفاعتله قدر و منزلتكد
مضايقه احتمال محالدر ديمك ما ننده او اور

* * * تخمبس * *

* ايدوب وجودك ايله خلق عالمي احيا *

* جهاننه ذاتكي چون رحمت ايلدي مولي *

* جميع امتي اعفا بعيد او اورمي سكا *

* فان من جودك الدنيا وضرتها *

* ومن علومك علم اللوح والقلم *

يا نفس لا مستفعلن تقنطى فاعلن من ذلة مستفعلن عظمت فعلن
ان الكبار مستفعلن رقي ال فعلن غفران كال مستفعلن لم فعلن
* يا نفس لا تقنطى من ذلة عظمت * ان الكبار في الغفران كاللم *
(يا نفس يا حرف نداد نفس منادى معرفه در ومضاف يا خود شبه
مضاف اولمغله ضم اوزره مبنيدر) قال مولانا جامي و بنى المنادى
على الضم والالف والواو ان كان المنادى معرفة مفردا اى لا يكون
مضافا ولا شبه مضاف نحو يا طاعا جبلا وهو كل اسم لا يتم معناه
الا بانضمام امر آخر اليه مثل يا زيد وبارجل مثالان لما هو مبني
على الضمة او لهما معرفة قبل النداء و تانيهما معرفة بعد النداء
ومثل يا زيدان مثل المبني على الالف ومثل يا زيدون مثال المبني
على الواو و بوقاعده اوزره يا نفس كاهه سنده ايكي احتمال واردر
اكر صرفوع او فنور سه مفرد معرفه اولمغله ضم اوزره مبني اولور
واكر يا نفس كسر سين ايله قرأت او انور سه يا نفس تقدير نده اولمغله
منادى مضاف اولوب اكتفاء بالكسره يا حذف اولمغله در عارده
اولان يارب دخی بومقوله دندز وينصب المنادى ما سوى المفرد
المعرفة قاعده سنه داخل اولور بعني نفس منصوب اولور لكن
اكتفاء بالكسره يا حذف اولمغله نفس مكسور اولمغله در لا تقنطى
لانتهى ايجوندرا نكچون آخرندن نون ساقط اولمغله در اصل تقنطيد
نهي حاضر مفرد مؤنثدر ايكنجي بادن قنط بقنط قنوطا كلام
فاعلى تحت نده انت ضميرى نفسه خط ايدر (قنوط باس معناسنه در
اى نفس اميدك كسمه ما ينوس اولمغله ديمكدر لا تقنطى جمله سبي

اعرابدن

اعرابدن محلي يوق جواب ندادر (من ذلة شارح شيخ زاده من
لا بداء الغاية اوله سبيبة ديمش من ذلة كاهه سنده جار مجرور
لا تقنطى كاهه سنه) متعلقدر ذله جرم و كاهه معناسنه در كاهه كبريه به
وصف نده به شامل اولمغله عظمت فعلى ايله شخصي بص اولمغله در كه
عظمت مفرد مؤنثدر تحت نده فاعل ضميرى ذله كاهه سنه
راجودر جمله سبي ذلة لفظنك صفتدر عظمت كبرت معناسنه در
يعنى كبريه اولان كاهه ديمكدر (ان الكبار ان حرف وف
مشبهه دندر (الكبار اسميدر) كاللم خبريدر جمله سبي لا تقنطونك
علتي در لان الكبار ديمكدر كبريه نك جمعيدر كاهه كبريه به
(شارح كردى بوجوه له تفصيل ايتشدر ان الذنوب ثلاثة اقسام
كبائر و صغائر و ذلالت الكبرية ما جاء عليه الوعيد و بولغ و اكدتسريمه
في القرآن اوفى الحديث الصحيح او اجتمعت الامة على حرمة
(والذلة ما قصده المعروف فافضى الى المخطور من غير قصد
اليه ولا يكون الا ذمنا اليه غائبا او اكر يا والصغائر غيرهما وقيل
الكبرية سبعة الشرك و الفرار من الزحف و عقوق الوالدين
و قتل النفس و نهب مال المسلم و الزنا و شرب الخمر و قيل اكل الربوا
(قوله في الغفران جار مجرور) كاللم قولنده اولان جار مجرور
متعلق اولديغى مقدر كائن كاهه سنه متعلقدر (بومجمله جواز لفظى
يا خود رجا لفظى محذوفدر تقديرى ان الكبار في رجاء الغفران
ديمكدر ديمشدر) شارح كردى قوله وفي الغفران متعلق بالكاف
او بما تعلق به الكاف في الغفران ديمش (شارحدن حنفى
وفي الغفران متعلق بالكاف لما فيه من رائحة الفعل وهو في محل
النصب على الحال و التقدير ان الكبار تشابه اللهم في الغفران ديدى
(شارح مصنفك فن تعليلية لاصلة لتقنطى وصلته محذوفة اى
من ربك وجعله صلة غلط قوله ان الكبار تعليل للنهي عن القنوط
من جهة الذنوب الكبرية ديمشدر (غفران غير دندر ستردر
بومتناسنه مراد عفو الهى معناسنه اولمغله در) كاللم جار مجرور
سابق الذم مقدر كان كاهه سنه متعلقدر ان لفظنك خبرى
اولديغى و جملة تعليلية ايدو كنك ذكرى بالاده سبقت ايلدي

انتد کیم شارح کردی کالم خبران والجملة علة للنهي عن القنوط
وانما نهى عنه لقوله تعالى (يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم
لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحيم)
(لم كاه صغار معنسانه در) شارح حنفی والملم مادون الفاحشة
من صغار الذنوب ومنه قوله الشاعر (بيت) ان تغفر الله تغفرجا
(واى تبدلك ما الما) ديمشدر بمقامده سؤال ايتشدر كه كاه كبا
كاه صغار كي اولاد يني ظاهر در ناظمك كالم تعبيرى نيجه صحيح
اولور) شارح شيخزاده بوجهله تقزير وجواب ويرمش كما قال
قوله ان الكباثر في الغفران كالم ان اراد انها في جواز الغفران
ورجانه مثل الملم فسلم لكن الكباثر في الغفران ابعد من غيرها على
مقتضى انصوص الواردة فان الصغار يكفر ويغفر بالحسنات
دون الكباثر ولعل المعنى ان الكباثر في جنب عظمة الغفران كالم
(شارح فخر الدين خلاصة معناده اى بانفس لا تقنطى من رحمة الله
فان القنوط منها كفر وان عظمت الذلات فان الذلة العظيمة
عند عفو الله تعالى كالصغيرة فانه لا تفاوت للغفار بين غفران
وغفران وعصيان وعصيان ديمش (شارح حنفى بوجهله تقزير بايدر
والمعنى يخاطب النفس اللوامة في مقام الحسرة والندامة على
ما فرطت في جنب الله بارتكابها المعاصى حتى اشرفت على مقام
البأس من رحمة رب العالمين نظر الى عظم الخطيئات لا تقنطى
من رحمة البر الرحيم ولا يتيسر من روح رحمة ارحم الراحمين (فانه
لا يتيسر من روح الله الا انقوم الكافرون) وعظام الاثم وكباثر الذنوب
بالنسبة الى الرحمة وسعة المغفرة في العفو مساوية لصغار الذنوب
كما لا يعسر على قدرته وكرمه غفران الصغار لا يعسر عليه التجاوز
عن الكباثر (محصول معنای عبارت بيت) اى نفس كاه كبا
سبيله سن ما يوس اولاد يعنى اى نفس روسياه جرايم بسيار وكباثر
بیشمارك سبيله عفو ومغفرت حقن ما يوس اولاد (بيت) بحر
سفیده كلى كم اولدى يمسيه عفو خدايه نسبت الله بويله در كاه
ما نيجه در باى بيكران رحمت مغفرت آهي ياننده كاه كباثر عفو
اولاننده صغار كييدر يعنى كاه صغارى ادنى بهانه ايله رب

عفور نيجه عفو ومغفرت ايدرسه كباثرى دخى اويله عفو وايدر
(بيت) ايت كرم حقن اميد ستر (اولماز اولدر كاهده خرد و بزرگ
منظور نيجه عظمت سيئاته بشوب رحمت حقن ما يوس اولاد كوچك
بيوك عفو خدايه نظرله بر در ديمك مراد اوله (وفى البيت من البدع
مراعاة النظير والمقابلة بين الصراط والغفران وبين الكباثر
والملم وبينها وبين له

* * * نخچيس * *

* خلوص قلبه ايمان اولدر بيوك نعمت *

* پناش تشبه ذيل رسوله قيل همت *

* اوفخر عالم ايكن يارو ياورامت *

* يانفس لا تقنطى من ذلة عظمت *

* ان الكباثر في العصيان كالم *

لعل رح مفاعلين مقرب فعلمن بي حين يق مستفعلين سمها فعلمن
تأني على مستفعلين حسب ال فعلن عصيان في ال مستفعلين قسم فعلمن
(لعل رحمة ربى حين يقسمها) (تأني على حسب العصيان في القسم)
(لعل حروف مشبهة بالفعل دندرتجى ايجوندركه بن اومارم
رجا ايدرم ديمكدر) ناظم عليه الرحمة لعل كاه سبيله تعبيرى مذهب
اعتز الى زد ايجوندركه جناب حقك عفو ومغفرتى فضلا وكرما
اولوب وجوبا اولمديغه اشارت مراد ايتشدر (كما قال شيخزاده
وانما جاء به لان الاصلح لا يجب على الله تعالى وهو فاعل مختار
ولا يتجاوز فعله الفضل والعدل) لعل ممكن الحصول اولان شيشي
طمع ورجادر تمنى عامدر يعنى ممكن الحصوده استعمال اولنور
(رحمة لعل نك اسميدر) رب كاه سنه مضافدر اصافت بمعنى الامدر
كذلك رب كاه سى دخى يا متكلمه مضافدر) بعض شراح
في اضافة الرب الى يا المتكلم ابتهاج واقتدار وتقوية لامر الرجاء
ديمشدر رجندن مراد كرم واحساندر كه عفو سيئات دخى نوع
احساندر لغنده رحمت رقت قلبه دير رقت قلب مجسمات اوصافنددر
بارى تعالى حقنده بووصف تصور اولماز (ايمدى رقت قلبك ناتي
احسان وكرم اولمغله رحمت حقن مراد غايت رحمت اولان

احساند اهل کلام جناب حقک صفات فعلیدری ایله مراد غایتدر
دید کلزی بو معنایه در (نته کیم شارح فخر الدین بووجهله بیان
ایتمش والرحمة والرأفة والمرحمة واسماء الله تعالى باعتبار الغایات التي
هي افعال دون المبادئ التي هي انفعالات مثلا اذا انعطف وقال خاطر
شخص الى شخص آخر واحسنه قيدا لاحسان الانعطاف والميل ونماية
الانعطاف الاحسان ديمش / ر ب ب مصدر در مر ب معنایه در
یاخورد صفت مشبهه در بو مناسبته صفت مشبهه نك بیانته مبادرت
اولدی (قان مولانا جامی الصفة المشبهة ما اشتق من فعل لازم احتراز
عن اسم الفاعل واسم المفعول المتعديين لمن قام به ای صفة اشتق
من قام ذلك الصفة علی معنى الثبوت لا بمعنى الحدوث احتراز
عن محرقاؤه وذهب مما اشتق من فعل لازم لمن قام به الحدوث فانه
اسم فاعل لا صفة مشبهة ديمشدر ملا فاری اسم الفاعل ما اشتق
من قام به الفعل حدوثا والصفة المشبهة من قام به ثبوتا ديمش
وبعضيار الصفة المشبهة تدل علی الثبوت وصيغة اسم الفاعل
تدل علی الحدوث دیدی (معلوم اوله که اسم ایکی قسمدر بری اسم
شجر کی و حجر کی بری اسم معنادر ضارب کی احر کی یعنی ذات مع
المعنی ديمکدر اکر او معنی ذاته یعنی الحدوث قائم اولور سه اسم فاعل
اولور و اکر بمعنی الثبوت قائم اولور سه صفت مشبهه در حسن کی
واحر کی نتیجه صفت مشبهه ذات مع الصفة در بمعنی الثبوت مثلا
حسن ديمک صفت حسن صاحبي ديمکدر احر ديمک حجت صاحبي
ديمکدر کذا و کذا ذو صاحب معنای متضمندر اسم فاعل فعل
متعديدن مشتقدر کمالک اسم مفعول دخی فعل متعديدن مشتقدر اما
صفت مشبهه ذاتا فعل لازمدر مشتقدر (ملا فاری اساس انصرفتده
الصفة المشبهة سماعية مخصوصة باللازم من انشلا في ديمشدر واقعا
صيفد لری سماعی در ونمايت جوقدر (ابن حاجب رحمه الله شافیهده
اللاقي مجردك عين الفاعل حركه سی اعتبار ایله تقسيم و بیان
ایتمشدر یعنی ثلاث مجردك ما ضميرك عين الفعلی مكسور اولور سه
صفت مشبهه یحی کذا و اکر مضموم اولور سه یحی کذا و اکر مفتوح
اولور سه یحی کذا دیوب تمام تفصیل و تعداد و بیان ایتمشدر

ایمیدی بو مقامده رب کلمه سی صفت مشبهه اولور سه ربوبیت ایله
متصف اولان ذات ديمکدر یعنی فعل ربوبیت کند و به ثابت
اولوب تربیه صاحبي اولان ذات ديمک اولور (شارح صکر در
و رب مصدر بمعنی الرب اوصفة المشبهة ورب العالمين مالکهم
و مربيهم والرباني العالم بالله وصفته ولا يطلق المَعْرِف باللام منه
علی غیر الله تعالى والجمع الارباب والربوب ديمش (حين ظرف زمان
مبهمدر ظرف زمان کرم مبهم اولسون حين و دهر و زمان کی
و کرم محدود اولسون سنه و شهر و يوم کی بحسب العوامل
معربدر کذلک ظرف مکان محدود دخی مسجد کی بحسب
العوامل اعراب اولور بو محله حين لفظا منصوب مؤخر تأتی
فعلنک ظرفیدر (يقسمها افعال بابندن فعل مضارعدر تحتند
فاعل ضميری رب کلمه سنه راجعدر يقسم جله سی حين لفظنک
مضاف الیهیدر تأتی فعل مضارع مؤنثدر تحتند فاعل ضميری
رحمة کلمه سنه راجعدر تأتی جله سی اعل لفظنک خبریدر اعل
مع خبره جله سی استیضا فیه در بیت اولده لاتقنطی فعلنک علتیدر
نته کیم بیت اولده اولان ان الکبر رجله سی دخی کذلک استیضا فیه در
و عدم قنوط علتی ایدی علت ایله مراد بو مقامده سیدر
زیرا مشبک وجودینک علی متعدد اولماز اما اسبابی متعدد اولمق
جائزدر (نته کیم ضیانتک سیدی شمس اولور و کاعی شمع و نار اولمق
ممکندر (علی حسب جار مجرور تأتی فعلنک متعلقدر حسب سببک
حر که سی ایله فخر و شرف و مقدار و قدر و وفق معنای الزنده استعمال
اولور بو محله وفق معنای سنه در ديمشدر حتى قضائک امضاء بخنده
یازد قلری حسبما حرر فیه وفق معنای سنه اولمق مناسب کورینور
(شارح حنفی بووجهله تفصیل ایدر که حسب بالفیج والسکون
المقدار ومنه قولهم احسنت الى فلان حسب لطافة واصله
من حسب المال عده و حسب الرجل مأثر آياته لانه يحسب به من
المناقب) وقوله صلى الله عليه وسلم (الحسب المال والكرم التقوى)
معناه ان الغنى يعظم كما يعظم الحسب وان المتقى هو الكريم لا من
يجو دماله و يبدره و يخطر بنفسه ليعد جودا (قوله العصابة

معصيتك ضد يدركه طاعتك ضد يدركه وهي ارتكاب ما لا اذن للشرع فيه اليه
تعريف ائتمار لصغار وكبار شاملدر (في القسم جار مجرور تأتي
كلمة سند متعلقدر قسم قافك كسرى وسببك فتحه سبيله قسمك
جديد قسمت نصيب معناه سند در حتى تركه به قسم بوايمش
ديرل (شارح كرى والقسم بكسر القاف وفتح السين جمع القسمية
بمعنى القسم والنصيب الحاصل من الشيء بالقسمية فالمراد ههنا
هو الحاصل بالمصدر وهو ما قسمه الله تعالى خلقة ولذا جمعه
او المراد معناه المصدرى والجمع باعتبار المعنى المختلفة واللام فيه
عوض عن المضاف اليه اى في قسمه الله تعالى الرحمة بين الخلايق
يوم القيمة فان ذنب كبير فارجو نصيبه من الرحمة بقدره وطبقه
ووقفه لطهرنى منه والمعنى بانفس لا تقضى من رحمة الله وغفرانه
لاجل ذنب عظيم لان القنوط من الرحمة والياس من الرأفة كفر
فان الكبار والصغار في غفران الله تعالى سواء واتى لارجوا تبيان
الرحمة على قدر المعصية في وقت القسمية يوم القيمة ديمش
(بعض شراح وحاصل المعنى ارجو رحمة ربي حين يقسمها
ويظهرها يوم القيمة بان تأتى على مقدار المعصية الكثيرة
والقليلة في القسمية ديمش (محمول معناه عبارت بيت) او ماركه
ربم رحمتى تقسم ايلديكي وقتده رحمت حق هر كك قسمت
ونصيبه عصباني مقدارى كله ياخود ربم رحمتى تقسم ايلديكي
او ماركه رحمت حق تقسم لوده هر كك عصباني مقدار نجه ووقفجه
كله يعنى كله تقدر كبره ايسه رحمت حق دخى اكافى واول
وفق اوزره كاك عاقل ايدرم واما مول اودر ذات ومه صبتك عظم
وكبرى سبيله اى نفس رحمت حقن مأبوس اوله ديمك مألده اوله

* * * تخميس *

* سبول ايدر شجر وخارى جنة اجرا *

* كاهه نسبتله بوبله در اوفضل خد *

* عظم ايسه قدر سببات وجرم وخطا *

* اعل رحمة ربي حين يقسمها *

* تأتى الحاسب عصباني في قسم *

يارب

يارب واج مستفعلن عل رجاء فاعلن في خير من مستفعلن عكس فاعلن
لديك واج مفاعلن عل حسا فاعلن في غير من مستفعلن خزم فاعلن
* يارب واجم رجائي خير من عكس * اديك واجم حسابي غير مخزم
شارح كرى بوبيتك ما قبله ر بطنى ومناسبتى درة المضيقه سنده
بو وجهه تحرير وتفصيل ائتمش (كما قال فلما توسل الناظم بالنبي
عليه الصلاة والسلام واوصى نفسه وتسليها بعدم القنوط من الرحمة
وامنها برجاء المغفرة لكون الغفران متعلقا بالكبار والصغار مع
ايمان الرحمة على قدر المعصية نادى ربه سبحانه وتعالى وسأله عدم
عكس هذا رجاء عنده فقال يارب واجم الح قوله يارب يا حرف ندادر
تفصيلي بيت سابقه مرور ائتمس در رب منادى مضافدر مضاف
اليه اولان باء متكلم اكتفاء بالكسرة حذفى او انغفله رب كسرله
منادى راشو ندا ايله مخطف او لان رب تعالى هر حاله حاضر
واقرب من جبل الوريد ايكى بعينه خطابه موضوع اولان حرف
ندا ايله خطاب او لنديفتك اظا تقنى يسأله (شارح شيخ زاده قد
ينادى القريب بما نادى به العبد لحرص المادى على اقبال المدعو
عليه لما يدعوه له ولجاء له نفسه في عداد من لا يستأهل القرب
لحارة المنادى او لعظمة المنادى ديمش (بعضيلر اسلمه ادا بنفسه
عن درجة القرب منه سبحانه وتعالى لافزاره بالمعصية (و بعضيلر
هضمنا للنفس و ابدادها عن ساحة عن الحضور ديمش (جمله عند آية
استبنا فيه در واجم او عاقله در بعض نموده فاء عاقله ايله ر
اجم فعل امر در فاعل ضميرى انت در جمله سى محذوف ار حنى
اوزرينه معطوفدر (شارح شيخ زاده وجمله واجم معطوف
على محذوف اى حقق رجائي او نحو ومنه هذا لما نغته في اظهار
الطلب ديمس در (درة لمصيبة والظاهر ان الواو زائدة لتأكيد
الطلب والرجاء والجملة جواب النداء اى يارب اجعل كذا وكذا
رجائي تقديرا منصوب واجم فعلك مفعول اول ليدر باء متكلمه
مضافدر غير لفظا منصوب واجملاك مفعول تاليسى در (غير لظنى
منعكس كلمة سنه مضافدر منعكس اسم فاعلدر انعكاس سدن
مشتقدر شيك عكسى خلا فيدر (شارح حنى والعكس في اللغة

اضد فعكس الرجاء خيبة وعكس السعادة الشقاء وقد يطلق
على القلب ويراد به جعل الفوق تحنا والتحت فوقاديش (بومقامده
رجا كنه سي مصدر اولورسه اميد وامل وياز معنائه اولور بومعنايه
اولان رجائك عكسي خيبت ويأس وحرماندرواكر رجالفظي اسم
مفعول معنائه اولورسه مرجو معنائه در بومقامده مرجواولان
مفغرت ونجات وسعادت اولفله بونك عكسي جزاء معصيت وعذاب
وخذلاندرواكر (تسه كيم بعض شراح يارب لا تبديل المغفرة بالاعذيب
ديومعني وبرمشدر ليدك عندك ديمكدر كدي بقصر الالف ظر وف
مبنيه نندر عند معنائه در لكن عند عا مندر مثلا المال عند زيد
كلامي مال زيدك دولابنده وخزينه سنده موجود اولسه ده
اولمسه ده صادق او اور اما المال لدي زيد كلامي مال ال اوزرنده
ياخود ديار آخرده اولسه صادق اولماز بهر حال ياشنده موجود
اولفله توقف ايدر (كافال جامي لدي بالالف المقصورة من الظروف
المبنية بمعنى عند وحكمها ان يجربها نحو المال لدي ديمشدر بومحمد
لدي سكون اوزره مني محلا منصوب واجعل كلمه سنك ظرفيدر
ياخود رجائي كلمه سنك ظرفيدر ديمشدر كاف خطابه مضافدر
خطاب حق سبحانه وتعالى جات عظمته حضر تربيته تضرع
وابتهالدر واجعل حسابي واو عاطفه در اجعل كذلك امر در
نيزا وتضرعدر فعل و فاعلدر جمله سي مصرع اولده اولان
واجعل اوزرينه معطوفدر حسابي ياء منكمه مضافدر تقدير
منصوب واجعل فعلك مفعول او ايدر مصرع اولده اولان لدي
قرينه سيله بومحمد دخی ليدك كنه سي محذوفدر (حساب مصدر در
مضاف وانديغي ياء منكمه فاعلدر مفعولي محذوفدر رجائك
وعفوك ياخود حسن كلمه سي تقدير يابه حسن ظني بك تقدير
اولور (درة المضمة والحساب مصدر حسب مضاف الى فاعله
ومفعوله محذوف اي ظني رجائك وعفوك يتعدى الى واحد المضمة
معنى الرجاء والمفعول الثاني محذوف اي ظني رجائك كاشفي ديو
تفصيل ايمشدر (قوله غير واجعل كلمه سنك مفعول ثاني ايمشدر (منخر
لغزته مضافدر منخرم انقطاع معنائه اولان انخرامدن مشتقدر

غير منخرم ديمك غير منقطع ديمكدر (شارح شيخ زاده والحساب
يطلق على ثلاثة معان العد والترقب والظن وتقديره واجعل
عدي نعمك المتصلة المتوالية غير منقطع اوزرقي مزيد انعامك
او حسن ظني بك وقد قلت (انا عند ظن عدي بي) غير منخرم اي
غير منقطع ديمشدر (كافال الحنفى والحساب بمعنى العدل وجاء
بمعنى المحاسبة وهي عدا افراد مال الرجل وما عليه ومنه جاء في ادعا
وحاسبني اللهم اجعل حسابي يسيرا وبمعنى الترقب اي الاحتساب
ومنه قوله تعالى (ويرزقه من حيث لا يحتسب) مأمولى اولمبوب
مترقب اولمسيغي يردن ديمكدر وبمعنى الظن كقول الشاعر (شعر)
ظننت بك الحسنى فافسدك العدى (واو اياني مالم يكن في حسابنا
ربعض شراح وحاصل المعنى يارب ارحمني واجعل رجائي لرحمتك
غير منعكس عندك واجعل حسابي وحسن ظني بعفوك عن ذنوبي
غير منقطع قولك في الحديث اقدس (انا عند ظن عدي بي) ديمش
(وحنفي عقب الايتام السابقة بالنداء والاستغاثه بان لا يره خائبا
غرمقضي المرام وان لا يعكس رجاءه في اقسام المضايق وازدحام
لاقدام في يوم القياس يارب وسيدى استجب دعائي ولا تجعل
رجائي عفوك معكوسا ولا تمنائي رحمتك منكوسا واجعل ظني
الحسن في جناب رحمتك وعفوك غير منقطع ديمشدر (شارح
فتحررين بوجهه له تقرير ايدر اي اني ارجوك يارب ان تغفر لي
ذنوبي فلا تبديل المغفرة بالاعذيب واجعل حساب ثواني غير
منقطع (محصول معنای عبارت بيت) يارب بنم سنده اولان اميد
ورجائي منعكس ايمشدر يعني انعكس اميد ورجا اولان خيبت وخسر الله
بنى خائب وخاسر ايمشدر وسنده كي حسن ظني منقطع قلمه يعني
انا عند ظن عدي بي) يور ديفك اوزره سنده اولان حسن ظني
منقطع ايمشدر حسن ظني اوزره نبي منظر رحمت وكرم
ومفغرت ايله ديمك او اور

* * * تخميس * *

* كيدر فقيرك الهى جميع ملتسن *

* كه حب ذنك قصرايله قلب پرهوسن *

* مقر مظهر تو حيدك ايله صون نفس *

* يارب واجعل رجائي خير منعكس *

* لديك واجعل حسابي غير مخرم *

والطف بعبي مستغفرين ذلك في الدعاء دارين ان مستغفرين له فعلم
صبراتي مستغفرين تدعاه ال فاعلم احوالين مستغفرين هزم فعلم
* والطف بعبدك في الدارين ان له * صبراتي تدعاه الاموال ينهزم *

والطف واوعا طفه در الطف امر حاضر در فعل و فاعلم در
جمله سي بيت اولاده اولان واجعل او زرينه معطوف در نصر
بايندندر يقال لطف اي رفيق به ودني ايله بيان ايتشدر (شارح
فخر الدين اللطف في العمل الرفق فيه اللطف من الله تعالى
التوفيق والعصمة والطفه بكذا اي برهه والاسم اللطف (شارح
حنفي والطف فعل الاصلح والاطافة ضدا لكثافة شارح درة
المضئنه وللطف من لطف من باب نصر اي رفيق به ودني اليه
واوصل مراده اليه برفق وانصف فاللطف من الله تعالى التوفيق
والهداية والاحسان والعفو واللطيف من اسماء الله تعالى
ومعناه البر المحسن الى خلقه بايصال المنافع لهم برفق والطف
ومن خواصه من اشتغل به ساعة يدفع الغم العاجل والبلاء
الساري وبورث السرور والتيسير في الامور ديمشدر (بعض شارح
للهمك لطفي عبده الله تعالى دن توفيق وعصمت در يدي
قوله بعبدك جار مجرور اطفه متعاقدر (شارح كردي العبد هو
الانسان حرا او رقيقا المملوك ايضا وهو صفة مشبهة من العبادة
وهو من اشرف اسماء المؤمن ديمشدر (ناظم بيت مقدمه يار بي
ورجائي كمال زنده كندون يا متكلم ايله تعبير ايدوب به محمله دخی
عبدك ديمبوب في لفظي ايله تعبير ايتك كرك ايدى ناظمك وضع
الظاهر موضع الضمير ايلديكنك وجهني واطغني (شارح مصنفك
بووجهه بيان ايتش كما قال وفي ايتار الطاهر وهو عبدك على
الضمير وهو في مع اقتضاء المقام تنبيه على تخشعه اشعارا
بالاستعطاف لدلالة لفظ عبدك على الذلة والمسكنة واستحقاق
الرحمة ورفق العقوبة كقوله الهى عبدك العاصي انا كما بخلاف

الضمير فانه بمنزل عن ذلك بوجهه برك نظيري اسان تركيده واردر
كه كيار دواتدن شي طلب ايدن طرفا قوا كيه شوني احسان ايله
ديرل (في الدارين جار مجرور الطف فعلنه متعلق در ايدن مراد
دنيا واخرتدر انسان هر جانده اطف حقه محتاج اولديغني بيان
ايچون طلب اطف حتى آخرته حصر ايتي بوب دنياسه دخی لزوم
لطف حقه اشارتدر (فاضل مصنفك بوقسامده ناظمه مؤاخذة
صورتنده سؤال وجواب ايدر كما قال فان قبل فقد زاده الناظم
في طلب السؤال عن جانب الحق تعالى وتقدس على المسئول
من النبي عليه السلام ونفى ذلك فيما سبق بقوله (ولم ارد زهرة
الدنيا الخ) ففيه لزوم الزيادة على جهة القرينة بل اثبات لما نفاه
وسيلة الزفة فكيف وجهه (قلنا اراد بطلب الملاطفة في الدنيا
ما يتعلق بمصالح الدين ويرجع الى منافع الآخرة كتوفيق القيام
بالطاعات والاشتغال بالخيرات والمبرات ليستفيد سعادة الدارين
انتهى) قوله ان له ان حروف مشبهة دندر له جار مجرور كائن
كلمه سنه متعلق اولوب مقدم خبردر (قوله صبر ان لفظك مؤخر
اسم در جمله سي استنبافيه در (رجا لفظك علتدر (الصبر
هو حبس النفس عن الجزع عند اصابته المكروه ايله تعريف
ايتشدر في ظرف زماندر شرط معناسني منضمندر اسماء جازمه دندر
ينهزم قوائك ظرفيه در (كما قال مولانا جامي اين ومتى من كلم
المجازات اي كلمات الشرط والجزا ايتجزم المضارع بهما) قوله ندعه
دعوتدن فعل مضارعدر اصلنده تدعوايدى علامة جزم ايچون
وارساقط اولمشدر (ها ضمير مبني محلا منصوب مفعوليدر ضمير
عبده راجعدر (بعضل صبره راجعدر ديمش (قوله الاهوال تدعه
كلمه سنك فاعليدر جمله سي فعل شرطدر (اهوال هولك جيمدر
هول خوف معناسندر لكن بومحمله امور هالكه مخوفه مراددر
مصائب وبلبات كبي تدعه ديمك مصائب ومهالك عبدك اوزرينه
هجوم ايدوب طلب وتوجد ايلديكي زمانده ديمكدر (شارح
مصنفك تدعه اي تطلبه لتصبيه ديمشدر (ينهزم فعل مضارعدر
آخري مكسور اولديغني ضرورت شعر ايچوندر يو خسه فعل

فعل مضارعك أخرى مضموم اولور ينهزم فعلته اولان فاعل
ضمير صبره راجع در ينهزم جله سي جزاء شرطدر فعل شرط
جاء سي جلة شرطيه محلا مرفوع صبر كله سنك صفتيدر
(شارح مصنفك عليه الرحمة ناظم تدعه كله سبله تعبير ايلديكيته
فتي اعلى وجهه ذكر ايتش) كما يقال يريدان له صبرا متى اخذته
الاهوال والامور الهائلة المغزعة بفر صبره وينعدهم بالكلية
وفي الكلام رمز خفي الى تناهي صبره في الضعف حيث ينهزم عند
بحر دطلب الاهوال قبل الوصول فاطنك به الوصول ديمش
(شارح درة المضبته صبر كله سنده ودخى اهوال كله سنده استعاره
بالكناية واردر ديمش ييتاني بوجهه در كه) نته كيم استعاره
بالكناية ده شبهه منكور اولور مشبه به ذكر اولنماز بومخلده دخى
ذكر اولنسان صبره مشهور كويا ناظم صبري برانسان ضعيف محاربه
كندونفسنده تشبيه ايلدى انسان محارب ضعيفك لازمي وملايمي
اولان انهرامي صبره نسبت ايدوب قرينة استعاره قلمشدر) كما قال
شبه الناطم الصبر بشخص ضعيف لا يقدر على الحرب استعارة
بالكناية وذكر الانهزام تخيل الهاديمشدر كذلك اهوال كله سنده دخى
استعاره بالكناية بوجهه ممكن در كه اول صبرك اوندينه توجه
ايلن اهوالى ناظم برقوى محارب شخص مقابله كندونفسنده
تشبيه ايلدى شبه اولان اهوالى ذكر ايدوب مشبه به اولان
شخص محاربي مراد ايلدى واول مشبه بهك ملايمي كه تدعه
كله سيدر مشبه اولان اهواله اثبات ايتكله خطيب مذهبي اوزره
تشبيه مضمير في النفس اولان استعاره مكنيه اهوال كله سنده دخى
متحقق اولور) كما قال وشبه الاهوال بشخص قوى على المحاربة
استعارة بالكناية وذكر الدعوة تخيل لها (والمعنى يارب العطف
بعبدك الضعيف في الدنيا والاخرة لان له صبرا ضعيفا قبللا متى
تدعه الاهوال ويتوجه اليه السدائد ينهزم وبتركة وحيدا فريدا
فيهلاك ويلطف منك يدفع عن نفسه الهلاك) (شارح خفي
خلاصة معناه ديمشدر كه والمعنى يارب والطف بي في الدنيا
والاخرة فاني انا عبدك الذي لا يقاوم صبره الاهوال ولايت

قد مد تدعه توجه الاهوال فلك عالم الضعف صبره هند قوة
السداد يد وبانهزامه اذا دعتاه الاهوال (وبعض شراح وحاصل
المعنى يارب العطف لعبدك بتوفيق الطاعة في الدنيا ونيل السعادة
في الاخرة لان له صبرا ضعيفا متى تطلبه الامور المخوفة ينهزم صبره
ولايت فيهلك واذا لطفت به يثبت كالجبال ولا ينهزم من الاهوال
ديمشدر) (محصول معنى عبارت ييت) ودخى عبدك دنيا واخرته
لطف ايله زبرا اول عبدك بر صبري واردر كه اهوال ومصائب
آله نه زمان توجه ايلسه منهزم وكليا مضمحل اولور كيدر يعنى يارب
بوعبد ضعيفه مرحمت واطفكله معاملة بوزر برا كمال ضعف
وعجزندن اهوال وبلبات دنيويه واخرويه دن برينه صبر وطاقتي
بوقدر توجه اهوال ومصائبه صبر وطاقتي كيدر بوجهه محال
وتحملي بوقدر مرحمت واطفكله معاملة ايله خلاصه مقتضاي جرم
ومصائبني ايله مواخذة ايله صبر وطاقتي بوقدر يار بي يمك ما لنده اوله

* * * * *

* مكررات دو عالم اوده كه ايد غلو *

* ضعيف مكى ناجار قيل مدده سو *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

وأذن لسبح مستفعلن بصللا فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن فعلن
على النبي مفاعلني ي بمن فعلن هل ومن مستفعلن سجع فعلن
(وأذن لسبح صلاة منك دائمة) (على النبي بمنهل ومنسجم)
ناظم عليه الرحمة قصيدة مبار كه بي بدى باب اوزر ينسه ترتيبت
ايتكله اشبو باب سابعده اول سلطان كائنات عليه افضل الصلوات
افنديمزه واصحاب كرام رضوان الله عليهم اجمعين حضراته صلاة
وسلام ايله قصيدة غرابي حسن ختامه موفق اولمشدر (قوله وأذن
واوعاطفه در اذن امر حاضر در تأذن كله سننددر حرف مضارعت
حذف اولندى ساكن ايله ابتدا متعذر اولمغله اولنه همزة وصل
كتور يلوب لام الفعلى اسكان اولندى اذن له في شئ اجازة ايله

تفسیر آیت شلردر خطاب باری تعالی به دعا در (شارح حنفی الاذن
فی الامة الايدان وهو الاعلام ومنه قوله تعالى (واذان من الله
ورسوله الى الناس يوم الحج الاكبر) وقد يستعمل بمعنى الاجازة عند
طالب الاذن ومنه قولهم اذن له بالدخول ومنه قوله تعالى (فأذن
لن سعت منهم) بومقارمه وأذن اجازة وأذن معناه سند ندر که
اذن ویرباری دیکدر وأذن جمله سی بیت سابقه اولان الطف
جمله سی اوزرینه معطوفدر (سحب جار مجرور اذن فعلیه
متعلقدر سحب سبتك ضمیه حاك سكونیه سحاک جمعیدر سحب
ترکیبه بولود فارسیده ایدیدکریدر (شارح کردی فی ذکر الاذن
ایذان بان سحب الرحمة لا يزال يتوجه الى النبي عليه السلام وينتظر
الاذن من الله في النزول عليه دیکدر (صلاة اغتته دعا در شرعه
رکان مخصوصه معهوده به دیرل (شارح حنفی وقد يطلق الصلاة
فی الشرع علی الدعاء الخاص وهو طلب مزيد الكرامة للابناء عليهم
السلام غالباً عند الله وقيل انها من الله الرحمة ومن الملائكة لاستغفار
ومن البشر والجن الدعاء الخاص دیکش (فأذنه بومقارمه تفصیل
تحقیق بوجهه له در که صلات لفظی اصکر چه اغتته دعا به
موضوعدر لیکن باری تعالی به نسبت اولورسه صلاة الله کبی
الله تعالی دن دعا اولماز (یس رحمت معناه سند در دیدکریدن مراد
پیغمبر علیه السلام افندیمره عطایای ربانی و تجلیات سبحانیدر زیر
رحمت مریدر که رقت قلبه دیرلحق تعالی قلبدن متریدر مراد
رقت قلبك و مرحتك غایتی و ثمره سی اولان عطایای ربانیدر
(ایمدی علما صلات معناسی اللهم رحمت دیدکری بومعنا به در
ملائکه اردن استغفار یعنی صلاتی ملائکه له نسبت ایدوب
وصلات ملائکه دیدکریده استغفار دن مقصودینه دعا در زیر
استغفار مغفرت ط... را واندخی پیغمبر علیه السلام افندیمره عطایای
جليلة خرابی قمت قمت زاید ابله دیودعا در مؤمنلرن دعا در دیدکریبنك
معناسی یعنی صلاتی مؤمنلره نسبت ایدوب وصلاة المؤمنین
دیدکریده صلاتدن مراد مؤمنینك پیغمبر افندیمره تفصیل اولندیخی
اوزره دعا دریدر (ایمدی صلات لفظی باری تعالی به اضافت ابله

رحمت وملائكة له ومؤمنينه اضافت ابله دعا معناسنه اولمش
اولورفاضل روم عبد الخليم افندی مر حومك كند وخط دستدن
نقل و تسطير اولمشدر ككه الصلاة من الله تعالى الرحمة
ومن غيره طلبها في الثلاثة المشهورة ثمانية في الحقيقة دیکدر
واكر صلاة لفظی برجانبه نسبت اولنورسب مطلق ذكر اولنورسه
(نته کیم مصنفك دیباجه مؤلفاتلرنده بعد الحمد له ذكر ایلدکری
والصلاة علی نبینا محمد کبی صلاة لفظنك معنای حقیقیسی دعا
معناسیدر معنای مجازیسی رحمت حقدر شافعیه معنای حقیقی ابله معنای
مجازی بی جمع جائزدر دیدکرینه اعتبار اولنورسه صلاة لفظی ابله
رحمت حق ودعاء ملائكة ومؤمنين معنای مجازا اراده جائز اولوب
معنای حقیقی ابله معنای مجازی بی اراده واحدهده مجازا جمع اولور
اما حنفیه عدم جوازنه ذاهب اولدقلمینه بناء بومقوله صلاته
یا رحمت حق مراددر یا خود دعا ملائكة ومؤمنين مراد اولور
(ایمدی بوصورتده دعا معناسی اراده اولنورسه صلاة لفظی معنای
حقیقی سنده استعمال اولمش اولور زیر الصلاة لغتده دعا به موضوعدر
اکر رحمت حق معناسی مراد اولورسه معنای مجازیده استعمال
اولمش اولور لیکن صلاة اصطلاحده رحمت حق معناسنه وضع
اولمشدر دینورسه رحمت حقده استعمالی اصطلاحه نظرله دخی
معنای حقیقی سنده استعمال اولمش اولور بومقوله تفصیل بر محله
بولقمغله کتب متعدده دن جمع و بعضاً اخذ ابله عاجزانه تحریر
وبیان مبادرت اولندی (قوله منك من ابتداءیه در کاف خطاب
مبنی بحال مجرور کائن کلمه سنه متعلق اولوب صلاة لفظنك صفتیدر
ای صلاة ناشیه منك دیکر اولور (دائمة جر ابله صلاة کلمه سنك
صفتیدر یا خود نصبه حالدر (علی النبي جار مجرور صلاة کلمه سنه
متعلقدر (نته کیم اللهم صل علی محمد وبارتنده اولندیخی کبی (قوله
بمنهل معاوم اوله که بومقامده شراح اهتمام وتفصیل ایتمس لردر
(کما قال الشارح مصنفك (قوله بمنهل معناه بافاضة منهل بمنهل
شدید الانصباب الیه حال من سحب ای صاحبیه ملتبسه به كذلك
شارح شیخ زاده بمنهل متعلق باء ذن ای اذن بافاضة منهل

منصب سائل بلا انقطاع من انهل السماء صبت وانهل المطر
سال وسبحم الدع وانسبحم سال ديمش (وقال بعض الشراح
والمراد بالصلاة زيادة التعظيم والاکرام وانهل السحاب بالمطر
اي اشتد انصبابه والمنسبحم بكسر الجيم اي السائلة واذن امر
حاضر لسحب متعلق به صلاة مضاف اليه منك صفة صلاة
دائمة صفة اخرى على النبي متعلق بدائمة وصلاة بمنهل بآذن
ومنسبحم عطف على منهل وقد اتى الناظم بالصلاة على سيد
المرسلين صلى الله عليه وسلم بابلغ الوجه واحسن الاکرام حيث جمع
في هذه البيت ذکر الصلاة ودوامها وتزولها ومبدأها ومبدأ
النزول ومنهها وكثرتها في ضمن الانصباب وعمومها في ضمن
السيلان ومحلها وتشبيهها بالامطار واثبات السحب لها فهذه
عشرة اشياء يستفاد بعضها بالدلالة وبعضها بالاشارة وحاصل
المعنى يارب واذن لسحب صلاة نازلة منك دائمة على النبي صلى
الله عليه وسلم بافاضة المطر شديد الانصباب والسيلان عليه
(وقال فخر الدين من في منك الالتهاد وهو صفة الصلاة اي
ناشئة منك) وقوله دائمة صفة لقوله صلاة بمنهل في محل النصب
بانه حال من سحب اي اذن لسحب صلاتك حال كونها متصفة
بالانهلال والانسجام تشبيه الصلاة بالمطر استعارة بالكناية
واثبات السحب قربيتها (شارح كردى بوجهه بيان اختيار
ايملش) قوله بمنهل صفة سحب وهو اسم فاعل من انهل المطر
انهلالا اي سال بشدة ومنسبحم عطف عليه من سبحم الماء والدع
يسبحم سجعوما اي سال من باب نصر وموصوفهما محذوف اي بمطر
منهل ومنسبحم والذي ظهر لي في هذا البيت ان المنهل والمنسبحم بفتح
الجيم مصدران مميان (قوله على النبي متعلق بهما على السبيل التنازع
اي واذن لسحب صلاتك بالانهلال والانسجام على النبي عليه الصلاة
والسلام والمعنى اللهم اذن لسحب صلاتك بالانهلال والانسجام على
نبيك بالدوام انتهى (محصول معنى عبارت بيت) شديد الفيضان
والانصباب وسائل وجارى اولان مطرايله دائما سحاب صلاتي
نبي اکرم صلى الله عليه وسلم افنديمزه افاضه به اذن وير يارب ديمش

اوله بوتقير منهل کلمه سي صلاتك صفتي اولديغي تقدير اوزره
معنادو فاما ~~اسکر~~ منهل صلاة لغظندن حال اولورسه ديمش
اولور که صلاة دائمه نک سحابلرينه شديد الفيضان وسائل
اولديغي حالده نبي محترمه افاضه به اذن وير يارب معنا سنه در

* * * تخمبس * *

* رياضلا وضه سنک اول بلند منزلتن *

* کل صلاتيله يارب پر ايله هر جهتن *

* ويروب قجلى ذاتکله نور تسليتن *

* واذن لسحب صلاة منك دائمة *

* على النبي بمنهل ومنسبحم *

والال والاصل مستفعلن سحب ثم فاعلنم التابعي مستفعلن انهم فعلن
اهل الاتقي مستفعلن والاتي فاعلن والجود وال مستفعلن کرم فعلن
(والا ک والصحب ثم التابعين ايهم) (اهل الاتقي والاتي والجود والکرم)
(شارح مصنفک بوتقير ديمش که قد فرغت سمعک ان حصول
القربة الى الله تعالى لما توقف على التوسل بحضرة النبي صلى الله
عليه وسلم كذلك الزلفه لدى هذه الحضرة متوقف على التوسل
باليه واصحابه الکرام فلذا عقب الصلاة عليه بالصلاة عليهم تحميلا
للقربة وارشادا الامة وتكميلا للامة انتهى (قوله والال واو
عاطفه دريت سابقه اولان النبي اوزرته معطوف در (آل اصلنده
اهل ايندى الک تصغيرى اهيل کلمه در همزه به هاتک قرب مخرجى
اولفله ها همزه به قلب اولندى اهل اولدى همزه ساکن ماقبلى
مفتوح الفه قلب اولندى ال اولدى ديمش آل کلمه سي شان عظيم
صاحبى اشرافه اطلاق اولنور حتى بعض شراح خص استعماله
في الاشراف ديو تخصيص ايدر آل فرعون ايله رتبة دنياويه
اعتباريله فرعونک اعيان مقر بلرى مراد در ديديلر بومقامده
آل ايله مراد اهل بيت اشرف الانبياء عليه الصلاة والسلامدر
(والصحب بالفتح والسكون صاحبک جمعيدر (نه کيم اصحاب دخی
صحبک جمعيدر (شارح کردى من صحبه يصحب صحبة وصحابه
اي باشره وقارنه من باب علم ديمشدر والصحب واو عاطفه ايله

آل اوزرینه معطوفدر صحب ايله مراد اصحاب كزین رضوان
الله تعالى عليهم اجمعین حضرت ایدر که اصطلاحده اصحاب
پیغمبر علیه الصلاة والسلام افندی می کوروب و ایمان کتوروب
و ایمان اوزره وفات ایدن ذوات کرامدر (ثم التابین ثم عاطفه در
صحب اوزرینه معطوفدر تابعین تابعک جمیدر تابعیندن مراد
اصحاب کرام وقتیه ایشوب و انلرک طریق وسیرتی اوزره
اولنلردر که هر حالده انلر تابع و اقتدا ایدنلردر حتی امام اعظم
رضی الله عنه تابعیندنر * بیت * بواست افضل بعد الصحابه *
محقق تابعیندر دوشمه تابه * منطوقیه ثم کله سی تراخی ایچون اولمغله
تابعینک رتبه سی اصحاب کرامک رتبه جلیله سندن دون اولدیغنه ناظم
اشارت قصد ایدر (شارح کردی و اتابعین مأخوذ من تبع کفرح تبعاً
ای مشی خلفه عطف الناظم الصحب علی الال بالواو المفیدة للجمع
المطلق لان التابعین هم المفیدة للتراخی والتأخیر لانهم فی ارتبة دونهم
دیمشدر (لهم ضمیری صحب کلمه یاخود آل کله سنه راجعدر جار
ومجور و تابعین کله متعلقدر لکن تابعین لفظنک معنای اصلی لغویسی
تبعیت معنای ملاحظه سیاه تابعینده متعلقدر یعنی اصحاب کرامه تابع
اولنلردیمکدر زیرا تابعین اسمیدر جار مجرور اسمیه متعلق اولمز متعلق
یا فعل اولور یاخود معنای فعل اولور (اهل التقی اهل رفعله مبتدأ
مخزوفک خبر بیدرهم اهل التقی تقد برنده در بو مقامده سزا
و مستحق معنای در (شارح کردی اهل الرجل عشرته و اقربائه
والجمع الاعالی وهو اعم من الال استعمالاً مضاف الی التقی و الاهل
ههنا بمعنی المستوجب او المستحق کقوله تعالى (هو اهل التقوی
واهل المغفرة) ای مستحق التقوی و مستوجبیه فالاضافة علی هذا
بمعنی اللام الاختصاصی دیمشدر (والتقی ضم ايله مصدر در هدی
وزنده در و فی بقی و قایه دن کلور تقی اصلنده و فی ایدی و او یایه
قلب اولمیشدر تجاه وراث کیدر معنای منیه ایدن پر هیز و احتراز
ایدوب کندونی صیانت اوزره اولمقد (بعض شراح التقی بالضم
مصدر تقیه تقی حذرته و اتقوی اسم منه و اصل التقی
الاولایه من الوقایة من الحفظ والصيانة دیمشدر (شارح فتح الدین

والتقی و التقوی واحد لانهما من و فی بقی نقایه و تقاوة و نقاوة کل
شیء خیاره دیمش و التقی و او عاطفه ايله و التقی اوزرینه معطوفدر
نقایه پاکک و مختار اولمق لازم کلور حتی اطبا اجزاء منق دیرلر
ایقلمش پاک اولمش کذلک تنقیه دماغ دیرلر یعنی دماغده اولان
ماده بی ازاله ایدوب دماغی پاکله مک معنای سنی مراد ایدر لر بویله
منق اولان شیء مختار اولمق دخی لازم کلور بو مقامده اهل التقی
دیمک یعنی انلر پاک طاهر الذیل جله سنک مختاری و مقبولیدر
دیمک اولور (شارح مصنفک و التقی الخیار و نقاوة کل شیء خیاره
دیمشدر (شارح کردی و التقی بضم النون مصدر تقیه کر ضیه نقاء
ای اختاره فهو تقی ای مختار و القصر للضرورة دیمش (مهمه
صلاة و سلام انبیای عظامه مخصوص ایکن (ناظم بوییتی بیت
سابقده اولان نبی کلمه سنه عطف ایتکله اصحاب کرامه و تابعینده
صلاة و سلامی نیجه تجویز ایدر دیور بر سوال استفساری کلور
(شارح شیخ زاده علیه الرحمه مقام جوابده بو وجهله بیان و تفصیل
ایدر کما قال برید الناظم ان هؤلاء باجمعهم جامعون لهذه الصفات
کاملون من جمیع الجهات بشرف المصادفة الصحابة اشرف
المخلوقات ما ستحقو الذلک السلام و الصلاة لکن لا علی طریق
الاستقلال والاستبدال بل بطریق التبعية لا کمال العبادة وهذه
مسئلة مهمة يستد الاحتیاج اليها فلنصرف عنان العناية الی بيانها
فنقول قد انعقد الاجماع علی جواز الصلاة والسلام علی جمیع
الانبياء علیهم السلام استقلالاً بلا شبهة (واما غیر الانبياء کالاکابر
من الصحابة والاولیاء والصلحاء فکذلک انعقد الاجماع لکن علی المنع
فیهم ثم اختلفوا فی طریق المنع انه مکروه او حرام فالجمهور علی انه
حرام مطلقاً لانه من شعار الافرار و افض و اهل البدع و قد نهی عن
شعارهم فلا یقال مثلاً ابو بکر علیه الصلاة والسلام لکن المنوع هو
الصلاة والسلام علیهم بطریق الاستقلال و اما بطریق التبعية
بان یكون ذکرهم بعد ذکر النبی علیه السلام قد وقع الانساق علی
جواز ذلک فطریق الصحابة و غیرهم من الاولیاء هی الترضیة و الترحم
انتهی (قوله و الخ و او عاطفه ايله تقی کلمه سنه معطوفدر کذلک و الکرم دخی

محل مزبوره عطف در مشار الیه هم حضرت آنک اهل حلم و اهل کرم
و سخا و لطف قریبی بیان اولوب و حلیم و سلیم و سخی و کریم ایدیلر

دیمک میرا ایدر

* * * تخمبس * * *

* دخی سلام اوله هم چون تعدد انجم *

* ذوات اکرمه کیم ایتدیلر ضلالتی کم *

* که یعنی یار چهار اول اعظم مردم *

* والا ک و الحسب ثم التابعتین لهم *

* اهل التقی والتقی والحلم والکرم *

مار تحت مستفعلن عذبا فعلین ت البان ری مستفعلن ح صبا فعان
واطرب ال مفاعیلن عبس ح فاعلن دی العبس ان مستفعلن نغم فعلین
(مار تحت عذبات البان ریح صبا) (واطرب العبس حادی العبس بالنغم)
(قوله مار تحت ما مصدریه طرفیه در مده معناسنه در) نغم کیم فواعد
اعرابده ما مصدریه طرفیه بمعنی المده نحو مادمت حیا ای مده
دوامی حیا دیمش بیت سابقده اولان و اذن فعلنک ظرفیدر
(رنحت تفعلیل بایندن فعل ماضیدر رنحدن مشتقدر ترنج حرکت
ومیل اتمکدر ترکیده صالمنق معناسنه در) عذبات عذبه تک جمعیدر
عذبة الشجر اغاجک اغصا نیدر که ترکیده داللریدر فی الواقع
روز کارده میل و حرکت ایدن اغاجک داللریدر (عذبات جمع مؤنث
سالم در حایة نصیبی جرنه محمولدر) رنحت فعلنک مفعولیدر (البان
مضافدر) بان بریده ثابت بر نوع اغاجدر که غایت موزون و لطیف
اولغله شعرا محجوب ک قدر و قانتنی که تشبیه ایدر اغصانی دخی
نضارتده و میل و حرکتده لطافتدن اولدیغنه بناء ناظم اختیار
ایلدی (بمعنی شراح) بان بلاد مزده معروف اولان سکوت
اغاجیدر که عربیده خلاف دید کبری در دیمش (ریح مؤنث
سما عیدر مفرد مؤنث اولان رنحت کلمه سنک فاعلیدر رنحت
جمله سی تأویل مصدرده بیت سابقده اولان اذن فعلنک ظرفیدر
(شراح کردی الماء مصدریه طرفیه و جمله رنحت فی تأویل
المصدر طرف لما قبلها ای و اذن لیسحب صلاتک علی النبی والا ک

مده ترنج الصبا اغصان البان والمراد به بناء الدنيا دیمش (شراح حنی
ما بمعنی مادام و هی ظرفیه فیها معنی التعلیق والشرط ومن ثم
احتیاجت الی کلام دیمشدر) صبا تقدیرا مجرور ریحک مضاف
الیهدر عامک خاصه اضافتی قبیلندندر (صبا وقت استواء ایل
ونهارده مطلع شمسدن وزان اولان روز کاردر) ناظم انواعر یا حدن
صبا بی تخصیص بالذکر ایلدیکی پیغمبر علیه الصلاة والسلامک
(نصرت بالصبا) حدیث شریفی ایله صبا به التفات علیه سند بناءدر
(واطرب و او عاطفه ایلدر تحت اوزرینه معطوفدر) اطرب اطربندندر
افعال بایندندر طرب اضداد دن اولغله سرور و خنده استعمال
اولانور (شراح هو خفیه یعتری الانسان من السرور والحزن
دیمشدر در یوم مقامده نشاط و شوق و سرور معناسنه اولان طربدن در
خوانندهیه مطرب دید کبری ارباب مجلسه نشاط و انبساط ابرار
ایتدیکنه بناءدر (العبس نصبه اطرب فعلنک مفعولیدر عبس
بیاض ایله محلولو لونی اولان دویه دیرلر) بعض شراح و هو من کرایم
الابل دیمش (حادی تقدیرا مرفوع اطرب فعلنک فاعلیدر) حادی
لفظی اگر حدودن مشتق در اعتبار اولنور سه حدی سوق معناسنه در
حادی سائق ایل دیمک اولور ترکیده دویه جی که دویی سوریجی
و چکیجی اولان ساربان معناسنه در و اگر جدا مصدرندن مشتق
اولور سه حدی کله سی تغنی معناسنه اولغله (حادی دویه تغنی
ایدیجی دیمک اولور بدوی عرب قافله سنده سائق ایل اولان
عربانک کیجه لرده تغیلر ایله دوه لره شوق و طرب و انبساط کلوب
برحاله زانده ایله توجه و سرعت مشی و حرکتلری بالدفعات منظور
و مشاهده و رکب قافله حجاز یدیدنده مشهور و متعارف در) حادی
لفظی عبسه مضافدر (شراح مصنفک و العبس جمع عبس
کیض جمع ایض و عدل عن الضمیر بتکریر العبس لقصد
الاستدلال کقول الشاعر (بیت) بالله یا طیبات القاع قلن لنا)
(لایا منکن ام لیلی من البشر) دیمش یا نغم باسبیه در اطرب فعلنه
متعلقدر (نغم نونک و غینک فتحه لریله نغمه تک جمعیدر و زننده
لغته حسن صوته دیرلر عرفده طرب و نشاط و سرور و اهنگ و یرن

صوت حسنه دیر که نعمات شعباتند در (شارح کردی و النعمة
فی العرف صوت یقصد به الاطراب) والمعنی اللهم صلی علی محمد
وعلی آله و اصحابه مادامت الدنيا باقية وعذبات البان ماثلة والابل
طاربه واغفر یاربی بناظمها وقاریها واسترح لسامعها وشراحها
بالعفو والکرم ايله ختم کلام ایلش رحمه الله (محصل معنای
عبارت بیت) ان دیدن کبری شجره اغصاتی روز کار صبا میل و حرکت
ایندرد که (و سار بان جال کرایم اول نعمات معهوده لیل جاله طرب
وسرور شوق و برد که دیم کدر) یعنی به مدته امطار متصله صلاة
ایده سحاب لرزه نبی محترم صلی الله علیه وسلم اوزرینه افاضه واک
واصحاب و تابعینه ایصاله اذن و فرمان ايله یارب دیمک اولور
(بعضی شرح مادامت الدنيا ايله تعبیر ایلش یعنی بانک ریاحله حرکتی
وسائق ابلات اطرابی وقتا فوقة الی یوم القيمة متمادی اولغله و مدته
قیام دنیا دخی الی یوم القيمة اولدیغنه بناء ایکی مدت واحده
اولغین مادامت الدنيا ايله تفسیر ایلد کبری بو اعتبار ايله در

*** تخمیس ***

بولوب رواج روح محبت کله بقا * نبی محترمه یارب ايله سن اهدا
صلاة بی عدد و هم سلام لایحیی * مارنحت عذبات البان ریخ صبا
* و اطرب العبس حادی العبس بالنعم *

قد کمال طبع هذا الشرح الشریف * بعون الله الملك اللطیف *
فی عهد سلطان العرب والعجم * و خلیفة صاحب البردة والعلم *
السلطان ابن السلطان السلطان الغازی محمود خان عدلی ابن
السلطان الغازی عبد الحمید خان ابن السلطان احمد خان * دام
فی سربر الشوكة والاجلال * ما حرك السن الصلوات کل نال *
بمعرفة العبد الفقیر الی آلاء ربه الصمد * صحافر شیخی زاده السید
محمد اسعد * القاضي بدار الخ لافه العلیة من شرفا برتبة
الناظر لی والتاظر لتقویم الوقایع السنية اوائل
جمادی الاخرة لسنة احدى وخمسين
وما بین والف

* تاریخ ختام الطبع لاسعد الفقیر *

صاحب البرده نبی مدنی خدشتی
شاه محمود شیم قیلده هر دم ایفا
اشته بو شرح شریف الرقم مکی نک
نشرینه باعث اولوب ایتدی کرامت اجرا

نیچه شرح اولکیم انک من لطیفی برده
نیچه بر برده کاودر نعت شه هر دوسرا
اولدی بکد بکد ايله شیر و شکر مفاده
نوله دلنشند عرفانی ایدرسه اروا

شوبله حل ایلش اول نظم جواهر قدری
ماخذ جوله فنون ایدسه سزادر علما
اسم سباه بسی نوسلدر اولورای تالی
اکساب امل خیره وسيله حفا

شارحه رحمت ایده حضرت حق کیم خلای
طبعنه اولدی مرخص ایدمچک استدعا
یعنی مفتی زمان عاصم افندی کیم اودر
داعی مومن بادشه داد آرا

بواثر حاصلی با همت شیخ الاسلام
اسعد انخرج تاریخ دل پاکدر
سایه شاه کرمورده جو غالدی حالا
اولدی مطبوع ستانبولده توسل زیا
۱۲۵۱

Süleymaniye U. Kütüphanesi	
Yazarı	Hacı İsmail Paşa
Yer	
Eski No	623